

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

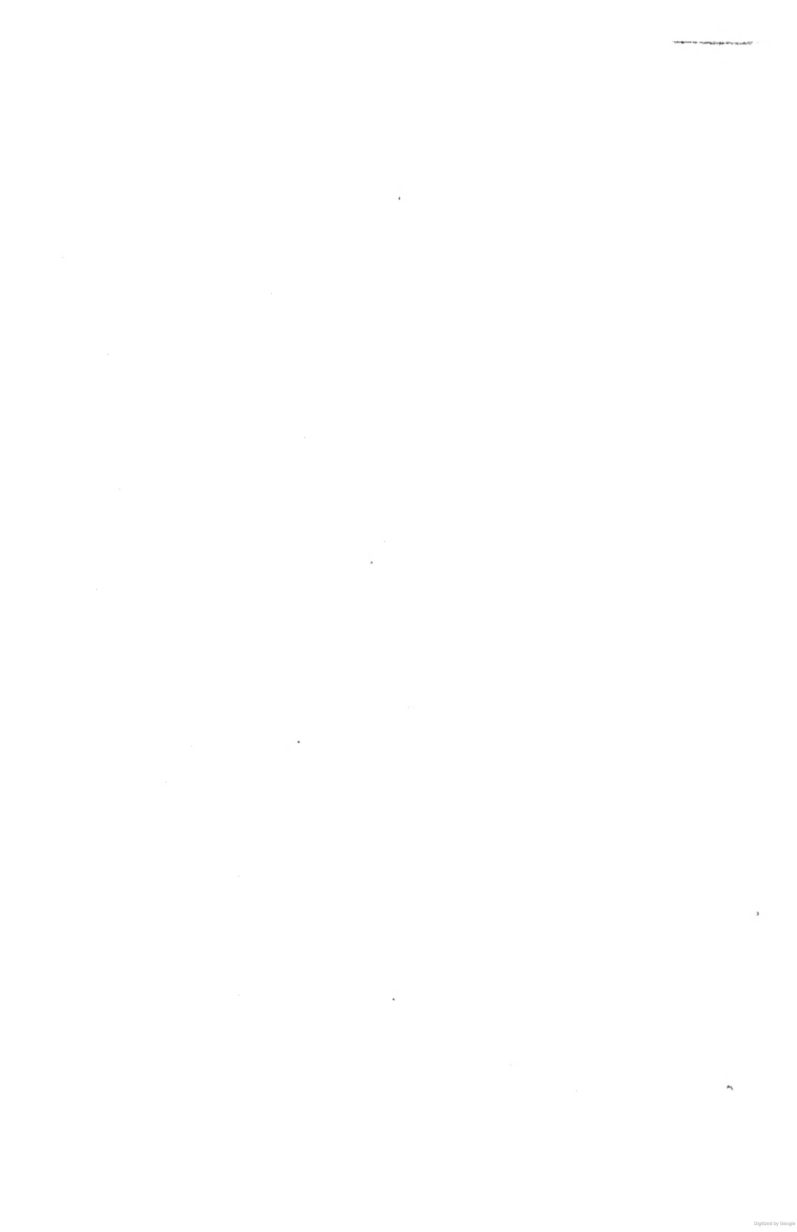
J. G. K. 4 -

1775. 65

11

1000 - - - - - ia? . . . . .
ARISTOTE-
LIS STAGI-
RITÆ
PHYSICORVM

LIBRI VIII.

Quibus adiecimus omnia illius
Opera, quæ ad Naturalem Philoso-
phiam spectare videbantur. Quorum
seriem versa pagella indicabit.

LUGDUNI,

apud hæredes Jacobi Iunta.

1. 5. 6. 0.

QVAE HOC VOLVMINE
CONTINENTVR.

- Physicorum libri v i i i.
 De Cælo libri i i i i.
 De Generatione & Corruptione lib. ii.
 Meteorologicorum libri i i i i.
 De Anima libri i i i.
 De Sensu & Sensilibus.
 De Memoria & Reminiscentia.
 De Somno & Vigilia.
 De Insomniis.
 De Diuinatione per Somnium.
 De Longitudine & Breuitate vitæ.
 De Iuuentute & Senectute, & Vita &
 Morte, & Respiratione.

ARISTOTELIS

STAGIRITAE, PE-

RIPATETICORVM

Principis, de Phy-
sico Auditu,

LIBER PRIMVS.

SVMME LIBRI.

*Summa Prima, ea continens qua ut Libri exordium
se habent.*

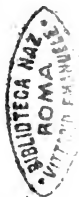
Caput Primum, huius scientia propositum declarans.

Quoniam cognoscere, ac scire Tex. 1.
contingit circa omnes me-
thodos, quarum sunt princi-
pia, aut causæ, aut elementa,
ex horum cognitione: tunc
enim putamus cognoscere
vnumquodq;, cū causas prin-
cipias cognouerimus, & prin-
cipia prima, & vsque ad elementa: manifestum
est quod & ea, quæ sunt circa principia scientiæ,
quæ de natura est, primū determinare tentandū.

*Caput Secundum. De generibus demonstrationum,
qua in hac scientia sunt.*

Innata autem est ex notioribus nobis via, & Tex. 2.
manifestioribus ad manifestiora naturæ, &
notiora: non enim sunt eadem & nobis nota, &

simpliciter. Quapropter necesse est ad hunc modum procedere ex immanifestioribus quidem naturæ, nobis autem manifestioribus ad manifestiora naturæ, & notiora. ¶ Sunt autem primum nobis dilucida, ac manifesta confusa magis: posterius autem ex his nota fiunt elementa, & principia iis, qui diuidunt hæc.

Caput Tertium de modo ordinis doctrinae.

Tex. 4. **Q**uapropter ex vniuersalibus ad singularia
Vide contr. Zim. procedere oportet. totum enim secundum sensum notius est: vniuersale autem totum quoddam est: multa enim comprehendit, vt partes, vniuersale. ¶ Patiuntur autem hoc idem quodammodo, & nomina ad rationem: totum enim quoddam, & indistincte significant, vt circulus: definitio autem ipsius diuidit in singularia. Ac pueri primum quidem omnes viros patres appellant, & matres sceminas: posterius autem determinant horum vtrunque.

Tex. 5.

Summa Secunda antiquorum opiniones de principis naturalibus examinans, easque destruens.

Pars Prima opiniones enumerans, usque, qui in hac scientia errorem non proprium commiserunt, contradicentes.

Caput Primum opiniones de principis, & earum auctores complectens.

Tex. 6.

Ecessse est autem aut vnum esse principium, aut plura. Et, si vnum; aut immobile, vt dicunt Parmenides, ac Melissus: aut mobile, vt Physici. hi quidem aërem asserentes esse. alij, verò aquam primum principium. Si vero plura,

Liber Primus.

5

plura, aut finita, aut infinita. Et, si finita, plura autem vno, aut duo, aut tria, aut quatuor, aut secundum alium quempiam numerum. Et si infinita, aut sic vt Democritus, genere quidem vni, figura vero, vel specie differentia, aut etiam contraria. ¶ Similiter autem querunt & querentes quot sunt ea, quæ sunt. ex quibus enim sunt ea, quæ sunt, querunt primum vtrum hæc vni, an multa sint. & si multa, finita, an infinita. quare principium, ac elementum querunt vtrum sit vnum, an multa.

Tex. 7.

Caput Secundum declarans quanam ex dictis opinionibus à Physico destrui, vel non destrui debeant.

ITaq; si vnum, atq; immobile sit id, quod est, considerare, non est de natura speculari. Vt enim & Geometra non amplius est ratio ad eum, qui destruit principia, sed aut alterius est scientia, aut omnium communis, sic neq; ei, qui de principiis, non enim amplius principium est, si vnum solum, & ita vnum est. aut enim principium cuiusdam, aut aliquorum est. ¶ Simile itaq; est considerare an sic vnum est, & ad aliam quamlibet positionem sermonis gratia dictam disputare, vt Heracliteam, aut si quis dicat hominem vnum, id, quod est, esse. ¶ Aut soluere litigiosam rationem. quod vtræq; quidem habent rationes & Melissi, & Parmenidis: etenim falsa accipiunt, & non syllogizantes sunt, magis autem Melissi onerosa est, & non habens dubitationem. sed vno inconuenienti dato alia contingunt. hoc autem nihil difficile est. ¶ Nobis autem supponatur ea, quæ sunt natura, aut omnia, aut quædam moueri. manifestum est autem ex inductione. Simul autem neq; conuenit

Tex. 8.

Tex. 9.

Tex. 10.

Vno inconuenienti dato, alia contingunt.

Idem infra t. com. 22.

Tex. 11.

omnia soluere, sed quæcunque ex principiis alii quis demonstrans mentitur, quæcunque verò nõ, minime. vt Tetragonismum, cum quidem, qui per sectiones Geometrici est dissoluere: illum autem, qui Antiphontis, non Geometrici est.

Tex. 12. ¶ Sed, quoniam de natura quidem, non autem naturales dubitationes contingit dicere ipsos, forsitan quidem bene se habet aliquantum disputare de ipsis. habet enim philosophiâ hæc consideratio.

Caput Tertium, opiniones non naturaliter loquentium destruens.

Tex. 13. **P** Rincipium autem maximè omnium proprium. quoniam multipliciter dicitur id, quod est, quomodo dicunt dicentes vnum esse omnia? vtrum substantiam omnia, an quanta, aut qualia? & iterum vtrum substantiam vnara omnia, vt hominem vnum, aut equum vnum, aut animam vnâ? an quale, vnum autem hoc, vt album, aut calidum, aut aliquid talium? hæc enim omnia differunt multum, & sunt impossibilia dictu. ¶ Si enim erunt & substantia, &

Tex. 14. quale, & quantum, & hæc siue separata a dinuicem, siue non, multa sunt quæ sunt. Si verò omnia quale, aut quantum, siue cum sit substãtia, siue cum non sit, inconueniens est, si oportet inconueniens dicere quod impossibile. nullum enim aliorum separabile est præter substãtiã: omnia namq; de subiecto dicuntur, ipsa substãtia.

Tex. 15. ¶ Melissus autem quod est infinitum esse dicit. quãtum itaq; aliquid est quod est. infinitum enim in quanto est. substantiam autem infinitam, aut qualitatem, aut passionem esse non

*Ens quomodo
do infinitu.*

contin

contingit, nisi secundum accidens, si simul & quanta aliqua sint. Infiniti enim ratio quanto vritur, sed non substantia, neque quali. Si igitur & substantia est, & quantum, duo, & non vnum est quod est, si verò substantia solum sit, non infinitum est, neque magnitudinem habebit vllam, quantum enim quoddam erit.

¶ Amplius, quoniam & ipsum vnum multipliciter dicitur, quemadmodum & quod est, considerandum est quomodo dicunt vnum esse omne. dicitur enim vnum, aut continuum, aut indiuisibile, aut quorum ratio eadem, & vna est ipsius quod quid erat esse: quemadmodum merum, & vinum.

¶ Si igitur continuum est, multa est id, quod est: infinitum enim diuisibile est continuum. Habet autem dubitationem de parte, & toto. fortassis autem nihil ad orationem, sed ipsam secundum seipsam, vtrum vnum, an plura sint pars, & totum. Et quomodo vnum, aut plura. Et si plura, quomodo plura. Et de partibus non contiguis eadem est ratio. Et si toti vnum vtraque est, velut indiuisibile, quoniam & ipsa sibijipsis. ¶ At verò, si velut indiuisibile, nullum erit quantum, neque quale. Neque itaque infinitum est id, quod est, sicut Melissus dicit, neque finitum, sicut Parmenides, terminus enim indiuisibilis est, neque finitus est.

¶ At verò, si omnia, quae sunt, ratione vnum sunt, vt indumentum, & tunica, Heracliti orationem contingit ipsos dicere. idem enim erit & bono, & malo, & non bono esse, & bono. quare idem erit bonum, & non bonum, & homo & equus, & non de eo, quod vnum sunt, quae sunt, ratio erit, sed de eo, quod nihil sunt, & tali esse, & tanto idem.

Tex. 16.
Vnum multipliciter dicitur.

Tex. 17.

Tex. 18.

Tex. 19.

Liber Primus.

9

facta mutatione. ¶ Deinde & propter quid est immobile, si vnum est? sicut enim & pars vna cum sit, hæc aqua mouetur in seipsa, quare non & totum? Postea alteratio propter quid non erit? At vero nec specie possibile est vnum esse, nisi eo, ex quo. Sic autem & Physicorum quidam dicunt vnum, illo autem modo non. homo nanque ab equo alterum est specie, & contraria inuicem. ¶ Et ad Parmenidem autem idem modus rationum est, & si aliqui alij sunt proprii. Et solutio est, partim quidem, quia falsa est: partim autem, quia non concludit. Falsa quidem, quia quod est accipit simpliciter dici, cum multipliciter dicatur. Non concludit autem, quia, si sola alba capiantur, significante vnum albo, nihilo minus multa alba sunt, & non vnū. non enim continuatione erit album vnū, neque ratione. aliud enim erit esse albo, & suscipienti, & non erit præter album nihil separabile. non enim quatenus separabile est, sed esse alterum est albo, & ei cui inest. Sed hoc Parmenides nondum videbat.

¶ Necessè est igitur accipere iis, qui dicunt quod est vnum esse, non solum vnum significare quod est, de quo vtique prædicetur, sed & quod verè est, & quod verè vnum est. accidens enim de subiecto quodam dicitur. quare cui accidit quod est, non erit alterum enim est ab eo, quod est: erit itaque aliquid, quod non est. non itaque erit alij inexistens quod verè est. † non enim erit enti ipsi esse, nisi multa quod est significet, sic, vt sit aliquid vnum: quodque, sed supponitur quod est significare vnum. ¶ Si igitur quod verè est nulli, accidit,

Tex. 14.

Tex. 15.

Tex. 16.

† a. l. non itaque erit aliud existens. quam quod verè est.

Quod verè est nulli accidit. Idem infra r. 30.

Tex. 17.

quam sed illi aliquid, magis quod verè est significat quod est, qui quod non est. Si enim erit quod verè est idem & album, albo autem esse non est, quod verè est: (neque enim accidere ipsi possibile est quod est: nihil enim quod est est, quod non verè sit:) non ergo quod est album est. non sic autem ut aliquid non sit, sed omnino non sit, erit. quod verè itaque est non est. verum enim est dicere quod verè est quod album, hoc autè non quod est significabat. quare, si & album significat quod verè est, multa ergo significat quod est. ¶ Neque igitur magnitudinem habebit quod est, si quidem quod verè est, est, quod est. vtrique enim partium aliud est esse. Quod autem diuiditur quod verè est in quod verè est aliquid aliud etiam ratione manifestum est. ut homo, si est quod verè est aliquid, necesse est & animal, quod verè aliquid est esse, & bipes, si enim non quod verè est est, accidentia erunt, aut igitur homini, aut alicui alij subiecto. sed impossibile est accidens etenim dicitur hoc, aut quod contingit esse, & non esse, aut cuius est in ratione hoc, cui accidit. ut sedere quidem, velut separabile, in simo autem est ratio naris, cui dicimus accidere simum.

*Accidens
quid.*

Tex. 29.

¶ Amplius quæcunque, in definitiua ratione insunt, aut ex quibus sunt, in ratione horum non inest ratio totius, ut in bipede ratio hominis, aut in albo ratio albi hominis. Si igitur hæc hoc se habent modo, & homini accidit bipes, necesse est separabile esse ipsum. quare continget vtrique non bipedem esse hominem, aut in ratione bipedis iuerit hominis ratio. sed impossibile est illud enim in illius ratione inest. Si autem alij accidunt bipes, & animal, &

non

non est vtrunque quod vere est aliquid, & homo vti que erit accidentium alteri.

¶ Sed quòd verè aliquid est sit accidens nulli, & de quo ambo, & vtrunque, & quod est ex his, dicatur, ex indiuisibilibus itaque est omne. *Tex. 20. Idem supra rex 27. Uniuersum ex indiuisibilibus.*
 Quidam autem rationibus vtrisque acquieuerunt, huic quidè, quòd omnia vnū sunt, si quod est vnum significat, quòd id est etiam quod nō est, ei autem, quæ ex dissectione, indiuiduas facientes magnitudines. ¶ Manifestum autè est & quòd non verū est quòd, si vnum significat quod est, & nō possibile est simul contradictionem esse, nihil erit quod nō est. nihil enim prohibet non simpliciter esse, sed non ens aliquid esse quod non est. Dicere quoque, nisi præter ipsum, quod est, aliquid erit aliud, vnum omnia fore, inconueniens est, quis enim addiscit ipsum quod est, nisi quod verè est aliquid esse? si autè hoc, nihil sic prohibet multa quod est esse, sicut dictum est. Quòd igitur sic vnum esse, quod est impossibile sit, manifestum est. *Tex. 32.*

Pars Secunda, in qua fit sermo cum illis, qui circa principia proprium commiserunt errorem.

Caput Primum, in quo Antiquorum de principio Materiali narrantur opiniones, eorumque opinionis redditur causa.

VT autem Physici dicunt, duo mo- *Tex. 32.*
 di sunt. Hi enim vnū faciètes quod est corpus subiectum, aut triū aliquid, aut aliud, quod est igne quidè densius, aëre vero subtilius, alia generant

nerant densitate, & raritate, multa faciētes: hæc autem sunt contraria. Vniuersaliter autem excessus, & defectus, sicut magnum dicit Plato, & paruum: nisi quòd hic quidem hæc facit materiam, vnum autem formam. Alij verò vnū quidem subiectum, materiam, cōtraria autem differentias, & formas. Quidam autem ex vno existentes cōtrarietates segregant, quemadmodum Anaximander dicit. Et quicumque etiam vnum, & multa dicunt esse, quæ sunt, sicut Empedocles, & Anaxagoras, ex commistione nāq; & hi segregant alia, differūt autem abinuicem, eo quòd ille circulationem facit horū, hic autē semel: & hic quidem infinita, & similes partes habentia, & contraria, ille verò vocata elementa solum.

Tex. 33.

¶ Videtur autem Anaxagoras sic infinita opinari, quoniam putabat cōmunē opinionem Physicorum esse veram, quòd nihil sit ex eo, quod non est, propter hoc enim sic dicūt, erant simul omnia, & fieri huiusmodi statuerūt alterari. Alij autem congregationem, & segregationem.

Tex. 34.

¶ Amplius autem ex eo quòd sunt ex alterutris contraria, inerant ergo. Si enim omne, quod sit, necesse est fieri aut ex iis, quæ

Omnes, qui de Natura locuti sunt, in hoc conueniunt, quòd ex nihilo nihil fit. Idem supra in te. præcedenti. & 3. cæli. cōmen. 25.

sunt, aut ex iis, quæ non sunt. horum autem id, quod est, ex iis, quæ nō sunt, fieri impossibile est: (de hac enim conueniunt opinione omnes, qui de Natura:) reliquum iam contingere ex necessitate putauerunt ex iis quidem, quæ sunt, & insunt, fieri, sed propter paruitatem magnitudinū ex insensibilibus nobis, vnde dicunt omne in omni misceri, propterea quòd omne ex omni videbant fieri: apparere autem differentia, & appellari altera abinuicem, ex eo quòd maximè superabundat propter multitudinem in mistura

Itufi

infinitorum, sincere enim totum album, aut nigrum, aut dulce, aut carnem, aut os non esse, sed, cuius plurimum: vnumquodque habet, hoc videri esse naturam rei.

Caput Secundum, in quo afferuntur rationes contra afferentes principia esse infinita.

SI igitur infinitum, secundum quod infinitum, signotum est, secundum multitudinem quidem, aut magnitudinem infinitum ignotum quantum quoddam est: secundum formam quoque infinitum ignotum quale quoddam est, principiis autem existentibus infinitis secundum multitudinem, & secundum speciem, impossibile est ea, quæ sunt ex his, cognoscere: sic enim cognoscere compositum arbitramur, cum cognoscimus ex quibus, & quot sit. ¶ Amplius autem, si necesse est cuius partem contingit quantulamcunque esse secundum magnitudinem, & paruitatem, & ipsum contingere, (dico autem talium aliquam partium, in quam, cum insit, diuiditur totum,) si autem impossibile est animal, aut plantam quantamcunque esse secundum magnitudinem, & paruitatem, manifestum est quod neque partium quamlibet, erit enim & totum similiter, caro autem, & os, & huiusmodi partes sunt animalis, & fructus plantarum, manifestum est igitur quod impossibile est carnem, aut os, aut aliquid aliud quantumcunque esse magnitudine, aut in maius, aut in minus.

¶ Amplius, si omnia insunt quidem huiusmodi in inuicem, & non fiunt, sed segregantur cum insint, dicuntur autem à pluri: fit autem ex quolibet quodlibet, vt ex carne aqua, segregata, &

CARO

Tex. 35.
Infinitum secundum quod infinitum, est ignotum. Idem 2. metaph. tex. 11.

Tex. 36.

Notate nota ximo, & nota nimo.

Tex. 37.

caro ex aqua: omne autem corpus finitum confunditur à corpore finito: manifestum est quòd non contingit in vnoquoque vnumquodq; esse. remota enim ex aqua carne, & iterum alia facta ex reliqua, segregatione, quãuis semper minor erit segregata, attamen non excedit magnitudinem aliquam paruitate. Quare, si quidem stabit segregatio, non omne in omni inerit. in reliqua enim aqua non inerit caro. Si verò non stabit, sed habebit, semper remotionem, infinita magnitudine, æqualia finita inerūt, infinita secundum multitudinem. hoc autē impossibile est.

Tex. 38. ¶ Ad hanc autem, si omne quidem corpus, remoto quodam, minus necesse est fieri: carnis autem determinata est quantitas & magnitudine, & paruitate: manifestum est quòd ex minima carne nullum segregabitur corpus. erit enim minor minima. Amplius autem in infinitis corporibus inesset vtique iam caro infinita, & sanguis, & cerebrum, separata tamen ab inuicem, nihil autem minus entia, & infinitum vnumquodque, hoc autem irrationabile est.

Tex. 39. ¶ Nunquam autem segregatum iri nõ scienter quidem dicitur, recte autem dicitur: passionnes enim inseparabiles sunt. Si igitur misti sunt colores, & habitus, si segregentur, erit aliquid album, vel sanum; non aliterum aliquid existens, neque de subiecto. Quare inconueniens est, impossibilia querens intellectus, si velit quidem segregare, hoc autem tacere sit impossibile, & secundum quantum, & secundum quale: secundum quantum quidem, quia non est minima magnitudo: secundum quale autem, quia inseparabiles sunt passionnes.

Tex. 40. ¶ Non recte autem neque generationem accipit

cipit eorum, quæ sunt similium partium. est enim, vt lutum in luta diuiditur: est autem, vt non, & idem modus est, vt lateres ex domo, & domus ex lateribus, sic autem aqua, & aër ex alterutris & sunt, & fiunt.

Summa Tertia, in qua declaratur principia rerū naturalium, præcipue verò principium materiale.

Capitulum Primum, in quo adducuntur rationes famosæ, principia contraria esse, atq; plura quàm unum affirmantes.

Tex. 41.
 Eius autem est pauciora, & finita recipere, quod qui idem facit Empedocles. Omnes igitur contraria, principia faciunt, & qui dicunt quod sit vni omne, & immobile (etenim Parmenides calidum, & frigidum principia facit: hæc autem appellat ignem & terram) & qui rarum, & densum, & Democritus solidum, & inane. quorum aliud quidem, vt quod est, aliud autem, vt quod non est, esse dicit. Adhuc positione, figura, & ordine, hæc autem genera contrariorum sunt: positionis sursum & deorsum, ante & retro: figuræ angulare, inangulare, re-
Tex. 42.
 ctum, rotundum. ¶ Quod igitur contraria quodammodo omnes faciunt principia, manifestum est. Et hoc rationabiliter. Oportet enim principia neque ex alterutris esse, neque ex aliis, & ex his omnia, contrariis autem primis in sunt hæc, ob id quidem quod prima sunt non sunt ex aliis: ob id verò quod sunt contraria, nō sunt ex alterutris. ¶ Sed oportet hoc & in ratione considerare qualiter contingat. Accipie-
Tex. 43.
 dum

Non quodlibet fit ex quolibet.

dum igitur est primùm quòd omnia, quæ sunt nihil neque facere natum est, neque pari contingens à contingenti; neque fit quodlibet ex quolibet, nisi quis accipiat secundum accidens. qualiter enim fiet album ex musico, nisi accidens sit albo, aut nigro musicum? sed album quidem fit ex non albo; & hoc non ex omni, sed ex nigro, aut mediis, & musicum ex non musico, sed non ex omni, sed ex immusico, aut si ali-

Tex. 44. Ex hoc elicitur generationem non esse in pure contradictoriis, sed in privatiue oppositis.

quid ipsis medium. ¶ Neque igitur corrumpitur in contingens primùm, ut album non in musicum, nisi forte secundum accidens, sed in non album, & in non album, non in contingens, sed in nigrum, aut medium; similiter autem & musicum in non musicum; & hoc non in contingens, sed in immusicum, aut si ipsis aliquid medium est. ¶ Similiter autem his & in aliis, quoniam & non simplicia eorum, quæ sunt, sed composita secundum eandem se habent rationem: sed, propterea quòd oppositæ dispositiones non denominatæ sunt, latet hoc contingens. necesse est enim omne consonans ex inconsonanti fieri, & inconsonans ex consonanti, & corrumpi consonans in consonantiam, & hanc non contingentem, sed in oppositam.

Tex. 46.

¶ Differt autem nihil in consonantia dicere, aut ordine, aut compositione: manifestum enim est quòd eadem sit ratio. At verò & domus, & statua, & quodlibet aliud fit similiter: domus enim fit ex eo, quòd non composita; sed diuisa sunt hæc sic: & statua; & figuratorum aliquod ex infigurato: & vnuniquodque horum secundum alia quidem ordo; secundum alia verò compositio quædam est.

Tex. 47.

¶ Si ergo hoc verum est, omne vtiq; quod fit

fit fiet, & corrumpetur quod corrumpitur aut ex contrariis, aut in contraria, & horum media: media autem ex contrariis sunt, vt colores ex albo, & nigro: quare omnia vtique erunt, quæ natura sunt, aut contraria, aut ex contrariis.

¶ Hucusque igitur ferè secuti sunt & aliorum plurimi, quemadmodum diximus prius. Omnes enim elementa, & ab ipsis vocata principia, quanuis sine ratione ponentes, tamen contraria dicunt, tanquam ab ipsa veritate coacti. Differunt autem ab inuicem, ex eo quòd alij quidem priora, alij posteriora accipiunt: & quòd hi quidem notiora secundum rationem, illi autè secundum sensum. Hi enim Calidum, & Frigidum: illi autem Humidum, & Siccum, alij autem Impar, & Par, quidam autem Litem & Amicitiam causas ponunt generationis: hæc autem ab inuicem differunt secundum dictum modum.

Tex. 48.

¶ Quare est eadem dicere quodammodo, & altera ab inuicem. altera quidem, quemadmodum & videtur plurimis, eadem autem secundum analogiam accipiunt enim ex eadem coordinatione. hæc enim continent alia autem continentur contrariorum. Sic igitur similiter dicunt, & aliter, & peius, & melius. Et hi quidem notiora secundum rationem, sicut dictum est prius, illi autem secundum sensum: vniuersale enim secundum rationem notum est, sin-

Tex. 49.

gulare autem secundum sensum: ratio enim vniuersalis est, sensus autè particularis, vt magnum, & paruum secundum rationem. rarum autem, & densum secundum sensum.

Vniuersale notū secundum rationem, singulare secundū sensum.

Aristot. Physicor.

B

Caput Secundum, non sufficere esse prima principia duo contraria probans, sed dari tertiam oportere naturam, neque oportere principia esse plura tribus.

Tex. 50. **Q**uod igitur contraria oportet esse principia, manifestum est. Consequens autem erit dicere utrum duo, aut tria, aut plura sint. Vnum enim impossibile est, quoniam non vnum † contraria, infinita autem non, quoniam neque scibile quod est erit. Et vna contrarietas in omni genere vno, substantia autem vnum quoddam genus est. Et, quia contingit ex finitis: melius autem ex finitis, quemadmodum: Empedocles, quam ex infinitis, omnia nanque assignare opinatur, quemadmodum Anaxagoras ex infinitis. Amplius sunt alia aliis priora contraria, & fiunt altera ex aliis, ut dulce, & amarum, & album, & nigrum, principia autem semper oportet manere.

† Una contrarietas est in omni genere. Idē infra tex. 58.

Tex. 51. Quod igitur neque vnum, neque infinita sint, manifestum est ex his. Quoniam autem finita, non facere duo tantum habet quandam rationem. Dubitabit enim aliquis, qualiter densitas raritatem facere apta nata sit, aut hæc densitatem, similiter autem & alia quæcunque contrarietas non enim amicitia litem congregat, & facit aliquid ex ipsa, neque lis ex illa, sed utraque alterum quiddam tertium. Quidam autem & plura recipiunt, ex quibus consciunt eorum, quæ sunt, naturam.

Tex. 52. Ad hæc autem adhuc & hoc aliquis dubitauerit nisi quis aliam supposuerit contrariis naturam. Nullius enim videmus eorum, quæ sunt substantiam, contraria, principium autem

non

non de subiecto oportet dici aliquo: erit enim principium principii. subiectum enim principium, & prius videtur esse prædicato. Amplius non esse dicimus substantiam contrariam substantiæ. Quomodo igitur ex nō substantiis substantia utique erit? aut quomodo prius non substantia quam substantia erit?

Subiectum principium est. & prius videtur esse prædicato, &c.

¶ Quocirca, si quis & priorem veram putabit esse rationem, & hanc, necessarium est, si debet saluare utraq; rationes, subiicere quoddam tertium, quemadmodum dicunt vnam quandam naturam dicentes esse vniuersum, vt aquam, aut ignem, aut medium horum.

Tex. 53.

¶ Videtur autem medium magis. ignis enim & terra, & aer, & aqua, contrarietatibus complexa sunt. Ideo non irrationabiliter faciunt subiectum alterum ab his facientes, aliorum autem quidam atrem: aer enim minimè aliorum habet differentias sensibiles, consequens autem est aqua.

Tex. 54.

¶ Sed omnes vnum hoc contrariis figurant, vt densitate, & raritate, & eo, quod magis, & minus, hæc autem omnino sunt superabundantia, videlicet, & defectus, sicut dictum est prius. Et videtur antiqua esse etiam hæc opinio, quod vnum, & Superabundantia, & defectus principia entium sint, verum non eodem modo, sed Antiqui duo quidem agere, vnum autem pati, posteriorum autem quidam è contrario, vnum quidem agere, duo autem pati dicunt magis.

Vide contr. 2ma.

Tex. 55.

¶ Tria igitur dicere elementa esse, & ex his, & ex huiusmodi aliis considerantibus videbitur utique habere quandam rationem, sicut prædiximus, plura autem tribus non amplius. ad patiendum enim sufficiens est vnum. Si au-

Tex. 56.

tem quatuor existentibus duz erunt contrarietates, oportebit seorsum ab utraque esse alteram quandam naturam mediam. Si autem ex seinuicem possint generare, ociosa utique altera contrarietatum erit, simul autem & impossibile est plures esse contrarietates primas. substantia enim vnum quoddam genus est entis, quare eò quod prius, & posterius different solum abinuicem principia, sed non genere.

Semper in vno genere est vna contrarietas. semper enim in vno genere contrarietas vna est, omnes autem contrarietates reduci videntur ad vnam.

Idem supra text. c. 50 et 50. Me. tex. c. 25.

Caput Tertium, in quo duo duntaxat esse principia probatur. Materiam scilicet, & Formam. Prinationem autem principium esse per accidens.

Tex. 57. Secundum naturã communia primum postea propria circa vnumquodque est speculari, consimile, 3. huius tex. 3.

Tex. 58.

QUOD igitur neque vnum sit elementum, neque plura duobus, vel tribus, manifestum est. Horum autem vtrum quemadmodum diximus dubitationem habet multam. Sic igitur nos dicamus primum de omni generatione aggredientes, est enim, secundum naturam communia primum dicentes, sic circa vnumquodque propria speculari.

¶ Dicimus enim fieri ex alio aliud, & ex altero alterum, aut simplicia dicentes, aut composita, dico autem hoc sic, est enim fieri hominem musicum, est autem & non musicum quipiam fieri musicum, aut non musicum hominem, hominem musicum. Simplex igitur dico quod factum est, hominem, & non musicum, & quod fit simplex, musicum: compositum autem & quod fit, & quod factum est, cum non mus

musicum hominem dicimus fieri musicum hominem. Horum autem hoc quidem non solum dicitur hoc aliquid fieri, sed etiam ex hoc, & ex non musico musicus, hoc autem non dicitur in omnibus. non enim ex homine factus est musicus, sed homo factus est musicus.

¶ Eorum autem, quæ ut simplicia dicimus fieri, aliud quidem permanens fit, aliud vero non permanens. homo enim permanet factus musicus homo, non musicum autem, & immusicum, neque simplex, neque compositum permanet. Tex. 59.

¶ Determinatis autem his, ex omnibus, quæ fiunt, hoc est accipere, si aliquis inspexerit, sicut dicimus, quod oportet semper aliquid subiici, quod fit, & hoc, etsi numero est unum, at forma quidem non unum. forma enim dico, & ratione idem. non enim idem est homini, & immusico esse: & illud quidem permanet, hoc vero non permanet, etenim non oppositum permanet. homo enim permanet, musicum autem, & immusicum non permanet: neque ex ambobus compositum, ut immusicus homo. Tex. 60.

¶ Sed ex aliquo fieri aliquid, & hoc non fieri, magis quidem dicitur in non permanentibus, ut ex immusico musicum fieri, ex homine autem non. At verò & in permanentibus aliquando dicitur similiter. ex ære enim statuam dicimus fieri, non æs statuam. Hoc tamen ex opposito, & non permanente utroque modo dicitur, & ex hoc, hoc, & hoc, hoc. namque ex immusico, & immusicus fit musicus, quocirca & in composito similiter. etenim ex immusico homine, & immusicus homo fieri dicitur musicus. Tex. 61.

¶ Multipliciter autem cum dicatur fieri, & horum quidem non simpliciter fieri, sed hoc Tex. 62.
Vide contra.
Zimarra.

Dicitur de subiecto hic subiicitur pro esse in subiecto.
 aliquid fieri, simpliciter autem fieri substantiarum solum, manifestum est quod secundum alia quidem necesse est subiici aliquid, quod fit: etenim quantum, & quale, & ad alterum, & quando, & ubi fiunt subiecto aliquo, propterea quod sola substantia de nullo alio dicitur subiecto, sed alia omnia de substantia. Quod autem substantia, & quaecumque alia simpliciter entia ex subiecto quodam fiunt, consideranti fiet utique manifestum. Semper enim est aliquid, quod subiicitur, ex quo fit quod fit, ut plante, & animalia ex semine. ¶ Fiunt autem quae fiunt simpliciter, alia quidem transfiguratione, ut statua ex aere: alia vero appositione, ut quae augmentantur: alia vero subtractione, ut ex lapide Mercurius: compositione autem alia, ut domus: alia vero alteratione, ut quae vertuntur secundum materiam.

Semper est aliquid, quod subiicitur, ex quo fit quod fit.
 omnia autem, quae sic fiunt, manifestum est quod ex subiectis fiunt. ¶ Quare manifestum est ex dictis quod omne, quod fit, semper compositum est. & est quidem aliquid, quod fit: est autem aliquid, quod hoc fit: & hoc duplex: aut enim subiectum, aut oppositum. Dicitur autem opponi immiscuum, hominem autem subiici: & infigurationem quidem, & informitatem, vel inordinationem oppositum, & sicut autem, vel lapidem, vel aurum subiectum. ¶ Manifestum igitur quod, si quidem sunt causae, & principia eorum, quae natura sunt, ex quibus primis sunt, & facta sunt, non secundum accidens, sed unumquodque, quod dicitur secundum substantiam, quod omne & ex subiecto, & forma fit. componitur enim musicus homo ex homine, & musico quodam modo. dissolues enim rationes in rationes eorum. ¶ Manifestum igitur est quod quae sunt, fiunt ex his. est autem

Tex. 63.

Tex. 64.

Tex. 65. Ex hoc textu habetur quod omne compositum resoluitur in sua componentia. Idem 3. Metaphysicorum 3. capitulo.
 dem, & informitatem, vel inordinationem oppositum, & sicut autem, vel lapidem, vel aurum subiectum. ¶ Manifestum igitur quod, si quidem sunt causae, & principia eorum, quae natura sunt, ex quibus primis sunt, & facta sunt, non secundum accidens, sed unumquodque, quod dicitur secundum substantiam, quod omne & ex subiecto, & forma fit. componitur enim musicus homo ex homine, & musico quodam modo. dissolues enim rationes in rationes eorum. ¶ Manifestum igitur est quod quae sunt, fiunt ex his. est autem

Tex. 66.

autem

em subiectum numero quidem vnum, for-
 verò duo: homo enim & aurum, & omnino
 teria numerabilis, nam hoc aliquid magis,
 quod fit non secundum accidens ex ipso fit.
 iuatio autem, & contrarietas accidens, vnum
 rem forma, vt ordo, aut musica, aut aliorum
 quid sic prædicantium.

¶ Quocirca est quidem vt duo dicenda sint **Tex. 67.**
 principia, est autem vt tria, & est quidem vt cō-
 traria, vt si aliquis dicat musicum & immusi-
 um, aut calidum & frigidum, aut congruens
 incongruens, est autem vt non. à seiuicem
 nim contraria pati impossibile. Soluitur autē
 & hoc, propterea quòd aliud est subiectum, hoc
 enim non est contrarium. Quare neque plura
 contrariis principia quodammodo, sed duo (vt
 sic dicam) numero. neque iterum penitus duo,
 propterea quòd alterum est esse ipsis, sed tria: al-
 terum enim est homini, & non musico esse, &
 infigurato, & æri.

¶ Quocirca igitur principia sint rerum natura **Tex. 68.**
 lium, quæ circa generationem, & quomodo tot,
 dictum est. Et manifestum est quòd oportet
 subiici aliquid contrariis, & contraria duo esse,
 quodam autem modo alio non necessarium
 est. sufficiens enim erit alterum contrariorum
 absentia, & præsentia tacere mutationem.

¶ Subiecta autem natura scibiliis est secundum **Tex. 69.**
 analogiam. vt enim ab statuam æs, aut ad
 lectum lignum, aut ad aliud aliquid habentium
 formam materia; & informe se habet, prius-
 quam accipiat formam, sic hæc ad substantiam
 & hoc aliquid, & quòd est se habet. Vnum igitur
 principium hæc, non sic vnum existens, ne-
 que sic ens, vt hoc aliquid: vnum autem Ratio:
*Hoc à Pythagoreo Timæo sum-
 pfit Arist. Vide contr. Zim.*

amplius autem contrarium huic Privatio.

Tex. 70. ¶ Hæc autem quomodo duo, & quomodo plura dictum est in præcedentibus. Primum igitur dictum est quòd contraria solum principia sunt, posterius autè quòd necesse est aliud quippiam subiici, & esse tria. Ex iis autem, quæ nunc, manifestum est quæ sit differentia contrariorum, & quomodo se habent principia ad inuicem, & quid subiectum. vtrum autem substantia forma, aut subiectum sit, nondum manifestum est: sed quòd principia tria sint, & quomodo tria, & quis modus eorum, manifestum est.

Caput Quartum, in quo Antiquorum dubitationes solvuntur per ea, quæ de prima materia essentia probantur.

Tex. 71. **Q**uot igitur, & quæ sint principia, ex his consideretur. Quòd autem unico modo sic soluitur & Antiquorum dubitatio, dicamus post hæc. quærentes enim Philosophi primi veritatem, & naturam entium conuersi sunt veluti in vitam quandam aliam, depulsi ob inexperientiam. dicuntq; neque fieri eorum, quæ sunt vllum, neq; corrumpi, propterea quòd necessarium est fieri quod sit, aut ex eo, quod est, aut ex eo, quod non est: ex his autem vtrisque impossibile esse, neque enim quod est fieri, esse enim iam: & ex eo, quod non est, nihil utique fieri, subiici enim quippiam oportet.

Tex. 72. ¶ Et sic itaque quod consequenter accidit augentes, neq; esse multa dicunt, sed tantum ipsum quod est. Illi ergo talem acceperunt opinionem propter ea, quæ dicta sunt.

Tex. 73. ¶ Nos autem dicimus quòd ex eo, quod est, aut

aut ex eo, quod non est, fieri aut quod non est, aut quod est, facere aliquid, aut pati, aut quodcunque hoc fieri, vno quidem modo nihil differt, aut Medicum facere aliquid, aut pati, aut ex medico esse, aut fieri.

¶ Quare, cum hoc dupliciter dicatur, manifestum est quòd ex eo, quod est, & id, quod est, aut facere aliquid, aut pati. ædificat igitur Medicus, non secundum quòd medicus, sed secundum quòd ædificator: & albus fit, non quatenus medicus, sed quatenus niger: medicatur autem, & non medicus fit, quatenus est medicus. cum autem maximè propriè dicamus medicum facere aliquid, aut pati, aut fieri ex medico, si secundum quòd medicus hæc patiatur, aut faciat, manifestum quòd ex non ente fieri: & hoc significat, quatenus non est. quod illi quidem, non partientes, aberrauerunt, & propter hanc ignorantiam tantum insuper ignorauerunt, quòd nihil aliorum opinati sunt heri, aut esse, sed auferebant omnem generationem.

¶ Nos autem & ipsi dicimus fieri quidem nihil simpliciter ex eo, quod non est, sed tamen fieri ex eo, quod non est, vt secundum accidens. ex priuatione enim, quæ est per se non ens, non ex eo, quod inest, fit. Mirabile autem est hoc, & impossibile sic videtur fieri aliquid ex eo, quod non est. ¶ Similiter autem neque ex eo quod est, neque id, quod est fieri, nisi secundum accidens. sic autem & hoc fieri eodem modo, vt si ex animali animal vtiq; fiat, &, si ex quodam animali quoddam animal, vt si canis ex equo fiat. fiet enim non solum ex quodam animali canis, sed etiam ex animali, ac nõ quatenus est animal, est enim iam hoc, si autem aliquid de-

Tex. 74.

*Medicus
ædificat, nõ
in quantum
medicus,
sed in quan-
tum ædifi-
cator.*

Tex. 75.

Tex. 76.

Tex. 77. bet fieri animal, non secundum accidens, non ex animali erit. ¶ Et si aliquid sit, non ex eo, quod est, neque ex eo, quod non est, quod enim ex eo, quod non est, dictum est nobis quid significet, quod quatenus non est. Amplius autem & esse omne, aut non esse non remouemus.

Tex. 78. ¶ Unus igitur modus hic est: Alius autem quod contingit eadem dicere secundum potentiam, & actum, hoc autem in aliis determinatum est cum diligentia magis. Quare, quod quidem dicebamus, dubitationes soluantur, propter quas coacti remouent dictorum quaedam, propter hoc enim tantum auersi sunt Priores à via in generationem, & corruptionem, & omnino mutationem. hæc enim via natura omnem soluit hanc

Tex. 79. ipsorum ignorantiam. ¶ Tangentes igitur & alij quidam fuerunt ipsam, sed non sufficienter. Primum enim consentitur simpliciter fieri aliquid ex eo, quod non est, quod Parmenidem rectè dicere, postea videtur ipsis, si quidem est numero vna, & potentia tantum esse: hoc autem differt plurimum. Nos enim materiam, & priuationem alterum esse dicimus: & horum, materiam quidem non ens esse secundum accidens, priuationem autem per se: & materiam quidem propè, & quodammodo substantiam priuationem autem nequaquam.

Vide contr. Zim.

Tex. 80. ¶ Quidam autem quod non est magnum, & paruum similiter, aut simul vtrunq, aut seorsum vtrunque, quare penitus alter est modus hic trinitatis, & ille. hucusque enim processerunt, quod oportet quandam supponi naturam: hanc tamen vnam faciunt. etenim, si aliquis dualitatem facit, dicens magnum, & paruum ipsam, non minus idem facit. alteram enim despexit, permanens enim cum forma
causa

ta est eorum, quæ fiunt, sicut mater: altera pars contrarietatis, sæpe per imaginationem videbitur ad maleficium ipsius intendenti lectum, neq; esse penitus.

Existente enim quodam diuino, & bono, appetibili, aliud quidem contrarium ipsi diuisus esse, aliud autem quod natura aptum appetere & desyderare ipsum secundum ipsius naturam. quibusdam autem accidunt contrarium appetere suam ipsius corruptionem. attamen neq; ipsum suam ipsius possibile est appetere formam, propterea quod non est indigens, neque contrarium, corruptiua enim sunt sui inuicem contraria: sed hoc est materia, sicut si fœmina masculum, & turpe pulchrum: verum non per se turpe, sed secundum accidens: neque fœmina, sed secundum accidens.

Tex. 81.

*Vide contra
Zim.*

Materia appetit formam, sicut turpe bonum, & fœminam materem.

Caput Quintum. Materiam ingentam incorruptibilemq; esse ostendens.

Corrumpitur autem, & fit, est quidem vt sic, est autem, vt non. quatenus enim est, id in quo secundum se corrumpitur. quod enim corrumpitur, in hoc est priuatio: quatenus autem secundum potentiam, non per se, sed incorruptibilem, & ingentam, necesse est ipsam esse. si enim fiat, subiici aliquid oportet primam, ex quo inexistente fiat: hoc autem est ipsius natura: quare erit, antequam fiat. dico enim Materiam, primum subiectum vniuscuiusque, ex quo fit aliquid, cum insit, non secundum accidens: & si corrumpitur aliquid, in hoc abibit vltimum: quare corrupta erit, antequam corrumpatur.

Tex. 82.

*Vide contra
Zim.*

Materia quid. Idem 2. Phys. tex. c. 28. & 5. meta. 1. c. 2.

De

Tex.8j. ¶ De principio autem secundum Formam,
 vtrum vnum, an plura, & quot, aut quæ sunt cū
 diligentia primæ Philosophiæ opus est deter-
 minare. quapropter in illud tempus reponatur
 de Phyficis autem, & corruptibilibus formis
 in posterius demonstrandis dicemus.

Quòd igitur sint principia, & quæ, &
 quot numero, determinatum sic
 à nobis sit. Rursus autem,
 aliud principium
 capientes, di-
 camus.

*

ARISTOTELIS

DE PHYSICO

AUDITU

LIBER SECUNDUS.

SVMMAE LIBRI.

In prima tractatur de ipsa natura, & de quocunque, quod ad eam refertur, & quot modis dicatur.

In secunda de contemplatione ipsius naturalis, & quomodo differat ab ea quæ est Mathematici.

In tertia de causis & eandem divisione.

Summa prima caput primum, in quo habet quid sit natura.

Orum, quæ sunt, alia quidē sunt natura, alia verò propter alias causas. Natura quidem sunt & animalia, & partes ipsorum, & plantæ, & simplicia corpora, vt terra, & ignis, & aër, & aqua. hæc enim & huiusmodi natura

Text.

Vide duas
cont. Zim.

esse dicimus. Omnia autem, quæ dicta sunt, videntur differentia ab iis, quæ non natura existunt. quæ enim natura sunt, omnia videntur habere in seipsis principiū motus, & status, hæc quidem secundū locum, illa vero secundū augmentum, & decrementū, quæ dā autem secundum alterationem. ¶ Lectus autem, & indumentum, & si quid huiusmodi aliud genus est, secundū quòd quidem sortitū est prædicationem vnāquamq;, & quatenus est ab arte, ne vnū quidem habet † impetum mutationis innatū, quaten

Text. 2.

† a. l. prim.
cipium.

quatenus autem accidit ipsis lapidea, aut terrea esse, aut mista ex his eatenus habent.

Tex. 3. ¶ Tanquã Natura sit principium aliquod & causa mouendi, & quiescendi, in quo est primũ, per se, & non secundũ accidens. Dico autem nō secundũ accidens, quoniã fiet utiq; sibi ipsi aliquis causa sanitatis, cũ sit medicus: attamen nō, quatenus sanatur, medicinã habet, sed accidit eundẽ medicum esse, & sanari, quapropter & se paratur aliquando abinuicẽ. Similiter autem & aliorũ, que sunt, vnumquodque, nullum enim ipsorum habet in seipso actionis principium, sed alia quidẽ in aliis, & ab exteriori, vt domus, & aliorum manufactorum vnumquodq;: alia autẽ in seipsis quidẽ, sed non secundum seipsa, quacũq; secundũ accidens cause fieri possunt ipsis. est igitur Natura quod dictum est.

Caput Secundum, in quo declaratur quid sit id, quod habet Naturam.

Tex. 4.
Vide contr.
Zim.

Naturam autem habent quacũque huiusmodi habent principium, & sunt hæc omnia substantia. Subiectum enim quoddam, & in subiecto est natura semper.

Caput Tertium, & Quartum, in quo determinatur quid sint res secundum Naturam, & que Naturales.

Tex. 5.

Secundũ autem Naturã sunt & hæc, & quacũq; his insunt secundũ se, vt igni ferri sum, hoc enim natura quidẽ non est, neq; habet naturam, sed à natura, & secundum naturã est.

Caput Quintum, declaratur Naturam esse quid, per se notum esse.

Tex. 6.

Quid igitur est natura dictum est, & quid quod à natura, & secundũ naturam. **Quod autem**

tem sic Natura tentare demonstrare ridicu- *Consimile.*
 m est. manifestum enim est quòd huiusmodi *8. Pizstex.*
 tia sunt multa: demonstrare autem manifesta *22. & 26. &*
 immanifesta non potètis iudicare est quod *4. Met. 1.9.*
 seipsum, & nò per seipsum notum est. Quòd
 tem còingat hoc pati, non immanifestu est.
 cogitare enim quis possit de coloribus, cum à *Vide contr.*
 iuitate sit cæcus. quare necesse est talibus de *Zim.*
 minibus esse sermoné, nihil auté intelligere.

*ut Sextum. & Septimum, in quo determinatur
 quot modis dicatur Natura, & quid natura nomi-
 ne potius dignum sit, materiane, an forma.*

Idetur autem nonnullis Natura, & substã- *Tex. 7.*
 tia eorum, quæ natura sunt, esse quod pri-
 m inest vnicuiq; nò formatum per seipsum.
 cæti natura lignum; statux autem æs. signu
 em, dixit Antiphon, quoniã, si aliquis defo- *Antiphon.*
 ic lectum, & accipiat potentiam putredo vt
 germen, non utiq; fieri lectum, sed lignum:
 quàm quod secundum accidens est, esse dis-
 tinctionem secundum legem, & artem. sub-
 stantiam autem esse illam, quæ etiam perma-
 , hæc patiens contraue. ¶ Si autem & ho- *Tex. 8.*
 r vnumquodque ad aliud aliquid idem hoc
 sum est (vt æs quidem; & aurum ad aquam,
 autem, & ligna ad terram, similiter autem
 horum quodlibet) ita naturam esse; & sub-
 stantiam ipsorum. ¶ Quocirca sanè hi qui *Tex. 9.*
 r terram, alij vero ignem; alij aerem di-
 t, quidam autem aquam, quidam vero
 dam horum, quidam autem omnia hæc
 ram esse eorum, quæ sunt. quod enim ali-
 r ipsorum existimavit huiusmodi, siue v-
 r, siue plura, hoc; & tot dicit esse omnem
 substanz

Tex. 10.

substantiam, alia autem omnia passiones istorum, & habitus, & dispositiones. ¶ Et horum quidem quodlibet esse perpetuū, non enim esse mutationem ipsis ex seipsis, alia autem fieri, & corrumpi infinities. Vno igitur modo natura sic dicitur, prima vnicuique subiecta materia habentium in seipsis motus principium, & mutationis: Alio autem modo forma, & species, quæ secundum rationem.

Tex. 11.

Vide contr.

Zim.

Ex hoc textu sumitur, quod denominatio fit ab actu.

¶ Ut enim ars dicitur quod secundum artem, & artificiale, & sic & natura quod secundum naturam dicitur, & quod naturale. Neque autem illud adhuc dicimus habere secundum artem aliquid, si potentia tantum est lectus, nondum autem habet formam lecti, neque esse secundum artem, neque in iis, quæ natura subsistunt. potentia enim caro, aut os, neque habet adhuc sui ipsius naturam, priusquam accipiat formam, quæ secundum rationem, quam definiens dicimus quid est caro, aut os, neque natura est.

Tex. 12.

Vide contr.

Zim.

† Forma est magis natura, quam materia.

† Unumquodque dicitur actu.

¶ Magis quam cum potentia.

¶ Amplius fit ex homine homo, sed non lectus ex lecto.

¶ Quia magis utique si germinabit, non lectus, sed lignum.

¶ Si ergo hoc est ars, & forma est natura: fit enim ex homine homo.

¶ Amplius autem natura, dicta ut generatio, via est ad naturam, non enim ut medicatio dicitur.

Tex. 13.

¶ Generatio, via est ad naturam, non enim ut medicatio dicitur.

¶ Generatio, via est ad naturam, non enim ut medicatio dicitur.

¶ Quare alio modo natura utique erit habentium in seipsis motus principium, forma, & species, † non separabilis existens, nisi secundum rationem. Quod autem est ex his, natura quidem non est, sed à natura, ut homo. † & magis natura hæc est, quam materia. † unumquodque enim tunc dicitur, cum actu sit magis, quam cum potentia. ¶ Amplius fit ex homine homo, sed non lectus ex lecto. quapropter etiam dicunt figuram non esse naturam, sed lignum, quoniam fiet utique si germinabit, non lectus, sed lignum. si ergo hoc est ars, & forma est natura: fit enim ex homine homo.

Tex. 14.

¶ Generatio, via est ad naturam, non enim ut medicatio dicitur.

¶ Generatio, via est ad naturam, non enim ut medicatio dicitur.

¶ Amplius autem natura, dicta ut generatio, via est ad naturam, non enim ut medicatio dicitur.

non ad medicinam via, sed ad sanitatem esse enim est, à medicina, non ad medicinæ (sive medicacione) * sic natura se habet ad naturam. * a. l. non
 sed quod nascitur ex quoddã in quiddã ve sic.
 quatenus nascitur, ad quod igitur nascitur?
 ad id ex quo, sed ad quod. ¶ Forma ita
 natura est, sed forma, & natura dupliciter
 tur. etenim priuatio forma quodammodo
 autem est priuatio, & cõtrarium aliquod
 a simplicem generationem, aut non est, po-
 us considerandum.

Tex. 15.
 Priuatio
 forma est
 quodammodo.

*Summa Secunda. qualis sit huius scientia professio
 consideratio declarans.*

*apud. Primum & Secundum de differentia inter
 Mathematici contemplationem de eadem
 quod magis peccant qui ponunt formas natura-
 materia expoliatas, quàm Mathematici, qui tan-
 modo intellectuione separant.*

Voniam autem determinatũ est
 quot modis natura dicitur, post
 hoc speculandum est quo differt
 Mathematicus à Physico. etenim
 plana, & solida habet physica cor-
 & longitudes, & puncta, de quibus con-
 rat Mathematicus. ¶ Amplius autem, si
 ologia alia est, an pars Physicæ. si enim
 ici est quid sit Sol, aut Luna scire, acciden-
 autem per se nullum, inconueniens est, &
 ritim, cum videantur dicere quæ circa na-
 n versantur, & de figura Solis, & Lunæ: &
 m spherica sit terra, & mundus, an non.
 his igitur negociatur & Mathematicus,
 non quatenus physici corporis terminus.

Tex. 16.

Tex. 17.

Tex. 18.

*Abstrahē-
tium nō est
mēdaciūm.
vide. 3. de a
nima. text.
35.*

*Tex. 19.
* Vide con.
Zim.*

Tex. 20.

est vnumquodque, neque accidentia speculatur, quatenus talibus existentibus accidit. quapropter & abstrahit. abstracta enim sunt intellectū à motu: & nihil refert: neque fit mendacium abstrahentium. ¶ Latent autem qui hoc faciunt, & qui ideas dicunt. * physica enim abstrahunt; cum minus sint abstracta mathematicis. Fiet autem hoc manifestum, si aliquis vtrorūque tentauerit dicere terminos, & ipsorum & accidentium. impar enim erit & par, & rectum & curuum, adhuc autem & numerus, & linea, & figura sine motu. caro autem, & os, & homo non amplius. sed hæc, sicut naris sima, sed non sicut curuum, dicuntur. ¶ Demonstrant autem & quæ ex Mathematicis magis Physica sunt, vt Perspectiua, & Harmonica, & Astrologia. è contratio enim quodammodo se habent ad Geometriam. Geometria enim de physica linea considerat, sed non quatenus est physica. Perspectiua autem mathematicam quidem lineam, sed non quatenus mathematica, seu quatenus physica est.

Caput Tertium probans Naturalem non considerare formam sine materia.

Tex. 21.

Cum autem natura duplex sit, & forma & materia, vt si de similitudine quid sit consideremus, sic contemplandum est. quare neque sine materia, neque secundum materiam quæ huiusmodi sunt. Etenim iam & de hoc dupliciter dubitabit quis, cum duæ naturæ sint, de vtra est Physici, an de eo, quod est ex vtrisque. sed, si de eo, quod est ex vtrisque, & de vtraque. ¶ Vtrum igitur eiusdem, aut alterius vtriusque

Tex. 21.

que

cognoscere? Ad Antiquos enim aspicien-
 lebitur utique esse materiæ. ad exiguam
 partem quandam Empedocles, & Demo-
 formam, & quod quid erat esse, tetige-
 si autem ars imitatur naturam: eiusdem
 est scientiæ cognoscere formam, & ma-
 usque ad aliquid: ut Medici sanitatem;
 deram, & phlegma, in quibus est sani-
 militer autem & Edificatoris formam
 s, & materiam, lateres scilicet, & ligna:
 ter autem & in aliis: & Physicæ utique
 cognoscere utrasque naturas. ¶ Insuper
 m est id cuius gratia, & finem, & quæ
 e sunt horum gratia. natura autem fi-
 , & id, cuius causa. quorum enim con-
 notu existente, est aliquis finis ipsius
 , hic ultimum est, & id, cuius causa. quo-
 c Poëta derisorie adductus est ut dice-
 abet finem, cuius quidem causa factus
 t enim non omne ultimum esse finem,
 imum. ¶ Quoniam & faciunt artes
 um, aliæ quidem simpliciter, aliæ vero
 commodam. & utimur, tanquam pro-
 s, omnibus, quæ sunt. sumus enim quo-
 do & nos finis. dupliciter enim est id,
 ufa. dictum est autem in iis, qui de Phi-
 a. ¶ Dux igitur * sunt artes, quæ do-
 ur ipsi materiæ, & quæ sunt cognoscen-
 quæ utitur, & Factiua, quæ Archite-
 est. quapropter & quæ utitur, Archite-
 quodammodo est. differt autem, qua-
 æc quidem, quæ formam cognoscit,
 tonica est, alia autem ut effectrix ma-
 bernerator enim qualis sit forma aliqua
 cognoscit, & præcipit: alius autem ex

*Eiusdē sciē
 ria est cōsy-
 derare for-
 mā, & ma-
 teriā usque
 ad aliquib.*

*Tex. 23.
 Desēde Ho-
 merū ex. t.
 21. 5. meta.
 Firis habet
 rationē opti-
 mi. vide in-
 fra. t. cō. 31.
 & 2. met. t.
 cō. 8. & 5.
 meta. t. c. 3.*

*Tex. 24.
 Nos sumus
 quodāmodo
 finis omniū.*

*Tex. 25.
 a. l. dua an-
 tem. vide
 cōtra Zms.*

quo ligno, & quibus ex motibus est. In iis igitur, quæ sunt secundum aeternam, nos facimus materiam propter opus, sed in Physicis est.

Tex. 26.

Materia eorum est qua ad aliquid.

* a. l. homo quidem. Sol. & homo generat hominem.

¶ Amplius, eorum, quæ ad aliquid, materia est, ad aliam enim formam alia materia. Quousque ergo Physicum oportet cognoscere formam, & ipsum quid est? An quemadmodum Medicum neruum, aut Fabrum æs, vique ad aliquid? alicuius enim gratia vnumquodque. & circa ea, quæ sunt, separabilia quidem forma, in materia autem: v homo enim hominem generat, & Sol. quomodo autem se habeat hæc separabilis, & quid sit, Philosophiæ primæ est officium determinare.

Summa Tertia, in qua agitur de Causis, & earum in plura membra diuisione.

Caput Primum, in quo, quot, quæne sint causa determinatur.

Tex. 27.

Determinatis autem his, considerandum est de causis, & quæ, & quot numero sunt. Cum enim sciendi gratia hoc negotium sit: scire autem non prius opinamur vnumquodq, quam vtique cõperimus propter quid circa vnumquodque, hoc autem est accipere primam causam: manifestum quod & nobis hoc faciendum est & de generatione, & corruptione, & de omni physica mutatione: vt scientes ipsorum principia: reducere ad ipsa tentemus quæstionum vnumquodque. ¶ Vno igitur modo causa dicitur, ex quo fit aliquid cum insit: vt æs statuæ, & argentum phialæ, & horum genera. Alio autem modo forma, & exemplum

Tex. 28.

Causarum genera.

plura

plum. hæc auté est ratio ipsius quòd quid erat esse, & huius genera. vt ipsius diapasón duo ad vnum, & omnino numerus, & partes, quæ in ratione. ¶ Amplius vnde principium mutationis primum, aut quietis: vt consultor causa, & pater filij, & omnino faciens facti, & mutans mutati. Præterea, vt finis. hic autem est id, cuius gratia, vt ambulandi sanitas. propter quid enim ambulat? dicimus, vt sanus sit: & ita locuti, opinamur assignasse causam. & quæcunque iam mouente alio, intermedia sunt ipsius finis: vt sanitatis macies, aut purgatio, aut medicamenta, aut organa. omnia nanque hæc finis gratia sunt: differunt tamen abinuicé, quia alia quidem sunt opera, alia vero organa.

Tex. 29.

¶ Causæ igitur ferè tot modis dicuntur. Accidit autem, cum multipliciter dicantur causæ, & multas eiusdem causas esse, non secundum accidens: vt statuæ, & ars statuaria, & æs, non secundum alterum quid, sed quatenus est statua: sed non eodem modo: sed hoc quidem vt materia, illud autem vt vnde est motus. Sûnt autem quædam & adinuicem causæ: vt laborare causa est bonæ habitudinîs, & hæc laborandi: sed non eodem modo: sed hoc quidem vt finis, illud autem vt principium motus. Amplius autem eadem causa contrariorum est. quod enim præsens causa huius est, hoc & absens facimus aliquando causam contrarij: vt absentiam gubernatoris nauis subuersionis, cuius erat præsentia causa salutis. ¶ Omnes autem nûc dictæ causæ in quatuor cadunt modos manifestissimos. Elementa enim syllabarum, & materia factibilium, & ignis, & huiusmodi corporum, & partes totius, & suppositiones conclusionis, vt id,

Tex. 30.

Causæ sunt sibi inuicem causa.

Eadē causa contrariorum est.

Tex. 31.

Causarum quatuor genera.

*Vide contr.
Zimarra.*

*Idē supra
te. 25. & 2.
me. 1. 8. &
3. me. tex. 3.*

*Tex. 32.
Causa pri-
or posterior.*

*Tex. 33.
Causa per
se, per acci-
dens.*

*Vide contr.
Zim.*

*Tex. 34.
Causa in
potentia, in
actu.*

Tex. 35.

Tex. 36

ex quo, causæ sunt. Harum autem aliæ qui-
dem sunt vt subiectum, vt partes: aliæ autem,
vt quod quid erat esse, & totum, & composi-
tio, & species. Semen autem, & medicus, &
consultor, & omnino ipsum faciens omnia
sunt vnde principium mutationis, aut status,
aut motus. Aliæ autem vt finis, & bonum alio-
rum. id enim cuius gratia, optimum, & finis
aliorum vult esse, differat autem nihil idem
dicere bonum, vel apparens bonum. ¶ Cau-
sæ igitur tales, & tot sunt specie. Modi autem
causarum numero quidem sunt multi in ca-
pita vero contracti et hi pauciores, dicuntur
enim causæ multipliciter. & ipsarum, quæ
similium specierum sunt, prior ac posterior
alia, alia, vt sanitate medicus, & artifex, &
ipso diapason duplum, & numerus, & semper
quæ continent ad singulares. ¶ Amplius au-
tem vt accidens, & horum genera: vt statuæ
aliter Polycletus, & aliter statuarius: quoniam
accidit statuario Polycletum esse, & continen-
tes etiam accidens: vt si homo causa sit sta-
tuæ, aut omnino animal. sunt autem acci-
dentium alia aliis remotius, & propinquius:
vt si albus, & musicus causa dicantur statuæ.

¶ Præter omnes autem, & propriè dictas,
& secundum accidens, aliæ quidem vt po-
tentes dicuntur, aliæ vero vt operantes: ve-
luti ædificandæ domus ædificator, aut ædi-
ficans ædificator. ¶ Perinde autem dicitur
& in iis, quorum causæ sunt ipsæ causæ, at-
que in iis, quæ dicta sunt, vt huius statuæ, aut
statuæ, aut etiam omnino imaginis, & æris hu-
ius, aut æris, aut omnino materiæ, & in acciden-
tibus similiter. ¶ Amplius autem connexæ &

bx,

hæ & illæ dicentur : vt non Polycletus , neque
 statuarius , sed Polycletus statuarius. Attamen
 omnes hæ sunt multitudine quidem Sex : dictæ
 autem dupliciter. aut enim vt singulare , aut vt
 genus , aut vt quod secundum accidens , aut vt
 accidētis genus , aut vt connexæ hæ , aut vt sim-
 pliciter dictæ : omnes autem , aut actu existen-
 tes , aut secundum potentiam. ¶ Differunt au-
 tem tantum , quòd actu quidem existentes , &
 singulares , & ea , quorū sunt causæ , simul sunt ,
 & non sunt. vt hic medens cum hoc , qui sana-
 tur : & hic ædificator cum hoc , quod ædifica-
 tur. quæ autem sunt secundum potentiam , non
 semper : cortuūpitur enim , non simul domus ,
 & ædificator. ¶ Oportet autem semper cau-
 sam vniuscuiusque summam querere , vt & in
 aliis. vt homo ædificat , quoniā ædificator est :
 ædificator autem est secundum ædificandi ar-
 tem. hæc igitur prior causa est : & sic in omni-
 bus. Amplius , aliæ quidem genera sunt gene-
 rum , aliæ autem singularia singularium : vt
 statuarius quidem statuæ , hic autem hu-
 manæ potentie quidem possibilem , actu
 existentes ad actu existentia.

Tex. 37.

Tex. 38.

Uniuersa-
 lium causa
 sunt uniuersa-
 les. & sin-
 gularium sin-
 gulares.

Caput Secundum, in quo de Casu, & Fortuna tractatur.

¶ Quot igitur causæ , & quomodo causæ sunt ,
 sint nobis determinata sufficienter. Di-
 citur autem & Fortuna , & Casus de numero
 causarum esse : & multa & esse , & fieri propter
 fortunam , & casum. Quo igitur modo in his
 causis est fortuna , & casus , & vtrum idem
 sit fortuna , & casus , aut diuersum , & omni-
 no quid sit fortuna , & casus , considerandum est.

Tex. 39.

quatenus autem accidit ipsis lapidea, aut terrea esse, aut mista ex his eatenus habent.

Tex. 3. ¶ Tanquā Natura sit principium aliquod & causa mouendi, & quiescendi, in quo est primū, per se, & non secundū accidens. Dico autem nō secundū accidens, quoniā fiet utiq; sibi ipsi aliquis causa sanitatis, cū sit medicus: attamen nō, quatenus sanatur, medicinā habet, sed accidit eundē medicum esse, & sanari, quapropter & se paratur aliquando abinuicē. Similiter autem & aliorū, quæ fiunt, vnumquodque. nullum enim ipsorum habet in seipso rationis principium, sed alia quidē in aliis, & ab exteriori, ut domus, & aliorum manufactorum vnumquodq; : alia autē in seipsis quidē, sed non secundum seipsa, quæcunq; secundū accidens cause fieri possunt ipsis. est igitur Natura quod dictum est.

Caput Secundum, in quo declaratur quid sit id, quod habet Naturam.

Tex. 4. *Vide contr. Zim.* **N**aturam autem habent quæcunque huiusmodi habent principium, & sunt hæc omnia substantia. Subiectum enim quoddam, & in subiecto est natura semper.

Caput Tertium, & Quartum, in quo determinatur quid sint res secundum Naturam, & quæ Naturales.

Tex. 5. **S**ecundū autem Naturā sunt & hæc, & quæcunq; his insunt secundū se, ut igni ferri sursum, hoc enim natura quidē non est, neq; habet naturam, sed à natura, & secundum naturā est.

Caput Quintum, declarans Naturam esse quid per se notum esse.

Tex. 6. **Q**uid igitur est natura dictum est, & quid quod à natura, & secundū naturam. Quod autem

autem sic Natura tentare demonstrare ridiculum est. manifestum enim est quod huiusmodi entia sunt multa: demonstrare autem manifesta per immanifesta non potestis iudicare est quod per seipsum, & non per seipsum notum est. Quod autem contingat hoc pati, non immanifestum est. syllogizare enim quis possit de coloribus, cum a natiuitate sit cæcus: quare necesse est talibus de nominibus esse sermonem, nihil autem intelligere.

*Consimile.**9. Phys. text.**22. & 26. &**4. Met. 1. 9.**Vide contr.**Zim.*

Caput Sextum. & Septimum, in quo determinatur quomodo dicatur Natura, & quid naturæ nomine potius dignum sit, materiam, an formam.

Videtur autem nonnullis Natura, & substantia eorum, quæ natura sunt, esse quod primum inest unicuique, non formatum per seipsum.

Tex. 7.

ut lecti natura lignum, statum autem æs. signum autem, dixit Antiphon, quoniam, si aliquis defoderit lectum, & accipiat potentiam putredo ut sit germen, non utique fieri lectum, sed lignum: tanquam quod secundum accidens est, esse dispositionem secundum legem, & artem. substantiam autem esse illam, quæ etiam permanet, hæc patiens contrarie. ¶ Si autem & horum unumquodque ad aliud aliquid idem hoc passum est (ut æs quidem, & aurum ad aquam, ossa autem, & ligna ad terram, similiter autem & aliorum quodlibet) in ea naturam esse, & substantiam ipsorum.

*Antiphon.**Tex. 8.*

¶ Quocirca sanè hi quidam terram, alij vero ignem, alij aërem dicunt, quidam autem aquam, quidam vero quædam horum, quidam autem omnia hæc naturam esse eorum, quæ sunt. quod enim aliquis ipsorum existimavit huiusmodi, siue unum, siue plura, hoc; & tot dicit esse omnem

Tex. 9.

substantiam

substantiam

Tex. 10. substantiam, alia autem omnia passiones istorum, & habitus, & dispositiones. ¶ Et horum quidem quodlibet esse perpetuum, non enim esse mutationem ipsis ex seipsis, alia autem fieri, & corrumpi infinities. Vno igitur modo natura sic dicitur, prima unicuique subiecta materia habentium in seipsis motus principium, & mutationis: Alio autem modo forma, & species, quæ secundum rationem.

Tex. 11. ¶ Ut enim ars dicitur quod secundum artem, & artificiale, & sic & natura quod secundum naturam dicitur, & quod naturale. Neque autem illud adhuc dicimus habere secundum artem aliquid, si potentia tantum est lectus, nondum autem habet formam lecti, neque esse secundum artem, neque in iis, quæ natura subsistunt. potentia enim caro, aut os, neque habet adhuc sui ipsius naturam, priusquam accipiat formam, quæ secundum rationem, quam definiunt dicimus quid est caro, aut os, neque natura est.

Tex. 12. ¶ Quare alio modo natura utique erit habentium in seipsis motus principium, forma, & species. † non separabilis existens, nisi secundum rationem. Quod autem est ex his, natura quidem non est, sed à natura, ut homo. † & magis natura hæc est, quam materia. † unumquodque enim tunc dicitur, cum actu sit magis, quam cum potentia.

Vide contr. ¶ Amplius fit ex homine homo, sed non lectus ex lecto. quapropter etiam dicunt figuram non esse naturam, sed lignum, quoniam fiet utique si germinabit, non lectus, sed lignum. si ergo hoc est ars, & forma est natura: fit enim ex homine homo.

Tex. 13. ¶ Amplius autem natura, dicta ut † generatio, via est ad naturam, non enim ut medicatio dicitur

citur non ad medicinam via, sed ad sanitatem (neesse enim est, à medicina, non ad medicinā esse medicatiōē)* sic natura se habet ad naturā, sed quod nascitur ex quoddā in quiddā venit, quatenus nascitur, ad quod igitur nascitur? non ad id ex quo, sed ad quod. ¶ Forma itaque natura est, sed forma, & natura dupliciter dicitur, etenim priuatio forma quodammodo est, si autem est priuatio, & cōtrarium aliquid circa simplicem generationem, aut non est, posterius considerandum.

110 est via in naturam.

* a. l. non sic.

Tex. 15. Priuatio forma est quodammodo.

Summa Secunda, qualis sit huius scientia professoris consideratio declarans.

Caput, Primum & Secundum de differentia inter Physici, & Mathematici contemplationem de eadem re, & quod magis peccant qui ponunt formas naturales, a materia expoliatas, quam Mathematici, qui tan summodo intellectu separant.

Quoniam autem determinatū est quot modis natura dicitur, post hoc speculandum est quo differt Mathematicus à Physico, etenim plana, & solida habet physica corpora, & longitudes, & puncta, de quibus considerat Mathematicus. ¶ Amplius autem, si Astrologia alia est, an pars Physicæ, si enim Physici est quid sit Sol, aut Luna scire, accidentium autem per se nullum, inconueniens est, & præsertim, cum videantur dicere quæ circa naturam versantur, & de figura Solis, & Lunæ: & vtrum spherica sit terra, & mundus, an non.

Tex. 16.

Tex. 17.

Tex. 18.

¶ De his igitur negociatur & Mathematicus, sed non quatenus physici corporis terminus

Abstrahē- tium nō est mēdicum. vide. 3. de anima. text. 35. est vnumquodque, neque accidentia speculatur, quatenus talibus existentibus accidit. quæ propter & abstrahit. abstracta enim sunt intellectū à motu: & nihil refert: neque fit mendacium abstrahentium. ¶ Latent autem qui hoc faciunt, & qui ideas dicunt.* physica enim abstrahunt, cum minus sint abstracta mathematicis. Fiet autem hoc manifestum, si aliqui vtrorūque tentauerit dicere terminos, & ipsorum & accidentium. impar enim erit & par, & rectum & curuum, adhuc autem & numerus, & linea, & figura sine motu. caro autem, & os, & homo non amplius. sed hæc, sicut naris similes non sicut curuum, dicuntur. ¶ Demonstrant autem & quæ ex Mathematicis magis Physica sunt, vt Perspectiua, & Harmonica, & Astrologia. è contratio enim quodammodo se habent ad Geometriam. Geometria enim diphysica linea considerat, sed non quatenus est physica. Perspectiua autem mathematicam quidem lineam, sed non quatenus mathematica, sed quatenus physica est.

Tex. 19. * Vide con. 21m.

Tex. 20.

sed non sicut curuum, dicuntur. ¶ Demonstrant autem & quæ ex Mathematicis magis Physica sunt, vt Perspectiua, & Harmonica, & Astrologia. è contratio enim quodammodo se habent ad Geometriam. Geometria enim diphysica linea considerat, sed non quatenus est physica. Perspectiua autem mathematicam quidem lineam, sed non quatenus mathematica, sed quatenus physica est.

Caput Tertium probans Naturalem non considerare formam sine materia.

Tex. 21.

Cum autem natura duplex sit, & forma & materia, vt si de similitudine quid sit consideremus, sic contemplandum est. quare neque sine materia, neque secundum materiam quæ huiusmodi sunt. Etenim iam & de hoc dupliciter dubitabit quis, cum duæ naturæ sine de vtra est Physici, an de eo, quod est ex vtriusque. sed, si de eo, quod est ex vtriusque, & de vtraque. ¶ Vtrum igitur eiusdem, aut alterius vtriusque

Tex. 21.

quæ

que cognoscere? Ad Antiquos enim aspicienti videbitur utique esse materiae. ad exiguam enim partem quandam Empedocles, & Democritus formam, & quod quid erat esse, tetigerunt. si autem ars imitatur naturam: eiusdem autem est scientiae cognoscere formam, & materiam usque ad aliquid: ut Medici sanitatem; & choleram, & phlegma, in quibus est sanitas: similiter autem & Aedificatoris formam domus, & materiam, lateres scilicet, & ligna: similiter autem & in aliis: & Physicæ utique erit cognoscere utrasque naturas. ¶ Insuper eiusdem est id cuius gratia, & finem, & quæcunque sunt horum gratia. natura autem finis est, & id, cuius causa. quorum enim continuo motu existente, est aliquis finis ipsius motus, hic ultimum est, & id, cuius causa. quocirca & Poëta derisorie adductus est ut diceret: Habet finem, cuius quidem causa factus est. vult enim non omne ultimum esse finem, sed optimum. ¶ Quoniam & faciunt artes materiam, aliæ quidem simpliciter, aliæ vero operi accommodam. & utimur, tanquam propter nos, omnibus, quæ sunt, sumus enim quodammodo & nos finis. dupliciter enim est id, cuius causa. dictum est autem in iis, qui de Philosophia. ¶ Dux igitur * sunt artes, quæ dominantur ipsi materiae, & quæ sunt cognoscen-tes, ea, quæ utitur, & Factiva, quæ Architectonica est. quapropter & quæ utitur, Architectonica quodammodo est. differt autem, quatenus hæc quidem, quæ formam cognoscit, Architectonica est, alia autem ut effectrix materiae. gubernator enim qualis sit forma aliqua temonis cognoscit, & præcipit: alius autem ex

*Eiusdē sc
tia est cōf
derare fir
mā, & m
teriā usq̄
ad aliqui*

*Tex. 27.
De fide H
merū ex. 1
21. 5. meta
Fini habe
rationē opi
mi. vide in
fra. t. cō. 31
& 2. met. 1
cō. 8. & 5
meta. t. c. 3*

*Tex. 24.
Nos sumus
quodāmod
finis omniū*

*Tex. 25.
a. l. dua a
rem. vid
cōtra Zim*

quo ligno, & quibus ex motibus est. In iis igitur, quæ sunt secundum artem, nos facimus materiam propter opus, sed in Physicis est.

Tex. 26.

Materia eorum est que ad aliquid.

* *a. l. homo quidem. Sol. & homo generat hominem.*

¶ Amplius, eorum, quæ ad aliquid, materia est, ad aliam enim formam alia materia. Quousque ergo Physicum oportet cognoscere formam, & ipsum quid est? An quemadmodum Medicum neruum, aut Fabrum æs, visque ad aliquid? alicuius enim gratia vnumquodque. & circa ea, quæ sunt, separabilia quidem forma, in materia autem: v homo enim hominem generat, & Sol. quomodo autem se habeat hæc separabilis, & quid sit, Philosophiæ primæ est officium determinare.

Summa Tertia, in qua agitur de Causis, & earum in plura membra diuisione.

Caput Primum, in quo, quot, quæne sint causa determinatur.

Tex. 27.

Terminatis autem his, considerandum est de causis, & quæ, & quot numero sunt. Cum enim sciendi gratia hoc negotium sit: scire autem non prius opinamur vnumquodque, quam utique cœperimus propter quid circa vnumquodque, hoc autem est accipere primam causam: manifestum quod & nobis hoc faciendum est & de generatione, & corruptione, & de omni physica mutatione: ut scientes ipsorum principia: reducere ad ipsa tentemus quæsitum vnumquodque. ¶ Vno igitur modo causa dicitur, ex quo fit aliquid cum insit: ut æs statuæ, & argentum phialæ, & horum genera. Alio autem modo forma, & exemplum

Tex. 28.

Causarum genera.

plum

In his igitur
facimus
syllabis est.
id, mate-
materia.
agnoscere
modum
vique ad
quodque.
idem for-
m homi-
se habeat
phiæ pri-

is. & ca-

sint causæ

conside-
quæ, &
nim scien-
lit: scire
nur vnū-
pter quid
accipere
& nobis
& corru-
e: vt scire
ipsa ten-
¶ Vno igitur
quid cum
æ, & ho-
, & ex-
plum

plum. hæc autem est ratio ipsius quod quid erat esse, & huius genera. vt ipsius diapason duo ad vnum, & omnino numerus, & partes, quæ in ratione. ¶ Amplius vnde principium mutationis primum, aut quietis: vt consultor causa, & pater filij, & omnino faciens facti, & mutans mutati. Præterea, vt finis. hic autem est id, cuius gratia, vt ambulandi sanitas. propter quid enim ambulat? dicimus, vt sanus sit: & ita locuti, opinamur assignasse causam. & quæcunque iam mouente alio, intermedia fiunt ipsius finis: vt sanitatis macies, aut purgatio, aut medicamenta, aut organa. omnia nanque hæc finis gratia sunt: differunt tamen abinuicé, quia alia quidem sunt opera, alia vero organa.

¶ Causæ igitur ferè tot modis dicuntur. Accidit autem, cum multipliciter dicantur causæ, & multas eiusdem causas esse, non secundum accidens: vt statuæ, & ars statuaria, & æs, non secundum alterum quid, sed quatenus est statua: sed non eodem modo: sed hoc quidem vt materia, illud autem vt vnde est motus. Sūt autem quædam & adinuicem causæ: vt laborare causa est bonæ habitudinis, & hæc laborandi: sed non eodem modo: sed hoc quidem vt finis, illud autem vt principium motus. Amplius autem eadem causa contrariorum est. quod enim præsens causa huius est, hoc & absens facimus aliquando causam contrarij: vt absentiam gubernatoris nauis subuersionis, cuius erat præsentia causa salutis. ¶ Omnes autem nunc dictæ causæ in quatuor cadunt modos manifestissimos. Elementa enim syllabarum, & materia factibilium, & ignis, & huiusmodi corporum, & partes totius, & suppositiones conclusionis, vt id,

Tex. 29.

Tex. 30.

Causa sui
sibi inuis
causa.

Eadē cau-
sa contrari-
orum est.

Tex. 31.

Causarum
quatuor
nera.

*Vide contr.
Zimarra.*

*Idē supra
te. 25. & 2.
me. t. 8. &
3. me. tex. 3.*

*Tex. 32.
Causa pri-
or. & posterior.*

*Tex. 33.
Causa per
se, per acci-
dens.*

*Vide contr.
Zim.*

*Tex. 34.
Causa in
potentia, in
actu.*

Tex. 35.

Tex. 36

ex quo, causæ sunt. Harum autem alia quidem sunt ut subiectum, ut partes: alia autem, ut quod quid erat esse, & totum, & compositio, & species. Semen autem, & medicus, & consultor, & omnino ipsum faciens omnia sunt unde principium mutationis, aut status, aut motus. Alia autem ut finis, & bonum aliorum. id enim cuius gratia, optimum, & finis aliorum vult esse, differat autem nihil idem dicere bonum, vel apparens bonum. ¶ Causæ igitur tales, & totæ sunt specie. Modi autem causarum numero quidem sunt multi, in capitâ vero contracti et hi pauciores. dicuntur enim causæ multipliciter. & ipsarum, quæ similiarum specierum sunt, prior ac posterior alia, alia, ut sanitas medicus, & artifex, & ipso diapason duplum, & numerus, & semper quæ continent ad singulares. ¶ Amplius autem ut accidens, & horum genera: ut statua aliter Polycletus, & aliter statuarius: quoniam accidit statuario Polycletum esse, & continent etiam accidens: ut si homo causa sit statua, aut omnino animal. sunt autem accidentium alia aliis remotius, & propinquius: ut si albus, & musicus causa dicantur statua. ¶ Præter omnes autem, & propriè dictas, & secundum accidens, alia quidem ut potentes dicuntur, alia vero ut operantes: veluti ædificandæ domus ædificator, aut ædificans ædificator. ¶ Perinde autem dicitur & in iis, quorum causæ sunt ipsæ causæ, atque in iis, quæ dicta sunt, ut huius statua, aut statua, aut etiam omnino imaginis, & aris huius, aut aris, aut omnino materiæ, & in accidentibus similiter. ¶ Amplius autem connexæ & hæ,

hæ & illæ dicentur : vt non Polycletus , neque
 statuarius , sed Polycletus statuarius. Attamen
 omnes hæ sunt multitudine quidem Sex : dictæ
 autem dupliciter, aut enim vt singulare , aut vt
 genus, aut vt quod secundum accidens , aut vt
 accidētis genus, aut vt connexæ hæ, aut vt sim-
 pliciter dictæ : omnes autem, aut actu existen-
 tes, aut secundum potentiam. ¶ Differunt au-
 tem tantum , quòd actu quidem existentes , &
 singulares, & ea, quorū sunt causæ , simul sunt,
 & non sunt, vt hic medens cum hoc , qui sana-
 tur : & hic ædificator cum hoc , quod ædifica-
 tur. quæ autem sunt secundum potentiam , non
 semper: corrumpitur enim , non simul domus,
 & ædificator. ¶ Oportet autem semper cau-
 sam vnius cuiusque summam quærere , vt & in
 aliis, vt homo ædificat , quoniã ædificator est:
 ædificator autem est secundum ædificandi ar-
 tem. hæc igitur prior causa est : & sic in omni-
 bus. Amplius, aliæ quidem genera sunt gene-
 rum, aliæ autem singularia singularium: vt
 tuarius quidem statua, hic autem hu-
 potentia quidem possibilitium , actu
 stentes ad actu existentia.

Tex. 37.

Tex. 38.

*Uniuersa
 lium caus
 sunt vniu
 sales, & si
 ngulariū si
 ngulares.*

*Caput Secundum, in
 Fortuna tractat. de Casu. &*

Quot igitur causæ, & quomodo causæ sunt,
 sint nobis determinata sufficienter. Di-
 citur autem & Fortuna, & Casus de numero
 causarum esse: & multa & esse, & fieri propter
 fortunam, & casum. Quo igitur modo in his
 causis est fortuna, & casus, & vtrum idem
 sint fortuna, & casus, aut diuersum, & omni-
 no quid sit fortuna, & casus, considerandum est.

Tex. 39.

Tex. 40. ¶ Quidam enim & si sint, an non, dubitant. nihil enim fieri à fortuna dicunt, sed omnium esse aliquam causam determinatam, quæcunque dicimus à casu fieri, aut à fortuna. vt veniendi à fortuna in forum, & reperiendi quem volebat quidem, non autem putabat, causa est velle, cum venerit, emere. similiter autem & in aliis, quæ à fortuna dicuntur, semper aliquam esse accipere causam, sed non fortunã.

Tex. 41. ¶ Quoniã, si aliquid esset fortuna, incõueniẽs vtique perquã vere videbitur, & dubitabit vtique aliquis propter quid nullus Antiquorũ sapientum causas de generatione, & corruptione dicens, de fortuna quicquam determinauit, sed (vt videtur) nihil opinabãtur illi esse à fortuna.

Tex. 42. ¶ Sed & hoc mirabile. multa enim & fiunt, & sunt à fortuna, & casu, quæ non ignorãtes quòd licet referre ad aliquam causam vnumquodq; eorum, quæ fiunt, vt Antiquus sermo dixit, destruẽs fortunam, horũ tamen alia quidem esse dicunt omnes à fortuna, alia vero nõ à fortuna.

Tex. 43. ¶ Quocirca & quodammodo erat facienda ipsis mentio. At vero neque illorum quidem aliquid opinabantur esse fortunam, vt amicitiam, aut litem, aut ignem, aut intellẽctum, aut aliquid aliud talium. Inconueniens est igitur, siue non putauerunt esse, siue putantes reliquerunt, præsertim aliquando vtentes. vt Empedocles non semper aërem segregari superius dicit, sed vt accidit. dicit enim in mũdi fabrica, *Sape alias aliter, sed tunc sic forte cucurrit.*

Κοσμογ., & partes animalium à fortuna fieri plurimas ait.

Tex. 44. ¶ Sunt autem quidam, qui & cœli huius, & mundanorum omnium causam esse ponunt Casum. à casu enim fieri dicunt reuolutionem.

&

& motum, qui discreuit, & constituit in hunc ordinem vniuersum. ¶ Et valde hoc ipsum admiratione dignum est quòd dicant ipsa quidè animalia, ac plantas à fortuna nec esse, nec fieri, sed aut naturam, aut intellectum, aut quipiam tale aliud esse causam. non enim quoduis ex femine vnoquoque fit, sed ex tali quidem olea, ex tali autem homo: cælum autem, & diuiniora sensibilem à casu fieri: talem autem causam nullam esse, qualem animalium, & plantarum. ¶ Atqui, si sic se habeat hoc ipsum, dignum est consideratione, & bene sese habet dici aliquid de hoc ipso. Nam præterquam quòd & alioqui absurdum est quod dicitur, adhuc absurdus est dicere hæc, cum videant in cælo nihil à casu factum, in iis autem, quæ non à fortuna, multa contingere à fortuna. attamen par erat contrarium fieri. ¶ Sunt autem quidam, quibus Fortuna videtur quidem esse causa, immanifesta autem humano intellectui, tanquam diuinum quiddam existens, & fœlicius. Quare considerandum est & quid sit vtrunque, & si idem, an aliud & casus, & fortuna, & quomodo in determinatas causas incidunt. ¶ Primum igitur, cum videamus alia quidem semper similiter fieri, alia autem frequenter, manifestum est quòd neutri horum causa fortuna dicitur. id enim quod à fortuna, neque eius est, quod ex necessitate, & semper, neque eius, quod est frequenter. sed quoniam quædam fiunt & præter hæc, & omnes hæc dicunt esse à fortuna, manifestum quòd aliquid est Fortuna, & Casus. talia enim à fortuna, & quæ à fortuna talia esse scimus. ¶ Eorum autem, quæ fiunt, alia quidem propter aliquid fiunt, alia vero non.

Tex. 45.
Cosimile primo de partib. animalium. cap. 1.
 Non quoduis ex femine vnoquoque fit simile 8. ph. ca. 46. & 12. meta. 1. 15.
 Tex. 46.

Tex. 47.

Tex. 48.

Tex. 49.

horum autem, alia quidem secundum electionem, alia vero non secundum electionem. ambo autem sunt in iis, quæ propter aliquid. Quare manifestum est quod in iis, quæ sunt præter necessarium, & quod frequenter, sunt quædam, circa quæ contingit esse id, quod est propter aliquid. Sunt autem præter aliquid, & quæcunque ab intellectu vltique aguntur, & quæcunque à natura. ¶ Huiuscemodi igitur, cum secundum accidens fiunt, à fortuna dicimus esse. vt enim & quod est, aliud quidem per seipsum est, aliud autem secundum accidens, sic & causam contingit esse. vt ipsius domus per se quidem causa est ædificatiuum, secundum accidens autem album, aut musicum. itaque per se causa definita est: quæ vero secundum accidens, indefinita. infinita enim vni accident. sicut igitur dictum est, cum in iis, quæ propter aliquid fiunt, hoc fiat, tunc dicitur à casu, & à fortuna. ¶ Ipsa autem adinuicem horum differentia posterius determinanda est. nunc vero hoc sit manifestum, quod vtraque sunt in iis, quæ propter aliquid sunt. vt causa recipiendi argentum venisset, reportaturus pecuniam, si sciisset: venit autem non huius gratia, sed accidit venisse, & fecisse hoc reportandi gratia: hoc autem neque vt frequenter venientem ad locum, neque ex necessitate. Est autem finis reportatio, non causarum, quæ in ipso, sed eligibilium, & ab intellectu, & dicitur tunc à fortuna quidem venisse. si autem proponens, & huius gratia, aut semper veniens aut frequenter reportans, non à fortuna. ¶ Manifestum itaque quod fortuna causa est secundum accidens in iis, quæ secundum electionem eorum, quæ propter aliquid

Tex. 50.

Causa per se sunt finita, sed causa per accidens sunt infinita.

Tex. 51.

Tex. 52.

Quid sit fortuna.

sunt.

0.
1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.
31.
32.
33.
34.
35.
36.
37.
38.
39.
40.
41.
42.
43.
44.
45.
46.
47.
48.
49.
50.
51.
52.
53.
54.
55.
56.
57.
58.
59.
60.
61.
62.
63.
64.
65.
66.
67.
68.
69.
70.
71.
72.
73.
74.
75.
76.
77.
78.
79.
80.
81.
82.
83.
84.
85.
86.
87.
88.
89.
90.
91.
92.
93.
94.
95.
96.
97.
98.
99.
100.

sunt. quapropter circa idem & intellectus, & fortuna est. electio enim non sine intellectu est.

¶ Indefinitas igitur causas necesse est esse, à quibus fiat quod est à fortuna. vnde videtur fortuna indefiniti esse, & immanifesta homini. Et est, vt nihil à fortuna videatur vtique fieri. omnia enim hæc rectè dicuntur, quoniam rationaliter. est enim vt fiat à fortuna, secundum accidens enim fit. ¶ Et est causa, vt accidens, fortuna: vt autem simpliciter, nullius. vt domus

ædificator quidem causa est, secundum accidens autem tibicen. & vt veniens referat argentum, non huius causa veniens, infinitæ sunt multitudine: etenim videre aliquem volens, & persequens, & visurus, & fugiens. ¶ Et dicere esse aliquid præter rationem fortunam rectè est. ratio enim est aut eorum, quæ semper sunt, aut eorum, quæ frequenter: fortuna autem est in iis, quæ fiunt præter hæc. quare, cum indefinitæ sint quæ sic sunt causæ, & fortuna indefinita est. Atamen etiam in quibusdam dubitabit vtique aliquis, nunquid quæuis sint fortunæ causæ, vt sanitatis, aut spiritus, aut æstus, sed non detonderi. sunt enim aliæ aliis proximiores earum, quæ secundum accidens, causarum. ¶ Fortuna autem Bona quidem dicitur, cum bonum aliquid euenit: Mala autem, cum malum aliquid. Prosperitas vero fortunæ & Infortunium, cum magnitudinem habent hæc. Quocirca, & cum parum abest, vt quis malum, aut bonum capiat magnum, est vel infortunatum esse, vel bene fortunatum:

quoniam, tanquam existeret, dicit intellectus. quod enim parum, tanquam nihil distare videtur. Amplius autem incerta est

*Circa idem
& intellectus, & fortuna ver-
santur.*

Tex. 53.

Tex. 54.

Tex. 55.

Tex. 56.

*Quod pa-
rum, tan-
quam nihil
distare vi-
detur.*

- prospera fortuna rationabiliter. fortuna enim incerta est. neque enim semper, neque frequenter possibile est esse eorum, quæ sunt à fortuna quicquam. ¶ Sunt igitur ambo causæ, quemadmodum dictum est, secundum accidens, & fortuna, & casus, in iis, quæ possunt fieri non simpliciter, neque frequenter. & horum, quæcunque utique; fient in iis, quæ propter aliquid. Differunt autem, quoniam casus in plus est. quod enim est à fortuna, est & à casu: hoc autem non omne à fortuna est. Fortuna enim, & quod à fortuna est, iis inest, quibus & fortunatos esse inerit, & omnino actio. ¶ Quocirca & necesse est circa agenda esse fortunam. Signum autem est, quoniam videtur vel idem esse cum felicitate prospera fortuna, aut prope. felicitas autem actio quædam est. est enim bona actio. Quare quibuscunque non contingit agere, iis neque à fortuna aliquid facere continget.
- Tex. 57.
- Tex. 58. *Felicitas est quadam actio.*
- Tex. 59. * *Fortuna non est in rebus animata carentibus, neque in infantibus, neque in brutis. Idem 1. Eth. ca. 13. & 10. Ethi. cap. 10.*
- Tex. 60. *L. Alex. & inanimatis.*
- Tex. 61.
- * ¶ Ob idque, neque inanimatum quippiam, neque bestia, neque puerulus, quicquam facit à fortuna, quoniam non habent electionem: neque prospera fortuna, neque infortunium, his inest, nisi secundum similitudinem. ut dixit Protagoras fortunatos esse lapides, ex quibus sunt aræ, quod honorentur: copulati autem cum his conculcentur. Pati autem à fortuna inest quodammodo & his, cum agens aliquid circa hæc agat à fortuna: aliter autem non est. ¶ Sed casus & aliis animalibus, & inanimatorum multis. ut equus casu, dicimus venit, quoniam saluatus quidem est veniens, non salutis autem gratia venit. & tripes casu cecidit: stetit enim sedendi causa, sed non sedendi causa cecidit. ¶ Quare manifestum est quod in iis, quæ simpliciter propter aliquid fiunt, cum non eius, quod

quod euenit, gratia fiunt, cuius extra est causa, tunc à casu dicimus. à fortuna autem horum, quæcunque à casu fiunt, eligibilium, in habentibus electionem. ¶ Signum autem est ipsum Frustra. quoniam dicitur, cum non fiat quod propter aliud est, illius gratia. vt ambulare, si purgationis gratia est. si vero nõ facta fuit ambulanti, frustra dicimus ambulasse, & quòd ambulatio, frustra fuit. tanquam hoc sit Frustra, quod natum est alterius gratia, cum non perficiat illud, cuius gratia erat; natumque erat. quoniam, si aliquis se lotum dicat frustra. quia uon defecit Sol, ridiculus utique erit: non enim erat hoc illius, gratia. ¶ Sic igitur casus iuxta nomen est, cum ipsum frustra fit. decidit enim nõ percutiendi gratia lapis. à casu igitur decidit lapis, quoniam cecidisse potuit utique à quodam, & percutiendi gratia. ¶ Maximè autem est se paratum quod à fortuna est in iis, quæ natura fiunt. nam, cum fit aliquid præter naturam, tum non à fortuna, sed magis à casu factum esse dicimus. est autem & hoc alterum: huius enim extra est causa, illius vero intra.

¶ Quid igitur sit casus, & quid fortuna, dictum est, & qua à seinuicem differant. At de modis causarum, in quibus est vnde principium motus, vtrūque ipsorum est. aut enim eorum, quæ sunt natura, aut ab intellectu, causa semper est. sed horum multitudo indeterminata est.

¶ Quoniam autem casus, atque fortuna causæ sunt eorum, quorum aut intellectus causa fit, aut natura, cum secundum accidens causa aliqua fit horum ipsorum, nihil autè secundum accidens est prius iis, quæ p se sunt, manifestum est quòd neque causa per accidens prior est ea, quæ est per se.

Posterior

Tex. 61.
Quid sit frustra.

Tex. 63.

Tex. 64.
Vide contr. Zimar.

Tex. 65.

Tex. 66.
Nihil secundum accidens est prius iis, quæ sunt p se. idè. 4. meta. 10. 14. & 1. c. 14. & 4. Physi. 43.

Tex.67. ¶ Posterior itaque casus est, atque fortuna & intellectu, & natura. quare si quàm maxime cœli causa est casus, necesse est prius intellectum, & naturam esse & aliorum multorum, & huius

Tex.68. vniuersi causam. ¶ Quòd autem sint causæ, & quòd tot numero, quot dicimus, manifestum est. tot enim numero ipsum propter quid comprehendit. Aut enim ad ipsum, quid est reducitur ipsum propter quid vltimum in immobilibus, vt in Mathematicis. ad definitionem enim re-cti, aut commensurabilis, aut alius cuiuspiam

Tex.69. reducitur vltimum. ¶ Aut ad mouens primum. vt propter quid certauerunt? quoniam furati sunt. Aut cuius gratia? vt dominantur. Aut in iis, quæ sunt, materia. Quòd igitur cau-

Tex.70. sã hæ, & tot sint manifestum est. ¶ Cum autem causæ quatuor sint, de omnibus est Physi-
fici cognoscere, & ad omnes, reducens ipsum propter quid, assignabit physice materiam for-
mam, ipsum mouens, & id, cuius gratia. Veniunt autem tres in vnam plerunque. ipsum enim quid est, & id cuius gratia, vna est: ipsum vero vnde motus primum specie eadem est his: homo enim hominem generat.

*Tres causa
plerumque in
vna veniunt.*

Tex.71.

* *Physicus
quascumque mo-
ta mouet cõ-
siderat, quæ
cumque vero
nõ, non am-
plius physi-
ca sunt. vt
de hoc cõ-
si. primi lib.*

Tex.72.

¶ Atque omnino quæcunque mota mouent, quæcunq; autem non, * non amplius Physicæ sunt: nõ enim in seipsis habentia motum, aut principium motus, mouent, sed immobilia sunt. Quamobrè tria sunt negocia, hoc quidem circa mobile, illud vero circa mobile quidem, sed incorruptibile, aliud autè circa corruptibilia.

¶ Quare ipsum propter quid, & ad materiam reducenti redditur, & ad ipsum quod quid est, & primum mouens. de generatione enim maxime hoc modo causas considerant, quid post

post quid fiat, & quid primum fecit, aut quid passum est, & sic semper quod deinceps est.

¶ Duplicia autem sunt principia mouentia physice, quorum alterum non Physicum est: non enim habet motus principium in seipso. tale autem est, si aliquid mouet, quod non mouetur, ut id quod penitus est immobile, & quod omnium primum est. ¶ Et ipsum quid est, & forma: finis enim est, & cuius gratia. Quare, cum natura propter aliquid sit, & hanc cognoscere oportet, & penitus reddendum est ipsum propter quid, ut quod ex hoc necesse est hoc fieri. hoc autem ex hoc, aut simpliciter, aut frequenter. & si debet hoc fieri, ut ex propositionibus conclusio. & quia hoc erat quod quid erat esse. & quia melius est sic, non simpliciter, sed ad vniuscuiusque substantiam.

Caput Tertium: in quo soluntur dubia de Causa Finali.

Dicendum igitur primum quidem quod natura earum causarum est, quæ sunt propter aliquid, postea de necessario quomodo se habet in Physicis. ad hanc enim causam reducunt omnes, quia cum calidum tale natura sit, & frigidum, & vnumquodque talium: hæc autem ex necessitate sunt, & fiunt, & apta natura sunt. etenim etiam, si aliam causam dicant, solum tangentes valere sinunt, hic quidem litem, & amicitiam, ille vero intellectum. ¶ Habet autem dubitationem, quid prohibeat naturam non propter aliquid facere, neque quod melius est, sed sicut pluit Iuppiter, non ut frumentum augeat, sed ex necessitate. quod enim sursum latum est frigeferi oportet: & quod frige-

factum

Tex. 73.
Vide con.
Zimar.
Ex hoc loco
patet Deū
mouere vs
efficiens.

Tex. 74.

Tex. 75.

Tex. 76.

factum est, aquam factum, deorsum venire: au-
geri autem, cum hoc fiat, accidit frumentum.
similiter autem & si cuiquam perit frumentum
in area, non huius gratia pluit, ut pereat, sed
hoc accidit. Quare quid prohibet sic & partes
se habere in natura, ut dentes ex necessitate ori-
ri, anteriores, quidem acutos, aptos ad diuiden-
dum, maxillares autem latos, & utiles ad teren-
dum cibum, cum non propter hoc facti sunt, sed
acciderit. similiter autem est & de aliis parti-
bus, in quibus videtur inesse ipsum propter ali-
quid. Vbi igitur omnia acciderint, perinde at-
que si propter aliquid facta iorent, ea quidem
seruata sunt, à casu consistentia apte, quæcun-
que vero non sic, perire, pereuntque, quemad-
modum Empedocles dicit ea, quæ *Prima ho-*
minem referunt, & taurum parte secunda.

Tex. 77.

¶ Ratio igitur, quam dubitauerit aliquis, hæc
est, & si qua talis alia est. Sed impossibile est ista
hoc se habere modo. Hæc enim & omnia, quæ
natura sunt, aut semper sic fiunt, aut frequen-
ter, sed eorum, quæ fiunt à fortuna, & casu, ni-
hil. neque enim à fortuna, neque à casu videtur
pluere sæpe hyeme, sed si sub cane: neque cau-
mata sub cane, sed si hyeme. Si igitur aut à ca-
su videtur, aut propter aliquid esse, si non pos-
sibile est esse hæc aut à fortuna, aut à casu, pro-
pter aliquid utique erunt, at vero natura sunt
huiusmodi omnia, quemadmodum & ipsi di-
xerint, qui hæc dicunt. est itaque ipsum pro-
pter aliquid in iis, quæ natura fiunt, & sunt.

Tex. 78.

¶ Amplius in quibuscunque finis aliquis est,
huius gratia agitur quod prius, quodque cõse-
quens est. ergo, ut agitur, sic aptum natura est:
& ut aptum natura est, sic agitur vnumquod-
que.

si quid impediatur. agitur autem propter
 id, & aptum itaque natura est huius gra-
 , si domus eorum, quæ natura fiunt, esset,
 que facta esset, ut nunc ab arte. si autem
 natura, non solum natura, sed & arte fie-
 imiliter utique fierent, ut apta natura
 propter ergo alterum, alterum. ¶ Et om-
 ars alia quidem perficit, quæ natura non
 efficere: alia vero imitatur. si ergo quæ
 lum artem sunt, propter aliquid fiant,
 estum quod & quæ secundum naturam.
 er enim se habent inter sese in iis, quæ se-
 m artem, atque in iis, quæ secundum na-
 , posteriora ad priora. ¶ Maxime au-
 anifestum est in cæteris animalibus, quæ
 arte, neque inquirendo, neque delibe-
 faciunt. Quapropter dubitant quidam,
 intellectu, aut quodam alio operentur &
 i, & Formicæ, & huiusmodi, paulatim au-
 procedenti, & in plantis apparent con-
 ta quædam fieri ad finem, ut folia pro-
 ductus cooperimentum. Quare, si & na-
 & propter aliquid Hirundo nidum facit,
 neus telam, & plantæ folia gratia fru-
 , & radices non sursum, sed deorsum, gra-
 trimenti, manifestum quod est causa ta-
 is, quæ natura fiunt, & sunt. ¶ Et quo-
 natura duplex est, alia quidem ut mate-
 a vero ut forma, finis autem est hæc, pro-
 nem autem cætera, hæc utique erit causa,
 gratia. ¶ Peccatum autem fit & in iis,
 unt secundum artem. scripsit enim non
 Brāmaticus, & propinavit non recte Me-
 medicamentum. quare manifestum est
 contingit & in iis, quæ secundum natu-

Aristot. Physic.

D

ram

Tex. 79.
*Ars alia
 perficit,
 quæ natura
 nō potest effi-
 cere, alia
 vero imita-
 tur.*

¶ Tex. 80.

Tex. 81.

Tex. 82.

ram fiunt. Si igitur sunt quædã secundum artẽ, in quibus quod recte fit, propter aliquid fit, in iis autem, quæ peccantur, alicuius quidẽ gratia aggreditur, sed frustratur: similiter utique se habet & in Physicis, & mōstra peccata sunt illius, quod propter aliquid agit. & in iis igitur, quæ à principio, utique compositionibus bouigena, si non ad quendam terminũ, ac finẽ poterãt venire, corrupto utiq; principio aliquo fiebant vt nunc semine.

Tex. 83.
ὁυλοφύεις

¶ Amplius necesse est semen fieri primum, sed non statim animalia. & ipsa massa quidẽ mollis prius semẽ erat. Amplius & in plantis inest ipsum propter aliquid, minus autẽ distinctũ est. Vtrũ igitur & in plantis fiebãt, vt bouigena, uiriprora, sic uitigena oleoprora? An nõ incõueniẽs enim, sed tamẽ oportebat, si quidẽ & in animalibus.

Tex. 84.

¶ Amplius oportebat & in feminibus fieri, vt accidit. Omnino autẽ destruit sic dicẽs, ea quæ natura sunt, & naturã. Natura enim sunt quæcũque ab aliquo in seipsis principio cõtinue mota perueniunt ad aliquẽ finẽ. ab unoquoq; autẽ non idẽ quibusque, neq; quiuis, semper tamẽ ad eundẽ, nisi aliquid impederit.

Tex. 85.

¶ Id autẽ, cuius gratia, & quod huius gratia, fiunt utiq; à fortuna. sicuti dicimus quod à fortuna venit hospes, lotũsq; abiit, cũ tanquã gratia huius veniẽs egerit, nõ autẽ gratia huius venerit, & hoc secũdũ accidẽs. fortuna em̃ est eorũ, quæ sunt secũdũ accidẽs causarũ, quẽadmodũ & prius dixim⁹. sed cũ hoc sēper, aut itrequẽter fiat, nõ secũdũ accidens, neq; à fortuna est: in physicis autẽ sēper sic nisi quid impederit.

Tex. 86.

¶ Incõueniens autẽ est nõ opinari propter aliquid fieri, nisi videãt ipsum mouẽs deliberasse. Attamẽ etiã ars nõ deliberat. nãq; si esset in li-

gno.

gno nauis faciēda ars, haud secus, atq; natura. taceret. quare, si in arte inest ipsum propter aliquid, & in natura inest. maxime autē manifestū est, cū quis medetur ipse sibi ipsi. huic enim similis est natura. Quod igitur causa sit Natura, atque ita ut propter aliquid, manifestū est.

Caput Quartum, ad quam causam necessitas in rebus naturalibus referatur determinans.

Quod autem ex necessitate est utrum ex suppositione sit, an & simpliciter. Nunc enim opinantur quod ex necessitate est esse in generatione. quemadmodum, si aliquis murum ex necessitate existimaret esse tactum, quoniam grauias quidem deorsum ferri apta natura sunt, leuias autem superne, quapropter lapides quidem deorsum, ac fundamenta, terra autem sursum propter leuitatem, supra autem maxime ligna, leuissima enim sunt.

Tex. 87.

Attamen non sine his quidem factus est, non tamen propter hæc, nisi ut propter materiam, sed cauta abscondendi quædam, & saluandi. Similiter vero & in aliis omnibus, in quibuscunque ipsum propter aliquid est, non sunt quidem sine iis, quæ necessariam habent naturam, non tamen sunt propter hæc, nisi ut materia sunt, sed propter aliquid. ut propter quod ferra est talis, ut hoc, & huius gratia sit. hoc tamen cuius gratia, non potest fieri, si non materia sit. necesse est igitur terream esse, si ferre erit, & opus ipsius ex suppositione igitur necessarium est, sed non ut finis. nam in materia necessarium est, id autem, cuius gratia sit, in ratione. Et est autem necessarium & in Disciplinis, & in iis, quæ secundum Naturam sunt, quo-

Tex. 88.

Tex. 89.

dammodo similiter. cum enim rectum hoc sit, necesse est triangulum duobus rectis æquales habere, sed non, si hoc est, illud est. sed si hoc non est, neque illud rectum est. In iis autem, quæ propter aliquid fiunt, econtrario, si finis erit, aut est, & id, quod est ante, erit, aut est. si vero non, sicut ibi, si non sit conclusio, principium non erit, sic & hic finis, & id, gratia cuius. * principium enim & hoc est, non actionis, sed cogitationis, ibi autem cogitationis, actiones enim non sunt. ¶ Quare, si erit domus, hæc necesse est fieri, aut existere, aut esse, aut omnino materiam, quæ propter aliquid est, vt lateres, & lapides, si domus. non tamen propter hæc est finis, nisi vt materiam, neque erit propter hæc. omnino tamen, si non sint, neque domus, neq; ferra erit: illa quidem, si non sint lapides, hæc vero, si non sit ferrum. neq; enim ibi principia, si non triangulum duobus rectis. Manifestum est igitur quod necessariū est in Physicis, quod vt materia dicitur, & motiones eius.

* s. l. addit.
(nō erit, aut
non est.)

Tex. 90.

Tex. 91.

¶ Et utræque quidem Physico dicendæ sunt causæ, magis autē ea, cuius gratia. causā enim hæc materiæ est, sed non hæc ipsius finis. Et finis is, cuius gratia, & qui principium est, à definitione, & ratione petitur, sicut in iis, quæ secundum artem. quoniā, si domus est tale, hæc oportet fieri, & esse ex necessitate, & quoniā sanitas hoc est, hæc oportet fieri ex necessitate, & esse. sic & si homo est hoc, hæc. si vero hæc, hæc.

Tex. 92.

¶ Fortassis autē & in ratione est necessariū. determinanti enim opus secandi, quoddam diuisio huiusmodi est. hæc autem non erit, nisi habeat dētes tales, hi vero nō, nisi serrea sit. sunt enim & in ratione quædam partes, vt materia rationis.

ARIST.

ARISTOTELIS
DE PHYSICO
AUDITV
LIBER
TERTIVS.

SVMMAE LIBRI.

*In prima probatur ad professorem huius Scientie
necessario attinere tractare de accidentibus com-
munitus rerum naturalium*

In secunda notificatur quid sit motus

*In tertia inuestigatur de infinito, declaraturque quo
pacto in entibus reperiatur.*

Quoniam autem natura qui-
dem est principium motus,
& mutationis: methodus au-
tem nobis de natura est: nō
latere nos oportet quid sit
motus. necessariū enim est,
ignorato ipso, ignorari &
naturam. Cum autē determinauerimus de mo-
tu, tentādum erit eodem aggredi modo de iis,
quæ consequenter sunt. Videtur autem motus
continuatorum esse: infinitū autem apparet pri-
mum in continuo: quapropter & dehnientibus
continuū accidit vti sæpenumero ratione infi-
nitū. cum in infinitum diuisibile cōtinuum sit.
¶ Adhæc autem sine loco, & vacuo, & tēpo-
re, impossibile est motum esse. Manifestum igitur
est quod & propter hæc, & propterea quod
cunctis sunt cōmunia, & vniuersalia hæc om-

Tex. 1.

*Ignorato mo-
tu necesse
est naturam
ignorari.*

*Vide duas
contr. Zim.
Infinitu ap-
paret primū
in cōtinuo.*

Tex. 2.

Speculatio de propriis posterior est ea qua de cõ-
bus. Idẽ r. phy.tex. 57. nibus, consyderadum erit, cum proposuerimus de vnoquoque istorum: posterior enim est de propriis speculatio ea, quæ de cõmunibus est.

Summa Secunda, in qua notificatur quid sit Motus, & traditur eius definitio.

Caput Primum, de suppositis ante Motus definitionem praintelligendis.

*Tex. 3.
Vide contr.
Zimar.*

Primum aurem, sicuti diximus, de Motu. Est igitur eorum, quæ sunt, aliud quidem actu solum, aliud vero potentia. Et eorum, quæ sunt actu, hoc quidem hoc aliquid, illud vero tantum, aliud autem tale. & in aliis entis prædicamentis similiter. Eorum autem, quæ sunt ad aliquid, aliud quidem secundum superabundantiam, & defectum dicitur, aliud autem secundum actiuũ, & passiuũ, atq; omnino motiuum, & mobile. motiuũ enim motiuũ mobilis est: & mobile à motiuo est mobile.

*Tex. 4.
Motus in
quot prædi-
camentis.*

¶ Non est autem motus præter res. Mutatur enim semper id, quod mutatur, aut secundum substantiã, aut secundũ quãtum, aut secundum quale, aut secundũ locũ. cõmune vero in his nihil est accipere, sicuti diximus, quod neq; hoc, neq; quãtum, neq; quale, neq; aliorũ prædicamentorũ vllum sit. quare neq; motus, neq; mutatio vllius erit præter ea, quæ dicta sunt, cum nihil sit præter ea, quæ dicta sunt. ¶ Vnũ quodque aut dupliciter inest omnibus. vt Hoc, aliud enim est forma ipsius, aliud vero priuatio: & secundum Quale, hoc enim est albũ, illud autem nigrũ: & secundũ Quantũ, aliud enim perfectũ est, aliud vero imperfectũ, similiter autẽ & secundum

Tex. 5.

dum Lationē, hoc enim sursum, illud vero deorsum, aut aliud quidē leue, aliud vero graue. quare motus, & mutationis species tot sunt, quot entis.

Caput Secundum, in quo traditur Motus definitio ex rebus propriis.

Diuiso autē secundū vnūquodq; genus, hoc quidē esse actū, aliud autem potentia, eius quod potētia existit actus, quatenus huiusmodi, Motus est. vt alterabilis quidē, quatenus alterabile Alteratio: augmentabilis autem, & oppositi decrescibilis (nullum enim est commune nomen in vtrisque;) Augmentum, & Decrementum: generabilis autē, & corruptibilis Generatio, & Corruptio: eius vero, quod fertur, Latio.

Caput Tertium, in quo traditur Motus definitio ex rebus communibus.

Quod autē hoc sit motus, hinc manifestum. Cū enim ædificabile, quatenus tale ipsum dicimus esse, actū fuerit, ædificatur, & hoc est ædificatio: similiter autē & medicatio, & vocatio, & saltatio, & adoleſcētia, & senescētia.

Caput Quartum, in quo declaratur quo pacto vnā, & eadem res dicatur esse in potentia, & in actū.

Quoniam autem quædam eadem & potentia, & actū sunt, at non simul, aut non secundū idem, sed vt calidū quidē potentia, frigidū autē actū, multa iam agēt, & patientur à se inuicē. omne enim erit simul actiū, & passiuum: quare & mouēs physice mobile est. omne enim huiusmodi mouet, cū & ipsum mouetur. Videtur igit quibusdā omne, quod mouet, moueri, sed de his quidē ex aliis erit manifestum

Tex. 6.
Motus definitio. vide infra text. 9. 10. 16. & 23.

Tex. 7.

Tex. 8.
Idē simul aut secundū idem nō potest esse potentia, & actū.

Tex. 9. quomodo se habent. est enim quoddam mouens & immobile. ¶ Eius autem, quod potentia existit actus, cum actu existens agit, aut idem, aut aliud, quatenus mobile, motus est. dico autem quatenus sic. est enim æs potentia statua, attamen æris actus, quatenus, æs motus, non est. non enim idem est æri esse & potentia quadam mobili. quoniam, si idem esset simpliciter, & secundum rationem, esset utique æris, quatenus æs, actus motus. Non est autem idem, quemadmodum dictum est.

Tex. 10. ¶ Manifestum est autem & in contrariis. posse enim valere, ac posse ærotare alterum est. namque ærotare quidem, & valere idem esset. subiectum autem, & id, quod valet, atque ærotat, siue humiditas, siue sanguis, unum, & idem est. quoniam autem non est idem (quemadmodum neque color idem, & visibile,) possibile, quatenus possibile, actus, manifestum quod motus est.

Tex. 11. ¶ Quod igitur est hic, & quod accidit tunc moueri, cum actus iste est, & neque prius, neque posterius, clarum est. contingit enim unum quodque quandoque quidem operari: quandoque autem non. ut ædificabile, quatenus ædificabile, & ædificabilis actus, quatenus est ædificabile, ædificatio est. aut enim huius ædificatio, aut demus actus est ædificabilis. sed, cum domus sit, non amplius ædificabile est. ædificatur autem ædificabile necesse est ergo edificationem actum esse: ædificatio autem motus quidam est. ¶ At vero eadem conueniet ratio & in aliis motibus.

¶ A. I. hoc.

Secundum Alexand. hæc verba in quibusdam exemplaribus non respiciunt.

Tex. 11.

Caput Quintum, in quo destruitur Antiquorum opinio de Motus definitione, & traditur eius definitionis difficultas.

Quod autem bene dictum sit manifestum & ex iis, quæ alli de ipso dicunt, & ex

quòd non facile est definire aliter ipsum. ne enim motum, atque mutationem ponere alio genere poterit utique aliquis, neque qui ter dixerunt de ipso, recte faciunt. Manifestum autem est considerantibus quòd ponunt nonnulli ipsum alteritatem, inæqualitatemq; & quòd non est dicentes esse motum. quorum nullum necessarium est moueri, siue altera sint, siue inæqualia, siue non-existentia. ¶ Sed neque mutatio, aut ad hæc, aut ex his magis est, quàm ex oppositis. Causa autem, cur in his ponant illi, est quoniam indeterminatum quiddam videtur esse motus. alterius autem coordinatio nis principia, ex eo quia sunt priuatiua, indeterminata sunt. neque enim hoc, neque tale, vllum ipsorum est, quoniam neque aliorum quicquam prædicamentorum. ¶ Cur autem videatur indeterminatus esse motus, causa est, quòd neque in potentiam eorum, quæ sunt, neque in actum, licet ponere ipsum simpliciter. neque enim id, quod potest esse quantum, mouetur ex necessitate, neque id, quod actu quantum est.

¶ Et motus actus quidam aliquis esse videtur, imperfectus tamen. causa autem est, quoniam imperfectum est ipsum possibile, cuius est actus, motus. Et ob hoc iam difficile est accipere, quid ipsum sit aut enim in priuationem necesse est ponere, aut in potentiam, aut in actum simplicem: horum autem nullum videtur esse posse: relinquitur igitur dictus modus, actum quidem quendam esse, talem autem actum, qualem diximus, difficilem quidem cognitu, sed qui esse possit. ¶ Mouetur autem & mouens, sicut dictum est, omne, cum sit potètia mobile, & cuius immobilitas quies est. cui enim motus inest,

Tex. 9.

Tex. 14.

Tex. 15.

Tex. 16.

Vide consp. Zim.

huic immobilitas quies eſt. nam ad hoc age-
 quatenus huiusmodi, id ipſum mouere eſt: l;
 autem facit tactu: quare ſimul & patitur. ideo
 Motus eſt actus mobilis, quatenus mol
 exiſtit. ¶ Accidit autē hoc tactu motiui. qu
 re ſimul & patitur. Formam autem ſemper affe-
 ret aliquam id, quod mouet, aut hanc, aut ta-
 lem, aut tantam, quæ principium, atque cauſa
 motus erit, cū moueat. vt actu homo facit ex
 eo, quod potentia exiſtit homo, hominem. :

Tex. 17.

*Caput Sextum, in quo ſit magis ipſe Motus, in mo-
 uente, an in mobili.*

Tex. 18.

ET quod dubitatur, etiā manifeſtū eſt, quōd
 motus eſt in ipſo mobili. actus enim eſt hu-
 ius, & ab ipſo motiuo. motiui autem actus non
 alius eſt. oportet enim eſſe actum vtriuſq;. Mo-
 tiuum enim eſt eo, quōd poteſt, Mouens autem
 eo, quōd agit: ſed eſt actiuū ipſius mobilis. qua-
 re ſimiliter vnus eſt amborū actus. ſicuti enim
 idem ſpatium eſt vnum ad duo, & duo ad vnū,
 & accliuē, & decliuē: hęc enim vnum quidem
 ſunt, ratio tamen non vna eſt: ſimiliter quoque
 & in mouente, & in moto. ¶ Habet autem du-
 bitationem rationalem. Neceſſe enim eſt. for-
 taſſis eſſe quendam actum alium actiui, atque
 paſſiui. illud enim actio eſt, hoc vero paſſio:
 opus autem, & finis illius quidē factum, huius
 autem affectus. Cum igitur vtraque ſint motus,
 ſi diuerſi quidem, in quo ſunt? Aut enim vtra-
 que, in patiente, ac moto ſunt, aut actio quidem
 in agente, paſſio vero in patiente. ſi autem oportet
 & hanc actionem vocare, æquiuoca vtrique
 erit. At vero, ſi hoc eſt, motus in mouente erit.
 eadem enim eſt ratio in mouente, & in moto.

Tex. 19.

*Idem. 2. de
 anima tex.
 119.*

quar

quod aut omne mouens mouebitur, aut habens motum non mouebitur. Si autem utraque in moto sunt, & patiente, actio inquam, & passio, & doctio & disciplina, quæ duo sunt, in ipso sunt discente. Primum quidem actus vniuscuiusque non in vnoquoque erit: Deinde inconueniēs est duobus motibus simul moueri. quædam nanque erunt alterationes duæ vnus, & ad vnā formam. At impossibile est. Sed vnus erit actus? At irrationabile est duoram specie diuerforum vnum, ac eundem esse actum. Atque erit, si quidem disciplina & doctio idem sunt, passioque & actio, & docere idem quod discere, & agere quod pati. quare omnem doctentem discere necesse erit, & agentem pati.

¶ An neque alterius actum in altero esse inconueniēs est? est enim doctio actus docētis, in quo dam tamē, & nō decisus, sed huius in hoc. Neque enim vnū duobus quicquā prohibet eundē esse, non vt est idē, vt vestis & indumentum, sed vt est id, quod potentia est, ad id, quod est actu.

¶ Neque necesse est doctentē discere, neque, si pati & agere idem est, nō tamē vt ratio sit vna, quod quid erat esse dicens. sicut tunicæ, & indumento, sed vt via à Thebis ad Athenas, & ab Athenis ad Thebas, quemadmodum dictū est. & prius. non enim eadē omnia iis insunt. quæ quolibet modo eadem sunt, sed solū quibus esse idem est. At vero neque, si doctio, & disciplina sint idē, & discere, & docere idem erunt. sicuti neque, si spatium vnum distātium sit, & distare hinc illuc, & illinc huc vnum, & idem est.

¶ Omnino vero dicere est quoddam neque doctio cum disciplina, neque actio cū passione idē proprie est, sed cui insunt hæc motus. nam huius

Tex. 20.

Tex. 21.

Tex. 22.

in.

Tex. 23. in hoc, & huius ab hoc actum esse ratio di-
 uersum est. ¶ Quid igitur Motus sit, : vni-
 uersaliter, & secundum partem dictum est. non
 enim immanifestum est quomodo definiatur
 specierum vnaquæque ipsius. Alteratio enim
 alterabilis, quatenus est alterabile, actus est.
 Amplius autem notius est eius, quod potentia
 actiui, ac passiui, quatenus huiusmodi, & simpli-
 citer, & rursus secundum vnuquodque, vt ædifica-
 tio, aut medicatio. eodem autem dicetur modo
 & de aliorum motuum vnoquoque.

Summa Tertia tractans de Infinito.

*Caput Primum de Antiquorum opinionibus circa
 ipsum Infinitum.*

Tex. 24.

¶ Quoniam autem de natura scientia
 est circa magnitudines, & motum,
 & tempus, quorum vnumquodque
 necesse est aut infinitum, aut fini-
 tum esse. & si non omne est aut infi-
 nitum, aut finitum, vt passio, aut punctus (talium
 enim fortasse nullum necesse est in altero horum
 esse) conueniens utique erit de natura pertractan-
 tem speculari de infinito, si est, aut non: & si est,
 quid est. ¶ Signum autem est, quod huius scien-
 tia propria sit consideratio de ipso. nam om-
 nes, qui videntur pro dignitate tetigisse talem
 philosophiam, fecerunt sermonem de infini-
 to, atque omnes tanquam principium, quod-
 dam ponunt eorum, quæ sunt. Alij quidem,
 quemadmodum Pythagorei, atque Plato, per
 se, non sicuti accidens alicui alteri, sed vt sub-
 stantiam ipsum esse infinitum. verum Pythago-
 rei quidem in sensibilibus: neque enim abstra-

Quæ

*Veterum de
 Infinito opi-
 niones.*

¶ Cum faciunt numerum: esse que quod extra cor-
lum est infinitum. Plato autem extra quidem
nullum esse corpus, neque ideas eo, quod nus-
quam sunt ipse, tamen infinitum, & in sensibi-
libus, & in illis esse. ¶ Et hi quidem infinitum
esse par. hoc enim comprehensum, & ab impari
terminatum tribuit iis, quæ sunt, infinitatem.
Signum autem huius id esse, quod contingit in
numeris. circumpositis enim gnomonibus cir-
ca vnum, & seorsum, aliquando quidam aliam
semper fieri speciem, aliquando autem vnam.

Tex. 26.

¶ Plato autem duo infinita, magnum, & par-
uum. Qui autem de natura, omnes semper sub-
iiciunt alteram quandam naturam dictorum
elementorum infinito, ut aquam, aut aërem,
aut medium horum. Eorum vero, qui finita fa-
ciunt elementa, nullus infinita facit. Quicun-
que autem infinita faciunt elementa, quem-
admodum Anaxagoras, & Democritus, ille
quidem ex iis, quæ sunt similium partium,
hic autem ex omniseinario figurarum ta-
ctu continuum infinitum esse dicunt.

Tex. 27.

¶ Atque ille quidem quamlibet partem esse
similiter miscellam toti ex eo, quia videt quodli-
bet ex quolibet fieri. hinc enim dicere videtur
& simul aliquando omnes res fuisse, ut hæc ca-
ro, & hoc os, & sic quodlibet. & omnia itaque,
& simul igitur. principium enim disgregationis
non solum in vnoquoque, sed & omnium est.
cum enim omne, quod fit, ex tali fiat corpore:
omnium autem sit generatio, verum non simul:
etiam quoddam principium esse oportet gene-
rationis. hoc autem est vnum, quem ille vocat
intellectum, intellectus autem à principio quodam
operatur, cum intellexit. quare necesse est simul
omnia

ἡς πρῶ-
τα πρῶ-
τα

Tex. 28.

Tex. 29. omnia aliquando fuisse, & cœpisse aliquando moueri. Democritus autem nullum aliud ex alio fieri primorum dicit, sed tamen ipsum commune corpus omnium esse principiū, magnitudine secundū partes, figurāq; differens.

Tex. 30. Quod igitur conueniens, sit Thysicis hæc speculatio manifestum est ex his. Rationabiliter autem & principium, ipsum ponunt omnes. Neque enim frustra possibile ipsum esse, neque aliam ipsi inesse potetiam, nisi vt principium. omnia enim aut principium sunt, aut ex principio. infiniti autem non est principium: esset enim ipsius vtique finis. Amplius autem & ingenitum, & incorruptibile, principium quoddam cum sit. quod enim sit, necesse est accipere finem. & finis, omnis est corruptionis. Quare, sicuti dicimus, non huius principium, sed hoc aliorum videtur esse, & continere omnia, & omnia gubernare, vt affirmant quicunq; non faciunt præter infinitum alias causas, vt intellectum, aut amicitia, & hoc esse diuinū: immortale enim est, perireq; non potest, vt affirmant Anaximander, & plurimi Physiologorum.

Omnia aut principium sunt, aut ex principio.

Capitulum Secundum de rationibus, quæ infinitum esse apparenter concludunt.

Tex. 31. **E**sse autem aliquid infinitum, fides ex quinque maxime continget considerantibus. Ex tempore. hoc enim infinitum, ut ex ea, quæ est in magnitudinibus, diuisione. vtuntur enim & Mathematici infinito. Amplius ex eo, quia sic solum non deficit generatio, & corruptio, si infinitū sit vnde aueratur id, quod fit. Amplius ex eo, quia finitum semper ad aliquid finitur. quare necesse est nullum esse terminum, si semper

per terminari sit necesse alterum ad alterum.

¶ Maxime autem, & propriissimū, quod com-
munem tacit dubitationē omnibus. ob id enim
quòd illud, quod in cogitatione est, non defi-
cit, & numerus videtur infinitus esse, & mathe-
maticæ magnitudines, & quod est extra cœlū,
Infinitum autem cum sit quod extra est, & cor-
pus infinitum esse videtur, & mundi. cur enim
magis vacui hic, quam ibi (quare si vno in lo-
co, & vbiq̄ue) necesse est esse molem. ūmūi au-
tem, si & vacuum est, & locus infinitus, & cor-
pus infinitū necesse est esse. posse enim ab ipso
esse nihil differt in perpetuis. ¶ Habet autem
dubitationem ipsa de infinito consideratio.
Item non esse ponentibus multa impossi-
bilia accidunt, & esse. Amplius autem, vtro sit
modo, vtrum vt substantia, an vt accidens per
se alicui naturæ, an neutro modo, sed nihilo-
minus sit infinitum, aut infinita multitudine.

Tex. 32.

a. l. quid
enim.Posse ab ip-
so esse nihil
differt in
perpetuis.

Tex. 33.

*Caput Tertium, quot modis dicatur
Infinitum.*

Maxime autem Physici est considerare si
est magnitudo sensibilis infinita. Primum
igitur determinandum est quot modis dicitur
Infinitum. Vno igitur modo, quod impossibile
est transire, ex eo, quia non est aptum natura
transiri, vt vox inuisibilis. Aliter autem, transi-
tum habens inconsumabilem. Aut quod vix.
Aut quod natura aptum est habere, non tamen
habet transitum, aut finem. Amplius, infi-
nitum omne aut est secundum appo-
sitionem, aut secundum diui-
sionem, aut vtroque
modo.

Tex. 34.

Quot modis
dicitur infi-
nitum.

Caput

Caput Quartum, probans non dari Infinitum.

*Pars Prima, in qua argumentatur contra ponentes
Infinitum esse quid per se existens*

Tex. 35.

Separabile igitur esse à sensibilibus infinitū, ipsum quid existens infinitum, non est possibile. Si enim neque magnitudo est, neque multitudo, sed substantia ipsum est infinitum, & non accidens, indiuisibile erit. diuisibile enim aut magnitudo erit, aut multitudo. si autem indiuisibile, non infinitum, nisi sicut vox inuisibilis est. At neque sic dicunt esse affirmantes esse infinitum, neque nos querimus, sed ut intrasibile.

Tex. 36.

¶ Si vero secundum accidens est infinitum, non erit utique elementum eorum, quæ sunt, ut infinitum. sicut neque inuisibile locutionis, quanuis vox sit inuisibilis. Amplius, quomodo contingit aliquid esse ipsum infinitum, si non est & secundum numerum, & magnitudinem, quorum est per se passio quædam infinitum? adhuc enim minus esse necesse est, quam numerum, aut magnitudinem.

Tex. 37.

¶ Manifestum autem & quod non contingit esse infinitum, ut actu existens, & ut substantiam, ac principium. erit enim quicquid ipsius accipiatur, infinitum, si partibile est. infinito enim esse, & infinitum idem est, si substantia infinitum sit, & non de subiecto. quare aut indiuisibile est, aut in infinita diuisibile. multa autem infinita esse idem impossibile est. At vero, ut acris aer pars est, sic & infinitum infiniti, si quidem substantia est, & principium. Impartibile, ergo, & indiuisibile est. At esse tale nequit quod actu est infinitum. quantum enim quid esse necesse est.

Secundum

¶ Secundum ergo accidens est infinitum. Sed si sic, dictum est quod non cōtingit ipsum principium dicere, sed illud, cui accidit, vt aërem, aut par. Quare absurde enuntiant dicentes, sicuti Pythagorei, dicunt: simul enim substātiā faciunt infinitum, & partiuntur. ¶ Sed fortassis hæc quidem est vniuersalis quæstio magis, si contingit infinitum & in Mathematicis esse, & in intelligibilibus, & in iis, quæ nullam habeant magnitudinem. Nos autem cōsideramus de sensibilibus, ac de iis, quorum facimus scientiam, vt in illis est, an non est corpus infinitum in augmentum.

Tex. 38.

Tex. 39.

*Infinitum
an in sensibilibus.*

Pars Secunda, in qua probatur non dari Magnitudinē infinitā aëri, rationibus cōmūnibus, & propriis.

Tex. 40.

Logice igitur speculantibus ex huiusmodi videbitur vtique non esse. Si enim est corporis ratio planitie terminatum, non vtique erit corpus vllum, aut intelligibile, aut sensibile infinitum. ¶ At vero neque numerus sic, vt separatus, & inōnitus, numerabile enim est numerus, aut habens numerum. si ergo numerabile potest numerari, & pertransire vtique possibile erit infinitum. ¶ Physice autem magis speculantibus ex hisce manifestum erit, neque enim compositum potest esse, neque simplex. Compositum igitur non erit infinitum corpus, si finita multitudine elementa sint. necesse est enim plura esse, & æquari semper contraria, & non esse vnū eorum infinitū. et si enim quomodocunq; superatur, quæ in vno corpore, est potentia, ab altero (vt si ignis finitus sit, aër autem infinitus, sit autē æqualis ignis ad aërē æqua-

* Nō est corpus aut intelligibile, aut sensibile infinitū. Idē. i. cels. 35.

Tex. 41.
Quod numerus non sit infinitus aëri.

Tex. 42.

lem, potentia quantumlibet multiplicatus, solum autem numerum aliquem habens) tamen manifestum est quòd infinitum excedet, & corrumpet finitum.

Tex. 43.

¶ Vnumquodque autem infinitum esse est impossibile. Corpus enim est, quod omniquaque dimensionem habet. Infinitum autem, quod infinite extensum est. Quare infinitum corpus vndequaq; extensum erit

Tex. 44.

in infinitum. ¶ At vero neque vnum, ac Simplex esse contingit infinitum corpus, neque, sicut dicunt quidam, id, quod præter elementa est, ex quo hæc generant, neq; simpliciter. Sunt enim quidam, qui hoc faciunt infinitum, sed non aërem, aut aquam, ne cætera corrumpantur. ab infinito. habent enim ad se inuicem contrarietatem, vt aër quidem frigidus est, aqua vero humida, ignis autem calidus, quorum, si vnū esset infinitum, corrupta iam fuissent alia. nunc auté dicunt aliud esse id, ex quo hæc sunt.

Tex. 45.

¶ Impossibile autem est esse tale, non quia infinitum, (de hoc enim commune aliquid dicendum est, de omni similiter & aëre, & aqua, & quolibet) sed quia non est tale sensibile corpus, præter vocata elementa. omne nanque, ex quo est, etiam resoluitur in hoc. quare esset vtrique hic præter aërem, & ignem, & terram, & aquã aliud quippiam. videretur autem nullum.

Omne resoluatur in id ex quo est.

Tex. 46.

¶ Neque igitur ignis, neque aliud elementorum quicquam infinitum quid esse potest. Omnino enim & præter id, quòd infinitum sit aliquid ipsorum, impossibile est ipsum vniuersum, & si finitum sit, aut esse, aut fieri vnum quid ipsorum: sicuti Heraclitus dicit, omnia fieri aliquando ignem. ¶ Eadem auté est ratio & in ipso vno, quod faciunt, præter elementa, Physici. omnia

Tex. 47.

nanque

nanque mutantur ex contrario in contrarium, vt ex calido in frigidū. oportet autem de omni, & ex hisce considerare, si potest, aut non potest esse corpus infinitum sensibile. ¶ Quod autem omnino impossibile sit esse corpus infinitum sensibile, ex hisce manifestum est. Aptum est enim natura omne sensibile alicubi esse, atque locus est aliquis vniuscuiusque, & idem est partis, & totius, vt totius terræ, & vnius glebæ, & ignis, atque scintillæ. Quare, si sit eiusdem speciei, aut immobile erit, aut semper mouebitur. Atqui impossibile est, cur enim magis deorsum quàm sursum, aut quouis? dico autem, vt si gleba sit, quonam hæc mouebitur, aut vbi manebit? locus enim infinitus erit congeni ipsi corporis. Vtrum igitur occupabit * totū locum? & quomodo? Quæ igitur, & vbi quies, & motus ipsius? an vbique manebit? non ergo mouebitur. an vbique mouebitur? non ergo stabit.

Tex. 48.
Idem est lo-
cus totius,
& partis.
Id. infra. i.
cōmen. 52.

* a. l. totius.

¶ Si vero dissimile sit ipsum totum, dissimilia & loca erunt. & primum quidē non vnum corpus vniuersi est, nisi tangēdo. deinde, aut finita hæc erunt, aut infinita specie. Atque finita quidem non esse possunt. erunt enim alia quidem finita, alia vero non, si totum infinitum est, vt ignis, aut aqua. corruptio autem, tale cōtrariis esset, sicut dictum est prius. Et propter hoc nullus eorum, qui de natura dixerunt, vnum, & infinitū ignem fecit, aut terram, sed aut aquā, aut aërem, aut eorum medium. quoniam locus vtriusque manifestus erat, determinatūque. hæc autem vtroque participant, eo, qui sursum & eo, qui deorsum. Si autem infinita, & simplicia sunt, & loca infinita, & infinita elementa erunt. Si vero hoc impossibile, & loca finita

Tex. 49.

*Locus nō est
maior loca-
to, neque lo-
catus loco.*

Tex. 50.

sunt, & totum finitum esse necesse est. impossi-
bile enim est non æquari locum, & corpus. ne-
que enim locus omnis maior est, quàm quantū
contingit corpus simul esse. simul autem neque
infinite erit corpus, neque corpus maius
quàm locus: aut enim vacuum erit aliquid, aut
corpus, quod nusquam aptum natura est esse.

Tex. 51.

¶ Anaxagoras autem incōuenienter dicit de
infiniti mansione. firmare enim ipsum seipsum
dicit infinitum. hoc autem, quia in seipso est
(aliud enim nihil continet) tanquam ubi utique
aliquid sit, ibi aptum natura sit esse. Hoc autem
non verum, erit enim utique quicquam alicu-
bi vi, & nō ubi aptum natura est esse. ¶ Si igitur
quàm maxime non mouetur totum (quod
enim in seipso firmatur, & in seipso est, immobi-
le esse necesse est) cur tamen non aptum natura
sit moueri dicendum erat. non enim satis est sic
dicentem euadere. erit enim utique, & quod li-
bet aliud nō motum, sed aptum natura esse ni-
hil prohibet. quoniam & terra non fertur, neq;
si infinita esset, coercita tamen à medio. * sed
non quia non est aliud, quò feratur, manebit in
medio, sed quia non est apta natura sic, sed ta-
mō licebit utiq; dicitur quòd firmat seipsam. Si
igitur neque in terra hæc causa est, existere in-
finita, sed quia grauitatem habent (grauē autē
manet in medio, * terra autem in medio est)
similiter & infinitum manet utique in seipso
propter aliā quandam causam. ¶ Et non, quia
infinite est, & firmat ipsum seipsum. simul
autem manifestum est quòd & quamlibet oportebit
partem manere. ut enim infinitum in se-
ipso manet se firmans, sic & quęcunq; accipia-
tur pars in seipsa manebit, totius enim, & partis

** a. l. sed
quia.*

** a. l. nō ha-
bent (terra
autem in
medio est.)*

Tex. 52.

Totius, &

eiusdem

eiusdem sunt speciei loca. vt totius terræ, & gl-
 bx deorsum, & rotius ignis. & scintillæ sursum.
 quare, si infiniti locus in seipso est, & partis idē
 erit, manebit igitur in seipsa. ¶ Omnino au-
 tem manifestum est quod impossibile est simul
 infinitum dicere corpus, & locum quendā cor-
 poribus esse, si omne corpus sensibile, aut gra-
 uitatem habet, aut leuitatem. &, si graue quidē
 est, ad medium habet lationem natura: si vero
 leue, sursum. necesse est enim & infinitum cor-
 pus. impossibile autem est, aut totum vtrūlibet,
 aut dimidiatum, vtrūque pati quomodo enim
 diuides, aut quomodo infiniti erit, hoc quidē
 sursum, illud vero deorsum, aut vltimum, aut
 medium? ¶ Amplius, omne corpus sensibile
 in loco est. loci vero species, & differentia sunt
 sursum & deorsum, ante & retro, dextrum & si-
 nistrum. atque hæc non solum ad nos, & posi-
 tione, sed & in ipso toto determinata sunt. im-
 possibile autem est in infinito hæc esse.

*partis eius-
 dem sunt
 species loca.
 Idē supra.
 tex.c. 48.
 Tex. 53.*

*a. l. & me-
 dium.
 Tex. 54.
 Loci spe-
 cies, & dif-
 ferentia.*

¶ Simpliciter autem, si impossibile est locum
 esse infinitum, in loco autem est omne corpus,
 impossibile est infinitum esse corpus aliquod.
 at vero quod alicubi est, in loco est: & quod in
 loco, alicubi. Si igitur neque quantum possibile
 est ipsum infinitum esse (quantum enim ali-
 quod erit, vt bicubitum, aut tricubitū: hæc enim
 significat ipsum quantum) sic & in loco, quod
 alicubi. hoc autem est aut sursum, aut deorsum,
 aut alia aliqua distantia earum, que sex sunt.
 horum autem vnūquodq; terminus aliquis est.

Tex. 55.

Cap. Quintū, in quo probatur dari Infinitū in seipso.

Quod igitur actu non sit corpus infinitum,
 manifestum est ex his. Quod vero, si

Tex. 56.

non sit infinitum simpliciter, multa impossibilia accidunt manifestum est. Temporis enim erit quoddam principium, atque finis, & Magnitudines non erunt diuisibiles in magnitudines, & Numerus non erit infinitus. cum autem determinatis sic neutra ex parte videatur fieri posse, arbitrario iudice est opus. Atque manifestum est, quod quodammodo quidem est, quodammodo vero non est. Dicitur autem ipsum esse aliud quidem potentia, aliud vero actu. Et infinitum est quidem appositione, est etiam & ablatione. magnitudo autem quodammodo secundum actum quidem non sit infinita dictum est, diuisione autem est: non enim difficile est tollere indiuiduas lineas. ¶ Relinquitur igitur potentia esse ipsum Infinitum. Non oportet autem quod potentia est accipere, quemadmodum, si potest hoc statua esse, quod & erit hoc statua, sic & infinitum aliquod, quod erit actu. sed quoniam multipliciter dicitur esse, quemadmodum dies est, & certamen ex eo, quia semper aliud, & aliud fit, sic & infinitum. etenim in hoc est & potentia, & actu esse. Olympia enim sunt ex eo, quia potest certamen fieri, & ex eo, quia fit. Aliter autem & in tempore manifestum est ipsum infinitum, & in hominibus, * & in diuisione magnitudinum. omnino enim sic est infinitum, ut semper aliud, atque aliud accipiatur, & acceptum quidem semper finitum sit, sed semper alterum, atque alterum. ¶ * Amplius ipsum esse multipliciter dicitur. Quare infinitum non oportet accipere sicuti hoc aliquid, ut hominem, aut domum, sed ut dies dicitur, & certamen, quibus esse, non ut substantia quaedam factum est, sed in generatione semper, aut corruptione

Tex. 57.

* a. l. & in numeris.

Tex. 58.

* a. l. no habent. Amplius ipsum esse multipliciter dicitur.

ruptione finitum, sed semper alterum, atque alterum. at in magnitudinibus quidem, permanente accepto, hoc accidit: in hominibus autem, & tempore, corruptis sic, ut non deficient.

Tex. 59.

¶ Quod autem est secundum appositionem. idem quodammodo est & quod est secundum diuisionem. nam in eo, quod finitum est, secundum appositionem fit ediuerso. quatenus enim diuisum videtur in infinitum, eatenus appositum videbimus ad determinatum. in magnitudine enim finita, si, accipiens quis determinatam, assumat eadem ratione, non eandem aliquam totius magnitudinem + ratione accipiens, non pertransibit finitum. sin vero sic augeat rationem, ut semper aliquam eandem accipiat magnitudinem, pertransibit, propterea quod omne finitum absimitur quouis finito. Aliter igitur non est, sed sic est infinitum. potentia enim, & in diuisione. Et actu etiam est, sicuti diem esse dicimus, & certamen. Et potentia sic est, ut materia, & non per se, sicut finitum. ¶ Et se-

a. l. nō habet
ratione.

Tex. 60.

condum appositionem igitur sic infinitum potentia est, quod idem dicimus quodammodo esse, cum eo, quod est secundum diuisionem. semper enim aliquid ipsius extra est accipere, non tamen excedit omnem determinatam magnitudinem: ut in diuisione excedit omnem determinatam, & erit minor. Ut autem omnem excedat secundum appositionem, neque potentia possibile est esse, siquidem non sit secundum accidens actu infinitum, ut dicunt qui de natura differunt id corpus, quod extra mundum est, cuius substantia aër est, aut aliud quid tale, infinitum. Sed, si non possibile est esse infinitum actu corpus sensibile sic, manifestum est quod a-

Tex. 61. nec potentia utique erit secundum appositionem, nisi (ut dictum est) contrario diuisioni modo. *¶* Quoniam & Plato ob hoc duo infinita fecit, quod & in auctione videtur excedere, atque in infinitum abire etiam in diuisione, cum ratiomen fecerit duo, non utitur. neque enim in numeris secundum diuisionem infinitum existit (unitas enim minimum est) neque in auctione. usque enim ad denarium, facit numerum.

Plato facit numerum vsque ad decem.

Tex. 62. *¶* Accidit autem contra esse infinitum, quam ut dicunt. Non enim cuius est nihil extra, sed cuius semper aliquid extra est, hoc infinitum est. Signum autem est, nam annulos infinitos dicunt, non habentes palam, quoniam semper aliquid extra est accipere, secundum similitudinem quidem quandam dicentes, non tamen proprie. oportet enim, & hoc esse, & nunquam idem accipi. in circulo autem non fit sic, sed semper quod est consequenter solum alterum.

Caput Sextum. ubi datur definitio Infiniti, & refellitur ea, qua Antiquorum.

Tex. 63. *¶* Infinitum igitur id est, cuius, secundum quantitatem accipientibus, semper aliquid accipere extra est. Cuius autem nihil est extra, id est perfectum, & totum. sic enim definimus Totum, cuius nihil abest: ut hominem totum, aut arculam. ut autem definimus singulare, sic & quod proprie est, ut totum, cuius nihil est extra. cuius autem absentia est extra, non omne est, quicquid abest.

Infinitum quid.

Totum quid.

Tex. 64.

¶ *Idem proboc. s. ca. sex. 3. & tex. 12.*

¶ Totum autem, & perfectum, aut idem penitus, aut proxima natura sunt. Perfectum autem nihil, non habet finem. finis autem terminus. Quapropter melius existimandum

est

est Parmenidem Melisso dixisse. hic enim infinitum totum dicit, ille autem totum terminatum esse. e & æquo à medio distans. non enim ut linum lino est continuare vniuerso, ac toti infinitum.

¶ Quoniam hinc quidem hanc de infinito dignitatem accipiunt, omnia, scilicet continere, & totum ipsum in seipso habere, propterea quod habet quandam similitudinem cum toto. est enim Infinitum perfectionis magnitudinis materia, & potentia totum. actu vero non. Diuisibile autem est, & ad diuisionem, & ad oppositam appositionem. Totum autem, & finitum, non secundum se, sed secundum aliud: & non continet, sed continetur, quatenus infinitum est. quocirca & ignotum est, quatenus est infinitum. Formam enim non habet materia. ¶ Quare manifestum est quod magis in partis ratione infinitum sit, quam in totius. pars enim materia totius est, sicut æs æneæ statuæ. quoniam, si continet in se insibilibus, & in intelligibilibus ipsum magnum, & paruū, oportebat continere intelligibilia. inconveniens autem, & impossibile est ignotum, & indeterminatum continere, & determinare.

Caput Septimum, in quo redditur causa, propter quam non potest reperiri Infinitum in actu, sed in potentia.

Secundum rationem autem accidit, ut & quod est secundum appositionem, non esse videatur infinitum sic, ut omnem excedat magnitudinem: in diuisione autem, esse. Continetur enim sicut materia intus, & infinitum, continet autem forma. ¶ Rationabiliter autem & hoc in Numero quidem esse versus minimum, terminatum, versus autem plura semper omnem excedere

Tex. 65.

Infinitum, secundum quod infinitum, ignotum est.

Tex. 66.

Tex. 67.

Forma est continere.

Tex. 68.

Numerus est augmē-

*tabilis, non
diminui-
lis in infi-
nitum, econ-
tra ipsi ma-
gitudinis.*

dere multitudinē. in magnitudinibus vero eon-
trario. versus enim minus, omnem excedere
magnitudinem, sed versus maius, non esse ma-
gnitudinē infinitam. causa autem est, quoniam
vnum est indiuisibile, quodcunque vnum sit vt
homo, vnus homo, & non multi. numerus au-
tem est vna, plura, & quanta quædam. quare ne-
cesse est stare ad indiuisibile. duo namq; , & tria
denominatiua sunt nomina: similiter autem &
aliorum numerorum vnusquisque. versus au-
tem plus semper est intelligere: infinitæ enim
sunt bipartiones magnitudinis. quare potencia
quidem est, actu autem nō est: sed semper exce-
dit acceptum omnem determinatam multitu-
dinem. at nō separabilis est numerus hic bipar-
titionis, neque manet infinitas, sed fit, sicut &
tempus, & numerus temporis. ¶ In magnitu-
dinibus autem contrarium est. etenim diuidi-
tur in infinita continuum. versus autem maius
non est infinitum. quantum enim contingit po-
tentia esse, & actu contingit tātum esse. Quare,
cum infinita nulla sit magnitudo sensibilis, non
contingit excessum esse omnis determinatæ
magnitudinis. esset enim aliquid cælo maius.

Tex. 69.

Tex. 70.
*Infini na-
tura est vna
in motu, &
magnitudi-
ne. et tēpore.
Ex isto tex-
tu elicitur
Analogum
nō significa-
re naturam
vnam.*

¶ Infinitum autem non est idem in motu, &
magnitudine, & tempore, tanquam & vna qua-
dam natura. sed posterius dicitur secūdū prius.
vt motus quidem, quia prius est magnitudo, in
qua mouetur, aut alteratur, aut augmentatur,
tempus autem propter motum. Nunc igitur vti-
mur his, posterius autem tentabimus dicere &
quid est vnumquodque, & propter quid omnis
magnitudo sit in magnitudines diuisibilis.

Tex. 71.

¶ Non remouet autem ratio Mathematicos
à cōtemplatione, auferens sic esse infinitum, vt
actu

actu sit versus augmentum, vt intransibile. neq; enim nunc indigent infinito, neque vtuntur, sed solum esse, quantancūque velint, finitam. maximæ autem magnitudini secundum eandem est secari rationem, quantancūque magnitudinem alteram. quare ad demonstrandum quidem illo modo nihil differet, esse autem in existentibus erit magnitudinibus. ¶ Quoniam autem causæ diuisæ sunt quadrifariam, manifestum est, quòd vt materia, infinitum causa est: & quòd esse quidem ipsius priuatio est, per se autem subiectum, continuum ipsum, & sensibile est. Videntur autem & omnes alij tanquam materia, vtentes infinito. quocirca & incoueniens est, continens facere ipsum, & non contentum.

Tex. 72.

Caput Octauum, in quo destruuntur rationes, quæ probare videntur dari infinitum in actu:

Reliquum est autem aggredi secundū quas rationes infinitum esse videtur, non solum potentia, sed vt determinatum. Alia enim ipsorum non necessaria sunt, alia autē habent alias quasdam veras obiectiones. Neque enim, vt generatio non deficiat, necessarium est actu infinitum esse corpus sensibile. contingit enim alterius corruptionem generationem alterius esse, cum omne finitum sit. ¶ Amplius, tangere, & finitum esse alterum est. illud enim ad aliquid est, & alicuius (tangit enim omne aliquid) & finitorum alicui accidit. finitum autem non ad aliquid est. neq; tāgere cuiusuis quoduis est.

Tex. 73.

Tex. 74.

¶ Intellectioni autem credere inconueniens est. non enim in re superabundantia, & defectus est, sed in intellectione. vnumquēque enim nostrum

Tex. 75.

strum intelliget utique aliquis multo maiorem
 seipso, augmentans in infinitum. sed non pro-
 pter id extra urbem quispiam est, extráve tan-
 tillam magnitudinem, quam habemus, quo-
 niam intelligit aliquis, sed quoniam est. hoc
 autem accidit. Tempus autem, & Motus infini-
 ta sunt, & Intellectio, non permanente acce-
 pto. Magnitudo autem, neque divisione,
 neq; intelligibili augmentatione
 est infinita. Sed de infinito
 quidem quomodo est, &
 quomodo non est, &
 quid est, di-
 ctum est.

*

ARISTOTELIS
DE PHYSICO
AUDITU,
LIBER
QUARTUS.

SVMMAE LIBRI.

*In prima agitur de Loco. In secunda de Vacuo. In ter-
tia de tempore.*

*Summa prima Caput primum. in quo famosa affe-
runtur rationes, tum affirmantes tum negantes lo-
cum esse.*

Imiliter autem necesse est **Tex. 1.**
Naturalem & de Loco, vt &
de infinito, cognoscere si
est, an non: & quomodo est,
& quid est. Etenim quæ sunt,
omnes existimant alicubi
esse, quod vero non est, nus-

quam esse. vbi enim est Hircocerus, aut
Sphinx? Atque motuum communis maxime,
maximèq; proprius secundum locum est, quem
vocalamus Lationem. ¶ Habet autem multas

dubitationes quidnam sit Locus. non enim idè **Tex. 2.**
videtur speculantibus ex omnibus, quæ insunt.

Amplius autem neque habemus quicquam ab
aliis, aut ante dubitatum, aut prius traditum de
ipso. ¶ Quòd igitur locus sit, videtur manife- **Tex. 3**

stum esse ex translatione. vbi nanque nunc est
aqua, hinc egressa, tanquam ex vase, iterum aër
inest: aliquando autem eundem locum hunc
aliud

aliud aliquid corporum obrinet. hoc autem ab
 eis, quæ insunt, & transferuntur, omnibus alte-
 rum esse videtur. in quo enim aër nūc est, aqua
 in hoc prius erat. quare manifestum est quod
 locus, & regio aliquid erat diuersum ab vtriusq;
 ad quam, & ex qua transferebantur.

Tex. 4.

*Idē 3. phy.
 2. 54. & 2.
 cali. tex. 9.*

¶ Amplius autem lationes physicorum cor-
 porum, & simplicium, vt ignis, & terræ, & taliū,
 non solum ostendunt quod est aliquid locus,
 sed quod & habet quandam potentiam. fertur
 enim vnumquodq; in suum locum, non prohi-
 bitum, illud quidem sursum, hoc vero deorsum.
 hæc autem sunt loci partes, & species, sursum &
 deorsum, & reliquæ distantiarum sex.

*Loci par-
 tes, & spe-
 cies. Idē 3.
 physic. 1. c.
 54. et 2. cæ.
 1. c. 9. & in
 hoc tex seq.*

Tex. 5.

¶ Sunt autem talia non solum ad nos dextrū
 & sinistrū, atq; sursum & deorsum. nobis enim
 non semper idem, sed secundum positionem, vt
 conuertimur, fiunt. idcirco idem crebro dex-
 trum & sinistrum est, & sursum & deorsum, &
 ante & retro. In natura autem determinatum
 est seorsum vnumquodque. non enim quod-
 cunq; contingit sursum est, sed quod fertur ignis,
 & leue. similiter vero & deorsum, non quod-
 cunque contigit, sed quo habentia grauitatem,
 & terrea, tanquam non positione differentia so-
 lum, sed & potentia. Ostendunt autem & Ma-
 thematica. cum enim non sint in loco, tamen se-
 cundum positionem ad nos habent dextra, &
 sinistra (vt solum intelligatur ipsorum positio)
 non habentia natura horum vnumquodque.

Tex. 6.

Vacuum.

¶ Amplius, vacuum affirmantes esse, locum
 esse dicunt. Vacuum enim locus erit vtique, pri-
 uatus corpore. Quod igitur aliquid sit locus
 præter corpora, & omne corpus sensibile in lo-
 co, per hæc aliquis existimabit. Videbitur
 autem

autem utiq; & Hesiodus recte dicere, cum fecit primum ipsum Chaos, dicit enim, *Omnium quidem primum Chaos factum est, sed postea terra lata.* quasi oporteret primum, fuisse receptaculum iis, quæ sunt, propterea quod putabat, quemadmodum multi, esse omnia alicubi, atq; in loco.

¶ Si autem tale est, mirabilis quædam erit loci potentia, & prior omnibus, sine quo nanque nullum aliorum est, illud autem sine aliis, necesse est primum esse, non enim perit locus iis, quæ in eo sunt, corruptis. ¶ At vero dubitationem habet, si est, quid est, utrum moles aliqua corporis, aut quædam altera natura. *Tex. 7.*

¶ *Tex. 8.* Quid erendum enim est genus ipsius primum. Distantias igitur habet tres, longitudinem, & latitudinem, atque profunditatem, quibus determinatur corpus omnè, impossibile autem est corpus locum esse, in eodem enim essent utiq; duo corpora.

¶ *Loci dimensiones tres.* Amplius, si est corporis locus, ac receptaculum, manifestum est quod & superficiæ, & reliquorum terminorum, eadem enim conveniet ratio, ubi nanque erant prius aquæ plana, erunt rursus quæ sunt aëris. At vero differentiam nullam habemus puncti, & loci puncti, quare, si neque ab hoc est locus diversus, neque ab aliorum vlllo, neque est quicquam, præter vnumquodque horum, locus.

¶ *Tex. 9.* Quid enim tandem & nos ponemus esse locum? neq; enim elementum, neque ex elementis, aut corporeis, aut incorporeis esse potest talem habens naturam, magnitudinem enim habet, corpus autem nullum, sunt autem sensibilibus corporum elementa corpora, ex intelligibilibus autem elementis nulla fit magnitudo.

¶ *Tex. 10.* Amplius autem & cuiusnam ponet

¶ *Tex. 11.* nec

net aliquis iis, quæ sunt, causam esse locum? nulla enim quatuor causarum ipsi inest. Neque enim est vt Materia, eorum, quæ sunt. nam nihil ex ipso constitutum est. neque vt Forma, & ratio rerum, neque vt Finis, neque Mouet ea, quæ sunt.

Tex. 12.
Zeno.

¶ Amplius autem & ipse, si quid est eorum, quæ sunt, alicubi erit. Zenonis enim dubitatio quandam rationem quaerit. si enim omne, quod est, in loco est, manifestum est quod & loci locus erit: atque hoc in infinitum procedet.

Tex. 13.

¶ Amplius, si, vt omne corpus est in loco, sic & omni in loco corpus est: quomodo ergo dicemus de iis, quæ augmentantur? necesse enim est ex his augmentari locum simul cum ipsis, si neque minor, neque maior cuiusq; locus est. Propter hæc ergo non solum quid est, sed etiam si est dubitare necesse est.

Caput Secundum, in quo afferuntur ea, qua faciunt dubitare de essentia, ac quiditate loci.

Tex. 14.
Locus alius
communis,
alius pro-
prius.

¶ Quoniam autem aliud quidem secundum se, aliud vero secundum aliud dicitur: & locus, alius quidem est communis, in quo omnia corpora sunt, alius vero proprius, in quo primo. (dico autem, vt tu nunc in cælo es, quia in aëre, hic autem in cælo, & in aëre, quia est in terra: similiter autem & in hac, quia in hoc loco, qui nihil plus quam te continet.) si igitur locus est quod primum continet vnumquodq; corpus, terminus vtique erit: quare videbitur species, ac forma cuiusque Locus esse, quo terminatur magnitudo, & materia magnitudinis. hæc enim est vniuscuiusque terminus.

Tex. 15.

¶ Sic ergo considerantibus, locus vniuscuiusque

iusq; forma est. quatenus autem videtur locus esse distantia, magnitudinis materia. hæc nãq; diuersa est à magnitudine. hæc autem est id, quod continetur sub forma, ac dẽfinitur, vt sub plano, ac termino. est autem tale materia, & indefinitum. cum enim remoueantur terminus, & passiones à sphæra, relinquitur nihil præter materiam. Quamobrem & Plato materiam, & receptaculum idem esse ait in Timæo. susceptiuum enim & receptaculũ vnum, & idem. alio vero modo & ibi dicens susceptiuum, & in iis, quæ vocantur non scripta dogmata, locum tamen, & receptaculum idem esse declarauit. ¶ Dicunt enim omnes aliquid esse

Tex. 16.

locum, quid autem est, hic solus aggressus est dicere. Merito autem ex his considerantibus, videbitur vtique esse difficile cognoscere quid est locus, siquidem horum vtrumuis est, siue materia, siue forma. hæc enim & altissimam habent speculationem, & seorsum à seinuicem non facile est ipsa cognoscere.*

¶ At vero quòd impossibile sit vtrumuis horum esse locum non est difficile videre. forma enim, atque materia non separatur à re, locum autem contingit. in quo nanque aër erat, in hoc rursus aqua, vt dicimus, fit, vicissim transfusis, & aère, & aqua, & aliis corporibus similiter. quare neque pars, neque habitus, sed separabilis locus est ab vnoquoque. etenim videtur tale quid esse locus, quale vas. est enim vas locus transferri valens, vas autem nihil est ipsius rei. ¶ Quatenus igitur separabilis est à re,

* a. l. determinare.

Tex. 17.

Tex. 18.

quid, & aliud aliquid extra ipsum. Platoni tamen dicendum erat, si liceat digredientes dicere, quare non sunt in loco & formæ & numeri? si quidem id, quod particeps est, locus sit, siue magnum, atque paruum sit id, quod particeps est, siue materia; quemadmodum in Timæo scripsit. ¶ Amplius quomodo ferretur in suum locum, si locus esset materia; aut forma? impossibile enim est, cuius neque est motus, neque sursum, aut deorsum, locum esse. quare quærendus in huiuscemodi est locus.

Tex. 19.

* a. l. in h. u.

Tex. 20.

¶ Si vero in ipso locus est (oportet enim, si quidem aut forma, aut materia est) erit locus in loco. mutatur enim si, nul cum re, & mouetur & forma, & indefinitum non semper in eodem, sed ubi utique est & ipsa res. quare loci erit locus.

Tex. 21.

¶ Amplius, quando ex aëre aqua facta est, perit locus, non enim in eodem loco est quod factum est corpus. quæ igitur corruptio?

Tex. 22.

¶ Ex quibus igitur necessarium est esse aliquid locum, & rursus ex quibus dubitabit utique aliquis de substantia ipsius dictum est. Post hæc autem accipiendum est quot modis aliud in alio est.

Caput Tertium, quot modis dicatur aliquid esse in alio.

Tex. 23.
*Esse quip-
piã in alio,
quot modis
dicatur.*

VNo igitur modo, ut digitus in manu, & omnino pars in toto. Alio vero, ut totum in partibus: non enim est præter partes totum. Alio autem modo, ut homo in animali, & omnino ut species in genere. Alio autem, ut genus in specie, & omnino pars speciei in speciei ratione. Amplius, ut sanitas in calidis, & frigi

frigidis, & omnino forma in materia. Amplius, ut in Rege Græcorum res, & omnino in primo mouente. Amplius, ut in ipso bono, & omnino in ipso fine. hoc autem est id, cuius causa. Omnium autem maxime proprium est, quod ut in vase, & omnino quod in loco.

*Capit Quartum. quod non potest dici aliquid
existere in seipso.*

Dubitabit autem aliquis, utrum quippiam Tex. 24.
in seipso contingat esse, an nihil, sed omnia aut nusquam, aut in alio. Dupliciter autem An quippiam in seipso, & quomodo.
hoc est, aut secundum se, aut secundum alterum. Cum enim sint partes totius, & id, in quo, & id, quod in hoc, dicitur totum in seipso. dicitur enim & secundum partes, ut albus, quia superficies alba sit, & sciens, quia ratiocinatum. Amphora igitur non erit in seipsa, neque vinum, vini vero amphora erit. quod nanque inest, & id, in quo est, utraque eiusdem partes sunt. ¶ Sic igitur contingit quippiam in seipso esse. Tex. 25.
primo autem non contingit ut album in corpore. superficies enim in corpore, scientia autem in anima. secundum hæc autem, quæ partes sunt, ut in homine, appellationes existunt. amphora autem, & vinum, cum seorsum quidem sunt, partes non sunt, sed cum simul, quapropter, cum sint partes, erit ipsum in seipso: ut album in homine, quoniam in corpore: & in hoc, quoniam in superficie: in hac autem non amplius secundum aliud est. & diuersa quidem specie hæc sunt, & aliam naturam habet utrunque, & potentiam, & superficies, & album.

Tex. 16. ¶ Neque igitur, inductiue considerantibus, aliquid in seipso videmus secundum aliquem determinatorum: & ratione manifestum quòd impossibile est. oportebit enim ambo vtrunque esse (vt amphoram & vas, & vinum esse, atque vinum vinum, & amphoram) siquidem contingit quippiam in seipso esse. quare, si quàm maxime in sese sint, amphora quidem accipiet vinum, non quatenus ipsa vinum est, sed quatenus illa. vinum autem inerit in amphora, non quatenus amphora ipsum est, sed quatenus illa amphora est. Secundum igitur ipsum esse, quòd alterum sit, manifestum est. alia nanque ratio est eius, in quo, & illius, quod in hoc est.

Tex. 17. ¶ At vero neque secundum accidens contingit. simul enim duo corpora in eodem inerunt. nam & ipsa amphora in seipsa erit, si id, cuius natura susceptiua est, contingat in seipso esse, & insuper illud, cuius est susceptiuum, vt si vini vinum. Quòd igitur impossibile sit in seipso aliquid esse primo manifestum est.

Caput Quintum, in quo soluitur dubium Zenonis de ipso Loco.

Tex. 18. *Zeno.* **Q**uod autem Zeno dubitabat, quòd, si locus est aliquid, in aliquo erit, soluere non est difficile. Nihil enim prohibet, in alio quidem esse primum locum, non tamen in illo, vt in loco, sed vt sanitas quidem in calidis, sicut habitus, calor autem in corpore, vt passio, quare non necesse est in infinitum abire.

Tex. 19. ¶ Illud autem manifestum, quòd, cum vas nihil sit eius, quod in ipso est (aliud enim est primo, & quod inest, & id, in quo inest) non erit vtique aut materia, aut forma locus, sed aliud.

aliud. illius enim aliquid hæc sunt, quod inest,
& materia, & forma.

*Caput Sextum, in qua narrantur propositiones
proportionate. ex quibus deuenimus in co-
gnitionem ipsius Loci.*

Hæc igitur sint dubitata. Quid autem tan-
dem sit Locus hic utique fiet manifestum.
Accipiamus autem de ipso quæcunque viden-
tur vere secundum se inesse ipsi. Censemus igitur
locum esse primum quidem, quod continet
illud, cuius locus est, & nihil ipsius rei esse. Am-
plius, primum locum neque minorem esse, neque
maioem. * Præterea, neque deseri ab vno
quoque, & separabilem esse. Ad hæc autem, om-
nem locum habere sursum, & deorsum, & ferri
natura, & manere in propriis locis. vnum-
quodque corporum. hoc autem facere, aut sur-
sum, aut deorsum. ¶ Suppositis autem his re-
liqua speculari decet. Oportet autem tentare
considerationem sic facere, ut ipsum quid est
reddatur, ut & quæ dubitantur, soluantur, &
quæ videntur inesse loco, insint. & amplius, ipsa
difficultatis, & earum, quæ circa ipsum, dubita-
tionum causa erit manifesta. sic enim pulcher-
rime demonstrabitur vnumquodque.

Tex. 30.

* a. Præter-
ea deseri.

Tex. 31.

¶ Primum igitur considerasse oportet, quod
non quæreretur utique locus, si non motus.
aliquis secundum locum esset. propter hoc
enim & cælum maxime in loco putamus esse,
quia semper est in motu. Huius autem aliud
quidem est latitudo, aliud vero augmentum, & de-
crementum. etenim in augmento, & decre-
mento mutantur: & quod prius erat hic, iterum
translatum est in maius, aut minus. Est autem

Tex. 32.

Non quære-
retur locus,
nisi motus
aliquis esset
secundum
locum.
Vide con-
Zippor.

*Eorū, quae
per accidēs
mouentur,
aliqua per
se moueri
possunt, ali-
qua uera mi-
nime.*

Tex. 33.

quod mouetur, aliud quidem per se actu, aliud vero per accidens. Eius autem, quod secundum accidens, aliud quidem potest moueri per se, ut partes corporis, & in nauigio clauus: alia uero non possunt, sed semper secundum accidens, ut albedo, & scientia. hęc enim sic mutantur secundum locum, quia id, in quo sunt, mutatur. ¶ Quoniam autem dicimus esse in cœlo, ut in loco, quia in aëre, hic autem in cœlo est, & in aëre autem non toto, sed propter ultimum ipsius, & continens, in aëre esse dicimus. si enim totus aër sit locus, non æqualis erit uniuscuiusque locus, & unumquodque. uidetur autem æqualis esse. talis autem est primus, in quo est. ¶ Cum igitur non diuisum est quod continet, sed continuum, non ut in loco dicitur esse in illo, sed ut pars in toto. cum uero diuisum est, & tangens, in primo quodam est, ultimo continentis, quod neque pars est eius, quod in ipso est, neque maius spatio, sed æquale. in eodem enim sunt ultima se tangentium. Et, cum continuum sit, non illo mouetur, sed cum illo: diuisum autem in illo. Et, siue moueatur continens, siue non, nihil minus. Amplius autem, cum non diuisum est, ut pars in toto dicitur, ut in oculo acies, & in corpore manus, cum autem diuisum est, ut in cado aqua, aut in fictili uinum. manus enim cum corpore mouetur, aqua autem in cado.

Tex. 34.

*Caput Septimum, in quo traditur definitio Locī,
& ex dictis propositionibus notificatur quid sit.*

Tex. 35.

Iam igitur manifestum ex his quid est locus. Quatuor enim ferè sunt, quorum necesse est locum

locum unum aliquid esse. aut enim forma est, aut materia, aut spatium aliquod medium extremorum, aut extrema, si non est vllum spatium præter inexistentis corporis magnitudinem. Horum autem, quod tria non possunt esse manifestum est. Sed, propterea quod continet, videtur Forma esse. in eodem enim sunt extrema continentis, & contenti. Sunt igitur vtraque termini, sed non eiusdem: sed forma quidem rei, locus autem continentis corporis.

*In eodē sunt
extrema cō
tinentis, &
contenti.*

¶ Ex eo autem, quod mutatur sæpe, manente continente, contentum & diuisum, vt ex vase aqua, ipsum medium esse aliquod videtur Spatium, tanquam aliquid existens præter ipsum corpus translatum. Hoc autem nõ est, sed quoduis incidit corpus eorum, quæ transferuntur, ac tangere apta natura sunt. ¶ Si autem esset ali-

Tex. 36.

quod spatium aptum natura, ac manens in eodem loco, infinita vtique essent loca. translato enim aëre, & aqua, idem. facient partes omnes. in toto, quod nunc tota aqua in vase. simul autē & locus erit mutatus: quare erit loci & alius locus, & multa loca simul erunt. non est autem alius locus partis, in quo mouetur, cum totum vas transfertur, sed idem. in quo enim sunt, vicissim transferuntur aër, & aqua, aut partes aquæ, sed non, in quo sunt, loco, qui pars est eius loci, qui est locus totius cæli.

Tex. 37.

¶ Et Materia etiam videbitur vtique esse locus, si in quiescente aliquis consideret, & non separato, sed continuo. Vt enim si alteratur, est quippiam, quod nunc quidem album est, olim autem nigrum, & nunc quidem durum, olim autem molle: (quapropter dicimus esse aliquid materiam) sic & locus per talem quandam esse.

Tex. 38.

videtur imaginationem. Verum illud quidem, quoniam quod erat aër, hoc nunc aqua est: locus vero, quoniam ubi nunc erat aër, hic nunc est aqua. Sed materia quidem, sicut dictum est in prioribus, neque separabilis à re, neque continens est: locus autem ambo.

Materia neque est separabilis à re, neque continens est.

Text. 9.

¶ Si igitur nihil horum trium locus est, neque forma, neque materia, neque spatium semper aliquid existens alterum, præter spatium rei translatae, necesse est locum esse reliquum ex quatuor, continentis scilicet Terminum corporis. dico autem contectum corpus, quod mobile est secundum lationem.

Capit. octauum, in quo declaratur per aliam viam, quòd definitio tradita, est definitio Loci.

Text. 40.

Videtur autem aliquid magnum esse, & difficile captu locus, tum quoniam esse materia videatur, atque forma, tum quoniam in ipso continente quiescente fit translatio eius, quod fertur. posse enim videtur esse spatium medium aliud quippiam à motis magnitudinibus. Confert autem aliquid & aër, apparens incorporeus esse. videntur enim non solum termini ipsius vasis esse locus, sed & quod intermedium est, vt vacuum.

Text. 41.

¶ Vt autem vas locus est, qui transferri potest, sic locus vas immobile. Quapropter, cum in eo, quod mouetur, quippiam moueatur, muteturque id, quod intus est, vt in flumine naus, vt vase magis quàm loco, vt itur continente. Vult autem immobilis esse locus, quocirca totus magis fluuius locus est, quia immobilis totus est. Quare continentis terminus, immobilis, primus, Locus est.

Definitio loci.

Atque

¶ Atque propter hoc, medium cœli, & vltimum ad nos circularis lationis videtur esse, hoc quidem sursum: illud vero deorsum, maxime omnibus proprie. quoniam illud quidem semper manet, circuli autem vltimum, similiter se habens manet. Quare, cum leue quidem sit, quod sursum fertur natura, graue vero, quod deorsum, qui versus medium continet, terminus deorsum est, & ipsum medium. qui vero versus vltimum sursum, & ipsum vltimum. & propter hoc videtur planum quoddam esse, & veluti vas locus, & continens. Amplius, simul cum ipsa re quodammodo etiam locus existit, simul enim cum finito fines sunt.

Caput Nonum, quod definitio assignata conueniat cunctis corporibus simplicibus mobilibus.

CVi igitur corpori est aliquod corpus extra, continens ipsum, hoc in loco est: cui vero non, minime. quocirca etiam, si aqua fuerit huiusmodi, partes quidem mouebuntur ipsius. continentur enim à se inuicem. totum autem est quidem vt mouebitur, est vero vt non. vt enim totum simul locum non mutat, circulariter autem mouebitur (partium enim hic locus est) & sursum quidem, & deorsum nō. circulariter autem nonnulla, alia vero sursum, & deorsum, quæcunque habent densitatem, & raritatem.

¶ Vt autem dictum est, alia quidem sunt in loco secundum potentiam, alia vero secundum actum. Quapropter, cum continuuum quidem sit id, quod est similitium partium, secundum potentiam in loco partes sunt: cum vero separata quidem sunt, tangunt autem se, vt acerrus, secundum actum. ¶ Atque alia quidem per se.

*Anima, &
cælum sunt
in loco per
accidens.*

vt omne corpus, aut secundum lationem, aut secundum augmentum mobile, per se alicubi existit. Cælum autem, sicut dictum est, non est alicubi totum, neque vllò in loco est, siquidem nullum corpus ipsum continet: in quo autem mouetur, hoc etiam locus est partibus. altera enim partium alteri adhærens est. Alia vero secundum accidens, vt anima, & cælum, partes enim in loco quodammodo omnes sunt. in circulum enim continet alia aliam. idcirco mouetur quidem circulariter solum quod sursum est. Totum autem non alicubi est. quod enim alicubi est, & ipsum, aliquid est, & adhuc aliud aliquid esse oportet præter hoc, in quo sit, quod continet præter autem vniuersum, ac totum nihil extra est.

Tex. 46.

¶ Et propter hoc omnia in cælo sunt, cælum enim ipsum totum fortasse est. Est autem locus non cælum, sed cæli quiddam, vltimus scilicet & tangens mobile corpus terminus quiescens. & ob hoc terra quidem in aqua est, hæc vero in aëre, hic autem in æthere, & æther in cælo, cælum autem non amplius in alio est.

Caput Decimum, in quo solvantur dubia circa esse Loci, & notificatur quod per eius definitionem ipsorum secundum naturam mobilium causa haberi potest eorum motus, & quietis.

Tex. 47:

*Idem infra
tex. 53. &
55.*

MAnifestum autem ex his quod & dubitationes omnes soluentur, si hoc modo dicatur locus. Neque enim simul augmentari necesse est locum, neque puncti esse locum, neque duo corpora in eodem loco, neque spatium aliquod esse corpus. corpus enim est medium loci quoduis. sed

non spatium corporis. Et est locus alicubi, non autem vt in loco, sed vt terminus in terminato. non enim omne. ¶ Et fertur igitur ad suum ipsius locum vnumquodq; rationabiliter. quod enim consequenter est, & tangit non vi, congenium est. atque simul adnata impassibilia sunt: quæ vero se tangunt, passiuæ, & actiuæ sunt adinuicem. Et manet igitur natura omne in proprio loco, vnumquodque non irrationabiliter. etenim pars hæc in toto loco, vt diuisibilis pars ad totum est: vt, cum aquæ moueat aliquis partem, aut aëris. ¶ Sic autem & aër, se habet ad aquam. vt materia enim, illud autem forma. aqua quidem materia aëris est, aër vero veluti actus quidam illius. nam aqua potentia aër est, aër autem potentia aqua alio modo. Determinandum autem est de his posterius. sed propter temporis opportunitatem necesse fuit dixisse. immanifeste autem nunc dictum tunc erit manifestius. Si igitur idem est materia, & actus (est enim aqua ambo, sed hoc quidem potentia, illud vero actu) se habebit utique vt pars quodammodo ad totum. quapropter & his tactus est. copulatio autem, cum ambo actu vnum facta fuerunt. Et de loco quidem & quod est, & quid est dictum est.

Tex. 48.

Naturaliter vnumquodque manet in proprio loco.

Tex. 49.

In

In anteceditium librorū diuisionibus, usque ad hunc locum. Auerroem, cui hoc dictatum est opus, in media eius expositione, tanquam ducem secuti sumus: in posterum vero, cum ea nobis desit commentatio, ut rectius videbitur, partitiones accommodabimus.

Summa Secunda de Vacuo.

Caput Primum, quòd ad Naturalem spectet considerare de Vacuo, & quo ordine, negantiumque, atque assentientium Vacuum rationes.

Tex. 50.

Idem autem modo existimandum est esse Physici considerare & de Vacuo, si est, aut non, & quomodo est, aut cui est, sicut & de loco, nanque similem habet & incredulitatem, & fidem per eam, quæ putantur. Vt locum enim quendam, & vas ipsum vacuum ponunt esse dicentes, videtur autem plenum quidem esse, cum habet illam molem, cuius susceptiuum est, cum vero prius est vacuum: tanquam idem quidem sit vacuum, & plenum, & locus: esse autem ipsis non idem est. ¶ Incipere autem oportet considerationem capientes, & ea, quæ dicunt, affirmantes esse, & rursus quæ dicunt non affirmantes esse, & tertio communes opiniones de ipsis. Alij igitur monstrare tentantes quod non est, non quod homines volunt dicere vacuum, hoc redarguunt, sed peccantes dicunt, ut Anaxagoras, & qui hoc modo redarguunt, demonstrant enim quòd aliquid est aer, stricte ligantes vases, demonstrantesque quòd fortis est aer, ac accipientes in Clepsydris. Alij
autem

Tex. 51.

autem

autem homines volunt vacuum esse spatium, in quo nullum est corpus sensibile.

¶ Aestimantes autem omne, quod est, corpus esse, dicunt, in quo omnino nihil est, illud esse vacuum. quapropter plenum aëre vacuum esse. Non igitur hoc oportet demonstrare, quod est aliquid aër, sed quod non est spatium aliud à corporibus, aut separabile, aut actu existens, quod diuidit omne corpus, vt sit non continuū, quemadmodum dicunt Democritus, & Leucippus, & alij multi Physiologorum. aut etiam si quid est extra vniuersum corpus, existens continuum. ¶ Hi igitur non secundum portas ad problema occurrunt, sed affirmantes esse magis. dicunt autem vnum quidem, quod motus secundum locum non vtique erit. hic autem est latitudo, & augmentatio. non enim videbitur vtique motus esse, si non sit vacuum. plenum enim non posse suscipere. si vero suscipiat, sintq; duo in eodem, continget vtique & quotlibet simul esse corpora. differentiam enim, propter quam non vtique erit quod dictum est, nō est dicere. Si autem contingat hoc, & minimum suscipiet maximum. multa nanque parua ipsum magnum est. quare, si multa æqualia contingit in eodem esse, & multa inæqualia,

¶ Melissus igitur etiam ostendit quod vniuersum immobile sit ex his, si enim mouebitur, necesse est, inquit, esse vacuum. vacuum autem non est eorum, quæ sunt. ¶ Vno igitur modo demonstrant quod aliquid est vacuum. Alio vero, quia videntur aliqua cogi, ac constringi. vt & vinum dicunt cum vtribus recipere dolia, tanquam in ea, quæ insunt vacua, subeunte, quod densatur, corpore. Amplius autem & augmenta

Tex. 92.

Tex. 53.

*Confirmatio
infra tex.
76.*

Tex. 54.

Tex. 55.

Duo corpora impossibilia simul esse.

Tex. 56. † a. l. quæ aequalem aquam.

gmentatio videtur fieri omnibus per vacuum. alimentum enim corpus esse, duo autem corpora impossibile simul esse. ¶ Testimonium autem & illud de cinere faciunt, † qui tantum aquæ recipit, quantum vâs vacuum. Esse autem affirmauerunt & Pythagorei vacuum, ipsumq; cœlum ex infinito spiritu, veluti respirans ingredi. Et hoc esse vacuum, quod determinat naturas: tanquam vacuum separatio quædam sit eorum, quæ sunt consequenter, & determinatio. & hoc esse primum in numeris. vacuum enim, determinare naturam ipsorum.

Caput Secundum, Nonnullarum opinionum Vacuum esse assèrentium confutatio.

Tex. 57.

EX quibus igitur alij quidem dicunt esse, alij vero non dicunt, tot ferè, ac talia sunt. Vt autem sciamus vtro se modo habeat, oportet accipere quid ipsum nomen significat. Videtur igitur Vacuum locus esse, in quo nihil est. huius autem causa est, quia quod est corpus esse putant: omne autem corpus in loco esse: vacuum autem, in quo loco nullum est corpus. quare si cubi non est corpus, † ibi vacuum esse. Corpus autem rursus omne putant esse tangibile: huiusmodi autem est quodcumque habet grauitatem, aut leuitatem: accidit ergo ex syllogismo hoc esse vacuum, in quo non est graue quicquam, aut leue. Hæc igitur, sicut diximus etiam prius, ex syllogismo accidunt. Inconueniens autem est, si punctum vacuum sit. oportet enim locum esse, in quo corporis sit spatium tangibilis.

† a. l. ibi nihil esse.

Tex. 58.

† a. l. plenum sensibile.

† a. l. plenum insensibile ex Alex.

¶ Attamen videtur dici vacuum: Vno quidem modo † non plenum sensibili corpore secundum

eundem tactum. sensibile autem est secundum
 tactum quod grauitatem habet, vel leuitatem.
 Quocirca dubitauerit aliquis, quidnam dicent,
 si habeat spatium colorem, aut sonum, vtrum
 vacuum, an non? An manifestum est, si corpus
 quidem suscipiat tangibile, vacuum esse, si ve-
 ro non, minime? ¶ Alio autem modo, in quo
 non est hoc aliquid, neque substantia aliqua
 corporea. Idcirco quidam dicunt vacuum esse
 corporum materiam: qui quidem & locum hoc
 idem dicentes, non recte. materia enim separa-
 bilis non est † a corporibus: vacuum autem,
 querunt, vt separabile. ¶ Quoniam autem de
 loco determinatum est, & vacuum locum ne-
 cesse est esse, si sit, priuatum corpore, locus au-
 tem & quomodo est, & quomodo non est, di-
 ctum est, manifestum est quod sic quidem va-
 cuum non est, aut separatum, aut inseparabile.
 vacuum enim non corpus, sed corporis spa-
 tium esse volunt. ¶ Quapropter & vacuum
 videtur aliquid esse, quia & locus, & per eade.
 venit enim motus, qui secundum locum est, &
 iis, qui locum dicunt esse aliquid præter inci-
 dentia corpora, & iis, qui vacuum. causam au-
 tem motus putant esse vacuum, sic, vt in quo
 mouentur. hoc autem tale erit, qualem locum
 dicunt quidam esse. ¶ Nulla autem neces-
 sitas est, si motus est, esse vacuum. omnino igitur
 omnis motionis, nequaquam, quocirca &
 Melissum latuit. alterari nanque potest ple-
 num. Sed neque secundum locum motum, simul
 eum, cedere sibi inuicem contingit, nullo exi-
 stente spatio separato, præter corpora mota. at-
 que hoc manifestum est & in continuorum re-
 uolutionibus, vt & in iis, quæ sunt humidorū.

Tex. 59.

† a. l. à re-
bus.

Tex. 60.

Tex. 61.

Tex. 62.

Tex.63. ¶ Contingit autem & densari nō in vacuum, sed propterea quōd ea, quæ insunt, elabuntur: vt, aqua collisa, aërem, qui inest. Et augmentari, non solum ingrediente aliquo, sed & alteratione, vt si ex aqua fiat aër. Omnino autem de augmentatione ratio, & de aqua in cinerem infusa, ipsa seipsam impedit. aut enim non augetur quodlibet, aut non corpore, aut contingit duo corpora in eodem esse. Dubitationem igitur communem volūt soluere, sed non vacuum demonstrant quod est, aut totum corpus vacuum esse necessarium est, si penitus augetur, & augetur per vacuum. eadem autem ratio & in cinere est.

*Augmenta
vs contigit,
non solū in-
grediente
aliquo, sed
& altera-
tione.*

*Caput Tertium in quo destruitur sermo proban-
tium Vacuum per motum, ex ipso motu.*

Tex.64. **Q**uōd igitur ea, ex quibus demonstrant vacuum esse, soluere facile sit, manifestum est. Quod autem non est vacuum sic separatum, vt quidam dicunt, dicamus rursus. Si enim est vnuscuiusque simplicium corporum latio aliqua natura, vt ignis quidem sursum, terræ autem deorsum, & ad medium, manifestum est quōd vacuum non erit causa lationis. Cuius igitur causa erit vacuum? videtur enim esse causa motus secundum locum. huius autem non est. ¶ Amplius, si est aliquid, vt locus priuatus corpore, cum est vacuum, quo mouebitur impositum in ipso corpus? non enim in omnem partem. Eadem autem ratio & ad eos, qui locum esse quid separatum putant, in quem id fertur, † quōd fertur quomodo nanque fertur positum, aut manebit? Et de ipso sursum, & deorsum,

*† a. l. non
habet, quōd
fertur.*

deorsum, & de vacuo conueniet eadem ratio merito. vacuum enim locum faciunt, qui esse dicunt. Et quonam modo inerit, aut in loco, aut in vacuo? non enim contingit, cum totum positum fuerit, vt in separato loco, ac permanente, corpus aliquod. pars enim, nisi seorsum ponatur, non erit in loco, sed in toto. Amplius, si neque locus est, neque vacuum erit.

Pars nisi seorsum ponatur, non erit in loco, sed in toto.

Tex. 66.

¶ Accidit autem dicentibus vacuum esse vt necessarium, si erit motus, contrarium magis, si quis consideret, non posse moueri quicquam, si sit vacuum. vt enim qui propter simile dicunt terram quiescere, sic & in vacuo necesse quiescere. non enim est, quo magis, aut minus mouebitur. quatenus enim vacuum est, non habet differentiam. ¶ Primum igitur, quoniam omnis motus, aut violentia, aut secundum naturam fit, necesse autem est, si quidem sit violentus, esse & eum, qui secundum naturam. violentus enim præter naturam est: qui vero præter naturam est, posterior est eo, qui est secundum naturam. quare, si non est secundum naturam vniciq; naturalium corporum motus, neque aliorum erit motuum ullus. At vero natura quidem quomodo erit, cum nulla sit differentia secundum vacuum, & infinitum? quatenus enim infinitum est, nihil erit sursum, aut deorsum, aut medium: quatenus vero vacuum, nihil differens erit deorsum, à sursum. vt enim nihili nulla est differentia, sic & illius, quod non est. vacuum autem non ens quippiam, & priuatio videtur esse. natura autem latio differens est. quare erunt quæ sunt natura differentia. Aut igitur non est natura vsquam vlli latio: aut, si hoc est, non est vacuum. ¶ Amplius, nunc qui-

Tex. 67.

Omnis motus aut violentus, aut naturalis.

Si motus violentus est, naturalis est.

Motus præter naturam est posterior naturalis.

Tex. 68.

*ἀρὴν αἰ-
θερίαν.*

dem mouentur proiecta, eo, qui impulit, non tangente, aut propter contrarij circumobliſtentionem, ſicut quidam dicunt, aut ex eo, quòd pellit pulſus aër motu velociori, quàm ſit pulſi latitio, qua fertur in proprium locum. in vacuo autem nihil horum poteſt eſſe. neque enim ferri erit, niſi vt quod vehitur. ¶ Amplius, nullus vtiq; poterit dicere propter quid, quod mouetur ſtabit alicubi. cur enim magis hic, quàm ibi? quare aut quieſcet, aut in infinitum neceſſe eſt ferri, niſi aliquid potentius impedi-erit.

Tex. 69.

Tex. 70.

Tex. 71.

*Nota dupli-
cē cauſam
velocitatis,
& tardita-
tis in motu.*

¶ Amplius autem, nunc quidem in vacuo, quoniam cedit, ferri videtur: in vacuo autem prorsus ſimiliter. tale eſt: quare in omnem fertur partem. ¶ Amplius autē & ex his manifeſtum eſt quod dicitur. videmus enim idem pondus, atq; corpus velocius ferri propter duas cauſas, aut, quia id differt, per quod, vt per aquam, aut terram, aut aërem, aut, quia id differt, quod fertur, ſi alia ſint eadem, propter exceſſum grauitatis, aut leuitatis. hoc igitur, per quod fertur, cauſa eſt, quoniam impedit maxime quidem quod contra fertur, deinde autem & manens: magis autem id, quod non facile diuiditur: tale autem eſt quod craſſius eſt. Id autem, in quo eſt. A. mouebitur per. B. eo, in quo. C. tempore: per ipſum autem. D. cum ſit ſubtilius, eo, in quo. E. ſi æqualis eſt longitudo ipſius B. cum ipſo. D. ſecundum proportionem impediētis corporis. Sit enim. B. quidem aqua. D. vero aër. quanto ergo ſubtilior eſt aër aqua, & minus corporeus, tanto citius. A. per. D. mouebitur, quàm per. B. habeat ergo eandem rationem, ſecundum quam diſtat aër ab aqua velocitas ad velocitatem. quare, ſi in duplo ſubtilius eſt,

eſt,

est, in duplo tempore lineam, quæ est ipsum. B. transibit, quàm quæ est ipsum. D. & erit tempus, in quo est. C. duplum eius, in quo est. E. atque semper quanto fuerit minus corporeum, minusq; impeditiuum, ac melius diuisibile id, per quod fertur, citius mouebitur. Vacuum autem nullam habet rationem, qua exceditur à corpore, sicut neque ipsum nihil ad numerum. Si enim quatuor excedunt tria vno, pluribus autem duo, & adhuc vnum pluribus quàm duo, ipsum sanè nihil non amplius habent ratione, qua excedant. necesse enim est diuidi id, quod excedit, & in excessum, & in id, quod exceditur. quare erunt ipsa quatuor, quot excedunt, & nihil. Quapropter neq; Linea punctum excedit, nisi componatur ex punctis. Similiter autem & Vacuum ad plenum nullam possibile est habere rationem: quare neque motum.

*Excedens
necesse est
diuidi in
excessum, &
id, quod ex
ceditur.*

¶ Sed, si per subtilissimum in tanto tempore tanto motu fertur per vacuum, omnem exuperat rationem. Sit enim. F. vacuū, æquale autem magnitudine ipsis. B. & D. Ipsum ergo. A. si transibit, & mouebitur quidem in quodam tempore, eo scilicet, in quo est. G. in minori autem quàm in quo est. E. & hanc habebit rationem vacuum ad plenum. sed in tanto tempore, quantum est, in quo est. G. ipsius. D. A. transibit lineam K. transibit autem, si etiam sit quippiam subtilitate differens ab aëre id, in quo est. F. secundum hanc proportionem, quam habet tempus, in quo est. E. ad tempus, in quo est. G. Si enim sit tanto subtilius corpus, in quo est. F. ipso. D. quanto exuperat. E. ipsum. G. conuerso transibit velocitate in tanto, quantum. G. ipsum. F. ipsum, in quo est. A. si feratur, si ergo nullum sit corpus in

Tex. 72.

ipso. Et adhuc velocius. sed erat in ipso G. quare in æquali tempore transibit & quod plenum est, & vacuum. sed impossibile est.

Tex. 73. ¶ Manifestum est igitur quod, si erit aliquod tempus, in quo per vacuum quoduis feretur, accidet hoc impossibile. in æquali enim accipietur aliquid & quod plenum est transire, & vacuum. erit enim aliquod proportionale corpus alterum ad alterum, ut tempus ad tempus. Ut autem in summa dicā, manifesta est eius, quod euenit, causa. quia motus quidem omnis ad motum est proportio: (in tempore enim est) temporis autem omnis est ad tempus, finitis utrisque; vacui autem ad plenum non est.

Motus omnis ad motum est proportio.

Tex. 74. ¶ Quatenus igitur differunt ea, per quæ feruntur, hæc contingunt, secundum autem eorum, quæ feruntur, excessum, hæc. Videmus enim ea, quæ maiorem impetum habent aut grauitatis, aut leuitatis; si quo ad alia similiter se habeant figuris, citius ferri per æquale spatium, & secundum rationem, quam habent magnitudines adinuicem. quare & per vacuum. Sed impossibile est. Propter quam enim causam, ferentur velocius? in plenis enim ex necessitate. velocius enim diuidit fortitudine maius. aut enim figura diuidit, aut impetu, quem habet id, quod fertur, aut quod proiectum est. æque velocia ergo omnia erunt. sed impossibile est.

Tex. 75. ¶ Quod igitur, si vacuum est, accidit contrarium illius, propter quod probant dicentes esse vacuum, ex dictis manifestum est. Hi igitur putant vacuum esse, si erit secundum locum motus, separatum secundum se. hoc autem idem est, ac si dicamus locum esse quid separatum. hoc autem quod impossibile sit, dictum est prius.

Caput

*Caput Quartum, ostendens vacuum non esse
separatum quid a corporibus.*

Tex. 76.

*Si ponat ali
quis aqua
cubum, ce-
det tanta
aqua, quan-
tus est cu-
bus.*

† a. l. in qd.

*Si corpus
cubum ab
omnib⁹ qua-
litatibus sen-
sibilibus se-
paratū fue-
rit, in aqua
adhuc aqua
le spatium
cōstituit, ex
quō videtur
corpora Ma-
thematica
non abstra-
here à loco.*

*Idem supra
commenta.*

47. Et. 1. de

*Generatio-
cōment, 44.*

53. Vide op-
positum 3.

Celi. 1. c. 55.

*Vide cont.
Zim.*

Tex. 77.

AT vero per se considerantibus videbitur
vtiq; dictum vacuum, perquam vere va-
uum. Vt enim in aqua, si ponat aliquis cubum,
cedet tanta aqua, quantus cubus, sic & in aëre,
sed sensu immanifestum est. atq; semper itaque
in omni corpore habenti translationem, † in
quo est aptum natura transferri, necesse est; nisi
condensetur, cedere aut deorsum semper, si de-
orsum latio est, vt terræ, aut sursum, si ignis, aut
ad vtraq; , vt aër, siue quodcunq; aliud sit impo-
situm. In vacuo autem hoc quidem impossibile
est. non enim corpus est. per vacui autem æqua-
le spatium transiisse videbitur, quod quidem
erat & prius in vacuo: tanquam, si neq; aqua ce-
deret ligneo cubo, neq; aër, sed omnia transirēt
per ipsum. At vero & cubus tantam habet ma-
gnitudinem, quantum occupat vacuum. quæ,
etsi calida est, aut frigida, aut grauis, aut leuis,
nihilominus ipso esse altera ab omnibus passio-
nibus est, etiam si separabilis non sit ab illis.
dico autem lignei cubi molem. quare &, si sepa-
retur ab omnibus aliis, & neq; leuis, neq; grauis
sit, occupabit æquale spatium, & in eadem erit
& loci, & vacui parte æquali sibi. quid ergo dif-
fert corpus cubi ab æquali vacuo, & loco? & si
duo talia, propter quid & non quotlibet in e-
dem erunt? Vnum igitur hoc inconueniens, &
impossibile est. ¶ Amplius autē manifestum
est quod hoc cubus habebit etiam, cum trans-
fertur, quod & alia corpora omnia habent.
quare, si à loco nihil differat, quid oportet fa-
cere locum corporibus, præter vniuscuiusque

molem, si impafsibilis moles est? nihil enim confert, si alterum circa ipfum æquale fpatium huiusmodi fit. ¶ Amplius, oportet manifeftum effe quale vacuum fit in his, quæ mouentur. nunc autem nusquam infra mundum, aër enim aliquid eft, non videtur autem neq; aqua, fi effent pifces terrei. tactu enim fit iudicium eius, quod tangitur.

Tex. 78.
 † Aliqui co-
 dices Græci
 non habent
 iftum tex.

*Caput Quintum, quod non fit vacuum corpe-
 ribus imbibitum.*

Tex. 79. **Q**uod igitur non fit feparatum vacuum, ex his manifeftum eft. Sunt autem quidam, qui per rarum, & denfum putant manifeftum effe quod eft vacuum. Si enim non eft rarum, & denfum, neque coire, & denfari poffibile eft, fi vero hoc non fit, aut omnino motus nõ erit, aut totum fluctuabit, vt dixit Xuthus, aut in æquale femper mutari aërem, & aquã oportebit. dico autem, vt, fi ex aquæ cyatho factus eft aër, fimul ex æquali aëre tantam aquam fieri, aut vacuum effe ex neceffitate: coarctari enim, ac dilatari non aliter contingit.

Xuthi de
 vacuo fen-
 tentia.

Tex. 80. ¶ Si igitur rarum dicunt, multa vacua feparata habens, manifeftum eft quod, fi neque vacuum effe poteft feparabile; ficut neque locus habens fpatium fuiipfius, neq; rarum fic.

Tex. 81. ¶ Si vero non feparabile, fed tamen ineffe quid vacuum, minus quidem impoffibile eft. Accidit autem, primum quidem non omnis motus caufam effe vacuum, fed eius, qui furfum eã rarum enim leue; quapropter ignem rarum effe dicunt. Deinde caufam motus non fic effe vacuum, vt in quo, fed vt vtres; ex eo, quia feruntur furfum, ferunt quod ipfis continuũ eft,
 fic

sic vacuum sursum fert. Atqui qualiter possibile est esse lationem vacui, aut locum vacui? vacui enim est vacuum, ad quod fertur.

¶ Amplius autem, quomodo in graui assigna-
bunt ferri deorsum? Et insuper manifestum est
quòd, si quanto rarius, & magis vacuum fuerit, sursum feretur, si omnino sit vacuum, velocissime utiq; feretur. Fortasse autem & hoc impossibile est moueri. ratio autem eadem. quoniam, ut & in vacuo immobilia sunt omnia, sic & vacuum quòd immobile, incomparabiles enim sunt velocitates. Tex. 82.

Caput Sextum, quòd non absque ratione dubitent ponentes Vacuum esse, earumque dubitationum solutio.

Quonia in autem vacuum quidem non dicimus esse, alia vero dubitata sunt vere, aut motus non erit, si non erit densitas, & raritas, aut fluctuabit cœlum, aut semper æqualis aqua ex aère erit, & aër ex aqua. manifestum enim est quòd plus aëris ex aqua fit. Necesse est igitur, si non est constrictio, aut expulsus attiguum, ut vltimum fluctuet facere, aut alicubi alibi æquale mutari ex aère in aquam, ut tota moles totius æqualis sit, aut nihil moueri. semper enim re mutata hoc accidet, nisi circulariter moueatur. non autem semper fit in circulo loci mutatio, sed & in rectum. hi igitur propter hæc vacuum aliquid esse dicerent. Tex. 83.

¶ Nos autem dicimus ex suppositis, quòd est materia vna contrariorum, calidi, & frigidi, & aliarum naturalium contrarietatum, & ex eo, quòd potentia est id, quòd est actu, sit, & non Tex. 84.
Contraria
ymmona
materia.

separabilis quidem est materia, ipso autem esse diuersa est. & vna est numero, si forte fuerit coloris, & caliditatis, & frigiditatis. Est autem & corporis materia, & magni, & parui eadem. manifestum autem est. cum enim ex aqua factus est aër, eadem materia non insuper accipiens aliquid aliud facta est, sed quod erat potentia aëtu facta est: atque rursus aqua ex aëre similiter, aliquando quidem in magnitudinem ex paruitate, aliquando vero in paruitatem ex magnitudine, similiter igitur si & aër, multus existens, in minori fiat mole, & ex minori maior, potentia existens fit materia vtraque. Vt enim ex frigido fit calidum, & ex calido frigidum, eadem, quia erat potentia, sic & ex calido magis calidum, nullo facto in materia calido, quod non erat calidum, quando minus erat calidum. Sicut neque maioris circuli circumferentia, & curuitas, si fiat minoris circuli, eadem cū sit, aut alia, in nullo facta est curuitas, quod erat non curuum, sed rectum. non enim ex eo, quia intermittitur, ipsum minus, aut magis est. neque est accipere flammæ magnitudinem aliquam, in qua & albedo, & caliditas non insit. sic igitur & prior calor posteriori. quare & magnitudo, & paruitas sensibilis molis, non insuper accipiente aliquid materia, extenditur, sed quia potentia est materia vtriusque. quare est idem densum, & rarum, & vna materia ipsorum est. est autem ipsum quidem densum graue, rarum autem leue. ¶ Amplius, sicut circuli circumferentia, conducta in minus, non accepit aliud concauum, sed quod erat conductum est: sic & ignis, quencunque aliquis accipiat, omnis calidus est, sic & omne congregatione,

Tex. 85.

† In aliquibus codicibus grauius iste text. non inuenitur, quæ & Byzantius non transtulit.

calidus

tionem, & distinctionem eiusdem materiei, duo enim sunt in utroque, & densio & raro. graue enim & durum densa videntur esse, & contraria, leue inquam, & molle, rara. dissonant autem graue, & durum in plumbo, & ferro.

¶ Ex dictis igitur manifestum est quod neque disgregatum est vacuum, neque simpliciter, neque in raro, neque potentia. nisi quis velit omnino vocare vacuum causam latioris, sic autem ipsius grauis, ac leuis materia, quatenus huiusmodi, erit vacuum. densum enim & rarum secundum hanc contrarietatem latioris factiua sunt, secundum autem ipsum durum, & molle passionis, & impassibilitatis, & non latioris, sed alterationis magis. Et de vacuo quidem quomodo est, & quomodo non est, determinatum sit hoc modo.

Summa Tertia de Tempore.

Caput Primum, in quo dubitat an Tempus sit, vel ne.

Consequens autem est ad ea, quæ dicta sunt, aggredi de Tempore. Primum autem bene se habet dubitasse de ipso, & per exteras rationes, utrum sit eorum, quæ sunt, an eorum, quæ non sunt, deinde, quæ sit natura ipsius. ¶ Quod igitur omnino non sit, aut vix, & obscure, ex hisce aliquis suspicabitur. Aliud enim ipsius factum est, & non est, aliud vero futurum est, & nondum est. ex his autem, & infinitum, & quod semper accipitur, tempus componitur. quod autem ex iis, quæ non sunt, componitur, fieri non posse videtur, ut possideat aliquando substantiam. ¶ Ad hæc autem

Tex. 86.

Tex. 87.

Tex. 88.

Tex. 89.

† Alex. legit locum istum passim (mensuratur enim pars) Simplicius autem alline.

Tex. 90.

omnis rei partibilis, si quidem sit, necesse est, quando est, aut quasdā, aut omnes partes esse: temporis autem aliā fuerunt, aliā vero futuræ sunt: nulla autem est, cum sit diuisibile. ipsum autem nunc non est pars: † nam & mensurat pars, & componi oportet totum ex partibus: tempus autem non videtur componi ex ipsis nunc. ¶ Amplius autem & ipsum nunc, quod videtur distinguere præteritum, & futurum, utrum vnum, & idem semper permaneat, an aliud sit, & aliud, non facile est videre. Si enim semper alterum, & alterum est: nulla autem est earum, quæ sunt in tempore, alia, & alia pars simul, quæ non continet, alia vero continetur, ut minus tempus sub maiore: ipsum autem nunc, quod non est, prius autem fuit, necesse corruptum esse aliquādo: & ipsa nunc simul quidem inter se non erunt. corruptum autem esse necesse est semper prius. In seipso igitur corruptum esse impossibile est, ex eo, quia tunc est. in alio autem nunc corrumpi ipsum prius nunc non contingit. sit enim impossibile contigua esse adinuicem ipsa nunc, ut punctum cum puncto. Si igitur in eo, quod est consequenter, non corruptum est, sed in alio, in mediis nunc, quæ sunt infinita, simul erit. hoc autem impossibile est.

Tex. 91.

¶ At vero neque semper idem permanere possibile est. nullius enim diuisibilis finiti vnus terminus est. neque enim si ad vnum sit continuum, neque si ad plura. ipsum autem nunc terminus est, & tempus est accipere finitum.

Tex. 92.

¶ Amplius, si simul esse secundum tempus, & neq; prius, neq; posterius, in eodē esse, & in ipso nunc sit, & si quæ prius, aut posterius in hocce nunc sunt, simul utiq; erunt quæ ante decies mille

millenos facta fuerunt annos cum iis, quæ fiunt hodie, & neque prius, neque posterius vllum aliud alio.

Caput Secundum, in quo quaritur quid sit Tempus: probaturq; ipsum non esse motum.

DE iis igitur, quæ insunt ipsi, tot sint dubitata. Quid autem est tempus, & quæ ipsius natura; similiter & ex traditis immanifestum est, & ex iis, quæ fuimus percurrentes prius. Nam quidam vniuersi esse motum dicunt. Alij spheram ipsam. Atqui circunlationis etiã pars tempus quoddam est, circunlatio vero nõ. pars enim circunlationis est quod acceptum est, sed non circunlatio. Amplius autẽ, si plures essent cœli, similiter vtiq; esset tempus cuiuslibet ipsorum motus. quare multa tempora simul.

¶ Vniuersi autem spherã visã est quidem dicentibus esse tempus. quia & in tempore omnia sunt, & in ipsa vniuersi spherã. Est autem stultius quod dictum est, quàm vt de eo impossibilia consideremus. ¶ Quoniam autem videtur maxime motus esse, ac mutatio quædam tempus, hoc considerandum erit. Vniuscuiusq; igitur mutatio, & motus in ipso, quod mutatur, est solum, aut vbi fuerit ipsum, quod mouetur, & mutatur: tempus autem similiter & vbiq; & apud omnia est. ¶ Amplius autem mutatio quidem omnis velocior, aut tardior est, tempus autem non est. tardum enim & velox tempore definiuntur. Velox enim est, quod in paucis multum mouetur: Tardum autem, quod in multo parum. tempus autem non definitur tempore, neque quo quantum quid est, neque quo quale.

Tex. 93.

Tex. 94.

*Idẽ prin
Topicorũ.*

Tex. 95.

Tex. 96.

*Velox
Tardum*

Caput

Caput Tertium, ostendens Tempus, quantum non fit motus, non tamen esse sine motu, & declarans quid sit ipsius motus: ubi datur etiam ipsius temporis definitio.

Tex. 97. **Q**uod igitur non est motus manifestum est. nihil autem reterat nobis dicere in presentia motum, aut mutationem. At vero neque sine mutatione. cum enim ipsi nihil mutamur secundum intelligentiam, aut latet nos mutari, non videtur nobis fuisse tempus. sicuti neque iis, qui in Sardo fabulose dicuntur dormire apud Herodas, cum fuerint experrecti. copulant enim primum nunc posteriori nunc, & faciunt unum, remouentes propter insensibilitatem medium. Ut igitur, si non esset alterum nunc, sed unum, & idem, non esset tempus: sic &, quando latet alterum esse, non videtur quod medium est, esse tempus. Si igitur, ut non putemus esse tempus, tunc accidit nobis, cum non definimus ullam mutationem, sed in uno, & indiuisibili videtur anima manere: cum autem senserimus, ac definiuerimus, tunc dicimus factum fuisse tempus: manifestum est quod non est sine motu, ac mutatione tempus.

Cum nihil ipsi mutamur secundum intelligentiam, aut latet nos transformari, non videtur nobis fuisse tempus.

Tex. 98. Quod igitur neque motus, neque sine motu tempus est manifestum est. Accipiendum est autem, quoniam querimus quid est tempus, hinc incipientibus, quidnam ipsius motus sit. simul enim motum sentimus, & tempus. Etenim, si sint tenebrae, & nihil per corpus patiamur, motus autem quidam in anima insit, non est simul videtur quoddam factum fuisse & tempus. at vero &, cum tempus videtur fuisse aliquod, simul & motus quidam fuisse videtur. quare aut motus, aut motus aliquid est tempus. cum igitur non sit

fit motus, necesse est motus aliquid esse ipsum.

¶ Quoniam autem quod mouetur, mouetur ex quodam in quoddam, & omnis magnitudo continua est, sequitur magnitudinem motus. quia enim magnitudo cōtinua est, & motus est continuus: quia vero motus, & tempus. quantus enim motus est, tantum & tempus semper videtur fuisse. Prius autem, & Posterius in loco primum sunt, hic quidem positione. Quoniam autem in magnitudine est prius, & posterius, necesse est & in motu esse prius, & posterius proportionaliter iis, quæ sunt ibi. At vero & in tempore est prius, & posterius, propterea quod alterum sequitur semper alterum ipsorum. Est autem prius, & posterius ipsorum in motu, id quidem, quod est, motus est, esse tamen ipsi alterum, & non motus. ¶ At vero & tempus qui-

dem cognoscimus, cum definiuerimus motum, prius ac, posterius definientes. atque tunc dicimus fuisse tempus, quando prioris, & posterioris in motu sensum ceperimus. determinamus autem aliud, & aliud existimando ipsa, & medium quippiam inter ipsa alterum. cum enim extrema altera à medio intellexerimus, duobus dixerit anima, ipsa nunc, hoc quidem prius, illud vero posterius, tunc & hoc dicimus esse tempus. quod enim determinatur ab ipsis nunc tempus esse videtur, & supponatur. ¶ Quando igitur, tanquam vni ipsam nunc sentimus, & non, aut vt prius, & posterius in motu, aut vt idem quidem, nō autem prioris, & posterioris cuiusdam, nō videtur tempus factū fuisse vllū, quoniam neque motus. cum autem prius, & posterius est, tūc dicimus tempus. hoc enim est Tempus, numerus motus secundū prius, & posterius. Non

Tex. 99.

Quia magnitudo est continua, et motus est cōtinuus.

Prius, & posterius in loco primū sunt.

Vide cōtra. Zimarra.

Tex. 100.

Tex. 101.

ergo

Definitio temporis. ergo motus tempus est, sed quatenus numerum habet motus. ¶ Signum autem est, plus enim, & minus discernimus numero: motum autem. *Tex. 102.* & minus discernimus numero: motum autem. *Numerus duplex, qui numeratur & quo numeramus.* plurem, & minorem in tempore: Numerus itaque quidam tempus est. Quoniam autem numerus est duplex: (eterum quod numeratur, ac numerabile numerum dicimus, & quo numeramus:) tempus autem est quod numeratur, † & nō quo numeramus. est autem alterum quo numeramus, & quod numeratur. ¶ Et, ut motus semper alius est, & alius: sic & tēpus. Tempus autē simul omne idem est, nam ipsum nunc idē est, secundum id, quod est: esse autē ipsi alterum est. *Tex. 103.*

Vide cōtra Zim.

Caput Quartum. Quam rationem habeat ipsum Nunc ad ipsum tempus.

Tex. 104. Vide cōtra. Zim.

¶ Ipsum autem Nunc tēpus metitur, quatenus prius est, atque posterius. Ipsum autem nunc est quidem ut idem, est vero ut non idem. quatenus enim in alio, & alio est, diuersum est. hoc autem erat ipsi nunc, quatenus vero est id, quod est, ipsum nunc, idem est. sequitur enim (ut dictū est) magnitudinem motus: hunc autem tempus, ut diximus, & similiter igitur punctum id, quod fertur, quo motū cognoscimus, & prius in ipso, & posterius. hoc autem secundum id quidem, quod est, idem est, punctum enim aut lapis, aut aliquid eiusmodi est, ratione autem aliud est. sicut Sophistæ accipiunt diuersum Coriscum in Lycio esse, & Coriscum in foro, & hoc igitur, ex eo, quia alibi, & alibi est, diuersum est. Ipsum autem nunc sequitur id, quod fertur, ut tempus motū, eo enim quod fertur, cognoscimus prius, & posterius in motu, quatenus autem numerabile est prius, & posterius, ipsum nūc est. Quare & in

Es, quod fertur, cognoscitur prius, & posterius.

& in

& in his id quidem quod est, nunc, est idē. prius enim aut posterius est, quod in motu est, ipsum autem esse alterum. quatenus enim numerabile est prius, & posterius ipsum nunc est. & notum maxime hoc est. etenim motus est per id, quod mouetur, & latio per id, quod fertur. hoc aliquid enim est id, quod fertur, motus autem nō. Est igitur vt idem ipsum nunc dictum semper: est autem vt non idē. etenim † similiter & quod fertur. ¶ Manifestum est autem quōd, etsi tempus non sit, ipsum nunc non erit: & si ipsum nūc non sit, tempus non erit. Vt enim simul sunt, id, quod fertur, & latio: sic & numerus eius, quod fertur, & lationis. tempus enim est lationis numerus, ipsum autem nunc est vt quod fertur, vt vnitas numeri. & continuum tempus est ipso nunc: & diuiditur secundum ipsum nunc. sequitur autem hoc lationem, & id, quod fertur. etenim motus, & latio vna est ipso, quod fertur, quia vnum, & non secundū id, quod est (etenim deficeret) sed ratione. & determinat priorē, & posteriorem motum hoc. Sequitur autē & hoc quodammodo punctum. etenim punctū & continuat † longitudinē & determinat est, enim huius quidē principiū, illius vero finis. ¶ Sed, cū sic quidē accipiat aliquis, tanquā duobus vtens vno, necesse est stare, si erit principium, & finis idē punctus. ipsum autem nunc, ex eo, quia mouetur id, quod fertur, semper alterū est. Quare tempus numerus est, nō vt ipsius puncti, quia & principium, & finis est, sed vt vltima ipsius lineæ magis, & non vt partes propter id, quod dictum est. medio enim puncto, tanquam duobus, vtetur. quare, vt quiescat, accidet.

¶ Et insuper manifestum est quōd neque pars est

† a. l. nō habet simili-ter.

Tex. 105.

Vide cōtra-
dictionē Zi-
mar.

Tempus con-
tinuum est,
& diuidi-
tur secundū
ipsum nūc.

† a. l. addit
quodam-
do.

Tex. 106.

Tempus
quare nu-
merus.

Tex. 107.

Litera Ale est ipsum nunc temporis, neque diuisio motus, *xan. & A-* sicut neque puncta ipsius lineæ. lineæ enim duæ *spasij* habet, partes vnius sunt. Quatenus igitur terminus est quod tēpus ipsum nunc non est tempus, sed accidit, quatenus non est pars motus. numerus termini enim illius solum sunt, cuius sunt termini. numerus autem horum equorum, denarius, scilicet & alibi est.

Termini illius solum sunt, cuius sunt termini. Id. supra te. 42.

Caput Quintum. Quis Numerus sit, qui in definitione temporis accipitur: ex quo nonnullorum in ipso tempore redditur causa.

Tex. 108.

Quod igitur tempus numerus motus est, secundum prius, & posterius, & continuum (nam continui est) manifestum est. Minimus autem numerus, quidam simpliciter quidem est, vt dualitas, quidam autem numerus est quidem vt est, est autem vt non est. Vt lineæ minimus multitudine quidem est duæ, aut vna, magnitudine autem nō est minimus. semper enim diuiditur omnis linea. Quare similiter & tempus. minimum enim secundum numerum est vnum, aut duo, secundum autem magnitudinem non est. ¶ Manifestum autem est & propter quid velox quidem & tardum non dicitur, multum autem & paucum, & longum & breue, quatenus enim continuum est. longum & breue dicitur: quatenus autem numerus, multum & paucum, velox autem & tardum non est. non enim numerus, quo numeramus, velox, & tardus vllus. ¶ Et idem etiam vbique simul est. prius autem, & posterius non idem, quia & mutatio præsens quidem vna est: facta vero, & futura, altera. Tempus autem numerus est, non quo numeramus, sed qui numeratur. hoc autem accidit secundū prius, & posterius semper

Vide cōtradictionem Zim.

Tex. 109.

Tex. 110. *Tempus est numerus, nō quo numeramus, sed qui numeratur. Idē supra tex. 102.*

alio

alterum. ipsa enim nunc altera sunt. Est autem numerus, vnus quidem, & idem centum equorum, & centum hominum: quorum autem numerus est, altera sunt, equi scilicet ab hominibus. ¶ Amplius autem, vt contingit motum esse eundem, & vnum iterum, & iterum, sic & tempus contingit, vt annum, aut ver, aut autumnum. ¶ Non solum autem motum tempore metimur, sed & motu tempus: propterea quod à seinuicem definiuntur. tempus enim definit motum, cum sit numerus ipsius: motus autem tempus. & dicimus multum, aut paucum tempus, motu metientes: sicuti numerabili numerum. vt equo vno equorum numerum. numero enim equorum multitudinem cognoscimus: rursus autem in vno equo ipsum equorum numerum. similiter autem & in tempore, & motu. tempore enim motum, motu autem tempus mensuramus. ¶ Et hoc rationabiliter accidit. Sequitur enim magnitudinem motus, motum autem tempus, ex eo, quia quanta, & continua. † & discreta sunt. propterea enim quod magnitudo est huiusmodi, motus hæc patitur: propter autem motum tempus. Atque mensuramus & magnitudinem motu, & motum magnitudine. multam enim dicimus esse viam, si ambulatio multa est, & hanc multam, si via multa sit: & tempus, si motus, & motum, si tempus.

Caput Sextum. Quid sit in Tempore esse. Quae sint ea, quae sunt in Tempore, & quae non sunt in tempore. Tempusque, ut motum, ita & quietem mensurare.

QVoniam autem tempus est mensura motus, ipsiusque moueri, metitur autem hoc
Aristot. Physic. H

Tex. III.
Non solum motum tempore metimur, sed & motu tempus. Vide contradictiones Z. III.

Tex. III.

Tex. II.

† a. l. diuisibilia sunt.

Tex. III.

† a. l. na.

Vide con- motum determinando quendam motum, qui
traditionē mensurabit totum, sicut & longitudinem cubi-
Zim. tus, determinando aliquam magnitudinem,
Motui in tē quæ remetiatur totam, & est motui, in tempore
pore esse est esse, mensurari tempore, & ipsum, & esse ipsius:
ipsum men- simul enim motum, & esse motus mensurat: &
surari tem- hoc est ipsi in tempore esse, mensurari ipsius
pore. esse. ¶ Manifestum est quod & aliis hoc est

Tex. 115.

Vide con- ipsum in tempore esse, mensurari ipsorum esse
traditionē à tempore. In tempore enim esse duorum est
Zim. alterum. vnum quidem esse tunc, quando tem-
pus est, alterum autem, vt quædam dicimus,
quod in numero sunt. hoc autem significat, aut
vt partem numeri, & passionē, & omnino quod
numeri aliquid est, aut quod est ipsius nume-
rus. Quoniam autem numerus tēpus est, ipsum
quidem nunc, & prius, & quæcunque sunt hu-
iusmodi, sic in tempore sunt, vt in numero vni-
tas, & impar & par. hæc enim numeri aliquid,
illa vero temporis aliquid sunt. Res autem, vt
in numero, ita in tempore sunt. si autē hoc est,
continentur à numero, sicut & ea, quæ sunt in

Tex. 116.

loco, à loco. ¶ Manifestum autem est & quod
non est in tēpore esse, esse quādo tempus est, si-
cut neq; in motu esse, neq; in loco, quando mo-
tus, & locus est. Si enim erit id, quod est in ali-
quo, sic, omnes res in quolibet erunt, & cælum
in milio. quādo enim milium est, & cælum est.
sed hoc quidem accidit, illud autem necesse est
consequi, & id, quod est in tempore, esse quod-
dam tempus, quādo & illud est, & id, quod est
in motu, esse tunc motum. ¶ Quoniam autem
est, vt in numero, esse in tempore, accipietur
aliquod maius tempus omni eo, quod est in
tempore. Quapropter necesse est omnia ea, quæ
in tem

Tex. 117.

In tempore sunt contineri à tempore, sicut & alia, quæcunque in aliquo sunt: vt ea, quæ in loco sunt, à loco. Et pati itaque aliquid à tempore, sicut & dicere consueuimus quòd tabefacit tempus, & senescunt omnia tempore, & obliuiscuntur propter tempus, sed non didicit, nec nouum factum est, nec pulchrum. corruptionis enim causa per se magis est tempus. numerus enim ipsius motus est: motus autem expellit id, quod inest. Quare manifestum est quòd ea, quæ semper sunt, quatenus semper sunt, non sunt in tempore. non enim continentur à tempore, neque mensuratur esse ipsorum à tempore. Signum autem huius est, quòd neque patiuntur quicquam à tempore, tanquam non existentia in tempore. Quoniam autem tempus mensura motus est, erit & quietis mensura secundum accidens. omnis enim quies in tempore est. non enim vt quòd est in motu, necesse est moueri: licet & quòd in tempore. non enim tempus motus est, sed numerus motus. in numero autem motus potest esse & quiescens. non enim omne immobile quiescit, sed priuatum motu, aptum autem natura moueri, sicut dictum est in prioribus. Esse autem in numero est esse quendam numerum rei, & mensurari esse ipsius numero, in quo est. quare, si est in tempore, à tempore. Mensurabit autem tempus id, quod mouetur, & quod quiescit, quatenus hoc quidem mouetur, illud vero quiescit, motum enim ipsorum mensurabit, & quietem, quanta quædam.

¶ Quare quòd mouetur, non simpliciter erit mensurabile à tempore, quatenus quantum quoddam, sed quatenus motus ipsius quantus est. Quare quæcunque neque mouentur, neque

Tempus corruptionis causa.

Vide contradictionem Zimar.

Ea, quæ semper sunt, non sunt in tempore, quatenus semper sunt.

Tex. 118.

¶ Non omne immobile quiescit, sed priuatum motu, aptum autem natura moueri.

3. Physico. tex. 16.

Tex. 119.

Esse in tem quiescunt, non sunt in tempore. esse enim in
pore est men tempore est mensurari tempore: tempus au-
surari à tē- tem motus. & quietis mensura est.
pore. Idem

¶ Manifestum igitur est quòd neque omne,
supra text. quod non est, erit in tempore, vt quæcunque
cap. 114. non possunt aliter esse, vt diametrum esse lateri

Tex. 120. commensurabilem. omnino enim, si mensura
 quidem est motus tempus per se, aliorum au-
 tem secundum accidens, manifestum est quòd,

Corruptibi- quiete, aut motu. Quæcunque igitur corrupti-
lia, & ge- bilia, & generabilia sunt, & omnino quæ ali-
nerabilia, quando quidem sunt, aliquando vero non, ne-
& omnino cesse est in tempore esse. est enim tēpus quod-
quæ aliquā- dam maius. quod excedet esse ipsorum, & id,
do quidem quod mensurat substantiam. Eorum autem,
sūt, aliquā- quæ non sunt, quæcunque quidem continet
do vero nō, tempus, alia quidem erant, vt Homerus ali-
necessè est in quando erat, alia vero erunt, vt futurorum ali-
tēpore esse. quid, quæ ad vtrauis continet. & si ad ambo,

vtraque & erant, & erunt. Quæ autem haud-
 quaquam continet, neque erant, neque sunt,
 neque erunt. sunt autem huiusmodi eorum,
 quæ non sunt, quorum opposita sunt semper.
 vt incommensurabilem esse diametrum sem-
 per est: & non erit hoc in tempore: neque ergo
 commensurabilem esse. quapropter semper nō
 est, quoniam contrarium est ei, quod sem-
 per est. Quorum autem contrarium

nō semper est. hæc possunt & esse,

& non esse, & est genera-

tio, & corruptio

ipsorum.

Caput

*Caput Septimum. Quo pacto ipsum Nunc con-
tinuat tempus. Deque alio significato ipsius
Nunc. Et quid hac significant, scilicet Aliquā-
do, Iam, Nuper, Quondam, & Repente. Et
quod Tempus corruptissimum per se magis, gene-
rationis autem magis per accidens est causa.*

Ipsum autem Nūc est continuatio temporis, Tex. 122.
sicut dictū est, continuat enim tempus prae-
teritum, & futurum, & omnino terminus tem-
poris est. est enim huius quidem principium,
illius autem finis. Sed hoc non, ut in puncto
manente. manifestum est. diuidit autem † po-
tentia, & quatenus quidem huiusmodi, semper
alterum est ipsum Nunc: quatenus autem co-
pulat, semper idem est. Ut in mathematicis li-
neis. non enim idem semper, vnūque punctū
est intellectu: diuidētium enim † aliud est: qua-
tenus autem est vna, idem penitus est. Sic &
ipsum Nūc aliud quidem temporis diuisio se-
cundum potentiam est, aliud autem terminus
vtrorumq; & vniō: est autem idem, & secundum
idem diuisio, & vniō: esse autem non est idem.

† a l. & po-
tentia.

† a l. addit
& aliud.

¶ Ipsorū igitur nunc hoc quidem sic dicitur. Tex. 122.
aliud autem, cū tempus, quod est huius, propē
sit. ut veniet nunc, quia hodie veniet. venit nūc,
quia hodie venit. quæ vero in Illo gesta sunt,
fuerunt non nūc, neq; diluuiū fuit nunc: & ta-
men continuū tempus est ad ipsa: sed quia non
propē. ¶ Ipsum autem Aliquando, tempus est Tex. 123.
determinatū ad prius, & posterius nunc. ut ali-
quando capta est Troia, & aliquando erit dilu-
uiū. oportet enim terminari ad ipsum nūc. erit
ergo quantū aliquod ab hoc tēpus, & ad illud,
& erat ad præteritum. ¶ Si vero nullū tempus Tex. 124.

est, quod non sit aliquando, omne erit tempus finitum. Deficietne igitur, an non, si quidem semper est motus? Aliud igitur, aut idem saepe? Manifestum est, quod ut motus, sic & tempus est. si enim vnus, & idem sit aliquando, erit tempus vnum & idem: sin vero non, non erit.

Tex. 125. ¶ Quoniam autem ipsum nunc, finis, & principium temporis est, sed non eiusdem, sed praeteriti quidem finis, principium autem futuri, ut habebit circulus in eodem quodammodo curuum, & concuum, sic & tempus semper in principio erit, & fine. & ob hoc videtur semper alterum. non enim eiusdem principium, & finis ipsum nunc. simul enim, & secundum idem

Tex. 126. opposita essent. & non deficiet itaque tempus, semper enim in principio est. ¶ Ipsum autem iam, propinquum praesenti nunc indiuisibili pars est futuri temporis. quando ambulabis? iam. quia prope est tempus, in quo futurum est. & praeteriti temporis id, quod non procul est ab ipso nunc. quando ambulabis? iam ambulavi. Ilion autem iam captum est, non dicimus, quia procul valde

Tex. 127. est ab ipso nunc. ¶ Ipsum autem Nuper, propinquum praesenti nunc, & pars praeteriti est. quando venisti? nuper, si sit tempus propinquum praesenti

Vide contr. nunc. Quondam autem, quod procul est. Repete autem, quod in insensibili tempore propter par-

Zimar.

Tex. 128. uitatem remotum est. ¶ Mutatio autem omnis natura remouia est. in tempore autem omnia fiunt,

Vide con.

Zimar.

**Corruptio-
nis magis
per se, quam
generationis;**

& corrumpuntur. Quapropter & alij quidem sapientissimum dicebant: Pythagoreus autem Paro indoctissimum, quia obliuiscuntur & in hoc dicere rectius. Manifestum itaque est quod corruptionis magis erit per se causa, quam generationis, sicut dictum est & prius. remotiuum enim mutatio

per

per se est. generationis autem, & ipsius esse secū *causa est rē*
 dum accidens. Signū autem sufficiens est, quia *pus. Idem*
 fit quidem nihil, nisi moueatur quodammodo *sup. tex. 117.*
 ipsum, & agat: corrumpitur autem, etiam cum *Vide contr.*
 nihil moueretur. & hanc dicere maxime consue- *Zim.*
 uimus à tempore corruptionem. sed neq; hanc
 tempus facit, sed accidit in tempore fieri & hāc
 mutationem. Quod igitur tempus est, & quid
 est, & quot modis dicimus ipsum nunc, & quid
 ipsum aliquando, & nuper, & iam, & quendam,
 & repente, dictum est.

Caput Octauum. Omnem Mutationē esse in tempore.

His autem nobis sic determinatis, manife-
 stum est quod omnem mutationem, & om-
 nne, quod mouetur, necesse est moueri in tem-
 pore. velocius enim, & tardius secundū omnem
 est mutationem: in omnibus enim sic videtur.
 Dico autem velocius moueri, quod prius, dum
 transmutatur ad subiectum secundum idem
 spatium, & regularem motum mouetur. vt in
 latione, si vtraque secundum circumferentiam
 mouentur, aut vtraque secundum rectam. simi-
 liter autem est & in aliis: At vero prius in tem-
 pore est. prius enim, & posterius dicimus se-
 cundum eam, quæ ad ipsum nunc est distan-
 tiam. ipsum autem nunc terminus præteriti, &
 futuri est. quare, quoniam ipsum nunc in tem-
 pore, & prius, & posterius in tempore erunt. in
 quo enim est ipsum nunc, & ipsius nunc distan-
 tia. Econtrario autem dicitur prius & secun-
 dum præteritum tempus, & futurum. in præte-
 rito enim prius dicimus, quod longius est ab
 ipso nunc, posterius autem, quod propius est. in
 futuro autem prius quidem, quod propinquius

Tex. 119.
Omnne quod
mouetur, ne
cesse est in
tempore mo
ueri.

est: posterius autē, quod lōgius est. Quare, quoniam prius in tempore est: omnem autē motum sequitur ipsum prius: manifestū est quòd omnis mutatio, & omnis motus in tempore est.

Caput Nonum, in quo quedam adducuntur dubitationes circa ipsum Tempus, & earum solutiones.

Tex. 130. **D**ignum autem consideratione est & quomodo tandem se habet tempus ad animā. & propter quid in omnibus videtur esse tempus, & in terra, & in mari, & in cœlo. An, quia ipsius motus passio quadam est, vel habitus, cum numerus quidem tempus sit: hæc autem mobilia omnia: in loco enim omnia sunt: † tempus autem, & motus simul sunt & secundum potentiam, & secundum actum.

† a. l. locus autem, & motus. vid. Alex. Tempus, & motus simul sunt secundum potentiam, & actum.

Tex. 131.
Vide contr.
Zim.
An tempus sine anima.
Vide contr.
Zim.

¶ Vtrum autem, cum non sit anima, erit tempus, an non, dubitauerit aliquis. Cum enim impossibile sit numeraturum esse, impossibile est numerabile aliquod esse. quare est manifestum quòd neque numerus est. numerus enim est aut numeratum, aut ipsum numerabile. Si autem nihil aliud aptum natura est quàm anima numerare, & animæ intellectus, impossibile est tempus esse, cum non sit anima. nisi hoc, quod aliquando existens tempus est, vt, si contingit motum esse sine anima. prius autem, & posterius in motu est: tempus autem hæc sunt, quatenus numerabilia sunt. ¶ Dubitauerit autem aliquis & qualis motus numerus tempus sit. An qualiscunque. etenim generatur in tempore, & corrumpitur, & augmentatur, & alteratur in tempore, & fertur. Quatenus igitur motus est, eatenus est vniuscuiusq. motus numerus. quapropter

Tex. 1, 2.

propter ipsius motus simpliciter est numerus continui, sed non cuiusdam, sed est nunc motum esse, & aliud, quorum vtriusque motus erit numerus. Alterum igitur tempus erit, & simul duo: æqualia tempora erunt, an non? omne nanque tempus vnum similiter, & simul est, specie autem & quæ non simul. si enim sint hi quidem canes, illi vero equi, vtrique autem septem, idem numerus est. sic & motuum simul terminatorum idem tempus est. sed hic quidem velox fortassis, alius vero non: & hic quidem latio, alius autem alteratio. tempus tamen idem est, si quidem & numerus æqualis sit & alterationis, & lationis, & simul sint. Atque propter hoc motus quidem alteri, & seorsum sunt, tempus autem vbique est idem, quia & numerus vnus, & idem vbique est, qui est æqualium, & simul. ¶ Quoniam autem est latio & huius circularis, numeratur autem vnumquodque vno quodam cognato, vnitates vnitare, equi vero equo, sic & tempus tempore quodam finito. (mensuratur autem, sicut diximus, & tempus motu, & motus tempore, hoc autem est, quia à determinato motu tempore, mensuratur & ipsius motus quantitas, & temporis.) si igitur primum mensura omnium cognatorum est, circumlatio, regularis mensura maxime erit, quia numerus huius notissimus est. Neque igitur alteratio, neque augmentatio, neque generatio regulares sunt: latio autem est. Quapropter & videtur tempus esse sphaeræ motus, quia hoc mensurantur alij motus, & tempus hoc motu. Propter hoc autem & quod consuetum est dici accidit, dicunt enim circulum esse humanas res, & aliorum motum habentium naturalem, & genera-

Tex. 133.

Supra 10.

12.

Vide contra.

Zimarra.

Alteratio,

augmenta-

tio, genera-

tio non sunt

regulares:

latio autem

est.

tionem, & corruptionem. hoc autem est, qui hæc omnia tempore diiudicantur, & accipiunt finem, & principium, ac si secundum quandam periodam sit. etenim tempus ipsum esse videtur circulus quidam. hoc autem rursus videtur, qui huiusmodi lationis mensura est, & mensuratur ipsum ab huiusmodi. Quare dicere rerum eas quæ fiunt, esse circulum, est dicere temporis esse quendam circulum. hoc autem est, quia mensuratur circunlatione. præter enim mensuratur nihil aliud videtur esse quod mensuratur, quam multæ mensuræ, totum. ¶ Dicitur autem recte & quod numerus quidem est. idem ouium & canum, si æqualis vterque sit. denarius autem non idem, neque decem eadem. sicut neque trianguli iidem, æquilaterus; & qui trium inæqualium laterum, & tamen figura eadem est, quia ambo trianguli sunt. Idem enim dicitur, cuius non differt, differentia, sed non cuius differt ut triangulus trianguli differentia differt (diuersi enim trianguli sunt) figuræ autem non sed in vna, & eadem diuisione. figura enim talis quidem circulus est, talis vero triangulus. huius autem talis quidem est æquilaterus; talis vero qui trium inæqualium laterum. figura igitur eadem, & hæc: triangulus enim est: triangulus autem non idem est. Et numerus igitur idem non enim differt numeri differentia numerus horum, denarius autem non idem est. in quibus enim dicitur, differunt: hæc enim canes, illa vero equi sunt. Et de tempore quidem, & ipso, & de iis, quæ circa ipsum cōsiderationi sunt propria, dictum est.

† a. l. quod
mensurat.

Tex. 134.

*Idem dicitur,
cuius non differt
differentia.*

ARIST

ARISTOTELIS

DE PHYSICO

AUDITV

LIBER

QUINTVS.

SUMMAE LIBRI.

In prima agitur de diuisione Motus in suas species.

In secunda de Unitate & Pluralitate motus

In tertia de Contrarietate motuum & quietum

Summa prima caput primum, in quo distinguitur motus per se à motu per accidens & à motu secundum partem.

Utatur autem, quod mutatur, omne, hoc quidem secundum accidens, vt cum dicimus musicum ambulare, quoniam, cui accidit musicum esse, hoc ambulat. Hoc autem ex eo, quia huius aliquid mutatur, simpliciter dicitur mutari, vt quaecunque dicuntur secundum partes. sanatur enim corpus, quia oculus, aut thorax: hæc autem partes sunt totius corporis. Est autem aliquid, quod neque secundum accidens mouetur, neque ex eo, quia aliud quid eorum, quæ ipsius, sed ex eo, quia ipsum mouetur primum: & hoc est secundum seipsum mobile. secundum alium autem motum alterum est, vt alterabile, & alterationis sanabile, † & calefactibile alterum.

Tex. 1.

† a. l. ant.

Est

7 Intra

Tex. 2. ¶ Est autem & in mouente similiter. Aliud enim secundum accidens mouet, Aliud vero secundum partem, ex eo: quia partium huius aliqua. Aliud vero per seipsum primum, ut medicus quidem sanat, manus vero percurit.

Tex. 3. ¶ Quoniam autem est quidem aliquid mouens primum, est autem aliquid, quod mouetur, ad hæc in quo tempus, & præter hæc ex quo, & in quod, (omnis enim motus ex quodam, & in quiddam. alterum enim est quod primum mouetur, & in quod mouetur, & ex quo, ut lignum, & calidum, & frigidum. horum autem, aliud quidem quod, aliud vero in quod, aliud autem ex quo.) motus manifestum est quod in ligno est, non in forma. neque enim mouet, neque mouetur forma, aut locus, aut ipsum tantum.

Omnis motus est ex quodam & in quiddam.

Forma neque mouet, neque mouetur.

Tex. 4.

Mutatio denominatur magis ab eo, in quod, quam ex quo mouetur.

Vide causam 2. de anima. tex. 49.

Tex. 5.

¶ Sed est mouens, & quod mouetur, atque in quod mouetur. Magis autem ab eo, in quod, quam ex quo mouetur, denominatur mutatio. quapropter & Corruptio in id, quod non est, mutatio est, quamuis & ex eo, quod est, mutetur quod corrumpitur: & Generatio in id, quod est, quamuis ex eo, quod non est.

¶ Quid igitur motus sit dictum est prius. Formæ autem, & passionēs, & locus, ad quæ mouentur ea, quæ mouentur, immobilia sunt, ut scientia, & calor. Attamen dubitabit aliquis, si passionēs motus sunt: albedo autem passio est: erit enim ad motum mutatio. Sed (sottrassis non est albedo motus, sed dealbatio. Est autem & in illis & quod est secundum accidens, & quod est secundum partem, atque secundum aliud, & quod primo est, & non secundum aliud. ut quod fit album in id, quod intelligitur, mutatur secundum accidens: colori enim accidit intelligi:

in colo

In colorem autem, quia album pars est coloris: & in Europam, quia pars Europæ Athenæ sunt: in album autem colorem per se. Quomodo igitur per se mouetur, & quomodo secundum accidens, & quomodo secundum aliud aliquid, & quomodo idem primum & in mouente est, & in eo, quod mouetur, manifestum est: & quod motus non est in forma, sed in eo, quod mouetur, & mobili secundum actum.

¶ Quæ igitur secundum accidens est mutatio dimittatur. est enim & in omnibus, & semper, & omnium. Quæ vero non secundum accidens non est in omnibus, sed in contrariis, & mediis, & in contradictione. Huius autem fides ex inductione est. Ex medio autem mutatur ut ex contrario. utitur enim ipso, ut contrario, ad utrumque. est enim quodammodo mediū ipsum extrema: quapropter: & hoc ad illa & illa ad hoc quodammodo dicuntur contraria. ut media grauis ad ultimam, & acuta ad primam. atque fuscum album ad nigrum, & nigrum ad album.

Tex. 6.

Medium est quodammodo ad extrema.

Caput Secundum. Quot modis aliquid dicatur in aliud mutari.

¶ Quoniam autem omnis transmutatio est ex quodam in quiddam: (manifestat autem & nomen. post aliud enim aliquid, & aliud quidem prius significat, aliud autem posterius.) mutabitur quod mutatur quadrifariam. Aut enim ex subiecto in subiectum. Aut ex non subiecto in non subiectum: Aut ex non subiecto in subiectum: Aut ex subiecto in non subiectum. dico autem Subiectum, quod affirmatione monstratur. Quare necesse est ex iis, quæ dicta sunt,

Tex. 7.

res

tres esse mutationes, eam quæ est ex subiecto in subiectum, & eam, quæ ex subiecto in non subiectum, & eam, quæ ex non subiecto in subiectum. quæ enim est ex non subiecto in non subiectum, non est mutatio, propterea quòd non est secundum oppositionem. neque enim contraria, neque contradictio est. Quæ igitur ex non subiecto est in subiectum mutatio, secundum contradictionem generatio est. alia quidem simpliciter simplex, alia vero quædam cuiusdam ut ea, quæ ex non albo in albam, generatio huius est: ea vero, quæ ex eo, quod non est, simpliciter in substantiam, generatio simpliciter est, secundum quam simpliciter fieri, & non aliquid fieri dicimus. Quæ vero ex subiecto in non subiectum corruptio est, simpliciter quidem, quæ ex substantia ad ipsum non esse est: quædam autem ea, quæ est in oppositam negationem, sicut dictum est & in generatione.

Tex. 8. ¶ Si igitur, id, quod non est, dicitur multipliciter, & neque id, quod est secundum compositionem, aut diuisionem, contingit moueri, neque quod est secundum potentiam, quod ei, quod est simpliciter, secundum actum, oppositum est. quod enim est non album, aut non bonum, fieri potest ut moueatur secundum accidens: fuerit enim homo non album. quod autem simpliciter non hoc est nullo modo: impossibile enim est quod non est, moueri. si autem hoc, & generationem motum esse impossibile erit. generatur enim quod non est. nam & si quàm maxime secundum accidens generatur, attamen est verum dicere quòd est id, quod non est, de eo, quod generatur simpliciter. Similiter autem & quiescere, hæc igitur omnia accidunt

dunt difficilia, ad moueri id, quod non est. & si
 omne, quod mouetur, in loco est: quod autem
 non est, non est in loco. (esset enim alicubi.)
 Neque ergo corruptio motus est, contrarium
 enim motui motus est, aut quies: corruptio au-
 tem generationi contrarium.

*Caput Tertium. In quot, & quibus predicamen-
 tis reperitur proprie Motus. Et quot modis di-
 catur Immobile.*

Quoniam autem omnis motus mutatio Tex. 9.
 quædã est, mutationes autem tres, quæ
 dictæ sunt, harum autem eæ, quæ sunt secundũ
 generationem, & corruptionem, non sunt mo-
 tus, hæ autem sunt, quæ secundum contradi-
 ctionem fiunt, necesse est eam, quæ ex subiecto
 est in subiectum mutationem, motum esse so-
 lum. Subiecta autem, aut contraria sunt, aut me-
 dia. etenim priuatio ponatur contrarium. &
 monstrantur affirmatione nudum, & album, &
 nigrum. Si igitur prædicameta diuisa sunt sub-
 stantia, & qualitate, & ubi, & quando, & ad ali-
 quid, & quantitate, & ipso agere, & pati, neces-
 se est tres esse motus, eum, qui quantitatatis, &
 eum, qui qualitatis, & eum, qui secundum lo-
 cum est. ¶ Secundum substantiam autem non Tex. 10.
 est motus, propterea quod nullum est entium
 substantiæ contrarium. Neque ei, quod ad ali-
 quid. contingit enim, altero mutationem pa-
 tiente, vere dici alterum nihil mutationis sub-
 ire. quare secundum accidens motus horum est.
 Neque etiam agentis, & patientis, neque omnis
 mouentis, & eius, quod mouetur: quia non est
 ipsius motus motus, nec generationis genera-
 tio.

tio, neque omnino mutatio mutationis.

Tex. 11. ¶ Primum enim dupliciter contingit motus esse motum. Aut ut subiecti, ut homo mouetur, quia ex albo in nigrum mutatur. An ne sic & ipse motus, aut calefit, aut frige fit, aut locum mutat, aut augetur, aut diminuitur? Hoc autem impossibile est. non enim subiectorum aliquid est ipsa mutatio.

Tex. 12. ¶ Aut ex eo, quia aliquid aliud subiectum ex mutatione mutatur in alteram formam, ut homo ex ægritudine in sanitatem? Sed neque hoc possibile est, nisi secundum accidens. hic enim motus ex alia forma in aliam mutatio est. & generatio etiam, atque corruptio similiter. verum hæc quidem in opposita sic, motus autem non similiter. Simul igitur mutatur ex sanitate in ægritudinem, & ex hac ipsa mutatione in aliam. Manifestum autem quod, cum æger fuerit, mutatus erit in quamlibet. contingit enim quiescere. Et amplius non ad quamuis semper. & illa ex quodam in quodam alterum. Quare & opposita erit sanatio, sed ex eo, quia accidit, ut si ex recordatione in obliuionem mutaretur. quoniam, cui inest, illud mutatur, aliquando quidem in scientiam, aliquando vero in sanitatem.

Tex. 13. ¶ Amplius autem in infinitum fiet abitio, si erit mutationis mutatio, & generationis generatio. Necesse igitur est esse primam, si vltima erit. ut, si simplex generatio fiebat aliquando, & quod fit fiebat. quare nondum erat quod fit simpliciter, sed aliquid quod fit, † & quod fit iam, & rursum fiebat hoc aliquando. quare nondum erat tunc id, quod fit. Quonia autem infinitorum non est quicquam primum, non erit primum. quare neque contiguum. neque fieri igitur,

† a. l. non
habet, &
quod fit.

igitur, neque moueri possibile est, neque mutari quicquam. ¶ Amplius, eiusdem est motus contrarius, & insuper quies, & generatio, & corruptio. quare id, quod fit, cum fit id, quod fit, tunc corrumpitur. neque enim quod mox fit, neque posterius. esse enim oportet quod corrumpitur.

Tex. 14.

Esse oportet illud, quod corrumpitur.

¶ Amplius oportet materiam subesse & ei, quod fit, & ei, quod mutatur. quæ igitur erit? ut alterabile, aut corpus, aut anima est, sic id, quod fit, motus, aut generatio.

Tex. 15.

¶ Et rursus aliquid, in quod mouentur, oportet enim quod aliquid sit huius ex hoc in hoc motus, & non motus, aut generatio. Simul autem & quomodo erit? non enim erit disciplinatio disciplinationis generatio.

Tex. 16.

quare neque generationis generatio, neque quædam cuiusdam. ¶ Amplius, si tres species motus sunt, harum aliquam necesse est esse subiectam naturam, & ea, in quæ mouentur. ut necesse est loci mutationem alterari, aut ferri.

Tex. 17.

Omnino autem, quoniã mouetur omne, quod mouetur, tripliciter, aut quia secundum accidens, aut quia pars aliqua, aut quia per se, secundum accidens solum continget mutari mutationem. ut, si is, qui sanatur, currat, aut discat. eam autem, quæ secundum accidens, dimisimus pridem.

Mutationis species.

¶ Quoniam autem neque substantiæ, neque ipsius ad aliquid, neque ipsius facere, & pati relinquatur secundum qualitatem, & quantitatem, & ubi motum esse solum. in vnoquoque enim horum est contrarietas.

Tex. 18.

In quot predicamentis sit motus.

Motus igitur secundum qualitatem Alteratio fit. hoc enim inditum est commune nomen. Dico autem qualitatem, non quæ in substantia: (etenim differentia qualitas est:) sed quæ passiva est, secundum quam dicitur pati, aut impas-

Differentia qualitas est.

sibile esse. Qui verò secundum quantitatem est, secundum commune quidem innominatus est: secundum autem vtrunque, Augmentatio, & Diminutio. is quidem, qui est in perfectam magnitudinem, augmentatio: qui verò ex hac, diminutio. Qui autem secundum locum, & secundum proprium, & secundum commune, innominatus est. vocetur autem Latio nomine communi. quauis dicantur ferri hæc sola proprie, cum non in seipsis sit, mutantibus locum, stare, & quæcunq; non ipsa seipsa mouent secundum locum. ¶ Quæ autem est in eadem forma mutatio in magis, & minus alteratio est. Quæ enim ex contrario est, in contrarium motus est, aut simpliciter, aut aliquo modo. In minus enim cum ierit, in contrarium dicitur mutari: in magis autè, vt ex cōtrario in seipsum. differt enim nihil secundum quid mutari, aut simpliciter. verum aliquo modo oportebit contraria esse. magis autem, & minus est ex eo, quia plus, aut minus contrarij inest, & non. Quod igitur hi tres soli motus sint, ex his manifestum est.

Tex. 19.

Tex. 20.
Immobile
quot modis
dicatur.

¶ Immobile autem est & quod omnino non potest moueri, sicut sonus est inuisibilis. Et quod in multo tempore vix mouetur. Aut quod tarde incipit, quod dicitur ægre mobile. Et quod aptum natura est, potestq; moueri, non mouetur autem tunc, cum aptum natura est, & vbi, & quomodo: quod quidem immobilium solum quiescere voco. contraria enim quies motui est. quare priuatio erit susceptiui. Quid igitur est motus, & quid quies, & quot mutationes, & quales motus, manifestum est ex dictis.

Summa

Summa Secunda. in qua agitur de Unitate, & Pluralitate motus.

Caput Primum, in quo declarat quid sit Simul, quid Separatim, quid Tangere, quid Inter, quid Consequenter, quid Contiguum, & quid Continuum.

P

Ost hæc autem dicamus quid est Si Tex. 21.
mul, & Separatim, & quid est Tan-
gere, & quid est Inter, & quid Con-
sequenter, & quid Contiguum, &
quid Continuum, & quibus vnum-
quodque horum inesse aptum natura sit.

¶ Simul igitur dicuntur hæc esse secundum Tex. 22.
locum, quæcunq; in vno loco sunt primo. Sepa- *Quid Si-*
ratim autem, quæcunq; sunt in altero. Tangere *mulesse, Se-*
autem, quorum extrema sunt simul. Inter vero, *paratum,*
in quod prius aptum natura est peruenire id, *Tāgere, &*
quod mutatur, quàm in quod vltimum muta- *Inter.*
tur, secundum naturam continue mutationem
patiens. in paucissimis autem est inter, tribus.
vltimum enim est mutationis contrarium.

¶ Continue autem mouetur, quod nihil, aut Tex. 23.
paucissimum intermitit, non tēporis. nihil *Quid Con-*
enim prohibet intermisisse, & statim etiam post *tinne.*
primam sonuisse vltimam, sed rei, in qua moue-
tur. hoc autem & in iis, quæ sunt secundum lo-
cum, & in aliis mutationibus manifestum est.

¶ Contrarium autem secundum locum est Tex. 24.
quod secundum rectam distat plurimum. mini-
ma enim finita est: mensura autem finitum.

¶ Consequenter autem est inter quod, post Tex. 25.
principium solum, existens aut positione, aut *Quid Conse-*
natura, aut alio aliquo sic determinatum, nihil *quenter.*
est eorum, quæ sunt in eodem genere, & id, ad

quod consequenter est: dico autem, vt ad lineā
linea, vel lineæ, aut ad vnitatem vnitas, vel vni-
tates, aut ad domum domus: aliud autem nihil
prohibet esse inter. Consequenter enim ad ali-
quid est consequenter, & posterius aliquid est.
non enim vnum consequenter est ad duo, ne;
noua luna ad secundam consequenter est, sed

Tex. 16. *¶* Contiguum autem est quod,
Quid Con- cum consequenter est, tangit. Quoniam autem
signum. omnis mutatio in oppositis est, opposita autem
sunt & contraria, & quæ secundum contradi-
ctionem sunt, contradictionis autem nihil est
medium, manifestum est quod in contrariis
erit id, quod est Inter. Continuum autem est
quidem quod contiguum quiddam est. dico au-
tem esse Continuum, cum idem fiat, & vnus
vtriusq; terminus, quibus tangunt, &, vt signifi-
cat nomen, contineantur. hoc autem esse non
potest, si duo sint vltima. *¶* Hoc autem deter-
minato, manifestum est quod in his est conti-
num, ex quibus vnum quid aptum natura est
fieri secundum contactum. & vt demum fit con-
tinuum vnum, sic & totum vnum erit, vt aut
clauo, aut glutine, aut tactu, aut insertu.

Tex. 17. *¶* Manifestum autem est, & quod primum est
id, quod consequenter est. quod enim tangit,
necesse est consequenter esse, quod autem con-
sequenter est, non omne tangere. quapropter &
in prioribus ratione consequenter est, vt in nu-
meris, tactus autem non est. Et, si quidem conti-
num est, necesse est tangere: si vero tangit,
nondum continuum est. non enim necesse est
vnum esse ipsorum extrema, si simul sint: sed, si
vnum sunt, necesse est simul esse. quare vltima
confusio secundum generationem est. necesse
est

Tex. 18. *¶* Manifestum autem est, & quod primum est
id, quod consequenter est. quod enim tangit,
necesse est consequenter esse, quod autem con-
sequenter est, non omne tangere. quapropter &
in prioribus ratione consequenter est, vt in nu-
meris, tactus autem non est. Et, si quidem conti-
num est, necesse est tangere: si vero tangit,
nondum continuum est. non enim necesse est
vnum esse ipsorum extrema, si simul sint: sed, si
vnum sunt, necesse est simul esse. quare vltima
confusio secundum generationem est. necesse
est

est enim tangere, si confita erunt extrema: ea vero, quæ tangunt, non omnia confita sunt. in quibus autem non est tactus, manifestum est quod neque est confitio in his. ¶ Quare, si est punctum, & vnitas, qualia dicunt separata, non possibile est vnitatem, & punctum esse idem. his enim inest tangere, vnitatibus autem consequenter. & inter hæc quidem contingit esse aliquid: omnis enim linea inter puncta est: inter illas autem non est necesse: nihil enim est inter dualitatem, & vnitatem. ¶ Quid igitur est simul, & separatum, & quid tangere, & quid inter, & quid consequenter, & quid contiguum, & quid continuum, & quibus vnumquodque horum inest, dictum est.

Tex. 29.

Tex. 30.

Caput Secundum. Quotupliciter dicatur Motus vnus: Et qui proprie vnus, quive plures.

VNus autem motus dicitur multipliciter. ¶ Vnum enim multipliciter dicimus. Genere igitur vnus est secundum figuras prædicamenti. latio enim omni lationi genere vnus est. alteratio autem à latione diuersus genere est. Specie autem vnus est, cum genere sit vnus, & in indiuidua specie sit. vt coloris quidem sunt differentia. Igitur alius specie denigratio, & dealbatio. omnis igitur dealbatio omni dealbationi idem secundum speciem erit, & omnis denigratio denigratiōi: albedini autem non amplius. quapropter specie vnus est dealbatio dealbationi omni. Si autem sunt quædam, quæ & genera simul, & species sunt, manifestum est quod specie quodammodo vnus erit, simpliciter autem vnus specie non. vt disciplinatio, si scientia species quidem est existimationis, genus autem

Tex. 31.

Tex. 32. scientiarum. ¶ Dubitabit autē aliquis si vnus specie motus sit, cum ex eodem idem in idem mutetur, vt vnum punctum ex hoc loco in hunc locum iterum, atq; iterum. Si autem hoc est, erit circunlatio rectæ lationi eadem, & volutio

Tex. 33. *Circularis à recto alterum specie.* ¶ Ad determinatum est, si id, in quo est, alterum est specie, quod diuersus motus est: circularis autem à recto alterum specie. genere igitur, & specie motus vnus sic est.

Tex. 34. *Tria sunt, circa quæ dicimus motum vnum numero.* ¶ Simpliciter autem vnus motus est, qui substantia vnus, & numero est. Quis autem huiusmodi sit manifestum erit diuidentibus. Tria enim sunt numero, circa quæ dicimus motum vnum, quod, & in quo, & quando. Dico autem quod, quoniam necesse est esse aliquid, quod mouetur, vt hominem, aut aurum. & in aliquo

In tempore omne mouetur. hoc moueri, vt in loco, aut in passione, & quando: in tempore enim omne mouetur.

Tex. 35. *Quæ requiritur ad unitatē simpliciter.* ¶ Horum autem genere quidem, aut specie esse vnum est in re, in qua mouetur. cōtiguum autem erat in tempore. Simpliciter autē vnum esse in omnibus his est. Etenim in quo est, vnum oportet esse, & indiuisibile, vt formam. Et rursus ipsum quando, vt tempus vnum, & non intermittere. Et quod mouetur vnum esse, non secundum accidens, vt album nigrescere, & Coriscum ambulare. vnum autem est, & Coriscus, & album, sed secundum accidens. neq; commune erit enim simul duos homines sanari secundum eandem sanationem, vt lippitudinis. sed

Tex. 36. non vnus hic est, sed specie vnus est. ¶ Socratem autem secundū eandem quidem alterationem alterari specie, in alio autem tempore, & iterum in alio, si quidem contingit corruptam iterum vnum heri numero, erit & hic vnus. si vero

vero non, idem quidem erit, vnus autem non.

¶ Habet autem dubitationem huic similem, *Tex. 37.*
& vtrum vna sanitas, & omnino habitus, & passiones substantia sint in corporibus. moueri nanq; videntur habentia, & fluere. Si igitur eadem, & vna sit mane, & nunc sanitas, cur non etiam, cum intermissam acceperit iterum sanitatem, & hæc, & illa vna numero erit?

¶ Eadem enim ratio erit. verum tantum interest, quodd, si duo idem hoc sunt, sicut numero vnus, & habitus esse necesse est. vnus enim numero actus vnus numero est. Si vero habitus vnus est, fortassis alicui non videbitur vnus & actus esse. cum enim cessauerit ambulans, non amplius est ambulatio: rursus autem ambulante erit. Si igitur vnus, & idem est, continget vnum, & idem & corrumpi, & esse sæpe. Hæc igitur dubitationes extra præsentē sunt consyderationē.

¶ Quoniam autem continuus omnis motus est, & simpliciter quidem vnum, & continuum esse necesse est, si omnis † quidem diuisibilis est. & si continuus, vnus. non enim fiet omnis continuus omni, sicut neq; aliud vllū cuius quoduis, sed quorum vnum sunt vltima. vltima autē aliquorum quidem non sunt, aliquorum autem sunt, sed specie differentia, & æquiuoca. quomodo nanq; tanget, aut vnum fiet vltimum linear, & ambulationis? ¶ Contigui igitur erunt, & qui neq; iidem specie, neque genere. postquam enim cucurrit aliquis, statim febricitare potest. & veluti lampas ex successione, latius est contigua, continua autem non. ponitur enim continuum, quorum vltima vnum sunt. Quare contigui, & consequenter sunt, † quia tempus continuum est, continuū autem est, quia motus con-

Tex. 39.

*Motus enim
cōtinuus
est.*

*† a. l. quidē
& diuisibili
est.*

Tex. 40.

*† a. l. quia
tempus vnum
est.*

Tex. 41.

*Motus mul-
ti. & non
vnus inter
quos est q̄s.*

tinui sunt. hoc autem est, cum vnum vltimum fuerit amborum. ¶ Quapropter necesse est eundem specie esse, & vnus, & in vno tempore simpliciter continuum motum, & vnum. Tempore quidem, vt non immobilitas intersit: in intermittente enim quiescere necesse est. Multi igitur, & non vnus motus, inter quos quies est. quare, si aliquis motus statu intercipitur, neque vnus est, neq; continuus. intercipitur autem, si in medio tēpus est. Eius vero, qui in specie non vnus est, non: etsi non intermittitur tēpus. tempus enim vnum est: specie autē motus alius est. motum enim vnum necesse est & specie vnum esse: hunc autem simpliciter vnum esse non est necesse. Quis igitur motus simpliciter vnus est, dictum est. ¶ Amplius autem dicitur vnus, & perfectus, siue secundum genus, siue secundum speciem, siue secundum substantiam sit, sicut & in aliis perfectum, & totum ipsius vnus est. Est autem quādo, etsi imperfectus sit, vnus dicitur, si solum sit cōtinuus. ¶ Amplius autem aliter prāter dictos, dicitur motus vnus, regularis. ir-

Tex. 42.

Tex. 43.

*In omni mo-
tu est quod
est regulari-
ter, aut nō.*

*Tex. 44.
Impossibile
est regularē
esse motum
non in regu-
lari magni-
tudine.*

regularis enim est quidē, vt non videatur vnus, sed magis regularis, vt rectus. irregularis enim diuisibilis est. videtur autem differre, sicut magis, & minus. Est autem in omni motu quod regulariter est, aut non. etenim alterabitur regulariter, & feretur super regulare, vt circulum, aut rectam: & circa augmentationem similiter, & diminutionem. ¶ Irregularitatis autē differētia est aliquando quidem in quo mouetur. impossibile est enim regularem esse motum non in regulari magnitudine. vt motus fractæ, aut gyratiuæ, aut alius magnitudinis, quorū quēuis ad quāuis partē minime coaptatur. Aliquando autem

autem neq; in vbi, neq; in quando, neq; in eo, ad quod, sed in ipso modo. velocitate enim, & tarditate aliquando determinatur. cuius enim eadem est velocitas, regularis est: cuius autem non, irregularis. Quapropter neq; species motus, neq; differentia, velocitas, & tarditas, quia omnes sequuntur differentes secundum speciem. quare neq; grauitas, neq; leuitas, quæ ad idem est, vt terræ, ad seipsam, aut ignis, ad seipsum.

¶ Vnus igitur irregularis est, quæ est continuus. minus autem, quod fractæ accidit lationi. id autem, quod est minus, commistio semper contrarij est. Si autem omnem, vnum cõtingit, & regularem esse, & non, non erunt & ipsi, qui non secundum speciem contigui sunt, vnus, & cõtinuus. quomodo enim erit regularis motus ex alteratione compositus, & latione? oporteret enim coaptari.

Tex. 45.

Quod est minus, commistio semper contrarij est.

*Summa Tertia de Contrarietate motuum,
& quietum.*

Caput Primum. Quis Motus cui motui opponatur.

Mplius autem determinandum est qualis motus est contrarij motui, & de quiete quoque eodem modo. Diuidendũ est autem primo, vtrum contrarij motus sit qui est ex eodem, ei, qui est in idem, vt qui est ex sanitate ei, qui est in sanitatem, vt & generatio, & corruptio videtur: Aut qui est ex contrariis; vt qui est ex sanitate ei, qui est ex ægritudine: Aut qui est in contraria, vt qui est in sanitatem ei, qui est in ægritudinem: Aut qui est ex cõtrario ei, qui est in cõtrarium, vt qui est ex sanitate ei, qui est in ægritudinem: Aut qui est ex contrario in con-

Tex. 46.

trarium ei, qui est ex contrario in contrarium, ut qui est ex sanitate in ægritudinem ei, qui est ex ægritudine in sanitatem. necesse est enim aut vnum aliquem horum esse modorum, aut

Tex. 47. plures. non enim est aliter opponere. ¶ Est autem qui ex contrario ei, qui est in contrarium, non contrarius, ut qui est ex sanitate ei, qui est in ægritudinem. idem enim, & vnus est, esse ta-

men non idem est ipsis. sicut non idem est ex sanitate mutari, & in ægritudinem. ¶ Neq; qui est ex contrario ei, qui est ex contrario. simul enim accidit ex contrario & in contrariū, aut in medium. verum de hoc quidem posterius dicemus. Sed magis in contrarium mutari videbitur causa esse contrarietatis, quàm ex cōtrario.

Denominatio fit à termino ad quem, non à termino à quo.

hic enim discessio à contrarietate, ille vero acceptio. atq; dicitur vnusquisq; eo, in quod mutatur magis, quàm eo, ex quo. ut sanatio, qui in sanitatem, ægrotatio autem, qui in ægritudinem. Relinquitur igitur qui est in cōtraria, & qui ad contraria ex contrariis. Forsitan igitur accidit eos, qui in contraria, & ex contrariis esse, sed ipsum esse forte non idem. dico autē qui est in sanitatem ei, qui est ex ægritudine, & qui ex sanitate ei, qui est in ægritudinem. ¶ Quoniam autem differt mutatio à motu: (quæ enim est ex quodam subiecto in quoddam subiectum mutatio est motus:) qui est ex contrario in contrariū ei, qui ex contrario est in contrarium, motus contrarius est. ut qui ex sanitate in ægritudinē ei, qui est ex ægritudine in sanitatem.

Tex. 49.

Motus qui proprie contrarij.

Tex. 50.

¶ Manifestum est autē & ex inductione qualia videntur contraria esse. Aegrotare enim ipsi sanari, & discere ipsi decipi non per seipsum: in cōtraria enim ut enim scientiā, sic & deceptio-

nem

nem est & per seipsum consequi, & per aliud. Et ea, quæ sursum latio, ei, quæ est deorsum: contraria enim hæc sunt in longitudine. Et quæ ad dextra, ei, quæ est ad sinistra: contraria enim hæc sunt in latitudine. Et quæ in ante, ei, quæ in retro: contraria enim hæc sunt in profunditate.

¶ Quæ autem est in contrarium solum, non est motus, sed mutatio: vt fieri album nõ ex aliquo. Quibus autem non est aliquid contrariũ, mutatio, quæ est ex ipso, ei, quæ est in ipsum, contraria est. quapropter generatio corruptioni contraria est, & abiectio acceptioni. hæc autem mutationes quidem sunt, motus autem nõ.

¶ Qui autem ad medium motus sunt, quibuscunque contrariorum aliquid est medium, tanquam in contraria quodammodo ponendi sunt. nam vt contrario vitur medio ipse motus, ad vtriusque fiat mutatio. vt ex fusco quidem in album, tanquam ex nigro, & ex albo in fuscũ, tanquam in nigrum. ex nigro autem in fuscũ, ¶ tanquam in album. fuscum enim medium ad vtrunque dicitur quodammodo extremorum, sicut dictum est prius. Motus igitur motui contrarius est sic, qui ex contrario in contrarium est ei, qui ex contrario in contrarium.

Tex. 51.

Tex. 52.

† a. l. tanquam in album fuscũ. mediũ enim ad vtrũque dicitur.

Caput Secundum. Quæ Quies cui motus, & cui quies opponatur.

Quoniam autem motui non solum videtur motus esse contrarius, sed & quies, hoc determinandum est. simpliciter enim contrarium est motus motui. Opponitur autem & quies: priuatio enim est. Est autem, vt & priuatio

Tex. 53.

tio

tio contraria dicatur. qualis autem quali, vt ei, qui est secundum locum, ea, quæ est secundum locum. sed hoc quidem nunc dicitur simpliciter. vtrum enim ei, quæ est hic, quieti is, qui est ex hoc, aut qui est in hoc, motus opponitur.

Tex. 54. ¶ Manifestum est igitur quòd, quia in duobus motus subiectis est, huic quidem, qui ex hoc est in contrarium, ea, quæ est in hoc, quies, huic autem, qui est ex contrario in hoc, ea, quæ in contrario. simul autem & inuicem contrariæ hæ sunt. etenim inconueniens est, si motus quidem contrarij sunt, quietes autem oppositæ nõ sunt. sunt autem hæ, quæ in contrariis, vt quæ est in sanitate, ei, quæ est in ægritudine quieti: motui autem, qui ex sanitate in ægritudinem. ei enim qui est ex ægritudine in sanitatem, irrationabile est. is enim motus, qui ad ipsum est, in quo stat, quietatio magis est, ¶ qua accidit simul fieri cum motu. necesse autem est aut hanc, aut illam esse. non enim ea quidem, quæ est in albedine, quies contraria est ei, quæ est in sanitate.

† ad quæ.

Tex. 55. ¶ Quibus autem non sunt contraria, horum mutatio quidem est opposita. ea, quæ est ex ipso, ei, quæ est in ipsum: motus autem non est. vt ea, quæ est ex ente, ei, quæ est in ens. Et quies quidem horum non est, immutabilitas autem est. & si quidem aliquid erit subiectum, ea, quæ in ente est immutabilitas, ei, quæ est in non ente, contraria erit. Si vero non est aliquid, id, quod non est, dubitabit aliquis cui contraria sit ea, quæ est in ente, immutabilitas, & an quies sit. si autem hoc est, aut non omnis quies motui est contraria, aut generatio, & corruptio motus sunt. Manifestum est igitur, quòd quies quidem non dicenda est, si non & hæ motus, simile au-

tem aliquid est & immutabilitas. contraria autem est, aut nulli, aut ei, quæ est in non ente, aut corruptioni. hæc enim ex ipsa est, generatio autem in ipsam.

Caput tertium. Proponuntur nonnulla circa prædicta dubitationes, solvunturque.

DVbitabit autem aliquis, quare in mutatione Tex. 56.
quidem secundum locum sunt, & secundum naturam, & præter naturam & quietes, & motus, in aliis autem non. Vt alteratio, hæc quidem secundum naturam, illa vero præter naturam. nihil enim magis sanatio, quam ægrotatio secundum naturam, aut præter naturam, aut dealbatio, quam denigratio. Similiter autem est & in augmentatione, & diminutione. neque enim hæ sunt inuicem contrariæ, vt secundum naturam, & præter naturam, neque augmentatio augmentationi. Et in generatione, & corruptione eadem ratio est. neque enim generatio quidem secundum naturam, corruptio autem præter naturam. senescere enim secundum naturam est. neque generationem videmus, aliam quidem secundum naturam, aliam vero præter naturam.

¶ At, si est quod violentia sit, præter naturam, Tex. 57.
& corruptio corruptioni contraria erit, ea, quæ est violenta, vt quæ præter naturam est, ei, quæ secundum naturam. Sunt igitur & generationes quædam violentæ, & non fato determinatæ, quibus contrariæ sunt eæ, quæ secundum naturam. Et augmentationes sunt violentæ, & diminutiones. vt augmentationes eorum, qui velociter propter alimentum pubescunt, & frumenta, quæ cito adolefcunt, & non sunt constricta.

● In

- Tex. 58.** ¶ In alteratione autē quo pacto? An similiter? erunt enim aliæ quidem violentæ, aliæ vero naturales, vt qui liberantur, alij non in iudicatoriis diebus, alij autē in iudicatoriis: illi quidem præter naturam alterantur, hi vero secundum naturam. Erunt ergo corruptiones cōtrariæ adinuicem, non generationi solum. Et quid prohibet? est enim vt sic. etenim, si hæc quidem suavis, illa vero tristis esset. Quare non simpliciter corruptioni corruptio contraria est, sed quatenus ipsarum hæc quidem huiusmodi, alia vero talis est. ¶ Omnino igitur contrarij motus, & quietes dicto modo sunt, vt quæ est sursum, ei, qui est deorsum. loci enim contrarietates hæc sunt, fertur autem ea quidem, quæ sursum est, latione, natura ignis, ea vero, quæ deorsum; terra: & contrariæ ipsorum lationes sunt. ignis autem sursum quidem natura, deorsum autem præter naturam. Et contrarius quidem motus est, qui est secundum naturam ipsius, ei, qui est præter naturam. ¶ Et quietes etiam similiter. quæ nanque est sursum quies ei, qui est de sursum in deorsum, motui contraria est. est autem terræ illa quidem quies præter naturam, motus autem hic secundum naturam. Quare motui quies contraria est, quæ est præter naturam, ei, qui est secundum naturam eiusdem. etenim motus eiusdem contrarius sic est. alter enim secundum naturam ipsorum erit, qui sursum, aut qui deorsum, alter autem præter naturam.
- Tex. 61.** ¶ Habet autē dubitationē, si est omnis quietis, quæ non semper est, generatio, & hæc est ipsum stare. eius igitur, quod præter naturam quiescit, vt terræ sursum, erit generatio. cū ergo ferebatur sursum violentia, stabat, sed quod stat,
- sem

semper videtur ferri velocius: quod autem violentia, contra. non factum ergo quiescens erit quiescens. † Amplius videtur ipsum stare, proprie dici, aut omnino esse in eo, quod est secundum naturam in suum locum ferri, aut accidere simul. ¶ Habet autem dubitationem, si contraria est quies, quæ est hic, ei, qui hinc est, motui. cum enim mouetur ex hoc, aut etiam abiicit, adhuc videtur habere id, quod abiicitur. quare, si hæc quies contraria est ei, qui hinc est in contrarium, motui simul erunt contraria. An aliquo modo quiescit, si adhuc manet. omnino autem eius, quod mouetur, aliud quidem ibi, aliud autem est, in quod mutatur. quapropter & magis motus motui contrarius, quam quies. ¶ Et de motu quidem & quiete, quomodo vtrunque vnum est, & quæ quibus contraria sunt, dictum est. ¶ Dubitabit autem quis & de ipso stare, si & quicumque sunt præter naturam motus, his est quies opposita. si quidem igitur non, erit inconueniens. manet enim sed violentia. quare quiescens aliquid erit nõ semper sine fieri. Sed palam quod erit. sicut enim mouetur præter naturam, & quiescit vtique aliquid præter naturam. ¶ Quoniam autem est quibusdam motus secundum naturam, & præter naturam: puta ignis, qui sursum secundum naturam, qui autem deorsum præter naturam: vtrum hic contrarius, aut qui tertæ: hæc enim fertur secundum naturam deorsum. Aut palam quia ambo, sed non eodem modo, sed qui quidem secundum naturam est secundum naturam existentis: eius autem, qui ipsius, qui sursum, ignis ei, qui deorsum, vt secundum naturam existens præter naturam existenti. simili

liter

† a. l. Amplius videtur ipsum stare, proprie dici de eo. quod secundum naturam in proprio vadit locum, nõ in eum, qui præter naturam, aut omnino quod est in suum locum ferri, aut accidere.

Tex. 62.

Eius, quod mouetur, aliud ibi, aliud est in quod mutatur.

Tex. 63.

Tex. 64.

Isti duo textus sequentes in aliquibus codicibus Graecis non reperiuntur.

Tex. 65.

liter autem & in mansionibus. Forte autem
 quieti motus aliquatenus opponitur. cum enim
 moueatur ex hoc, & abiiciat, adhuc videtur ha-
 bere quod abiicitur. quare, si ipsa quies contra-
 ria ei, qui hinc in contrarium, motui, simul exi-
 stent contraria, aut aliquatenus quiescit, si ad-
 huc manet. omnino autem eius, quod moue-
 tur, hoc quidem ibi, hoc autem in quod muta-
 tur, propter quod magis motus motui contra-
 rium, quam quies. Quis quidem igitur
 motus simpliciter, vnus, dictum est: &
 de motu quidem, & quiete quo-
 modo vterque vnus, &
 qui contrarij qui-
 bus, dictum
 est.

ARISTOTELIS
DE PHYSICO
AUDITV,
LIBER
SEXTVS.

SVMMAE LIBRI.

Summa prima declarat motum non componi ex indiuisibilibus.

Summa secunda Motum non momento sed tempore mensurari: Similiter & quietem.

Summa tertia pertractat de diuisione motus.

Summa quarta de ordine partium motus.

Summa quinta confutat errores quosdam circa ipsum motum.

Summa prima caput primum. Nullum continuum ex indiuisibilibus componi.

¶ autem est continuum, & tangens & consequenter, vt de finitum est prius, (continua quidem, quorū vltima sunt vnum: tangētia vero, quorum simul: consequenter autem, inter quæ nihil est eiusdem generis, impossibile est ex indiuisibilibus esse aliquid continuum. vt lineam esse ex punctis: si linea quidem continuum est, punctum autem indiuisibile. neque enim vnū sunt vltima punctorum: non enim est hoc quidem vltimum, illud vero alia quædam pars ipsius indiuisibilis, neque simul sunt vltima. nō enim

Aristot. Physic. K

Tex. i.

† a. l. quoniam autē est continuū, & quod tangitur.

Continuum aliquod ex impartibilibus esse est impossibile.

Impartibilibus - est vltimum vltimum eius, quod impartibile est. *lis nō est vltimum.* alterum enim est vltimum, & id, cuius est vltimum. ¶ Amplius, necesse est aut continua

Tex. 2. esse puncta, aut tangencia se inuicem, ex quibus est continuum. eadem autem ratio est & in omnibus indiuisibilibus. Continua quidem non erunt, propter dictam rationem. Tanget autem omne, aut totum totum, aut pars partem, aut totum pars. Quoniam autem impartibile est ipsum indiuisibile, necesse est totū tangere totum, totum autem, totum tangens, non erit continuum. continuum enim habet hanc quidem aliam, illam vero aliam partem, & diuiditur in sic ¶ diuersas, & loco separatas. At vero neque consequenter erit punctus ad punctū. aut ipsum nunc ad nunc ipsum, vt ex his sic longitudo, aut tempus. consequenter enim sunt, inter quæ nihil est eiusdem generis, inter puncta autem semper est linea, & inter ipsa nunc tempus.

† a. l. diuisibiles. primā legit Simp.

Tex. 3.

† a. l. vñ quodque. Vñ quodque in ea diuiditur. ex quibus est.

Tex. 4.

Magnitudo, tempus, & motus eiusdem sunt rationis, quo ad componi ex indiuisibilibus, vel in ea diuidi.

¶ Amplius autem diuideretur in indiuisibilia, si, ex quibus est ¶ vtrunque, in ipsa diuiditur. sed nullum est continuorum in impartibilia diuisibile, nullum autem aliud genus potest esse inter puncta, & inter ipsa nunc, si enim erit, manifestum est quod aut diuisibile, aut indiuisibile erit, & si diuisibile, aut in indiuisibilia, aut in semper diuisibilia. hoc autem est continuum. Manifestum autem est quod & omne continuum est diuisibile in semper diuisibilia. si enim in indiuisibilia diuidetur, erit indiuisibile indiuisibile tangens. vnum enim est vltimum continuorum, & tangunt.

¶ Eiusdem autem rationis est & magnitudinem, & tempus, & motū, ex indiuisibilibus componi, & diuidi in indiuisibilia, aut nullum.

¶ Mani

¶ Manifestum est autem ex his, si enim magnitudo ex indiuisibilibus componitur, & motus, qui huius est, ex æqualibus motibus erit indiuisibilis. Ut, si ipsa A B C ex ipsis A B C sit indiuisibilis, & motus in quo D E F, quo motum est ipsum P, super dimensionē A B C, unquamque partem habet indiuisibilem. Tex. 5.

¶ Si igitur, præsentē motu, necesse est moueri quippiam: & si mouetur quippiam, necesse est adesse motum, & moueri ipsum erit ex indiuisibilibus. Per A igitur motum est ipsum P, quo D motū est motu, B verò, quo ipsum E, & ipsum C similiter, quo F. Tex. 6.

¶ Si igitur necesse est id, quod mouetur alicunde aliquo, non simul moueri, & motū esse, quo mouebatur, quando mouebatur: (ut, si Thebas quis it, impossibile est simul ire Thebas, & iuisse Thebas:) per A igitur impartibile motū est ipsum P, quatenus D motus aderat. Quare, si posterius quidem transiuit, quàm transibat, diuisibile utiq; terit. cum enim transibat, neque quiescebat, neque trāsierat, sed in medio erat. Si autem simul transit, & transiuit, id quod proficiscitur, cum proficiscitur, profectum eò erit, & motum, quò mouetur. Tex. 7.

¶ Si verò per totum A B C moueatur aliquid, & motus, quo mouetur, est D E F, per ipsum autem A impartibile nihil mouetur, sed motum est, erit utique motus non ex motibus, sed ex momentis, & motum esse aliquid non motum. A enim transiuit non transiens. quare erit aliquid transisse nunquam transiens. hoc enim transiuit, non transiens hoc. Tex. 8.

¶ Si igitur necesse est omne, aut quiescere, aut moueri, quiescit sane in vnoquoque eorum, quæ sunt A B C. quare erit aliquid, quod con-

† 4. erit A

xiv η μ φ -
τω μ μ -
tatis.

Tex. 9.

tinue quiescit simul, & mouetur. per totū enim A B C mouebatur, & quiescebat secundum quamlibet partem, quare & per totum. Et, si indiuisibilia quidem D E F motus sunt, motu præfente, continget utique non moueri, sed quiescere: si vero non sunt motus, motum non ex motibus esse. ¶ Perinde autem necesse est atque longitudo, motusque, indiuisibile esse tempus, componique ex ipsis nunc, & his quidem indiuisibilibus. si enim omnis diuisibilis est, in minori autem tempore æque velox transibit minus, diuisibile erit & tempus: si autem tempus diuisibile est, in quo tertur aliquid per A, & A erit diuisibile.

Tex. 10.

Caput Secundum. Ad diuisionem magnitudinis sequi diuisionem temporis, & e contra.

Tex. 11.
Omnis magnitudo in magnitudines est diuisibilis.

¶ Quoniam autem omnis magnitudo in magnitudines diuisibilis est: ostensum enim est quod impossibile est ex indiuiduis aliquid continuum esse: magnitudo autem omnis continua est. necesse est velocius in æquali tempore maius, & in minori æquale, & in minori plus moueri: sicut definiunt quidam ipsum velocius. Sit enim ipsum, in quo A, eo, in quo B, velocius, quoniam igitur velocius est id, quod prius mutatur, in quo tempore ipsum A mutatum est ab ipso C in ipsum D, veluti in tempore F G, in hoc, ipsum B nondum erit iuxta ipsum D, sed citra erit. quare in æquali tempore plus transit ipsum velocius. ¶ At vero & in minori plus. In quo enim ipsum A fuit iuxta ipsum D, ipsum B tardius existens erit iuxta E, ergo, quoniam ipsum A iuxta ipsum D fuit toto in
tem

Tex. 12.

tempore F G, iuxta ipsum H erit in minori isto. & sit in F K, ipsum igitur C H, quod transiit ipsum A, maius est ipso C E, tempus autem, quod est F K, minus est toto F G, quare in minori transibit maius. ¶ Manifestum autem est ex his & quod ipsum velocius in minore tempore transibit æquale. Quoniam enim maiorem in minori transit, quàm id, quod tardius est, ipsum autem secundum seipsum acceptum in pluri tempore maiorem minori, ut cam, quæ est L M, ea, quæ est L O, maius utique erit tempus Q R, in quo L M transit, quàm tempus Q S, in quo lineam L O. quare, si tempus Q R minus est tempore Q Y, in quo id, quod tardius est, transit lineam L O, & tempus Q S minus erit eo, in quo Q Y. nam tempore Q R minus est: quod autem minore minus est, & ipsum minus est, quare in minori mouebitur per æquale.

¶ Amplius autem, si omne necesse quidem est aut in æquali tempore, aut in minori, aut in pluri moueri, & id quidem, quod in pluri, tardius est: quod autem in æquali, æquè velox. velocius autem, neque æquè velox est, neque tardius, neque utique in æquali, neque in pluri mouebitur ipsum velocius, relinquitur igitur in minori. quare necesse est æqualem magnitudinem in minori tempore transire, id quod velocius est. ¶ Quoniam autem omnis quidem motus in tempore est, & in omni tempore possibile est moueri: omne autem, quod mouetur, potest & velocius moueri, & tardius: in omni tempore erit ipsum velocius moueri, & tardius. His autem existentibus, necesse est & tempus continuum esse. Dico autem

Tex. 14.

Tex. 15.
*Omne quod
 mouetur po-
 test & velo-
 cius moue-
 ri, & tar-
 dius.*

continuum id, quod est diuisibile in semper diuisibilia. tali enim supposito continuo necesse est continuum esse tempus.

Tex. 16. ¶ Quoniam enim ostensum est quòd velocius minori tempore transibit æquale, sit id quidem in quo A, velocius, id autem, in quo B, tardius, & sit motum id, quod tardius est, per magnitudinem, in qua C D, in tempore F G. manifestum est igitur, quòd velocius in minori, quàm hoc, mouebitur per eandem magnitudinem: & sit motum in tempore E H. Rursum autem, quoniam id, quod velocius est, in tempore F H transiit totam lineam C D, ipsum tardius in eodem tempore minorem transibit. sit igitur, in qua C K. Quoniam autem ipsum tardius, quod est B, in tempore F H ipsam C K transiit, id, quod velocius est, in minori transibit. quare iterum diuidetur tempus F H. hoc autem diuiso, & magnitudo C K diuidetur secundum eandem rationem. si vero magnitudo, & tempus, & semper hoc erit, accipiētibus post velocius tardius, & post tardius velocius, & eo, quod demonstratum est, utentibus. diuidet enim id, quod est velocius, tempus, tardius autem longitudinem. Si igitur semper quidem verum est conuerti, conuerso autem, semper sit diuisio, manifestum est quòd omne tempus continuum est.

Tex. 17. ¶ Simul autem manifestum est quòd & magnitudo omnis continua est. eisdem enim, & æqualibus diuisionibus & tempus, & magnitudo diuiditur. Amplius autem & ex consuetis rationibus dictum manifestum est quòd, si tempus continuum est, quòd & magnitudo: siquidem in dimidio tempore dimidium transit, & simpliciter in minori minus. eadem nanque diuisiones

nes

nes erunt temporis, & magnitudinis.

*diuisiones tē
poris, & ma
gnitudinis.*

*Caput Tertium. Finitum, & Infinitum eodem pacto
inueniri in magnitudine, & tempore.*

ET si alterutrum infinitum est, & alterum, & ut alterum, & alterum. ut, si extremis quidem infinitum est tempus, & longitudo extremis. si vero diuisione, & diuisione longitudo. si autem utrisque tempus, utrisque & magnitudo. ¶ Quapropter & Zenonis ratio falsum accipit, non esse possibile infinita pertransire, aut tangere infinita secundum vnumquodque, finito in tempore. Dupliciter enim dicitur & longitudo, & tempus infinitum, & omnino omne continuum, aut secundum diuisionem, aut extremis. Infinita igitur secundum quantitatem non contingit tangere in tempore finito: quæ vero sunt infinita secundum diuisionem, contingit. etenim ipsum tēpus sic infinitū est, quare in infinito, & non finito accidit transire infinitum, & tangere infinita infinitis non finitis. Neque ergo infinitum potest in tempore finito transire, neque in infinito finitum. sed, si tempus quidem infinitum sit, & magnitudo erit infinita: & si magnitudo, & tempus.

Tex. 18.

*† a. l. longi-
tudo.*

Tex. 19.

*Zenonis ra-
tio.*

*Continuum
omne dupli-
citer infini-
tum.*

¶ Sit enim magnitudo finita, in quo A B, tempus autem infinitum, in quo C. accipiatur igitur temporis aliquid finitum, in quo C D. in hoc ergo transibit aliquid magnitudinis: & sic quod transivum est, in quo B E. hoc autem aut mensurabit id, in quo A B, aut deficiet, aut excedet: differt enim nihil. Si enim semper æqualem ei, quæ est B E, magnitudinem in æquali tempore transibit: hoc autem mensurat totum finitum

Tex. 20.

erit omne tempus, in quo tranſiit, in æqualia enim diuidetur, ſicut & magnitudo.

Tex. 21. ¶ Amplius autem, ſi non omnem magnitudinem in infinito tempore tranſiit, ſed cōtingit aliquam & in finito tempore tranſire, vt eā, quæ eſt BE: hæc autem meſurabit totam, & æqualem in æquali tranſiit: quare finitum erit & tempus. Quod autem non in infinito tranſiit eam, quæ eſt BE, manifeſtum eſt, ſi accipiatur altera ex parte finitum tempus. ſi enim in minori partem tranſiit, hanc neceſſe eſt finitam eſſe, altero quidem termino exiſtente.

Tex. 22. ¶ Eadem autem demonſtratio eſt, etiam ſi longitudo quidem infinita ſit, tempus autem finitum. Manifeſtum eſt igitur ex dictis quòd neque linea, neque planum, neque omnino continuorum vllum eſt indiuiduum, non ſolum propter id, quod nunc dictum eſt, ſed & quia accidet diuidi indiuiduum.

Tex. 23. ¶ Quoniam enim in omni tempore velocius, & tardius eſt, velocius autem plus tranſiit in æquali tempore; cōtingit autem & duplam, & ſeſquialteram tranſire longitudinem. (erit enī hęc ratio velocis.) Feratur igitur id, quod velocius eſt per ſeſquialteram in eodem tempore & diuidantur magnitudines, eæ quidem, quæ velocioris ſunt, in quo AB, BC, CD in tres impartibiles: quæ vero ſunt tardioris, in duas, in quibus EF, FG, itaque & tempus diuidetur in tria impartibilia. æqualem enim in æquali tempore tranſiit. Diuidatur igitur tempus in KL, LM, MN. Rurſus autem quoniam tardius delatum eſt per EF, FG, & tempus diuidetur in duas partes. diuidetur ergo id, quod indiuiduū, & quod impartibile non in impartibili tranſiit,

bit,

bit, sed in pluri. Manifestum est ergo quòd nullum est continuorum impartibile.

Summa Secunda. Motum non momento, sed tempore mensurari; similiter & Quietem.

Caput Primum. Ipsum Nunc indivisibile esse.

Ecesse autè est, & ipsum Nunc, quod non secundum alterum, sed per se, & primum dicitur, indivisibile esse, & in omni tēpore tale inesse. Est enim vltimum quoddam præteriti, cuius versus hæc nihil futuri est: & rursus futuri, cuius versus illa nihil est præteriti: quod utique diximus vtrorumque esse terminum. Tex. 24.

¶ Hoc autem, si demonstraretur quod huiusmodi est per se, & idem, simul manifestum erit & quod indivisibile est. Tex. 25.

¶ Neesse est † igitur idem esse ipsum nunc, quod vltimum vtrorumque temporum est. Si enim alterum est, consequenter non erit alterum alteri, propterea quòd continuum non est ex impartibilibus. si autem seorsum est vtrunque, inter ea erit tempus. omne enim cōtinuum huiusmodi est, ut aliquid sit vniuocum inter fines. At vero, si tempus mediū est, diuisibile erit: omne enim tempus ostensum est quòd diuisibile sit. quare diuisibile erit ipsum nunc. Si autem diuisibile est ipsum nunc, erit aliquid præteriti in futuro, & futuri in præterito. secundum quod enim diuidetur, hoc terminabit præteritum, & futurum tempus. ¶ Simul autem, nec per se erit ipsum nunc, sed per alterum. diuisio enim non est ipsius, quod per se est. Tex. 26.
† a. l. ante.
Tex. 27.

ipſius nunc hoc quidem præteritum erit, illud autem futurum, & non ſemper idem præteritum, aut futurum. Neq; igitur ipſum nunc idem: multipliciter enim diuiſibile eſt tempus.

Tex. 28. ¶ Quare, ſi impoſſibile eſt hæc in eſſe ipſi nunc, neceſſe eſt idem eſſe quod in vtroque eſt nunc. At vero, ſi idem eſt, manifeſtum eſt quòd & indiuiſibile eſt. ſi enim diuiſibile eſt, ruruſ accidunt eadem, quæ & prius.

Caput Secundum. Quòd in ipſo Nunc nihil nec moueatur, nec quieſcat.

Tex. 29. **Q**uòd igitur ſit aliquid in tempore indiuiſibile, quod dicimus eſſe ipſum nunc, manifeſtum eſt ex iis, quæ dicta ſunt. Quòd autem nihil in ipſo nunc mouetur, ex his manifeſtum eſt. Si enim eſt, contingit & velocius moueri in ipſo, & tardius. Sit igitur ipſum nunc, in quo N. moueatur autem in ipſo id, quod velocius eſt, per lineam A B. ergo quod tardius eſt in eodẽ per minorem ea, quæ eſt A B, mouebitur, vt per A C. quoniam autem tardius in toto ipſo nunc motum eſt per A C, velocius in minori, quàm hoc, mouebitur. quare diuidetur ipſum nunc. ſed erat indiuiſibile. nõ ergo eſt moueti in ipſo nunc.

Tex. 30. ¶ At vero neque quieſcere. Quieſcere enim dicebamus id, quod aptum eſt natura moueri, & non mouetur, quãdo aptum natura eſt, & vbi, & quo pacto. quare, quoniam in ipſo nunc nihil aptum eſt natura moueri, manifeſtum eſt, quòd neque quieſcere.

¶ Amplius, ſi idem nunc in vtriſque temporibus eſt, contingit autem in hoc quidem moueri, in illo autẽ quieſcere toto: id autem, quod

Tex. 31.

in

in toto mouetur tempore, in quouis mouebitur eorum, quæ huius sunt, secundum quod aptum est natura moueri, & quiescens similiter quiescet, accidet idem simul quiescere, & moueri: idem enim vltimum temporum vtrorumque ipsum nunc est. Amplius autem quiescere quidem dicimus id, quod similiter se habet & ipsum, & partes nunc & prius: in ipso autem nunc non est prius: quare neque quiescere. Necessè est ergo & moueri id, quod mouetur, in tempore, & quiescere id, quod quiescit.

Summa Tertia. In ea agitur de Diuisione ipsius motus.

Caput Primum. Indiuisibile moueri non posse.

Quod autem mutatur omne diuisibile esse necesse est. Quoniã enim ex quodam in quoddam omnis mutatio est: &, cum quidem est in hoc, in quod mutatum est, non amplius mutatur: cum autem est in eo, ex quo mutatur, & ipsum, & partes omnes non mutantur: quod enim similiter se habet, & ipsum, & partes id nõ mutatur: necesse est igitur, hoc quidem, aliquid eius, quod mutatur, in hoc esse, aliud vero in altero. neque enim in vtrisque, neque in neutro † esse possibile est. Dico autem in quod mutatur primum secundum mutationem, vt, ex albo fuscum, non nigrum. non enim necesse est id, quod mutatur, in vtrouis esse extremorum. manifestum igitur est quod omne id, quod mutatur, erit diuisibile.

Tex. 32.

† a. l. addit totum.

Caput

Caput Secundum. Quotupliciter diuidatur
ipse motus.

Tex. 33. *Duplicem esse motus diuisionem, quo ad tempus & quo ad id, quod mouetur.* **M**otus autem est diuisibilis dupliciter. vno quidem modo tempore, alio vero secundum motus partium eius, quod mouetur. Vt, si ipsum A C mouetur totū, & A B mouebitur, & B C. Sit igitur ipsius quidem A B, motus D E, ipsius autem B C, E F, motus partium. necesse est igitur totū, in quo D E, ipsius A C esse motum. mouebitur enim secundum hunc, quoniā enim vtraque partium mouetur secundum vtrunq;

† a. l. autē.

Tex. 34. **¶** Amplius autem, si omnis quidē motus alicuius est. totus autem motus, in quo D F, neque partium est alterius: (partis enim vterque est, neque vllius alius > cuius enim totus totius, & partes partium sunt: partes autem motus D F sunt partium A B C, & non aliarum: plurium enim non est vnus motus,) & totus vtrique erit magnitudinis A B C.

Tex. 35. **¶** Amplius autem, si est quidem totius motus alius, vt in quo H I, remouebuntur ab eo vtrarumque partium motus. hi autem æquales erūt motibus D E, E F. vnus enim vnus est motus. Quare, si totus quidem diuidetur, qui est H I, in partium motus, æqualis erit H I motui D F. Si vero superest aliquid, vt K I, hic nullus erit motus, neque enim totius, neque partium > propterea quod vnus vnus est, neque alterius vllius: continuus enim motus est continuorum quorundam. Similiter autem est & si excedit secundum diuisionem. Quare, si hoc impossibile est, necesse est eundem esse & æqualem. Hæc igitur

tur diuifio fecundum partium motus eft, & ne-
ceffe eft cuiufuis partibilis ipfam eife.

¶ Alia autem eft fecundum tempus. Nam, cū Tex. 36.
omnis motus in tempore fit: tempus autem om-
ne diuifibile fit, in minori autem minor mo-
tus fit: neceffe eft omnem motum diuidi fecun-
dum tempus.

*Caput Tertium. Eafdem eife Diuifiones ipfius
temporis, ipfius motus, ipfius moueri, eius, quod
mouetur, & eius, in quo fit motus.*

Quoniam autem omne, quod mouetur, in Tex. 37.
aliquo mouetur, & tempore quodam,
& totius eius, quod mouetur, eft motus, neceffe
eft eafdem eife diuifiones & temporis, & mo-
tus, & ipfius moueri, & eius quod mouetur, &
eius, in quo motus eft. Verum non omnium fi-
militer, in quibus motus eft, fed quātītatis qui-
dem fecundum fe, qualitatis autem fecundum
accidens. Accipiatnr enim tempus, in quo mo-
uetur, in quo A, & motus, in quo B. Si igitur fe-
cundum totum motum in toto tempore eft mo-
tum, in dimidio fecundum minorem. & rurfus
hoc diuifio fecundum minorem hoc, & femper
fic. Similiter autem & fi motus diuifibilis. & tē-
pus diuifibile. fi enim toto in toto, dimidio in
dimidio, & rurfus minore in minore.

*Necesse est
eafdem eife
diuifiones
temporis, mo-
tus, ipfius
moueri, e-
ius, quod
mouetur. et
eius, in quo
eft motus.*

*Si motus de
uifibilis, &
tempus di-
uifibile.*

Tex. 38.

¶ Eodem autem modo, & ipfum moueri di-
uidetur. Sit enim in quo C, ipfum moueri. fe-
cundum igitur dimidium motum minus erit
toto, & rurfus fecundum dimidij dimidium,
† & fic femper. Est autem &, cum quis defi-
gnauerit ipfum fecundum vtrunque motuum
moueri, vt fecundum DC, & CE, dicere quod
totum

† a. l. & fi
fit femper.

totum erit secundum totum. si enim aliud, plura erunt moueri secundum eundem motum, sicut determinauimus & motum diuisibilem in partium motus esse. accepto enim ipso moueri secundum vtrunque, continuum erit totum.

Tex. 39. ¶ Similiter autem demonstrabitur & longitudo diuisibilis, & omnino omne illud, in quo est mutatio. Verum quædam secundum accidens, quoniam id, quod mutatur, est diuisibile. vno enim diuiso omnia diuidentur, & in hoc, quod ipsa finita esse, aut infinita, similiter se habebit in omnibus. Secutum est autem maxime hoc diuidi omnia, & infinita esse, ab eo, quod mutatur. statim enim inest ei; quod mutatur, diuisibile, & infinitum. diuisibile igitur ostensum est prius: infinitum autem in sequentibus erit manifestum.

Summa Quarta. In ea tractatur de Ordine partium motus.

Caput Primum. Non dari Primum, sed Vltimum motus.

Tex. 40.
Quod mutatum est, quando primum mutatum est, necesse est esse in quo mutatum est.

¶ Quoniam autem omne, quod mutatur, ex quodam in quoddam mutatur, necesse est id, quod mutatum est, quando primum mutatum est, esse in quo mutatum est. quod enim mutatur ab eo, ex quo mutatur, discedit, aut relinquit ipsum. & aut idem est mutari, & relinquere, aut relinquere sequitur mutari, reliquisse autem mutatum esse. similiter enim vtrunque se habet ad vtrunque. ¶ Quoniam ergo vna mutationum, quæ secundum contradictionem

Tex. 41.

est,

est, quando mutatum est ex eo, quod non est, in id, quod est, dereliquit id, quod non est. erit igitur in eo, quod est. omne enim necesse est aut esse, aut non esse. Manifestum igitur est quod in mutatione secundum contradictionem quod mutatum est erit in quo mutatum est. si autem in hac, & in aliis. similiter enim in vna, & in aliis.

Tex. 42.

¶ Amplius & per se vnamquamque accipientibus manifestum est. siquidem necesse est id, † quod est mutatum, esse alicubi, aut in aliquo. quoniam enim ex quo mutatum est reliquit, & necesse est esse alicubi, aut in hoc, aut in alio erit. Si igitur in alio, vt in ipso C, quod in ipsum B mutatum est, rursus ex ipso C mutatur in ipsum B. non enim erat contiguū ipsi B. mutatio enim continua est. quare quod mutatum est, quando mutatum est, mutatur in quod mutatum est. hoc autem est impossibile. necesse est ergo quod mutatum est esse in hoc, in quod mutatum est.

† a. l. addit, ex quo mutatum est.

Tex. 43.

¶ Manifestum igitur est quod & id, quod factum est, cum factum est, erit: & id, quod corruptum est, non erit. nam & vniuersaliter dictum est de omni mutatione: & maxime est manifestum in ea, quæ est secundum contradictionem.

Quod igitur id, quod mutatum est, cum mutatum est primum, in illo est, manifestum est.

Tex. 44.

¶ In quo autem primo mutatum est id, quod mutatum est, necesse est impartibile esse. Dico autem primum, quod non propterea quod alterū aliquid ipsius sit, huiusmodi est. Sit igitur diuisibile ipsum A C, & diuidatur secundum B. si igitur in A B mutatum est, aut rursus in B C, non vtique in primo, quod est A C, mutatum erit. si autem in utroque mutabatur: (necesse est enim aut mutatum esse, aut mutari

mutari

mutari in utroque:) & in toto utiq. mutabatur. at erat mutatum. Eadem ratio autem est, & si in hoc quidem mutatur, in hoc autem mutatum est. erit enim aliquid primo prius. quare non erit utiq. diuisibile illud, in quo mutatum est.

Tex. 45. ¶ Manifestum est igitur quòd & id, quod corruptum est, & quod genitum est, in impartibili illud quidem corruptum, hoc autem genitum. Dicitur autem id, in quo primo mutatum est, dupliciter. Aliud quidem, in quo primo perfecta est mutatio: tunc enim verum est dicere quòd mutatum est. Aliud vero, in quo primo cœpit mutari. ¶ Quod igitur circa finem mutationis

primum dicitur, existit, & est. contingit enim perfici mutationem. & est mutationis finis, qui iam & ostensus est indiuisibilis esse, propterea quòd finis est. quod autem secundum principium est, omnino non est: non enim est principium mutationis, neq; id temporis, in quo primo mutabatur. Sit enim primum, in quo A D. hoc igitur indiuisibile quidem non est. accidet enim contingua esse ipsa nunc. Amplius, si in CA tempore toto quiescit (ponatur enim quiescens) & in A quiescet. Quare, si impartibile est A D, simul quiescet, & mutatum erit. nam in A quiescit, in D autem mutatum est. ¶ Quoniam autem non est impartibile. necesse est diuisibile esse, & in quavis partium huius mutatum esse. Diuiso enim ipso A D, si in neutra quidem mutatum est, neq; in ipso toto. si vero in ambabus mutatur, & in toto: si autem in altera mutatum est, non in toto primo. quare necesse in quavis mutatum esse. manifestum igitur est quòd non est in quo primo mutatum est: infinitæ enim diuisiones sunt

Tex. 46. ¶ Dari finem, non principium motus.

Tex. 47. ¶ Neq; igitur eius, quod mutatum est, aliquid primum

Tex. 48. ¶ Neq; igitur eius, quod mutatum est, aliquid primum

primum est, quod mutatum sit. Sit enim D F primum mutatum ipsius D E. omne enim quod mutatur, diuisibile esse demonstratum est. tempus autem, in quo ipsum D F mutatum est, sit in quo H I. si ergo in toto ipsum D E mutatum est, in dimidio minus erit id, quod mutatum est, & prius ipso D F, & rursus hoc aliud, & illo aliud, & semper sic. quare eius, quod mutatur, nihil erit primum, quod mutatum est.

¶ Quod igitur neque eius, quod mutatur; neque **Tex. 49.**
in quo mutatur tempore, primum quicquam sit, manifestum est ex iis, quæ dicta sunt.

Illud autem, quod mutatur, aut id, secundum quod mutatur, non amplius similiter se habebit. **Triam motu:**
tatione. Triamque sunt, quæ esse dicuntur in mutatione, & quod mutatur, & in quo; & secundum quod mutatur. ut homo, & tempus, & album. homo igitur, & tempus, diuisibilia sunt: de albo autem alia ratio est. verum secundum accidens quidem omnia diuisibilia sunt: cui enim accidit quale, aut album, illud diuisibile est. quoniam neque in iis erit primum; quæ quidem secundum se dicuntur diuisibilia, & non secundum accidens, ut in magnitudinibus. Sit enim in quo A B, magnitudo, morum autem sit ex B in C primum, igitur, si indiuisibile quidem erit B C, in partibile impartibili erit contiguum. si vero diuisibile, erit aliquid ipso C prius, in quod mutatum est, & illo rursus aliud, & semper sic: propterea quod nunquam deficit diuisio. quare non erit primum, in quod mutatum est. Similiter autem est & in quanti mutatione. etenim hæc in continuo est. Manifestum igitur est, quod in solo motu, qui secundum quale est, contingit indiuisibile per se esse.

Aristot. Physic.

L

Tex. 50.

Omne, qd
mutatur, in
tēpore mu-
tatur.

Caput Secundum. Ea, qua sunt in motu, sese
præcedere.

Tex. 51.

Quoniam autem omne, quod mutatur, in
tempore mutatur: dicitur autem in tem-
pore mutari & vt in primo, & vt secundum al-
terum, vt in anno, quia in die mutatur: in quo
primo tempore mutatur id, quod mutatur, in
quavis huius parte mutari necesse est. manife-
stum est igitur & ex definitione. primum enim
sic dicebamus. ¶ Sed & ex his manifestū est.

Tex. 52.

Sit enim in quo primo mouetur id, quod moue-
tur, in quo Y R, & diuidatur secundum K. omne
enim tempus diuisibile est. in tempore igitur
Y K aut mouetur, aut non mouetur: & rursus in
tempore K R similiter. Si igitur in neutro mo-
uetur, quiescet vtique in toto. moueri enim id,
quod in nulla partium huius mouetur, impossi-
bile est. si vero in altera sola mouetur, non vtique
in primo mouetur, quod est Y R. secundum enim
alterum motus est. necesse est igitur in quouis
ipfius Y R motum esse. Hoc autem ostenso,
manifestum est quod omne, quod mouetur, ne-
cesse est motum esse prius. Si enim in Y R tem-
pore primo magnitudo K L mota est, in dimē-
dio, quod æque velociter mouetur, & simul in-
cœpit, per dimidium erit motum. Si autē æque
velox in eodem tempore motum sit aliquid, &
alterum necesse est per eandem motum esse ma-
gnitudinem. quare motum erit id, quod moue-

Tex. 53.

tur. ¶ Amplius autē, si in toto tēpore Y R mo-
tum esse dicimus, aut omnino, aut in quouis
tempore, ex eo, quia accepimus vltimum ipfius
nunc: (hoc enim est id, quod terminat, & me-
dium ipsorum nunc tempus est:) & in aliis vtique
similiter

similiter dicetur motum esse. dimidij autem vltimum diuisio est. quare & in dimidio motum erit, & omnino in quavis partium. semper enim simul cum ipsa diuisione tempus est terminatum ab ipsis nunc. Si igitur omne quidem tempus diuisibile est: quod autem est inter ipsa nunc tempus est: omne, quod mutatur, infinities mutatum erit. ¶ Amplius autem, si id, quod con-

Tex. 54.

tinue mutatur, & neque corruptum est, neque cessauit à mutatione, aut mutari, aut mutatum esse necesse est in quouis: in ipso autem nunc non est mutari: necesse est mutatum esse secundum vnumquodq; ipsorum nunc. quare, si ipsa nunc infinita sunt, omne, quod mutatur, infinite erit mutatum. ¶ Non solum autem id, quod

Tex. 55.

mutatur, necesse est mutatum esse, sed etiã mutatum necesse est mutari prius. omne enim quod ex quodam in quiddam mutatum est, in tempore mutatum est. Sit enim in ipso nunc, ex A in B mutatum. ergo in eodem quidem nunc, in quo est in ipso A, non mutatum est. simul enim erit in ipso A, & in ipso B. quod enim mutatum est, quando mutatum est, quòd non est in hoc ostensum est prius. si vero in alio est, in medio est tempus: non enim contigua sunt ipsa nunc.

¶ Quoniam igitur in tempore mutatum est, tempus autè omne diuisibile, in dimidio aliud erit mutatum, & rursus in illius dimidio aliud, & semper sic. quare mutabatur vtique prius.

Tex. 56.

¶ Amplius autem in magnitudine manifestius est, quod dictum est, propterea quòd continua est magnitudo, in qua mutatur id, quod mutatur. Sit enim quippiam mutatum ex C in D. ergo, si indiuisibile quidem est ipsum CD, id, quod impartibile est, impartibili erit con-

Tex. 57.

tiguum. quoniam autem hoc impossibile est, necesse est magnitudinem esse id, quod est inter, & in infinita esse diuisibile. quare in illa mutatur prius. necesse est ergo omne, quod mutatum est, mutari prius.

¶ Eadem enim demonstratio est & in non continuis, vt & in contrariis, & in contradictione. Accipiemus enim tempus, in quo mutatum est, & rursus eadem dicemus. quare necesse est id, quod mutatum est, mutari, & quod mutatur, mutatum esse. & est ipso quidem mutari mutatum esse prius, ipso autem mutatum esse mutari, & nunquam accipietur primum. Causa autem huius est, non esse impartibile impartibili contiguum. in infinitum enim diuisio fit, vt in iis, quæ augmentur, & diminuuntur lineis.

Tex. 59.
*Omne, qd
 factum est
 fieri, & qd
 fit factum
 esse prius ne
 cesse est, in
 diuisibilibus,
 & continuis.*

¶ Manifestum est igitur quod & id, quod factum est, necesse est fieri prius, & quod fit factum esse, quæcunque diuisibilia, & continua sunt. non tamen semper id, quod fit, sed & aliud aliquando, vt illius aliquid, sicuti fundamentum domus. Similiter autem & in eo, quod corrumpitur, & eo, quod corruptum est. statim enim inest ei, quod fit, & quod corrumpitur, cum sit continuum, infinitum quoddam. & non est aut fieri non factum aliquid, aut factum esse quod non fit aliquid. Similiter autem & in ipso corrumpi, & incorruptum esse. semper enim est ipso corrumpi corruptum esse prius, ipso autem corruptum esse corrumpi. Manifestum est igitur, quod & id, quod factum est, necesse est fieri prius, & quod fit factum esse. omnis enim magnitudo, & omne tempus semper diuisibilia sunt. quare, in quocunq; sit, non erit vtique, vt primo.

Caput

Quoniam autem omne id, quod mouetur, in tempore mouetur, & in pluri maior magnitudo, in infinito tempore impossibile est per finitam moueri non eandem semper, & illius aliquid, quod mouetur, sed in toto totam. Quod igitur, si quid moueatur æque velociter, necesse est finitum in finito moueri, manifestum est. accepta enim parte, quæ mensurabit totam, in tot æqualibus temporibus, quot partes sunt, per totam motum est. Quare, quoniam hæ finitæ sunt, & quanto vnaquæque, & numero omnes, & tempus utique erit finitum. toties enim erit tantum, quantum partis tempus multiplicatum secundum multitudinem partium.

Tex. 60.

Sed & si non æque velociter, refert nihil. Sit enim in qua A, & B, spatium finitum, per quod motum sit in infinito tempore, & tempus infinitum, in quo C D. Si igitur necesse est prius per alterum altero motum esse: hoc autem manifestum est quod temporis in priori, & posteriori per alterum est motum: semper enim in pluri per alterum erit motum, siue æque velociter, siue non æque velociter mutetur, siue intendatur motus, siue remittatur, siue maneat, nihil minus. Accipiatur igitur spatij A B aliquid, quod sit A E, quod mensurabit, A B. Hoc itaq; in aliquo infiniti absolutum est tempore. in infinito enim non est possibile. totum enim in infinito. Et rursus alterum, si cepero quantum est A E, necesse est in infinito tempore. totum enim in infinito: & sic accipiendo. Quoniam igitur infiniti quidem nulla pars est, quæ mensuret: (im possibile enim est infinitum esse ex finitis, &

Tex. 61.

*Infiniti null
la pars est,
qua mensu
ret.*

*Infinītū im
possibile est
ex finitū, &
aqualibus,
& in aquali
bus esse.*

Tex. 62.

æqualibus, & inæqualibus, propterea quòd mēsurabuntur quæ finita sunt multitudine, & magnitudine à quodam vno, siue æqualia sint, siue inæqualia, definita autem magnitudine nihil minus: spatium autē finitum quantis A E mensuratur: in finito tempore A B mouebitur. Similiter autem & in quiete. Quare neq; fieri, neque corrumpi possibile est semper aliquid vnum, & idem. ¶ Eadem autem ratio est & quòd neq; in finito tempore per infinitum possibile est moueri, aut quiescere, siue regulariter moueatur, siue irregulariter. Accepta enim quadam parte, quæ metietur totum tempus, in hac quantum aliquod pertransibit ipsius magnitudinis, & non totam. in toto enim totam, & rursus in æquali aliam, & in vnoquoque, similiter, siue æqualis sit, siue inæqualis ei, quæ est à principio. refert autem nihil, dummodo sit finitum quoddam vnaquæque. manifestum enim est quòd consumpto tempore infinitum non consumetur, finita ablatione facta, & per ipsum quantum, & ipsum quorū. quare nō transibit in tempore finito infinitum. nihilque refert magnitudinem, versus alteram, aut versus vtrāque partem esse infinitam. eadem enim erit ratio.

Tex. 63.

¶ His autem demonstratis, manifestum est quòd neque finitam magnitudinem infinitum contingit transire in finito tempore propter eandem causam. in parte enim temporis finitam transibit, & in vnaquæque similiter: quare in toto finitam.

Tex. 64.

¶ Quoniam autem finitum non transibit infinitam in finito tempore, manifestum est quòd neque infinitum finitam. si enim infinitum finitam, necesse est & finitam transire infinitum. nihil enim refert vtrumuis esse

esse id, quod mouetur. utroque enim modo finitum transibit infinitum. Cum enim moueatur infinitum, in quo est A, erit aliquid ipsius secundum B finitum, ut C D. & rursus aliud, & aliud, & semper sic. quare similiter accidet infinitum motum esse per finitum, & finitum transisse infinitum. Neque enim fortassis possibile est aliter infinitum moueri per finitum, quam quod finitum transeat infinitum, aut latrone utendo, aut mouendo. quare, quoniam hoc impossibile est, non transibit infinitum finitum.

¶ At vero neque infinitum in finito tempore transibit infinitum. si enim infinitum, & finitum. inest enim infinito finitum. Amplius autem & tempore accepto eadem erit demonstratio. Tex. 65.

¶ Quoniam autem neque finitum infinitum transibit, neque infinitum finitum, Tex. 66.
 ¶ neque infinitum in finito tempore mouetur, ¶ a. l. neque in finitum infinitum.
 manifestum est quod neque motus erit infinitus in finito tempore. quid enim refert motum, aut magnitudinem, infinitum facere? necesse enim est, si utrumuis, & alterum esse infinitum, omnis enim latio in loco est.

Caput Quartum. Eodem pacto esse in eo, quod in Quietem tendit, & in Quietem, ut etiam in motu, quod scilicet non detur in eis Primum.

Quoniam autem omne aut mouetur, aut Tex. 67.
 quiescit, quod aptum natura est, quando aptum est, & ubi, & quo pacto, necesse est omne, quod stat, cum stat, moueri. si enim non mouetur, quiescet: sed non contingit ut ad quietem tendat. quiescens. ¶ Hoc autem demonstrato manifestum est quod & in tempore stare Tex. 68.

necesse est. quod enim mouetur, in tempore mouetur : quod autem stat ostensum est moueri : quare necesse est in tempore stare.

Tex.69. ¶ Amplius autem, si velocius quidem, & tardius in tempore dicimus, stare autem est velocius, & tardius.

Tex.70. ¶ In quo autem tempore primo id, quod stat, stat, in quouis huius necesse est stare. diuiso enim tempore, si in neutra quidem partium stat, neque in toto: quare nõ utiq; stat id, quod stat. si vero in altera non utique in primo toto stat. secundum enim ¶ utrumque in hoc stat, sicut dictum est, & in eo, quod mouetur, prius. Ut autem id, quod mouetur, non est

† a. altera

Tex.71. in quo primo mouetur : sic neque in quo stat id, quod stat. ¶ Neque enim ipsius moueri, neque ipsius stare aliquid est primum. Sit enim in quo primo stat, in quo A B: hoc igitur impartibile quidem non contingit esse. motus enim non est in impartibili, propterea quod motum est aliquid ipsius : quod autem stat, demonstratum est moueri. At vero, si diuisibile est, in quauis partiu ipsius stat. hoc enim ostensum est prius, quod in quo stat primo, in quauis parte illius stat. Quoniam ergo tempus est, in quo primo stat, & non impartibile: omne autem tempus in infinita diuisibile: non est in quo primo statur.

Tex.72. ¶ Neq; igitur quiescens, quando primum

† Neque quies, neque motus in impartibib. quieuit, est. in impartibili enim non quieuit, propterea quod non est motus in impartibili. in quo autem est ipsum quiescere, & ipsum moueri. tunc enim dicimus quiescere, quando, & in quo aptum natura est moueri non mouetur id, quod aptum natura est.

Tex.73. ¶ Amplius autem & tunc dicimus quiescere, cum similiter se habet nunc, & prius, tanquam non

non vno quodam diiudicantes, sed duobus minimis. quare non erit in quo quiescit, impartibile. Si vero partibile est, tempus vtique erit, & in quavis ipsius partium quiescet. eodẽ enim modo demonstrabitur, quo & in prioribus. quare nihil primum erit, † hæc autem causa est, quia quiescit quidem, & mouetur omne in tempore. tempus autem non est primum, neque magnitudo, neque omnino vllum continuum: omne enim in infinita partibile est.

† a. l. huius
autem.

¶ Quoniam autem omne, quod mouetur, in tempore mouetur, & ex quodam in quoddam mutatur, in quo tempore mouetur secundum se, & non quia in illius aliquo, impossibile est tunc secundum aliquid esse primum quod mouetur. quiescere enim est in eodem esse, tempore aliquo & ipsum, & partium vnãquãq;. sic enim dicimus quiescere, quando in alio, & alio nunc verum sit dicere quòd in eodem & ipsum, & partes sunt. Si autem hoc est quiescere, non contingit id, quod mutatur, secundum aliquid esse totum secundum primum tempus. tempus enim omne diuisibile est. quare in alia, & alia ipsius parte verum erit dicere quòd in eodem sit & ipsum, & partes. Si vero non sic est, sed vno solo nunc est, non erit tempore vllò secundum aliquid, sed secundum terminum temporis. in ipso autem nunc est quidem semper secundum aliquid manens, non tamen quiescit. neque enim moueri, neque quiescere est in ipso nunc. sed non moueri quidem verum est in ipso nunc, & esse secundum aliquid, in tempore autem non contingit esse, secundum quod quiescit. accideret enim id, quod fertur quiescere.

Tex. 74.

Neque moueri, neque quiescere est in ipso nunc.

*Summa Quinta. Confutat errores quosdam circa
ipsum motum.*

*Caput Primum. Soluit rationes Zenonis, motum
auferentes.*

Tex. 75.

Eno autem male ratiocinatur. Si enim semper (inquit) quiescit omne, aut mouetur, cum est secundum æquale: est autem semper id, quod fertur, in ipso nunc secundum æquale: immobilem eam esse sagittam, quæ fertur.

Tex. 76.

¶ Hoc autem falsum est. non enim componitur tempus ex ipsis nunc indiuisibilibus, sicut

Tex. 77.

nec alia magnitudo vlla. ¶ Quatuor autem sunt rationes de motu Zenonis, præbentes dif-

*Zenonis
prima
ratio.*

ficultatem soluentibus. Prima quidem est ea, quæ de ipso non moueri est, propterea quod prius ad medium oportet peruenire id, quod fertur, quàm ad finem: de qua diuisimus in prio-

Tex. 78.

*Secunda
ratio.*

sibus rationibus. ¶ Secunda autem ea, quæ vocatur Achilles. Est autem hæc, quod tardius nunquam apprehendetur currens à velocissimo. ante enim necesse est eam persequens, vnde impetum cœpit fugiens. quare semper aliquo id, quod tardius est, antecedere necesse est.

Tex. 79.

¶ Est autè & hæc ratio eadem illi, quæ in duo æqualia fit sectioni: differt autem in diuidendo non in duo acceptam magnitudinem. Non attingi igitur tardius accidit ex ratione. fit autem propter idem cum bipartitione. in vtrisque enim accidit non peruenire ad terminum, diuisa quodammodo magnitudine. Sed additur in hac, quod neque velocissimum tragice dictum, in persequendo tardius. quare necesse est solutio-

nem

nem esse eandem. Putare autem quòd præcedens non attingitur, falsum est, cum enim præcedit, non attingitur, sed tamé attingetur, si oporteat transire finitum. hæc igitur sunt rationes duæ.

¶ Tertia autem, quæ nunc dicta est, quòd sagitta, quæ fertur, stat. Accidit autem propterea quòd sumit tempus componi ex ipsis nunc, non dato enim hoc non erit syllogismus.

Tex. 80.

Tertia ratio.

¶ Quarta auté ea, quæ de his est, quæ in stadio mouentur e contrario æqualibus magnitudinibus iuxta æquales, his quidem à fine stadij, illis vero à medio æquali velocitate. in quo accidere putat æquale esse tempus dimidiû duplo.

Tex. 81.

Quarta ratio.

¶ Est autem deceptio in eo, quòd hoc quidem iuxta quod mouetur, illud auté iuxta id, quod quiescit, per æqualem magnitudinem censer æquali velocitate æquali tempore ferri. hoc autem falsum est. Vt sint stantes æquales magnitudines, in quibus ipsa A A A A, aliæ autem, in quibus ipsa B B B B, incipientes à medio ipsorum A, æquales secundum numerum his, & magnitudinem, aliæ auté, in quibus ipsa C C C C, ab ultimo, æquales his numero, & magnitudine, & æque veloces ipsis B. Accidit igitur primum B simul in ultimo esse, & primum C, eorum, quæ iuxta seinuicem mouentur. Accidit igitur ipsum C iuxta omnia ipsa A transiisse, ipsa autem B iuxta dimidium ipsorum. quare & medium esse tempus. æquali enim vtrunq; est iuxta vnumquodque. Simul autem accidit ipsa B iuxta omnia C transiisse. simul enim erit primum C, & primum B in contrariis ultimis, æquali tempore motum iuxta vnumquodque ipsorum B, quanto circa vnumquodque ipsorum A, vt inquit, propterea

Tex. 82.

pterea quòd vtraq; æquali tempore iuxta ipsa
A fiunt. Ratio igitur hæc est, accidit autem ob
id, quod dictum est, falsum.

¶ **Tex. 83.** At vero secundum eam, quæ in contradi-
ctione est, mutationem, nihil nobis impossibi-
le, vt, si ex non albo in album mutatur, & in
neutro est, sic vtique, neque album est, neque
non album. non enim, si non totum in vtrouis
sit, non dicitur album, aut non album. album
enim dicimus, aut non album, non quia totum
sit huiusmodi, sed quia plurimæ, aut maxime
præcipuæ partes. non idem autem est & non
esse in hoc, & non esse in hoc totum. Similiter
autem & in eo, quod est, & in eo, quod non est,
& in aliis, quæ secundum contradictionem
sunt, † erit. non enim ex necessitate in altero
oppositorum, in neutro autem totum semper.

*Albū, aut
non album
dicimus, nō
quia totum
sit huiusmo-
di, sed quia
plurimæ,
aut maxi-
me præci-
pua partes.
† a. l. erit
enim ex ne-
cessitate.*

¶ **Tex. 84.** Rursus in circulo, & in sphaera, & omnino
ais, quæ in seipsis mouentur, quoniam acci-
det ipsa quiescere, in eodem enim loco secun-
dum tempus quoddam erunt & ipsa, & partes,
quare quiescent simul, & mouebuntur.

¶ **Tex. 85.** Primo nanque partes non sunt in eodem
vllò tempore. Deinde & totum semper muta-
tur in alterum. non enim eadem est ea, quæ in
ipso A sumitur, circumferentia, & ea, quæ ab
ipso B, & quæ ab ipso C, & aliorum vnoquoque
signorum, nisi vt mulicus homo & homo, quia
accidit, quare mutatur semper altera in
alteram, & nunquam quiescet.

Eodem autem modo & in
sphaera, & aliis, quæ
in seipsis mo-
uentur.

Caput Secundum. Excludit errorem, quod Impartibile moueatur.

Demonstratis autem his, dicimus quod id, Tex. 86.
 quod impartibile est, non contingit moueri, nisi secundum accidens, vt corpore moto, aut magnitudine, in qua est. sicuti si id, quod id naui est, moueatur nauis motu, aut pars totius motu. Impartibile autem dico id, quod est secundum quantum indiuisibile. etenim partium motus alteri sunt, & secundum ipsas partes, & secundum totius motum. Viderit autem aliquis, & in sphaera maxime, differentiam. non enim eadem velocitas erit & partium, quæ sunt iuxta centrum, & quæ extra, & totius, tanquam non vno existente motu. Vt igitur diximus, sic quidem contingit moueri id, quod impartibile est, vt is, qui in nauis sedet, nauis currente, per se autem non contingit.

¶ Mutetur enim ex A B, in B C, siue ex magnitudine in magnitudinem, siue ex forma in formam, siue secundum contradictionem. tempus autem sit, in quo primo mutatur, in quo D. Ergo necesse est ipsum eo, quo mutatur, tempore, aut in A B esse, aut in B C. aut aliud quidem quid huius in hoc, aliud autem quid in altero. omnè enim, quod mutatur, sic se habebat. In vtroque igitur non erit aliquid ipsius: partibile enim erit. At vero neque in B C. mutatum enim erit: supponitur autem mutari. Relinquitur igitur ipsum in A B esse eo, quo mutatur, tempore, quiescet ergo. in eodem enim esse tempore quodam quiescere est.

¶ Quare non contingit id, quod impartibile Tex. 88.
 est, moueri, aut omnino mutari. Vnice enim hoc

hoc pacto esset ipsius motus, si tempus esset ex ipsis nunc, semper enim in ipso nunc motum esset, & mutatum, ut moueatur quidem nunquam, motum autem sit semper. Hoc autem quod impossibile sit demonstratum est & prius, neque enim ex ipsis nunc est tempus, neque linea ex punctis, neque motus ex† momentis est. nihil enim aliud facit hoc dicens, quam motum ex impartibilibus. licet si tempus ex ipsis nunc, aut magnitudinem ex punctis.

† *mutatis.*

Tex. 89.

¶ Amplius autem & ex his manifestum est quod neque punctum, neque aliud indiuisibile ullum contingit moueri. Omne enim, quod mouetur, impossibile est per maius moueri seipso prius, quam aut per æquale, aut minus. si autem hoc, manifestum est quod & punctum per minus, aut æquale mouebitur primum, quoniam autem indiuisibile est, impossibile est minus moueri prius: per æquale ergo sibi ipsi, quare erit linea ex punctis. semper enim cum per æquale mouetur, omnem lineam punctum mensurabit: si autem hoc impossibile est, & moueri indiuisibile impossibile est.

Tex. 90.

¶ Amplius autem, si omne in tempore mouetur, in ipso autem nunc nihil, omne autem diuisibile tempus est, erit aliquod tempus minus quouis eorum, quæ mouentur, in quo mouetur per tantum, quantum ipsum est. Hoc igitur erit tempus, in quo mouetur, propterea quod omne in tempore mouetur, tempus autem omne diuisibile esse demonstratum est prius. Si ergo punctum mouetur, aliquod erit tempus minus; in quo ipsum motum est, sed impossibile est: in minori enim per minus necesse est moueri. quare erit diuisibile id, quod indiuisibile est in
minus.

minus, sicuti & tempus in tempus. vnico enim modo moueretur id, quod impartibile est, & indiuisibile, si esset in ipso nunc impartibili moueri possibile. eiusdem enim rationis est in ipso nunc moueri, & in diuisibile quid moueri.

Caput Tertium. Nullam magnitudinem esse infinitam.

MVratio autem nulla est infinita. *Tex. 91.* *Terminus augmenta qui.* *Tex. 92.*
 enim est ex quodam in quiddam, & ea, quæ est in contradictione, & quæ est in contrariis. Quare earum, quæ secundum contradictionem sunt, affirmatio, & negatio terminus est. vt generationis quidem id, quod est: corruptionis vero id, quod non est. Earum autem, quæ sunt in contrariis, ipsa contraria. hæc enim sunt extrema mutationis. quare & alterationis omnis: ex contrariis enim quibusdam est alteratio. Similiter autem & augmentationis, & diminutionis. augmentationis enim terminus est qui secundum naturam propriam est perfectæ magnitudinis: diminutionis vero, huius remotio. ¶ Latio autem sic quidem non erit finita. non enim omnis in contrariis est. Sed, quoniam impossibile est diuisum esse sic ex eo, quia non contingit esse diuisum: (multipliciter enim dicitur impossibile:) diuidi non contingit id, quod sic impossibile est diuidi, nec omnino quod impossibile est fieri, fieri: neque quod mutari impossibile est, continget utique mutari in id, in quod possibile est mutari.

¶ Si ergo id, quod fertur, mutetur in aliquid, & possibile erit mutari. quare non est infinitus motus, neque seruetur infinito motu. impossibile enim

le enim est transire illum. Quòd igitur sic non est infinita mutatio, vt non finiatur terminis, manifestum est.

Tex. 54. ¶ Sed, si esse possit sic, vt tempore sit infinita, vna, & eadem existens, considerandum est. Nam vna quidem, si non fiat, nihil fortassis prohibet. vt si post lationem alteratio sit, & post alterationem augmentatio, & rursus generatio. sic enim semper quidem erit tempore motus, sed non vnus, propterea quòd non est vnus ex omnibus. Vt autem fiat vnus, non contingit infinitum esse tempore, præter vnum. hic autem est vnus, ipsa circularis latio.

*

ARIST

ARISTOTELIS
DE PHYSICO
AUDITV
LIBER
SEPTIMVS.

SVMMAE LIBRI.

Summa prima declarat omne quod mouetur habere motorem.

Summa secunda probat, omnia mota in loco reduci ad primum, quod mouetur, quod à motore qui est in ipso, mouetur, nec esse processum in infinitum in mouentibus, & motis.

Summa tertia ostendit primum mouens simul etiam cum eo, quod ab eo mouetur.

Summa quarta querit utrum omnis motus habeat cū omni motu comparatione m.

O mne, quod mouetur, necesse est ab aliquo moueri. si† igitur in seipso non habet principium motus, manifestū est quod ab altero mouetur. si autem in seipso, accipiatur in quo A B, quod moueatur,

non ex eo, quia partium huius aliqua mouetur. Primum igitur opinari A B à seipso moueri, propterea quod totum mouetur, & à nullo externorum, simile est, ac si quis ipso D E mouente ipsum E F, & illo moto opinetur D E F à seipso moueri, propterea quod non intuetur vtrū ab vtro moueatur. vtrum D E ab E F, an E F

Tex. 1.
† a. l. enim.

Tex. 2. ab ipso D E. ¶ Amplius id, quod à seipso mouetur, nunquã cessabit moueri, propterea quod aliquid aliud stetit, quod mouebatur. Necessè est ergo, si quid desinat moueri eò, quod aliud aliquid stetit, hoc ab altero moueri. hoc autem, cum manifestum factum sit, necessè est omne, quod mouetur, moueri ab aliquo. Quoniam enim acceptum est A B moueri, diuisibile erit. omne enim, quod mouetur, diuisibile est. diuidatur igitur in C. necessè est igitur, B C quiescente, quiescere & A B. si enim non, accipiat moueri. B C igitur quiescente, mouebitur vtique A C. non ergo mouetur per se A B. sed supponebatur, per seipsum moueri primum. manifestum est igitur quod C B quiescente, quiescet & B A, & tunc desinet moueri. sed, si quid ex eo, quia aliud quiescit, stat, & cessat moueri, hoc ab altero mouetur. manifestum est igitur quod omne, quod mouetur, ab aliquo mouetur. diuisibile enim est omne, quod mouetur: & parte quiescente, quiescet totum.

Summa secunda. Omnia mota in loco reduci ad primum, quod mouetur, quod à motore, qui est in eo, mouetur: nec esse processum in infinitum, in mouentibus, & motu.

Tex. 3.

¶ Quoniam autem omne, quod mouetur, ab aliquo mouetur, necessè est & omne, quod mouetur in loco, moueri ab alio. & id igitur, quod mouet, ab altero, quoniam & ipsum mouetur, & rursus hoc ab altero. non autem in infinitum abibit, sed stabit alicubi, & erit aliquid, quod primo causa erit motus.

¶ Si enim non, sed in infinitum procedat, sit A. Tex. 4.
 quidem id, quod ab ipso B mouetur, B vero ab
 ipso C, C autem ab ipso D, atque hoc igitur
 modo in infinitum procedat: quoniam ergo si-
 mul & ipsum mouens mouetur, manifestum
 est, quod simul mouebitur & A, & B; cum
 enim mouetur ipsum B, mouebitur & A, &
 cum mouetur B, & ipsum C, & cum C, ipsum
 D. erit igitur simul & motus ipsius A, & ipsius
 B, & ipsius C, & reliquorum cuiusque. & acci-
 pere igitur vnumquodque ipsorum poterimus.
 etenim, si vnumquodque ab vnoquoque moue-
 tur, non minus vnus numero est cuiusque mo-
 tus, & non infinitus extremis. quoniam quod
 mouetur, omne ex quodam in quiddam mo-
 uetur.

¶ Aut enim numero accidit eundem Tex. 5.
 esse motum, aut genere, aut specie. Numero igitur
 dico eundem motum, qui ex eodem in idē
 numero in eodem tempore numero sit. vt ex
 hoc albo, quod est vnum numero, in hoc ni-
 grum secundum hoc tempus, quod est vnum
 numero. si enim secundum aliud, non amplius
 vnus erit numero, sed specie. Genere autem
 idem est motus, qui in eodem prædicamento
 substantiæ, vel alterius generis est. Specie au-
 tem, qui est ex eodem specie in idem specie: vt
 ex albo in nigrum, aut ex bono in malum. hæc
 autem dicta sunt & in prioribus.

¶ Accipiat igitur motus ipsius A, & sit in Tex. 6.
 quo E, & ipsius B, in quo F, & ipsius C, & D, in
 quo G, & H, & tempus, in quo moueatur A, sit
 K: determinato autem motu ipsius A, determi-
 natum erit & tempus, & non infinitum, quod
 est K: sed in eodem tempore mouebatur A, & B,
 & reliquorum vnumquodque. accidit ergo

motum E F G H, infinitum existentem; in tempore finito moueri, quod est K. in quo enim A mouebatur, & quæ post A consequenter sunt, omnia mouebantur infinita existentia. quare in eodem mouentur. etenim, aut æqualis erit motus ipsius A motui ipsius B, aut maior. refert autem nihil. prorsus enim in infinito motui, in tempore finito accidit moueri. hoc autem im-

Tex. 7. possibile est. ¶ Sic igitur videbitur demonstrari id, quod ab initio diximus: non tamen demonstratur, propterea quod nullum inconueniens accidit. contingit enim in tempore finito infinitum motum esse, nō autem eundem, sed alterum, & alterum, multis motis, & infinitis. quod quidem accidit & in ijs, quæ nunc diximus.

Tex. 8. ¶ Sed, si id, quod mouetur primo secundum locum, & corporali motu, necesse est tangere, aut continuum esse mouenti, vt videmus in omnibus hoc contingere, erit ex omnibus vnum ipsum totum, aut continuum. Hoc igitur possibile accipiatur, & sit magnitudo quidem, aut continuum, in quo A B C D. huius autem motus E F G H. refert autem nihil finita sit, an infinita. similiter enim in tempore finito K mouebitur, aut finita, aut infinita. horum autem vtrunque impossibile est.

Tex. 9. ¶ Manifestum est igitur quod stabit aliquando, & non in infinitum abibit quod semper ab altero, sed erit aliquid, quod primum mouebitur. Nihil autem referat, supposito quodam, hoc demonstrari. eo enim quod esse potest, posito, nullum inconueniens oportebat accidere. Primum autem mouens, non vt id, cuius causa, sed vnde principium motus est, simul cum eo est, quod mouetur. Simul autem dico, quia nihil inter

Et, quod esse potest, posito, nullum inconueniens oportebat accidere.

inter ipsa est. hoc enim commune est in omni,
quod mouetur, & quod mouet.

*Summa Tertia. Primum mouens simul esse cum
eo, quod ab eo mouetur. Incipit autem propriè in
textu superiori, ibi, Primum autem.*

Voniam autem tres sunt motus,
& is, qui secundum locum, & qui
secundum quale, & qui secundum
quantum, necesse est & ea, quæ
mouentur, tria esse. qui quidem
est secundum locum, Latio: qui vero secundum
quale, Alteratio: qui vero secundum quantum,
Augmentatio, & Diminutio. Primum igitur
de latione dicamus: hæc enim primus mo-
tum est. Omne itaque, quod fertur, aut ipsum
à seipso mouetur, aut ab altero. Si igitur à se-
ipso, manifestum est quòd, cum in ipso mo-
uens sit, simul erit mouens, & quòd moue-
tur, atque nihil inter ipsa erit. Quòd autem
ab alio mouetur, quadrifariam mouetur. mo-
tus enim ab altero quatuor sunt, Pulsio, Tra-
ctio, Vectio, Vertigo. etenim alios omnes ad
hos reduci congruum est. Pulsionis igitur alia
quidem est impulsio, alia vero expulsio. Im-
pulsio igitur est, cum mouens, id, quòd mo-
uetur, non relinquit. Expulsio vero, quan-
do expellens relinquit. Vectio autem in tri-
bus erit motibus. nam quòd vehitur, non secun-
dum se mouetur, sed secundum accidens. ex eo
enim mouetur, quia in eo, quòd mouetur, est,
aut supra id, quòd mouetur. id autè, quòd vehit,
mouetur aut pulsus, aut tractus, aut verti-
gine actum. manifestum est igitur quòd vectio

Tex. 10.
Motus tri-
plex.

Latio pri-
mus est mo-
tum.

Motus ab
alio quadru-
plex.

in tribus erit motibus. Tractio autem, aut cum ad seipsum, aut ad alterum velocior est motus trahentis, non separatus à motu eius, quod trahitur. etenim ad seipsum est tractio, & ad alterum. Et reliquæ etiam tractiones eadem specie ad has reducuntur, vt Inspiratio, & Expiratio, & Sputatio, & quæcunque corporum excretiuarum aut receptiuarum sunt, & Spathatio etiam, & Radiatio. horum enim aliud quidem congregatio est, aliud vero disgregatio: & omnis itaque motus secundum locum congregatio, & disgregatio est. Vertigo autem componitur ex tractiōne, & pulsione. id enim quod mouet, pellit hoc: trahit autem illud. Manifestum igitur est quod, si simul pellens, & trahens est cum eo, quod pellitur, & eo, quod trahitur, nihil est medium inter id, quod mouet, & id, quod mouetur. Hoc autem manifestum est † ex dictis. nam pulsio aut à seipso, aut ab alio ad aliud motus est: Tractio autem ab alio ad seipsum, aut ad aliud. Ad hæc autem Compulsio, & Depulsio. Proiectio autem, quando velocior motus fit eo, qui est secundum naturam eius, quod fertur, vehementiore facta pulsione, & eousq; facta accidit ferri, quousque vehementior sit motus eius, quod fertur. Manifestum est igitur quod id, quod mouetur, & mouens simul sunt, & nihil inter ipsa medium est. ¶ At vero neque inter id, quod alteratur, & alteras quippiam medium est, hoc autem manifestum est ex inductione. In omnibus enim simul esse accidit alterans vltimum, & primum, quod alteratur. quale enim alteratur, ex eo, quia sensibile est. Sensibilia autem sunt, quibus differunt corpora à se inuicem, vt grauitas, leuitas, durities, mollities, sonus, silentium,

† *Litera Bi
tantij nō ha
bet spathia-
tio etiam &
radiatio.*

† *a. l. & ex
d. finitioni-
bus.*

TEX. II.

tlum, albedo, nigredo, dulcedo, amaritudo, humiditas, siccitas, densitas, raritas, & horum media. similiter auté & alia, quæ sub sensibus sunt, quorum est & calor, & frigus, & lenitas, & asperitas. hæc enim sunt passiones subiectæ qualitatis. his enim differunt sensibilia corpora, aut secundum horum aliquid magis & minus, & quia patiuntur aliquid horum. nam, quia calefiunt, aut frige fiunt. aut dulcescunt, aut amarificantur, aut secundum aliquid aliud prædictorum. † similiter & animata corpora, & inanimata, & animatorum partes, quæcunque sunt inanimatæ.

† a. l. addit
alterari dicimus.

Tex. 12.

¶ Atque etiam ipsi sensus alterantur: patiuntur enim. actus enim ipsorum motus est per corpus, patiente aliquid sensu. Secundum quæ igitur inanimata alterantur, & animata, secundum hæc omnia alterantur: secundum autem, quæ animata alterantur, secundum ea non alterantur inanimata. secundum enim sensus, non alterantur: & latet inanimata, cum alterantur. nihil autem prohibet & latere animata, cum alterantur, quando non secundum sensus accidit ipsis alteratio. Si igitur sensibiles quidem passiones sunt, per has autem alteratio est, hoc iam mani estum est, quod patiens, & passio sunt simul, & inter hæc medium nihil est. huic enim aër est continuus, aëri autem coniungitur corpus. & superficies quidem ad lumen, lumen autem ad visum. similiter auté & auditus, & odoratus ad mouens ipsos primum. eodem autem modo simul & gustus, & sapor est.

¶ Similiter autem & inanimatis, & insensibilibus. & id, quod augetur etiam, & augens. appositio enim quædam est augmentatio. quare simul sunt & quod augetur, & augens. & Diminu-

Tex. 13.

† a. l. Manifestum est inter id, quod mouetur, & mouetur primum nihil est in medio consistens eius, quod mouet, & eius, quod mouetur.

quod mouetur, & mouens primum, & ultimum ad id, quod mouetur, nihil est.

Caput Secundum, probans quod ea, quæ patiuntur, à sensibilibus patiuntur, cum prius sine probatione acceptum fuerit: quodque in parte anima sensitiva est alteratio, in alia autem minime.

Tex. 14.

Quod autem ea, quæ alterantur, & omnia à sensibilibus alterantur, & solum horum alteratio est, quæ secundum se dicuntur pati ab his, ex his considerabimus.

Tex. 15.

¶ Aliorum enim maxime utique quis existimabit in figuris, & formis, & habitibus, & in horum remotionibus, & acceptionibus alterationem esse: videtur enim esse alteratio. Non est autem neque in his, sed fiunt, cum quædam alterantur, hæc nam densata, aut rarefacta, aut calefacta, aut frigefacta materia: alteratio autem non est. id enim ex quo forma statuat est, non dicimus formam, neque id, ex quo figura pyramidis est, aut lecti, sed denominantes hoc quidem æneum, illud vero † cereum, aliud autem ligneum, hoc cinea, quod alteratur dicimus. æs enim humidum esse dicimus, aut calidum, aut durum, & non solum sic, sed & ipsum humidum, & calidum æs, æquiuoce dicentes cum passione materiam. Quoniam igitur ex quo quidem forma, & figura, & quod factum est æquiuoce non dicitur cum figuris, quæ ex illo sunt: quod autem alteratur cum passionibus æquiuoce dicitur.

† a. l. τερτατον.

citur: manifestum est quod in solis sensibilibus alteratio est. ¶ Amplius, & aliter inconueniens est. dicere enim hominem alteratum esse, Tex. 16.

aut domum, quæ accepit finem, ridiculum est, si perfectionem, aut domus parietem, aut tegulam dixerimus alterationem esse, & cum parietibus clauditur domus, aut tegula tegitur, alterari domum. ¶ Manifestum autem est quod Tex. 17.

alteratio non est in iis, quæ fiunt. neque enim in habitibus. habitus enim virtutes, & vitia sunt. virtus autem omnis, & vitium eorum, quæ ad aliquid, sicut sanitas quidem calidorum, & frigidorum commensuratio quædam est, aut eorum, quæ sunt intra, aut ad continens. similiter autem & pulchritudo, & robor eorum sunt, quæ ad aliquid sunt. dispositiones enim quædam eius, quod præstantissimum est, ad optimum sunt. dico autem præstantissimum, quod conferuat, & disponit circa naturam. Quoniam ergo virtutes quidem, & vitia sunt ad aliquid: hæc autem neque generationes sunt, neque ipsorum est generatio, neque omnino alteratio: manifestum est quod non est omnino ipsa alteratio circa habitus. ¶ Neque igitur circa animæ virtutes, & vitia. Virtus enim perfectio quædam est. vnumquodque enim tunc maxime perfectum est, cum adeptum est propriam virtutem & maxime secundum naturam. vt circulus tunc maxime secundum naturam est, cum maxime circulus est. Vitium autem corruptio horum, & remotio est. ¶ Fit igitur cum alteratur quippiam, & acceptio virtutis, & vitij abiectio: alteratio tamen horum neutrum est. Quod autem alteretur aliquid, manifestum est. virtus enim aut impassibilitas quædam est, aut passivum sic. Virtus omnis, & vitium, eorum, qua ad aliquid.

¶ Neque igitur circa animæ virtutes, & vitia. Virtus enim perfectio quædam est. vnumquodque enim tunc maxime perfectum est, cum adeptum est propriam virtutem & maxime secundum naturam. vt circulus tunc maxime secundum naturam est, cum maxime circulus est. Vitium autem corruptio horum, & remotio est. ¶ Fit igitur cum alteratur quippiam, & acceptio virtutis, & vitij abiectio: alteratio tamen horum neutrum est. Quod autem alteretur aliquid, manifestum est. virtus enim aut impassibilitas quædam est, aut passivum sic. Tex. 18.

¶ Fit igitur cum alteratur quippiam, & acceptio virtutis, & vitij abiectio: alteratio tamen horum neutrum est. Quod autem alteretur aliquid, manifestum est. virtus enim aut impassibilitas quædam est, aut passivum sic. Virtus perfectio quædam est.

Tex. 19.

Virtus.

Vitium. vitium autem passiuum, aut cōtraria passio virtuti. Et in totum, moralem virtutem in voluptatibus, & tristitiis esse accidit. aut enim secundum actum voluptas est, aut per memoriam, aut per spem. Si igitur secundum actum, sensus cauta est: si autem per memoriam, aut per spem, ab ipso est. aut enim similia passi sumus iis, qui reminiscuntur voluptatis, aut similia patiemur sperantibus. ¶ At vero neque in intellectiua parte animæ est alteratio. sciens enim maxime eorum, quæ ad aliquid dicitur. Hoc autem manifestum est. secundum enim nullam potentiam motis, fit in nobis scientia, sed, cum extiterit aliquid. ex ea enim, quæ est secundum partem experientia, vniuersalem accipimus scientiam. Neque itaque actus generatio est: nisi quis & respectiōem, & tactum generationes dicat. tale enim est actus. quæ autem à principio acceptio scientiæ nec est generatio, nec alteratio. nam, quia quieta est, residetque anima, sciens fit, & prudens. Ut igitur, neque cum dormiens excitatus est aliquis, aut ebrius esse desiit, aut ægrotans reualuit, factus est sciens, quanuis prius non poterat vti, & secundum scientiam agere, sed abeunte perturbatione, & ad tranquillitatem veniente mente inerat potentia ad scientiæ vsum, sic utique huiusmodi aliquid fit id, quod est à principio, in scientiæ existentia. perturbationis enim quies, quædam est, & tranquillitas. Neque igitur pueri possunt quid discernere, neque iudicare sensibus, similiter atque seniores. multa enim perturbatio circa ipsos fit, & motus. Sedantur autem, & desinunt perturbari, aliquando quidem à natura, aliquando vero ab aliis. in vtrisque autem his alterari aliquid accidit,

In quiescendo nanque, & sedendo anima fit prudens.

cidit, sicuti cum excitatur, & fit vigilans ad actum. Manifestum est igitur quod alteratio in sensibilibus est, & in sensibili partē animæ, in alia autem nulla, nisi secundum accidens.

Summa Quarta. Virum omnis motus habeat cum omni motu comparationem.

Caput primum. Quis motus cui motui sit comparabilis.

Vbitabit autem aliquis, vtrū omnis motus omni comparabilis est, an non. Si igitur omnis comparabilis est, & æque velox est, quod in æquali tempore per æquale mouetur, erit circularis quædam æqualis rectæ, & maior etiā, & minor. Amplius alteratio, & latio quædam æqualis erit, cum in æquali tempore aliud alteratum sit, aliud vero latum. erit ergo passio æqualis longitudini. sed impossibile est. At, cū in æquali tempore per æquale mota fuerit, tūc æque velox est: æqualis autem non est passio omnis longitudini: quare non est alteratio latitudinis æqualis, aut minor: quare nō omnis comparabilis est. ¶ In circulo autem, & recta, quomodo accidet? Inconueniens enim est, nisi sit circulariter similiter hoc moueri, & hoc super rectam. sed confestim necesse est aut velocius, aut tardius: vt, si hoc decliue sit, hoc autem accliuē. ¶ Amplius nihil differt in ratione, si quis dicat necessarium esse confestim velocius aut tardius moueri. erit enim maior, & minor circularis recta. quare & æqualis. Si enim in A tempore, hoc quidem lineam B transiit, illud vero

Tex. 21.

Tex. 22.

Tex. 23.

vero lineam C. maior erit linea B linea C. sic enim quod velocius est dicebatur. ergo, si & in minori æquale, velocius est. quare erit aliqua pars ipsius A, in qua B circuli partem † æqualem transibit, & illud in toto A lineam C.

† a. l. ali-
quid.

Tex. 24.

¶ At vero, si sunt comparabilia, accidit id, quod nuper est dictum, esse æqualem rectam circulo. sed comparabilia non sunt: neque igitur ipsi motus. Sed quæcunque non sunt: æqui-uoca, omnia comparabilia sunt. veluti, cur comparabile non est, vtrum acutius sit stilus, an vinum, aut vltima. quia enim æqui-uoca sunt; non comparantur. sed vltima ipsi, quæ est iuxta vltimam comparabilis est: quoniam idem significat acutum in vtrisque. ergo non idem velox, hic; & ibi. multo autem adhuc minus in alteratione, & latione.

Comparabi-
lium condi-
tiones.

Tex. 25.

¶ An primum quidem hoc non verum est, quod, si non sint æqui-uoca, comparabilia sunt. Multum enim idem significat in aqua, & aëre, & comparabilia non sunt. Si autem non, duplum quidem idem (duo enim ad vnum) & non comparabilia sunt.

Tex. 26.

Æquiuo-
corum quo-
rundam, &
rationes æ-
quiuocæ.

¶ An & in his eadem ratio, etenim & multum æqui-uocum est. sed quorundam & rationes æqui-uocæ sunt. vt, si dicat aliquis quod multum est tantum, & adhuc aliud tantum, & æquale æqui-uocum. & vtrum quoque, si contingit, confestim æqui-uocum. si autem hoc, & duo.

Tex. 27.

¶ Verum propter quid alia comparabilia sunt, alia vero non, si vna quidem est natura? An, quia sunt in aliq primo susceptiuo? equus igitur, & canis comparabilia sunt, vtrum albus. in quo enim primo idem est, superficies: & secundum magnitudinem similiter. aqua autem, & vox non: in alio nanque.

An.

¶ An manifestum est quòd erit sic quidem **Tex. 18.**
 omnia vnum facere, in alio autè dicere vnum
 quodque esse, & erit idem æquale. & dulce, &
 album, sed in alio. ¶ Amplius, susceptium **Tex. 19.**
 non quoduis est, sed vnum vnus primum. Sed
 non solum oportet comparabilia non æquiuo-
 ca esse, sed & non habere differentiam, neque
 quod, neque in quo. dico autem, vt color habet
 diuisionem. Non ergo est comparabile secun-
 dum hoc, vt vtrum coloratum sit magis album,
 quàm nigrum. hæc enim comparantur, non se-
 cundum aliquem colorem, sed quatenus color
 est, sed secundum albedinem. Sic & circa motū,
 æque velox, quòd in æquali tempore mouetur
 per æquale, † tantum longitudinis in hoc.

¶ Si autem aliud quidem alteratum est, aliud
 vero latum, æqualisne erit hæc alteratio, & æ-
 que velox lationi? sed inconueniens est. causa
 autem, quia motus habet species. quare, si quæ
 in æquali tempore lata sunt per æqualem lon-
 gitudinem, æque velocia erunt æqualis recta,
 & circularis. Vtrum ergo causa sit, quia latio
 genus sit, an quia linea genus? tēpus enim sem-
 per idem, impartibile specie. An simul illa spe-
 cie differunt? etenim latio species habet, si illud
 super quod mouetur, species habeat. Amplius
 autem, si per quod. vt si pedes, ambulatio, si alæ,
 volatio. An non. sed figuris latio est. Quare quæ
 in æquali tempore mouentur per eandem ma-
 gnitudinem, æque velocia sunt. eandem autem
 indifferentem specie, & motu indifferentem
 specie. ¶ Quare hoc considerandum, quæ sit
 differētia motus. Et significat sermo iste † quòd
 genus non vnum quid est, sed ob hoc latēt multa.
 Sunt autem † æquiuocationum alia quidē
 multum

† a. l. tantū.
 si igitur lon-
 gitudinis in
 hoc aliud.
Tex. 30.

Tex. 31.
 † Genus nō
 est vñ quid
 sed ob hoc la-
 tēt multa.
 † Aequiuo-
 cationū plu-
 res modō.

multum distantes, alia autem habentes quamdam similitudinem, alia vero propinquam, aut genere aut similitudine rationis. quapropter non videntur æquiocationes esse, cum sint. Quando igitur altera est species, si idem in alio, aut si aliud in alio? Et quamnam definitio, aut quo discernemus quod idem est album, & dulce, aut aliud, ex eone quia in alio videtur alterum, an qui omnino non idem?

Tex. 32. ¶ De alteratione autem quomodo est æque velox alteri altera? Si itaque est sanari alterari, est autem hunc quidem velociter, illum autem tarde sanari, & simul quosdam, quare est alteratio æque velox. in æquali enim tempore alteratum est. Sed quid alteratum est? æquale enim hic non dicitur, sed, ut in quantitate æqualitas, ita hic similitudo. Sed sit idem, quod mutatur in æquali tempore, æque velox. Vtrum ergo eo, in quo passio, an passionē oportet comparare? hic igitur, quod sanitas eadem sit, est accipere, aut quod neque magis, neque minus, sed similiter existit. Si autem altera passio sit, ut alteratur id, quod dealbatur, & id, quod sanatur, his nihil inest idem, neque æquale, neque simile, ut iam hæc species faciunt alterationis.

Ut æqualitas in quantitate, ita si similitudo in qualitate.

& non est una, ut neque latio. quare considerandum est quot sunt species alterationis, & quot lationis. Si igitur quæ mouentur, specie differunt, quorum sunt motus secundum se, & non secundum accidens, & motus ipsi specie differunt: si autem genere, genere: si vero numero, numero.

Comparandum motuum regula.

Tex. 33. ¶ Sed vtrum oportet ad passionem respicere, si eadem sit, aut similis, si æque veloces sint alterationes? an ad id, quod alteratur?

† a. l. tantū. vt si huius quidem † tale dealbatum sit, huius autem

autem tantum, an ad vtrumque? Et eadem quidem, aut alia passione, si passio eadem sit: æqualis autem, aut inæqualis, si illud sit inæquale.

¶ Et in generatione quoque, & corruptione: Tex. 34. idem considerandum est, quomodo æque velox generatio est, si in æquali tempore generetur idem, & indiuisibile, vt homo, sed non animal. velocior autem, si in æquali aliud. non enim habemus aliquod duorum, in quibus ipsa diuersitas, vt dissimilitudo. Et, si est numerus substantia, maior, & minor numerus eiusdem speciei est. sed est innominatum quod commune est, & vtrumque, vt maior passio, aut excedens magis, quantum autem maius.

Caput Secundum. Quo pacto mouentia, & qua mouentur, proportionem inter se habeant in motu.

Tex. 35.
Quoniam autem mouens, mouet semper a liquid, & in aliquo, & vsque ad aliquid. dico autem in aliquo, quia in tempore: vsque ad aliquid autem quia per quantam aliquam longitudinem. semper enim simul mouet, & mouit. quare quantum aliquid erit, per quod motum est, & in quanto: si igitur A est mouens, B autem id, quod mouetur, per quam autem motum est, longitudo C, in quanto autem tempus, in quo D. In æquali igitur tempore æqualis potentia ipsi A dimidium ipsius B per duplam ipsius C mouebit: per C autem in dimidio ipsius D. sic enim erit proportio.

¶ Et, si eadem potentia idem in hoc tempore per tantam mouet, & per dimidiam in dimidio mouebit: & dimidia virtus per dimidium mouebit in æquali tempore per æquale. vt ipsius
Tex. 36.
 A potent

Tex. 37. A potentia sit dimidia, quæ ipsum E, & ipsius B ipsum F dimidium. Similiter igitur se habet & secundum proportionem virtus ad grauitatem. quare per æquale, & in æquali tēpore mouebunt. ¶ Et si, ipsum E ipsum F mouet in ipso D per ipsam C, non necessarium est in æquali tempore id, in quo E, duplum ipsius F mouere per dimidiam ipsius C. Si igitur ipsum A ipsam B mouebit in ipso D per tantam, quanta est ipsa C, dimidiū ipsius A, in quo E, ipsum B non mouebit in tempore, in quo D, neque in aliquo ipsius D per aliquid ipsius C, secundum quod analogum est ad totam C, vt A est ad E. omnino enim, si contigerit, non mouebit aliquid. si enim tota virtus per totam mouit, dimidia non mouebit, neque per quantanuis, neque in quantouis. vnus enim mouebit nauem, si nauem quidem trahentium diuidatur virtus in numerum, & in longitudinem, per quam omnes mouerunt. Propter hoc Zenonis ratio non est vera, quod sonet milij quauis pars. nihil enim prohibet non mouere eum aërem in vlllo tempore, quem mouit, dum caderet totus modius. neque itaque pars tantum, quantum mouebit eum toto, si sit per se, † hoc mouet. neque enim vlla est, nisi potentia in toto.

*Zenonis ratio
consuetu-
tur.*

*† a. l. hoc nõ
mouet.*

Tex. 38. ¶ Si vero duo, & vtrunque horum vtrunque mouet per tantum in tanto, & compositæ potentia compositum ex ponderibus per æqualem mouebunt longitudinem, & in æquali tempore: analogum enim est.

Tex. 39. ¶ Num igitur sic est & in alteratione, & in augmentatione? Aliquid enim est augens, aliquid autem & id, quod augetur. in quanto autem tempore, & quantum, aliud quidem auget, aliud

aliud autem augetur. Et alterans, & id, quod alteratur similiter, & aliquid, & quantum secundum ipsum magis, & minus alterata sunt, & in quanto tempore, in duplo duplum, aut duplum in duplo: dimidium autem in dimidio tempore, aut in dimidio dimidiū, aut in æquali duplum. Si vero alterans, aut augens tantum, in tanto, aut auget, aut alterat, non necesse est & dimidium in dimidio, & in dimidio dimidium. sed, si contigerit, nihil alterabit, aut augmentabit, sicuti & in pondere.

Aristot. Physic.

N:

ARISTOTELIS

DE PHYSICO

A V D I T V,

LIBER

O C T A V V S.

S V M M A E L I B R I.

Summa prima demonstrat motum ante, retróque sempiternum fore.

Summa secunda, quòd primus motor sit penitus immobilis, perpetuus & vnus.

Summa tertia quatit an detur motus continuus, & qui motuum sit primus.

Summa quarta ostēdit primū motorē, indiuisibile esse, & impartibile, nullāq; prorsus habere magnitudinē.

Summa prima Caput primum. Propriam de sempiternitate motus sententiam comprobat: vbi multa de Antiquorum interserit opinionibus.

Tcx. i.

Trum autem factus est aliquando motus, cum nō esset prius, & corrumpitur rursus, adeo, vt moueatur nihil, an neq; factus est, neq; corrumpitur, sed semper erat, & semper erit, & hoc immortale, & sine quiete iis inest, quæ sunt, veluti vita quædam, quæ inest natura subsistentibus omnibus? Esse igitur motum omnes affirmant, de natura aliquid dicentes, propterea quòd mundum faciunt, & de generatione, & corruptione est contemplatio omnibus ipsis, quam impossibile est esse, nisi sit motus. Sed quotquot quidem infini-

ros mundos & esse dicunt, & quosdam quidem fieri, quosdam autem corrumpi mundos, semper dicunt esse motum. necessarium enim est generationes, & corruptiones ipsorū esse cum motu. Quicunq; autem vnum, aut non esse semper, etiam de motu supponunt secundum rationem. ¶ Si igitur contingit aliquando nihil

Tex.2.

moueri, dupliciter necesse est hoc accidere.

Anaxago.

Aut enim vt Anaxagoras dicit. inquit enim ille, simul omnibus existentibus, aut quiescentibus infinito tempore, mentem fecisse motum, & disgregasse. Aut vt Empedocles, in parte moueri, & rursus quiescere. moueri quidem, cum amicitia ex multis facit vnum, aut lis multa ex vno: quiescere vero in intermediis temporibus,

Empedocl.

sic dicens, *Quatenus vnum quidem ex pluribus con-*

suevit nasci. Et rursus vno generato plura perficiun-

tur. Eatenus quidem & fiunt, & non est ipsis firmum

anum. Quatenus vero permutantur omnino, neque

simul desinunt, Eatenus semper sunt immobilem

secundum circulum. Hoc enim, quatenus per-

mutantur, hinc illuc dicere ipsum opinan-

dum est. ¶ Consyderandum igitur de hoc quo

Tex.3.

modo se habet, operæ precium enim est non so-

lum ad eam, quæ de natura est, consyderatio-

nem aspiciere veritatem, sed & ad methodum,

quæ de principio primo est. ¶ Incipiemus au-

Tex.4.

tem primum ex definitis à nobis prius in physi-

cis. Dicimus itaq; motum esse actum mobilis,

secundum quod est mobile. Necesse est ergo ex-

istere res, quæ possunt moueri secundum vnum-

quenq; motum. Et sine etiam motus definitio-

ne omnis vtique confitebitur necessarium esse

moueri id, quod potest moueri secundum vnum-

quenq; motum. vt alterari quidem alterabile,

ferri autem secundum locum mutabile: quare prius oportet combustibile esse antequam comburatur, & combustium, prius quam comburat.

Tex. 5. ¶ Ergo & hæc necessarium est aut facta aliquando esse, cum non essent, aut perpetua esse.

Tex. 6. ¶ Si igitur factum est mobile, ac motiuorum vnumquodque, necessarium est prius, quam accepta, aliam esse factam mutationem, & motum, secundum quem factum est id, quod potest esse motum, aut mouisse.

Tex. 7. ¶ Si autem quæ sunt, ante erant semper, motu non existente, irrationabile quidem videtur etiam iis, qui à se ipsis sciunt. At vero magis ultra progressis hoc necessarium est accidere. Si enim, aliis quidem mobilibus existentibus, aliis autem motiuis, aliquando quidem est quid primum mouens, aliquid autem, quod mouetur, aliquando autem nihil, sed quiescit, oportet hoc mutari prius. erat enim aliquid causa quietis. quies enim priuatio motus est. quare ante primam mutationem erit mutatio prior.

Tex. 8. ¶ Alia enim mouent singulariter, alia autem & secundum contrarios motus. vt ignis quidem calefacit, frigefacit autem non: scientia autem videtur contrariorum esse vna. Videtur igitur & illic esse aliquid eiusmodi. frigidum enim calefacit; versus quodammodo, & abscedens, sicut & peccat voluntarius sciens, quando econtrario vtitur scientia.

Scientia contrariorum videtur vna esse.

At vero quæcumque possunt facere, aut pati, aut mouere, aut moueri, ea moueri non penitus possunt, sed si sic se habeant, & appropinquent sibi inuicem. quare, cum propinqua fuerint, & ita fuerit, vt sit hoc quidem motiuum, illud autem mobile, aliud quidem mouet, aliud autem mouetur.

Tex. 9. ¶ Si igitur non semper mouebatur, manifeste

manifestum est quòd non sic se habebant, vt
 posset hoc quidem mouere, illud autem moueri,
 sed oportebat mutari alterum ipsorum. ne-
 cesse enim est in iis, quæ sunt ad aliquid, hoc ac-
 cidere. vt, si non erat duplum, nunc duplum est,
 mutari, si non vtrunq; , alterum. erit ergo quæ-
 dam mutatio prior prima. ¶ Ad hæc autem,
 prius, & posterius quonammodo erunt, tem-
 pore non existente, aut tempus, non existente
 motu? Si vero tempus est ipsius motus nume-
 rus, aut motus quidam: si quidem tempus sem-
 per est, necesse est & motum perpetuum esse. At
 vero de ipso quidem tempore, præter vnum,
 concordēs esse videtur omnes. ingenitum enim
 esse dicunt. & propter hoc Democritus mon-
 strat quòd impossibile est omnia esse facta. tem-
 pus enim † ingenitum esse. Plato vero ipsum ge-
 nerat solus. simul enim ipsum cum cælo fa-
 ctum esse: cælum autem factum esse ait.

¶ Si igitur impossibile est & esse, & intelligen-
 re tempus sine ipso nunc: nunc autem est me-
 dium quoddam, & principium, & finem habens
 simul, principium quidem futuri temporis, fi-
 nem vero præteriti: necesse est semper esse tem-
 pus. vltimum enim finiti accepti temporis in
 aliquo ipsorum nunc erit. nihil enim est acci-
 pere in tempore, præter nunc. Quare, quoniam
 est & principium, & finis ipsum nunc, necesse
 est ipsius vtraque ex parte semper esse tempus.
 at vero, si tempus, manifestum est quòd necesse
 est & motum esse. si quidem tempus passio quæ-
 dam motus est. ¶ Eadem autem est ratio & de
 eo, quod est incorruptibilem esse motum. Vt
 enim in eo, quod est factum esse motum, acci-
 dit quandam esse priorem mutationem primam

Tex. 10.

Democritus.

Plato so-
lus generat
tempus.† a. impos-
sibile est ge-
nitum esse.

Vide contr.

Zim.

Tex. 11.

Nihil est ac-
cipere in tē-
pore, præter
nunc.Tempus est
quandam pas-
sio motus.

Tex. 12.

Liber Octauus.

rursus moueri. ordinem enim iam quandam
habet quod tale est. Sed & hoc dicentem oportet non affirmare solum, sed & causam ipsius dicere, & non ponere, neque censere vllam sententiam irrationabilem, sed aut inductionem, aut demonstrationem afferre. hæc enim, quæ supposita sunt, causæ non sunt. neque hoc erat litis, vel amicitia esse, sed huius quidem congregare, illius vero disgregare. Si vero insuper determinetur ipsum in parte, dicendum est in quibus sicut quod est aliquid, quod congregat homines, scilicet amicitia, & iugunt inimici abinuicem. hoc enim supponitur & in toto esse. videtur enim in quibusdam sic esse. hoc autem & per æqualia tempora indiget aliqua ratione. Omnino autem existimare principium esse hoc sufficiens, quod semper aut est sic, aut fit, non recte est opinari: ad quod Democritus reducit de natura causas, quod sic & prius fiebat: ipsius autem semper non vult principium quærere, dicens in quibusdam recte, in omnibus autem non recte. etenim triangulus habet duobus re-
ctis semper angulos æquales. sed tamē est quædam perpetuitatis huius altera causa. principiorum tamen, quæ perpetua sunt, non est altera causa. Quod igitur nullum tempus aut erat, aut erit, quando motus non erat, aut non erit, tot dicta sint.

Democritus.
111.

Principiorum, quæ perpetua sunt, non est altera causa.

Caput Secundum. Soluit rationum apparentiam, motum non esse constituentium.

Contraria autem his non difficile est soluere. Videbitur autem ex hisce considerantibus contingere maxime motum esse aliquando.

Tex. 16.

Physicorum

cum non esset omnino. Primo quidem, quia nulla perpetua mutatio est. mutatio enim omnis apta natura est esse ex quodam in quoddam, quare necesse est omnis mutationis terminum esse contraria, in quibus fit: in infinitum autem moueri nihil. ¶ Amplius, videmus quod possibile est id moueri, quod neque mouetur, neque habet in seipso vllum motum: vt in inanimatis, quorum neque pars vlla, neque totum mouetur, sed quiescens mouetur aliquando. oportebat autem aut semper moueri, aut nunquam, si non fit, cum non esset. Multo autem magis quod tale est in animatis manifestum est. cum enim in nobis nullus insit motus aliquando, sed quiescamus, mouemur tamen aliquando, & fit aliquando in nobis ex nobis ipsis principium motus, & si nihil extrinsecus moueat. hoc enim in inanimatis similiter non videmus, sed semper mouet ipsa aliquid aliud eorum, quae sunt extra: animal autem ipsum dicimus seipsum mouere. quare, si quiescit aliquando. penitus, in immobili motus vtique fiet à seipso, & non ab externo. Si autem in animali hoc possibile est fieri, quid prohibet idem hoc accidere & in vniuerso? si enim in paruo mundo fit, & in magno: & si in mundo, & in infinito: si contingit quidem moueri infinitum totum, & quiescere.

Tex. 18.

¶ Horum igitur id, quod primum dictum est, non eundem semper, & vnum numero esse motum, qui ad opposita fit, recte dicitur. hoc enim fortassis necessarium est, si non semper vnum, & eundem esse possibile est vnus, & eiusdem motum. dico autem, vt vtrum vnus chordae vnus, & idem sonus sit, an semper alius, ipsa similiter se habente, & mota. Attamen qualitercumque;

cumq; tandem se habeat, nihil prohibet vnum, & eundem esse aliquem, quo continuus est, atq; perpetuus. manifestum autem erit magis ex iis, quæ posterius. ¶ Moueri autem id, quod non mouetur, nullum est inconueniens, si aliquando quidem sit id, quod mouet, extrinsecus, aliquando autem non. Hoc tamen, quomodo utiq; erit. inquirendum est. dico autem, vt idem ab eodem motiuo existente aliquando quidem moueatur, aliquando autem non. nihil enim aliud dubitat hoc dicens, quàm propter quid non semper eorum, quæ sunt, alia quidem quiescunt, alia vero mouentur.

Tex. 19.

¶ Maxime autem videbitur Tertium habere dubitationem, propterea quòd fit, cum non esset prius, motus: id videlicet, quod accidit in animatis. quiescens enim prius postea vadit, mouente exteriorum nullo, vt videtur. Hoc autem falsum est. conspicimus enim semper aliquid eorum, quæ congenita sunt, moueri in animali. huius autem motus ipsum animal causa non est, sed continens forsitam. Ipsum autem dicimus seipsum mouere non secundum omnem motum; sed secundum motum secundum locum. Nihil igitur prohibet, magis autem fortassis necessarium est in corpore multos fieri motus à continente. horum autem quibusdam intellectum, aut appetitum mouere: illo autem totum iam animal mouere, quale accidit circa somnos, sensibili enim nullo inexistente motu, inexistente tamen aliquo rursus excitantur animalia. sed manifestum erit & de his ex sequentibus.

Tex. 20.

N 5

Summa Secunda. Quod primus motor sit penitus immobilis, perpetuus, & vnus.

Caput Primum. Diuisionem examinat rerum omnium, quo ad motum, & quietem: probatq; nec omnia quiescere, nec omnia moueri continue.

Tex. 21.

Rincipium autem considerationis id erit, quod & dictæ dubitationis, quare quædam eorum, quæ sunt, aliquando quidem mouentur, aliquando autem rursus quiescunt. Necessesse est autem, aut omnia quiescere semper, aut omnia semper moueri, aut alia quidem moueri, alia autem quiescere. Et rursus horum aut ea, quæ mouentur, moueri semper: quæ vero quiescunt quiescere, aut omnia apta nata esse similiter moueri, & quiescere, aut reliquum adhuc & tertium. contingit enim eorum, quæ sunt, alia quidem semper immobilia esse, alia vero semper moueri, alia autem vtraq; participare. quod quidem à nobis dicendum est. hoc enim habet solutionem omnium dubitatorum, & finis nobis est huius negotij. ¶ Dicere igitur omnia

Tex. 22.
Querere rationē, & dimittere sensum infirmitas quædam est intellectus.

quiescere, & huius rationem querere, dimittent sensum, infirmitas quædam est intellectus. & de toto aliquo, sed non de parte ambiguitas est. neq; solum contra Physicum, sed ad omnes scientias (vt ita dicam) & omnes opiniones, propterea quod motu vtuntur omnes. Amplius autem de principiis instantia, vt in iis, quæ circa Mathematica sunt, rationibus nihil sunt ad Mathematicum, similiter autem & in aliis, sic neq; de eo quod nunc dictum est, ad Physicum. suppositio enim est quod natura principium mo-

tus est. ¶ Ferè autem & omnia dicere moueri, falsum quidem est, minus autem hoc præter methodum. posita enim est natura in naturalibus principium sicuti motus, & quietis: tamen physicum magis est motus. Et dicunt quidam moueri eorum, quæ sunt, non aliqua quidem, alia vero non, sed omnia, & semper, sed latere hoc nostrum sensum. Ad quos, quamuis non determinant, quo motu dicant, an omnibus, non est difficile occurrere. neque enim augeri, neque minui possibile est continue, sed est & medium. Est autem similis ratio illi, quæ est de eo, quod est guttam conterere, & enascentia lapides discindere. non enim si tantum expulit, aut remouit gutta, & dimidiū in dimidio tempore prius. sed vt nauis tractio, ita & guttæ tot tantum mouent: pars autem illarum in nullo tempore tantum. diuiditur enim quod remotum est in plura, sed nihil eorum motum est seorsum, sed simul. Manifestum est igitur quòd non est necessarium semper aliquid abire, quia diuiditur ipsa diminutio in infinita; sed totum aliquando abire. Similiter autem & in alteratione quolibet. non enim si partibile est in infinitum id, quod alteratur, ob id & alteratio, sed simul vniuersa fit sæpe, sicut congelatio. Amplius, cum ægrotauerit aliquis, necesse est tempus fieri, in quo sanabitur; & non in termino temporis mutari. necesse est autem in sanitatem mutari; & in aliud nihil. Quare dicere continue alterari valde manifestis est aduersari. in contrarium enim alteratio est. Atque lapis neque durior fit, neque mollior.

¶ Et de ipso ferri mirabile est, si latuit lapis qui deorsum fertur, aut manens in terra, Amplius autem

*Nec augeri,
nec minui
possibile est
continue, sed
est & me-
diū. Vide
contr. Zeno.*

Tex. 24.

autem terra, & aliorum: vnumquodque ex necessitate manent quidem in propriis locis, moventur autem violente ex his. Si igitur quædam ipsorum sunt in propriis locis, necesse est neque secundum locum omnia moueri. Quod igitur impossibile sit aut semper omnia moueri, aut semper omnia quiescere, ex his, & aliis similibus crediderit utique aliquis. At vero neque alia quidem contingit semper quiescere, alia vero semper moueri: aliquando autem quiescere, & aliquando moueri nihil. Dicendum est autem quod impossibile sit, quemadmodum & in dictis prius, & in his, videmus enim in eisdem fieri dictas mutationes. Et ad hæc: quia aduersatur manifestis qui contendit, neque enim augmentatio, neque violentus erit motus, si non mouebitur præter naturam: quiescens prius. Generationem igitur aufert, & corruptionem hic sermo, ferè autè & ipsum moueri, fieri quippiam, & corrumpi videtur omnibus. in quod enim mutatur, fit hoc, aut in hoc, ex quo autem mutatur corrumpitur hoc, aut hinc.

Tex. 25. ¶ Quare manifestum est quod alia quidem moventur, alia vero quiescunt. censere autem omnia aliquando quidem quiescere, aliquando vero moueri, hoc iam coniungendū est ad olim dictas rationes: Principium autem rursus idem faciendum est à nunc determinatis, à quo quidè incepimus prius.

Tex. 26. ¶ Aut enim omnia quiescunt, aut omnia mouentur, aut eorum, quæ sunt, hæc quidem quiescunt, hæc autem moventur. Et si eorum, quæ sunt, alia quidem quiescunt, alia vero moventur, necesse est aut omnia aliquando quidem quiescere, aliquando vero moueri: aut ipsorum quædam quidè semper quiescere,

scere, alia vero semper moueri, alia autem aliquando quidem quiescere, aliquando vero moueri. Quod igitur non possibile sit omnia quiescere dictum quidem est, & prius: dicamus autem & nunc. Et si enim secundum veritatem sic se habet, sicut quidam dicunt, esse id, quod est infinitum, & immobile, attamen non videtur aliquid secundum sensum, sed mouentur multa eorum, quæ sunt. Si igitur sit opinio falsa, aut omnino opinio, & morus est, & si imaginatio sit, & si aliquando quidem sic videatur esse, aliquando autem aliter. Imaginatio enim & opinio motus quidam esse videntur. Sed de hoc quidem considerare, & querere rationem eorum, quæ melius habemus, quam si ratione indigeremus, male iudicare est id, quod melius est & peius, & credible & non credible, & principium & non principium. Similiter autem impossibile est & omnia moueri, aut alia quidem semper moueri, alia vero semper quiescere. Ad omnia enim hæc sufficiens est vna fides. videmus enim quædam aliquando quidem moueri, aliquando autem quiescere. Quare manifestum est, quod impossibile sit similiter omnia quiescere, & omnia moueri continue, † ed quod alia quidem semper mouentur, alia vero quiescunt semper.

Imaginatio. & opinio motus, quidem videntur esse.

Caput Secundum. Omne, quod mouetur, ab aliquo moueri.

Reliquum est igitur considerandum, utrum omnia sint huiusmodi ut moueantur, & quiescant: an aliqua quidem, sic, aliqua vero semper quiescant, aliqua autem semper moueantur. hoc enim demonstrandum est à nobis. Mouentium igitur, & eorum, quæ mouentur, alia quidem per
accè

† 4. l. 6.

Tex. 17.

accidens mouent, & mouentur, alia autē per se, Per accidens quidem, vt quæcunq; ex eo, quia sunt in mouentibus, aut iis, quæ mouentur, & quæ per partem. Per se autem, quæcunque non ex eo, quia sint in mouente, aut in eo, quod mouetur, neq; ex eo, quia pars aliqua ipsorū mouet, aut mouetur. Eorum autem, quæ per se, alia quidem à seipsis, alia vero ab alio. Et alia quidē natura, alia vero violentia, & præter naturam. quod enim ipsum à seipso mouetur, natura mouetur, vt vnumquodque animalium. mouetur enim animal ipsum à seipso. quoruncunq; autem motus principium in seipsis est, hæc natura dicimus moueri. quapropter animal quidē totum natura ipsum seipsum mouet: corpus tamē contingit & natura, & præter naturam moueri. refert enim & quali motu moueatur, & ex quali elemēto constet. Et eorum, quæ ab alio mouentur, alia quidē mouentur natura, alia vero præter naturam. Præter naturam quidem, vt terra sursum, & ignis deorsum. Amplius autem partes animalium sæpe mouentur præter naturam iuxta positiones & motus modos.

Tex. 28. ¶ Et maxime moueri ab aliquo id, quod mouetur, in iis, quæ præter naturam mouentur, est manifestum, propterea quod manifestum est ab alio moueri. Postea autem quæ sunt præter naturam eorum, quæ sunt secundū naturam, ipsa, quæ à seipsis, vt animalia. non enim hoc est immanifestum an ab aliquo mouentur, sed quomodo oportet accipere id ipsius, quod mouet, & id, quod mouetur. † Videtur enim vt in nauibus, & in iis, quæ non natura constant, sic & in animalibus esse diuisum id, quod mouet, & id, quod mouetur, & sic totum ipsum seipsum mouere.

† a. l. addit
verū vt se-
paratē &
natura. &
loco. aut
alio modo
quodam.

uere. Maxime autem dubitatur reliquum dictæ
vltimæ diuisionis. eorum enim, quæ ab alio mo-
uentur, hæc quidem præter naturam posuimus
moueri, alia autem relinquuntur opponi, quia
natura. Hæc autem sunt, quæ dubitationem af-
ferunt, à quo moueantur, vt leuia, & graua.
hæc enim ad opposita quidem loca violentia
mouentur: ad propria autem, leue quidem sur-
sum, graue autem deorsum natura.

¶ A quo autem non adhuc manifestum, vt cū
mouentur præter naturam. etenim ipsa à seipsis
dicere impossibile est. vitale enim hoc, & ani-
matorum est proprium. Et sistere possent seipsa.
dico autem, vt si ambulandi causa sit sibi, &
non ambulandi, quare, si in ipso igne est sursum
ferri, manifestum quòd in ipso & deorsum. irra-
tionabile autem est illud, vno motu moueri so-
lum à seipsis, si ipsa seipsa mouent.

Tex. 19.

*Moueri ex
se animato-
rum est pro-
prium.*

¶ Amplius quomodo contingit continuum
aliquod & cōpositum ipsum seipsum mouere?
Quatenus enim vnum, & continuum, non ta-
ctū, eatenus impassibile est. sed quatenus sepa-
ratum est, eatenus hoc quidem aptū natura est
facere, illud vero pati. Neque ergo horum vllū

*Quod ex se
mouetur, nõ
tangit vno
motu mo-
uetur.*

Tex. 30.

ipsum seipsum mouet (consita enim sunt) neque
aliud continuum vllum: sed necesse est diuidi
moués in vnoquoq; ab eo, quod mouetur: vt in
inanimatis videmus, cum aliquod animato-
rum mouet illa. ¶ Sed accidit & hæc ab ali-

Tex. 31.

quo semper moueri. fiet autem vtique manife-
stum diuidentibus causas. Est autem & in mo-
uentibus accipere quæ dicta sunt. Alia enim
præter naturam ipsorum motiua sunt, vt vestis
non natura ponderis motius est: Alia vero na-
tura, vt actū calidum motiuum est calidi potē-
tia.

tia. similiter auté & in aliis huiusmodi. Et mobile quoque similiter natura, quod est potentia quale, aut quantum, aut vbi, cum habeat principium tale in seipso, & non secundum accidens: erit enim idem. & quantum, & quale, sed alterum alteri accidit, & non secundum se inest. Ignis itaque, & terra mouentur ab alio, violentia quidem, cum præter naturam, natura auté, cum ad suos ipsorum actus potentia existunt.

Tex. 3 2.
Potētia esse
multifariā
dici.

¶ Quoniam autem quod potentia est, multipliciter dicitur, hæc causa est, vt non sit manifestum à quo hæc moueantur: vt ignis, sursum, & terra deorsum. Est auté potentia aliter sciens qui discit, & qui habet iam, & non contemplatur. semper autem, cum simul actiuum, & passiuum sint, fit aliquando à actu, quod est potentia, vt ipsum discens. & ex eo, quod potentia est, alterum fit potentia. qui enim habet scientiam, non autem contemplatur, potentia est sciens quodammodo, sed non vt & antea quàm disceret. cum autem sic se habet, si aliquid non prohibeat, operatur, & contéplatur, aut erit in contradictione, & ignorantia. Similiter autem hæc se habent & in Physicis. frigidum enim potentia calidum est, cum auté fuerit mutatum, iam ignis est: vrit autem, nisi quid prohibeat, & impediatur. similiter autem se habet & circa graue, & leue. leue enim fit ex graui, vt ex aqua aër. hoc enim potentia primum, & iam leue est, & operabitur confestim, nisi quid prohibeat. actus auté ipsius leuis est alicubi esse, & sursum. prohibetur autem, cum in contrario loco est. & hoc similiter sese habet & in quanto, & in quali. Attamen quæritur hoc, quare ad suum locum mouentur leuia, & grauia. Causa autem est, quia

Actus ip-
sus leuis est
alicubi esse.
& sursum.

quia apta natura sunt aliquò. & hoc inest ipsi graui, & leui esse, hoc quidem ipso sursum, illud autem ipso deorsum determinatum. Potentia autem est & leue, & graue multipliciter, sicut dictum est. cum enim est aqua potentia, quodã modo est leue: &, cum aër est, adhuc potentia est. contingit enim impeditum, & non sursum esse, sed, si auferatur impediens, agit, & semper superius fit. Similiter autem & quale, vt actu sit, mutatur. illico enim contemplatur sciens, nisi aliquid prohibeat: & ipsum quantum extenditur, nisi quid prohibeat. Qui autem id, quod sustinet, & prohibet, mouit, est vt moueat, est vero vt non, vt qui columnam diuulsit, aut qui lapidem remouit à vase in aqua. secundum accidens enim mouet: sicut reflexa sphaera non à pariete mota est, sed à proiiciente: Quòd igitur nihil horum ipsum mouet seipsum, manifestum est; sed motus habet principium, non mouendi, neque faciendi, sed patiendi.

¶ Si igitur omnia, quæ mouentur, aut natura mouentur, aut præter naturam, & violentia: & quæ vi & præter naturam, omnia à quodam, & ab alio: eorum autem, quæ natura rursus, & quæ à seipsis mouentur, ab aliquo mouentur, & quæ non à seipsis, vt grauia, & leuia: (aut enim ab eo, quod generauit, & fecit leue, aut graue: aut ab eo, quod impediens, & prohibens soluit) omnia utique, quæ mouentur, ab aliquo mouebuntur. Hoc autem dupliciter. Aut enim non per seipsum mouens, sed per alteram, quod mouet mouens, aut per seipsum. Et hoc, aut primum post vltimum, aut per plura: vt baculus mouet lapidem, & mouetur à manu mota ab homine: hic autem non amplius ex eo, quia ab

Tex. 3.

Aristot. Physic. ○

alio moueatur. Vtraque igitur mouere dici-
mus, & primum, & vltimum mouentium, sed
magis primum. illud enim mouet vltimum,
sed non hoc primum. & sine primo quidem vl-
timum non mouebit, illud autem sine hoc. vt
baculus non mouebit non mouente homine.

*Caput Tertium. Quod necesse sit deuenire ad
primum aliquod, quod vel sit immobile, vel
moueat seipsum.*

Tex. 34. **S**I ergo necesse est omne, quod mouetur, ab
aliquo moueri, & aut ab eo, quod mouetur
ab alio, aut non, & si ab alio quidem, quod moue-
tur: necesse est aliquid esse primum mouens,
quod non ab alio. Si autem huiusmodi est pri-
mum, non necesse est esse alterum. impossibile
enim est in infinitum abire mouens, & ipsum,
quod mouetur ab alio. infinitorum enim nihil
est primum. Si ergo omne quidem, quod mo-
uetur, ab aliquo mouetur, primum autem mo-
uens mouetur quidem, non autem ab alio ne-
cesse est ipsum a seipso moueri.

*In finitum
nihil est pri-
mum.*

Tex. 35. ¶ Amplius autem & sic ipsam hanc rationem
est aggredi. Omne enim moues & aliquid mo-
uet, & aliquo. aut enim seipso mouet ipsum
mouens, aut alio. vt homo seipso, aut baculo:
& ventus deiecit aut ipse, aut lapis, quem im-
pulsit. impossibile est autem mouere sine eo,
quod seipso mouet id, quo mouet. Sed, si
ipsum seipso mouet, non necesse est aliud esse,
quo mouet, si vero sit alterum id, quo mouet,
est aliquid, quod mouebit, non quodam, sed
seipso, aut in infinitum abibit. Si igitur aliquid,
quod mouetur, mouet, necesse est stare, & non
in infi

in infinitum ire. si enim baculus mouet ex eo, quia mouetur à manu, manus mouet baculum, si autem & hanc aliud mouet, & hunc aliud aliquid mouens est. Cum itaque aliquo moueat, semper alterum necesse est prius ipsum esse seipso mouens. Si igitur mouetur quidem hoc, non autem est aliud mouens ipsum, necesse est ipsum seipso mouere, quare & secundum hanc rationem, aut mox id, quod mouetur ab eo, quod ipsum seipso mouet, mouebitur, aut uenit aliquando ad aliquid tale.

¶ Postea autem, quæ dicta sunt, & sic considerantibus accident hæc eadem. Si enim ab eo, quod mouetur, mouetur omne, quod mouetur, aut hoc rebus ipsis inest secundum accidens, ut moueat quidem id, quod mouetur, non tamen propterea quod mouet ipsum semper, aut non, sed per se. Primum igitur, si secundum accidens, non est necesse moueri id, quod mouetur. Si autem hoc est, manifestum est quod contingit aliquando nihil moueri eorum, quæ sunt. nõ enim necessarium est accidens, sed contingit non esse. Si ergo ponamus possibile esse, nullum impossibile accidet, falsum auté fortassis. sed motum non esse impossibile est. ostensum enim est prius hoc, quod necesse est motum semper esse.

¶ Et rationabiliter hoc accidit. Fria enim necesse est esse, quod mouetur, & mouens, & id, quo mouet. Id igitur, quod mouetur, necesse est quidem moueri, mouere autem non necesse est. id autem, quo mouet, & mouere, & moueri. pariter enim mutatur hoc, simul, & secundum idem cum eo, quod mouetur, existens. manifestum autem est in mouentibus secundum locum. tangent enim se inuicem necesse est sic usque ad

aliquid. mouens autem sic, vt sit non id, quod mouet, immobile. Quoniam autē videmus vltimum, quod moueri quidem potest, motionis autem principium non habet, & quod mouetur quidem, ab alio autem, sed non à seipso, rationabile est (vt ne necessarium dicamus) & tertium esse, quod mouet quidem, cum sit immobile. Quapropter & Anaxagoras recte dicit mentem impassibilem inquiring, & immistam esse, quoniam motus principium ipsum facit esse. sic enim vtique solum mouebit, cum sit immobilis, & vincet, cum sit immistus.

Tex. 38.

¶ At vero, si non secundum accidens, sed ex necessitate mouetur mouens, si autem non moueatur, non vtique mouebit, necesse est mouēs, quatenus mouetur, aut sic moueri, vt secundum eandem speciem motus, aut secundum alterā. dico autem, † quale est, aut calefaciens & ipsum caleferi, & sanans sanari, & ferens ferri, aut sanans ferri, ferens autem augeri. Sed manifestū est quod impossibile est, oportet igitur vsq; ad indiuidua diuidentem dicere, vt si quid docet Geometrice operari, hoc docet Geometrice operari secundum idem: aut, si proiicit, proiicit secundum eundē modum proiectionis. Aut non sic quidē, sed secundum aliud ex alio genere, vt quod fert quidem augeri, quod autē hoc auget alterari ab alio: quod autē hoc alterat, secundū aliū quendam moueri motum, sed necesse est stare. finiti enim sunt motus ipsi. Rursus autem reflexere, & alterans dicere ferri idem facere est, ac si mox dicat ferens ferri, & doceri docēs. manifestū enim est quod & à superiore mouete mouetur id, quod mouetur omne, & magis à primo mouentium. At vero hoc quidē impossi-
bile

bile est. docens enim accidit discere, quorū hoc quidem non habere: illud autem habere scientiam necessarium est. Amplius autem, his magis irrationabile est, quod accidit, omne motiuum esse mobile, si omne, quod mouetur, ab eo, quod mouetur, moueatur. erit enim mobile. vt, si aliquis dicat quod omne sanatiuum & sanās, & sanabile erit: & ædificatiuum ædificabile, aut statim, aut per plura. dico autem, vt si mobile quidem ab alio est omne motiuum, sed non secundum eundem motum mobile, quo mouet propinquū, sed secundum alterum, vt sanatiuū discibile. sed hoc ascendendo perueniet aliquādo ad eandem speciem, vt diximus prius. Alterum igitur horum impossibile est. alterum autē firmētum. inconueniens enim est alteratiuum augmentabile ex necessitate esse. ¶ Non ergo

neceſſe est ſemper moueri quod mouetur ab alio, ꝛ eoque moto. ſtabitur ergo. quare aut à quiſcente mouebitur id, quod mouetur primum, aut ipſum ſeipſum mouebit. At vero, ſi oportet etiam conſyderare vtrum cauſa motionis, ſit, & principium ipſum ſeipſum mouens, an id, quod ab alio mouetur, illud omnis vtique ponet. id enim, quod per ſe eſt cauſa, ſemper prius eſt eo, quod ſecundum alterum, & ipſo exiſtente.

Tex. 39.

Quod per ſe cauſa eſt, ſemper prius eſt eo, quod ſecundum alterum.

Caput Quartum. Quod, eſi perueniamus ad primum ſeipſum mouens, necesse tamen ſit devenire ad mouens penitus immobile.

Quare hoc conſyderandū eſt, ſumpto alio principio, ſi quid mouet ſeipſum, quomodo mouet, & ſecundum quem modum. Neceſſe

Tex. 40.

Omne, quod mouetur, esse diuisibile mouetur, in semper diuisibilia. hoc enim ostensum est est diuisibile. prius in iis, quæ vniuersaliter de natura, quòd le. idem in. omne, quod per se mouetur, continuum est. Im- fra tex. 46. possibile igitur est ipsum mouens seipsum pe- & 6. phys. nitus mouere ipsum seipsum. feretur enim to- 32. & 5. phy. tum, & feret secundum eadem lationem, vnum 62. existens, & indiuiduum specie, & alterabitur, & alterabit: quare docebit vtique, & docebitur simul, & sanabit, & sanabitur secundum ean- dem sanitatem. Amplius autem determinatum est quòd mouetur id, quod mobile est. hoc au- tem est potentia, cum mouetur, non acti. quod autem potentia est, ad actum pergit. est autem motus actus mobilis imperfectus: mouens autem iam actu est: vt calefacit calidum, & omnino id, quod habet formam, generat. quare simul idem, & secundum idem calidum erit, & non calidum. similiter autem & aliorum vnumquodque eor- um, quæ necesse est mouens habere vniuocum. eius ergo, quod seipsum mouet, hoc quidem

Tex. 41. mouet, illud autem mouetur. ¶ Quòd autem non est ipsum seipsum mouens sic, vt vtrunque ab vtroque moueatur, ex his manifestum est. neq; enim erit primū mouens vllum, si vtrun- que, vtrunque mouebit. quòd enim prius magis causa est mouendi, quàm sequens, & moue- bit magis. Dupliciter enim mouere est, aliud quidem id ipsum, quod ab alio mouetur, aliud autem seipso. proximius autem est quod lon- gius est ab eo, quòd mouetur à principio, quàm quod in medio est. Amplius non ne- cesse est mouens moueri, nisi à seipso. secun- dum accidens ergo contra mouet alterum. ac sumpsi contingere non mouere, erit ergo aliud quidem,

Quod primū est magis est causa mouendi, quàm sequens. Idem supra textu com. 38.

quidem, quod mouetur, aliud autem mouens immobile. Amplius non necesse est mouens contra moueri, sed aut immobile aliquid mouere necesse est, aut ipsum à seipso moueri: si necesse quidem est semper motum esse. Amplius secundum quem mouet motū, etiam vtiq; mouebitur. quare calefaciens calefit.

An quod mouet moueri etiā cōtra necesse.

¶ At vero neque ipsius primo seipsum mouentis aut vna pars, aut plures mouebunt ipsa seipsam vnaquæque. totum enim si mouetur ipsum à seipso, aut ab aliquo eorum, quæ sunt ipsius, mouebitur, aut totum à toto. Si igitur, quia mouetur aliqua pars ipsa à seipsa, hæc vtiq; erit illud primum ipsum seipsum mouens. separata enim hæc quidem mouebit ipsa seipsam, totum autem non amplius. Si vero totum à toto mouetur, secundum accidens hæc mouebunt ipsæ seipsas. Quare, si non necessario, accipiantur non moueri à seipsis. Ipsius igitur totius aliud mouebit, cum immobile sit, aliud autem mouebitur: solum enim sic possibile est aliquid per seipsum motuum esse. Amplius, si tota ipsa seipsam mouet, hoc quidem mouebit ipsius, illud autem mouebitur. Quæ igitur A B, & à seipsa mouebitur, & ab A. ¶ Quoniam autem mouet aliud quidē, quod mouetur ab alio, aliud autē immobile existens, & mouetur hoc quidē mouens, illud autē nihil mouens, ipsum seipsum mouens, necesse est ex immobili esse; mouente tamē, & adhuc ex eo, quod mouetur, nō mouet autē ex necessitate, sed qualitercunq; euenit. Sit enim A mouens quidē, & immobile, B vero id, quod & mouetur ab A; & mouet id, in quo C, hoc autē motum quidē ab ipso B, mouēs autem nihil. si enim & per plura veniat aliqua-

Tex. 42.

Tex. 43.

do in C, sit per vnum solum, totum ergo A B C ipsum seipsum mouet. sed, si aufero ipsum C, ipsum quidem A B mouebit ipsum seipsum: ipsum enim A est mouens, B vero, id quod mouetur. ipsum autem C non mouebit ipsum seipsum, neque penitus mouebitur. At vero neque B C mouebit ipsa seipsam sine ipso A. nam B mouet ex eo, quia mouetur ab alio, non quia à seipso parte aliqua. ipsum igitur A B solum seipsum mouet. Necesse est igitur ipsum seipsum mouens habere mouens, immobile tamē, & id, quod mouetur, nihil autem mouet ex necessitate, tangentia autem aut vtraque seinuicem, aut alterum alterum. Si igitur continuum est id, quod mouet: (quod enim mouetur continuum esse necessarium est:) manifestum est quod totum ipsum seipsum mouet, non eo, quod ipsius aliquid huiusmodi sit, vt ipsum seipsum moueat, sed totum mouet ipsum seipsum, & mouēs, & motum, eò, quod ipsius aliquid est ipsum mouens, & id, quod mouetur. non enim totum mouet. neque totum mouetur, sed mouet quidem ipsum A, mouetur autem ipsum B solum. ipsum autem C ab ipso B non amplius impossibile enim est. ¶ Dubitationem autem habet, si auferat aliquis aut ab ipso A, si continuum est, id, quod mouet quidem, sed immobile est, aut ab ipso B, quod mouetur, an reliquum vtiq̄ ipsius A mouebit, aut reliquum ipsius B mouebitur. si enim hoc, non vtiq̄ erit, quæ primo mouetur à seipsa, quæ A B. remota enim ab A B adhuc mouebit seipsam reliqua A B. An potentia quidem vtrunq̄ nihil prohibet, aut alterum, id scilicet, quod mouetur, diuisibile esse, acta autem indiuisibile. si autem diuidatur, non vlt

Tex. 44.

17

ulterius esse eandem habens potentiam. quare nihil prohibet in iis, quæ diuidi possunt, potentia primo inesse. Manifestum est igitur ex his quod est primum mouens immobile. siue enim confestim id, quod mouetur, ab aliquo autem mouetur, stet ad immobile primum, siue ad id, quod mouetur quidem, ipsum autem seipsum mouens est, & sistens, utroque modo accidit utique id, quod primum mouet, in omnibus esse motis immobile.

Caput Quintum. Primum mouens esse perpetuum & unum, ipsumque nec per se, nec per accidens motum.

Quoniam autem oportet motum semper esse, & non intermitti, necessarium est esse aliquid perpetuum, quod primum mouet, siue unum sit, siue plura, & primum mouens immobile esse. ¶ Unumquodque igitur immobilium quidem, mouentium autem, perpetuum esse nihil ad præsentem sermonem. Quod autem necessarium est esse aliquid, quod semper immobile quidem ipsum sit omni extranea mutatione, & simpliciter, & secundum accidens, motiuum autem alterius, manifestum est considerantibus sic. Sit autem, si quis velit, in quibusdam contingens, ut sit aliquando, & non sit sine generatione, & corruptione. fortassis enim necessarium est, si quid impartibile aliquando quidem est, aliquando autem non est, sine mutatione aliquando quidem esse, aliquando autem non esse omne tale. Et principiorum immobilium quidem, motiuorum autem quædam aliquando quidem esse, aliquando autem

Tex. 45.

Tex. 46.

† a. l. At unumquodque.

non esse, contingat & hoc. sed nequaquam omnia quidem possibile est. manifestum enim est, quod causa quædam iis, quæ ipsa seipsa mouent, inest, ut aliquando quidem sint, aliquando autem non sint. quod enim ipsum seipsum mouens est, omne necesse est magnitudinem habere, si nihil mouetur impartibile. id autem, quod mouet, nulla necessitate est ex dictis. Ut igitur alia quidem generentur, alia vero corrumpantur, & hoc sit continue, nulla causa est immobilium quidem, non semper autem existentium, neque rursus eorum, quæ semper quidem hæc mouent, horum autem alia. ipsius enim, quod semper est, & continui neque vnumquodque ipsorum causa est, neque omnia, nam sic se habere perpetuum, & ex necessitate est. omnia autem infinita, & non simul omnia sunt.

Tex. 47. ¶ Manifestum est igitur quod quæuis decies millies aliqua principia immobilium quidem, mouentium autem, & multa eorum, quæ ipsa se ipsa mouent, corrumpantur, alia vero insuper generentur, & hoc quidem immobile existens hoc mouet, alterum autem hoc, at nihilominus aliquid esse; quod continet, & hoc præter vnumquodque esse id, quod est causa, ut alia quidem sint, alia vero non, & continue mutationis, & hoc quidem his, hæc autem aliis causa motus sint. ¶ Si igitur perpetuus motus est,

Tex. 48. *Eisdem accidentibus semper finita magis accipere oportet.* perpetuum erit & mouens primum, si vnum est, si vero plura, plura perpetua. Vnum autem magis quam multa, & finita quam infinita oportet existimare. eisdem enim accidentibus semper finita magis accipere oportet, in iis enim quæ natura sunt, oportet finiri, & id, quod melius est, si contingat, esse magis. sufficiens autem

tem

tem est, etiam si vnum, quod, cum primum immobilium perpetuum sit, erit aliis principium motus. ¶ Manifestum autem est ex hoc, quod Tex. 49. necesse est esse aliquid vnum, & perpetuum primum mouens. Ostensum est enim quod necesse est semper motum esse. si vero semper, necesse est & continuum esse. etenim quod semper est, continuum est: quod autem consequenter est, non est continuum. At veto, si continuus est, vnus est. vnus autem, si & ab vno mouente, & vnus sit, quod mouetur. si enim quiddam aliud, & aliud mouebit, non continuus totus motus, sed consequenter erit. Ex his igitur crediderit aliquis esse quid primum immobile.

¶ Et rursus, cum respexerit ad principia mouentium. Tex. 50. Esse igitur quædam entium, quæ aliquando quidem mouentur, aliquando vero quiescunt, manifestum est. Et per hoc factum fuit manifestum quod neque omnia mouentur, neque omnia quiescunt, neque alia quidem semper quiescunt, alia vero semper mouentur. quæ nanque ad ambo prona sunt, & potentia habent vt aliquando quidem moueantur, aliquando vero quiescant, demonstrant de ipsis. Quoniam autem huiuscemodi omnibus sunt manifesta: volumus autem demonstrare & duorum vtranque naturam, quod sunt alia quidem semper immobilia, alia autem, quæ semper mouentur: procedentes autem ad hoc, & ponentes omne, quod mouetur ab aliquo moueri, & hoc esse aut immobile, aut quod mouetur, & quod mouetur aut à seipso, aut ab alio semper, processimus vt accipiamus quod eorum, quæ mouentur, est principium. eorum quidem, quæ mouentur, id, quod ipsum seipsum mouet: omnia
autem

autem id, quod immobile est. videmus autem & manifeste esse eiusmodi, quæ mouent ipsa seipsa, vt animatorū & animalium genus. Hæc igitur & opinionem præbebant, ne forte contingat motum fieri, cum nõ esset omnino: propterea quòd nos in his videmus hoc contingere. immobilia enim cum sint aliquando, mouentur rursus, vt videtur.

Tex. 51. ¶ Hoc autem oportet accipere quòd secundum vnum motum ipsa mouent, & quòd secundum hunc non proprie. non enim ex ipsis est causa, sed insunt alij motus naturales animalibus, secundum quos non mouentur per seipsa: vt augmentatio, diminutio, respiratio; quibus mouetur animalium vnumquodque, cum quiescit, & non mouetur secundum eum motum, qui est à seipso. Huius autem causa est continens, & multa ingredientium, vt quorundam alimentum. nam, dum cõcoquitur, dormiunt, dum autem disgregatur, excitantur, & mouet seipsa, cum primum principium ab externo sit. quapropter non semper mouentur continua à seipsis. aliud enim est mouens ipsum, quod mouetur, & mutatur ad vnũquodque mouentium seipsa. In omnibus autẽ his mouetur primũ mouens, & causa, vt ipsum seipsum moueat à seipso, secundum accidens

Quia corpus mutat locum, & id, quod existit in corpore.

Tex. 52.

tamen. mutat enim locũ corpus: quare & quod in corpore existit: & quod in veste mouens seipsum. ¶ Ex quibus credere licet quòd, si quid est immobilium quidem, mouentium autem, & ipsorum, quæ mouentur secundam accidens, impossibile est continuo motu mouere. Quare, si necesse est quidem continue esse motum, esse quid oportet primum mouens immobile; & non secundum accidens, si futurum est (vt diximus)

aus) in iis, quæ sunt, vt sit incessabilis quidam, & immortalis motus, & manere ens ipsum in seipso, & in eodem. principio enim manere necesse & omne manere, continuuum existens ad principium. Non est autem idem moueri secundum accidens à seipso, & ab altero. moueri enim ab alio, & eorum, quæ sunt in cælo, quibusdam principiis inest, quæ secundum plures referuntur lationes: alterum autem corruptibilibus solum. ¶ At vero, si aliquid est semper huiusmodi, mouens quidem, immobile autem, & ipsum perpetuum, necesse est & ipsum primum, quod ab hoc mouetur, perpetuum esse. Est autem hoc manifestum quidem & ex eo, quod non aliter esset generatio, & corruptio, & mutatio in aliis, nisi aliquid moueat id, quod mouetur. immobile enim eodē, & vno motu semper mouebit eodem modo, tanquam nihil ipsum mutetur ad id, quod mouetur. quod autem mouetur ab eo quidem, quod mouetur, ab immobili autem mouetur iam, propterea quod aliter, ac aliter se habet ad res ipsas, non eiusdem motus erit causa: sed propterea, quod in contrariis est locis, aut formis, contrarie præstabit vt moueatur vnumquodque aliorum, & aliquando quidem quiescat, aliquando autem moueatur. Manifestum igitur factum est ex dictis & quod in principio dubitabamus, curnam non omnia aut mouentur, aut quiescunt, aut alia quidem mouentur semper, alia vero quiescunt, sed quædam aliquando quidem, aliquando autem non. Huius enim causa manifesta nunc est, quod alia quidem ab immobili sempiterno mouentur, quæ propter semper mutantur: alia vero ab eo, quod mouetur, & mutatur: quare & ipsa necessarium

Principio manente, necesse & omne manere, continuuum existens ad principium. Tex. 53.

farium est mutari. Immobile autem, vt dictum est, tanquam simpliciter, & eodem modo, & in eodem permanens, secundum vnum, & simplicem mouebit motum.

Summa tertia. An detur motus continuus: & quis motuum sit primus.

Caput Primum. Lationem esse ceteris motibus priorem.

Tex. 54.

T vero & alio facto principio, magis erit de his manifestum. considerandum enim est, vtrum aliquem motum contingat esse continuum, an non. & si contingit, quis est hic, & quis primus est motuum. Manifestum enim est quod, si necessarium quidem est semper motum esse, primus autem hic, & continuus est, quod primum mouens mouet secundum hunc motum, quem necessarium est vnum, & eundem esse, & continuum, & primum.

Tex. 55.

Motus triplex.

Latio est primum motuum.

Vide contr.

Zim.

Quod augmentatur, est

quidem vt simili augetur, est autem vt dissimili, contrarium enim alimentum dicitur esse contrarium. adiungitur autem

omne factum simile simili. necesse igitur est alterationem esse eam, quae in contrarium est, mutationem. At vero, si alteratur, oportebit esse

alterans, & agens ex potentia calido actu calidum

¶ Tribus autem existentibus motibus, alio quidem secundum magnitudinem, & alio secundum passionem, & alio secundum locum, quem vocamus lationem, hunc necessarium est esse primum. Impossibile enim est augmentationem esse, alteratione non praexistente, quod enim augmentatur, est quidem vt simili augetur, est autem vt dissimili, contrarium enim alimentum dicitur esse contrarium. adiungitur autem omne factum simile simili. necesse igitur est alterationem esse eam, quae in contrarium est, mutationem. At vero, si alteratur, oportebit esse alterans, & agens ex potentia calido actu calidum

dum. Manifestum est igitur quòd mouens non similiter se habet, sed aliquando quidem propinquius est, aliquando autem longius ab eo, quod alteratur, est. hæc autem sine latione non cõtingit esse. Si ergo necesse est semper motum esse, necesse est & lationem esse semper primam motuum. & si lationis alia quidem prior, alia vero posterior est, primam. Amplius autem omnium passionum principium est densitas, & raritas. etenim graue & leue, & molle & durum, & calidum & trigidum, densitates videtur esse, & raritates quædam. densitas autem, & raritas congregatio, & disgregatio, secundum quas generatio, & corruptio substantiarum dicitur, quæ autem congregantur, & disgregantur, necesse est & secundum locum mutari. At vero & eius, quod augmentatur, & diminuitur, mutatur secundum locum magnitudo.

*Vide contr.
Zimo.*

¶ Amplius & hinc considerantibus erit manifestum quòd latio prima est. primum enim, vt & in aliis, sic & in motu dicitur vtique multifariam. Dicitur autem prius, & quo non existente non erunt alia, illud veto sine reliquis. Et quod tempore. Et quod secundum substantiam. Quare, quoniam motum quidem necessariam est esse continue, erit autem continue, aut qui continuus est, aut qui consequenter, magis autem qui continuus est, & melius est continuum, quam consequenter esse: quod autem melius est, semper arbitramur in natura esse, si possibile est: possibile autem est continuum esse, demonstrabitur autem posterius, nunc autem hoc supponatur, & hunc nullum posse esse nisi lationem: necesse est itaque lationem esse primam, nulla enim necessitas est aut augmentari,

Tex. 56.

*Prius quod
modis dicatur.
vide in
post predicamentis: c. 5.*

*Meta. t. 6
16.*

*Dignius
semper accidit
primus in natura
si sit
possibile.*

aut

aut alterari id, quod fertur : neque igitur generari, aut corrumpi. horum autem nullum esse contingit, si continuus non sit, secundum quem mouet primum mouens.

Tex. 57. ¶ Adhuc, tempore primum. perpetuis enim solum competit moueri secundum hunc. Sed in vnoquoque eorum quidem, quæ habent generationem, lationem necesse est postremum esse motuum. post enim generationem primum alterationis est, & augmentatio. sed latio iam perfectiorum motus est. Sed alterum necesse est moueri secundum lationem prius, quod & generationis causa erit iis, quæ fiunt, non generatum, vt id, quod genuit, eo, quod generatum est. Videbitur autem generatio vtique esse prima motuum, propterea quod factam esse oportet rem primum. hoc autem in vno quidem quouis eorum, quæ fiunt, sic se habet, sed alterum quid necesse est prius moueri ex iis, quæ fiunt, quod & ipsum non fit, & hoc alterum prius. Quoniã autem generationem impossibile est esse primam: (omnia enim, quæ mouentur, essent corruptibilia) manifestum est quod neque eorum, qui consequenter sunt, motuum vltus prior est. Dico autem consequenter, augmentationem, postea alterationem, & diminutionem, & corruptionem. omnes enim posteriores sunt generatione. Quare, si neque generatio prior latione est, neque aliarum vlla mutationum.

Tex. 58.

Quod generatione posterioris, natura prius. Idem de 2. de partibus animi. 9. 4.

¶ Omnino autem videtur, id, quod fit, esse imperfectum, & ad principium ire quod fit, vt quod generatione posterioris est, natura prius sit. vltimo autem latio inest omnibus iis, quæ sunt in generatione. Quapropter viuētium alia quidem omnino immobilia sunt, propter indigentiam

gentiam instrumenti, vt plantæ, & multa genera animalium: aliis autem, cum perficiuntur, inest. Quare, si magis inest latio iis, quæ magis nata sunt naturam, & motus hic primus aliorum erit secundum substantiam.

¶ Et propter hæc, & quia minime, motuum, id, quod mouetur, dum fertur, à substantiâ discedit. secundum enim solam nihil mutatur. ab esse. vt, cum, quid alteratur, quale: cum vero augetur & diminuitur, quantum. Tex. 59.

¶ Maxime autem manifestum est, quòd mouens ipsum seipsum maxime secundum hunc mouet proprie, qui secundum locum est. & etiam dicimus hoc esse eorum, quæ mouentur, & mouent, principium, & primum iis, quæ mouentur, id scilicet, quod ipsum seipsum mouet. Tex. 60.

Caput Secundum: Quòd motus alij à latiore non sint continui.

Quòd igitur latiore primus motuum sit, manifestum est ex his. Quæ autem latiore prima sit, nunc demonstrandum est. simul autem & quod nunc, & quod prius suppositum est, quòd contingit quendam motum continuum esse, & perpetuum, manifestum erit eadem Methodo. ¶ Quòd igitur aliorum motuum continuum nullum contingit esse, ex his manifestum est. Omnes enim ex oppositis ad opposita sunt, & motus, & mutationes, vt generationi quidem, & corruptioni ens, & non ens, termini sunt. alterationi autem contrariæ passionis, augmentationi vero, & diminutioni aut magnitudo, & paruitas, aut perfectio magnitudinis, & imperfectio. contrarij autem, qui in contraria. Tex. 61.

Tex. 62.

id autem, quod non semper mouetur hac motione, existit autem prius, necesse est prius quiescere. manifestum est igitur quod quiescet in contrario id, quod mutatur. Similiter autem & in mutationibus. opponuntur enim generatio, & corruptio simpliciter, & singularis singulari. Quare, si impossibile est simul mutari secundum oppositas, non erit continua mutatio, sed inter ipsas medium erit tempus. nihil enim differt contrarias, aut non contrarias esse, quæ secundum contradictionem sunt, mutationes, si modo impossibile sit simul eidem adesse. hoc enim rationi nihil vtile est. Nec si non necesse est quiescere in contradictione, neque est mutatio quieti contrarium: non enim fortassis quiescit, quod non est, corruptio autem est in non ens. sed si solum mediū sit tempus: sic enim non est mutatio continua. neque enim in prioribus contrarietas vtilis erat, sed non contingere simul esse. Non oportet autē turbari quod idem pluribus erit contrarium; vt motus statui, & motui, qui est in contrarium: sed solum hoc accipere, quod opponitur quodammodo & motui, & quieti motus contrarius, vt æquale, & mediocriter excedenti, & ei, quod exceditur: & quod non contingit simul oppositos esse, aut motus, aut mutationes.

Tex. 63. ¶ Amplius autem & in generatione, & corruptione etiam penitus absurdum esse videbitur, si factum confestim necesse est corrumpi, & nullo tempore permanere. Quare ex his utiq; fides aliis fiet. physicum enim est similiter sese habere in omnibus.

Capitulum

Caput Tertium. Nullam lationem, nec rectam, neque etiam reflexam aliquam, siue rectam, siue circularem posse esse perpetuo continuam.

Quòd autem contingit esse quendam infinitum vnum existentem, & continuum, & hic est circularis, nunc dicamus. Omne enim, quod fertur, mouetur aut circulari, aut recto, aut misto. quare, si neque illorum alter continuus est, neque illum, qui ex vtrisque compositus est, esse est possibile, quòd autem id, quod fertur recto, & finito, non feratur continue, manifestum est. reflectitur enim. reflexum autem recto contrariis mouetur motibus. contrarius enim secundum locum est is, qui est sursum, ei, qui est deorsum: & qui est in ante, ei, qui est in retro: & qui est ad sinistra, ei, qui est ad dextra. loci enim contrarietates hæc sunt. Quis autem est vnus, & continuus motus, prius definitum est, quòd is, qui est vnus, & in vno tempore, & in non differenti secundum speciem. Tria enim sunt, & quod mouetur, vt homo, aut Deus: & quando, vt tempus: & tertium id, in quo. hoc autem est aut passio, aut forma, aut locus, aut magnitudo. contraria autem differunt specie, & non vnum sunt. loci autem sunt dictæ differentia. Signum autem est quòd motus contrarius est, qui est ab A ad B ei, qui est ab ipso B ad A, quia sistunt, & cessare faciunt seinuicem, si simul fiant. Et in circulo similiter. vt qui est ab A ad B ei, qui est ab A ad C. sistunt enim, si conueniunt sint, & non fiat reflexio, propterea quòd contraria mutuo se corrumpunt, & impediunt. sed non is, qui est in latus, ei, qui est sursum.

¶ Maxime autem manifestum est quòd im-

Tex. 64.

Motus localis diuisio.

Idem infra. t. c. 75.

Reflexum recto contrarium mouetur motibus.

Ad motum vnum requiri tria.

Tex. 64.

possibile est eum motum esse cōtinuum, qui super recta fit. quia reflexum necessarium est stare, non solum super recta, sed etiam si secundum circulum feratur: non enim idem est circulo ferri, & circulum. est enim aliquando quidem vt id continuet, quod mouetur, aliquando autem vt in idem proiectum, vnde moueri cœpit, reflectatur iterum. Quod autem necesse est stare, fides est non solum in sensu, sed & in ratione. Principium autem hoc est. tribus enim existentibus principio, medio, & fine, medium ad vtrunq; ambo est, & numero quidem vnum, ratione vero duo. Amplius autem aliud est esse potentia, & esse actu. Quare rectæ quodlibet signum eorum, quæ inter extrema sunt, potentia quidem est medium: actu autem non est, nisi diuiserit hanc, & superstans iterum cœperit moueri. sic autem medium ipsum principium fit, & finis principium quidem posterioris, finis autem prioris. Dico autem, vt si A, quod fertur, stet in B, & iterum feratur in C. cum autem cōtinue feratur, neque adesse, neque abesse potest A in B signo, sed solum esse in ipso nunc, in tempore autem nullo, nisi cuius ipsum nunc diuisio est, in toto. Si autem affuisse ponat aliquis, & abfuisse, semper stabit A, quod fertur. impossibile enim est simul & affuisse A in B, & abfuisse. in alio ergo, & alio signo temporis. tempus igitur erit, quod in medio est. quare quiescet A in B. similiter autem & in aliis signis. eadem enim ratio est & in omnibus. Cum autem vtratur ipsum A, quod fertur, ipso B medio, & fine, & principio, necesse est stare, propterea quod duo facit similiter, atque si cogitauerit. sed ab A quidem signo abfuit, principio, in C autem affuit,

affuit, cum finierit, & steterit.

¶ Quapropter & ad dubitationem hoc est Tex.66.
dicendum. habet enim dubitationem hanc. Si enim sit ipsa E ipsi F æqualis, & A feratur continue ab extremo ad C, simul autem sit A in B signo, & D feratur ab F extremo ipsius ad G regulariter, & velocitate eadem ipsi A, ipsum D ante veniet ad ipsum G, quàm ipsum A ad C. prius enim se mouens, & discedens prius venire necesse est. Non ergo simul affuit A in B, & abiit ab eodem. quapropter & posterius fit. si enim simul, non posterius erit, sed necesse erit stare. Non ergo ponendum est, cum A affuit in B, ipsum D moueri simul ab F extremo. si enim affuerit A in B, erit & absuisse, & non simul, sed erat in sectione temporis, & non in tempore. Hic igitur est impossibile sic dicere in continuo, sed in eo, quod reflectitur, necesse est sic dicere. Si enim G feratur ad ipsum D, & iterum reflectens deorsum feratur, extremo D sine, & principio vtetur vno signo, vt duobus. quapropter stet necesse est, & non simul affuit in ipso D, & abiit ab ipso D. ibi enim simul esset, & non esset in eodem nunc. ¶ At vero quæ olim illata fuit solutio, Tex.67.
non dicenda est. Non enim contingit dicere quòd est in D ipsum G in sectione neque affuit, neque absuit. necesse enim est ad finem venire, qui actu est, non potentia. quod igitur in medio est, potentia est, hoc autem actu, & finis quidem à deorsum, principium autem de sursum. Et motum ergo similiter. necesse est ergo stare quod reflectitur super recta. non igitur contingit continuum motum esse perpetuum super recta. Eodem autem modo occur-

Zenonis ratio.

rendum est & iis, qui interrogant Zenonis rationem, & volunt si semper dimidium transire oportet: hæc autem infinita sunt: infinita autem transire impossibile est. Aut vt eandem hanc rationem quidam aliter interrogant, volentes simul, cum quid mouetur, dimidium prius numerare, cum adest, secundum vnumquodque dimidium. quare, cum pertransierit totam, infinitum accidit numerasse numerum. hoc autem in confesso est impossibile esse.

Tex. 68.

¶ In primis ergo de motu sermonibus soluebamur, quia tempus infinita habet in seipso. nihil enim absurdum est, si in infinito tempore infinita transit aliquis. similiter autem infinitum & in longitudine est, & in tempore. Sed hæc solutio ad interrogantem quidem se habet sufficienter. interrogabatur enim, si in finito tempore contingit infinita transire, aut numerare: ad rem autem ipsam, atque veritatem non sufficienter. si enim aliquis dimittens magnitudinem, & interrogationem, si in finito tempore contingit infinita transire, interroget de ipso tempore hæc (habet enim tempus infinitas diuisiones) non amplius sufficiens erit hæc solutio, sed verum illud dicendum est, quod quidem diximus in nuper dictis sermonibus. Si enim aliquis continuam diuiderit in duo dimidia, hic vno signo, tanquam duobus, vtitur. facit enim ipsum & principium, & finem. sic autem facit & qui numerat, & qui in dimidia diuidit. Sic autem diuidente, neque erit continua linea, neque motus. continuus enim motus continui est: in continuo autem insunt quidem infinita dimidia, sed non actu, sed potentia. Si vero faciat actu, non faciet continuum, sed stabit. quod

In continuo insunt infinita dimidia potentia, non actu.

quod quidem in numerante dimidia: manifestum est quòd accidit. vnum enim signum necesse est ipsi numerare duo. alterius enim dimidij principium, alterius autem finis erit, si non vnam numeret continuam, sed duo dimidia. Quare dicendum est ad interrogantem, si contingit infinita transire, aut in tempore, aut in longitudine, quòd est quidem sic, est autem non sic. actu enim si fiat, non contingit, potentia autem contingit. qui enim continue mouetur secundum accidens, infinita transiit, simpliciter autem non accidit enim lineæ infinita dimidia esse. substantia autem ipsa altera est, & esse. ¶ Manifestum autem est & quòd, nisi aliquis faciat temporis signum (quod prius, & posterius diuidit) semper posterioris ad ipsam rem erit simul idem ens, & non ens, & quando factum erit, non erit. signum igitur vtrisque commune est, & priori, & posteriori, & idem, & vnum numero, ratione autem non idem: huius enim finis est, alterius autem principium: ad ipsam autem rem semper posterioris passionis est. Sit enim tempus, in quo A C B, res in quo D. hæc in A quidem tempore alba, in B vero nõ alba: in C ergo alba, & nõ alba. in quolibet enim ipsius A verum est dicere albam, si toto hoc tempore erat alba, & in B non albam: C autem in vtrisque. non ergo dandum est in toto, sed præter vltimum nunc, in quo C: hoc autem iam posterius. & si fiebat non album, & si corrumpebatur album. in toto A, factum est, aut corruptum in C. quare album, aut non album primum in illo verum est dicere, aut, cum est factum, non erit, & cum corruptam est, erit: aut simul album, & non album, & omnino ens, &

Tex. 69.

non ens esse necesse est. Si vero quod fuerit prius non ens, necesse est fieri ens, & cum fit, non est, non est possibile in impartibilia tempora diuidi tempus. si enim in A tempore fiebat D album, factum est autem simul & in altero impartibili tempore, sed contiguo, in B, si in A fiebat & non erat, in B vero est, generationem oportet esse quandam mediam. quare & tempus erat, in quo fiebat. Non enim eadem ratio erit & iis, qui non impartibilia dicunt: sed ipsius temporis, in quo fiebat, factum est, & est in ultimo ligno, cui nullum est contiguum, aut consequenter: impartibilia autem tempora consequenter sunt. Manifestum autem quod, si in A toto tempore fiebat, quod non est maius tempus, in quo factum est, & fiebat, quam id, in quo toto solum fiebat.

Tex. 70.

¶ Quibus igitur aliquis tanquam propriis credit rationibus, hæc, & huiusmodi quædam sunt. Logice autem considerantibus & ex his videbitur alicui idem hoc accidere. Omne enim, quod continue mouetur, si à nullo prohibeatur, in quod quidem venit secundum lationem, in hoc & prius ferebatur. vt, si ad B venit, ferebatur ab B: & non, cum prope erat, sed mox vt cœpit moueri. cur enim magis nunc, quam prius? similiter autem & in aliis. Quod autem ab A ad C fertur, rursus ueniet ad A, continue motum. Cum ergo ab A ad C ferebatur, tunc & ad A fertur, eo, qui à C est, motu. quare simul contrariis. contrarij enim sunt, qui secundum rectam fiunt. simul autem & ex hoc mutatur, in quo non est. si igitur hoc impossibile est, necesse est steturi in C. non est ergo vnus motus. qui enim statu intercipitur,

Tex. 71.

non est vnus. ¶ Amplius autem & ex his manife

nife

nifestum est vniuersaliter magis de omni motu. Si enim omne, quod mouetur, moueatur aliquo dictorum motuum, & quiescat aliqua oppositarum quietum: (non enim erat alius præter istos:) quod autem non semper mouetur secundum hunc motum, dico autem quicunque sunt diuersi specie, & non si qua pars est totius, necesse est prius quiescere secundum oppositam quietem. quies enim priuatio motus est. Si igitur contrarij quidem motus sunt, qui secundum rectam fiunt, simul autem non contingit moueri contrariis motibus, quod ab A ad C fertur, non utique fertur simul & ab ipso C ad A. Quoniam autem non simul fertur, mouebitur autem secundum hunc motum, necesse est prius quiescat apud C. hæc enim est opposita quies, ei, qui est à C, motui. Manifestum igitur est ex iis, quæ dicta sunt, quòd non est continuus motus.

¶ Amplius autem & hæc ratio magis propria est iis, quæ dicta sunt. simul enim corruptum est non album, & factum est album. si igitur continua alteratio est ad album, & ex albo, & non manet aliquo tempore, simul corruptum est non album, & factum est non album. trium enim erit idem tempus. Amplius non si continuum est tempus, & motus, sed consequenter. quomodo enim erit vltimum idem contrariorum, vt dealbationis, & denigrationis?

Tex. 72.

Caput Quartum. Quòd motus solus circularis possit esse continuus.

¶ Vi autem super circularem fit, erit vnus, & continuus, nihil enim impossibile con-

Tex. 73.

tingit. Quod enim ex A mouetur, simul mouebitur ad A, secundum idem propositū. ad quod enim veniet, & mouetur ad hoc: sed non simul mouebitur contrariis, neq; oppositis. Non enim omnis, qui est ad hoc, ei, qui est ex hoc, contrarius est, aut oppositus. Sed contrarius quidem est, qui super recta fit. huic enim est contrarius secundum locum, vt qui secundum diametrum fit: distat enim plurimum. Oppositus autem est, qui est secundum eandem longitudinem. quare nihil prohibet continue moueri, & nullo tempore deficere. Circularis enim motus est, qui ab eodem in idem: Rectus autem, qui ab eodem in aliud. Et qui in circulo quidem fit, nunquam in eisdem est: qui vero secundum rectam sepe in eisdem. Eo igitur, qui semper in alio, & alio fit, contingit moueri continue: eo vero, qui in eisdem sepe, non contingit, necesse enim esset simul moueri oppositis. Quare neq; in semicirculo, neq; in alia circumferentia vlla contingit moueri continue. sepe enim necesse est secundū eadem moueri, & contrariis mutari mutationibus. non enim copulatur principio finis: qui autem circuli est, copulatur, & solus est perfectus.

*Circularis
motus quis:
Rectus quis.
† a. l. à se-
ipso in se-
ipsum.
† a. l. à se-
ipso.*

Tex. 74.

¶ Manifestum autem est & ex hac diuisione quod nō alios contingit motus esse cōtinuos. in omnibus enim accidit secundū eadem moueri sepe. vt in alteratione per media, & in eo, qui est quantitatis, per medias magnitudines, & in generatione, & corruptiōe similiter. nihil enim differt ea pauca, vel multa facere, in quibus est mutatio, aut medium addere quippiam, vel auferre. vtroq; enim modo accidit per eadem moueri sepe. Manifestum est igitur ex his, quod neq; qui de natura differunt, bene dicunt, qui

omnia

omnia sensibilia moueri semper dicunt. moueri enim necesse est aliquo illorum motu, & maxime secundum illos est alterari. fluere enim dicunt semper, atque diminui. amplius autem & generationem, & corruptionem, alteratione esse dicunt. Ratio autem nunc dixit vniuersaliter de omni motu, quod nullo motu contingit moueri continue, præterquam circulari. quare neque secundum alterationem, neque secundum augmentationem. Quod igitur neque infinita sit mutatio vlla, neque continua, præter circularem lationem, tot à nobis dicta sunt.

Caput Quintum. Quod circulatio primæ sit motuum.

QUOD autem lationum circulatio prima sit manifestum est. Omnis enim latio, sicut & prius diximus, aut circularis est, aut super recta, aut mista. Hac autem necesse est priores esse illas: ex illis enim constat. Recta autem circularis: simplex enim, & perfecta est magis. in infinitum igitur non est secundum rectam ferri. quod enim sic est, infinitum non est. sed neque, si esset, moueretur vtique aliquid. non enim id fit, quod impossibile est: transire autem infinitum impossibile est. Ea autem latio, quæ super finita recta fit, si reflectatur quidem, composita est, & duo motus: si vero non reflectatur, imperfecta est, & corruptibilis. Prius autem & natura, & ratione, & tempore, quod perfectum quidem est, imperfecto est, corruptibili autem incorruptibile. Amplius, motus prior est, quem contingit perpetuum esse, eo, quem non contingit. Circularem igitur contingit perpetuum esse, aliorum

Tex. 75.

Prius & natura, & ratione, & tempore perfectum imperfectione, & corruptibile incorruptibile.

Circularem motum continuum

rum

get perpetuū esse. alios vero non. rum autem neque corruptionem, neque alium vllum. statum enim oportet fieri. si autem status est, corruptus est. ¶ Rationabiliter autem accidit circularem vnum esse, & continuum, & nō eum, qui super recta fit. Eius enim, qui super recta fit, determinatum est & principiū, & medium, & finis, & omnia habet in seipso. quare est vnde id incipiat, quod mouetur, & vbi desinat. apud enim terminos quiescit omne, aut vnde aut vbi. Ipsius autem circularis, indeterminata sunt. cur enim magis quoduis eorum, quæ sunt in linea, terminus erit? similiter enim vnumquodque & principium, & medium, & finis est, vt semper quædam sint in principio, & fine, & nunquam. Quare mouetur, & quiescit quodammodo sphaera: eundem enim occupat locum. Causa autem est, quoniã omnia hæc acciderunt ipsi centro: principium enim, & mediū magnitudinis, & finis est. Quare fit vt, propterea quòd hoc extra circumferentiam est, non sit vbi id, quod fertur, quiescat, quasi transferit. semper enim fertur. circa medium, sed non ad extremum. propterea autem, quòd hoc manet, & semper quiescit quodammodo totum, & mouetur continue. Accidit autem econuerso. etenim, quoniam mensura motuum circumlatio est, primum necesse est ipsam esse: omnia enim mensurantur primo. &, quia primus est, mensura est aliorum. Amplius autem & regularem contingit circularem esse solum. qui enim super recta fiunt, irregulariter, & à principio feruntur, & ad finem. omnia enim quanto plus distant ab eo, quod quiescit, feruntur velocius. circularis autem: solius neque principium, neque finis in ipso natura est, sed extra.

Quod

Circumlatio mensura est motuum. Omnia mēsurantur primo.

¶ Quòd autem ea, quæ est secundum locum Tex. 77.
 latio, primus motuum sit, testantur omnes, qui-
 cunque de motu fecerunt mentionem. princi-
 pia enim ipsius tribuunt mouentibus secundum
 huiusmodi motum. Disgregatio enim, & con-
 gregatio motus secundum locum sunt. sic autem
 mouent amicitia, & lis: ipsarum enim hæc dis-
 gregat, illa autem congregat. Atque mentem
 primum mouentem dicit Anaxagoras disgre-
 gare. Similiter autem & quicumque talem qui-
 dem nullam causam dicunt, sed propter vacuū
 moueri dicunt. etenim hi eo, qui secundum lo-
 cum est, motu naturam moueri dicunt. motus
 enim, qui propter vacuum fit, latio est, & vt in
 loco: aliorum autem nullum inesse primis, sed
 iis, quæ sunt ex his, putant. augmentari enim, &
 diminui, & alterari, cum congregantur, & dis-
 gregantur, impartibilia corpora dicunt. Eodem
 autem modo & quicumque per densitatem, aut
 raritatem conficiunt generationem, aut corru-
 ptionem: congregatione enim, & disgregatione
 hæc disponunt. Amplius autem & præter hos,
 qui animam causam motus faciūt. ipsum enim
 seipsum mouens principium esse dicunt eo-
 rum, quæ mouentur. mouet autem animal se-
 ipsum, & omne animatum eo, qui secundum lo-
 cum est, motu. Et proprie quoque moueri dici-
 mus solum, quod mouetur eo, qui secundum lo-
 cum est, motu. si autem quiescat quidem in eo-
 dem, augmentetur autem, aut diminuatur, aut
 alteretur, quodammodo moueri, simpliciter au-
 tem moueri, non dicimus. Quod igitur semper
 & motus erat, & erit omni tempore, & quod-
 nam sic principium perpetui motus, adhæc au-
 tem quis motus primus, & quem motum per-
 petuum

Anaxago-
ras.

petuum contingit solum esse, & quòd primum mouens immobile sit dictum est.

Summa Quarta. Primum motorem indivisibilem esse, & imparabilem, nullamque prorsus habere magnitudinem.

Tex. 78.

Uòd autem hoc necesse est imparabile esse, & nullam habere magnitudinem, nunc dicamus, primum de prioribus ipso determinantes. Horum autem vnum quidem est, quòd

impossibile est vllum finitum mouere infinito tempore. tria enim sunt, quod mouetur, & mouens, & tertium, in quo scilicet, tempus. hæc autem, aut omnia infinita sunt, aut omnia finita, aut aliqua, vt duo, aut vnum. Sit igitur A mouens, quod autem mouetur B, tempus infinitum, in quo C. Ipsum igitur D moueat aliquam partem ipsius B, quæ sit in quo E. Non igitur in æquali ipsi C. in maiore enim maius. quare non est infinitum tempus illud, quod est ipsius F. sic itaque ipsi D addendo consumam ipsum A, & ipsi E ipsum B: tempus autem non consumam, semper remouens æquale: infinitum enim est: quare totum A totum B mouebit in tempore finito ipsius C. Non ergo possibile est à finito moueri aliquid secundum infinitum motum. Quòd igitur non contingit finitum infinito tempore mouere manifestum est.

Tex. 79.

¶ Quòd autem omnino non contingit in magnitudine finita infinitam esse potentiam, ex his manifestum est. Sit enim maior potentia semper, quæ æquale in minori tempore facit, vt quæ calefacit, aut dulcescit, aut proiicit, & omnino mouet. Necesse est

est ergo & à finito quidem, infinitam auté habente potentiam, pati aliquid patiens, & plus quam ab alio. maior enim est infinita potentia. At vero tempus quidem non contingit esse vltimum. Si enim sit in quo A, tempus, in quo infinita vis calefecit, aut pepulit, A B, autem, in quo finita quædam, ad hanc, maiorem semper accipiendo finitam, perueniã aliquando ad id, quod est in A tẽpore mouisse. ad finitũ enim semper addens excedam omne determinatum: & auferens semper deficere faciam similiter: inæquali ergo tempore mouebunt finita, ac infinita. hoc autem est impossibile. nullum itaque finitum contingit infinitam potentiam habere.

¶ Neque igitur nec in infinito finitam. Tex. 80.
 atten contingit in minori magnitudine maiorẽ potentiam esse: sed adhuc magis in maiori maiorem. Sit igitur id, in quo A B, infinitum. pars igitur B C habet potentiam aliquam, quæ in aliquo tempore mouit D, in tempore, scilicet in quo E F. Si igitur ipsius B C duplum accipiam, in dimidio mouebit tempore ipsius E F: sit enim hæc proportio: quare in F H mouebit. ergo sic accipiendo, semper ipsum A B nõquam transibo: tempore auté dato, semper minus accipiam: infinita ergo potentia erit: omnem enim finitã potentiam excedit. Omnis finita potentia
 Omnis autem finitæ potentie necesse est finitum esse & tempus. si enim in quodam tanta, maior in minori quidem, sed necesse est finitum esse tempus.
 determinato mouebit tempore, secundum conuersionem proportionis. Infinita autem omnis potentia est, vt & multitudo, & magnitudo, quæ excedit omnem finitam. ¶ Est autem & sic demonstrare hoc. accipiemus enim quandã Tex. 81.
 potentiam, eandem genere. ei, quæ est in infinita ma

ta magnitudine, in magnitudine finita existentem, quæ mensurabit eam, quæ in infinita est, finitam potentiam. Quod igitur non infinitam contingit esse potentiam in finita magnitudine, neque finitam in infinita ex his palam est.

Tex. 82. ¶ De iis autem, quæ feruntur, bene se habet dubitare quandam dubitationem primum. Si enim omne, quod mouetur, mouetur ab aliquo, quæcunque non ipsa seipsa mouent, quomodo mouent aliqua continue, non tangente eo, quod mouit, ut proiecta. Si autem simul mouet & aliud quid is, qui mouit, ut aërem, qui, cum mouetur, mouet, similiter impossibile est primo non tangente, neque mouente moueri, sed simul omnia & moueri, & quiescere, cum id, quod primum mouet, cessauerit. & si facit, quemadmodum lapis, veluti si mouet id, quod mouit. Necessè autem est hoc quidem dicere, quod primum mouens facit, ut possit mouere aut aër hic, aut aqua, aut aliud quid huiusmodi, quod aptum natura est mouere, & moueri, sed non simul cessat mouere, & moueri. sed moueri quidem simul, cum mouens cessauerit moueri, mouens autem adhuc est. quapropter mouetur quid alij contiguum. & in hoc eadem ratio est. Cessat autem, cum in ipso contiguo minor fuerit virtus, quam ut moueat. tandem autem cessat, cum non amplius fecerit prius mouens, sed motum patiens solum. hæc autem necesse est simul cessare, hoc quidem mouere, hoc autem moueri, & totam motionem. Hic igitur in iis, quæ possunt aliquando quidem moueri, aliquando autem quiescere, fit motus, & non continuus, sed videtur. aut enim existentium consequenter est, aut se tangentium: non enim vnum mouens est, sed contigua adinueni-

cem

cem sunt. Quapropter & in aëre, & in aqua fit huiusmodi motus, quem dicunt quidam circumobfistentiam esse. Impossibile autem est aliter dubitata soluere, nisi dicto modo. Circumobfistentia autem simul omnia moueri facit, & mouere: quare & cessant: nunc autem videtur vnum aliquid continue moueri: ab aliquo igitur: non enim ab eodem. ¶ Quoniam autem in iis, quæ sunt, necesse est semper motum esse continuum: hic autem vnus est: necesse autem est vnum & magnitudinis alicuius esse: (non enim mouetur quod magnitudine caret:) & vnus, & ab vno. non enim esset continuus, sed contiguus alter alteri, & diuisus: mouens igitur, si vnum est, aut subiens motum mouet, aut immobile existens. Si igitur motum subiens, consequi oportebit, & mutari ipsum, simul autem moueri ab aliquo: quare stabit, & perueniet ad id, quod est moueri ab immobili. hoc enim non necesse est simul mutari, sed semper poterit aliquid mouere. nam sine labore est sic mouere. Et regularis hic motus, aut solus, aut maxime. non enim habet mutationem vllam id, quod mouet. oportet autem id, quod mouetur ab illo, non habere mutationem, vt similis sit motus. ¶ Necesse est autem aut in medio, aut in circulo esse, hæc enim principia sunt: sed celerrime mouentur quæ proxima sunt mouenti: huiusmodi autem est ipsius totius motus: illic ergo ipsum mouens.

¶ Habet autem dubitationem, si contingat aliquid, quod mouetur, mouere continue, sed non, vt id, quod pellit, iterum & iterum, & eo quod consequenter sit, continue. Aut enim ipsum oportet pellere, aut trahere, vel vtrumque, aut alterum aliquid excipiens aliud ab alio, sicut

Aristor. Physic.

*ἀνεκπέ-
σουσι.*

Tex. 83.

Tex. 84.
*Primi motus
sedes in
circulo.*

† *alia l cir-
culi motus.*

Tex. 85.

dudum dictum est in iis, quæ proiciuntur, si, cum diuisibilis sit aër, aut aqua, mouet, sed ut qui semper mouetur. utroque autem modo non possibile est vnum esse, sed contiguum. Solus itaque is continuus est, quo ipsum immobile mouet. semper enim similiter se habet, & ad id, quod mouetur similiter se habebit, & continue.

Tex. 86. Determinatis autem his manifestum est quòd impossibile est primum mouens, & immobile habere aliquam magnitudinè. Si enim magnitudinem habet, necesse est aut finitam ipsam esse, aut infinitam. Quòd igitur infinitam non contingat magnitudinem esse, ostensum est prius in Physicis. Quòd autem finitam impossibile est habere infinitam potentiam, & quòd impossibile est à finita moueri aliquid infinito tempore, demonstratum est nunc:

primum autem mouens perpetuo
mouet motu, & infinito tempo-
re: manifestum itaq, est quòd
indiuisibile est, & im-
partibile, & nullam
habens ma-
gnitudi-
nem.

*Librorum Octo de Physico au-
ditu finis.*

ARIST.

ARISTOTELIS

STAGIRITAE, PE-

RIPATETICORVM

PRINCIPIS. DE

C O E L O

L I B E R P R I M U S.

S V M M A E L I B R I.

In primo tractatu istius libri continentur decem summa magna. Prima est de substantia istius artis.

Secunda de definitione corporis naturalis, eo quod ipsum solum inter omnia alia corpora est completum.

Tertia in demonstratione, quod mundus est perfectus.

Quarta in demonstratione eius, quod est corpus esse simplex rotundum, dissimilis natura cuiuslibet corporum simplicium motorum motu recto.

Quinta in demonstratione, quod hoc corpus non est graue neque leue.

Sexta in demonstratione, quod non accipit generationem neque corruptionem, neque aliquam specierum motuum, nisi localem tantum, & quod numerus simplicium est quinque.

Septima, quod totum est finita quantitatis.

Octaua, quod mundus est unus numero tantum.

Nonna, quod non est extra mundum neque vacuum neque plenum.

Decima in demonstratione, quod mundus neque generabilis est, neque corruptibilis, neque habet potentiam corruptionis: & quod impossibile est aliquod generabile esse incorruptibile, neque aliquod non generabile esse corruptibile.

Tex. 1.

Cientia de natura ferè plurima videtur circa corpora, & magnitudines, & horum passiones, atque motus, adhuc autem circa principia, quæ talis substantiæ sunt. natura enim constantium hæc quidem sunt corpora, & magnitudines, hæc autem corpus habent, & magnitudinè, hæc vero principia eorum, quæ habent, sunt.

Summa secunda de definitione Corporis naturalis & eius perfectione, & Tertia de mundi perfectione.

Tex. 2.

*Continuum
quid Cor-
pus.*

*Vide cõtra.
Zimarra.*

*Ternary
perfectio.*

Continuum igitur est, quod diuisibile est in semper diuisibilia. Corpus vero, quod omniquaque diuisibile est. Magnitudinis autem ea quidem, quæ ad vnum, linea: quæ autem ad duo, planum: quæ vero ad tria, corpus. & præter has non est alia magnitudo, propterea quòd ipsa tria omnia sunt, & ipsum ter omniquaque. Quemadmodum enim aiunt & Pythagorei, ipsum omne, & omnia tribus determinata sunt, finis enim & medium, & principium numerum habent eum, qui ipsius omnis est: hæc autem eum, qui trinitatis est. Quapropter à natura accipientes, tanquam leges illius, & ad sacrificia deorum hoc vtimur numero. Assignamus autem & appellationes ad hunc modum. duo enim ambo quidem dicimus, & duos ambos, omnes autem non dicimus: sed de tribus hanc appellationem dicimus primum. hæc autem, quemadmodum dictum est, sequimur, propterea quòd natura ipsa sic inducit.

inducit: ¶ Quapropter, quoniam omnia, & omne, & perfectum secundum formam non differunt abinuicé, nisi in ipsa materia, & in quibus dicuntur, corpus utique solum erit è magnitudinibus perfectum. solum enim terminatum est tribus: hoc autem est omne. tripliciter autem cum sit diuisibile, omniquaq; diuisibile est. aliorum autem, hoc quidem ad vnum, hoc auté ad duo. vt enim numerum adepta sunt, sic & diuisionem, & continuitatem. hoc enim ad vnum continuú est, hoc auté ad duo, hoc vero omniquaq; tale. ¶ Quæcunq; igitur magnitudines diuisibiles sunt, & continuæ hæ sunt. Si autem & continuæ, omnes diuisibiles sint, nondú manifestum est ex iis, quæ nunc. Sed illud quidem manifestum est, quòd non est in aliud genus transitio, quemadmodum ex longitudine in superficiem: ¶ in corpus autem, ex superficie. non enim adhuc talis perfecta erit magnitudo, necesse enim est fieri egressum secundum deflectionem. non est autem possibile perfectum deficere: omniquaque enim est. Vnumquodque igitur corporum, quæ in partis forma sunt, secundum rationem tale est. omnes enim habet dimensiones: sed ad propinquum tactu terminatum est. quapropter modo quodam multa corporum vnumquodque est. Ipsum autem omne, cuius hæ partes sunt, perfectum necesse est esse, & quemadmodum nomen ipsum significat, omniquaque, & non hac quidem, hac auté non. De ipsius igitur vniuersi natura, siue finita sit secundum magnitudinem, siue finita sit secundum totam molem, posterius considerandum est.

Tex. 3.

Tex. 4.

*Súma Tertia de Mú-
di perfectio-
ne.*

Summa quarta. Demonstrat. circulare, simplexque dari corpus, ab unoquoque simplicium mobilium motu recto sua natura diversum.

Tex. 5

Eiis autem, quæ secundum speciem ipsius partes sunt, nunc dicamus, hoc facto principio. Omnia enim naturalia corpora, & magnitudines, secundum se, mobiles secundum locum

esse dicimus. naturam enim motus principium ipsis esse dicimus. Omnis autem motus, qui secundum locum fit, quem vocamus lationem, aut rectus, aut circularis, aut ex his mixtus est: simplices enim hi duo soli. causa autem est, quoniam & magnitudines hæ simplices solum sunt, recta, & circularis. Circularis igitur est, qui circa medium fit. Rectus autem, qui sursum, & deorsum. Dico autem sursum quidem eum, qui à medio: Deorsum vero eum, qui ad medium.

Tex. 6.

¶ Quare necesse est omnem esse simplicem lationem, hanc quidem à medio, hanc vero ad medium. hanc autem circa medium. & videtur sequi secundum rationem hoc ea, quæ à principio: etenim & corpus perfectum est in tribus, & motus ipsius.

Tex. 7.

Definitio corporis simplicis.

Circofita secundum prædominans momentum.

¶ Quoniam autem corporum illa quidem sunt simplicia, hæc autem composita ex his: (dico autem simplicia quidem, quæcunque motus principium habent secundum naturam, puta ignem, & terram, & horum species, & cognata his:) necesse est & motus esse illos quidem simplices, hos autem mixtos quodammodo: simplicium quidem simplices, mixtos autem compositorum: moueri autem secundum prædominans.

Tex. 8.

¶ Si igitur est simplex motus, simplex autem est circularis motus, & simplicis cor

corporis simplex est motus, & simplex motus simplicis corporis: (etenim, si compositi sit, secundum prædominans erit:) necessarium est esse aliquod corpus simplex, quod natum est ferri circulari motu secundum suam ipsius naturam.

¶ Violentia enim contingit illo, qui alterius, & alterius est, secundum naturam autem impossibile: si vnus quidem sit vniuscuiusque simplicium motus is, qui secundum naturam.

¶ Amplius, si motus præter naturam contrarius est ei, qui secundum naturam est, & vnum vni contrarium necesse est, cum simplex circularis sit, si non erit secundum naturam latum corporis, præter naturam ipsius esse. Si igitur ignis, aut aliud quippiam talium est circulariter latum, contraria, quæ secundum naturam ipsius est latio, erit circulari. sed vnum vni contrarium est, quæ autem sursum, & deorsum inuicem contrariæ sunt.

¶ Si vero alterum est corpus, quod circulariter feratur præter naturam, erit ipsius aliquis alius motus secundum naturam. sed hoc impossibile est. si enim qui sursum, ignis erit, aut aër: si autem qui deorsum, aqua, aut terra.

¶ At vero & primam quidem necessarium est esse talera lationem. perfectum enim prius natura est imperfecto. circulus autem perfectiorum est, recta vero linea nulla. neque enim infinita: haberet enim terminum, atque finem. neque finitarum vlla: extra enim omnes aliquid est: augeri enim contingit quantumcunque. Quare, si prior motus prioris sit natura corporis, circularis autem prior recto, qui vero super recta simplicium corporum est (& enim ignis super recta sursum fertur, terræ vero deorsum ad medium) necesse est & circularem

Tex. 9.

Tex. 10.

*Unū vni cō
trariū. idē.
x. met. xxiij.
& xvij.*

Tex. 11.

Tex. 12.

*Perfectum
prius natura
est imperfecto.
Idem
s. Ph. lxxv.
& ij. Calb.
xxij.*

motum alicuius simplicium esse corporum. minorum enim latationem diximus esse secundum prædominans in mixture simplicium.

Tex. 13. ¶ Ex his igitur manifestum est quòd esse nata est quædam substantia corporis alia, præter eas, quæ hic sunt, consistentias, diuinior, ac

Tex. 14. prior his omnibus. ¶ Arque, si quis adhuc accipiat omnem esse motum aut secundum naturam, aut præter naturam, & eum, qui alij præter naturam est, esse alteri secundum naturam, quale qui sursum, & qui deorsum fiunt, patiuntur. ille enim igni, hic autem terræ præter naturam, & secundum naturam est. quare necessarium est & circulem motum (quoniã his præter naturam est) alterius cuiusdam esse secundum naturam. ¶ Ad hæc autem, si est

Vide contr.
Zim.

Tex. 15. circularis alicui latio secundum naturam, palam est quòd erit utique aliquod corporum simplicium, ac primorum quod natum est, quemadmodum ignis sursum, & terra deorsum circulariter ferri secundum naturam. Si autem præter naturam feruntur ea, quæ feruntur circulariter, circulari latatione, mirabile, & omnino irrationabile est continuum solum hunc motum,

Quæ præter naturam sunt. citissime corrumpuntur.

& sempiternum existentem, præter naturam esse. videntur enim in aliis citissime corrumpi quæ præter naturam sunt. Quare, si est ignis id, quod circumfertur, quemadmodum aiunt quidam, non minus ipsi motus iste præter naturam est, quàm qui deorsum: ignis enim motum, eum videmus esse, qui à medio secundum rectam.

Tex. 16. ¶ Quapropter ex omnibus his aliquis ratiocinando crediderit, quòd est aliquod præter corpora, quæ hic, & circa nos sunt, alterum separatum, tanto honorabiliorem habens naturam,

ram, quanto quidem plus distat ab iis, quæ hic sunt.

*Summa Quinta. Corpus circulare, & simplex
nec graue esse, nec leue.*

Quoniam autem eorum, quæ dicta sunt, hæc quidem supponuntur, hæc autem ostensa sunt, manifestum est quod neque leuitatem, neque grauitatem habet corpus omne. Oportet autem supponere quid dicimus graue, & leue, nunc quidem sufficienter quoad in præsentia est opus, diligentius autem rursus, cum considerabimus de substantia ipsorum. Graue igitur fit, quod ferri natum est ad medium. Leue autem, quod à medio. Grauiissimū autem, quod omnibus substat, quæ deorsum feruntur. Leuissimum vero, quod omnibus supereminet, quæ sursum feruntur. Necesse est autem omne, quod fertur aut deorsum, aut sursum, aut leuitatē habere, aut grauitatem, aut ambo, non autem ad idem: ad alia enim sunt grauia, & leuia, vt aër ad aquam, & ad terram aqua.

¶ Corpus igitur, quod circulariter fertur, impossibile est habere grauitatē aut leuitatem. neque enim secundum naturam, neque præter naturam contingit ipsum moueri, aut ad medium, aut à medio. Nam secundum naturam non inest ipsi quæ super recta fit latio: vna enim erat vniuscuiusque simplicium: quare erit idem alicui eorum, quæ sic feruntur. præter naturam autē lato aliquo, si qui deorsum fit, præter naturam est, qui sursum fit, erit secundā naturā. si vero qui sursum præter naturā, qui deor-

Tex. 17.

*Vide contr.
Zim.*

*Graue
quid.
Leue quid.*

Tex. 18.

Tex. 19.
 Idem est lo-
 cus totius,
 & partis,
 quod quali-
 ter intelligē
 dū sit, vide
 cō. 52. tertiū
 Physic. pro
 hoc. vide idē
 infr. t. cō. 75.
 & cō. 80. &
 50. & 2. Cæ-
 li. 35. & 92.
 100. & 102.
 105. & 4.
 Cæ. t. c. 22.

sum secundū naturā, posuimus enim cōtrario-
 rum, cui alter præter naturā est, alterum esse se-
 cundum naturam. ¶ Quoniam autem ad idē
 fertur totū, & pars secundum naturam, vt tota
 terra, & parua gleba, accidit primo quidē ipsum
 neq; leuitatem habere vllam, neque grauitatē,
 aut enim ad medium, aut à medio posset ferri se-
 cundum suam ipsius naturam. Deinde, quòd
 impossibile sit moueri eo, qui secundum locum
 fit, motu aut sursum, aut deorsum directum,
 neque enim secundum naturam contingit mo-
 ueri motu alio, neque præter naturam, aut ip-
 sum, aut particularum vllam. eadem enim ra-
 tio est de toto, & parte.

*Summa Sexta. Circulare, simplèxque corpus,
 nec generabile, nec corruptibile, nec alterius
 mutationis, præterquam localis motus. susce-
 piuum esse: simpliciaque corpora quatuor
 esse numero.*

Tex. 20.

Imiliter autem rationabile est exi-
 stimare de ipso, & quòd ingenera-
 bile, & incorruptibile, & inaugmenta-
 bile, & inalterabile sit, propterea
 quòd fit quidem omne id, quod ge-
 neratur, & ex contrario, & subiecto quodam, &
 corrumpitur, similiter & subiecto quodam, &
 contrario, & in contrarium, quemadmodum
 in primis dictum est sermonibus, contrariorum
 autem & lationes contrariæ. Si igitur huic ni-
 hil contrarium contingit esse, ex eo quia latio-
 ni circulari non sit aliquis contrarius motus,
 recte videtur natura id, quod futurum erat in-
 generabile, & incorruptibile, exemisse à con-
 trariis,

*Contrariorū
 lationes con-
 traria.*

trariis. in contrariis enim est generatio, atque corruptio. ¶ At vero & id omne, quod augmentatur, augetur à cognato adueniente, & resoluto in materiam. huic autem non est, ex quo factum sit. Si autem est & inaugmentabile, & incorruptibile, eiusdem intelligentiæ est existimare & inalterabile esse: est enim alteratio motus secundum qualitatem. qualitatis autem habitus quidem, & dispositiones non sine mutationibus fiunt, quæ secundum passiones fiunt, ut sanitas, & morbus. secundum autem passionem quæcunque transmutantur naturalium corporum habentia, videmus omnia & augmentationem, & diminutionem, ut & animalium corpora, & partes ipsorum, & plantarum, similiter autem & elementorum.

Tex. 11.

Vide contr.
Zim.

¶ Quare, si circulare corpus neque augmentationem habere contingit, neque diminutionem, rationabile est & inalterabile esse. Quòd igitur sempiternum, & neque augmentationem habens, neque diminutionem, sed insensibile, & inalterabile, & impassibile est primum corporum, si quis suppositis credit, manifestum ex dictis est. Videtur autem & ratio iis, quæ apparent, attestari: & ea, quæ apparent, rationi. Omnes enim homines de Diis habent existimationem: & omnes eum, qui sursum est locum Deo tribuunt, & Barbari, & Græci, quicumque putant esse Deos, tanquam videlicet immortalis immortale coaptatum sit. impossibile enim aliter. Si igitur est aliquid diuinum, quemadmodum & est, & nunc dicta de prima substantia corporum dicta sunt bene. Accidit autem & hoc per sensum sufficienter, quo ad humanam dixisse fidem, in omni enim præterito tempore, secundum

Tex. 12.

Deorum loci
quare
calum.

dum traditam inuicem memoriam, nihil videtur transmutatum, neque secundum totum vltimum cœlum, neque secundum partem ipsius propriam vllam. Videtur autem & ipsum nomen ab Antiquis traditum esse vsque ad tempus præsens, hoc modo existimantibus, quo & nos dicimus. neque enim semel, neque bis, sed infinities oportet putare easdem peruenire opiniones ad nos. Quapropter rãquam altero quodam existente primo corpore præter terram, & ignem, & aërem, & aquam, æthera appellauerunt supremum locum, à currendo semper sempiterno tempore ponentes ipsi denominationem. Anaxagoras autem abutitur nomine hoc non bene: nominat enim æthera pro igne.

Non semel, nec bis, sed infinities oportet putare easdem opiniones ad nos. Idē. 1. Meteorologicorum.

Cōsimile a- pud Platonem in Cratulo.

Tex. 23. Idē in fr. tex. lviij. & sup. 7. & 8.

Tex. 24.

Tex. 25.

Tex. 26.

Tex. 27.

¶ Manifestum est autem ex dictis, & cur maiorem impossibile sit esse numerum dictorum corporum simplicium. simplicis enim corporis necesse est motum simplicem esse: solos autem hos esse dicimus simplices, eum, qui circularis est, & eum, qui super recta fit: & huius duas partes, hanc quidem à medio, hanc vero ad mediū.

¶ Quod autem non est circulari latiori contraria alia latio, ex multis vtique quispiam accipiat fidem. Primum quidem, quod circumflexæ rectam opponi maxime ponimus.

¶ Concauum enim & conuexum non solum ad inuicem opponi videntur, sed & recto, combinata, ad aptaque compositionem. Quare, si cōtrarius aliquis est, eum, qui super recta fit, maxime necessariū est cōtrariū esse circulari motui. ¶ Qui autem super recta fiunt, inuicē opponūtur propter loca. sursum enim & deorsum & loci est differētia, & contrarietas. ¶ Deinde si quis existimet eandem esse rationem, quæ &

in re

in recta, & in circumflexa est (eam enim quæ ab A ad B fit, lationem contrariam esse ei, quæ à B ad A) eam, quæ super recta fit, dicit. hæc enim finita est, circumflexæ autem infinitæ utique erunt circa eadem signa. ¶ Similiter autem & quæ in semicirculo vno fit, ut quæ à C ad D, & quæ à D ad C: eadem enim est ei, quæ super diametro est. semper enim vnumquodq; distare secundum rectam ponimus. ¶ Similiter autem & si quis, circulum faciens, eam, quæ super altero semicirculo est, lationem contrariam ponat ei, quæ in altero, ut in toto circulo eam, quæ ab E ad F, semicirculi G, ei quæ ab F ad E, in semicirculo H. Si autem & istæ sunt contrariæ, at non profecto eæ, quæ super toto circulo fiunt lationes, inuicem propter hoc contrariæ sunt.

Tex. 28.

Tex. 29.

¶ At vero neq; ea, quæ ab A ad B est, circularis latio, contraria est ei, quæ ab A ad C. ex eodem enim in idem motus est. contraria autem latio determinata est ex contrario in contrarium esse. ¶ Si autem circularis circulari esset contraria, frustra utique esset altera. in idem enim præterea necesse est quod circulariter fertur, vnde cunq; incipit, ad omnia similiter peruenire contraria loca. Sunt autem loci contrarietates sursum & deorsum, ante & retro, dextrum & sinistrum: lationis autem contrarietates secundum locorum sunt contrarietates.

Tex. 30.

Tex. 31.

Tex. 32.

† Frustra calceamentum dicimus, cuius non est calceatio.

† Deus & natura nihil agunt frustra. Idē 2.

Celi. 50. 59
 & 3. de Par.
 ani. cap. 1.
 & 3. de Anima. 1. c.
 43. & 2. Me

¶ Si enim æquales essent, non utiq; esset motus ipsarum. si autem alter motus dominaretur, alter utique non esset. quare, si ambo essent, frustra utique alterum esset corpus, non motum suo motu. † frustra enim calceamentum hoc dicimus, cuius non est calceatio. † Deus autem, & natura nihil frustra faciunt.

Summa 1a. cō. p̄rio.

*Summa Septima. Mundum finita esse
quantitatis.*

Tex. 33.

† a. l. delet
Philosopho-
rum.

*Parvus er-
ror in princi-
pio i fine fit
maximus.*

*Principium
virtute ma-
ius est, quã
magnitudi-
ne.*

Ed, quoniam manifestū est de his,
& de reliquis considerandum est.
Et primum vtrum sit quoddam cor-
pus infinitum, quemadmodum plu-
rimi Antiquorum † Philosopho-
rum putauerunt, an hoc sit vnum quid impossibi-
lium. sic enim aut illo modo se habere, non
aliquid parum, sed totum refert, ac omnino ad
eam, quæ de veritate est, speculationem. ferè e-
nim hoc est principium contrarietatum omni-
bus, qui aliquid de tota natura enuntiarunt, &
fuit, & erit vtrique. siquidem modica transgres-
sio à veritate discedētibz fit lōge decies mil-
lies maior. vt si quis minimam quandam esse
dicat magnitudinem: hic enim minimum in-
troducens, maxima vtrique amoueret Mathe-
maticorum. Huius autem causa est, quia prin-
cipium virtute maius est, quàm magnitudine.
quapropter quod in principio modicum est, in
fine ut perquam magnum. infinitum autem &
principij, & quantitatiz virtutem habet maxi-
mam: quare nihil absurdum est, neque irratio-
nabile admirabile esse differentia ex eo, quod
sumptum sit, quod est aliquod corpus infinitū.

Tex. 34.

¶ Quapropter de ipso dicendum est, à princi-
pio relumentibus. Necessè est igitur omne cor-
pus aut simplicium, aut compositorum esse.
quare & infinitum aut simplex erit, aut com-
positum. At vero & quod finitis simplicibus
necessè est finitum esse compositum manife-
stum est, quod enim ex finitis & multitudine, &
magnitudine componitur, finitum est & mul-
titudine.

ritudine, & magnitudine. tantum enim erit, quanta sunt, ex quibus est compositum.

¶ Restat igitur videte vtrum contingat ali- Tex. 35.
quod simplicium infinitum esse magnitudine, an hoc impossibile. prius itaque, cum tractauerimus de primo corporum, sic consideremus & de reliquis. Quod igitur necesse sit omne corpus, quod circulariter fertur, finitum esse, ex his manifestum est. Si enim infinitum sit corpus, quod circulariter fertur, infinitæ erunt quæ à medio eiiciuntur: infinitorum autem distantia infinita est: distantiam autem dico linearum, extra quam nullam est sumere magnitudinem, tangentem lineas: hanc ergo necesse est infinitam esse: finitarum enim semper erit finita. Amplius autem semper est data maiorem accipere quare quemadmodum numerum dicimus infinitum, quia maximus non est, eadem ratio & de distantia. Si igitur infinitum non est pertransire, infinito autem existente, necesse est distantiam infinitam esse, non vtique contingeret cælum moueri circulariter, cælum autem videmus circulo ferri. & ratione etiam determinauimus quod alicuius est circularis motus.

¶ Amplius à finito tempore, si abstuleris finitum tempus, necesse est & reliquum esse finitum, & habere principium, si tempus autem incessus habet principium, est principium etiam motus: quare & magnitudinis, super qua incessit, similiter autem hoc & in aliis. Sit itaque linea, in qua $A C E$, infinita ad alteram partem, qua est E . alia autem, in qua $B B$, ad vtramque partem infinita. Si itaque describat circulum linea $A C E$, à centro C feretur circulariter linea $A C E$, secans aliquando lineam

neam B B tempore finito: totum enim tempus, in quo circulariter latum est cælum, finitum est: & ablatum igitur, quo secans ferebatur. erit igitur aliquod principium, quo primum linea A C E lineam B B secuit. sed impossibile est. non est igitur circulariter verti infinitum: quare neque mundum, si esset infinitus.

Tex. 37.

¶ Amplius autem & ex his manifestum est quòd infinitum impossibile sit moueri. Sit enim linea A, quæ feratur iuxta lineam B, finita iuxta finitam. necesse est igitur simul & lineam A à linea B absolui, & lineam B à linea A. quantum enim altera acceperit alterius, & altera illius tantum. Si igitur ambæ moueantur in contrarium, velocius utique absoluentur. si autem iuxta manentem feratur, tardius eadem celeritate moto eo, quod iuxta fertur.

Tex. 38.

¶ Sed illud quidem manifestum est quòd impossibile sit infinitam pertransire in tempore finito. in infinito ergo. ostensum enim est hoc prius in iis, quæ de motu. Refert autem nihil, aut finitam ferri iuxta infinitam, aut infinitam iuxta illam. cum enim hæc mutatur iuxta illam, & illa mutatur iuxta hanc similiter mota, & non mota. verum, si moueantur ambæ, citius absoluentur: quamuis aliquando nihil prohibeat eam, quæ mouetur iuxta quiescentem, velocius pertransire, quàm eam, quæ contra mouetur, si quis fecerit eas, quæ contra mouentur, ambas ferri lente: eam autem, quæ iuxta quiescentem, multo illis ferri velocius. Nullum est igitur ad rationem impedimentum quòd iuxta quiescentem: quandoquidem motam contingit lineam A iuxta motam lineam B. tardius transire. Si igitur infinitum

in finitum est tempus, quo finita, quæ mouetur, absoluitur, & id in quo infinita per finitam mota est, necesse est infinitum esse. Impossibile est igitur infinitum moueri omnino. si enim etiam per minimam moueatur, necesse est ut infinitum fiat tempus: at vero cœlum circumit, & vertitur totum circulo in tempore finito: quare circumit circuli totam, quæ intus est, ut A B, finitam. Impossibile est igitur id infinitum esse, quod circulo fertur. ¶ Insuper, quemadmodum lineam, cuius finis est, impossibile est esse infinitam, sed, si ad longitudinem, & superficiem similiter, qua finis est, non contingit: cum autem fuerit finita, nusquam, ut quadrangulum infinitum, aut circulum, aut sphaeram, quemadmodum neque pedale infinitum. Si igitur neque sphaera, neque quadrangulum, neque circulus est infinitus, non existente autem circulo, neque utique circularis latio erit. similiter autem non infinito existente, neque utique erit infinita, si vero circulus infinitus non sit, non utique mouebitur circulariter infinitum corpus.

Tex. 39.

¶ Amplius autem, si C centrum sit, linea autem A B infinita, & linea E ad rectum infinita, & linea C D, quæ mouetur, nunquam absoluetur à linea E, sed semper se habebit quemadmodum linea C E: secat enim, qua est F. non igitur circulariter fertur infinita.

Tex. 40.

¶ Præterea, si infinitum sit cœlum, moueatur autem circulo, in tempore finito infinitum erit pertransiens. Sit enim cœlum quidem, quod manet, infinitum: quod autem in hoc mouetur, æquale. quare si transit circulariter, infinitum cum sit, infinitum æquale sibi pertransiit in tempore finito. sed hoc erat impossibile.

Tex. 41.

Tex. 42. ¶ Est autem conuersim dicere quòd, si finitum est tempus, in quo reuolutum est, & magnitudinem eam, quam pertransiuit, necesse est esse finitam: quale autem sibi pertransiuit: finitum igitur & ipsum est.

Tex. 43. ¶ Quòd igitur id, quòd circulo mouetur, non est interminatum, neque infinitum, sed habet

Tex. 44. finem, manifestum est. ¶ At vero neque id, quòd ad medium, neque quòd à medio fertur, infinitum erit. contrariæ enim sunt lationes, quæ sursum, & quæ deorsum: contrariæ autem

*Contrario-
rum si alte-
rum deter-
minatū est,
& alterum.*

ad contraria loca. contrariorum autem, si alterum determinatum est, & alterum determinatum erit: medium autem determinatum est. si enim vndeunque feratur deorsum id, quòd substat, non contingit transire vltra medium: determinato ergo medio, & eum, qui sursum est, locum necesse est determinatum esse. si vero loca definita sunt, & terminata, & corpora erunt terminata.

Tex. 45. ¶ Amplius, si sursum, & deorsum definita sunt, & medium necesse est esse definitum. Si enim non est definitum, infinitus vtique erit motus: hoc autem quòd impossibile sit, ostensum est prius. determinatum ergo est medium, quare & corpus, quòd in hoc aut est, aut fore potest. at vero, quòd sursum, & deorsum fertur, corpus potest in hoc fore: natum est enim hoc quidem à medio moueri, hoc vero ad medium. ¶ Ex his itaq; manifestum est, quòd

Tex. 46. non contingit corpus esse infinitum. Et ad hæc, si grauitas non est infinita, neque vtique horum corporum vllum erit infinitum, necesse enim est infiniti corporis infinitam esse & grauitatem. Eadem autem ratio erit & de leuitate. si enim est infinita grauitas, est & leuitas, si in-
fini

fnitum fit, quod superferatur.

¶ Patet autem ex his. Sit enim finita, & sumatur infinitum quidem corpus, in quo A B grauitas autem ipsius; in quo C. auferatur igitur ab infinito finita magnitudo, in qua B D: & grauitas eius sit in quo E. Ipsum igitur E ipso C minus erit: minor enim grauitas minor est: mensuret itaque minor quotieslibet: & vt grauitas minor ad maiorem, ita B D ad B F fiat: contingit enim auferri ab infinito quantumuis. Si ergo proportionales sunt magnitudines grauitatibus, minor autem grauitas minoris est magnitudinis, & maior vtique erit maioris: æqualis ergo erit finiti, & infiniti grauitas. Amplius, si maioris corporis maior est grauitas, ipsius G B maior erit grauitas quàm ipsius, F B. quare finiti grauitas quàm infiniti maior erit. & inæqualium etiam magnitudinum eadem grauitas erit: inæquale enim finito est in-

Tex. 47.

fnitum, ¶ Nihil autem refert grauitates commensurabiles sint, an incommensurabiles. etenim, si incommensurabilia sint eadem erit ratio. vt si E tertio mensurans excedat C grauitatem: magnitudinibus enim B D tribus totis sumptis maior erit earum grauitas, quàm ea, in qua C. quare idem erit impossibile. ¶ Amplius autem contingit & commensurabiles sumere, nihil enim refert incipere à grauitate, an à magnitudine. Vt si sumatur commensurabilis grauitas ipsi C; ea in quo E, & ab infinito auferatur, id quod habet grauitatem, in quo E; vt B D: deinde vt grauitas ad grauitatem B D, ita ad aliam fiat magnitudinem, vt ad B F, contingit enim infinita existente magnitudine quantumuis auferri. his enim sumptis commensu-

Tex. 48.

*Pars hæc
vsque ad
textum 49
desicit in
textu Ancer
rois.*

Tex. 49.

- rabiles erunt & magnitudines, & grauitates inuicem. ¶ Nihil igitur refert ad demonstrationem magnitudo, similis sit grauitatis, an dissimilis. semper enim est assumere æque grauia corpora ipsi B D, ab infinito quantauis aut auferendo, aut addendo. Quare manifestum est ex dictis quod non erit infiniti corporis finita grauitas. infinita igitur. si ergo hoc impossibile est, & infinitum aliquod esse corpus impossibile est. ¶ At vero quod infinitam quandam esse grauitatem impossibile sit, ex his manifestum est. Si enim tanta grauitas per tantum in hoc tempore mouetur, tanta & adhuc in minori. & eam analogiam, quam grauitates habent, tempora e contrario habebunt. vt, si dimidia grauitas in hoc, dupla in dimidio huius.
- ¶ Præterea finita grauitas omnem finitam lineam transibit in quodam tempore finito. Necessesse est igitur ex his, si qua est infinita grauitas, moueri quidem, quatenus tanta est, quanta finita, & amplius: non moueri autem, quatenus proportione quidem secundum excessus oportet moueri: contrariæ autem maiorem in minori. ratio autem nulla est infiniti ad finitum, minoris autem temporis ad maius finitum, sed semper in minori: minimum autem non est. ¶ Neque, si esset, vtilitas vlla vtique esset. alia enim quæpiam finita maior sumpta fuisset in eadem ratione, in qua infinita ad alteram esset: quare in æquali tempore, per æquale vtique moueretur infinita finitæ. sed impossibile est. At vero necesse est, si in quantouis tempore, finito autem, mouetur infinita, & aliam in eodem hoc finitam grauitatem moueri per quoddam finitum.

Infiniti ad finitum nulla est ratio. Idē 8. Phy. tex. 15. & infra tex. 4.

¶ Tex. 53.

Impossi

¶ Impossibile est igitur infinitam esse grauitatem, similiter autem & leuitatem. & corpora ergo infinitam habentia grauitatem, & leuitatem est impossibile. Quod igitur non est infinitum corpus, palam est & per ea, quæ particularia sunt speculantibus hoc modo, & vniuersaliter consyderantibus, non solum secundum rationes, quæ in iis, quæ circa principia dicta sunt à nobis. determinatum est enim & ibi vniuersaliter prius de infinito quomodo est, & quomodo non est, sed & nunc alio modo.

¶ Post hæc autem consyderandum est etiam, si infinitum quidem corpus non sit vniuersum ipsum, verum enim vero tantum quidem sit, vt plures sint cæli. Forte enim vtrique quis hoc dubitabit, quod quemadmodum, qui circa nos, mundus constitutus est, ita nihil prohibeat & alios esse plures cælos, plures quidem vno, non tamen infinitos. ¶ Primum autem dicamus

vniuersaliter de infinito. Necessè est itaque corpus omne aut infinitum esse, aut finitum. & si infinitum, aut dissimilare omne, aut simile. & si dissimilare, aut ex finitis speciebus, aut ex infinitis. ¶ Quod igitur non possibile est ex infinitis, manifestum est, si quis nobis sinat manere primas suppositiones. Finitis enim primis motibus existentibus, necessè est & species simplicium corporum esse finitas. simplex enim est simplicis corporis motus. simplices autem finiti motus sunt. necessè autem semper est motum habere omne corpus naturale. At vero, si ex finitis erit infinitum, necessè est & partium vnquamque esse infinitam. dico autem, vt aquam, aut ignem. sed impossibile est: ostensum est enim quod neque grauitas, neque leuitas est

Omne corpus necessè est motum habere. Idem infra. cō. 81. & 3. Cō. 10. 18 & 19.

- Tex. 58. infinita. ¶ Amplius necessarium est infinita
 magnitudine esse & loca ipsarum, quare & mo-
 tus infinitos omnium esse. hoc autem est im-
 possibile, si ponamus veras esse primas suppo-
 sitiones, & neque quod deorsum fertur in infi-
 nitum posse ferri, neque quod sursum secun-
 dum eandem rationem. impossibile enim est id
 fieri, quod non contingit esse factum. similiter
 in ipso, tale, & tantum, & ipso, ubi dico autem,
 si impossibile est factum esse album, aut cubi-
 tale, aut in Aegypto esse, & fieri aliquid horum
 impossibile est. Impossibile est igitur & ferri il-
 luc, quod nullum, quod fertur, peruenire potest.
- Tex. 59. ¶ Præterea, etli discretæ sunt, nihilominus
 contingeret, qui ex omnibus, ignem infinitum
 esse. ¶ Sed corpus est quod vndique dimen-
 sionem habet. Quare, quomodo possibile est
 plura quidem esse dissimilia, vnumquodque au-
 tem eorum infinitum esse? omni enim ex parte
 vnumquodque infinitum esse oportet.
- Tex. 61. ¶ At vero neque infinitum totum simile
 contingit esse. Primum enim non est aliud præ-
 ter istos motus: habebit igitur vnum horum, si
 autem hoc, accidet aut grauitatem infinitam
 esse, aut leuitatem infinitam. at vero non po-
 test corpus, quod circulo fertur, esse infinitum:
 impossibile enim est infinitum ferri circulo.
 nihil enim refert hoc dicere, aut dicere cælum
 infinitum esse. hoc autem ostensum est quod
 sit impossibile.
- Tex. 62. ¶ At vero neque omnino contingit infini-
 tum moueri, aut enim secundum naturam mo-
 uebitur, aut violentia, & si violentia, est ipi &
 qui secundum naturam est: quare & locus alius
 proprius, in quem feratur, hoc autem impossi-
 bile

*Impossibile
 est fieri qd
 non contin-
 git factum
 esse.*

*Tex. 62.
 Vide centr.
 Zim.*

bile est. ¶ Quod autem omnino impossibile sit infinitum à finito pati aliquid, aut finitum facere, ex his manifestum est. Sit enim infinitum, in quo A, finitum autem, in quo B, tempus autem, in quo mouit aliquid, aut motum est, in quo C. si itaque ab ipso B ipsum A calefactum est, aut pulsatum, aut aliquid aliud passum, aut etiam quoduis motum in tempore, in quo C, sit D ipso B minus, & minus in æquali tempore minus moueat, sit autem id, in quo E, ab ipso D alteratum. quod itaque est D ad B, hoc erit E ad finitum aliquod. Tex. 63.

¶ Sit itaque quod æquale quidem est, in æquali tempore æquale alterans: quod autem, minus est in æquali minus: quod autem maius maius: tantum autem, quantum proportionale erit id quidem, quod maius est ad minus. Non igitur infinitum ab vilo finito mouebitur in vilo tempore. minus enim aliud in æquali tempore à minori mouebitur, ad quod id, quod proportionale est, finitum erit. infinitum enim ad finitum in nulla proportione est. Tex. 64.

¶ At vero. Neque infinitum vilo in tempore mouebit finitum. Sit enim in quo A infinitum, E vero finitum, tempus, in quo C, igitur D in C minus ipso B mouebit, sit F, quod itaque est B, & F totum ad F, ipsum E eandem rationem sit habens ad D, mouebit igitur E ipsum B F in C, finitum igitur, & infinitum in æquali tempore alterabunt. sed impossibile est, in minori enim quod maius est supponebatur, sed sumptum tempus idem semper faciet, quare non erit tempus vllum, in quo mouebit. At vero in infinito quidem non est mouisse, neque motum esse finem cuius non habet, a quo autem, & passio

Tex.66. habent. ¶ Neque infinitum igitur ab infinito
Infinitū ab contingit aliquid pati. Sit enim A infinitum, &
infinito non B, tempus autem, in quo passum est B ab A, in
pati. quo C D. Pars igitur infiniti, in quo E, quia to-
 tum B passum est non in tempore æquali idem.
 supponatur enim in minori tempore moueri
 quod minus est. sit E motum ab A in tempore
 D. quod itaque est D ad C D, hoc est ipsum E
 ad aliquid ipsius B finitum. hoc igitur necesse
 est ab A motum esse in tempore C D. ab eodem
 enim supponatur in maiori, & minori tempo-
 re maius, & minus pati quæcunque proportio-
 naliter tempori diuisa sunt.

Tex.67. ¶ In nullo igitur tempore finito possibile est
 infinitum ab infinito motum esse. in infinito
 ergo. sed infinitum quidem tempus non habet
 finem: quod autem motum est, habet.

Tex.68. ¶ Si igitur omne corpus sensibile habet vir-
 tutem actiuam, aut passiuam, aut ambas, impos-
 sibile est corpus infinitum sensibile esse.

Tex.69. ¶ At vero & quæcunque quidem corpora in
Quæcunq; loco sunt, omnia sensibilia non est igitur vllam
corpora in corpus infinitum extra cælum. At vero neque
loco sunt. o- vsque ad aliquid: nullum igitur omnino cor-
mnia sensi- pus extra cælum est. Si enim intelligibile sit,
bilia. erit in loco: extra enim, & intra locum signifi-
 cant. quare erit sensibile: sensibile autem nul-
 lum est non in loco.

Extra, & ¶ Rationabilius autem est aggredi & sic.
intra locum
significant.

Tex.70. Neque enim circulo possibile est moueri infi-
 nitum, simile existens. medium enim infiniti
 non est: quod vero circulo circa medium mo-
 uetur. At vero neque super recta possibile est
 ferri infinitum, oportebit enim alterum esse
 tantum locum infinitum, in quem ferretur se-
 cundum

cundum naturam, & alium tantum, in quem præter naturam.

¶ Amplius, siue natura habeat motum eundi in rectum, siue violentia moueatur, vtroque modo oportebit infinitam esse mouentem potentiam. etenim infinita infiniti est, & infiniti infinita vis: quare erit & mouens infinitum. Ratio autem est in iis, quæ de motu, quòd nihil finitorum virtutem habet infinitam, neque finitorum quicquam virtutem habet finitam. Si igitur id, quod secundum naturam, & præter naturam contingit moueri, erunt duo infinita, & quod mouet sic, & quod mouetur.

¶ Amplius, quid est id, quod infinitum mouet? Si enim ipsum seipsum moueat, animatum erit. hoc autem quomodo possibile, infinitum esse animal? Si autem aliud quid est mouens, duo erunt infinita, & mouens, & quod mouetur, differentia secundum formam, & potentiam.

¶ Si autem vniuersum non sit continuum, sed, quemadmodum dicit Democritus, & Leucippus, determinata sunt vacuo, necessarium est omnium vnum esse motum: determinata enim sunt figuris. naturam autem esse dicunt ipsorum vnam, quemadmodum si aurum esset vnumquodque, segregatum. Horum autem, quemadmodum dicimus, necessarium est eundem esse motum. quo enim vna gleba, & tota terra fertur, atque totus ignis, & scintilla in eundem locum. quare neque leue simpliciter vllum erit corporum, si omnia habent gravitatem. si autem leuitatem, graue nullum erit.

¶ Præterea, si gravitatem habet, aut leuitatem erit aut vltimum quid vniuersi, aut medium. hoc autem est impossibile, cum infinitum sit.

Tex. 71.

Tex. 72.

Tex. 73.
Democri-
tus.
Leucippus.Idem est
motus toti?
& partiu.

Tex. 74.

omnino autem, vbi non est medium, aut vltimum, neque hoc quidem est iursum, hoc autem deorsum, nulliusque lationis locus erit, corporibus, hoc autem non existente, motus non erit, necesse enim est moueri aut secundum naturam, aut præter naturam. hæc autem determinata sunt locis, & propriis, & alienis.

Tex. 75. ¶ Præterea, si vbi præter naturam aliquid manet, aut fertur, necesse est cuiusdam alterius esse hunc locum secundum naturam (hoc autem credibile est ex inductione) necesse sanè est non omnia grauitatem habere, aut leuitatem, sed hæc quidem, hæc vero non. Quod igitur infinitum non sit corpus ipsius vniuersi, ex his manifestum est.

Summa Octaua. Mundum unum numero esse.

Capitulum Primum. Propositiones enumerantur, quibus hæc questio absoluitur.

Tex. 76.

Qui autem neque plures esse cœlos possibile est dicamus. hoc enim diximus considerandum esse, si quis non putat vniuersaliter ostensum esse de corporibus quod impossibile est extra mundum hunc esse quoduis ipsorum, sed solum de indefinite positis dictam esse rationem. Omnia enim & manent, & mouentur violentia, & secundum naturam. & secundum naturam quidem, in quo manent non violentia, & feruntur, & in quem feruntur, & manent: in quo autem violentia, & feruntur violentia: & in quem violentia feruntur, violentia & manent,

ment. Amplius, si violentia hæc latior fit, contraria secundum naturam.

Caput Secundum Demonstrationem assignat, ostendentem unum esse mundum.

AD medium autem, quod hic est, si violentia feratur terra illinc, hinc feretur illuc secundum naturam. & si manet hic, motus, qui illinc fit, non violentia fit, & feretur huc secundum naturam. vnus enim est motus secundum naturam. ¶ Præterea necesse est omnes mundos ex eisdem esse corporibus, similiter autem existentes secundum naturam. At vero & corporum vnumquodque necessarium est eandem habere potentiam, vt dico ignem, & terram, & quæ inter hæc media sunt. Si enim æquiuoca hæc sunt, & non secundum eandem speciem dicuntur ea, quæ illic, & quæ apud nos sunt, & ipsum vniuersum æquiuoce dicitur mundus. Palam est igitur quod hoc quidem à medio ferri natum est, hoc autem à mediū ipsorum, si omnis ignis eiusdem speciei cum igni est, & aliorum vnumquodque, quemadmodum & quæ in hoc sunt, partes ignis. Quod autem necesse sit sic se habere ex iis, quæ circa motus dictæ sunt, suppositionibus manifestum, nam & motus finiti sunt: & vnumquodque elementorum dicitur secundum vnumquemque motuum.

¶ Quare, si & motus iidem sunt, & elementa necesse est esse vbiq; eadem. Natæ sunt igitur ferri & ad hoc quidem medium terræ partes, quæ in alio mundo sunt, & ad hoc quidem extremū, qui ibi est, ignis. sed impossibile est. Si enim hoc accideret.

Tex. 77.

Tex. 78.

id est, Fer
mam.

Tex. 79.

dat.

dat, necesse est ferri sursum quidem terram in proprio mundo, ignem autem ad medium. simili-
 liter autem & eam, quæ hic est, terram à medio
 ferri secundum naturam, dum ad medium, quod
 illic est, fertur, propterea quodd mundi sic positi
 sunt adinuicem. ¶ Aut enim non ponendum
 est eandem esse naturam simplicium corporum
 in pluribus cælis, aut dicentes sic mediū vnum.
 & extremum facere necesse est, hoc autem, cum
 sit absurdum, impossibile est mundos vno plu-
 res esse.

*Caput Tertium. Dubitationes soluit, quibus ex-
 stimari potest plures esse mundos.*

- Tex. 81. **E**Xistimare autem aliam esse naturam sim-
 plicium corporum, si distet minus, aut plus
 à propriis locis, irrationabile est. quid enim re-
 fert tanta dicere longitudine distare, an tanta?
 different enim secundum rationem eo magis,
 quo plus: forma autem eadem est. ¶ At vero
 necesse est aliquem esse motum ipsorum. Quod
 enim mouentur, manifestum est, Vtrum igitur
 vi omnibus moueri, & contrariis dicemus? Sed
 quod non natum est omnino moueri, impossi-
 bile est hoc vi moueri. Si igitur est aliquis mo-
 tus ipsorum secundum naturam, necesse est eo-
 rum, quæ eiusdem sunt speciei, & singulorum
 ad vnum numero locum existere motum, vt ad
 hoc aliquod medium, & ad hoc aliquod ex-
 tremum. ¶ Si autem ad specie eadem, plura
 autem, quia & singula plura quidem sunt, spe-
 cie autem vnumquodque indifferens est, non
 huic quidem partium, huic autem nō, tale erit,
 sed similiter omnibus. similiter enim omnes
 Secun

secundum speciem indifferentes sunt adinuicem, numero autem altera est quæcunque à quacunque. ¶ Dico autem hoc, quoniam si partes, quæ hic sunt, & quæ in altero mûdo, adinuicem similiter se habent, & sumpta hinc nihil differenter se habet ad aliquam earum partium, quæ in aliquo alio mundo sunt, & quæ in hoc ipso, sed similiter differunt enim nihil specie abinuicem. ¶ Quare necessarium est aut dimouere has suppositiones, aut medium vnum esse, & extremum. hoc autem existente, necesse est & cœlum vnum solum esse, & non plures, his eisdem argumentis, & eisdem necessitatibus.

Tex.84.

Tex.85.

*Caput Quartum. Quasdam quibus concludebatur
Vnitas mundi, propositiones explanat.*

QVòd autem sit aliquid, quo nata est terra ferri, & ignis, palam est & ex aliis. omnino enim quod mouetur, ex quodam in quiddam mutatur. & hæc, ex quo, & in quod, specie differunt. omnis enim mutatio finita est: vt quod sanatur ex morbo in sanitatem, & quod augmentatur ex paruitate in magnitudinem. & quod fertur igitur: etenim hoc fit alicunde aliquo. oportet igitur specie differre, ex quo, & in quod natum est ferri (quemadmodum id, quod sanatur) non quò contigerit, neque quò vult mouens. & ignis ergo, & terra non in infinitum feruntur, sed ad opposita: opponuntur autem secundum locum sursum, & deorsum: quare ista sunt termini lationis.

Tex.86.

¶ Quandoquidem & qui circulo habet quodammodo opposita ea, quæ secundum diametrum,

Tex.87.

trum,

trum, vniuerso autem non est contrarium quicquam: quare & his aliquo modo motus ad opposita fit, & finita. Necessè est igitur esse aliquem finem, & non in infinitum ferri.

Tex. 88. ¶ Coniectura autem est non in infinitum ferri, & terram quidem, quanto propinquior fuerit medio, velocius ferri, ignem autem quanto ei, quod est sursum, si autem infinitum esset, infinita utique esset & velocitas. si vero velocitas, & grauitas, & leuitas, vt enim quod inferius magis tendit velocitate, quàm alterum, grauitate utique est velox, sic, si infinitum esse huius incrementum, & velocitatis incrementum infi-

Tex. 89. nitum utique esset. ¶ At vero neque ab alio hoc quidem ipsorum sursum fertur, hoc autem deorsum, neque vi (quemadmodum quidam aiunt) per extrusionem, tardius enim moueretur maior ignis sursum, & maior terra deorsum: nunc autem contra semper maior ignis velocius fertur, & maior terra in suum locum. Neque velocius utique prope finem ferrentur, si vi, & extrusione mouerentur. omnia enim ab eo, quod vim attulit, longius existentia, tardius feruntur: & vnde vi, illuc feruntur non vi.

Motus violentus remittitur in fine.

Caput Quintum. Ex prima Philosophia demonstrationem assignat.

Tex. 90. **Q**uare ex his speculantibus est accipere fidem de iis, quæ diximus, sufficienter. Præterea autem & per eas, quæ ex prima Philosophia sunt rationes, ostenderetur utique, & ex eo, qui circulariter fit, motu, quem necessarium est sempiternum similiter hic esse, & in aliis mundis. Manifestum autem etiam sic fiet

con

conſiderantibus quòd necesse eſt vnuni eſſe
cælum.

*Caput Sextum. Demonſtrationem tertiam, vir-
tute prima & propinquam affert.*

Tribus enim exiſtētibus corporeis elemen-
tis, tria erant & loca elementorum. Vnus
quidem ſubſiſtētis corporis, qui circa me-
dium eſt. Alter autem eius, quod circulariter
fertur, qui quidem eſt extremus. Tertius, qui in-
ter hæc medius eſt, qui medijs eſt corporis, ne-
ceſſe eſt enim in hoc eſſe i^o, quod ſuperfertur, ſi
enim non in hoc, extra erit, ſed impoſſibile eſt
extra: hoc enim ſine grauitate, hoc autem ha-
bens grauitatem, magis autem deorſum eſt cu-
iuſuis corporis grauitatem habētis locus, ſi
qui in medio eſt, ipſius grauis eſt. At vero ne-
que præter naturam: alij enim erit ſecundum
naturam, aliud autem non eſt: necesse eſt igitur
vt in medio ſit, huius autem ipſius quæ ſint di-
ferentiæ, poſterius dicemus. De corporeis igitur
elementis, & quæ ſint, & quot, & quis vni-
cuſque locus, in ſuper autem omnino quot ſe-
cundum multitudinem ſint ipſa loca, manife-
ſtum eſt nobis ex dictis. ¶ Quòd autem non
ſolum vnus eſt, ſed & impoſſibile eſſe plures, in-
ſuper autem quòd ſempiternus, cum incorru-
ptibilis ſit, & ingenerabilis, dicamus, primum
dubitatione facta de ipſo.

Tex. 91.

Vide contr.
Zms.

Tex. 92.

*Caput Septimum. Dubitationem commemorat,
qua dubitari poſeſt plures eſſe cælos, eamque
ſoluit.*

Videbitur enim vtique ſic conſiderantibus
impoſſibile vnum, & ſolum eſſe ipſum.
In

In omnibus enim, & quæ natura, & quæ ab arte facta sunt, & constant, aliud est ipsa per se ipsam forma, & mista cum materia, ut sphaera alia forma, & aurea, & ænea sphaera. & rursus circuli alia forma, & æneus, & ligneus circulus. nam quod quid erat esse, sphaera, aut circulo dicentes, non dicemus in ratione aurum, aut æs, tanquam non existant hæc de substantia, si vero æneam, aut auream dicemus: etiam si non possumus intelligere, aut sumere aliud aliquid præter singulare. quandoque enim nihil prohibet hoc accidere, ut si solus vnus sumatur circulus: nihilo enim minus aliud erit esse: circulo, & huic circulo. & illud quidem forma, hoc autem forma in materia, & eorum, quæ singularia sunt. Quoniam igitur cœlum est sensibile, singularium utique erit: sensibile enim omne in materia existit. si autem singularium, aliud erit esse huic cœlo, & cœlo simpliciter. Alterum igitur est hoc cœlum, & cœlum simpliciter: & hoc quidem ut species, & forma, illud autem ut cum materia mistum. Quorū autem est forma quædam, & species, eorum aut sunt, aut esse. possunt plura singularia. Siue enim sint species, quemadmodum dicunt quidam, necesse est hoc accidere. siue etiam separatim nihil talium sit, non minus in omnibus enim sic videmus, quorumcunque substantia in materia est, plura, & infinita esse ea, quæ eiusdem sunt speciei. quare aut sunt plures cœli, aut cōtingit plures esse. Ex his igitur suspicabitur utique aliquis & esse, & contingere plures esse cœlos.

*Alterū est
hac cœlum,
& cœlū sim-
pliciter.*

*In omnibus,
quorū sub-
stantia est in
materia,
plura sunt,
quæ sunt e-
iusdem spe-
ciei.*

Tex. 93.

¶ Considerandum autem est rursus quid horum dicitur bene, & quid non bene. Aliam igitur esse formæ rationem eam, quæ sine mate-
ria

ria est, & eam, quæ in materia est, bene dicitur. sitque hoc verum. sed nihilominus nulla necessitas est propter hoc plures esse mundos: neque contingit esse plures, si iste ex tota est materia, quemadmodum & est.

¶ Sic autem magis forte erit, quod dicitur, manifestum. Si enim finitas curvitas est in naso, aut carne, & caro est materia finitatis, si ex omnibus carnibus vna fiat caro, & existat in hac finitas, nihil utique aliud aut esset finum, aut contingeret fieri. similiter autem &, si carnes, & ossa materia sunt in homine, si ex omni carne, & ossibus non potentibus dissolui homo fieret, non utique contingeret alium esse hominem. similiter autem & in aliis. omnino enim quoruncunque substantia est in subiecta quadam materia, horum nihil contingit fieri, non existente aliqua materia. ¶ Cælum autem est quidem eorum, quæ singularia sunt, & eorum, quæ ex materia. sed, si non ex parte ipsius constat, sed ex vniuersa esse quidem ipsius cæli, & huius cæli aliud est, non tamen aut erit aliud, aut utique continget fieri plures, propterea quod hoc materiam comprehendit vniuersam. Hoc igitur ipsum restat ostendere quod ex vniuerso naturali, & sensibili constat corpore.

Tex. 94.

Quoruncunque substantia est in subiecta quadam materia, hoc nihil contingit fieri, non existente aliqua materia.

Tex. 95.

Caput Octauum. Offenditur causa, quare Mundus sit vnus, & non plures.

Dicamus autem primum quid dicimus esse cælum, & quotupliciter, vt magis nobis manifestum fiat quod queritur. Vno igitur modo cælum dicimus substantiam extremæ vniuersi circumlationis, aut corpus naturale, quod

Tex. 96.

Cælum quid, & quot modis dicatur.

Aristot. de Cælo.

S

in extrema est circumlacione vniuersi. consueuimus enim maxime extremum. & sursum vocare cælum, in quo & diuinum omne collocatum esse dicimus. Rursus autem alio modo corpus continuum extremæ circumlacioni ipsius vniuersi, in quo Luna, & Sol, & quædam astrorum sunt. etenim hæc in cælo esse dicimus. Præterea aliter dicimus cælum contentū corpus ab extrema circumlacione. totum enim, & vniuersum consueuimus dicere cælum.

Tex. 97. ¶ Tripliciter igitur cum dicatur cælum, totū ab extrema contentum circumlacione necesse est ex omni constare naturali, & sensibili corpore: propterea quòd neq; vllum est extra cælum corpus, neque contingit esse. Si enim est extra extremam circumlacionem corpus naturale, necesse est ipsum, aut simplicium esse corporum, aut compositorum, & aut secundum naturam, aut præter naturam sese habere. Simplicium igitur nullum vtique erit. quod enim circulariter fertur, ostensum est quòd nō potest permutare suum ipsius locum. At vero neque id, quod à medio, esse potest, neque quod subsistat. secundum enim naturam non vtique erūt. alia enim ipsorum sunt propria loca. Præter autem naturam si sunt, alij cuidam erit secundum naturam, qui extra est, locus. eū enim, qui huic præter naturam est, necessarium est alij esse secundum naturam. sed non est aliud corpus præter hæc. Non ergo est possibile vllum simplicium corporum extra cælum esse. si autem non simplicium, neque mistorum: necesse est enim & simplicia esse, misto existente.

Tex. 98. ¶ At vero neque esse est possibile. aut enim præter naturam erit, aut secundum naturam, &

aut

aut simplex, aut mistum: quare rursus eadē ve-
niet ratio, nihil enim refert cōsiderare si est; an
fore potest. Manifestū est igitur ex dictis quod
neque est extra, neque fore contingit vllius cor-
poris molem, ex tota enim est propria materia
totus mundus. materia enim ipsi est naturale
corpus, & sensibile. Quare neque nunc sunt plu-
res cœli, neque fuerunt, neq; contingit fore plu-
res, sed vnum, & solum, & perfectum est hoc
cœlum.

*Summa Nona. Extra mundum nec plenum, nec
vacuum dari.*

Simul autem manifestum est quod
neque locus, neque vacuum, neque
tempus est extra cœlum. in omni en-
nim loco corpus esse possibile est.
Vacuum autem esse dicunt, in quo
non est corpus, possibile autem est esse. Tempus
autem est numerus motus, motus autem sine
naturali corpore non est.

Tex. 99.
Extra Cœli
nō est neque
locus, neque
vacuum, neq;
tempus. Idē
2. Cœ. text.
con. 27.
Tex. 100.

¶ Extra autem cœlum quod neque est, neque
contingit esse corpus, ostensum est. Manife-
stum igitur est: quod neque locus, neque va-
cuum, neque tempus est extrinsecus. Quapro-
pter neque quæ illic sunt, nata sunt in loco esse,
neque tempus ipsa facit senescere, neque vlla
transmutatio vllius eorum est, quæ super exti-
ma disposita sunt latrone, sed inalterabilia, &
impassibilia, optimam habentia vitam, & per se
sufficientissimam, perseuerant toto æuō. Etenim
hoc nomen diuine enunciatum est ab Anti-
quis. finis enim, qui continet vitæ vniuscuiusq;
tempus, cuius nihil est extra secundum natu-

ἰγυκλί-
οις φιλο-
σοφίμω-
σι.

ram, æuum vniuscuiusque vocatum est. Secun-
dum eandem autem rationem & totius cæli
finis, & finis omne tempus, ac infinitatem con-
tinens, æuum est, ab eo, quod sit semper, sum-
pta denominatione, immortale, & diuinū. vnde
& aliis pendet, his quidem exactius, his autem
obscurius esse, & viuere. Etenim, quemadmo-
dum in vulgaribus sententiis circa diuina sæpe
declaratur rationibus, quod diuinum ipsum in-
transmutabile esse necesse est omne, primum, ac
maxime summum. quod sic se habens, attesta-
tur iis, quæ dicta sunt. neque enim aliud melius
est, quod moueat: illud enim esset vtique diui-
nius. neque habet prauitatem vllam, neque in-
digens suorum bonorum vlllo est. Et incessabili
vtique motu mouetur rationabiliter. omnia
enim quæ mouentur, quiescunt, cum venerint
in proprium locum. eius autem corporis, quod
circulariter mouetur, idem est locus, vnde in-
cæpit, & in quem finit.

*Summa Decima. Incorruptibilem esse mundum,
eique nullam corruptionis inesse potentiam: & fie-
ri non posse aliquid esse genitum, nõ interiturum,
nec quicquam periturum esse, quod ingenitum
exuterat.*

*Caput Primum. Antiquorum de Mundi genera-
tione, corruptioneque sententias commemorat,
easque refellit.*

Tex. 101.

Is autè determinatis dicamus post
hæc vtrum sit ingenerabilis, an ge-
nerabilis, & incorruptibilis, an cor-
ruptibilis, narratis prius aliorum
opinionibus. contrarium enim de-
monst

monstrationes dubitationes de contrariis sunt. Simul autem & magis utique credibilia etunt dicenda iis, qui ante audierint dubitatorum sermonū iustificationes. nam videri indicta causa condemnare, minus utique nobis inerit. etenim oportet eos arbitros esse, non aduersarios, qui veritatem sunt iudicaturi sufficienter.

¶ Genitum igitur omnes esse dicunt. Sed genitum, hi quidem sempiternum. Alij vero corruptibilem, quemadmodum quodcunque aliud eorum, quæ natura constant. Quidam autem vicissim, quandoque quidem sic, quâdoque autem aliter se habere patientem corruptionem, & hoc semper perseuerare sic, quemadmodum Empedocles Agrigentinus, & Heraclitus Ephesius. Genitum igitur esse sempiternum tamen esse dicere, impossibile est. sola enim hæc ponenda sunt rationabiliter, quæcunque in multis, aut omnibus videmus esse. de hoc autem accidit contrarium. omnia enim, quæ generantur, & corrumpi videntur.

¶ Amplius autem quod nō habet principium sic se habendi, sed non potest aliter habere prius per omne æuum, impossibile est & mutari. erit enim aliqua causa, quæ, si prius esset, possibile utique esset aliter habere quod impossibile est aliter sese habere. Si autem prius ex aliter habentibus constitutus est mundus, siquidem semper sic habentibus, & impossibilibus aliter habere, non utique factus est. Si autem factus est, necesse est scilicet & illa possibilia esse aliter habere, & non semper sic se habere. quare & constituta dissoluentur, & dissoluta prius constituta fuerunt. & hoc infinites, aut sic habebat, aut poterat. Si autem hoc, non utiq;

Tex. 102

Tex. 103

erit incorruptibilis, neque si aliter habebat aliquando, neque si possibile sit aliter habere.

Tex. 104. ¶ Auxilium autem, quod quidam eorum conantur afferre sibi ipsis, qui dicunt incorruptibilem quidem esse, sed factum, non est verum. Similiter enim dicunt iis, qui designationes describunt, & se ipsos dixisse de generatione, non tanquam generato aliquando, sed doctrinæ gratia, tanquam qui magis cognoscant, si, velut designationem, viderint factum.

Tex. 105. ¶ Hoc autem est, quemadmodum dicimus, non idem in effugatione enim designationum, positis omnibus esse simul, idem accidit, in horum autem demonstrationibus non idem, sed impossibile, quæ enim accipiuntur prius, & posterius, subcontraria sunt.

Tex. 106. ¶ Ex inordinatis enim aliquando ordinata facta esse dicunt, simul autem idem inordinatum esse & ordinatum impossibile est, sed necesse est generationem esse separantem, & tempus, in designationibus autem nihil tempore segregatum est. Quod igitur est impossibile simul sempiternum esse ipsum, & factum, esse manifestum est.

Tex. 107. ¶ Vicissim autem constituere, atque dissolvere nihil aliud facere est, quam extruere ipsum, sempiternum quidem, sed mutantem formam: quemadmodum si quis ex puero virum factum, & ex viro puerum, quandoque quidem corrumpi, quandoque autem esse putet, palam enim est quod & se invicem elementis convenientibus, non quiuis ordo sit, & constitutio, sed idem: præsertim & secundum eos, qui hunc sermonem dixerunt, qui dispositionis utriusque causam faciunt ipsum contrarium. Quare, si totum corpus continuum existens,

stans, quandoque quidem sic, quandoque autem illo modo disponitur, & perornatur: vniuersi autem constitutio mundus est, & cœlum: non vtrique mundus fiet, ac corrumpetur, sed dispositiones ipsius. ¶ Omnino autem factum corrumpi, & non reuerti, vno quidem existente, impossibile est. priusquam enim fieret, semper existeret, quæ ante ipsum erat, constitutio, quam non factam non possibile esse dicimus transmutari. in finitis autem existentibus contingit magis. At vero & hoc, vtrum impossibile sit, an possibile, erit manifestum ex iis, quæ posterius. ¶ Sunt autem quidam, quibus fieri posse videtur, & ingenerabile quippiam existens corrumpi, & genitum incorruptibile perdurare, vt in Timæo. ibi enim ait Timæus cœlum factum quidem esse, non tamen esse corruptibile, sed forte quidem reliquo semper tempore. ad quos naturaliter quidem de cœlo solum dictum est, vniuersaliter autem de omni speculantibus erit & de hoc manifestum.

Tex. 108.

Tex. 109.

Caput Secundum An dari possit ingeneratum corruptibile, aut genitum incorruptibile.

*Pars Prima. Quot modis generabile, & corruptibile, ingenerabile, & incorruptibile dicatur: ian-
sæque assignatur, cur, vbi sunt nomina æqui-
uoca, eorum primum significata enumerare oporteat.*

Primum autem diuidendum est quomodo ingenerabilia & generabilia, dicimus, & corruptibilia, & incorruptibilia. Multipliciter enim cum dicantur, & si nihil refert ad ratio-

Tex. 110.

nem, necesse est intellectum indeterminare se habere, si quis eo, quod multipliciter diuiditur, tanquam indiuisibili vtatur: immanifestum enim est secundum quam naturam ipsi accidit quod dictum est. ¶ Dicitur autem Ingenerabile vno quidem modo, si sit aliquid nunc, quod prius non erat, sine generatione, & mutatione, quemadmodum quidam tangi, & moueri dicunt, non enim generari dicunt id, quod tangitur, neque id, quod mouetur. Vno autem, si quid, quod potest fieri, aut factum esse, non est. similiter enim & hoc ingenerabile, quia contingit fieri. Vno vero, si quid omnino impossibile est factum esse, vt quandoque quidem sit, quandoque autem non. Impossibile autem dicitur dupliciter. aut enim simpliciter, quia non verum est dicere quod factum vtique erit, aut quia non facile, neque cito, aut bene.

Tex. III.
Ingenerabile tripliciter

Impossibile dupliciter.

Tex. III2.
Generabile.

¶ Eodem autem modo & Generabile. Vno quidem, si quod non erat prius, posterius sit, siue genitum, siue absque generatione quandoque quidem non sit, rursus autem sit. Vno autem, si possibile sit, siue veritate definito possibili, siue facilitate. Vno vero, si generatio ipsius sit ex eo, quod non est, in id, quod est, siue iam existente, sed per generationem existente, siue etiam nondum existente, verum contingente.

Tex. III3.
Corruptibile.

¶ Et Corruptibile autem, & Incorruptibile similiter. Aut enim quod prius aliquid est, posterius autem non est, aut contingit non esse, corruptibile esse dicimus, siue corruptionem subiens aliquando, & mutationem, siue non. Est autem quando & quod per corruptionem contingit non esse, corruptibile esse dicimus. Et adhuc aliter quod facile corrumpitur, quod dixerit

xerit aliquis vtique facile corruptibile.

¶ Et de Incorructibili eadem ratio. Aut enim quod sine corruptione quandoque quidem est, quandoque autem non est, vt tactus ipsos, quia, cum prius sine corruptione sint, posterius non sunt. Aut existens quidem, † impossibile autem non esse. Aut etiam non futurum aliquando, nunc autem existens. tu enim es, & tactus nunc, sed tamen corruptibiles: quia erit aliquando, quando neque te esse verum erit dicere, neque hæc tangere. Maxime autem proprie quod quidem est, sed impossibile est corruptum esse sic, vt nunc existens posterius non sit, aut contigat non esse. Aut & id, quod nondum corruptum est, contingit autem posterius non esse. Dicitur autem incorruptibile & quod non facile corrumpitur.

Tex. 114.
Incorructibile.

† a. l. possibile autem non esse: aut etiam non futurum aliquando.

Pars Secunda. Quo pacto aliquid dicatur habere potentiam, aut non habere. Quæve lege potentia, & impotentia definiantur.

I Taque, si hæc sic se habent, considerandum est quomodo dicimus possibile, & impossibile. Propriissime enim dictum incorruptibile est eo, quod non possit corrumpi, neque aliquando quidem esse, aliquando autem non. Dicitur autem & ingenerabile quod impossibile est, & quod non potens est fieri sic, vt prius quidem non sit, posterius autem sit, vt diametrum commensurabilem. ¶ Si igitur aliquid potest mouere per stadia centum, aut leuare pondus, semper ad plurimum dicimus. vt talenta leuare centum, aut per stadia ambulare centum: quamuis & partes, quæ infra sunt, possit, si & excessum.

Tex. 115.

Tex. 116.

tanquam oporteat definiri potentiam ad finem excessus. necesse est igitur id, quod secundum excessum tot potest, & quæ infra sunt, posse. vt si talenta centum leuare, & duo: & si per stadia centum, & per duo posse ambulare. Potentia autem ipsius excessus est. Et vtiq; si quid non potest tantum; secundum excessum nobis dicentibus, & plura non potest. vt non potes per mille ambulare stadia, manifestum est quod neque per mille & vnum. ¶ Nihil autem nos turbet: determinetur enim secundum excessus finem id, quod proprie posse dicitur. Forsitan enim instabit vtiq; quis quod non necesse sit quod dictum est. Videns enim stadium, non vtiq; quæ infra sunt, videbit magnitudines. sed contra potius potens videre punctum, aut paruum audire sonum, & maiorum habebit sensum. Sed nihil refert ad rationem. determinetur enim aut in potetia, aut in re excessus: id enim, quod dicitur, manifestum est. visus enim, qui minoris est, excedit: velocitas autem, quæ est maioris.

Tex. 117.

Tex. 118.

¶ Determinatis autem his, dicere oportet id, quod deinceps est. Si itaque sunt quædam possibilia & esse, & non, necesse est tempus aliquod plurimum ipsius esse, & ipsius non esse determinatum esse. dico autem quo possibile est rem esse, & quo possibile est non esse, secundum quodcunque prædicamentum: vt hominem, aut album, aut tricubitum, aut aliud quodcunque talium. si enim non erit quantum quoddam, sed semper proposito maius, & quo non est minus, infinito erit tempore idem possibile esse, & non esse alio infinito. sed hoc impossibile.

Pars

Pari Tertia. Impossibile esse aliquid esse perpetuum, & ei inesse potentiam ad privationem.

PRINCIPIMUM autem sic hinc. Nam impossibile, & falsum non idem significat. est autem Impossibile & Possibile, & Falsum & Verum ex suppositione quidem: dico autem, ut triangulum impossibile est duos rectos habere, si hæc, & diameter commensurabilis est, si hæc, sunt autem simpliciter & possibilia & impossibilia, & falsa & vera. Non igitur idem est, & falsum aliquid esse simpliciter, & impossibile simpliciter. te enim non stantem dicere stare falsum quidem est, nõ autem impossibile. similiter autem & citharizantem, non autem cantantem cantare dicere, falsum quidem est, sed non impossibile. simul autem stare, & sedere, & diametrum commensurabilem esse non solum falsum est, sed & impossibile. Non igitur idem est supponi falsum, & impossibile. accidit autem impossibile ex impossibili. Sedendi igitur, & standi simul habet potentiam, quia quando habet illam, & alteram: sed non sic, ut simul sedeat, & stet, sed in alio tempore.

Tex. 119.

*Impossibile
& falsum
non idem.*

¶ Si itaque aliquid infinito tempore plurius habet potentiam, non est in alio tempore, sed hoc simul. quare, si quid infinito tempore existens, corruptibile est, potentiam habebit utique, ut non sit. Si itaque infinito tempore est, sit id, quod potest, scilicet non esse. simul igitur & erit, & non erit secundum actum. falsum igitur accidet utique, quia falsum positum est: sed, si non impossibile esset, non utique & impossibile esset id, quod accidit. Omne igitur, quod semper est, simpliciter incorruptibile est, similiter autem

Tex. 120.

autem

autem & ingenerabile. si enim generabile, erit possibile tempore aliquo non esse.

*Pars Quarta. Nil dari æternum corruptibile,
nec generabile æternum.*

Tex. 111.

Corruptibile enim id est, quod prius quidē erat, nunc autem non est, aut quod contingit aliquando posterius non esse. Generabile autem est, quod contingit prius non esse. Sed in quo, id quod semper est, possibile sit ut non sit, nullum est tempus aut finitum, aut infinitū: etenim finito tempore potest esse, si & infinito: non igitur contingit vnum, & idē semper posse esse, & non esse. at vero neque negationem, ceu inquam non semper esse. impossibile est ergo & semper quidem aliquid esse, atque corruptibile esse. Similiter autem neque generabile. duorum enim terminorū si impossibile sit posteriorem sine priore existere, si hunc impossibile existere, & posteriorem. quare, si quod semper est, non contingit aliquando non esse, impossibile est & generabile esse.

Pars Quinta. Quibus in rebus inueniatur generatio, & corruptio. Et quod generabile, aut corruptibile non possit esse æternum.

Tex. 112.

Quoniam autem negatio eius quidē, quod semper potest esse, est, quod non semper potest esse: quod autem semper potest non esse, contrarium est, cuius negatio est quod nō semper potest non esse, necesse est negationes amborum eidem inesse, & esse medium eius, quod semper est, & eius, quod semper nō est, id, quod
possib

possibile est esse, & non esse. vtriusque enim negatio quandoque existet, si non semper sit. Quare, si & quod non semper non est, erit quandoque, & non erit, & quod non semper potest esse sanè, sed quandoque est ita, vt & non sit. idem igitur erit possibile esse, & non. & hoc est amborum medium. ¶ Ratio autem vniuersalis hæc est. Sin enim A, & B nulli eidem possibili inesse: omni autem A, aut C & B, aut D: necesse est itaque, cui neque A inest, neque B omni inesse C D. sit itaque E medium inter A B. contrariorum enim quod neutrum est, medium est. huic itaque necesse est ambo inesse, & D, & C. omni enim aut A, aut C inest: quare & ipsi E. quoniam igitur A impossibile, ipsum C inerit. eadem autem ratio & in ipso D.

Tex. 113.

¶ Neque igitur quod semper est, neque quod semper non est, generabile, aut corruptibile est. Manifestum autem est quod, & si generabile, aut corruptibile est, non sempiternum est. simul enim erit possibile semper esse, & possibile non semper esse. hoc autem quod impossibile sit, ostensum est prius.

Tex. 114.

Pars Sexta. Ingenerabile, & Incorruptibile conuertibiliter aeterno competere.

Nonne igitur, si & ingenerabile est, atque ens hoc necesse est sempiternum esse? similiter autem & si incorruptibile sit, atque ens? Dico autem ingenerabile, & incorruptibile ea, quæ proprie dicuntur. Ingenerabile quidem, quod est nunc, & prius non erat verum dicere non esse. Incorruptibile autem, quod nunc existens, posterius non verum erit dicere non esse.

Tex. 115.

An, si

An, si hæc quidem adinuicem sequuntur, & quod ingenerabile incorruptibile est, & quod incorruptibile est ingenerabile, necesse est & sempiternum vtrunque sequi, & si quid ingenerabile sempiternum, & si quid incorruptibile sempiternum.

*Part. Septima. Generationem, & corruptionem
conuersim dici.*

Tex. 126.

Manifestum est autem & ex definitione ipsorum. etenim necesse est. si corruptibile sit, generabile esse, aut enim ingenerabile, aut generabile est, si enim ingenerabile est, & incorruptibile esse supponitur. & si generabile, corruptibile esse necesse est. aut enim corruptibile, aut incorruptibile est. sed, si incorruptibile, ingenerabile esse supponebatur.

Tex. 127.

¶ Sin vero non inuicem se sequuntur incorruptibile, & ingenerabile, non necesse est aut ingenerabile aut incorruptibile, sempiternum esse. Quod autem necesse est sequi, ex his manifestum est. generabile enim, & corruptibile sequuntur se inuicem. Palam autem est & hoc ex prioribus. nã inter id, quod semper est, & quod semper non est, est medium id, quod neutrum sequitur: hoc autem est generabile, & corruptibile. possibile enim est & esse, & non esse vtrunque determinato tempore. dico autem vtrunq; & esse, & non esse quanto quodam tempore.

Tex. 128.

¶ Si ergo est quid generabile, aut corruptibile, necesse est hoc mediũ esse. Sit enim A, quod semper est, B, autem quod semper non est, C vero generabile, D autem corruptibile. necesse est itaque C medium esse inter A, & B. horum enim

enim ad neutrum terminum tempus est, in quo aut A non erat, aut B erat. generabile autem est necesse aut actu, aut potentia esse, ipsis autem A B neutro modo. quāto igitur quodam, & determinato tēpore ipsum C & erit, & rursus non erit. similiter autem & in ipso D corruptibili. generabile igitur, & corruptibile vtrūque est. sequuntur igitur seinuicem generabile, & corruptibile. ¶ Sit itaque, in quo E, ingenerabile, id autem, in quo F, generabile, id vero, in quo G incorruptibile, id autem, in quo H, corruptibile. Ipsa igitur F H quōd sequuntur seinuicem, ostensum est. Quando itaque sic posita sunt, vt hæc, velut F quidem, & H consequentia, E vero, & F nullum eidem, quodlibet autem horum alterum, similiter autem & ipsa G H, necesse est & ipsa E G sequi seinuicem. Sit enim E non sequens G, ipsum igitur F sequetur: quodlibet enim aut E, aut F. ac vero & H id, quod F, ipsum igitur G sequetur H. sed supposebatur impossibile esse. Eadem autem ratio est quōd G sequatur E. sed sic se habet ingenerabile, in quo E ad generabile, in quo F, vt & incorruptibile, in quo G, ad corruptibile, in quo H. ¶ Dicere autem nihil prohibere generatum quippiam esse incorruptibile, & ingenerabile existens corrumpi, semel existente, huic quidem generatione, huic autem corruptione, perimere est datorum aliquid. Aut enim infinito, aut quanto quodam determinato tempore possunt omnia aut agere, aut pati, aut esse, aut non esse, & infinito, propterea quōd determinatum est aliquo modo infinitum tempus, quo nō est maius, quod autem aliquo pacto est infinitum, neque infinitum est, neque determinatum.

Tex. 119.

Tex. 130.

Tex. 131. natum. ¶ Præterea, cur potius in hoc signo id, quod semper erat prius, corruptum est, aut id, quod non erat infinitum, generatum est? si enim nihil potius, infinita autem sint signa, palam est quòd infinito tempore erat aliquid generabile, & corruptibile. potest igitur non esse infinito tempore. simul enim habebit potentiã ut non sit, & sit, ipsum quidem prius, si corruptibile, ipsum autem posterius, si generabile. quare, si posuerimus esse quæ possunt, opposita

Tex. 132. simul erunt. ¶ Amplius autem & hoc similiter in omni signo existet. quare infinito tempore existendi, & non existendi habebit potentiam. sed ostensum est quòd impossibile est hoc. Amplius, si prius potentia existit actu, omni existet tempore & quod ingenerabile est, & non ens infinito tempore, fieri autem potest. simul igitur non erat, & existendi potentiam habebat, & tunc existendi, & posterius infinito tempore. ¶ Manifestum est autem & aliter quòd impossibile sit quod corruptibile est non corrumpi aliquando. semper enim erit simul & corruptibile, & incorruptibile actu. quare simul erit possibile & semper esse, & non semper. corrumpitur igitur aliquando corruptibile. & si generabile est, factum est: possibile enim est factum esse, & non semper esse.

Tex. 133.
Ista pars, usq; ibi, Est autem, videtur correspondere tex. cõ. 137.

Tex. 134. ¶ Est autem & sic considerare, quòd impossibile est aut factum aliquando quippiam incorruptibile perdurare, aut quod ingenerabile est, & semper prius existens corrumpi. nihil enim à casu aut incorruptibile, aut ingenerabile esse potest. ¶ Quod enim à casu est, & quod à fortuna, præter id, quod semper, & quod ut plurimum, aut est, aut fit. quod autem in finito tempore

Tex. 135.

pore

pore aut simpliciter, aut ab aliquo tempore est, aut semper, aut vt plurimum existens est.

¶ Necessè est igitur natura talia quandoque *Tex. 136.* quidem esse, quandoque autem non. talium autem eadem potentia est contradictionis. & materia causæ est vt sint, & non sint. quare necessè est simul existere actu opposita.

¶ At vero neq; verum est dicere nunc quòd *Tex. 137.* est in priore anno, neque in priore anno quòd nunc est. Impossibile ergo est id, quod non est aliquando, postèrius sempiternum esse. habebit enim postèrius & eam, quæ est, non existendi potentiam. ¶ Verum non eam, vt tunc non sit, *Tex. 138.* quando est (existit enim actu ens) sed in anno priore, & præterito tempore. Sit itaque id, cuius habet potentiam, existens actu. erit igitur verum dicere nunc quòd non est in priore anno. sed impossibile est. nulla enim est potètia ipsius fuisse, sed ipsius esse, aut futurum esse.

¶ Similiter autem & si prius, sempiternum *Tex. 139.* existens, postèrius non est. habebit enim potentiam eius, quod actu non est. quare, si posuerimus quod possibile est, verum erit dicere nunc quòd hoc est in priore anno, & vniuersaliter in præterito tempore. ¶ Et naturaliter autem, & *Tex. 140.* non vniuersaliter considerantibus, impossibile est, aut quod sempiternum erat prius, corrumpi postèrius: aut quod prius non erat, postèrius sempiternum esse. corruptibilia enim omnia, & generabilia, & alterabilia sunt. alterantur

autem contrariis, & ex quibus constant, quæ natura sunt, & ab eisdem ipsis corrumpuntur.

Ex quibus constat quæ natura sūt, etiā ab eis dē ipsis corrumpuntur, nō.

ARISTOTELIS

DE COELO

LIBER SECUNDUS.

SUMMÆ LIBRI.

Prima continet præmium. Secunda de circulari corpore tractat. Tertia de stellis considerat. Quarta de Terra.

Summa prima Caput primum. Cælum non esse generabile neque corruptibile. Quod ex Antiquorum etiam testimonio comprobatur.

Tex. 1.

Vòd igitur neque factum sit vniuersum cælum, neq; contingat ipsum corrumpi, quæ admodum quidam dicunt, sed sit vnum, & sempiternû, principium quidem, & finem nõ habens vniuersi xui, habens autem, & continens

in seipso infinitum tempus, & ex dictis licet accipere fidem, & per opinionem eam, quæ ab aliter dicentibus, & generantibus ipsum effluxit. si enim sic quidem sese habere contingat, eo autem modo, quo illi dicunt, non contingat, magnum utique habebit & hoc momentum ad fidem de † immortalitate ipsius, & sempiternitate. ¶ Quare bene se habet quæque sibi ipsi persuadere Antiquos, & maxime patrum nostrorum veros esse sermones, quòd est immortale aliquid, ac diuinum eorum, quæ motum quidem habent, talem tamen habent, vt nullus sit finis ipsius, sed potius iste aliorum finis sit.

Tex. 2.

nam

† Immortalitas respectu vitæ. s. eternitas respectu substantiæ. Platonis in Phædone.

nam & finis continentium est. & hic perfectus existens, continet imperfectos, & habentes finem, ac quietem. ipse quidem neq; principium vllum habet, neque finem, sed incessabilis est infinito tempore. aliorum autem, horum quidem principij causa est, horum autem suscipiēs quietem. Cœlum autem, & qui sursum est, locum, Antiqui quidem Diis attribuerunt, vtpote quod solum est immortale.

Caput Secundum. Cœlestia corpora non fatigari, ideoque subiecto ea deferente non indigere.

PRæsens autem testificatur ratio quòd inge Tex.3.
nerabile & incorruptibile. Amplius autem impassibile omnis mortalis difficultatis est. Amplius autem sine labore, propterea quòd nulla indiget violenta necessitate, quæ prohibens detineat ipsum aptum natura aliter ferri. omne enim, in tale laboriosum est, quo magis sempiternum fuerit, & dispositionis optimæ expertus.

¶ Quapropter neque secundum Antiquorum Tex.4.
fabulam arbitrandum est sese habere, qui dicunt Atlante quodam ipsi opus esse ad salutem. videntur enim & qui hunc constituerunt sermonem, eandem habere opinionem, quam Atlas.
posterij nam, quasi gravitatem haberent, terreæque essent omnia, quæ sursum sunt, corpora, substituerunt ipsi fabulose necessitatem animatam. neque itaq; hoc modo existimandum est.

Caput Tertium. Causam continuitatis motus in cœlo non esse motus velocitatem: neque illorum permanentiam, quia sint animata corpora.

NEquè ob volutionem celerioris lationis Tex.5.
proprio motu existentem adhuc confer-

Tex.6. uari tanto tempore, quemadmodum Empedocles inquit. ¶ At vero nec ab anima cogente rationabile est manere sempiternum. Neque enim possibile est talem esse vitam animæ sine tristitia, & beatam. necesse enim est motû cum violentia existentem, si quidem mouet, cum ferri aptum natura sit primum corpus aliter, & mouet continue, negotiosum esse, ¶ & omni carentem ocio, mente concepto. si quidem neque vt animæ mortalium animalium requies: inest ea, quæ circa somnum fit, corporis remissio, sed necesse est Ixionis cuiusdam fatum detinere ipsam, sempiternum, & indomitum. Si itaque, quemadmodum diximus, contingit dicto se habere modo de prima latione, non solum de ipsius sempiternitate sic existimare melius, sed & solum utiq; habebimus sic consentaneæ diuinationi ei, quæ de Diis est, enuntiare concordēs sermones. sed de talibus quidem sermonibus satis sint, quæ nunc dicta sunt.

¶ a. l. & ab
omni segnis-
tie, mente
concepta l-
berum.

*Summa Secunda de Circulari corpore. Quæsitum
Primum. Cælum differentias omnes habere
positionis.*

Tex.7.

Voniam autem quidam sunt, qui dicunt esse quippiã cæli dextrum, & sinistrum, quemadmodum vocati Pythagorei (illorum enim hic sermo est) considerandum est vtrum hoc sese habeat modo, vt illi dicunt, an potius aliter, si oportet hæc principia corpori ipsius vniuersi adiungere. confestim enim primum, si dextrum existit, & sinistrum, adhuc prius existi mandum est priora existere principia in ipso.

Detet

Determinatum est igitur de his, in iis, quæ circa animalium motus, propterea quod propria illorum naturæ sunt, manifeste enim animalibus inesse videntur, his quidem omnes tales partes (dico autem, ut & dextrum, & sinistrum) his autem aliquæ, plantis autem sursum, & deorsum solum. ¶ Si autem oportet accommodare cælo aliquid talium, & quod primum, quemadmodum diximus, in animalibus inest, rationabile est existere in ipso. nam, cum tria sint, vnumquodq; veluti principium quoddam est. dico autem tria, sursum & deorsum, & ante & oppositum, & dextrum & sinistrum: has enim distantias omnes rationabile est inesse corporibus perfectis. Est autem sursum quidem longitudinis principium, dextrum autem latitudinis, ante vero profunditatis. Amplius autem aliter secundum motus principia enim hæc dico, unde iis, quæ hæc habent, motus primum incipiunt. est autem ab ipso quidem sursum augmentatio, à dextris autem qui secundum locum fit, ab iis vero, quæ ante sunt, qui secundum sensum. ante enim dico, in quo sensus sunt.

¶ Quapropter & non in omni corpore sursum & deorsum, & dextrum & sinistrum, & ante & post quærendum est, sed in iis, quæ, cum animata sint, motus principium in seipsis habent. in nullo enim inanimatorum videmus unde est principium motus. aliqua enim omnino non mouentur, aliqua vero mouentur quidem, sed non ab omni parte similiter: ut ignis sursum solum, & terra ad medium.

¶ Sed in his quidem dicimus sursum & deorsum, & dextrum & sinistrum, ad nos referentes. Aut enim secundum nostra dextra, quemadmo

*In libro de
gressu ani
malium.*

Tex. 8.

*Sursum lo
gitudinis.
dextrum la
titudinis.
ante profun
ditatis sunt
principia.*

Tex. 9.

*Non in omni corpore
quærenda
sunt distan
tia positio
nis.*

*Sursum,
et deorsum,
dextrum &
sinistrum in
inanimatis
quo ad nos
dicuntur.*

Tex. 10.

dum diuinatores: aut secundum similitudinem ad nostra, quemadmodum ea, quæ sunt statuz: aut quæ contrario modo se habent positione. dextrum enim id, quod est secundum nostrum sinistrum, sinistrum vero contrarium, & post, quod secundum nostrum ante. In his autè ipsis nullam videmus differentiam. si enim e contrario vertantur, contraria dicimus dextra & sinistra, sursum & deorsum, ante & post.

Tex. 11.
Pythagorei.

¶ Quapropter & Pythagoreos utiq; quispiam admirabitur, quòd duo sola hæc principia dixerunt, dextrum, & sinistrum, illa autem quatuor omiserunt, quæ non minus principalia sunt. nihilo enim minorem differentiam habet quæ sursum sunt, ad ea, quæ deorsum, & quæ ante, ad ea, quæ post, quàm dextra ad sinistra in omnibus animalibus. hæc enim potentia differunt solum, illa autem & figuris.

Tex. 12.

¶ Et sursum, & deorsum omnibus animatis inest similiter, & animalibus, & plantis. dextrum autem, & sinistrum non inest in plantis. Præterea autem ut longitudo latitudine prior est, si sursum magnitudinis principium est, dextrum autem latitudinis, prioris autem principium prius est, sic prius utiq; erit sursum dextro secundum generationem: quandoquidem multifariam dicitur prius. Ad hæc autem, si sursum quidem est, unde est motus, dextrum autem, à quo, ante autem, ad quod, etiam sic utique quaedam potentiam principij habebit sursum ad alias species. Itaque &, quia omiserunt maxime propria principia, iustum est ipsos increpare, & quia hæc in omnibus similiter putabant inesse. Nobis autè, quoniam determinatum est prius, quòd in habentibus principium motus tales potentie insunt.

Cælum

¶ Cœlum autem animatū est, & habet motus principium: manifestum est, quòd habet sursum, & deorsum, & dextrum, & sinistrum. Non enim oportet dubitare ex eo, quia rotunda sit figura ipsius vniuersi, quomodo erit huius hoc quidem dextrum, hoc autem sinistrum, similibus existentibus partibus omnibus, & motis omni tempore: sed intelligere, quemadmodum, si quis in quibus habeat dextrum ad sinistrum differentiam, etiam figuris, deinde circumponat spheram. habebit enim potentiam differentem: videbitur autem minime, propter similitudinem figuræ. Eodem autem modo & de principio motus, etenim, etsi nunquam incœpit, principium tamen habeat necessarium est vnde incœpisset, si inciperet quod mouetur moueri. atque, si steterit, mouebitur vtique iterum.

Tex. 13.
Cœlum est animatum, & habet motus principium. Vide contr. 2^{am}. super isto textu.

¶ Dico autem longitudinem quidem ipsius eam, quæ secundum polos est, distantiam. & polorum, hunc quidem sursum, hunc autem deorsum. differentiam enim in his solis hemisphæriorum videmus, propterea quòd non mouentur poli. Simul autem & consueuimus dicere latera in mundo, non quod sursum est, & deorsum, sed quod est præter polos, tanquam hoc longitudo sit. id enim ad latus est, quod est præter sursum, & deorsum. Polorum autem is quidem, qui supra nos apparet, ea, quæ deorsum existit, pars est. qui vero nobis immanifestus est, quæ sursum. ¶ Dextrum enim vniuersi: dicimus, vnde principium est eius, qui secundum locum sit, motus: circulationis autem cœli principium est, vnde astrorum ortus sunt: quare hoc vtiq; erit dextrum: vbi autem occidit, sinistrum. Si igitur & à dextris incipit, & ad

Tex. 14.

Tex. 15.
Dextrum est, vnde motus localis principium.

Tex. 16. dextra circūfertur, necesse est sursum esse eum, qui non apparet, polum. si enim is erit, qui manifestus est; ad sinistra erit motus. quod quidē non dicimus. ¶ Manifestum est igitur quòd immanifestus polus est sursum, & qui illic habitant, in eo sunt, quod sursum est, hemisphærio, & apud dextra, nos autem in eo, quod deorsum est, & apud sinistra, e contrario quàm vt Pythagorei dicunt. illi enim nos & sursum faciunt, & in dextra parte, illos vero, qui illic sunt, deorsum & in sinistra. accidit autem contrarium. Verum secundæ circunlationis, veluti planetarum nos quidem in iis, quæ sursum, & in dextris sumus, illi autem in iis, quæ deorsum, & in sinistris. ecōtrario enim his principium motus est, propterea quòd contrariæ sunt lationes. quare accidit nos quidem esse apud principiū, illos autem apud finem. De partibus igitur secundum distantias, & secundum locum definitis tot dicta sint.

Vide contr.
Zim.

Tex. 17.
Circularis

Quæsitum Secundum. Causam enuntiat, cur motus circulares sunt plures.

motus circulari non est contrarius.

Eorum unum quodq; quòd rñ est opus, est gratia operu.

Dei operatio immortalitas est.

¶ Quoniam autem non est contrarius circularis motus circulari, considerandum est curnam plures sunt lationes. quanquam eminus tentantibus facere quæstionem. longe autem nō adeo loco, sed multo magis eò, quòd eorum, quæ accidunt ipsis, de admodum paucis habemus sensum. attamen dicamus. Causa autem de ipsis hinc sumenda est. Eorum vnumquodque, quorum est opus, est gratia operis: Dei autem operatio immortalitas est: hoc autem est vita sempiterna: itaq; necesse est motum sempiternum Deo inesse. quoniam autem cælum

lum

lum tale est (corpus enim quoddam diuinum est) ob hoc habet circulare corpus, quod natura circulariter mouetur semper. Cur igitur nō totum cœli corpus tale est? quia necesse est manere aliquid corporis lati circulo, id in quā, quod in mediō existit. illius autem nullam possibile est manere par: ē, neq; omnino, neq; in medio.

Cœlū quare rotundum.

¶ Etenim motus ipsius secundum naturam esset ad medium. natura autem circulariter mouetur: non enim esset sempiternus motus: nam nihil præter naturam sempiternum est. posterius autem est quod præter naturam existit eo, quod secundum naturam. & † excessus quidam est in generatione quod præter naturā est eius, quod secundum naturam. Necesse est igitur terram esse: hæc enim quiescit in medio. nunc igitur supponatur hoc, posterius autem demonstrabitur de ipso. At vero, si terram, necesse est & ignem esse. contrariorum enim, si alterum natura est, necesse & alterum esse natura, si sit contrarium, & esse quandam ipsius naturam: † eadem enim est materia contrariorum. † Et priuatione prior affirmatio: dico autem, veluti calidum frigido. quies autem, & grauitas, dicuntur per priuationem leuitatis, & motus.

Tex. 18.

Nihil præter naturā sempiternū.

† Excessus.

exitus. m 7.

Physi. 2. 18.

remotio.

Si alterum

contrariorū

fuerit in na

tura, & re-

liquum. Vi

de contrad.

Zim.

† Eadē est

materia cō-

trariorum.

† Affirma

tio prior pri

uatione.

Tex. 19.

In 2. de Ge.

In 4. huius

tex. 37. &

in 2. de Ge.

tex. 16.

¶ At vero, si est ignis & terra, necesse est & ea, quæ inter ipsa sunt, esse corpora: contrarietatem enim habet vnumquodq; elementorum ad vnumquodq;. supponatur autem & hoc nunc, posterius autem tentandum erit ostendere. His autem existentibus, manifestum est quod necesse est generationem esse eò, quod ipsorum nihil possibile est esse sempiternum: patiuntur enim, & agunt contraria à se inuicem, & corruptiua inuicem sunt.

Tex. 10. ¶ Insuper autem nõ est rationabile quippiam mobile esse sempiternum, cuius non contingit esse secundum naturam motum sempiternum. horum autem est motus. Quòd igitur necessarium sit esse generationem, ex his manifestum est. si vero generationem, necesse est & aliã esse lationem, aut vnã, aut plures. secundum enim eam, quæ totius est, similiter necessariũ est sese habere & elementa corporum ad inuicem. dicetur autem & de hoc planius in sequentibus.

Tex. 11. ¶ Nunc autem tantum manifestum est propter quam causam plura sunt circularia corpora, quia necesse sit generatione esse. generationem autẽ, si & ignem. hunc autẽ & alia, si & terram. hanc autẽ, quia necesse est manere aliquid semper, si & moueri aliquid semper oportet.

Quæsitum Tertium. Formam cæli rotundam esse.

Tex. 22. **F**iguram autem sphæricam necesse est habere cælum: hæc enim est & maxime propria substantiæ, & natura, prima. Dicamus aut̃ vniuersaliter de figuris, quæ prima sit & in planis, & in solidis. Omnis itaq; figura plana aut rectilinea est, aut circulatilinea. & rectilinea quidem à pluribus continetur lineis, circunlatilinea autem ab vna. Quoniam igitur prius natura in vnoquoq; genere est vnum multis, & simplex composito, prima utiq; erit planarũ figurarum circulus. ¶ Amplius autem, si perfectum id est, extra quod nihil eorum, quæ ipsius sunt, possibile est accipere, quemadmodum determinatum est prius: & rectæ quidem appositio semper est, circulari autem nunquam: manifestum est quòd perfecta utiq; erit ea, quæ continet circulum. quare, si perfectum prius est imperfecto, &

ob hæc prima utiq; erit figurarum, circulus. Similiter autem & sphaera solidarum. sola enim illa continetur vna superficie, rectilineæ autem pluribus. ut enim se habet circulus in planis, sic sphaera in solidis. ¶ Amplius autem, & diuidentes in plana, & ex planis corpora generantes, testes fuisse his videntur. solam enim solidarum sphaeram non diuidunt, tanquam non habentem plures superficies quam vnam. diuisio enim in plana, non ut secans quis in partes diuidet totum, hoc efficitur modo, sed ut in diuersa specie. Quod igitur solidarum figurarum prima sit sphaera, palam est. ¶ Est autem & secundum numerum ordinem assignantibus sic ponentibus rationabilissimum, circulum quidem secundum vnum, triangulum autem secundum dualitatem, quoniam duo recti sunt. si autem secundum triangulum, vnum, circulus non erit figura. ¶ Quoniam autem prima quidem

Tex. 24.

figura primi est corporis. primum autem corpus, quod in extrema circunlatione, sphaericum id utiq; erit, quod circulari circunfertur latitudo. Et quod igitur continuum illi est: sphaerico enim continuum est sphaericum. Similiter autem & quæ ad medium horum sunt. quæ enim à sphaerico continentur, & tangunt, tota sphaerica necesse est esse: quæ autem infra eam, quod planetarum sunt, tangunt eam, quæ supra est sphaeram. quare sphaerica utiq; erit omnis: omnia enim tangunt, & continua sunt sphaeris.

Tex. 25.

¶ Amplius, quoniam videtur, & supponitur circulariter circunferri ipsum vniuersum, demonstratum est autem quod extra vltimam circunlationem neq; vacuum est, neque locus, necesse est & propter hæc sphaericum esse ipsum.

Tex. 26.

¶ Amplius, quoniam videtur, & supponitur circulariter circunferri ipsum vniuersum, demonstratum est autem quod extra vltimam circunlationem neq; vacuum est, neque locus, necesse est & propter hæc sphaericum esse ipsum.

Tex. 27.

¶ Amplius, quoniam videtur, & supponitur circulariter circunferri ipsum vniuersum, demonstratum est autem quod extra vltimam circunlationem neq; vacuum est, neque locus, necesse est & propter hæc sphaericum esse ipsum.

Nam,

Nam, si erit rectilineum, accidet & locum esse extra, & corpus, & vacuum. nam rectilineum; quod circulariter vertitur, nunquam eandem occupabit regionem, sed ubi prius, erat corpus, nunc non erit: & ubi nunc non est, iterum erit propter permutationem angulorum. Similiter autem & si quæ alia figura fiat non æquales habens eas, quæ ex medio, lineas, ut lenticularis, aut ovalis. in omnibus enim accidet & locum, & vacuum esse extra lationem, propterea quòd non eandem regionem totum occupat.

Tex. 28.

In unoquoque mensura, quod minimum.

¶ Amplius autem, si motuum quidem mensura est cæli latitudo, quia sola continua est, & regularis, & sempiterna: in unoquoque autem mensura, quod minimum: minimus autem est motus velocissimus: manifestum est quòd velocissimus utique erit omnium motuum cæli motus.

Tex. 29.

Cæli motus omnium celerissimus.

¶ At vero eorum, quæ à seipso ad seipsum sunt, minima est circuli linea: secundum autem minimam velocissimus motus est. Quare, si cælum circulariter fertur, & velocissime mouetur, sphaericum ipsum necesse est esse.

Tex. 30.

Quod sphaerico continuo est, aut circa sphaericum mouetur ipsum etiam tale esse necesse est.

¶ Sumet autem utique quis & ex his, quæ circa medium collocata sunt, corporibus hanc fidem. Si enim aqua quidem est circa terram, aer vero circa aquam, ignis autem circa aërem, & superiora corpora secundum eandem rationem. continua enim quidem non sunt, tangunt autem hæc: superficies autem aquæ sphaerica est: quod autem sphaerico continuum est, aut ¶ mouetur circa sphaericum, & ipsum tale necessarium est esse: quare & propter hoc manifestum fuerit quòd sphaericum est cælum. ¶ At vero quòd aquæ superficies talis sit, manifestum est suppositione, sumpta quòd apta natura est semper confluere

¶ a. l. situm est.

Tex. 31.

Aqua superficies rotunda.

aqua

aqua ad magis concauum: magis autem concauum est, quod centro propinquius est. Ducantur igitur ex centro linea A B, & linea A C, & producat, in qua B C. ducta igitur ad basim linea, in qua A D, minor est eis, quæ ex centro. magis concauus igitur locus est. quare influet aqua, donec utique æquetur. æqualis autem est iis, quæ ex centro, linea A E. quare necesse est apud eas, quæ ex centro, esse aquam: tunc enim quiescet. linea autem, quæ eas, quæ ex centro, tangit, circularis est: spherica igitur aquæ superficies est, in qua B E C. ¶ Quod igitur sphericus sit mundus palam est ex his, & quod cum diligentia adeo recte tornatus sit, ut nihil aut manufactū sese habeat similiter, aut aliud quippiam eorum, quæ apud nos in oculis † existunt. † nihil eorum, ex quibus constitutionem accipit, sic potest regularitatem suscipere, & diligentiam, ut primi, quod circum est, corporis naturæ. manifestum enim est quod proportionabiliter se habet, quemadmodum aqua ad terram, & elementorū ea, quæ plus semper distant.

Quæsitum Quartum. Cur cæli motus magis in unam tendat partem, quàm in aliam.

¶ Quoniam autem est dupliciter, in circulo moueri, ut ab A, aliud quidem ad B, aliud autem ad C, quod non sint contrarij hi † prius dictum est. † sed, si nihil, ut contingit, aut à casu in sempiternis esse potest: cælum vero sempiternum est, & circularis latio: propter quàmnam causam ad altera fertur, sed non ad altera? necesse enim est & hoc aut principium esse, aut esse ipsius principium.

Tex. 32.

Mundus rotundus.

† a. l. apparent.

† Inferiorū nullum, regularitatē,

& diligentiam recipere potest

cælo æqualem.

¶

Tex. 33.

† Primo huius text. 29.

& 30.

† In sempiternis casus esse non potest.

¶ Forte

Tex.34. ¶ Forte igitur de quibusdam enunciare aliquid tentare, & de omnibus, & prætermittere nihil, videbitur utique esse signum aut multæ amentix, aut multæ promptitudinis, non tamen iustum est omnes similiter increpare, sed videre oportet causam dicēdi, quænam sit. Præterea quo pacto se habeat in credendo, vtrum humano modo, an validius. Certiores igitur necessitates quando quis fuerit assecutus, tunc gratiam habere oportet inuenientibus: nūc autem id, quod videtur, dicendum est. Si enim natura semper facit eorum, quæ fieri possunt, quod optimum est, est autem quemadmodum earum, quæ super recta sunt, lationum ea, quæ ad eum, qui sursum est, locum, honorabilior (diuini-
Non iustum est aliquem increpare causa nō inspecta.
Locus superius inferior.
 or enim est locus, qui sursum est, eo, qui deorsum) eodem modo & quæ ad ante fit ea, quæ ad post: siquidem sic se habent & dextrum & sinistrum, quemadmodum dictum est prius. Arrestatur etiā dicta dubitatio, quod habet prius, & posterius. hæc enim causa soluit dubitationem. si enim se habet quàm potest optime, hæc utique erit causa eius, quod dictum est, optimū enim est moueri simplici motu, & incessabili, & hoc ad id, quod honorabilius est.

Quæsitum Quintum. Cælestium corporum motus esse æquales.

Tex.35. **D**E motu autem ipsius, quod regularis sit, & non irregularis, deinceps postea, quæ dicta sunt, erit percurrendum. dico autem hoc de primo cælo, & de prima latione. in iis enim, quæ subter sunt, plures iam lationes conueniunt in vnum. Si enim irregulariter mouebitur,
 mani

manifestum est quòd intensio erit, & status, & remissio lationis. Omnis enim irregularis latio & remissionem habet, & intensionem, & statum. Status autem est aut vnde fertur, aut quò, aut in medio. vt forte iis quidem, quæ secundum naturam mouentur, quò feruntur: iis autem, qui præter naturam, vnde: proiectis autem in medio. Circularis autem lationis non est aut vnde, aut quò, aut medium. neque enim principium, neque finis, neque medium est ipsius simpliciter: tempore enim sempiterna est, & longitudine simul ducta, & minime interfecta. quare, si non est lationis ipsius status, neque irregularitas erit. irregularitas enim fit propter intensionem, & remissionem.

*Irregularis
omnis latio
remissionem
habet, inten-
sionem, &
statum.*

¶ Præterea, quoniam omne, quod mouetur, ab aliquo mouetur, necesse est motus irregularitatem fieri, aut propter ipsum mouens, aut propter id, quod mouetur, aut propter ambo. siue enim ipsum mouens non eadem virtute moueat, siue id, quod mouetur, alteretur, & non permaneat idem, siue ambo mutantur, nihil prohibet irregulariter moueri id, quod mouetur. Nihil autem horum possibile est circa cœlum fieri. nam id, quod mouetur, ostensum est

+ ἀκλα-
στον, in-
frāgibilis.

Tex. 36.
† Irregularitas motus est aut propter mouens, aut propter id, quod mouetur, aut propter ambo.

quòd primum est, & simplex, & ingenerabile, & corruptibile, & omnino immutabile. ipsum autem mouens multo magis rationabile est esse tale. primum enim primi, & simplex simplicis, & incorruptibile, & ingenerabile incorruptibilis, & ingenerabilis motiuum est. Quoniam igitur id, quod mouetur, non mutatur. cum sit corpus, nec id, quod mouet, mutabitur, incorporeum existens. ¶ Quare & lationem impossibile est irregularem esse. Etenim, si, fit

Tex. 37.

irregu

irregularis, aut tota mutatur, & quandoque quidem fit velocior, quandoque autem tardior rursus, aut partes ipsius. Partes igitur quod non sunt irregulares, manifestum est. iam enim facta fuisset distantia astrorum in infinito tempore, hoc quidem velocius moto, hoc autem tardius. non videtur autem vllum distantijs aliter sese habere. At vero, neque totam contingit mutari. remissio enim vnus cuiusque fit propter impotentiam: impotentia autem, præter naturam est: etenim omnes impotentia, quæ in animalibus insunt, præter naturam sunt, vt fenectus, & decrementum: tota enim fortasse animalium constitutio ex talibus constat, quæ differunt propriis locis: nulla enim partium suam habet regionem. Si igitur in primis id non est, quod præter naturam est (simplicia enim sunt, & immista, & in propria regione, & nihil est ipsis contrarium) neque vtique impotentia erit. quare, neque remissio, neque intensio. si enim intensio fuerit, & remissio.

*Remissio
vniuscuius-
que fit pro-
pter impo-
tentiam.*

Tex. 38.

¶ Præterea & irrationabile est infinito tempore impotens esse id, quod mouet, & rursus alio infinito potens. Nihil enim esse videtur infinito tempore præter naturam: impotentia autem præter naturam est. neque æquali tempore præter naturam, & secundum naturam, neque omnino potens, & impotens, necesse autem est, si remittatur motus, infinito remitti tempore. At vero neque intendi semper, aut rursus remitti possibile est. infinitus enim vtique erit, & indeterminatus ipse motus. omnem autem ex aliquo in aliquid esse diximus, & determinatū.

Tex. 39.

¶ Amplius, si quis accipiat esse aliquod tempus minimum, quo non contingit in minori moueri

moueri cœlum (vt enim neque ambulare, neque citharizare in quouis tempore possibile est, sed est vniuscuiusque actionis determinatum minimum tempus in non excedendo, sic neque moueri cœlum in quouis tempore possibile est.) Si igitur hoc verum sit, non erit vtique semper intensio lationis. si autem non erit intensio, neque remissio. similiter enim ambo, & alterum, si eadem intenditur velocitate, aut maiori, & infinito tempore. ¶ Reliquum est itaque dicere Tex. 40. vicissim inesse motui velocius ipsum, & tardius. hoc autem penitus irrationabile est, & figmento simile. Amplius autem & non latere in his rationabilius est: sensibilia enim sunt Sensibilia sunt contra iuxta seinuicem posita. Quod igitur vnum, & ria, iuxta solum est cœlum, & hoc ingenerabile, & sempiternum, & insuper motum regulariter, hæc seuicē posita. nobis dictum sit.

Summa Tertia. Stellarum dispositiones considerat.

Caput Primum. Qualis sit earum substantia.

Tex. 41. **D**E vocatis autem Astris consequens vtique erit dicere, & ex quibus constât, & in quibus figuris, & quânam sunt ipsorum motus. Rationabilissimum itaque fuerit & ea, quæ à nobis dicta sunt, consequens vnumquodque astrorum ex hoc facere corpore, in quo existit lationem habes, quoniam diximus aliquid esse, quod circulariter ferri natura natû est. Vt enim ignea dicentes esse, ob hoc dicunt, quia id, quod fursum est, corpus, ignem esse dicunt, vt pote, cû rationale sit vnumquodque constare ex iis, in

Aristor. De Cœlo.

V

quibus vnumquodque est, sic & nos dicimus.

Tex. 42.
Astorum
lumen, &
caliditas.

¶ Calor autem ab ipsis, & lumen generatur; attrito aëre ab illorū latione. nam natura aptus est motus ignire & ligna, & lapides, & ferrum. Rationabilius igitur est id, quod est igni propinquius: propinquius autem est aër. veluti & in iis, quæ feruntur, sagittis. hæ enim & ipsæ sic igniuntur, vt plumbei mucrones colliqueſcant. & quoniam hæ igniuntur, necesse est & eum, qui in circuitu ipsarum est, aërem hoc idē pati. Hæ igitur ipsæ incalescunt, quia in aëre feruntur, qui ob plagam motu fit ignis. eorum autē, quæ sursum sunt, vnumquodque in sphaera fertur, vt ipsa quidem nō igniantur, aërem autem, cum sub corporis circulariter moti sphaera existat, necesse est, cū illa fertur, incalescere, & hac maxime, qua sol extat infixus. quapropter approximante ipso, & oriente, & super nos existente, generatur calor. Quod igitur neque ignea sint, neque in igne terantur, hæc nobis dicta sint de ipsis.

Caput Secundum. Modum stellarum motus enuntiat.

Tex. 43. **Q**uoniam autem videntur & astra trāsierrī, & totum cœlum, necessariū est, aut quiescentibus vtrifque fieri mutationem, aut motis, aut altero quidem quiescente, altero autē moto. Vtraque igitur quiescere impossibile est, quiescente quidem terra. neque enim fierent, quæ videntur. supponatur autem terram quiescere.

Tex. 44. ¶ Reliquum itaque est aut vtraque moueri, aut hoc quidem moueri, hoc autē quiescere. Si igitur ambo mouebātur, irrationabile est easdem velocitates astorum, & circulorum esse. vnumquod

quodque enim æque velox erit, atque circulus, in quo fertur. videntur enim vnâ cum circulis transferri rursus in idem. accidit igitur simul & astrum pertransiisse circulum, & circulum latum esse sua latione, suamque pertransiisse circumferentiam. Non est autem rationabile eandem rationem habere velocitates astrorum, & magnitudines circulorum. circulos enim nihil absurdum est, sed necessarium est proportionabiliter se habere velocitates ad magnitudines. astrorum autem eorū vnumquodq; quæ in his sunt, nequaquam rationabile existit. siue enim ex necessitate illud, quod maiori circulo fertur, velocius erit, palam est quod, si transferantur astra in suos inuicem circulos, hoc quidem erit velocius, hoc autem tardius. sic autem non habebant utique proprium motum, sed ferentur à circulis. ¶ Si vero à casu accidit, neque sic rationabile est vt in omnibus simul & circulus sit maior, & latio velocior eius astri, quod in ipso est. Vnum enim, aut duo hoc modo sese habere nihil absurdum est. omnia autem similiter, figmento simile est. simul autem & non est in iis, quæ sunt natura, id, quod fit vt accidit: neq; id, quod vbi que, & in omnibus est, fit à fortuna.

Tex. 45.

¶ At vero rursus, si circuli manent, ipsa autem astra mouentur, eadem & similiter eruat absurda. accidet enim velocius moueri quæ sunt extra, & velocitates esse secundum magnitudines circulorum. Quoniam igitur neque vtraque moueri rationabile est, neq; astrum solum, reliquum est circulos quidem moueri, astra autem quiescere, & infixæ circulis ferri. solum enim sic nullum absurdum accidet. celerioré enim esse maioris circuli velocitaté rationabile est circa

Tex. 46.

idem centrū infixis. vt enim in aliis maius corpus velocius fertur propria latione, sic & in circularibus. maius enim est eorū, quæ auferuntur ab iis, quæ ex cetro, maioris circuli segmentum.

Tex. 47. ¶ Quare rationabiliter in æquali tēpore maior circūferetur circulus. & nō diuelli cælū & propter hoc accidet, & quia ostēsūm est totum

Tex. 48. ipsum continuū esse. ¶ Præterea, quoniā spherica sunt astra, quemadmodum & alij dicunt, & nobis consentaneū dicere, ex illo quidem corpore generantibus, corporis autē spherici duo motus sunt per se, volutatio, & vertigo, si mouerentur astra per seipsa, altero utiq; horū mouerentur. sed neutro videntur. Si enim vertigine agerentur, utiq; manerent in eodē, & non mutarent locum: quod & videtur, & omnes dicunt. Amplius autē omnia quidē rationabile est eodem motu moueri. solus autē astrorum. Sol hoc facere videtur, oriens, & occidens. & iste nō per se, sed ob elongationem nostri visus. visus enim porrectus longe voluitur propter imbecillitatē.

*Stella fixa
cur micare
videantur.
vagantes nō
item.*

quæ forte causa est vt scintillare videātur stellæ fixæ, planetæ autem non scintillare: planetæ enim prope sunt. quare visus, potēs existens, ad ipsos peruenit, ad manentes autem tremit, propter longitudinem porrectus longe valde. tremor autē ipsius facit astri videri esse motum. nihil enim refert moueatur visus, an id, quod

Tex. 49. videtur. ¶ At vero quod non voluantur astra, manifestū est. quod enim voluitur, verti necesse est: Lunæ autem semper id patens est, quod vocatur facies. quare, quoniam ea quidē, quæ per seipsa mouentur, propriis moueri motibus rationabile est: his autem non videntur moueri: palam est quod non mouebuntur per seipsa.

¶ Ad

¶ Ad hæc irrationabile est nullum organum
 ipſis præbuiſſe naturam ad motum (nihil enim
 vt contingit facit natura) neque curam quidem
 animalium habuiſſe, quæ autẽ tam præcioſa ſunt
 deſpexiſſe. ſed videtur tanquã ex induſtria ab-
 ſtulſiſſe omnia, per quæ contingebat progredi
 per ſeipſa, & quamplurimum ſemouiſſe ab iis,
 quæ organa ad motum habent. ¶ Quapropter
 & rationabiliter vtique videbitur & totũ cœ-
 lum ſphæricum eſſe, & aſtrorum vnumquodq;
 ad eum enim qui in eodem fit, motum ſphæra
 figurarum maxime vtilis eſt: ſic enim vtique
 velociſſime mouebitur, & maxime occupabit
 eundem locum. ad eum autem, qui in ante fit,
 ineptiſſima. nequaquam enim ſimilis eſt per
 ſeipſa motiuis: nihil enim depreſſum habet, ne-
 que eminens, vt rectilineum, ſed plurimum à
 hgura corporum, quæ progrediuntur diſtat.
 Quoniam igitur oportet cœlum quidem mo-
 ueri eo, qui in ipſo eſt, motu, alia autẽ aſtra non
 progredi per ſeipſa, rationabiliter vtique vtrun-
 que erit ſphæricum. ſic enim maxime hoc qui-
 dem mouebitur, hoc autem quieſcet.

¶ Maniſteſtum eſt autẽ ex his, quòd & dicere
 fieri his latis harmoniam, tanquam conſonis
 factis ſonis, lepide quidem, ac egregie ab iis, qui
 dixerunt, dictum eſt, non tamen ſic ſeſe veritas
 habet. Videtur autem quibusdam neceſſarium
 eſſe tantis latis corporibus fieri ſonũ, quoniam
 & iis, quæ ſunt apud nos, neque moles haben-
 tibus æquales, neque tali velocitate, qualis eſt
 Solis, & Lunæ, latis. Amplius autem, tot aſtris
 multitudine, tantisque magnitudine, latis velo-
 citate tanta latione, immenſum quendam ma-
 gnitudine ſonum non fieri eſt impoſſibile. ſup-

Tex. 50.

Naturam
hil facit co-
ſu.

Tex. 51.

Tex. 52.

† a. l. conſon
1479.

ponentes autem hæc, & velocitates ex spatiis habere consonantiarum rationes, vocẽ fieri dicunt harmonicã, latis circulariter astris. Quoniam autem irrationabile videbatur nos vocem hanc non audire, causam huius dicunt esse genitis confestim adesse sonum, vt non sit manifestus ad cõtrarium silentium: inuicem enim vocis, & silẽtij esse diiudicationem. quare quẽadmodum fabris ferrariis propter consuetudinem nihil videtur interesse, & hominibus idem accidere. hæc autem, quemadmodum dictum est prius, concinne dicunt, & musice, impossibile est autem hoc sese habere modo.

Tex. 53.
Sphararũ
concentus
quare non
audiatur.
Excedentes
soni destruunt
etiam inanimatorum
corporũ moles.

¶ Non enim solum hoc nihil audire, absurdũ est, de quo soluere conantes causam illam afferunt, sed & illud nihil pati sine sensu, excedẽtes enim soni destruunt etiã inanimatorũ corporũ moles: vt sonus tonitruu lapides, & corporũ validissima dissipat. tot autem latis, & sono pertranseunte ad eam, quæ fertur, magnitudinem, multiplicem magnitudinẽ necessariũ est & peruenire huc, & ingens esse robur violentiæ.

Tex. 54.

¶ Sed rationabiliter neque audimus, nec; pati videntur corpora violentam vllam passionẽ, quia nullus fit sonitus simul autem erit & causa horum manifesta, & testimonium dictorum à nobis sermonum quod sint veri. Id autem, quod dubitatum est, fecitque Pythagoreos dicere fieri consonantiam illis latis, nobis erit indicium. quæcunque enim per seipsa feruntur, faciunt sonum, & plagam: quæcunque autem in eo, quod fertur, infixæ sunt, aut insunt, vt in nauis partes, non est possibile sonare: neque ipsam nauim, si feratur in fluuio.

Tex. 55.

¶ Quãuis eisdem rationibus vtique licet ita dicere quod absurdum

dum est, si tantæ nauis malus latus, & puppis non facit sonum multum, aut rursus ipsa nauis mota: quod autem fertur in eo, quod non fertur, facit sonum: in eo autem, quod fertur continue, & non facit plagam, impossibile est sonare. ¶ Quare hic dicendum est quòd, si ferrentur corpora horum, siue in aëris multitudine fusa per vniuersum, siue ignis, quemadmodum omnes dicunt, necessarium esse vt facerent ingentem magnitudine sonum: hoc autem factio, & huc peruenire, ac destruere. Quare, quoniam non videtur hoc accidere, neque animata, neque violenta feretur latione vllum ipsorum, veluti id, quod futurum erat, prouidente natura, quòd non hoc modo sese habente motu, nihil vtique esset eorum, quæ sunt circa hic existentem locum, similiter se habes. Quòd igitur spherica sint astra, & quòd non moueantur per se ipsa, dictum est. Tex. 56.

*Quæsitum Quartum, iuxta Auer. paraphrasim.
Offenditur causa, cur quedam stellarum tardioris sint motus, & quedam velocioris.*

DE ordine autem ipsorum, quo quidem modo singula disponuntur, vt quedam sint priora, quedam vero posteriora, & quomodo spatiis se habent ad se inuicem, ex iis, quæ circa Astrologiam, consideretur, dicitur enim sufficienter. ¶ Accidit autem secundum rationem fieri vniuscuiusque motus ipsis spatiis, vt alij quidem sint velociores, alij autem tardiores. Quoniam enim supponitur extremam cæli circulationem & simplicem esse, & velocissimam, eas autem, quæ aliorum sunt, & tar- Tex. 57.
Tex. 58.

diores, & plures (vnumquodque enim contra fertur cœlo in suo ipsius circulo) rationabile iam est propinquissimum quidem simplici, & primæ circulationi in plurimo tempore pertransire suum ipsius circulum, longissime autem distans in minimo, aliorum autem semper propinquius in maiori, longius autem distans in minori. propinquissimum enim maxime superatur, quod autem longissime abest omnium minime, propter distantiam, media autem secundum rationem iam distantia, vt etiam ostendunt Mathematici.

*Quasitum Tertium iuxta Auer paraphrasim.
Astrorum figura demonstrantur.*

Tex. 59.

Natura nihil absque ratione frustra que facit.

Figuram autem vniuscuiusque astrorum sphericam esse maxime vtique quis rationabiliter existimabit. Quoniam enim ostensum est quod neque natura sunt apta moueri per se ipsa, natura autem nihil absque ratione, frustra que facit, palam est quod & figuram talem dedit immobilibus, quæ minime est motiua. minime autem motiua est sphaera, propterea quod nullum habet organum ad motum. quare patet quod sphaerica vtique erunt mole. Amplius autem similiter quidem omnia, ac vnum. Luna autem ostenditur per ea, quæ circa visum, quod sphaerica sit: non enim vtique fieret accrescens, & decrescens, plurimum quidem altera ex parte curua, altera concaua, aut vtrinque curua, semel autem bipartita. Et rursus per Astrologica. quia non vtique essent solis eclipses, lunulae speciei præferentes. quare, si vnum est tale, palam est quod & alia vtique erunt sphaerica.

Quasitum

Quasitum Quintum. Quare aliqua stellarum pluribus, aliqua vero paucioribus mouentur motibus.

DVabus autem existentibus dubitationibus, de quibus merito quilibet dubitauerit, tentandum est id dicere, quod videtur, veneratione dignam esse, magis quam temeritate reputantes promptitudinem illam, si quis propter Philosophiæ litim, etiam paruas in iis sufficientias amet, de quibus maximas habemus dubitationes. Amplius autem, cum multa sint huiusmodi, non minus existit mirabile, propter quam causam non semper ea, quæ plus distant à prima latione, moueantur pluribus motibus, sed media plurimis. Rationabile enim esse videbitur, primo corpore vna latione lato, propinquissimum paucissimis moueri motibus, veluti duobus, contiguum autem tribus, aut aliquo alio tali ordine. Nunc autem accedit contrarium. paucioribus enim Sol, & Luna mouentur motibus, quàm errantium astrorum nonnulla, quamuis lōgius à medio, & propinquius primo corpori sint, quàm ipsa. Manifestum autem hoc de quibusdam etiā visu factum est. Lunam enim vidimus bipartitam quidem existentem, subintraffe ex astris illud, quod est Martis, quod occultatum quidem fuit secundum nigrum illius, exiuit autem secundum clarum, & lucidum. Similiter autem & de aliis dicunt astris, qui dudum ea obseruauerunt à plurimis annis Aegyptij, & Badylonij, à quibus multam fidem habemus de vnoquoque astrorum.

*Aegyptij.
Badylonij.
Tex.61.*

¶ Atque hoc merito dubitauerit vtique aliquis, & propter quam causam in prima quidē

latione tanta sit astrorum multitudo, vt ex iis, quæ numerari nequeunt, esse videatur totus ordo, in aliis autem vnum seorsum singulare, duo autem, aut plura non videantur in eadem infixa latione. De his igitur quærere quidem bene se habet & ad eam, quæ ad plura se diffundit, intelligentiam, quamuis paruas habeamus causas, tantæque elongatione distemus ab iis, quæ circa ipsa accidunt, si tamen ex talibus contempleremur, nihil vtique irrationabile videbitur id esse, quod nunc dubitatur, sed nos de ipsis, vt corporibus solum, & vnitatibus, ordinem quidem habentibus, inanimatis autem omnino cogitamus. oportet autem, ac si participarent actione, & vita existimare: sic enim nihil, id esse videbitur præter rationem, quod accidit.

Tex. 62. ¶ Videtur autem optime quidem se habenti inesse ipsum bonum sine actione: propinquissimo autem per paucam, ac vnã: iis autem, quæ longissime absunt, per plures. Quemadmodum in corpore, hoc quidem, neque exercitio vtens, bene habet: hoc vero, si modicum deambulet: huic autem & lucta est opus, & cursu, & pugna: rursus autem alij, neque quantumlibet laboranti hoc quidem adhuc inerit bonum, sed

Tex. 63. aliud aliquid. ¶ Est autem difficile aut multa, aut sæpe recte agere, † veluti multos tallos Coenfas proicere difficile est: sed vnum aut duos, facile. Et rursus, quãdo hoc quidem opus fuerit huius gratia facere, hoc autem alterius, & hoc alterius, in vno quidem, aut duobus facile est adipisci, quanto autem vtique per plura difficilius. Quapropter oportet putare & astrorum actionem esse talem, qualis animalium est, ac plantarum, etenim hic hominis actiones plu

rimæ

† a. l. veluti mille tallos Cheenses iacere.

rimæ sunt: multa enim bona potest adipisci, ita
vt multa agat, & aliorum gratia,

¶ Ei autem, quod quàm optime sese habet, ni Tex. 64.

hil actione est opus: est enim ipsum id, cuius
gratia. Actio vero semper est in duobus, cum & Vide contr.
cuius gratia sit, & quod huius gratia. aliorum Zim.

autem animalium pauciores: plantarum autem
parua quædam, ac vna fortasse. Aut enim vnū
aliquid est, quod assequitur, quemadmodum &
homo, aut etiã ipsa multa omnia præuia sunt ad
optimum ipsum. Hoc igitur habet, & particeps
est optimi: illud autem peruenit prope per pau-
ca: aliud vero per multa: aliud autem ne aggre-
ditur quidem, sed satis est ad id, quod est prope
vltimum, peruenire. vt, si sanitas est finis, hoc
quidem semper sanum est, aliud vero attenua-
tum, aliud autem cum cucurrit, & attenuatum
est, aliud autem etiam alio quopiam facto cur-
rendi gratia. quare plures sunt motus.

¶ Aliud autem non potest ad sanitatem per-
uenire, sed ad hoc solum, vt currat, aut attenue-
tur: & horum alterum finis est ipsis. Tex. 65.

¶ Maxime enim est optimum omnibus illū Tex. 66.
sortiri finem. si autem non semper, melius est, Illud est me-
quanto propinquius fuerit optimo. Et ob hoc lius, quod
terra quidem omnino non mouetur, propin- est optimo
qua vero paucis motibus. non enim perueniūt propinquius
ad ipsum vltimum, sed quousque diuinissimum
illud principium sortiri possunt. Primum autem
cælum statim sortitur per vnum motum: quæ
autem sunt in medio primi, ac vltimorum, per-
ueniunt quidem, sed per plures perueniunt
motus.

Quæ situm

*Quæsitum Sextum. Cur supremi orbis plures sint
stella, & in inferioribus stella duntaxat una.*

Tex.67. **D**E dubitatione autem, quòd in prima quidem, quæ vna est, latione astrorum magna multitudo consistat, aliorum autem singulatim vnumquodque acceperit proprios motus.

Tex.68. ¶ Ob vnum quidem vtique quis primum rationabiliter existimauerit hoc esse. Intelligere enim oportet vitæ, & principij vniuscuiusque multum esse excessum primi ad alia.

Tex.69. ¶ Erit autem vtique hic accidens secundum rationem. prima enim vna existens multa mouet corporum diuinorum: multæ autem existentes vnum solum vnaquæque. errantium enim vnumquodque pluribus fertur lationibus. Sic igitur exæquat natura, & ordinem quædam facit, vni quidem lationi multa tribuendo corpora, vni vero corpori multas lationes.

*Natura æ-
qualitate,
& ordinē fa-
cit.*

Tex.70. ¶ Et insuper ob hoc vnum habent corpus a-
liæ sphæræ, quia multa corpora mouent eæ,
quæ sunt ante vltimam, & eam, quæ vnum a-
strū habet. in multis enim sphæris vltima sphæ-
ra fertur innexa: vnaquæque autem sphæra cor-
pus existit. Illius igitur cōmune erit opus: hæc
enim est propria quæque per naturam latio.

Tex.71. ¶ Hæc autem velut adiacet. omnis autem fi-
niti corporis ad finitum potentia est. Sed de a-
stris quidem circulari motu latis dictum est
qualiānam secundum substantiam sint, & se-
cundum figuram, & de † latione, & ordine
ipsorum.

† a. l. loco.

Summa

Summa Quarta de Terra.

*Caput Primum. Antiquorum de loco Terra
opinionem enuntiat.*

Eliquum autem est de Terra dicere, Tex. 72.
& ubi posita sit, & utrum de iis sit,
quæ quiescunt, an ex iis, quæ mo-
uentur, & de figura ipsius. De posi-
tione igitur non eandem omnes ha-

bent opinionem. sed, cum plurimi, qui totum
cælum finitum esse aiunt, in medio iacere di-
cant, contra qui circa Italiam incolunt, vocan-
túrque Pythagorei, dicunt. in medio enim igné
esse inquit: terram autem astrorum vnum
existentem, circulariter latam circa medium,
noctem, & diem facere. Amplius autem oppo-
sitam aliam huic conficiunt terram, quam an-
tichthona nomine vocant: non ad apparentia
rationes, & causas quærentes, sed ad quasdam
opinionem, & rationes suas apparentia attra-
hentes, & tentantes adornare.

¶ Multis autem, & aliis videbitur non oportere
terræ medij regionem assignare, fidem non
ex iis, quæ apparent, considerantibus, sed po-
tius ex rationibus. honorabilissimo enim pu-
tant conuenire honorabilissimam competere
regionem. esse autem ignem quidem terra ho-
norabiliorem, terminum autem mediis ipsis.
extremum autem, & medium terminum esse.
quare, ex his ratiocinantes, ipsam non putant in
medio sphaeræ iacere, sed magis igné. Amplius
autem Pythagorei quidem, propterea quòd ma-
xime conuenit id seruari, quod est principa-
lissimum ipsius vniuersi, medium autem esse ta-
le (quem Iouis carcerem nominant) hanc ha-
bere

Tex. 73.

*Honorabilis-
simo honora-
bilissima cõ-
petit regio.
Idẽ con. 24.*

Tex. 74. bere regionem ignem. ¶ Tanquam medium simpliciter diceretur, & magnitudinis medium, & rei medium esset, atq; naturæ. quanuis quemadmodum in animalibus non idem est animalis, & corporis medium, sic existimandum est magis & circa totum cælum. Propter hanc igitur causam, nihil eos oportet turbari circa vniuersum, neq; adducere carcerem ad centrum, sed illud querere medium ipsum quale quid est, & ubi natura aptum est esse. Illud enim medium principium est, & honorabile: loci autem medium assimilatur extremo magis quam principio. quod enim determinatum est, medium est: quod vero determinat, finis est. honorabilius autem est continens, & finis, quam finitum: hoc enim materia est, illud autem substantia constitutionis est.

Honorabilius est continens, & finis quam finitum.

Caput secundum. Antiquorum sententia de causa quietis, & motus terre.

Tex. 75. **D**E loco igitur terræ hanc habent quidam opinionem. Similiter autem & de quiete, & motu. Non enim eodem modo omnes existimant, sed quicunque quidem non in medio iacere aiunt ipsam, moueri circulariter circa medium: non solum autem hanc, sed & antichthona, quemadmodum diximus prius. Quibusdam autem videtur & plura corpora talia posse ferri circa medium, nobis immanifesta propter obiectum terræ. Quapropter & lunæ eclipses plures quam solis fieri inquit. eorum enim quæ feruntur, vnumquodque occultare ipsam, sed non solum terram. quoniam enim terra non est centrum, sed distat per totum ipsius hemisphærii,

nihil

nihil prohibere putant ea, quæ apparent, acci-
dere similiter non habitâibus nobis in centro,
sicut, si in medio etiâ esset terra. nihil enim neq;
nunc efficere in signe per dimidium distantibus
diametri. Quidam autem & iacentem in centro
dicunt ipsam volui, & moueri circa † semper
statum polum, quemadmodum in Timæo scri-
ptum est. † a. l. per u.
niversum
extensum.

Caput Tertium. Antiquorum sermo de terra figura.

Similiter autem & de figura ambigitur. Aliis Tex. 76.
Senim terra esse videtur spherica, aliis vero
lata, & figura tympano similis. faciunt autem
indiciu(m) (quia occidens, & oriens Sol rectam,
& non circularem occultationem sub ipsa ter-
ra facere videtur: tanquam oporteat, si sit spher-
rica, circularem fieri abscissionem); non atten-
dentes & distantiam Solis ad terram, & circun-
ferentiæ magnitudinem, quomodo in apparen-
tibus paruis circulis recta apparet à longe. Pro-
pter hanc igitur apparentiam nihil ipsos non
credere oportet non rotundam molem esse ter-
ræ. Sed adhuc addunt, atq; dicunt, propter quie-
tem esse necessarium ipsam figurâ hanc habere,
etenim de motu, & quiete dicti modi multi sunt.

*Caput Quartum. Antiquorum de causa quietis
terra dicta commemorat, & qui illorum cen-
suerit ipsam quiescere.*

Dubitasse igitur omnibus contigisse neces- Tex. 77.
sarium est. forsitan enim † mentis fuerit † *diarôis*
irrationabilioris non admirari quoniam mo-
do parua quidem terræ particula, si eleuata di-
mittatur, fertur, & manere non vult, & maior
semper

semper velocius, totam autem terram, si quis dimittat, cum eleuauerit, non utique feratur, nunc vero quiescit tanta grauitas. At vero, si quis etiam latis particulis ipsius, antequam cadant, subtrahat terram, ferentur deorsum nullo ob-

Tex. 78.

stante. ¶ Quare dubitare quidem omnibus, ut philosopharentur, merito causa fuit. Circa autem huius solutiones, quod non magis absurda videantur esse dubitatione ipsa, mirabitur utique aliquis. Si enim ob hæc infinitam inferiorem terræ partem esse aiunt, in infinitum ipsam radicatam esse dicentes, quemadmodum Xenophanes Colophonius, ne negocia habeant querentes causam. Quapropter & Empedocles sic increpauit dicens: *Immensum ne patent terra: ima,*
ac largior ather. Ut frustra lingua multorum dicta
fuere. Ore effusa hominum de toto pauca uidentum.

Xenophanes.

Empedocles.

Thales Milesius.

Tex. 79.

Alij autem in aqua iacere. hunc enim antiquissimum accepimus sermonem, quæ dixisse aiunt Thalem Milesium: tanquam ex eo, quia natans sit, ipsa maneat, quemadmodum lignum, vel aliquid tale aliud. etenim horum super aërem quidem nihil natura aptum est manere, sed super aquam. ¶ Tanquam non eadem sit ratio de terra, & aqua uehente terram. neque enim aqua nata est manere subleuata, sed super aliquid est. Amplius autem, quemadmodum aër aqua leuior est, sic & aqua terra. quare quoniam modo possibile est id, quod leuius est, deorsum magis iacere eo, quod grauius est secundum naturam? Præterea, si tota nata est manere super aquam, manifestum est quod & particularum ipsius unaquæque. nunc autem non uidetur hoc fieri, sed quælibet particula fertur infundum, & velocius maior.

¶ Verum

¶ Verum videntur vsq; ad aliquid quærere, *Tex.80.*
 sed non quousq; dubitari possibile est. omnibus
 enim nobis hoc consuetum est nõ ad rem quæ- *Consuetum*
 stionem facere, sed ad contraria dicentem. *est nobis non*
 etenim ipse in seipso quærit, quoad non am- *ad rē qua-*
 plius habeat ipse sibi ipsi contradicere. Quapro- *stionem face-*
 pter bene quæsiturum, per proprias in genere *re, sed ad*
 instantias ad instandum idoneum esse oportet. hoc autem est ex eo, quòd omnes contem- *contraria de-*
 platus sit differentias. ¶ Anaximenes autem, *centem.*
 & Anaxagoras, & Democritus latitudinem cau- *Tex.81.*
 sam manendi ipsam esse dicunt. non enim diui- *Anaxime-*
 dere, sed eum, qui subtus est aërem obturare, *nes.*
 quod corpora, quæ latitudinem habent, viden- *Anaxago-*
 tur facere. hæc enim & ad ventos cum difficul- *ras.*
 tate mobilia sese habent propter reluctanti- *Democri-*
 am. Hoc igitur ipsum facere latitudine terram ad *tus.*
 suppositum aërem, hunc autem nõ habentem,
 quò transferatur, locum sufficientem, totum si-
 mul deorsum quiescere, quemadmodum in cle-
 psydris aqua. Quòd autem possit multam graui-
 tatem ferre comprehensus, & manens aër, indi-
 cia multa dicunt. Primum igitur, si non lata fi-
 gura terræ sit, propter hoc quidẽ non quiescet.

¶ Quamuis quietis non latitudo causa sit ex *Tex.82.*
 iis, quæ dicunt, sed magnitudo magis, propter
 coarctationem enim, non habens transitu, aër
 manet ob multitudinem: multus autem est aër,
 propterea quòd à magnitudine multa terræ
 comprehenditur. quare hoc erit, & si spherica
 quidem fuerit terra, tanta autem secundum ma-
 gnitudinem manet enim secundum illorum ra-
 tionem. ¶ Omnino autem ad eos, qui sic di- *Tex.83.*
 cunt de motu, non est de parte dubitatio, sed de
 toto quodam, ac vniuerso. à principio enim de-

terminandum est, utrum sit aliquis corporibus natura motus, an nullus, & utrum natura quidem non est, violentia autem est. Quoniam autem de iis determinata sunt prius, quæcūq; pro ea, quæ aderat, facultate habebamus, utendum est ut existentibus. Si enim nullus natura motus sit ipsorum, neq; violentus erit. si autem neq; natura, neq; violentia est, nihil omnino mouebitur, nam & de his quod necessarium sit accidere determinatum est prius.

Tex. 84.

¶ Et insuper quod neq; quiescere contingit, ut enim motus existit aut violentia, aut natura, sic & quies. At vero, si

Tex. 85.

est motus aliquis secundum naturam, non utiq; violenta erit latitudo, neq; quies. ¶ Quare, si violentia nunc terra quiescit, & simul venit ad medium lata, propter vertiginem. hæc enim causam omnes dicunt ex iis, quæ in liquidis feruntur, & circa aërem accidunt, in his enim semper feruntur maiora, grauiorâq; ad mediū conuersionis. Quapropter & terram omnes, quotquot cælum generant, ad medium conuenisse dicunt. Quia autem manet, quærunt causam. Et dicunt quidam hoc modo, quod latitudo, & magnitudo ipsius causa est. Alij autem, quemad-

Empedocl.

modum Empedocles, cæli lationem circulariter circuncurrentem, & velocius latam terræ lationem prohibere: quæadmodum aqua, quæ in cyathis est. etenim hæc, circulariter cyatho lato, cum plerunq; sub ære ipso existat, tamē non fertur deorsum, nata deorsum ferri, propter eandem causam.

Tex. 86.

¶ At, neq; vertigine prohibente, neq; latitudine, sed aëre, qui subiit, quoniam ferretur? nam, si mouetur violentia ad medium, & manet violentia, secundum naturam autem necessarium est esse aliquam ipsius lationem. Hæc

igitur

Igitur vtrum sursum, an deorsum, an vbi est? esse enim quandam est necessarium. Si autem nihilo magis deorsum quàm sursum, aer autem, qui sursum est, non prohibeat eam, quæ sursum fit, lationem, neq; vtiq; qui sub terra est, prohibebit eam, quæ deorsum, easdem enim eorundem necessarium est esse causas eisdem. ¶ Amplius autem ad Empedoclem illud etiam quispiam dixerit. quando enim elementa stabant separatim per litem, quæ causa ipsi terræ quietis erat? non enim & tunc vertiginem in causa esse dicet. Absurdum autem est & non intelligere quòd prius quidem propter vertiginem ferebantur partes terræ ad medium, nunc autem propter quam causam omnia grauitatem habentia feruntur ad ipsam, non enim vertigo appropinquat ad nos. ¶ Præterea propter quam causam & ignis sursum fertur? non enim propter vertiginem. si autem hic ferri aliquid natus est, manifestum est quòd & terram existimandum est. ¶ At vero neq; vertigine graue, & leue determinatum est: sed, prius existentibus grauibus, & leuibus, illa quidem ad medium veniunt, hæc vero super eminent propter motum. Erat igitur, & antequàm fieret vertigo, hoc quidem graue, illud vero leue. Quæ quonam determinata sunt, & quo pacto sunt apta natura ferri, aut quo? infinito enim existente, impossibile est esse sursum, & deorsum: determinata autem sunt his graue, & leue.

Tex. 87.

Tex. 88.

Tex. 89.

Caput Quintum. Terram subire motum destruit.

Purimi igitur circa causas has immorantur. Sunt autem quidam, qui propter similitudinem dicunt ipsam manere, vt ex antiquis

Tex. 90.

Anaximander. nihilo enim magis sursum, quæ deorsum, aut ad latera id ferri conuenit, quod in medio collocatum est, & similiter ad extrema sese habet. simul autem impossibile est ad contraria fieri motum. quare ex necessitate manet.

Tex. 91. ¶ Hoc autem lepide quidem, non vere tamen dicitur. Secundum enim hanc ratione necessarium est omne, quodcumq; ponatur in medio, manere. quare & ignis quiescet. quod enim

Tex. 92. dictum est, non est proprium terræ. ¶ At vero non est necessarium, non enim solum videtur manere in medio, sed & ferri ad medium. quod enim quæuis fertur particula ipsius, eò totam etiam ferri est necessarium: quò autem fertur aliquid secundum naturam, & ibi manere secundum naturam. Non igitur, propterea quòd similiter sese habet ad extrema: hoc enim omnibus est commune: ferri autem ad medium proprium terræ.

Tex. 93. ¶ Absurdum autem est & hoc quidem querere, curnam terra manet in medio, non querere autem cur ignis in extremo. Nam, si & illi natura locus extremus est, manifestum est quòd necessarium est esse quendam & terre natura locum. Si autem non huic est hic locus, sed propter similitudinis necessitatem manet: (quemadmodum de capillo est sermo valide quidem, sed similiter vndiq; extenso, quòd non disrumpetur: & de esuriente, ac sitiente vehementer quidem, similiter autem & ab esculentis, & poculentis æqualiter distate: etenim hunc quiescere necessarium est:) querendum est ipsis de ignis quiete in extremis. Mirabile autem est & de quiete quidem querere: de latiqne vero ipsorum non querere, propter quã causam hoc quidem sursum fertur, hoc autem deorsum ad
ipsum

ipsum medium nullo impediēte. ¶ At vero Tex.94.
 neq; verum est quod dicitur, secundum accidēs
 tamen hoc verum est, quòd necessarium est ma-
 nere in medio omne, cui nihil magis huc, quā
 illuc moueri conuenit. Sed propter hanc ratio-
 nem non manet, sed mouebitur: non tamen to-
 tum, sed discerptum. ¶ Eadem enim congruet Tex.95.
 ratio & in igne, necesse enim &, si ponatur, qui-
 escere similiter atq; terram. similiter enim sese
 habebit ad signorum extremorum quodcunq;.
 attamen feretur à medio, quemadmodum & vi-
 detur ferri (nisi quid prohibeat) ad extremum.
 verum non totum ad vnum signum: hoc enim
 necessarium est solum accidere ex ratione, quæ
 de similitudine fit: sed proportionalis particula
 ad proportionalem extreni partem. dico au-
 tem veluti quarta pars ad quartam continentis
 ipsius partem: nullum enim corporum punctū
 est. vt autem & ex magno venite in minorem
 locum potest condensatum, sic & ex paruo in
 maiorem, rarius factum. quare & terra hoc mo-
 do moueretur à medio, propter similitudinis ra-
 tionem, si non natura terræ locus iste esset.
 Quæcunq; igitur sunt & de figura ipsius existi-
 mata, & de loco, & quiete, & motu fere hæc sunt.

*Caput Sextum. Terra locum, causamque quietis
 suis exponit.*

NOs autem dicamus primum, vtrum ha- Tex.96.
 beat motum, an maneat. Nam, vti dixi-
 mus, alij quidem ipsam vnum astrorum esse fa-
 ciunt, alij autem, in medio ponentes, volui, &
 moueri dicunt circa medium polum. Quòd au-
 tem impossibile sit, manifestum est sumpto prin-

cipio, quòd, si fertur siue in medio existens, siue extra medium, necessarium est ipsam violentia moueri hoc motu, non enim ipsius terræ est: etenim particularum vnaguarq; hanc haberet lationem: nunc autem super recta omnes feruntur ad medium. quapropter, cum violenta sit, & præter naturam, non possibile est sempiternam esse: mundi autem ordo sempiternus est.

¶ Præterea omnia, quæ feruntur latione circulari, subdeficere videntur, ac moueri pluribus vna latione, præter primam sphaeram: quare & terram necessarium est, siue circa medium, siue in medio posita feratur, duabus moueri lationibus. Si autem hoc acciderit, necessarium est fieri mutationes, ac conuersiones fixorum astrorum. hoc autem non videtur fieri, sed semper eadem apud eadem loca ipsius & oriuntur, &

occidunt. ¶ Præterea latio partium, & ipsius totius secundum naturam ad medium est vniuersi: ob hoc enim etiam existit posita nunc in

centro. ¶ Dubitabit autem aliquis, cum idem sit amborum medium, ad vtrum ferantur ea, quæ grauitatem habent, & partes terræ secundum naturam. vtrum, quia vniuersi est mediū, an quia est terræ? Neesse est itaq; ad id, quod est vniuersi: etenim leuia, & ignis, quæ in contrarium grauitatibus terræ feruntur, ad extremum loci continentis medium feruntur.

¶ Accidit autem idem medium esse terræ, & vniuersi. feruntur enim & ad terræ medium, sed secundum accidens, quatenus medium habet in ipso vniuersi medio. Quòd autem ferantur & ad terræ medium, signum est, quòd lata pondera ad hanc non æque distantia feruntur, sed ad similes angulos. quare, ad vnum medium, & illud,

Iud, quod terræ est, feruntur. ¶ Manifestum est Tex. 101.
 igitur quòd necesse est in medio terram esse, &
 immobilem, & propter dictas causas, & quia
 pondera, quæ sursum violentia proiiciuntur, ad
 perpendiculum rursus feruntur in idem, etiam
 si in infinitum vis illa proiciat. Quòd igitur neq;
 moueatur, neq; extra mediũ iaceat, manifestum
 est ex his. ¶ Ad hæc autem manifesta est ex Tex. 102.
 dictis causa quietis. Si enim natura nata est fer-
 ri vniq; ad medium, quemadmodum videtur,
 & ignis rursus à medio ad extremum, impossi-
 bile est latam esse quamcunq; ipsius particu-
 lam à medio, non vim passam, vna enim latio
 vnus est, & simplex simplicis, sed non contra-
 riæ: quæ autem à medio fit ei, quæ ad medium,
 est contraria. Si igitur quamcunq; partem im-
 possibile sit latam esse à medio, manifestum est
 quòd & totam adhuc impossibilius, ad quod
 enim pars nata est terri, & totum illuc natum est.
 Quare, si impossibile sit moueri, nisi à potiore
 virtute, necessarium vtiq; erit eam manere in
 ipso medio. ¶ Arestantur autem his & ea, quæ Tex. 103.
 à Mathematicis dicta sunt circa Astrologiam.
 ea enim quæ apparent, accidunt translatis figu-
 ris, quibus determinatus est astrorum ordo,
 tanquam in medio posita terra. De loco igitur,
 & quiete, ac motu, quomodo sese habent, tot di-
 cta sunt de ipsa.

Caput Septimum. Terra Figuram, quæ sit, ostendit.

Ipsam autem figuram habere sphericam ne- Tex. 104.
 cessarium est. vnaquæq; enim particularum
 grauitatem habet ad medium vsq;. & minor à
 maiori pulsa non potest intumescere, sed com-

primi magis, & cedere altera alteri, donec veniat ad medium. Oportet autem intelligere id, quod dicitur, perinde atq; si facta esset eo modo, quo & Physiologorum aliqui factam esse dicunt. Verum illi quidem violentiam causam ponunt eius, quæ deorsum fit, lationis. Melius tamen est ponere veritatem, & dicere hoc accidere propterea, quod naturam habet id, quod gravitatem habet, vt ad medium feratur. In potentia igitur existente mistura, disgregata ferebantur similiter vndiq; ad medium. Siue igitur similiter ab extremis diuisæ partes conueniant ad medium, siue aliter sese habentes, facient

Tex. 105.

idem. ¶ Quod igitur similiter vndiq; ab extremis latorum ad medium necessarium sit simile fieri omni ex parte molé, manifestum est. æquali enim omni ex parte appposito, æqualiter est necesse distare à medio extremum, hæc autem figura sphæræ est. Nihil autem referet ad rationem, etiam si non vndiq; similiter conueniant ad medium partes ipsius. maiorem enim semper minorem, quæ ante se est, propellere necessarium est, ad medium vsque propensionem habentibus ambobus, & grauiori impellente

Tex. 106.

vsq; ad hoc, minus pondus. ¶ Quod enim vtiq; quis dubitauerit, eandem habet cum his solutionem. nam si, terra existente in medio, & sphærica, multiplex grauitas addatur ad alterum hemisphærium, non idem erit ipsius totius, & terræ medium. quare aut non manebit in medio: aut si, quiescet quidem, etiam non habens medium, quo & nunc moueri est nata.

Tex. 107.

¶ Quod igitur dubitatur hoc est. Videre autem non est difficile, modicum insistentes, & diuidentes quomodo censemur quantamuis magnis

magnitudinem grauitatem habentem ad medium ipsum ferri. manifestum enim est quod non quousq; tangat centri extremum, sed oportet præualere quod est matus, donec utiq; suo ipsius medio medium ipsum acceperit: hucusq; enim propensionem habet. Nihil igitur refert hoc dicere in gleba, & parte quauis, aut in tota terra. non enim propter paruitatem, aut magnitudinē dictum est id, quod accidit, sed de omni propensionem habente ad medium. quare, siue tota alicunde ferebatur, siue secundum partem, necessarium est eousq; ferri, donec utiq; vnde-cunq; similiter sumat medium, coactis minoribus à maioribus propulsione propensionis.

¶ Siue igitur facta est, hoc necessarium factam esse modo. quare manifestum est quod sphærica generatio ipsius: siue ingenerabilis semper manens, eodem modo se habere, quo & si genita, primum genita fuisset. Et secundum hanc itaq; rationem necessarium est figuram ipsius sphæricam esse, & quia omnia grauia ad similes angulos, sed non æque distantia feruntur. hoc autem aptum est ad id, quod natura sphæricum est. Aut igitur est sphærica, aut natura sphærica. oportet autem vnumquodque tale dicere esse, quale quod natura solet esse, & quod est, sed non quod vi, ac præter naturam.

¶ Præterea quoq; & per ea, quæ apparent secundum sensum. neq; enim Lunæ eclipses tales haberent decisiones. nunc enim in iis, quæ secundum mensē fiunt, figurationibus omnes accipit diuisiones. etenim recta fit, & vtrinque curua, & concaua, circa autem eclipses semper curuam habet definientem lineam. Quare, quoniam eclipsim patitur propter terræ obiectio.

- nem, terræ circumferentia, spherica existens, figura causa erit. ¶ Præterea per astrorum apparentiam non solum manifestum est quod rotunda, sed & quod magnitudine non magna sit. Paruo enim facto nobis transitu ad meridiem, & vrsam, manifeste alter fit horizon circulus, ita, vt astra, quæ sunt super caput, magnam habeant mutationem, & non eadem appareant, & ad vrsam, & meridiem transeuntibus. quædam enim in Aegypto quidem stellæ videntur, & circa Cyprum, in iis autem, quæ ad vrsam vergunt, regionibus, non videntur. & astrorum ea, quæ semper in iis, quæ ad vrsam vergunt, apparent, in illis locis occidunt. Quare non solum ex his manifestum est rotundam esse figuram terræ, sed & spheræ non magnæ. non enim tam celeriter insigne quippiam faceret, translatis nobis adeo parum. ¶ Quapropter existimantes eum, qui circa Herculeas columnas est, locum coniungi ei, qui circa Indicam, & hoc modo mare vnum esse, non admodum incredibilia existimare videntur. Dicunt autem, coniectantes etiã ex elephantibus, quod circa vtraque loca extrema existentia genus est ipsorum, tanquam extremis (quia subinvicem coniunguntur) hoc passis. ¶ Mathematicorum etiam, qui circumferentiæ magnitudinem ratiocinari tentant, ad quadringenta esse dicunt stadiorum millia. ex quibus coniectantibus non solum sphericam esse terræ molem necessarium est, sed & non magnam, ad aliorum astrorum magnitudinem.

ARISTOTELIS

DE COELO

LIBER TERTIUS.

SUMMAE LIBRI.

Prima, veluti exordium est totius libri, dicta commemorans, dicendaque proponens.

Secunda antiquorum sententias de generatione & corruptione rerum naturalium enunniat.

Tertia sermonem destruit dicentem partem dari indivisibilem per propositiones naturales, alias à propositionibus Mathematicis de quibus in Physico.

Quarta Generationem non omnibus, sed aliquibus Naturalium corporum inesse posse exponit.

Quinta scrutatur causas Generationis in Compositis.

Sexta Generationem in Elementis esse ostendit, & hanc secundum partem, non secundum totum.

Septima Elementorum Generationem non ex uno corpore, nec ex non corpore, sed ex alterutro esse ostendit.

Octava Antiquorum sermones de multis Elementorum Generatione refellit.

DE primo igitur cœlo, & partibus, insuper autē de astris Tex.ⁿ
 in ipso latet, & ex quibus constant, & qualia natura sunt, ad hæc autem & quod ingenta sunt, & incorruptibilia, percurrimus prius. Quoniã autem eorum, quæ natura dicuntur, hæc quidem sunt substantiæ, illa vero opera, & passiones harum: (dico autem Substantias quidem, simplicia

cia corpora, vt ignem & terram, & quæ sunt eiusdem cum his ordinis, & quæcunque ex his, veluti & totum cælum, & partes eius, & rursus animalia, & plantas, & partes horum. Passiones autem, & Opera, & motus horum vniuscuiusq;, & aliorum, quorum causæ sunt hæc elementa secundum virtutem suam, insuper autem alterationes, & inuicem transitiones: manifestum quòd plurimam accidit de natura historiam de corporibus esse. omnes enim naturales substantiæ, aut corpora, aut cum corporibus generantur. ac magnitudinibus. hoc autem manifestum est & ex eo, quòd determinatū est quæ sint natura, & ex singulorum contemplatione. De primo igitur elementorum dictū est, & quale quid est secundum naturam, & quòd incorruptibile, ac ingenerabile. Reliquum est autem de duobus dicere. simul autem accidet de his dicentibus, & de generatione, & corruptione considerare.

Summa Secunda. Antiquorum sententias de Generatione, & Corruptione rerum Naturalium enuntiat.

Tex. 2.

Priscorum opinionet.

*Melissus
Parmeni-
des.*

Generatio enim, aut omnino nō est, aut solum in his est elementis, & iis, quæ ex his sunt. hoc autē ipsum primum forte est contemplandum, vtrum sit, an non sit. Ij igitur, qui prius philosophati sunt de veritate, & in iis, quos nunc nos auimus, sermonibus, & inuicem discrepantes fuerunt. Quidam enim ipsorum auferrebant omnino generationem, & corruptionem, nihil enim eorum quæ sunt, aut generari aiunt, aut corrumpi, sed solum videri nobis, vt Melisso, atque Parmenidi, quos, & si alia dicunt bene:

bene, non tamen oportet putare naturaliter dicere. esse enim entium quædam ingenerabilia, & omnino immobilia, magis est alterius, atque prioris, quàm naturalis cōsiderationis. Illi vero, quia nihil quidem aliud præter sensibilem substantiam existimauerunt esse, tales autem quasdam naturas intellexerunt primi, si aliqua cognitio, aut prudentia erit, sic transtulerunt ad hæc illinc rationes. ¶ Alij autem, quasi de industria, contrariam his habuerunt opinionē. Sunt enim quidam, qui aiunt nullam rerum ingenerabilem esse, sed omnes generari: generatas vero, has quidem incorruptibiles permanere, alias autem rursus corrumpi, maxime quidem Hesiodus, deinde & aliorum ij, qui primi de natura disseruerunt. Alij autem omnia alia aiunt generari, & fluere, esse vero fixe nihil: vnum autem quoddā solum persistere, ex quo hæc omnia transfigurari nata sunt: quod quidem videntur velle dicere, & alij multi, & Heraclitus Ephesius. Sunt autem quidam, qui & omne corpus generabile faciunt, componentes ex superficiebus, ac dissoluentes in superficies.

Tex. 3.

Hesiodus.

Heraclitus.

Summa Tertia, qua destruitur sermo, dicens partem dari indivisibilem per propositiones Naturales, alias à propositionibus Mathematicis, de quibus in Physico audietur.

Parti prima. Impossibilia Mathematicis cōsequentia, & Naturalibus consequi, non autem e contrario.

E aliis igitur alterius erit sermo. lis vero, qui hoc modo dicūt, & omnia corpora cōstituūt ex superficiebus, quæcūque quidem alia accidit dicere contraria ipsis Disciplinis, prom

Tex. 4.

promptum est videre. attamen iustum erat, aut non amouere, aut ipsa credibilibus rationibus quàm suppositiones sint, amouere.

Tex. 5. ¶ Deinde manifestū est quòd eiusdē rationis est, solida quidē ex superficiebus componi, superficies autem ex lineis, has autem ex punctis. sic autem his sese habentibus, non est necesse lineæ partem lineam esse. De his autem consideratū est prius in iis, quæ de motu, sermonibus; quòd longitudines non sunt indiuisibiles.

Tex. 6. ¶ Quæcūque vero de naturalibus corporibus impossibilia accidit dicere facientibus indiuisibiles lineas, paululum nunc quoque consideremus. quæ enim impossibilia in illis accidunt, & naturalia sequuntur, quæ vero hæc, in illis non omnia, propterea quòd hæc quidem ablatione; Mathematica, Physica vero appositione dicuntur:

Tex. 7. ¶ Multa autē sunt, quæ indiuisibilibus inesse non possunt, naturalibus autem necessariū est: veluti, si quid est indiuisibile: in indiuisibili enim diuisibile esse impossibile est. Passiones autem omnes diuisibiles dupliciter sunt. aut enim secundum speciem aut secundum accidens. secundum speciem quidem, veluti coloris albū, & nigrum, secundum Accidens autem, si id, cui inest, diuisibile sit. quare passionū quæcūq; simplices sunt, omnes sunt diuisibiles hoc modo.

Pars Secunda Contradicit dicentibus generationem fieri ex superficiebus.

Caput Primum. Impossibilia, ita dicentes comitantia enumerat.

Tex. 8. **Q**uapropter impossibile ipsum in talibus est considerandum. Si itaque impossibile est,

est, utroque nullam habente grauitatem, ambo habere grauitatem: sensibilia autem corpora, aut omnia, aut aliqua grauitatē habent, veluti terra, & aqua, ut & ipsi dixerunt. si punctum nullam habet grauitatem, manifestū est quod neque lineæ. si autem non hæ, neque superficies: quare neque corporum vllum. ¶ At vero quod Punctum non possibile sit grauitatē habere est manifestum. graue enim omne, & grauius, seu vero leuius contingit aliquo esse. grauius autem, aut leuius forte non necesse est graue, aut seu esse. quemadmodum & magnum quidē, est maius, maius autem non omnino magnum. multa enim sunt, quæ, cum sint parua simpliciter, maiora quibusdam aliis sunt. Si itaque id, quod cum graue sit, grauius est, necesse est grauitate maius esse, & graue omne diuisibile utique erit: punctum autem indiuisibile supponitur esse.

Tex. 9.

† a. l. non o-
mne magnum
necesse esse.

¶ Præterea, si graue quidem densum quid, leue autem rarum quid est, densum autem hoc à raro differt, quod in æquali mole plura insunt. Si igitur est punctum graue, & leue, erit & densum, & rarum: sed densum quidem est diuisibile, punctum autem indiuisibile.

Tex. 10.

† a. l. quan-
titate

¶ Si vero omne graue, aut molle esse, aut durum est necesse, facile est ex his impossibile aliquid colligere. nam Molle est, quod in seipsum cedit: Durum vero, quod non cedit: quod autē cedit, diuisibile est. ¶ At vero neque ex iis, quæ grauitatem non habent, erit grauitas. in quot enim accidet hoc, & in qualibus, aut quomodo determinabunt non volentes fingere? Et, si omnis grauitas grauitate, maior grauitate est, accidet & vnumquodque impertium grauitatem habere. Si enim quatuor puncta grauitatē ha-

Tex. 11.

Molle.
Dicitur.

Tex. 12.

habent.

bent, quod autem ex pluribus constat, quàm hoc, cò, quòd est graue, grauius existit. quod autem graui grauius est, graue sit est necesse. què admodum & quod albo albius est album, quod maius vno puncto grauius erit, ablato æquali. quare & vnum punctum grauitatem habebit.

Tex. 13. ¶ Præterea, si superficies solum secundum lineam contingit componi, absurdum est. quemadmodum enim & linea ad lineam vtroque modo componitur, & secundum longitudinem, & secundum latitudinem, oportet & superficiem

*Vide cõtra.
Zimarra.*

cum superficie eodem modo. linea autem potest cum linea componi secundum lineam superpositam, non solum appositam. At vero, si & secundum latitudinem contingit componi, erit aliquod corpus, quod neque est elementum, neque ex elementis, compositum ex sic compositis

Tex. 14. ¶ Præterea, si superficierum multitudine grauiora sunt corpora, quemadmodum in Timæo determinatum est, manifestum est quòd habebit & linea, & punctum grauitatem. proportionabiliter enim inuicem se habent, quemadmodum & prius diximus. Sin vero non hoc differunt modo, sed ex eo, quia terra quidem grauis est, ignis vero leuis, erit & superficierum hæc quidem leuis, illa vero grauis. & linearum itaque, & punctorum similiter. nam terræ superficies erit grauior, quàm quæ ignis. Omnino autem accidit nullam vnquam esse magnitudinem, aut posse tolli, si similiter se habet punctum quidem ad lineam, linea vero ad superficiem, hoc autem ad corpus. omnia enim si in se inuicem resoluantur, in prima resoluentur. quare continget vtique puncta sola esse, corpus autem nullum.

¶ Ad

¶ Ad hæc autem &, si tempus similiter sese
 habeat, auferetur utique aliquando, aut continget
 auferri, ipsum enim nunc indiuisibile est, veluti punctum
 lineæ. ¶ Idem autem accidit & iis, qui ex numeris
 componunt cælum. Quidam enim naturam ex numeris
 constituunt, quemadmodum & Pythagoreorum quidam.

¶ Nam naturalia corpora videntur gravitatem
 habere, ac leuitatem: vnitates autem neque corpus
 facere possunt compositæ, neque gravitatem habere.

*Caput Secundum. Omne corpus in rectum mobile
 graue esse, aut leue, ærèrque necessarium esse
 motibus, & naturali, & violento.*

¶ Quòd autem necessariam sit motum aliquem
 simplicibus corporibus omnibus natura inesse, ex his
 est manifestum. Quoniam enim moueri videntur, vi
 moueri sane est necessarium, si proprium non
 habent. violentia autem, & præter naturam idem.
 At vero, si præter naturam est aliquis motus,
 necesse est esse & secundum naturam, præter
 quem ille est. Et, si multi præter naturam, vnum,
 qui secundum naturam, secundum naturam enim
 simpliciter, præter naturam vero multos habet
 vnumquodque. ¶ Amplius autem & ex quiete
 manifestum est, etenim quiescere necessarium est,
 aut vi, aut secundum naturam. vi autem ibi
 manet, quòd & fertur vi: & secundum naturam,
 quòd secundum naturam. Quoniam igitur videtur
 aliquid manere in medio, si quidem secundum
 naturam, manifestum est quòd & latio, quæ huc
 fit, secundum naturam ipsi inest. Si autem vi,

Aristot. de Cælo.

Y

Empedocles.

quid ferri prohibet? Si enim quiescit, eundem reuoluenus sermonem. necesse enim est, aut secundum naturam esse primum quiescens, aut in infinitum abire, quod quidem est impossibile. Si vero mouetur id, quod prohibet ferri, quemadmodum Empedocles inquit, terram ob vertiginem quiescere, aliquo sane ferretur, cum in infinitum sit impossibile, nullum enim sit impossibile, infinitum autem transire impossibile est, quare necesse est ut stet alicubi quod fertur, & ibi non vi maneat, sed secundum naturam. Si autem est secundum naturam quies, est & motus secundum naturam, ea, quæ ad hunc locum fit,

*Tex. 20.
Leucippus.
Democri-
tus.*

latio. ¶ Quapropter & Leucippo, & Democrito, dicentibus semper moueri prima corpora in vacuo, & in infinito, dicendum erat quo motu, & quis secundum naturam ipsorum motus. Si enim elementorum aliud ab alio mouetur violentia, & secundum naturam, necesse est aliquem vniuersiuique motum esse, præter quem is est, qui est violentus. & oportet primum mouentem non vi mouere, sed secundum naturam. in infinitum enim abibit, si non erit quippiam secundum naturam mouens primum, sed semper quod prius vi mouetur, mouebit.

Tex. 21.

¶ Hoc autem idem accidere necessarium est, & si, quemadmodum in Timæo scriptum est, antequam factus esset mundus, mouebantur elementa inordinate. Necesse enim est aut violentum esse motum, aut secundum naturam. Si autem secundum naturam mouebantur, necesse est mundum esse, si quis velit insistendo contemplari. tunc enim primum mouens necesse est mouere, ipsum subiens motum secundum naturam, & quæ mouentur non violentia, in propriis quiescētia locis.

locis, cum facere, quem nunc habent ordinem, ea quidem, quæ grauitatem habent, ad medium. quæ autem leuitatem, à medio, hanc autem mundus habet dispositionem.

¶ Præterea tantum insuper percunctabitur Tex. 12.
aliquis, vtrum possibile erat, an non possibile, quæ mouentur inordinate, etiam misceri talibus mixtionibus aliqua, ex quibus constant ea, quæ secundum naturam constituuntur corpora (dico autem, veluti ossa, & carnes). quemadmodum Empedocles inquit fieri in amicitiis. dicit enim, *Multa quidem sine collo capita emerferunt.* “

¶ His autem, qui infinita in infinito ea, quæ Tex. 13.
mouentur, faciunt, si vnum quidem est id, quod mouet, necesse est vna latione ferri, quare non inordinate mouebuntur. Si autem infinita sint ea, quæ mouent, & lationes infinitas esse est necesse. Si enim finitæ sint, ordo aliquis erit. non enim ex eo, quia non feruntur in idem, inordinatio accidit. neq; enim nunc in idem feruntur omnia, sed quæ eiusdem sunt generis solum.

¶ Præterea inordinatio nihil est aliud, quam Tex. 14.
quod præter naturam: ordo enim est propria sensibilibus natura. At vero & hoc absurdum est, ac impossibile, quod infinitum est inordinatum habere motum. est enim natura illa rerum, quam habent plures, & pluri tempore. Accidit igitur ipsius contrarium, inordinationem quidem esse secundum naturam, ordinem vero, & mundum præter naturam: quanquam nihil vt contingit fit eorum, quæ secundum naturam.

¶ Videtur autem hoc ipsum Anaxagoras re- Tex. 15.
cte accepisse, ex immobilibus enim inchoat mundum facere. Tentant autem & alij congregantes, aliquo modo rursus mouere, ac segre-

gare. ex distantibus autem, & motis non est rationabile facere generationem. Quapropter & Empedocles prætermittit eum, qui est in amicitia. neque enim potuisset constituere cælum, ex separatis quidem construens, congregationem autem faciens per amicitiam. ex segregatis enim elementis mūdus est cōstitutus. quare necessarium est vt fiat ex vno, & congregato.

Tex. 26. ¶ Quod igitur sit naturalis quidam motus vniuscuiusque corporum, quo non vi mouetur, neque præter naturam, ex his est manifestum. Quod autem sit necessarium quædam habere propensionem grauitatis, & leuitatis, ex his patet. Moueri enim dicimus esse necessarium, si autem id, quod mouetur, non habebit natura propensionem, impossibile erit moueri aut ad medium, aut à medio. Sit enim hoc quidem, in quo A, non graue, illud vero in quo B, grauitatem habens, feratur autem non graue per lineam C D, ipsum vero B, in æquali tempore per lineam C E. per maius enim feretur id, quod grauitatem habet. Si itaque diuidatur corpus habens grauitatem, vt linea C E ad lineam C D (potest enim sic sese habere ad aliquam earum, quæ in ipso sunt, partium) si totum fertur per totam lineam C E, partem necesse est in eodem tempore per lineam C D ferri. quare per æquale feretur non graue, & grauitatem habens, quod quidem est impossibile. Eadem autem est ratio & in leuitate.

Tex. 27. ¶ Præterea, si erit aliquod corpus, quod mouetur. neque leuitatem, neque grauitatem habens, necesse est vi moueri. quod autem vi mouetur, infinitum facit motum Cum enim potentia quædam sit ea, quæ mouet, quod autē minus est,

est, ac leuius, ab eadem potentia plus moueatur, sit motum, hoc quidem, in quo A, non graue per lineam C E, illud vero, in quo B, grauitatem habens in æquali tempore per lineam C D. Diuiso igitur eo, quod grauitatem habet, corpore, vt linea C E ad lineam C D, accidet, id quod aufertur à corpore grauitatem habente, per lineam C E ferri in æquali tempore: quoniam totum ferebatur per lineam C D. nam velocitas minoris sese habebit ad eam, quæ est maioris, vt maius corpus ad minus. Per æquale igitur non graue feretur corpus, & grauitatem habens in eodem tempore. hoc autem est impossibile. Quare, quoniam, omni proposito, per maius mouebitur interuallum, quod graue non est, per infinitum utique mouebitur. Manifestum est igitur quod est necesse corpus omne definitum grauitatem habere, aut leuitatem.

¶ Quoniam autem natura quidem est quod Tex. 28.
 in ipso est motus principium, potentia autem quod in alio est, quatenus aliud est, omnis autem motus, alius quidem secundum naturam, alius autem violentus, cum quidem, qui est secundum naturam, veluti lapidi eum, qui deorsum fit, velociorem faciet id, quod secundum potentiam, cum autem, qui præter naturam omnino ipsa. ad ambo autem, tanquam instrumento, utitur aëre, natus est enim hic, & leuis esse, & grauis. Eam igitur, quæ sursum est, faciet lationem, quatenus leuis est, cum pulsus fuerit, ac sumpserit principium ab ipsa potentia. eam vero, quæ deorsum, rursus, quatenus grauis est. veluti enim imprimens tradit utrique. Quapropter & non sequente eo, quod motus, fertur quod ¶ vi motum est. si enim non

† a. l. præter naturam.

tale aliquod corpus esset, non utique esset, qui vi sit, motus. & eum quoque, qui secundum naturam vniuscuiusq; est, motum, promouet eodem modo. Quod igitur omne, aut leue, aut graue sit, & quomodo præter naturam sese habeat motus, ex his manifestum est.

Summa Quarta. Generationem non omnibus, sed aliquibus Naturalium corporum inesse posse.

Tex. 29.

Quod autem neque omnium sit generatio, neque simpliciter nullius, patet ex dictis. impossibile enim est vniuersi corporis esse generationem, si non & vacuum esse aliquod separatum possibile sit. in quo enim erit loco quod generatur, quando factum est, in hoc prius vacuum esse est necessarium, corpore nullo existente. aliud enim ex alio corpus fieri est possibile, ut ex aëre ignem, omnino autem ex nulla alia præexistente magnitudine est impossibile. maxime enim ex corpore, potentia existente, actu fiet corpus, sed, si id, quod potentia est corpus, nullum est aliud corpus actu prius, vacuum separatum erit.

Summa Quinta. Scrutatur causas Generationis in compositis, & sunt ipsa elementa.

Quæsitum Primum. Compositorum corporum esse principia, atque elementa.

Tex. 30.

Reliquum autem est dicere & quorum est corporum generatio, & propter quid est. Quoniam igitur in omnibus cognitio est per prima: prima

ma autem eorum, quæ sunt, elementa sunt: con-
siderandum est quænam sint talium corporum
elementa. & propter quid sint, deinde post hæc,
& quot, & qualia.

¶ Hoc autem erit manifestum, supponenti-
bus quænam sit elementi natura. Sit itaque Ele-
mentum, illud corporum, in quod alia corpora
diuiduntur, quod inest potentia, aut actu. hoc e-
nim utro modo, adhuc ambiguū est. ipsum au-
tem est indiuisibile in diuersa specie. tale quid
enim elementum omnes, & in omnibus volunt
dicere.

¶ Si itaque quod dictum est, elementum sit;
necesse est esse aliqua talia corporum. in carne
enim, & ligno, & vnoquoque talium inest po-
tentia ignis, ac terra.

¶ Manifesta autem sunt hæc, ex illis segre-
gata. in igne autem caro, aut lignum non in-
est, neque secundum potentiam, neque secun-
dum actum, segregaretur enim utique. Simili-
ter autem neque, si vnum aliquod solum sit ta-
le, in illo est. neque enim, si erit caro, aut os,
aut aliorum quodcumque, statim dicendum est
in esse potentia: sed prius est considerandum
quænam sit generationis modus.

¶ Anaxagoras autem contrario, quam Em-
pedocles, modo dicit de elementis. hic enim ig-
nem, & terram, & ea, quæ eiusdem cum his sunt,
seriei, elementa inquit esse corporum, & com-
poni omnia ex his. Anaxagoras vero contra-
rium: ea enim quæ sunt similia, elementa. di-
co autem, veluti ligna, carnem, & os, & vnum
quodque talium, ac rem autem, & ignem mistu-
ram horum, & aliorum seminum omnium. esse

Tex. 31.

*Elementi
definitio.*

Tex. 32.

Tex. 33.

*Hanc partē
vsq; ad id,
Primum igitur,
non u-
nities apud
Anaxagorā.*

Tex. 34.

*Anaxago-
ras.
Empedo-
cles.*

- enim vtrunque ipsorum ex inuisibilibus simi-
laribus omnibus congregatis. quapropter & fie-
ri omnia ex his. ignem enim & ætherem ap-
pellat idem. ¶ Quoniam autem omnis natu-
ralis corporis est motus proprius, motuum au-
tem alij quidem simplices sunt, alij autem mi-
sti, & misti quidem mistorum, simplices autem
simplicium sunt, manifestum est quòd erunt
quædam corpora simplicia. sunt enim & mo-
tus simplices. ¶ Quare patet & quòd sint ele-
menta, & propter quid sint. Vtrum autem finita
sint, an infinita: & si finita, quot numero, conse-
quens erit considerare.

*Quæsitum Secundum. Principia, & Elementa
finita esse.*

- Tex. 37. **P**rimum igitur quòd non sint infinita, quæ-
admodum putant quidem, est contemplan-
dum. Et primum eos, qui omnia, quæ similia
sunt, elementa faciunt, quemadmodum Anaxa-
goras. nullus enim eorum, qui sic censent, recte
accipit elementum. Videmus enim multa etiã
mistorum corporum in similia diuidi. dico
autem, vt carnem, & os, & lignum, & lapidem.
quare, si compositum non est elementum, non
omne, quod simile est, erit elementum, sed in-
diuisibile in diuersa specie, quemadmodum di-
ctum est prius. Præterea, neq; sic sumentes ele-
mētum, necesse est facere infinita. omnia enim
hæc reddentur, etiam finitis existentibus, si quis
sumat. idem enim faciet, & si duo, aut tria solũ
sint talia, quemadmodum conatur & Empedo-
cles. Quoniam enim & vt ipsis accidit non o-
mnia tacere ex similibus (faciem enim non
ex fac

Anaxago-
ras.

Empedo-
cles.

ex faciebus, neque aliud quicquam eorum, quæ secundum naturam figurata sunt) manifestum est, quod longe melius est finita facere principia: & hæc, quam minima, si eadem quidem omnia demonstranda sint, quemadmodum censent & qui in Mathematicis versantur. semper enim finita sumunt principia, aut specie, aut quantitate. Præterea, si corpus à corpore alterum dicitur secundum proprias differentias, corporum autem differentix sunt finitæ (differunt enim ipsis sensibilibus, hæc autem finita sunt, oportet autem hoc ostendi) manifestum est quod necesse est & elementa finita esse. At vero neque, ut alij quidam dicunt, ut & Leucippus, & Democritus Abderites, rationabilia sunt quæ accidunt. primas enim magnitudines, multitudine quidem infinitas, magnitudine autem indivisibiles esse dicunt: & neque ex vna multa fieri, neque ex multis vnum, sed harum complexione, ac † amplexu omnia generari. Nã quodam modo & isti omnia entia faciunt numeros, & ex numeris, etsi enim non manifeste declarant, hoc tamen volunt dicere. Ad hæc etiã, quoniam differunt corpora figuris, infinitæ autem sunt figuræ, infinita & ipsa simplicia corpora aiunt esse. qualis autem, & quænam sit elementorum cuiusque figura, nihil insuper determinauerunt, sed solum igni spheram assignauerunt, ærem autem, & aquam, & alia magnitudine, & paruitate diuiserunt, quia sit ipsorum natura, veluti * omnifeminarium elementorum omnium. ¶ Primum igitur idem † est & his error, non finita sumere principia, cum cuncta eadem dicere liceret. Præterea, si non sint infinitæ elementorum differentix, patet

*Leucippus.
Democri-
tus.*

*† a. l. nota
tione.*

** πῶς ἴσται
πρῶτα.
Tex. 38.
† a. l. idem.
Et hoc error
sequi vide-
bitur.*

quod non erunt elementa infinita. Ad hæc autem necesse est ut ij repugnent Mathematicis scientiis, qui inuisibilia corpora dicunt, & multa probabilium, & apparentium, secundum sensum perimant, de quibus dictum est prius in iis, quæ de Tempore, ac Motu diximus.

Tex. 39. ¶ Simul autem & contraria dicere ipsos si biipsis necesse est. impossibile enim est, si indiuisibilia sint elementa, magnitudine, paritateq; differte aërem, & aquam, & terram, non enim est possibile ex se inuicem fieri. deficient enim semper maxima corpora, si segregentur. aiunt autem sic fieri aquam, & aërem, & terram ex se inuicem. ¶ Præterea neque secundum horum

Tex. 40. opinionem videbuntur infinita fieri ipsa elementa, si corpora quidem differunt figuris, figuræ autem omnes componuntur ex pyramidibus. Rectilinea quidem ex rectilineis, Sphæra vero ex octo partibus. necesse enim est aliqua esse principia figurarum. quare, siue vnum, siue duo, siue plura sint, & simplicia corpora tot erunt multitudine. ¶ Præterea, si vniciuique quidē

Tex. 41.
† a. l. corpo
rum.

† elementorum est aliquis proprius motus, & qui simplicis est corporis, simplex est: non sunt autem simplices motus infiniti, quia neque simplices lationes plures sunt duabus, neque loca infinita sunt: neque utiq; sic erunt infinita ipsa elementa.

Quæsitum Tertium. Elementa uno plura esse declarat.

Tex. 42. **Q**uoniam autem necesse est finita esse, restat considerare utrum plura erunt, an vnum. Quidam enim vnum solum supponunt, & horum

& horum hi quidem aquam, illi vero aërem, alij autem ignem, nonnulli aqua quidem subtilius, aëre vero densius. quod, cum sit infinitum, omnes cælos continere aiunt. Quicumque igitur vnum hoc faciunt, aërem, aut aquam, aut aqua quidem subtilius, aëre autem densius, deinde ex hoc raritate, & densitate alia generant, latet eos seipſos aliud quippiam prius ipſo elemento facere. est enim ex elementis generatio, compositio, vt aiunt. quæ autem est in ipſa elementa, resolutio. quare necesse est id prius esse natura, quod est subtiliũ magis partium. Quoniam igitur aiunt omnium corporum ignem subtiliſſimum esse, primum vtique erit natura ignis. refert autem nihil, necesse enim est vnum aliquod aliorum esse primum, & non medium.

¶ Præterea raritate quidem, ac densitate alia generate nihil refert, an subtilitate, & grossitie; subtile enim ratum: crassum vero volunt esse densum. rursus vero subtilitate, & crassitie idem est, quod & magnitudine, & paruitate. Subtile enim est, quod paruarum est partium: Crassum vero, quod magnarum partium. quod euim extensum est ad multum, subtile est. tale autem est, quod ex paruis partibus constat. quare ipſis accidit magnitudine, & paruitate diuidere aliorũ substantiam. Sic autem determinatibus, omnia accidet dicere ad aliquid. & non erit simpliciter hoc quidem ignis, hoc vero aqua, hoc autẽ aër, sed idem ad hoc quidem ignis, ad aliud vero quippiam aër. Quod quidem & iis accidit, qui plura quidem ipſa elementa dicunt, magnitudine vero, ac paruitate differre aiunt. nam, cum quantitate determinatum sit vnum quodque, erit aliqua ratio magnitudinum ad seinuicem.

Tcx. 43.

nicem. Quare eorum, quæ hanc habent rationem ad seinuicem, necesse est hoc quidem ærem esse, hoc vero ignem, hoc autem terram, hoc autem aquam, propterea quòd maioribus rationes minorum insunt.

Tex. 44. ¶ Quicunque autem ignem supponunt elementum ipsum, hoc quidem effugiunt, alia vero ipsis irrationabilia accidere est necessarium. Quidam enim ipsorum figuram coaptant igni, ut ij, qui pyramidem faciunt. Et horum alij quidem simplicius dicunt quòd figurarum quidem maxime incisua est, corporum autem ignis.

Tex. 45. ¶ Alij vero persuasibilius dicunt quòd corpora quidem omnia componuntur ex eo, quòd est subtilium maxime partium, figuræ vero solidæ ex pyramidibus. quare, quoniam corporum quidem ignis subtilissimum est, figurarum vero pyramis maxime paruarum est partium, ac prima, prima autem figura primi corporis est, pyramis utique erit ipse ignis.

Tex. 46. ¶ Alij autem de figura nihil enuntiant, subtilissimarum autem partium solum elementum faciunt: deinde ex hoc composito aiunt fieri alia, quemadmodum si ex conflata auri arena. Vtrisque autem eadem accidunt difficilia. Si enim indiuisibile primum corpus faciunt, rursus venient prius dictæ rationes ad eandem hanc

Tex. 47. suppositionem. ¶ Præterea non contingit hoc dicere naturaliter volentibus considerare. Si enim omne corpus corpori comparabile sit secundum quantitatem, habent autem sic proportionaliter magnitudines, & similitum partium ad seinuicem, & elementorum, velut omnes aquæ ad omnem ærem, & elementi ad elementum, similiter autem & in alijs: ær autem ma-
ior

for est aqua, & omnino id, quod est subtiliorum partium, eo, quod est crassiorum: manifestum est quòd & elementum aquæ minus erit quàm aëris. Si igitur minor magnitudo inest maiori, diuisibile utique erit aëris elementum, similiter autem & ipsius ignis, & omnino subtiliorū.

¶ Si vero diuisibile sit, iis quidem, qui figurat ignem, accidet ignis partem non esse ignem, propterea quòd non componitur pyramis ex pyramidibus. Præterea non omne corpus esse aut elementum, aut ex elementis. pars enim ignis, neque ignis est, neque alterum elementum vllum. ¶ Iis vero, qui magnitudine de-

Tex. 48.

terminant prius aliquid elemento elementum esse, & hoc in infinitum abire, si omne corpus diuisibile sit, & quod minimarum est partium elementum. ¶ Præterea & his etiam accidit dicere quòd idem ad hoc quidem ignis est, ad aliud vero aër, & rursus terra, & aqua.

Tex. 49.

¶ Commune autem iis omnibus peccatum est, qui vnum elementum supponunt, vnum solum motum facere naturalem, & omnium eundem. Videmus enim omne naturale corpus motus habere principium. Si igitur omnia corpora vnum quid sunt, omnium utique erit vnus motus, & eodem necessarium est, quanto quidem maiora sunt, moueri magis, quemadmodum & ignis, quanto quidem utique maior fit, ferrur velocius sursum sua ipsius latione. accidit autem multa deorsum ferri velocius. Quare, & propter hæc, & præterea, quoniam determinatum est prius quòd plures sunt naturales motus, manifestum est quòd impossibile est vnum esse elementum.

Tex. 50.

Tex. 51.

Summa Sexta. Generationem in simplicibus esse corporibus elementis scilicet, & hoc secundum partes, secundum totum autem minima.

Tex. 52.

Vm autem neque infinita sint, neque vnum, necesse est plura esse, atque finita. Considerandum autem est primum, vtrum sempiterna sint, an generata corrumpantur. hoc enim ostenso, manifestum erit & quot, & qualia sint. Sempiterna igitur esse est impossibile. videmus enim & ignem, & aquam, & vnumquodq; simplicium corporum dissolui. Necesse est autem aut infinitam esse, aut stare dissolutionem. Si igitur infinita sit, erit & tempus dissolutionis infinitum, & rursus compositionis. vnaquæque enim partium in alio tempore dissoluitur, & componitur. quare accidet extra infinitum tempus aliud esse infinitum, cum tempus compositionis infinitum sit, & insuper prius hoc, quod dissolutionis, ita, vt extra infinitum fiat infinitum, quod quidem est impossibile. Si autem stabit alicubi dissolutio, aut indivisibile erit corpus, in quo statur: aut diuisibile quidem; non tamen vnquam diuidetur, quemadmodum videtur Empedocles velle dicere. Indiuisibile igitur non erit, propter prius dictas rationes. Verum neque diuisibile quidem erit, nunquam autem dissoluendum. minus enim corpus facilius corruptibile est maiore. Si igitur & maius corrumpitur secundum hanc corruptionem, vt dissoluatur in minora, adhuc quod minus est, hoc pati magis est rationabile. Duobus autem modis videmus corrumpi ignem. nam & à contratio corrumpitur extinctus, & ipse à seipso marcescens.

scens, hoc autem patitur minor à maiore, & velocius, quanto utique fuerit minor. quare necesse est corruptibilia, & generabilia esse elementa corporum.

Summa Septima. Elementorum generationem nec ex non corpore, nec ex alio corpore, sed ex alterutris esse docens.

Quoniam autem generabilia sunt, aut ex non corpore, aut ex corpore erit generatio. & si ex corpore, aut ex alio, aut ex se inuicem. ¶ Qui igitur ex incorporeo generat sermo, facit vacuum. Omne enim, quod fit, in aliquo fit, & aut incorporeum erit id, in quo est generatio, aut habebit corpus. Et, si habebit corpus, duo si mul erunt corpora in eodem, id, quod fit, & id, quod preexistit. Si autem incorporeum, necesse est vacuum esse separatum. hoc autem quod impossibile sit, ostensum est & prius.

¶ At vero neque ex corpore aliquo contingit fieri elementa. accidet enim aliud corpus elementis prius esse. hoc autem, si grauitatem habebit, aut leuitatem, elementorum erit aliquod, nullam autem cum habeat propensionem, immobile erit, & mathematicum. † tale autem cum sit, non erit in loco. in quo enim quiescit, in hoc & moueri potest. & si vi, præter naturam: si autem non vi, secundum naturam. Si igitur erit in loco, & alicubi, erit aliquod elementorum. Si autem non erit in loco, nihil ex ipso erit. quod enim fit, & ex quo fit, necesse est simul esse. Quoniam autem neque ex incorporeo fieri est possibile, neque ex alio corpore, ex se inuicem fieri relinquitur.

Tex. 53.

Tex. 54.

Tex. 55.

† *Corpus mathematicum non est in loco. Sed huius oppositum requiritur 4. Phys. 47. 76. & 1. de Ge. 44. Uide contr.*

Summa Zim.

*Summa Octava. Antiquorum Sermones de motu
Elementorum generatione refellit.*

*Caput Primum. Contradicit dicentibus generatio-
nem Elementorum esse per modum segrega-
tionis. & exitus.*

Tex. 56.

R

Vrsus igitur est considerandum
quænam generationis ex seinvicem
modus sit. vtrum, vt Empedocles di-
cit, & Democritus, an vt ij, qui in su-
perficie resoluunt, an alius præter
hos aliquis modus est. Empedocles igitur, &
Democritus ignorant ipsi seipsos non genera-
tionem ex seinvicem facere, sed apparentem ge-
nerationem. nam vnumquodque, quod inest,
segregari inquit, tanquam ex vase sit gene-
ratio, sed non ex quadam materia, neque ge-
nerari, mutato aliquo. ¶ Deinde, & si sic, nõ
minus sunt absurda quæ accidunt. eadem enim
magnitudo non videtur per restrictionem fieri
gravior. Necessè autem est hoc dicant, qui aiunt
aquam, quæ inest, segregari ex aère. cum enim
aqua ex aère facta est, gravior est.

Tex. 57.

Tex. 58.

¶ Præterea mistorum corporum alterum se-
paratum non necessè est maiorem locum obti-
nere: cum autem ex aqua aër fit, maiorem oc-
cupat locum. quod enim subtiliorum est partium,
in maiori loco fit. Manifestum est autem hoc
quidem & in ipsa transitione, euaporante enim
humido, ac intumescente, rumpuntur vasa, quæ
moles continent, propter loci angustiam. Qua-
re, si omnino non est vacuum, neque extendun-
tur corpora, quemadmodum aiunt hoc dicen-
tes, manifestum est quòd est impossibile. Si au-
tem

tem

tem est vacuum, & extensio, irrationabile est ex necessitate semper ampliorem locum id occupare, quod separatur.

¶ At necesse est & deficere eam, quæ ex se inuicem est, generationem, si in magnitudine finita nō in sunt infinita finita. Cum enim ex terra aqua fit, ablatum est aliquid ipsius terræ, si quidem segregatio generatio: & rursus, cum ex derelicta, similiter. Si igitur semper hoc erit, accidet infinito infinita inesse. quoniam autem hoc impossibile est, non utiq; semper fiet ex se inuicem. Quod igitur non erit segregatione in se inuicem transitio dictum est. Tex. 59.

Caput Secundum. Inuehitur contra ponentes elementorum compositionem esse ex triangulo, in eosque hac ipsa resolui.

Relinquitur autem in se inuicem transmutata fieri. Hoc autem dupliciter. aut eum transfiguratione, quemadmodum eadem cera fiet sphaera, & cubus, aut dissolutione in superficies, quemadmodum quidam aiunt. Si igitur transfiguratione fiunt, accidit ex necessitate indiuisibilia dicere corpora. diuisibilibus enim existentibus, nō erit ignis pars ignis, neq; terræ, terra, propterea quod neque pyramidis pars omnino pyramidis est, neque cubi cubus. Tex. 60.

¶ Si autem superficie dissolutione, primum quidem absurdum est non omnia generare ex sese inuicem. quod quidem ipsos dicere est necesse, atque dicunt. Neque enim rationabile est vnum solum ex pers fieri transitionis, neque videtur secundum sensum, sed similiter omnia transmutari in sese inuicem. Accidit autem eos de apparentibus dicentes, non consentanea di- Tex. 61.

Aristot. de Cælo. Z

cere iis, quæ apparent. Huius autem causa est non bene sumere prima principia, sed omnia velle ad quasdam determinatas opiniones reducere. Oportet enim fortassis sensibilem quidem sensibilia, sempiternorum vero sempiterna, corruptibilium autem corruptibilia esse principia, atque omnino eiusdem generis cum iis, quæ subiiciuntur. Hi verò propter horum amorem idem facere videntur, quod ij, qui positiones in sermonibus seruant. omne enim sustinent, quod accidit, tanquam vera habentes principia, perinde quasi nulla iudicare oporteat ex iis, quæ eueniunt, & maxime ex fine. Finis autem Effectiuæ quidem scientiæ est opus ipsum: Naturalis verò id, quod semper proprie secundum sensum apparet.

Tex.61. ¶ Accidit autem ipsis terram maxime elementum esse, & solam incorruptibilem, si id, quod indissolubile est, & incorruptile sit, & elementum. terra enim sola indissolubilis est in aliud corpus.

Tex.63. ¶ At verò neque in iis, quæ dissoluuntur, triangulorum fluxta eleuatio rationabilis est. *† a. l. despe Etus.* accidit autem & hoc in ea, quæ in sese inuicem fit, transitione, propterea quòd ex inæqualibus multitudinem constant triangulis.

Tex.64. ¶ Præterea, necesse est iis, qui hæc dicunt, nõ è corpore facere generationem. cum enim ex superficie factum fuerit, nõ è corpore erit factum.

Caput Tertium. Vniuersaliter refellit dicentes essentielles differentias, quibus diuersificantur elementa, esse figuras.

Tex.65. **A**D hæc necesse est non omne corpus esse diuisibile dicere, sed repugnare certissimis

mis sciētis. Nam Mathematicæ ipsum quidem intelligibile accipiūt diuisibile. Hi vero neque sensibile omne concedunt, propterea quòd conseruare suppositionem ipsam volunt. Necessè enim est eos, qui figuram faciunt vniuscuiusq; elementorum, & hac determinant substantias ipsorū, indiuisibilia facere ipsa. pyramide enim, aut sphaera diuisa aliquo pacto, quod relinquatur, sphaera, aut pyramis non erit. quare aut pars ignis, ignis non est, sed erit quid prius elemento, propterea quòd omne aut elemētum est, aut ex elemētis, aut nō omne corpus diuisibile est.

¶ Omnino autem tentare simplicia corpora figurare irrationabile est. Primo quidem, quia accidet non repleti toto. nam in planis tres figuræ vidētur implere locū, Triangulus & Quadratum, & Sexāgulus. in solidis verò duæ solū, Pyramis, & Cubus. Necessè autem est plures his sumere, propterea quòd plura faciūt elementa. Tex. 66.

¶ Deinde omnia quidem simplicia corpora figuram accipere à continente loco videntur, maxime autem aqua, & aër. Permanere igitur elementi figuram est impossibile. non enim totum tangeret omni ex parte id, quod continet. At vero si trāsformetur, nō amplius erit aqua, si figura differebat. Quare manifestum est quòd non sunt determinatæ figuræ ipsorum. Sed videtur natura hoc ipsum declarare nobis, quod & secundum rationem est. quemadmodū enim & in aliis sine specie, & forma oportet subiectū ipsum esse (maxime enim sic poterit formari, quemadmodum in Timæo scriptū est, id, quod omnia suscipit) sic & elementa oportet putare, vt materiam esse cōpositis. quapropter & possunt transmulari in seinuicem, separatis iis, Tex. 67.

quæ secundum passiones, differentiis.

Tex. 68. ¶ Ad hæc autem, quo pacto cōtingit fieri carnem, & os, aut quodcunq; compositorum corporum? neque enim ex ipsis elementis possibile est, propterea quòd non sit continuum ex compositione, neque ex superficiebus cōpositis. elementa enim generantur compositione, & non ea, quæ ex elementis constant. Quare, si quis exacte loqui voluerit, & non in transitu rationes suscipere elementari, ipsas videbit generationem auferre ex entibus.

† a. l. tales.

Tex. 69. ¶ At vero & ad passiones, & virtutes, & motus figuræ non sunt cōgruæ corporibus, ad quæ maxime respicietes sic distribuerūt. veluti quoniam ignis facile mobilis est, & calefactiuus, & exustiuus, alij quidem fecerūt ipsum spheram, alij autem pyramidem. hæc enim facillime quidem mouentur, propterea quòd minima tãgūt, minimèq; stabilia sunt. maxime vero calefactiua sunt, & maxime exustiua, quia illa quidem tota est angulus, hæc autem acutissimi anguli. exurunt autem, & calefaciunt, vt aiunt, angulis.

Tex. 70. ¶ Primum igitur circa motum vtrique peccauerunt. nam etsi sunt figurarum hæc facillime mobiles, nō tamen ipsius ignis motu facile mobiles sunt. motus enim ignis sursum fit, & secundum rectam, hæc autem facile mobiles circulo sunt eo motu, qui volutatio appellatur.

Tex. 71. ¶ Deinde, si est terra cubus, propterea quòd stabilis est, ac manet, manet autem non vbiuis, sed in suo ipsius loco, ex alieno vero fertur non prohibita, & ignis etiam, & alia similiter, patet quòd & ignis, & vnumquodq; elementorum in alieno quidem loco spheræ est, aut pyramis, in proprio vero cubus.

¶ Amplius

¶ Amplius autem, si calefacit, & vrit ignis **Tex.72.**
 propter angulos, omnia elementa erunt calefac-
 tiua, magis autem forsità alterum altero. om-
 nia enim habent angulos, veluti id, quod octo
 sedium, & id, quod duodecim sedium. Democri-
 to autem etiam sphaera, tanquam angulus qui-
 dam existens, vrit. quare different ipso magis, &
 minus. hoc autem quod sit falsum, manifestum
 est. Simul autem accidet & mathematica corpo-
 ra vrere, & calefacere (habent enim & illa an-
 gulos, & insunt in ipsis indiuisibilia, & sphaera,
 & pyramides) praesertim si sint indiuisibiles ma-
 gnitudines, sicuti dicunt. Nam, si haec quidem
 vrunt, illa vero non, dicenda est differentia, sed
 non simpliciter sic dicendum est, vti dicunt.

¶ Præterea, si id, quod vritur, ignitur, ignis au- **Tex.73.**
 tem sphaera est, aut pyramis, necesse est id, quod
 vritur, fieri sphaeras, aut pyramidas. Incidere igi-
 tur, & diuidere sic sit secundum rationem acci-
 dens figuræ. ex necessitate autem pyramidem
 facere pyramidas, aut sphaeram sphaeras, peni-
 tus est irrationabile, & simile est, atq; si quis cen-
 seat gladium in gladios diuidi, aut ferram in
 ferras. ¶ Præterea ridiculum est ad diuiden- **Tex.74.**
 dum solum assignare figuram igni. videtur enim
 magis congregare, & conterminare, quam se-
 gregare. segregat enim ea, quæ non sunt eiusdem
 generis, congregat autem ea, quæ sunt eiusdem
 generis. Et congregatio quidem per se est. con-
 terminare enim, & vnire ipsius ignis est. segre-
 gatio autem per accidens. congregans enim id,
 quod eiusdem est generis, separat alienum.
 Quare, aut ad ambo oportebat assignare, aut
 magis ad congregandum. ¶ Adhæc autem, **Tex.75.**
 quoniam calidum, & frigidum contraria sunt

potentia, assignare frigidæ figuram aliquam est impossibile ex eo, quia oportet quidem contrarium id esse, quod assignatur. nihil autem est contrarium figuræ. quapropter & omnes omitunt, & tamen decebat omnia determinare figu-

Tex. 76. ris, aut nihil. ¶ Quidam autem de potentia ipsius tentantes dicere, contraria dicunt ipsi sibi ipsis. Aiunt enim frigidum id esse, quod magnarum est partium, propterea quod constringit, & non transit per meatus. manifestum est igitur & quod calidum utique erit transiens. tale autem id est, quod subtilium est partium. quare accidit paruitate, & magnitudine differre calidum, & frigidum, sed non figuris. Præterea, si inæquales sunt pyramides, magnæ utique non ignis erunt. neque erit figura causa vrendi, sed contrarium. Quod igitur non figuris differant elementa, manifestum est ex dictis.

Tex. 77. ¶ Quoniam autem propriissimæ differentię corporum sunt quæ secundum passiones, & opera, & potentias sumuntur (vniuscuiusque enim eorum, quæ natura constant, & opera, & passiones, & potentias esse dicimus) erit de his dicendum, ut, cum considerauerimus hæc, vniuscuiusque ad vnumquodque differentias sumamus.

*

ARISTOTELIS

DE COELO

LIBER QUARTUS.

SUMMÆ LIBRI.

Prima de Antiquorum Sermonem circa Graue & Leue inquit.

Secunda causam docet, qua quedam ex simplicibus leuia sint, & quedam graua.

Tertia ostendit quid graue sit, & quid leue: & qua sint corpora, quibus hæc insunt, quotque numero, & accidentium eorum causas enuntiat.

Summæ Primæ Caput Primum. Huius libri propositum declarat.

E Graui autem, & Leui quid utrunq; est, & quænam est natura ipsorum, cõsiderandum est, & propter quã causam has potentias habent. est enim de ipsis contemplatio sermonibus de motu propria.

Tex. 1.

¶ Graue enim & leue, quia moueri aliquo modo naturaliter potest, dicimus. Actionibus autem ipsorum nomina posita non sunt, nisi quis putet propensionem ipsam esse tale. Quia vero naturalis est tractatio de motu, hæc autem habent in seipsis veluti ¶ suscitamenta quædam motus, omnes quidem vtuntur potentiis ipsorum, non tamen determinauerunt, præter pau-

Tex. 2.

¶ a. l. semen
14.

cos. Visis igitur primum iis, quæ ab aliis dicta sunt, & disquisitis iis, quæcunq; ad considerationem hanc diuidere necessariū sit, sic & quod videtur nobis dicamus de ipsis.

Caput Secundum. De Graui, & Leui, quotupliciter eorum unumquodque dicatur, & Antiquos de horum tantum altero sermonem fecisse.

Tex. 3. **D**icitur itaq; hoc quidem simpliciter Graue, & Leue, illud vero ad alterum. eorum enim quæ grauitatem habent, dicimus aliud quidem esse leuius, aliud vero grauius, vt ligno *2s.* De iis igitur, quæ simpliciter dicuntur, nihil dictum est à prioribus, sed de iis, quæ ad alterum. non enim dicunt quid est ipsum graue, & quid ipsum leue, sed quid ipsum grauius, & quid ipsum leuius in habentibus grauitatem.

Tex. 4. **Q**magis autem erit manifestum quod dicimus sic. Nam hæc quidem semper nata sunt à medio ferri, illa vero semper ad medium. horum autem id quidem, quod à medio fertur, sursum dicimus ferri, deorsum vero id, quod ad medium. Absurdum enim est non arbitrari in cælo aliquid esse, quod quidē sursum sit, aliud autem deorsum, quemadmodum quidam censent. non enim esse aliud quidem sursum, aliud vero deorsum dicunt, si omni ex parte simile est, & vndique oppositis pedibus ambulabit vnusquisq; ipse sibi. Nos autem ipsum vniuersi extremum sursum dicimus, quod & secundum positionem est sursum, & natura primum.

Tex. 5. **Q**uoniam autem aliquid ipsius cæli extremum est, & medium, patet quod erit & sursum, & deorsum, quemadmodum & multi aiunt, **verum.**

Platonis opinio in Timæo.

verum non sufficienter. Huius autem causa est, quia putant non esse simile vndique cœlum, sed vnum esse solum, quod supra nos est, hemisphærium. quoniam existimantes & circulariter esse tale, & medium similiter sese habere ad vniuersum, hoc quidem sursum dicent esse, medium autem deorsum.

¶ Simpliciter igitur Leue dicimus, quod sursum fertur, & ad extremum. Graue autem, quod simpliciter deorsum; & ad medium. Ad aliud autem leue, & leuius, quod duobus habentibus grauitatem, atque molem æqualem, deorsum altero alterum natura velocius fertur. Tex. 6.

¶ Eorum itaque, qui prius ad eam, quæ de his est, considerationem venerunt, plurimi ferè de hoc modo grauibus, & leuibus dixerunt solis, quorum ambobus habentibus grauitatem, alterum est leuius. sic autem, cum pertractauerint, putant determinatum esse & de simpliciter leui, & graui. ratio autem ipsis non cõgruit. Tex. 7.

Caput Tertium. Antiquorum, veterum, scilicet & iuniorum de Graui, & Leui sententias commemorat, & eorundem fallacias.

Manifestum autem erit hoc magis iis, qui vterius processerint. Dicunt enim grauius, & leuius nonnulli quidem, quemadmodum in Timæo existit scriptum. Grauius quidem, quod ex pluribus eisdem constat: Leuius autem, quod ex paucioribus. quemadmodum plumbo plumbum maius grauius est, & æs ære: similiter autem & aliorum eiusdem speciei vnumquodque. nam in excessu Tex. 8.

æqualium partium grauius vnumquodque existit. eodem autem modo & ligno plumbum aiunt. ex quibusdam enim eisdem esse omnia corpora, & vna materia, sed non videri. Sic autem determinatis, non est dictum de simpliciter leui, & graui.

Tex. 9. ¶ Nunc enim ignis quidem semper leuis est, & sursum fertur, terra autem, & terrea omnia deorsum, & ad medium. Quare, non propter paucitatem triangulorum, ex quibus constare aiunt vnumquodq; ipsorum, ignis sursum ferri natus est. nam maior minus vtique ferretur, & grauior esset, ex pluribus cum sit triangulis. Nunc autem videtur contrarium. quanto enim fuerit maior, leuior est, & sursum fertur velocius. & desuper etiam paucus citius deorsum feretur ignis, multus autem tardius.

Tex. 10. ¶ Adhæc autem, quoniam quod pauciora quidem habet ea, quæ sunt eiusdem generis, leuius esse dicunt: quod autem plura grauius, aërem autem, & ignem, & aquam ex eisdem esse triangulis, sed differre paucitate, ac multitudine, quapropter hoc quidem ipsorum esse leuius, hoc autem grauius, erit aliqua multitudo aëris, quæ grauior aqua erit. Accidit autem totum contrarium. nam & semper maior aër sursum fertur magis, & omnino quælibet pars aëris sursum ex aqua fertur.

Tex. 11. ¶ Nonnulli igitur hoc modo de leui, & graui determinauerunt. Aliis autem non satis visum est sic distinguere, sed quamuis Antiquiores essent ea, quæ nunc est, ætate, nouo magis modo de iis, quæ nunc sunt dicta, intellexerunt, videntur enim corporum quædam, mole quidem

dem minora: existentia, autem grauiora. Patet igitur quod non satis est dicere ex æqualibus ipsis primis ea componi, quæ æquè grauias sunt. æqualia enim essent mole.

¶ Prima autem, & diuisibilia iis quidem, qui Tex. 12.
 plana dicunt esse, ex quibus constant grauitatem habentia corpora, absurdum est dicere, iis vero, qui solida, magis contingit dicere ipsorum maius esse grauius. Compositorum autem, quoniam non videtur hoc vnumquodque sese habere modo, sed multa grauiora videmus minora mole esse, quemadmodum lana æs, aliam esse causam & putant quidam, & dicunt.

¶ Vacuum enim comprehensum corpora leuia reddere aiunt, & facere interdum maiora Tex. 13.
 leuiora. plus enim habere vacui. ob hoc enim & mole esse maiora, composita sæpe ex æqualibus solidis, aut minoribus. omnino autem & omnis leuioris causam esse plus inesse vacui. dicunt igitur hoc modo.

¶ Necesse autem est addere, sic determinantibus non solum vacui habere plus, si leuius sit, Tex. 14.
 sed & solidi minus. Si enim excedet talem proportionem, non erit leuius. Ob hoc enim & ignem esse aiunt leuissimum, quia plurimum habet vacui. accidet igitur multum aurum plus habens vacui, modico igne esse leuius, nisi & solidum habebit multiplex. quare hoc est dicendum.

¶ Quidam igitur eorum, qui non dicunt esse vacuum, nihil determinauerunt de leui, & Tex. 15.
 graui, vt Anaxagoras, & Empedocles. Qui vero determinauerunt quidem, non autem dicunt esse vacuum, nihil dixerunt, cur corporum hæc quidem simpliciter leuia sunt, illa vero grauias, & feruntur hæc quidem semper sursum, illa
 autem

quodque habentium grauitatem. non oportebat autem hoc accidere, si hoc definitum est graue, ac leue. ¶ Absurdum autem est & si ob vacuum quidem sursum feruntur, vacuum autem ipsum non. At vero, si vacuum quidem sursum natum est ferri, deorsum autem plenum, & propter hoc aliis causæ sunt lationis. vtriusque, nihil de compositis oportebat considerare, propter quid corporum quædam leuia sunt, quædam vero graua, sed de his ipsis dicere, propter quid aliud quidem leue est, aliud autem habet grauitatem. præterea, quæ causa est vt non distent plenum, & vacuum.

Tex. 17.

¶ Irrationabile autem est & regionem vacuæ facere, tanquam ipsum regio quædam non sit. Necessarium autem est, si mouetur vacuū, esse ipsius quendam locum, ex quo mutatur, & in quem. Ad hæc autem, quænam motus causa est? Non enim est vacuum ipsum. non enim ipsum mouetur solum, sed & ipsum solidum.

Tex. 18.

¶ Similiter autem accidit, & si aliquis aliter definiat magnitudine, & paruitate, faciens grauiora, & leuiora alia aliis, & alio quocunque modo conficiens, solum autem eandem materiam omnibus reddens, aut plures quidem, subcontrarias tamen. vna enim existente non erit ipsum simpliciter graue, ac leue, quemadmodum ex triangulis constituentibus. contrarias vero, quemadmodum qui vacuum, & plenum, non erit dicere propter quam causam ea, quæ sunt media inter simpliciter leuia, & graua, grauiora, & leuiora inter se, & iis, quæ simpliciter sint.

Tex. 19.

¶ Magnitudine autem, & paruitate definire ficto quidem assimilatur magis, quam quæ prius. quia autem contingit secundum vnumquod

Tex. 20.

quod

quodque facere differentiam quatuor elementorum, tutius se habet ad priores dubitationes. Ei vero, qui vnam facit naturam eorum, quæ magnitudine differunt, necessariū est idem accidere, quod vnam faciētibus materiam. & neque simpliciter esse aliquid leue, neque ferri sursum, sed aut posterius latum, aut extrusum, & multa parua paucis magnis esse grauiora. Si autem hoc erit, accidet multum aërem, & multum ignem aqua esse grauiorem, & terra pauca: hoc autem impossibile est. Quæ igitur ab alijs sunt dicta, hæc sunt, & hoc dicuntur modo.

Summa Secunda. Causam docet, qua quedam ex simplicibus Leuia sint, & quedam Grauia.

Tex. 21.

NOs autem primum dicamus determinantes id, de quo maxime dubitant quidam, propter quid corporum quedam sursum, quedam vero deorsum feruntur semper secundum naturam, quedam autem & sursum, & deorsum. Post hæc autem de graui, & leui, & accidentibus circa hæc passionibus, propter quam causam quæque fiunt.

Tex. 22.

¶ De hoc igitur, quod in suum ipsius locum fertur vnumquodque, similiter est existimandum, quemadmodum & circa alias generationes, mutationesque. Cum enim sint tres motus, vnus quidem secundum magnitudinem, alter vero secundum formam, tertius autem secundum locum, in vnoquoque horum mutationem videmus fieri ex contrariis in coatraria, & media, & non in quoduis esse cuiusuis mutatione.

Simi

Similiter autem neque motiuū cuiusuis quoduis, sed vt alterabile, & augmentabile diuersum est, sic & alteratiuum, & augmentatiuum. Eodē itaque modo existimandum est & quod est secundum locum motiuum, & mobile, non cuiusuis quoduis esse. Si igitur ad ipsum sursum, & deorsum motiuum quidem est ipsum grauefactiuum, ac leuefactiuum, mobile autem sit quod potentia graue est, atque leue, in suum locum ferri vnumquodque, ad suam formam est ferri. Et sic magis vtique quis existimabit id, quod dicebant Antiqui, quod simile fertur ad simile. hoc enim non accidit omnino, nō enim, si quis transponat terram, vbi nunc est Luna, ferretur partium vnaquæque ad ipsam, sed ad eum locum, vbi & nunc existit. Omnino igitur similibus, & non differentibus, ab eodem motu necesse est hoc accidere. quare quod nata est vna aliqua ferri particula, & totum.

¶ Quoniam autem locus est ipsius continentis finis, continent autem omnia, quæ mouentur sursum, & deorsum & extremum, & mediū, hoc autem modo quodam fit forma contenti, in suum locum ferri, ad simile ferri est. quæ enim deinceps sunt, similia sunt inuicem, vt aqua aëri, & hic igni. E conuerso autem dicere in mediis quidem est, in extremis autem non, vt aërem quidem aquæ, aquam autem terræ. semper enim quod superius est ad id, quod est sub ipso, vt forma ad materiam, sic se habent ad se inuicem. ¶ Querere vero propter quid fertur ignis sursum, & terra deorsum, idem est, & propter quid sanabile, si moueatur, & muteatur quatenus est sanabile, in sanitatem venit, sed non in albedinem. similiter autem & omnia

*Sæper quod
superius ad
id, quod sub
ipso, vt for-
ma ad ma-
teriã se ha-
bet.*

Tex: 24.

alia

alia alterabilia. At vero & augmentabile, cum mutatur quatenus est augmentabile, non in sanitate venit, sed in magnitudinis excessum. Similiter autem & horum vnumquodque, hoc quidem in qualitate, hoc autem in quantitate mutatur, & in loco, leuia quidem sursum, grauia autem deorsum. nisi quod hæc quidem in seipsis videntur habere principium mutationis (dico quippe graue, & leue) illa autem non, sed extrinsecus, vt sanabile, ac augmentabile. quauis quandoque & hæc ex seipsis mutantur, & paruo facto in iis, quæ extra sunt, motu, alterum quidem in sanitatem venit, alterum vero in augmentum. Et quoniam idem est sanabile, & ægritudinis susceptiuum, si moueatur quatenus est sanabile, in sanitatem fertur: si autem quatenus ægrotabile, in ægritudinem. Magis autem his graue, & leue in seipsis habere videtur principium, propterea quod proxime ad substantiam horum materia sit. Signum autem est quod latior absolutorum est, & generatione vltima motuum. Quare primus vtique erit, & secundum substantiam hic motus.

Tex. 25.

¶ Cum igitur sit ex aqua aer, & ex graui leue, venit ad ipsum sursum, simul autem est leue, & non amplius fit, sed ibi est. Manifestum est itaque quod potentia ens, in actum veniens, proficiscitur illuc, & ad tantum, & tale, vbi est actus & quanti, & qualis, & † vbi. Eadem autem causa est, vt ea, quæ iam existunt, atque sunt terra, & ignis, moueantur in sua loca, nullo impediente. etenim nutrimentum, cum prohibens, & sanabile, cum detinens † non fuerit, fertur confestim, & mouet etiam, & id, quod à principio fecit, & id, quod subtrahit, aut vnde resiliuit, quæ admo

† a. l. nō habet & vbi.

† a. l. sublatum fuerit.

admodum dictum est in primis sermonibus, in quibus determinauimus quòd nihil horum ipsum seipsum mouet. Ob quam igitur causam fertur eorum, quæ feruntur vnumquodque, & ferri in suum locum quid sit, dictum est.

Summa Tertia, ostendens quid Graue sit, & quid Leue. & quæ sint corpora, quibus hæc insunt, quòtque numero, & accidentium eorum causas enuntians.

Caput Primum. Definit Graue, & Leue simpliciter.

Differentias autem, & ea, quæ accidunt circa ipsa, nunc dicamus. Primum igitur definitum sit, quemadmodum videtur omnibus, Graue quidem simpliciter id esse, quod omnibus subsidet. Leue autem, quod omnibus supereminet. Simpliciter autem dico, & ad genus respiciens, & ea, in quibus ambo non insunt, vt ipsius quidem ignis quæuis magnitudo sursum ferri videtur, nisi quippiam aliud forte sit prohibens, terræ vero deorsum. eodem autem modo & velocius, quod maius est. Tex. 16.

¶ Aliter autem graue, & leue, quibus vtraque insunt. etenim supereminet quibusdam, & substat, quemadmodum aër, & aqua. simpliciter enim neutrum horum leue est, aut graue. nam terra ambo leuiora sunt: supereminet enim ipsi quæuis ipsorum particula, igni autem grauiora: substat enim ipsorum quantauis vtique fuerit particula. ad seipsa vero simpliciter vnum quidem graue est, alterum auté leue. aër enim, quantuscunque sit, supereminet aquæ. aqua autem, quantacunque sit, aëri substat. Tex. 17.

Aristor. De Cælo.

A. A

Caput Secundum. Causam assignat, qua aliqua compositorum corporum sint Leniora in uno loco, quam aliud corpus, & Graviora eodem, in alio loco.

- Tex. 28. **Q**uoniam autem & aliorum hæc quidem habent gravitatem, hæc autem leuitatem, manifestum est quòd horum quidem omnium causa est, quæ in compositis est, differentia. secundum enim quòd sortita sunt illa, hoc quidem plus, illud autem minus, erunt corporum alia leuia, alia vero graua. Quare de illis dicendum est, alia enim, sequentur prima. quod quidem dicebamus oportere facere & eos, qui ob plenum graue esse dicunt, & ob vacuum
- Tex. 29. leue. ¶ Accidit itaque non vbique eadem graua esse videri, & leuia propter primorum differentiam, dico autem vt in aëre. quidem grauius erit talenti vnus lignum plumbo vnus libræ, in aqua autem leuius. Causa autem est, quia omnia gravitatem habent, præter ignem, & leuitatem, præter terram. Terram igitur, & quæ terræ habent plurimum, vbique gravitatem habere est necessarium. Aquam autem vbique, præterquam in terra. Aërem vero, præterquam in aqua, & terra.
- Tex. 30. ¶ In sua enim regione omnia gravitatem habent, præter ignem, etiam aër ipse. Signum autem est, quia trahit plus inflatus vter, quàm vacuum. Quare, si aliquid plus habet aëris, quàm terræ, & aquæ, in aqua quidem contingit leuius esse, in aëre vero grauius. aëri enim non supereminet, aquæ vero supereminet.

Caput Tertium. Explorat inuenta esse corpora simpliciter Graua, & simpliciter Leua, quaeque ea sint.

Quòd autem est aliquid simpliciter graue, Tex. 31.
& simpliciter leue, ex his est manifestum. Dico autem simpliciter Leue, quod semper sursum, & Graue, quod semper deorsum naturum est ferri, non prohibutum. talia enim sunt aliqua, & non, quemadmodum putant quidam, omnia grauitatem habent.

¶ Graue enim esse videtur quibusdam etiam Tex. 32.
aliis, & semper ferri ad medium. Est autem similiter & Leue. videmus enim, quemadmodum dictum est prius, quòd terrea omnibus substât, & feruntur ad medium. at vero determinatum est medium ipsum. Si igitur est aliquid, quod omnibus supereminet, quemadmodum videtur. ignis etiam in ipso aëre sursum ferri, aër autem quiescere, patet quòd hic fertur ad extremum ipsum. Quare non est possibile ipsum grauitatem vllam habere: substaret enim alij. Si autem hoc, esset vtique aliquid aliud, quod ferretur ad extremum ipsum, quod omnibus, quae feruntur, superemineret. nunc autem nullum videtur. Ignis igitur nullam habet grauitatem, neque terra leuitatem vllam, si substât quidem omnibus, & quod substât fertur ad medium.

¶ At vero quòd mediū sit, ad quod latio fit ha Tex. 33.
bentibus grauitatem, & à quo leuibus, manifestum est ex multis. Primum quidem, quia in infinitū ferri cōtingit nihil. quemadmodū enim non est vllum impossibile, sic neq. fit. Latio autem generatio est alicunde aliquò. Deinde ad similes videtur angulos ignis quidem sursum

ferri, terra autem deorsum, & omne, quod grauitatem habet. quare necesse est ferri ad medium. Hoc autem vtrum accidit ad ipsum terræ medium, an ad vniuersi, quoniam idem ipsorum est, alius sermo est.

Caput Quartum. Causam ostendit, qua danda sunt Graue, & Leue simpliciter, & etiam in comparatione, tradisque illorum differentias, materiarum, formatumque ratione.

Tex. 34. **Q**uoniam autem id, quod omnibus substat, fertur ad medium, necesse est id, quod omnibus supereminet, ferri ad extremum regionis, in qua faciunt motum. contrarium enim est medium extremo. quod autem substat, ei, quod supereminet. Quapropter & rationabiliter graue, & leue duo sunt. etenim loca duo sunt, medium, & extremum. Est itaque quippiam & inter hæc medium, quod ad vtrumque ipsorum dicitur alterum. est enim vt extremum, & medium amborum, quod inter medium est. ob hoc est aliquid etiam aliud graue, & leue, vt aqua, & aër.

Tex. 35. **†** Dicimus autem id quidem, quod continet, formæ esse, quod autem continetur, materiæ. Est autem in omnibus generibus hæc differentia. etenim in qualitate, & quantitate est hoc quidem, vt forma magis, hoc autem, vt materia. & in iis, quæ secundum locum, similiter, sursum quidem determinati est, deorsum vero materiæ. Quare & in ipsa materia, quæ est ipseus grauis, & leuis, quatenus quidem tale est potentia, est ipseus grauis materia: quatenus vero tale, leuis. & est quidem eadem, esse autem

non

non idem . quemadmodum & ægrotabile , & sanabile, esse autem non idem.

¶ Quod igitur talem habet materiam, leue est, & semper sursum, quod vero contrariam. Tex.; 68.
 graue , & semper deorsum. quæ autem diuersas quidem ab iis, habentes autem sese sic adinuicem, vt hæc, simpliciter; & sursum, & deorsum feruntur. Quæ propter aër, & aqua habent & leuitatem, & grauitatem, vtraque. & aqua quidem, præter terram, omnibus substat, aër autem, præter ignem, omnibus supereminet.

¶ Quoniam autem est vnum solum, quod omnibus supereminet, & vnum solum, quod omnibus substat, necesse est duo alia esse, quæ & substant alicui, & alicui supereminent. Quare necesse est & materias tot esse, quot hæc sunt, quatuor scilicet. sic autem quatuor, vt vna quidem omnium sit communis, præsertim si fiunt ex seinuicem, sed esse alterum est. Tex. 37.

¶ Nihil enim prohibet, vt inter contraria sit & vnum, & plura, quemadmodum in coloribus. multis enim modis dicitur quod est inter, & medium ipsum. Tex.; 8.

Caput Quintum. Elementa omnia grauitatem habere in suis locis, præter ignem.

IN sua igitur regione vnumquodque eorum, quæ grauitatem habent, ac leuitatem, grauitatem habet. terra autem in omnibus habet grauitatem, leuitatem autem non habet, nisi in iis, quibus supereminet. Quapropter si subtrahatur, fertur in id, quod deinceps est, deorsum, aër quidem in regionem aquæ, aqua autem in eam, quæ est terra. sursum autem in Tex. 39.

câ quę ignis est, ablato igni, non feretur aër, nisi vi, quemadmodum & aqua trahitur, cum fuerit superficies vna, & velocius traxerit quis sursum, quàm sit latio, qua fertur aqua deorsum. neque aqua in eam, quę aëris, nisi vti nunc dictum est. terra autem hoc non paritur, quoniam non est vna superficies. quapropter aqua quidem in vas ignitum trahitur, terra autem non. Quemadmodum autem neque terra sursum, sic neque ignis deorsum fertur, sublato aëre. nullam enim habet grauitatem in sua regione, quemadmodum neque terra leuitatem. Feruntur autem deorsum duo, subtractis. quoniam hoc quidem simpliciter graue est, quod omnibus substat, hoc autem ad aliquid graue existens in suam regionem, aut eorum, quibus supereminet, propter materię similitudinem.

Caput Sextum. Declarat iam dictas causas de Graui, & Leui simpliciter, & quod materia cuiusque eorum intuitu soluuntur dubitationes contingentes his, quę rram. & eandem eorum esse materiam ponunt. veluti dicentes vacuum, & plenum.

Tex. 40. **Q**uod autem sit necessarium facere æquales differentias, ipsis est manifestum. Si enim vna est materia omnium, vt aut vacuum, aut plenum, aut magnitudo, aut trianguli, aut omnia sursum, aut omnia deorsum ferentur, altera autem latio non amplius erit. Quare leue nihil erit simpliciter, si omnia inclinantur magis, eò quod ex maioribus sunt corporibus, aut ex pluribus, aut quia sunt plena. hoc autem & videmus, & ostensum est, quod similiter

liter & deorsum semper, & vbique feruntur, & sursum. Si vero vacuum sit, aut aliquid tale, quod semper sursum, non erit quod semper deorsum. & intermediorum itaque quædam erunt deorsum citius, quàm terra. in multo enim aëre trianguli plures, aut solidi, aut parui erunt. non videtur autem vlla particula aëris deorsum ferri. Similiter autem & in leui, si illud fecerit aliquis superabundare materia.

¶ Si autem duæ sint, intermedia quomodo erunt? facientia quæ faciunt, aër, & aqua? veluti, si quis dixerit esse vacuum, & plenum. Ignem igitur vacuum, quapropter & sursum: terram vero plenum, quapropter & deorsum: aërem autem plus ignis habere, aquam autem terræ. erit enim quædam aqua, quæ plus ignis habebit paucò aëre, & aër multus plus terræ pauca aqua. quare oportebit aëris quandam multitudinem velocius ferri deorsum, quàm aqua pauca. hoc autem videtur nullo modo vquam. Necessè est igitur quemadmodum & ignem sursum, quia hoc habet, puta vacuum, alia autem non, & terram deorsum, quia plenum habet, & aërem in suum ipsius, & superius quàm aqua sit, quia hoc quippiam habet, & aquam deorsum, quia tale. Si autem sint aut vnum aliquid ambo, aut duo, ambo autem insint hæc vtrique, erit aliqua multitudo vtriusque, quæ excedet, & aqua aërem paucum ipso sursum, & aër aquam ipso deorsum, quemadmodum sæpe dictum est.

Tex. 41.

Caput Septimum. Docet, quamuis figura non sint
 causa Grauis, & Lenis, eas tamen velocitatis
 & tarditati in motu eoadiuuare.

Tex. 42. **F**igura autem non sunt causæ, vt ferantur
 simpliciter aut deorsum, aut sursum, sed vt
 velocius, aut tardius. propter quas autem cau-
 sas non est difficile videre. Dubitatur enim nūc
 cur lata ferramenta, & plumbum innatant su-
 per aquam, alia autem minora, & minus gra-
 uia, si rotunda sint, aut longa, vt acus, deorsum
 feruntur. Et, cur aliqua propter paruitatem na-
 tant in aëre, vt auri arena, & alia terrea, & pul-
 uerulenta. De his igitur omnibus putare quidē
 causam esse, quemadmodum Democritus, non
 recte se habet. Ille enim inquit ea calida, quæ sur-
 sum feruntur ex aqua, sursum pellere ex habenti-
 bus grauitatē ea, quæ lata sunt, stricta vero deci-
 dere. pauca enim esse, quæ repugnant ipsis.

Tex. 43. ¶ Oportebat autem in aëre adhuc magis hoc
 facere, quē admodum instat & ille ipse, sed, cum
 institit, soluit molliter. ait enim non in vnum,
 impetum facere *σούω*, vocans *σούω* motum eo-
 rum, quæ sursum feruntur, corporum.

Tex. 44. ¶ Quoniam autem continuorum hæc quidē
 sunt facile diuisibilia, hæc autem minus, & di-
 uisua etiam eodem modo, alia quidem magis,
 alia autem minus, has esse causas putandum
 est. Facile igitur diuisibile est, quod bene termi-
 nabile existit: & magis, quod magis.

Tex. 45. ¶ Aër autem magis, quàm aqua, talis est: aqua
 autem, quàm terra. & minus itaque in vnoquo-
 que genere magis facile diuisibile est. & diltra-
 hitur facilius. Quæ igitur habent latitudinem,
 quia multum comprehendunt, supra manent,
 propterea

propterea quòd nò facile distrahitur quod ma-
 ius est. Quæ vero contrario modo sese habent
 figuris, quia pauca comprehendunt, feruntur
 deorsum, propterea quòd diuidunt facile. & in
 aëre multo magis, quanto facilius diuisibilis
 est, quàm aqua. Quoniam autem & grauitas ha-
 bet quandam virtutem, secundum quam fertur
 deorsum, & continua vt non distrahantur, hæc
 oportet ad se inuicem comparare. Si enim ex-
 cedat virtus grauitatis eam, quæ est in còtinuo,
 ad distractionem, & diuisionem, per vim
 feretur deorsum velocius: si au-
 tem debilior sit, supernabit.

De graui igitur, & leui, &
 iis, quæ circa hæc ac-
 cidunt, determi-
 natum sit no-
 bis hoc
 modo.

*Librorum Quatuor de
 Cælo finis.*

ARISTOTELIS

STAGIRITAE, PE-

RIPATETICORVM

*Principis de Generatione,
& Corruptione.*

LIBER PRIMVS.

SVMMÆ LIBRI.

*In prima de Generatione & alteratione sermonem
facit.**In secunda de Augmentatione.**In tertia de Tañu, de ipso Agere, & Pati & de Mi-
sione.**Summa primæ caput primum. Quæ sit libri intentio,
Deque generatione & Alteratione Antiquorum
sententia.*

Tex. 1.

E Generatione autem, & Corruptione eorum, quæ natura generantur, & corruptur, similiter de omnibus & causis diuidendum, & rationes eorum determinandum. Amplius autem de Al-

teratione, & Augmentatione, quid vtrumque, & vtrum existimandum sit eandem esse naturam generationis, & alterationis, an semotam, vt distinctum est & nominibus. Antiquorū igitur, hi quidem vocatam simplicem generationem esse inquirunt alterationem, hi vero alterā generationem, & alterationem, Quicunq; enim vnum aliquod dicunt esse vnuerſum, & omnia

*Generatio,
& Altera-
tio eisdem.*

ex vno generant, his quidem vtique necesse est generationem alterationē dicere, & quod proprie fit alterari. Quicumque autem plures materias vna ponunt, vt Empedocles, & Anaxagoras, & Leucippus, his alterum. Sed tamen Anaxagoras propriā vocem ignorauit. dicit enim quod fieri, & destitui, idem constitit ipsi alterari. multa autem esse dicit elementa, quemadmodum & alij. Empedocles enim corporea quidē quatuor, omnia autem cum mouentibus sex numero. Anaxagoras autem, & Leucippus, & Democritus infinita. Hic enim ea, quæ sunt similitum partium, elementa ponit, vt os, carnem, medullam, † & alia, quorum vnus cuiusque vnica pars est. Democritus autem, & Leucippus ex corporibus indiuisibilibus alia componi inquirunt. hæc autem infinita & multitudine, & formis esse, ipsa autem à seipsis differre his, ex quibus sunt, & positione, & ordine horum. Contrarie autem videntur dicere Anaxagorici Empedocleis. Hi enim inquirunt ignem, & aquam, & aërem, & terram elementa quatuor, & simplicia esse magis, quàm carnem, & os, & talia similitum partium. Illi autem hæc quidem simplicia, & elementa esse, terram autem, aquam, & ignem, & aërem composita. † omniseminarium enim esse horum. Iis igitur, qui ex vno omnia constituunt, necesse est dicere generationem, & corruptionem alterationem. semper enim subiectum manere vnum, & idem: tale autē alterari dicimus. Iis autē, qui genera multa faciunt, differre à generatione alterationē. coeuntibus enim, & dissolutis, generatio contingit, & corruptio. Ideo dicit Empedocles hoc modo, quod nullius natura est, sed solū mistio, & factus mistio

† a. l. addis
neruum.

* *πρωτογενεια*
corruptio

In Alteratione semper
subiectum
manet vnum
& idem.

stor

- „ *starum.* Quòd igitur proprius sit sermo eorum
 suppositioni ita loqui, manifestum est, & quòd
 dicunt hoc modo. Necesse autem est & his di-
 cere generationem esse aliquid præter altera-
 tionem. impossibile tamen est secundum ea,
 quæ ab eis dicuntur. Hoc autem, quòd dicimus
 recte, facile est videre. quemadmodum enim vi-
 demus, quiescente substantia, in ea transmuta-
 tionem fieri secundum magnitudinem, quæ vo-
 catur augmentatio, & diminutio, sic & altera-
 tionem. sed tamen, ex quibus dicunt, plura prin-
 cipia facientes vno, impossibile est alterari. pas-
 siones enim, per quas hoc dicimus contingere,
 differentia elementorum sunt. dico autem, vt
 calidum frigidum, album nigrum, siccum hu-
 midum, molle durum, & aliorum vnumquod-
 „ que. vt inquit Empedocles, *Solem album videri.*
 „ *& calidum omniquaque, Imbrem autem in omnibus*
 „ *caliginosum, & rigidum.* similiter autè determinat
 & in reliquis. Quapropter, si non sit possibile ex
 igne fieri aquam, neque ex aqua terram, neque
 ex albo nigrum erit aliquid, neque ex molli du-
 rum. eadem autem ratio & de aliis. hoc autem
 erat alteratio. An & manifestum est quòd sem-
 per vnani contrariis supponendum materiam,
 siue transmutetur secundum locum, siue secun-
 dum augmentationem, & diminutionem, siue
 secundum alterationem. Amplius autem simi-
 liter est necesse esse hoc etiam alterationem.
 si enim alteratio est, & subiectum vnum ele-
 mentum, & vna omnium materia habentium
 adinuicem transmutationem: & si subiectum
 vnum est, alteratio est. ¶ Empedocles igitur
 ipse videtur contraria dicere & ad apparentia,
 & ad seipsum. Simul enim non dicit alterum ex
 alt

*Vnam sem-
 per contra-
 riis suppo-
 nendū ma-
 teriam.*

Tex. 2.

altero fieri elementorum vllum, sed alia omnia ex his. simul autem, in vnum cum iunxerit naturam omnem, præter litem, ex vno fieri rursus vnumquodque, ita, vt ex vno aliquo per differentias, scilicet quasdam separatis, & passiones, factum sit, hoc quidem aqua, illud autem ignis quemadmodum dicit Solem album, & calidū: Terram autem graue, & durum. Ablatis igitur his differentiis (sunt enim auferibiles genitæ) manifestum est quòd necesse est fieri & terram ex aqua, & aquam ex terra. similiter autem & aliorum vnumquodque: & non tunc solum, sed & nunc, cum transmutantur passionibus. Sunt enim ex quibus dicit Empedocles, possibiles ad uenire, & separari rursus, præsertim aduersantibus adinuicem adhuc lite, & amicitia. ideoq; & tunc ex vno generata sunt. non enim ignis, & terra, & aqua, existentia adhuc, vnum erat omne. ¶ Incertum autem, & vtrum principiū Tex. 3. ipsorum ponendum vnum, an multa. dico autem ignem, & terram, & coordinata horum. secundum enim quòd vt materia supponitur, ex quo mutata per motum fiunt ignis, & terra, & aqua, vnum est elementum: secundum aurem quòd hoc quidem ex compositione fit, coeuntibus illis, illa autem ex dissolutione, magis elementa quatuor illa, & priora natura.

Caput Secundum. De quo tractandum sit in hoc libro. Quòd non dentur indivisibiles magnitudines. Quòd Generatio non necessario fiat per congregationem, & segregationem: & ideo generationem non esse alterationem.

OMnino itaque de Generatione, & Corruptione simplici dicendum est, vtrum est, Tex. 4.
aut

Tex. 5.

aut non est, & quomodo est, & de alijs simpli-
cibus motibus, puta de Augmentatione, & Al-
teratione. ¶ Plato igitur solum de genera-
tione scrutatus est, & corruptione, quomodo
existant in rebus, & de generatione non om-
ni, sed de ea, quæ est elementorum: quomo-
do autem carnes, aut ossa, aut aliorum quid ta-
lium, nihil. Amplius, neque de alteratione, ne-
que de augmentatione quomodo existant in
rebus. Omnino autem præter ea, quæ superfi-
cie tenus, de nullo aliquis instituit, præter De-
mocritum. hic autem videtur quidem de om-
nibus curasse, † iam vero in eo, quod est quo-
modo, differt. De augmentatione enim nullus
quidem determinavit (vt dicimus) quod non
& quiuis dicat, quòd adueniente simili au-
gmentantur. quomodo autem hoc, non ultra.
neque de mixtione, neque de aliorum, vt ita di-
cam, vilo, vt de ipso agere, aut ipso pati, quo-
modo hoc quidem agit, illud vero patitur se-
cundum naturales factiones. Democritus au-
tem, & Leucippus, facientes figuras, alteratio-
nem, & generationem ex his faciunt segrega-
tione quidem, & cõgregatione generationem,
& corruptionem, ordine autem, & positione al-
terationem. Quoniam autem existimabant ve-
rum esse in apparendo, contraria autem, & in-
finita sunt ea quæ apparent, figuras infinitas
fecerunt, ita, vt transmutationibus ipsius com-
positi idem contrarium videatur alijs, & alijs, &
transmutetur paruo immisto, & omnino aliud
appareat vno trásmutato. ex eisdem enim Tra-
gædia, & Comædia fit literis.

Tex. 6.

¶ Quoniam autem videtur ferè omnibus esse
aliud generationem, & alterationem, & gene-
rari

† a. l. addit
hec verba,
& principia
supposuisse,
quæ ad om-
nia accõmo-
dari possunt.
& ad alios
motus.

rari quidem, & corrumpi quæ congregantur, & disgregantur, alterari autem mutatis passionibus, de his instituentes speculari oportet. Dubitationes autem habent hæc, & multas, & rationabiles. Nam, si generatio est congregatio, multa accidunt impossibilia. Sunt autem rursus rationes aliæ cogentes, nec faciles ut dissoluantur, quod non contingit aliter se habere, si generatio non sit congregatio, aut omnino non est generatio: aut, si est, alteratio est. An, et si hoc dissolvere sit difficile, tentandum.

¶ Principium autem horum omnium est, v. **Tex. 7.**
 trum sic & generantur, & alterantur, & augmentantur ea, quæ sunt, & his contraria patiuntur, primis magnitudinibus existentibus indivisibilibus: aut nulla est magnitudo indivisibilis. differt enim hoc plurimum. Et rursus, si magnitudines impartibiles, utrum, ut Democritus, & Leucippus, corpora hæc sunt, an, ut in Timæo, plana. Hoc igitur ipsum, ut & in aliis diximus, irrationabile est usque ad plana dissolvere. quapropter magis rationabile fuerit corpora esse indivisibilia. Sed & hæc mutam habent irrationabilitatem. attamen & hos alterationem, & generationem contingit facere, ut dictum est, versione, & contactu transmutantes idem, & figurarum differentiis. quod quidem facit Democritus: quapropter & colorem non dicit esse: versione enim colorari. iis autem, qui in plana diuidunt, non amplius. nihil enim sit, præter solida, compositis secundum latitudinē. passionem enim non possunt generare aliquam ex ipsis. Causa autem, quare minus possint confessa videre, inexperientia est. quapropter quicumque magis versati sunt in naturalibus,
 magis

† *Ad pauca inspicientes de facili enunciant.*

Tex. 8.

† *αὐτοῦσι
ἰσχυροῦ.*

Magnitudo an omniquaque diuisibilis.

magis possunt supponere talia principia, quibus multa possunt complicare. qui autem ex multis rationibus minime contemplatiui existentium sunt, † ad pauca inspicientes, facilius enunciant. † Videbit autem quis & ex his, quantum differunt qui Naturaliter, & qui Logice considerant. De eo enim quod est indiuisibiles esse magnitudines, hi quidem inquirunt, quod † ipse triangulus multa erit. Democritus autem videbitur utiq; propriis, ac naturalibus rationibus persuaderi. Manifestum autem erit quod dicimus, procedentibus. Habet enim dubitationem, si quis ponat corpus quoddam esse, & magnitudinem omniquaque diuisibilem. & hoc possibile. quid enim erit, quod diuisionē effugit? Si enim omniquaque diuisibile est, & hoc possibile sit, siue simul sit hoc omnino diuisum (etsi non simul diuisum sit) siue hoc fiat, nullum erit utique impossibile. quapropter & secundum ipsum medium similiter. & omnino etiam, si omni ex parte natura est diuisibile, quamuis sit diuisum, nullum erit impossibile factum. quoniam, neque si in decem millia decies millies diuisa fuerint, vllum est impossibile: & si forsitan nullus utiq; diuidet. Quoniam ergo omniquaque tale est corpus, diuidatur. quid igitur erit reliquum? magnitudo? non enim est possibile. nam erit quippiam non diuisum: erat autem omniquaque diuisibile. At vero, si nullū erit corpus, neque magnitudo, diuisio autem erit, aut ex punctis erit, & sine magnitudine ea erunt, ex quibus componitur, aut nihil prorsus, quare, & si generabitur ex nihilo, & si erit compositum, & ipsum utique vniuersum nihil, nisi apparens. Similiter autem &, si fuerit ex punctis,

Qis,

&is, non erit quantum. quando enim tangebant
 se in vna magnitudine, & vna erat magnitudo,
 & simul erant, nihil faciebant maius ipsum to-
 tum. diuiso enim in duo, vel plura, neq; maius,
 neq; minus est ipsum totum, quam prius. quare,
 si etiam omnes simul positæ fuerint, nullam fa-
 cient magnitudinem. Sed & siquid, veluti rasu-
 ra, diuiso corpore, fit, & sic ex magnitudine cor-
 pus quoddam abit, eadem ratio, illud quomo-
 do diuisibile. Si vero non sit corpus, sed forma
 aliqua † separabilis, aut passio, quod recessit, & † a. l. non se
 est ipsa magnitudo puncta, vel tactus hoc pa- parabilis.
 rientes, inconueniens est ex non magnitudini-
 bus magnitudinem esse. Amplius autem vbi
 erunt & immobilia, aut mota puncta? tactusq;
 semper vnus duorum quorūdam, tanquam exi-
 stente aliquo præter tactum, & diuisionem, &
 punctum. Si itaque quis ponat quoduis, aut
 quantumuis corpus omniquaq; diuisibile, hæc
 omnia accidunt. Amplius si, cum diuisero, com-
 posuero lignum, aut aliquid aliud, rursus æqua-
 le, & vnum erit. igitur sic se habet, vt patet, etiã
 si incidero lignum secundum quodcunque si-
 gnum. omniquaq; igitur diuisum est potentia.
 quid ergo erit præter diuisionem? Si enim & est
 aliqua passio, at quomodo in hæc dissoluiuntur,
 aut generantur ex his, aut quomodo separan-
 tur hæc? Quapropter, si quidem est impossibile
 ex tactibus, aut punctis esse magnitudinem, ne-
 cesse est corpora indiuisibilia esse, atq; magni-
 tudines. At vero & hæc ponentibus non minus
 accidit impossibile. consideratum autem est de
 his in aliis. ¶ Sed hæc soluere tentandum est: **Tex. 7.**
 quapropter rursus à principio dubitationem di-
 cere oportet. Omne igitur corpus sensibile, esse

diuisibile secundum quodcumq; signum, & indiuisibile, non est absurdum. hoc enim potentia diuisibile, illud vero actu existit: esse autem simul omniquaque diuisibile potentia impossibile videbitur esse. Si enim est possibile, & si fiat, non tamen ut sit simul ambo actu, indiuisibile, & diuisum, sed diuisum secundum quoduis signum. nihil igitur erit reliquum, & in incorporeum corruptum erit ipsum corpus, & generabitur utique rursus aut ex punctis, aut omnino ex nihilo. & hoc quomodo erit possibile? At vero quod diuidatur in separabiles, & semper in minores magnitudines, & in semotas, & separatas, manifestum est. Neque itaq; successiue diuidenti erit infinita in minutas partes sectio, neque simul possibile est esse diuisum secundum omne signum: (non enim possibile est:) sed usque ad aliquid. Necesse est igitur inseparabiles inesse magnitudines inuisibiles: & præsertim, si erit generatio, & corruptio, hæc quidem segregatione, illa vero congregatione. Ratio igitur, quæ cogere videtur esse magnitudines inseparabiles, hæc est. Quod autem latet obratiocinans, & quæ latet dicamus. Quoniam enim non est punctum puncto contiguum, esse omniquaque indiuisibile, est quidem ut inest magnitudinibus, est autem ut non. Videtur autem, quando hoc positum fuerit, & ubique, & omni in parte punctum esse. quare necesse est diuisam esse magnitudinem ad nihil. ubique enim esse punctum. quare aut ex tactibus, aut ex punctis esse. Hoc autem, ut inest, in omni parte est, quia vnum ubique est, & omne ut vnumquodque. plura autem vno non sunt: consequenter enim non sunt: quare non omni in parte. Si enim se-

eundem medium est diuisibilis, & secundum contiguum punctum erit diuisibilis. hoc autem non: non enim est contiguum signum signo, aut punctum puncto. hoc autem est diuisio, aut compositio. Quare est & congregatio, & segregatio, sed neque in impartibilia, & ex impartibilibus (multa enim sunt inconuenientia) neque ita, ut omni in parte diuisio facta sit: (si enim esset contiguum punctum puncto, hoc utique esset:) sed in parua, & minora est segregatio, & congregatio ex minoribus.

¶ Sed non simplex, & perfecta generatio **Tex. 10.**
congregatione, & segregatione determinata est, ut quidam inquirunt: eam vero, quæ in continuo est, transmutationem, alterationem. Sed

hoc est, in quo errant omnia. est enim generatio simplex, & corruptio non congregatione, & segregatione, sed cum mutatum fuerit ex hoc in hoc. † Alij autem putant alterationem esse omnem talem mutationem. Hoc autem differt. nam in subiecto, hoc quidem est secundum rationem, illud autem secundum materiam. Quando igitur in his fuerit transmutatio, generatio erit, aut corruptio. quando autem in passionibus, & secundum accidens, alteratio. Quæ autem segregantur, & congregantur facile corruptibilia fiunt. si enim in minores aquas aqua diuisa sit, citius aer generatur: si autem congregata sit, tardius. Magis autem erit manifestum in sequentibus. nunc autem tantum determinatum sit quod impossibile est generationem esse congregationem, qualem quidam inquirunt.

*Generatio,
& corruptio
an altera-
tio, & qua-
tenu.*

*† a. l. addit
totum.*

Caput Tertium. Quæ simpliciter, quæve secundum quid, aut secundum partem Generatio, atque Corruptio dicenda sit: & cur utraq; perpetuò duret.

Tex. II.

Determinatis autem his primo speculandum, utrum sit aliquid, quod generatur simpliciter, & corrumpitur, an proprie quidem nihil, semper autem ex aliquo, & aliquid. dicō autem ut ex laborante sanum, & laborans ex sano, aut paruum ex magno, & magnum ex paruo, & omnia alia hoc modo. Si enim simpliciter erit generatio, simpliciter utique fiet ex non ente. quare verum fuerit dicere quod inest quibusdam ipsum non ens. quædam enim generatio, ex non ente aliquo, ut ex non albo, aut ex non bono: simplex autē ex simpliciter non ente. ipsum autem Simpliciter, aut primum significat secundum vnumquodque prædicamentorum ipsius entis, aut vniuersale, & omnia comprehendens. Si igitur primum, substantiæ erit generatio ex non substantia. cui vero non inest substantia, neq; hoc, manifestum est quod neq; aliorum vllum prædicamentorum, ut neque quale, neq; quantum, neq; ipsum vbi: separabiles enim essent passionēs à substantiis. Si autem non ens omnino, negatio erit vniuersaliter omnium. quare ex nihilo necesse est id generari, quod generatur. De his igitur in aliis dubitatum est, atque determinatum sermonibus amplius, breuiter autem & nunc dicendum est, quod aliquo quidem modo ex non ente simpliciter generatur, modo autem alio ex ente semper. ipsum enim potentia ens, actu autem non ens necesse est præexistere, dictum utroq; modo. Quod autem & his determinatis admirabilem

lem habet dubitationem, rursus diligenter est inquirendum, quomodo est simplex generatio, siue ex potentia ente, siue etiam quodammodo aliter. ¶ Dubitabit enim aliquis, an sit substantię generatio, & huius, sed non talis, & tanti, aut ipsius vbi. eodem autem modo & de corruptione. Si enim quid generatur, manifestũ est quod erit potentia substantia aliqua, actu autem nõ, ex qua generatio erit, & in quam necesse est id transmutari, quod corrumpitur. Vtrum igitur inerit quid huic aliorum actu? dico autem vt nunquid erit quantum, aut quale, aut vbi id, quod potentia solum est hoc, & ens, simpliciter autem non hocine, neque ens. Si enim nihil, sed omnia potetia, & separabile accidet id esse, quod sic est non ens: & insuper (quod maxime timentes erant, qui primi philosophati sunt) ex nullo generari præexistente. Si autem hoc quidem, esse hoc aliquid, aut substantiam, non existet, sed aliorum quippiam prædicamentorum, erunt, quemadmodum diximus, separabiles passiones à substantiis.

¶ Et de his igitur quantum fieri potest tractandum est, & quæ causa sit, vt generatio semper sit, & quæ simpliciter, & quæ secundum partem. ¶ Cum autem sit causa, vna quidem, vnde

principium motus esse dicimus, vna autem, materia, talem causam dicere oportet. de illa enim dictum est prius in de motu sermonibus, quod est illud quidem immobile per omne tempus, hoc vero, quod mouetur semper. horum auté, de immobili quidem principio distinguere, prioris est Philosophiæ. De eo autem, quod, propterea quod continue mouetur, alia mouet, posterius assignandum est, quæ talis eorum,

quæ singularia dicunt, causa est.

- Tex. 15.** ¶ Nunc autem eam, quæ ut in materię specie ponitur, causam dicamus, ob quam semper generatio, & corruptio non deficiunt secundum naturam. simul enim forsitan hoc fiet manifestum & de eo, quod nunc dubitatum est, quoniam pacto oporteat dicere de simplici generatione, & corruptione.
- Tex. 16.** ¶ Habet autem dubitationem idoneam, & quæ causa sit, ut connectatur generatio, siquidem quod corrumpitur ad non ens abit, non ens autem nihil est. neque enim quid, neque quale, neque quantum, neque ubi ipsum non ens. Si igitur semper aliquid eorum, quæ sunt, abit, cur non consumptum est iamdudum, & inane ipsum uniuersum? siquidem finitum est id, ex quo fit, eorum, quæ generantur unum quodque. Non enim propterea quod infinitum id fit, ex quo generatur, non deficit. hoc enim est impossibile. actu enim nullum infinitum, potentia autem ad diuisionem. Quare oportebat hanc esse solam non deficiendi, quoniam generatur quiddam semper minus, nunc autem hoc non videmus.
- Tex. 17.** ¶ Quocirca, propterea quod huius corruptio alterius est generatio, & huius generatio alterius est corruptio, incessabilem necesse est transformationem esse. De eo igitur, quod est generationem, & corruptionem similiter semper esse circa unumquodque entium, hanc existimandum est sufficientem omnibus causam.
- Tex. 18.** ¶ Propter quid autem hæc quidem simpliciter dicuntur generari, & corrumpi, illa autem non simpliciter, rursus considerandum, siquidem idem generatio quidem huius, corruptio

ruptio autem huius, & corruptio quidem huius, generatio autem huius, quærit enim hoc aliquam rationem. Dicimus enim quod corrumpitur nunc simpliciter, & non solum hoc & hæc quidem est generatio simpliciter, hæc autem corruptio, hoc autem generatur quidem aliquid, non autem simpliciter generatur. dicimus enim discentem fieri quidem scientem, fieri autem simpliciter non. Quemadmodum igitur determinauimus sæpe, dicentes quod hoc quidem significat hoc aliquid, hoc autem non, propter hoc contingit quod quæritur. Differunt enim ea, in quæ transmutatur id, quod transmutatur. puta forte quæ in ignem est vis generatio simpliciter, corruptio autem alicuius est, puta terræ: terræ autem generatio, aliqua generatio, generatio autem non simpliciter, corruptio autem simpliciter, puta ignis. sicut Parmenides dicit, duo ipsum ens, & non ens inquiens, ignem, & terram. Hæc autem, aut alia talia supponere nihil differt. modum enim quærimus, sed non subiectum. In non ens igitur simpliciter est corruptio simplex, in simpliciter autem ens generatio simplex. quibus igitur determinata sunt, siue igni, & terra, siue aliis quibusdam, horum erit hoc quidem ens, hoc autem non ens. Vno igitur modo differet in hoc, simpliciter scilicet generari, & corrumpi à non simpliciter. Alio autem modo, materia, qualiscunque utique sit. Cuius enim magis differentia hoc aliquid significant, magis substantia est, cuius autem priuationem, non ens. puta, si calidum prædicamentum aliquod, & forma, frigiditas autem priuatio: differunt autem ignis, & terra his differentiis.

*Pro hoc vò
de Aer. 4.
Physic. 49.
Parmenio
de. 111*

Tex.19. ¶ Videtur autem multis magis, sensibili, & non sensibili differre. quando enim in sensibilem transmutata fuerit, materiam generari inquirunt. quando autem in non manifestam, corrumpi. ens enim, & non ens, eo quòd sentiatur, & non sentiatur, determinant. quemadmodum scibile. quidem ens, ignotum autem non ens. sensus enim scientiæ habet virtutem. Quemadmodum igitur illi ipso sentire, vel ipso posse, viuere, & esse existimant, ita & ipsas res, modo quodam prosequentes veritatem, idem autem dicentes non verum. Contingit itaque secundum opinionem, & secundum veritatem aliter & generari simpliciter, & corrumpi. spiritus enim, & aër secundum sensum quidem minus sunt: ideo & quæ corrumpuntur simpliciter in hæc transmutatione corrumpi dicuntur, generari autem, quando in tangibile, & in terram transmutata fuerit, secundum veritatem autem magis hoc aliquid, & forma hæc sunt, quæ terra.

Tex.20. ¶ Esse igitur simplicem generationem corruptionem existentem alicuius, corruptionem autem simplicem generationem-existentem alicuius, dicta est causa. propter materiam enim differre, aut eo, quòd substantia est, aut non, aut quòd hæc quidem magis, illa vero non, aut eo, quòd hæc quidem magis sensibilis est materia, ex qua, & in quam, illa vero minus est. quòd autem dicantur hæc quidem simpliciter generari, illa autem aliquid solum, non ex mutua generatione, secundum, quem diximus nunc, modum. nunc enim tantum determinatum sit, quare omni generatione existente corruptione alterius, & omni corruptione existente alicuius alterius generatione, non similiter attribui
mus

mus generari, & corrumpi iis, quæ adinuicem transmutantur. quod autem post dicitur, non quærit hoc, sed quare discens quidem non dicitur simpliciter generari, sed generari sciens, quod autem pullulat generari. hæc autem distincta sunt prædicamentis. hæc enim hoc aliquid significant, hæc autem quale, hæc autem quantum. Quæcumq; igitur non substantiam significant, non dicuntur simpliciter generari, sed aliquid fieri. sed tamen simpliciter fieri in omnibus generatio quidem, secundum ea, quæ in alio ordine, dicitur: puta in substantia quidem, si ignis, sed non, si terra: in quali autem, si sciens, sed non quando nesciens. De eo igitur, quod est hæc simpliciter generari, hæc autem secundum quid, & vniuersaliter, & in substantiis ipsis dictum est. & cur generatio continue sit causa, vt materia, subiectum est, quoniam transmutabile est in contraria, & est alterius generatio semper in substantiis alterius corruptio, & alterius corruptio alterius generatio.

*Quæcumq;
non signifi-
cant substā
tiam, non dī
cuntur sim-
pliciter ge-
nerari.*

¶ At vero neque dubitare oportet quare generatur aliquid semper, deperditis. Quemadmodum enim & corrumpi simpliciter inquit, quando ad insensibile venerit, & non ens, similiter & generari ex non ente inquit, quando ex insensibili. Siue igitur existente aliquo subiecto, siue non, generatur ex non ente, quare similiter & generatur ex non ente, & corrumpitur in non ens. merito igitur non deficit. generatio enim entis est corruptio non-entis: corruptio autem entis generatio non entis.

*Tex. 21.
Quare cor-
ruptis qui-
busdā, sem-
per fiat ge-
neratio.*

¶ Sed hoc non ens simpliciter, dubitauerit aliquis vtrum alterum contrariorum est: vt terra, & graue non ens, ignis autem, & leue ens, An

*Tex. 22.
Vide contra
Zim.*

non, sed est terra ens, ille vero non ens, materia terræ, & ignis similiter. Et an altera vtriusque materia. An non utiq; fieret ex se inuicem, necq; ex contrariis (his enim existunt contraria igni, terræ, aquæ, aëri,) An est quidem vt eadem, est autem vt altera. quod enim quandoq; existens subiicitur, idem, esse autem non idem. De his igitur in tantum dictum sit.

Caput Quartum. Quo differant Generatio, atq; Corruptio ab alteratione.

Tex. 23. DE generatione autem, & alteratione dicimus quid differunt, dicimus enim has esse alteras transmutationes abinuicem. Quoniam igitur est aliquod subiectum, & aliud ipsa passio. quæ de subiecto nata est dici, & est transmutatio vtriusq; horum. Alteratio quidem est, quando manente subiecto, sensibili existente, transmutetur in eius passionibus, aut contrariis, aut mediis existentibus: vt corpus sanum est, & rursus laborat, manens idem. & æs quandoque rotundum, quandoque autem angulare, idem existens. Quando autem totum transmutetur, non manente aliquo sensibili, vt subiecto eodem, sed vt ex genitura tota sanguis, aut ex aqua aër, aut ex aëre omni aqua, Generatio iam hoc tale. huius autem Corruptio.

Tex. 24. Maxime autem, si transmutatio fiat ex insensibili in sensibile, aut tactu, aut omnibus sensibus, vt quando aqua generetur, aut corrumpitur in aërem. aër enim mediocriter insensibilis est. In his autem, si aliqua maneat passio eadem contrarietatis in generato, & corrupto, vt quando ex aëre aqua, si ambo transparentia, aut frigida, nõ oportet huius alteram passionem esse, in quam

in quam transmutatur. si autem non, erit alteratio. ut mus. us homo corruptus est, homo autem immusicus generatus est homo autem manet idem. Si igitur huius passio non esset secundum se musica, & immusica, huius quidem esset generatio, huius autem corruptio. ideo hominis quidem hæ sunt passiones, hominis autem musici, & hominis immusici generatio, & corruptio, nunc autem passio hæc manentis: ideo alteratio, talia. Quando igitur secundum quantum sit transmutatio contrarietatis, Augmentatio est, & Diminutio: quando autem secundum locum, Latio: quando vero secundum passionem, & quale, Alteratio: quando autem nihil permaneat, cuius altera passio est, & accidens, omnino Generatio, huius autem Corruptio. Est autem & materia maxime quidem, & proprie subiectum generationis, & corruptionis susceptibile, modo autem aliquo & quod aliis transmutationibus, quoniam omnia subiecta susceptiva sunt contrarietatum aliquarum. De generatione igitur, & corruptione, siue est, siue non, & quo modo est, & de alteratione, determinatum sit hoc modo.

Summa Secunda. De Augmentatione.

Capitulum Primum. Quomodo Augmentatio ab aliis differat motibus.

DE Augmentatione autem reliquum est dicere, & quomodo differat à generatione, & alteratione, & quomodo augmentatur unumquodque eorum, quæ augmentatur, & diminuitur quodcumque eorum, quæ diminuitur. Scrutandum itaque primo, utrum solum in ipso, circa

Tex. 17.

circa quod eorum adinuicem differentia est, vt quòd quidem ex hoc in hoc transmutatio, vt ex potentia substantia in actu substantiam, generatio est: quæ autem circa magnitudinem, augmentatio, & diminutio, quæ autem circa passionem, alteratio, vtraque autem ex potentia existentibus in actum transmutatio dictorum est. An etiam modus differt transmutationis. videtur enim id quidem, quod alteratur, non ex necessitate transmutari secundum locum, neque quod generatur, quod autem augmentatur, & & diminuitur: alio autem modo ab eo, quod fertur. quòd enim fertur, totum mutat locum: quod autem augmentatur, quemadmodum quod extenditur. hoc enim manente, particule transmutantur secundum locum, non quemadmodum quæ spheræ, hæ enim in æquali loco, toto manente, transmutantur: quæ autem eius, quod augetur, semper in ampliorem locum, in minorem autem quæ eius, quod diminuitur.

Caput Secundum. Qua sit Augmentationis materia.

Tex. 26. Quid igitur differt non solum in ipso, circa quod, sed & sic, transmutatio eius, quod generatur, & alteratur, & augmentatur, manifestum est. Circa quod autem est transmutatio augmentationis, & diminutionis (circa magnitudinem autem videtur esse) augetur, & diminui vtro modo accipiendum.

Tex. 17. ¶ Vtrum ex potentia quidem magnitudine, & corpore, actu autem incorporeo, & sine magnitudine generari corpus, & magnitudinem. Et, cum hoc dupliciter contingat dicere, vtro modo

modo augmentario fit, vtrum ex ipsa separata secundum se materia, an existente in alio corpore. An impossibile vtroque modo. separata enim existens, aut nullum possidebit locum, vti aut punctus aliquis, aut vacuum erit, aut & corpus non sensibile. horum autem hoc quidem non contingit, hoc autem necesse est in aliquo esse. semper enim alicubi erit, quod generatur ex eo: quapropter & illud aut secundum se, aut secundum accidens. ¶ Sed, si in aliquo in-rit, si quidem separatum ita, vt aut non illius secundum se, aut secundum accidens aliquid sit, contingent multa, & impossibilia. Dico autem vt, si generatur aer ex aqua, non aqua erit transmutata, sed propterea quod, vt in vase aqua inest, materia eius. infinitas enim nihil prohibet materias esse: quapropter & generari actu. Amplius neque sic videtur generari aer ex aqua, vt exiens a manente. ¶ Melius ergo est facere omnibus inseparabilem esse materiam, vt existentem vnam, & eandem numero, ratione autem non vnam. At vero neque puncta, neque lineas ponendum corporis materiam, propter easdem causas. illud autem, cuius hæc vltima, materia erat, quam nunquam, sine passione possibile est esse, neque sine forma.

Tex. 28.

Tex. 29.

¶ Generatur igitur simpliciter alterum ex altero, quemadmodum & in aliis determinatum est: & ab aliquo quoque actu existente, aut eiusdem generis, aut eiusdem speciei, vt ignis ab igne, aut homo ab homine: aut ab actu: durum enim non a duro generatur. ¶ Quoniam autem est & substantiæ corporeæ materia, corporis autem iam talis (corpus enim commune nullum) eadem & magnitudinis, & passionis est, ratione

Tex. 30.

Tex. 31.

tione quidem separabilis, loco autem non separabilis, nisi & passiones sint separabiles. Manifestum itaque ex dubitatis quod non est augmentatio transmutatio ex potentia magnitudine, actu autem nullam habente magnitudinem. Separatum enim esset quod commune. hoc autem quod impossibile sit dictum est prius in aliis. Amplius autem talis transmutatio non augmentationis propria, sed generationis omnino. Augmentatio enim est existentis magnitudinis additamentum, Diminutio autem minorationem, ideo oportet habere aliquam magnitudinem id, quod augetur. Quapropter non ex materia sine magnitudine oportet esse augmentationem in actum magnitudinis. generatio enim erit magis corporis, non augmentario. ¶ Accipiendum itaque magis, velut tangentes quæstionem à principio, qualinamque existente ipso augmentari, & diminui, causas quærimus. Viderur itaque eius, quod augetur, quæcunque pars aucta esse. Similiter autem & in diminutione minor generata esse. Amplius autem adueniente aliquo augmentari, & recedente diminui. Necesse autem aut incorporeo augmentari, aut corporeo. Si igitur incorporeo, erit separatum vacuum, impossibile autem est à magnitudine materiam esse separatam, sicuti dictum est prius. Si autem corporeo, duo corpora in eodem loco erunt, & quod augetur, & quod augetur, est autem & hoc impossibile.

Tex. 32.

Materiam à magnitudine esse inseparabile impossibile est.

Tex. 33.

¶ Sed neque sic contingit dicere fieri augmentationem, & diminutionem, ut cum ex aqua aer: tunc enim maior moles est generata. non enim augmentatio hoc, sed generatio quidem eius, in quod transmutatur, erit, corruptio autem contrarij,

rarij, augmentatio autem neutrius. Sed aut nullius, aut, si quid commune amborum existit, eius, quod generatur, & eius, quod corrumpitur, ut si corpus, aqua autem non aucta est, neque aer: sed hoc quidem deperit, hoc autem generatum est: corpus autem, si quidem auctum est, Sed & hoc impossibile. Oportet enim saluare ratione inexistencia ei, quod augetur, & diminuitur. Hæc autem sunt Tria, quorum Vnum quidem est, quamcunque partem maiorem fieri eius, quæ augetur, magnitudinis, ut, si caro, carnis: Et adueniente aliquo: Et tertium, ut saluetur quod augetur, & permaneat. Cum enim generatur aliquid simpliciter, aut corrumpitur, non permanet: cum autem alteratur, aut augetur, aut minuitur, permanet idem, quod augetur, aut alteratur, sed hic quidem passio, ibi autem magnitudo eadem non permanet. Si itaque erit quæ dicta est, augmentatio, continget nullo adueniente, neque permanente augeri, & nullo recedente diminui, & non permanere quod augetur. sed hoc saluare oportet: supponitur enim augmentatio, tale.

Tria essentialia augmentationis.

Caput Tertium. Quid sit id, quod augetur.

Dubitabit autem aliquis quid sit quod augetur, utrum cui apponitur aliquid, ut si crus augeat, ipsum maius, quod autem auget, nutrimentum, non. Quare igitur non ambo aucta sunt? maius enim & quod, & quo. quemadmodum quando miscueris aquæ vinum, similiter enim plus vtrunque. An quoniam huius quidem manet substantia, huius autem non, ut ea, quæ nutrimenti, quoniam & ibi dominans dicitur

Tex. 34.

dicitur in mixtione, vt quod vinum. facit enim vini opus, sed non aquæ, vniuersa mixtura. Similiter & in alteratione, si manet caro existens, & quod aliquid est, passio autem aliqua existit earum, quæ secundum se, quæ prius non existebat, alteratum est hoc. Quo autem alteratum est, hoc quandoque quidem nihil passum est, quandoque autem & illud. Sed alterans, & principium motus in eo, quod augmentatur, & alteratur, in his enim mouens. quoniam & ingrediens fieri poterit aliquando maius, & quod fruitur ipso corpus, vt, si ingrediens fiat spiritus, sed corruptum est hoc patiens, & mouens non

Tex. 35.

in hoc. ¶ Quoniam autem dubitatum est de his sufficienter, oportet & solutionem dubitationis tentare inuenire, saluantes, manente eo; quod augetur, & adueniente aliquo augeri, recedente autem minui. Adhuc autem, quodcunque signum sensibile, aut maius, aut minus factum esse, & non vacuum esse corpus, neque duas magnitudines in eodem loco, neque incorporeo augeri. Suscipiendum autem causam, cum determinauerimus primum, vnum quidem, quod ea, quæ sunt dissimilium partium, augetur, quia ea, quæ sunt consimilium partium augentur. componitur enim ex his vnūquodque. Deinde quod caro, & os, & vnaquæque talium partium est duplex, quemadmodum & aliarum in materia formam habentium. etenim materia dicitur, & forma, caro, aut os. Quancunque igitur partem augmentari, & adueniente aliquo secundum formam quidem est possibile, secundum materiam

Tex. 36.

autem non est. ¶ Oportet enim intelligere, quemadmodum si quis mensurabit eadem mensura aquam: semper enim alia, & alia, quæ ge-

nera

neratur: sic utique augmentatur materia carnis, & non cuicumque partium aliquid adiicitur, sed hoc quidem defluit, hoc autem aduenit, figuræ autem, & formæ, cuicumque particulæ.

¶ In his autem, quæ sunt dissimilium partium, hoc magis manifestum, ut manu, quod proportionaliter aucta est, materia enim, altera existens, manifesta est magis ipsa forma hic, quam in carne, & his, quæ similibus partium. ideo & mortui magis videbitur esse adhuc caro, & os, quam manus, & brachium. Quapropter est quidem ut quæcunque pars carnis aucta sit, est autem ut non. secundum formam enim cuicumque accessit secundum materiam vero non. Tex. 37.

¶ Maius autem totum generatum est, adueniente aliquo quidem, quod vocatur nutrimentum, & contrarium, transmutato autem in eandem formam, ut si sicco adueniret humidum: cum autem aduenerit, transmutaretur, & generaretur siccum. est enim ut simile simili augmentetur, est autem ut dissimili. Tex. 38.

*Caput Quartum. Quale sit id, quod augetur.
Quo pacto fiat augmentatio. De differentia
inter augmentationem, & nutritionem: & quid
sit ipsa corruptio.*

Dabitur autem aliquis, quale oportet esse id, quo augetur. Manifestum utique quod potentia illud. ut, si caro, potentia carnem, actu igitur alterum. corruptum autem hoc, caro generatum est. non igitur ipsum secundum se. generatio enim esset, non augmentatio. sed quod augetur, in hoc. Quid igitur patiens ab hoc actum est? An mistum? quemadmodum si quis Tex. 39.

Aristot. de Gen. & Corr. CC

vino superinfundat aquam, hic autem possit vinum facere quod mistum: & quemadmodum ignis, tangens vrenda, vrit, ita in eo, quod augetur, & existente actu carne, quod inest augmentatium, adueniente potentia carne fecit actu carnem. Ergo simul existente. si enim seorsum, generatio. est enim ita ignem facere, ad existentem adiungentem ligna. sed sic quidem, augmentatio est: quando autem ipsa ligna accensa fuerint generatio.

Tex. 40. ¶ Quantum autem vniuersale quidem non generatur: quemadmodum nec animal, quod nec homo, nec aliquid est singularium. sed, vt hic vniuersale, ita & illic quantum. Caro igitur, & os, aut manus, aut nerui, & horum ea, quæ sunt similia partium, adueniente quidem aliquo quanto, sed non carne quanta.

Tex. 41. ¶ Secundum igitur quod potentia compositum ex vtroque est, vt quanta caro, sic quidem auget, etenim quantum oportet generari, & carnem: secundum autem quod solum caro est, nutrit. etenim sic differunt nutrimentum, & augmentatio, ratione. Ideo nutritur quidem, quousque saluum fuerit, & si diminuatur augmentatur autem non semper. Et nutrimentum augmentationi idem quidem est, ipso autem esse aliud. secundum enim quod est id, quod aduenit, potentia quanta caro, augmentatium carnis est: secundum autem quod solum potentia caro, nutrimentum. Hæc autem forma sine materia, vt immaterialis potentia quædam, in materia est. Si autem aliqua aduenierit materia, existens potentia immaterialis, habens & quantum potentia, hæc erunt maiores immateriales.

Tex. 42. ¶ Si autem amplius facere non possit, sed vt
aqua

aqua vino, semper amplius mixta, in fine aquo-
sum facit, & aquam, tunc diminutionem facit
quantum, forma autem manet.

*Summa Quarta. De Tactu, de ipso Agere, &
Pati, & de Mixtione.*

*Caput Primum. Proponitur sermo de Elemento-
rum generatione, ac de aliis, de quibus prius
agere necesse est.*

Voniam autem oportet primum de Tex. 45.
materia, & de vocatis elementis di-
cere, & si sunt, et si non, & utrum
sempiternum sit vnumquodq;, aut
generetur aliquo modo: & si, gene-

retur, utrum ex se inuicem generentur omnia
eodem modo, aut aliquod primum eorum vnum
sit, necesse est prius utique dicere, de quibus
indeterminate dicitur nunc. Omnes enim, qui
elementa generant, & qui ea, quæ ex elemen-
tis, segregatione utuntur, & congregatione,
& ipso tacere, & pati. Est autem congregatio
mixtio. Quomodo autem misceri dicimus,
non est determinatum manifeste. Sed neque
alterari possibile est, neque segregari, neque
congregari, nullo faciente, neque patiente.
Etenim plura elementa facientes generant,
faciendo, & patiando ab inuicem, quamuis
† ex vno necesse sit dicere factionem. Et hoc
recte dicit Diogenes, quod, si non essent ex
vno omnia, non esset tacere, & pati ab inui-
cem, ut calidum intrigidari, & hoc calefieri
rursus, non enim transmutantur caliditas, &
frigiditas in se inuicem, sed manifestum est

† a. l. & is
ex vno ne-
cesse est.

quod subiectum. Quapropter in quibus face-
rei est, & pati, necesse est horum vnâ esse sub-
iectam naturam. Omnia igitur talia esse dicere
non verum est, sed in quibuscunque ipsum ab-
inuicem est. Sed, si de ipso facere, & pati, & de
misione videndum sit, necesse est & de tactu.
neque enim facere hæc, & pati possunt propriè,
quæ non est possibile seinuicem tangere: neque
non tangentia seinuicem aliqualiter contingit
misceri primum. Quapropter de tribus his de-
terminandum est, quid Tactus, & quid Mistio,
& quid Factio. Principium autem accipiamus
hoc. Necesse enim entium, quibuscunque est
mistio, esse hæc adinuicem tactiua. & si aliquid
facit, hoc autem patitur principaliter, & in his
similiter: ideo primum dicendum est de Tactu.

Caput Secundum. De Tactu.

Tex. 44. **F**erè igitur, vt & aliorum nominum vnum-
quodque dicitur multifariam, & hæc qui-
dem æquiuoce, hæc autem altera ab alteris &
prioribus, sic sese habet & de tactu. sed tamen
proprie dictum inexistit habentibus positione:
positio autem, quibus & locus. etenim mathe-
maticis similiter reddendus est tactus, & locus,
sine est separatum vnumquodque ab ipsis, siue
alio modo. Si igitur est, vt determinatum est
prius, Tangere vltima habere simul, hæc utique
tangunt seinuicem quæcûq; determinatas ma-
gnitudines, & positionem habentia, simul ha-
bent vltima. Quoniam autem positio quidem
quibuscunque & locus inexistit: prima autem
differentia loci sursum, & deorsum, & talia op-
positorum: omnia seinuicem tangentia graui-
tatem

*Tactus pro-
prie de qui
iudicatur.*

tatem vtique habebunt, aut leuitatem, aut ambo, aut alterum. talia autem passibilia, & actiua. Quapropter manifestum est quòd hæc tangere nata sunt seinuicem, quorum distinctis magnitudinibus simul vltima sunt, existentibus motiuis, & mobilibus adinuicem.

¶ Quoniam autem mouens nõ similiter mouet quod mouetur, sed hoc quidem necesse est motum & ipsum mouere, hoc autem immobile existens, manifestum est quòd in faciente dicemus similiter. Etenim mouens facere aliquid inquirunt, & faciens mouere, sed tamen differunt, & oportet determinare. Non enim possibile est mouens omne facere, si faciens opponemus patienti. hoc autem, in quibus motus passio: passio autem est, secundum quòd: alteratur solum, vt album, & calidum. sed mouere in plus est ipso facere. Illud igitur manifestum est, quòd est quidem vt mouentia mobilia tangant, est autem vt non. Sed determinatio ipsius tangere vniuersaliter quidem est positionem habentium, & huius quidem motiui, huius autem mobilis, adinuicem autem motiui, & mobilis, in quibus existit facere, & pati, est igitur vt plurimum tangens, id, quod tangit, tangens: etenim mouent, mota omnia ferè, quæ coram sunt, quibuscunque necesse, & apparet tangens tangere quod tangit. Est autem, vt aliquando inquirimus, mouens tangere solum id, quod mouetur, quod autem tangitur, non tangere quod tangit. sed quia mouent mota ea, quæ eiusdem generis, necesse videtur esse quod tangitur tangere. Quapropter, si quid mouet, immobile existens, illud quidem tanget ipsum mobile, illud autem nihil, inquirimus enim aliquan-

Tex. 4^a

*Mouere est
in plus, quam
agere.*

do tristantem tangere nos, sed nos non eum. De tactu igitur, qui in naturalibus, determinatura sit hoc modo.

Caput Tertium. Antiquorum opiniones, quæ sint ea, quæ agunt, & patiuntur, ac earum confutatio.

Tex. 46. DE ipso autem Facere, & Pati dicendum consequenter. Suscepimus enim à prioribus subcontrarios adinvicem sermones. Multi enim concorditer hoc dicunt, quòd simile quidem à

Simile non patitur à simili. Idem infra tex. c. 48. & primo cæ. com. 30.

simili omne impassibile est, propterea quòd nõ magis actiuum, quàm passiuum sit alterum altero. omnia enim similiter existunt eadem similibus. Dissimilia autem, & differentia facere, & pati ad inuicem nata sunt. etenim quando minor ignis à maiori corrumpitur, propter contrarietatem hoc inquirunt pati. contrarium

Tex. 47.
Democritus.

enim esse multum pauco. ¶ Democritus autem vitra alios propriè dixit solus, inquit enim idem, & simile esse faciens, & patiens. non enim contingere altera, & differentia pati abinvicem. Sed, si altera existentia faciunt aliquid adinvicem, non secundum quòd altera, sed secundum quòd idem aliquid inexistit, sic accidere hoc eis. Quæ igitur dicuntur, hæc sunt.

Tex. 48.

¶ Videntur autem hoc modo dicentes subcontraria apparere dicere. Causa autem contrarij sermonis est, quoniam, cum oporteat aliquod totum inspicere, partem aliquam dicunt ambo. Simile enim, & omniquaque indifferens rationabile est non pati à simili aliquid. Cur enim magis alterum erit actiuum, quàm alterum? Atque, si à simili pati aliquid possibile est, & ipsum à seipso. Proinde, his ita se habètibus,

Si simile à simili pateretur, idem à seipso pati non esset.

nihil

nihil utique erit aut incorruptibile, aut immobile, si simile, secundum quod simile, actiuum. ipsum enim se ipsum mouebit omne.

¶ Et omnino alterum, & nullatenus idem, similiter. nihil enim patietur albedo à linea, aut linea ab albedine, præterquam secundum accidens, puta, si accadat albam, vel nigram esse lineam. non enim † extrudunt se ipsa à natura, quæcunq; neq; contraria, neq; ex cõtrariis sunt.

Cepit Quartum. Quid sit ipsum Agere, & Pati. Quæ sint ea, quæ vere agunt, & patiuntur: Propter quid: Et quomodo.

Sed quoniam non quodcunq; natum est pati, & facere, sed quæcunq; aut contraria sunt, aut contrarietate habent, necesse est & patiens, & faciens genere quidem simile esse, & idem, specie autem dissimile, & contrarium. natum enim est corpus quidem à corpore, sapor autem à sapore, color vero à colore pati: omnino autem quod eiusdem generis ab eo, quod eiusdem generis. Huius autem causa est, quod contraria in eodem genere sunt omnia. faciunt autem, & patiuntur contraria abinuicem: quapropter necesse est, aliquo quidem modo eadem esse & faciens, & patiens, aliquo autem modo altera, & dissimilia abinuicem. Quoniam autem faciens, & patiens genere quidem eadem, & similia, specie vero dissimilia, talia autem cõtraria sunt, manifestum est quod actiua, & passiuæ adinuicem sunt contraria, & media. etenim omnino generatio, & corruptio in his. Ideo & rationale iam ignem calefacere, & frigidum infrigidare, & omnino actiuum

Tex. 49.

Dissimile ab omnino dissimili nõ pati.

† a. l. simul cem à natura immutans.

Tex. 50.

Necesse est patiens, & faciens idẽ genere esse, spẽ vero contra-

Tex. 51.

assimilare sibi ipsa patiens. faciens enim, & patiens contraria sunt: & generatio in contrarium. quapropter necesse est patiens in faciens transmutari. sic enim erit in contrarium generatio.

Tex. 52. ¶ Et secundum rationem quoque, non eadem dicentes, ambos tamen est tangere naturam. Dicimus enim pati quandoque quidem subiectum, vt sanari hominem, & caleferi, & infrigidari, & alia eodem modo: quandoque autem caleferi quidem frigidum, sanari autem laborans. ambo autem sunt vera. Eodem modo & de faciente. quandoque enim hominem calefacere inquitur, quandoque autem calidum. est enim vt materia patitur, est autem vt contrarium. Ad illud igitur respicientes, idem oportere habere existimauerunt faciens, & patiens, ad alterum autem, contrarium.

Tex. 53. ¶ Eandem quoque rationem existimandum est de ipso facere, & pati, quam & de ipso moueri, & mouere. Dupliciter enim dicitur, & mouens. in quo enim est principium motus, videtur hoc mouere: (principium enim prima causarum est:) & rursus vltimum quid, quod mouetur, & generationem. Similiter autem & de faciente, etenim medicum sanare dicimus, & vinum. Primum igitur mouens nihil prohibet in motu quidem immobile esse, in quibusdam autem & necessarium: vltimum autem semper mouere, motum. In actione autem primum quidem impassibile est, vltimum autem & ipsum

Quæcumque non habent eandem materiam, impassibilia faciunt.

patiens est. Quæcumque enim non habent eandem materiam, faciunt impassibilia existentia, vt Medicatiua. ipsa enim faciens sanitatem, nihil patitur ab eo, qui sanatur. cibus autem faciens & ipse patitur. aut enim calefit, aut infrigidatur,

gidatur, aut aliud quid patitur, simul faciens. Est autem Medicatiua quidem vt principium, cibus autem vltimum est, & tangens.

¶ Quæcunque igitur actiuorum non in materia habent formam, hæc quidem impassibilia sunt: quæcunq; autem in materia, passibilia. Ma-

teriam enim dicimus similiter eandem, vt ita dicam, esse cuiuslibet oppositorum, vt genus existens. potens autem calidum esse, præsentem calefaciente, & approximante, necesse est calefieri. Ideo, quemadmodum dictum est, factiuorum hæc quidem impassibilia, hæc autem passibilia. Et quemadmodum in motu, eodem modo res sese habet & in factiuis, illic enim primo mouens immobile est, & in factiuis primo faciēs, impassibile est. ¶ Est enim effectiua cau-

sa, vt vnde principium motus: cuius autem gratia, non effectiua. Ideo sanitas non est effectiua, nisi secundum translationem: etenim facientis cum inerit, generatur aliquid ipsum patiens. habitibus autem præsentibus, non amplius generatur, sed est iam. formæ autem, & fines habitus quidam sunt: materia autem secundum quod materia, passiuum. Ignis igitur habet in materia caliditatem. si autem aliqua esset separata caliditas, hæc nihil vtique pateretur. Hanc igitur forsitan impossibile est separabilem esse. si autem sunt quædam talia, in illis vtique erit,

quod dicitur, verum. Quid igitur sit facere, & pati, & quibus insit, & quare, & quomodo, determinatum sit hoc modo.

Tex. 54.

Tex. 55.

Vide contr. Zim.

Habitibus præsentibus nõ amplius generatur, sed iam est.

*Caput Quintum. Varia adducuntur Antiquorum
opiniones, quo pacto fiant Agere, & Pati, earumque
examinationes, ac conſultationes.*

Tex. 56.

Quomodo autem poteſt hoc accidere rur-
sus dicamus. His igitur videtur pati v-
numquodque per quosdam meatus, ingredien-
te faciente vltimo, & principalissimo: & hoc
modo videre, & audire nos inquirunt, & ſe-
cundum alios ſenſus ſentire omnes. Amplius
videri per aërem, & aquam, & per transparen-
tia, quia meatus habet, inuiſibiles quidem pro-
pter paruitatem, ſpiſſos autem, & ſecundum
ordinem: & magis habere transparentia ma-
gis. Hi igitur in quibusdam determinauerunt
ita, quemadmodum & Empedocles, non ſolum
in patientibus, & facientibus, ſed & miſceri ea
inquirunt, quorumcunque meatus adinuicem
ſunt commenſurati. ¶ Via autem maxime &

*Empedo-
cles.*

Tex. 57.

*Leucippus.
Democri-
tus.*

de omnibus vno ſermone determinauerunt
Leucippus, & Democritus, principium cum fe-
cerint ſecundum naturam quod eſt. Quidam
enim Antiquorum opinati ſunt ex neceſſitate
ens vnum eſſe, & immobile: vacuum enim eſſe
non ens: moueri autem non poſſe, non existen-
te vacuo ſeparato. † neque ruruſus multa eſſe,
non existente ſegregante.

† *a. l. addit
plenū enim
ſolum ens.*

Tex. 58.

¶ Hoc autem nihil diſferre, ſiquis exiſtimet
non continuum eſſe vniuerſum, ſed tangere
diuiſum, ab eo quod eſt dicere fore multa, &
non vnum eſſe, & vacuum. Si enim omniqua-
que diuiſibile, nihil eſſe vnum, quapropter ne-
que multa, ſed vacuum vniuerſum. Si autem tum
quidem, tum autem non, figmento alicui hoc
vtique aſſimilari, quouſque enim, & propter
quid

quid ipsius totius hoc quidem ita se habet, & plenum est, illud autem diuisum? Amplius similiter dicere necessarium non esse motum. Ex his igitur rationibus, transcendentes sensum, & despicientes eum, ac si conueniat rationem sequi, ipsum omne esse vnum, & immobile, & infinitum quidam dicunt. finem enim finire vtique ad vacuum. Hi ergo ita, & propter has causas enunciauerunt de veritate.

¶ Amplius autem in rationibus quidem videntur hæc contingere, in rebus autem demeritæ simile est opinari ita. nullum enim demeritum egredi tantum, vt ignem vnum esse existimet, & glaciem: sed solum bona, & apparentia propter assuetudinem, hæc quibusdam propter demeritiam nihil videntur differre. Tex. 59.

¶ Leucippus autem existimauit habere rationem; quæ ad sensum confessa dicentes, non destruent neq; generationem, neq; corruptionem, neque motum, & multitudinem entium. confessus autem hæc quidem apparentibus: constituentibus autem vnum, vt non existat motus sine vacuo, vacuúmque non ens, & entis nihil non ens inquit esse. quod enim proprie ens omniplenum existens. sed esse tale, non vnum, sed infinita multitudine, & inuisibilia propter paruitatem molium. hæc autem in vacuo ferri. vacuum enim esse, & congregata quidem generationem facere, dissoluta autem corruptionem, facere autem, & pati, secundum quod existunt tangentia. secundum enim id, non vnum esse, & composita, & circumplicata, generare. Tex. 60.
Leucippus.

¶ Ex vno autem secundum veritatem non vtique generari multitudinem, neq; ex vere multis vnum: sed esse hoc impossibile, Sed vt Empedocles: Tex. 61.
Empedocles
& alios

412 De Generat.& Corrupt.

& aliorum aliqui inquit. pati per meatus, ita & omnem alterationem, & omne pati hoc modo generari per vacuum, facta dissolutione, & corruptione. similiter autem & augmentatio-
ne, subintran-
tibus † aliis.

† a. l. solidus

Tex. 62.

¶ Ferè autem & Empedoclem necesse est dicere, vt & Leucippus inquit. esse enim quædam solida, sed indiuisibilia, nisi omniquaque meatus continui sint. hoc autem impossibile est: nul- lum enim aliud solidum erit præter meatus, sed vniuersum vacuum. Necesse est igitur tan- gentia quidem esse indiuisibilia, intermedia autem eorum vacua, quos ille dicit meatus. Ita autem & Leucippus dicit de ipso facere, & pati. Modi igitur, secundum quos hæc quidem faciunt, hæc autem patiuntur, ferè hi dicuntur. & de his quidem, & quomodo dicunt, manifestum est. Et ad eorum positiones, quibus vtuntur, ferè confesse videtur id, quod accidit, aliis autem minus. vt Empedocli quonam modo erit gene- ratio, & corruptio, & alteratio, non est manife- stum. His enim sunt indiuisibilia prima corpo- rum, figura differentia solum, ex quibus primis componuntur, & in quæ vltima dissoluuntur. Empedocli autem alia quidem manifestum est quòd vsq; ad elementa habent generationem, & corruptionem. ipsorum vero horum quo- modo generatur, & corrumpitur coaceruata magnitudo, nec manifestum est, nec contingit dicere ei, non dicenti & ipsius ignis elementum esse. similiter autem & aliorum omnium, vt ia

Tex. 63.

Timæo scripsit Plato. ¶ Tantum enim differt vt non eodem modo Leucippus dicat, quòd hic quidem solida, ille autem plana dicit indiuisi- bilia. & hic quidem infinitis terminata esse fi-
guris

guris indiuisibilium solidorum vnumquodq; ille autem terminatis. quoniam indiuisibilia vtrique dicunt, & terminata figuris. Ex his itaque generationes, & segregationes. Leucippo quidem duo vtrique modi essent, & per vacuum & per tactum: ob hoc enim diuisibile est vnumquodque. Platoni autem secundum solum tactum: vacuum enim non esse inquit. Et de indiuisibilibus quidē planitiebus diximus in prioribus sermonibus: de indiuisibilibus autem solidis amplius considerare quod accidit, relinquatur nunc. ¶ Vt autem parum egredientes

Tex. 64.

dicamus, necessarium est & impassibile vnumquodque dicere indiuisibilium (non enim possibile est pati, nisi per vacuum) & nullius effectuum passionis. neque enim durum, neque frigidum possibile est esse. ¶ Quamuis hoc inconueniens sit, solum attribuere circulari figuræ calidum. necesse enim est & contrarium frigidum alij alicui congruere figurarū. Inconueniens autem est, & si hæc quidē insint, dico autem caliditas, & frigiditas, grauitas autem, & leuitas, & durities, & mollities non insint.

Tex. 65.

¶ Sed tamen grauius, secundum excessum, dicit esse Democritus vnumquodque indiuisibilium: quapropter & calidius. talia autem existentia non pati abinuicem impossibile est: vt à multum excellenti calido remisse calidum.

Tex. 66.

Democri-
tus.

¶ Atqui si durum, & molle. molle autem iam in patiendo aliquid dicitur. quod enim cedit molle. ¶ Sed tamen inconueniens est, si nihil inest, nisi sola figura, & si inest, vna autem sola, vt hæc quidē dura, illa autem calidā. nec enim vna aliqua esset natura eorum. Similiter autē impossibile est. & si plura vni, indiuisibile enim

Tex. 67.

Tex. 68.

existens

existens in eodem habebit passiones. quapropter & si patiatur secundum quod infrigidatur, secundum id, & aliquid aliud faciet, aut patietur. Eodem autem modo & de passionibus aliis.

Tex. 69. ¶ Hoc enim & solida, & plana dicentibus indiuisibilia contingit eodem modo. neque enim rariora, neque densiora est possibile generari, vacuo non existente in indiuisibilibus.

Tex. 70. ¶ Amplius autem inconueniens est & parua quidem indiuisibilia esse, magna autem non. nunc enim rationabiliter maiora magis franguntur, quam parua, hæc enim dissoluuntur facilius paruis, scilicet magna: offendunt enim multis

Tex. 71. Indiuisibilia autem penitus, quare magis, quam magnis, inexistunt paruis? ¶ Amplius autem utrum vna omnium sit natura illorum solidotum, aut differunt altera ab alteris. quemadmodum, si hæc quidem essent ignea, illa autem terrea mole. Si enim vna natura est omnium, quid est quod separauit? aut quare non fiunt, cum se tetigerint, vnum? quemadmodum aqua, aquam quando tetigerit. nihil enim differt posterior à priori. Si altera autem, qualia hæc sunt? Et manifestum est quod hæc ponendum est principia, & causas eorum, quæ contingunt magis, quam

Tex. 72. figuras. ¶ Amplius autem differentia natura, & si fecerint, & si passa fuerint tangencia adinuicem.

Tex. 73. ¶ Amplius autem quid est quod mouet? si enim aliud, passiuum: si autem ipsum se ipsum vnumquodque, aut diuisibile erit, secundum aliud quidem mouens, secundum aliud autem motum, aut secundum idem contraria

Tex. 74. inerunt. ¶ Et non solum materia erit numero vna, sed & potentia.

Tex. 75. ¶ Quicumque igitur per meatuum motum inquirunt passiones contingere

tingere, siquidem & plenis meatibus, superfluit
 meatus. Si enim patitur sic vniuersum, & si non
 meatus habens, sed ipsum, continuum exi-
 stens, patietur eodem modo. ¶ Amplius au- Tex. 76.
 tem quomodo contingit de ipso percipere ac-
 cidere, vt dicunt? neque enim secundum tactus
 contingit transire per transparentia, neque per
 meatus, si plenus sit vnusquisque. quid enim dif-
 ferret ab eo, quod est nõ meatus habere? omne
 enim sic esset plenum. Sed & si vacua quidẽ hæc
 sint, necesse autem sit corpora in se habere, idẽ
 continget rursus. Si autem tanta sint secundũ
 magnitudinem, vt non suscipiant corpus. ali-
 quod, ridiculum est paruum quidem existima-
 re vacuum esse, magnum autem non, neq; quã-
 tuncumq; aut vacuum aliquid aliud existima-
 re dicere, præter regionẽ corporis. Quapropter
 manifestũ est quod omni corpori motu æquale
 erit vacuum. Omnino autem meatus tacere su-
 perfluum. Si enim nihil facit secundum tactum,
 neque per meatus transiens faciet. Si autem
 tangendo, & meatibus non existẽtibus hæc qui-
 dem patientur, illa autem facient eorum, quæ
 adinuicem hoc modo nata sunt. Quod ergo ita
 dicere meatus, vt quidam existimant, aut fal-
 sum, aut vanum sit, manifestum est ex his. diui-
 sibilibus autem omniquaque corporibus exi-
 stentibus, meatus facere, ridiculum est, secundũ
 enim quod diuisibilia sunt, possunt separari.

*Caput Sextum. Quo pacto vere fiant Generatio,
 & Actio, & Passio.*

Quo autem modo insit Generare entibus, Tex. 77.
 & Facere, & Pati dicamus, accipientes
 princ

principium dictum sæpe. Si enim est hoc quidē potestate, hoc autem actu tale, natum autem est non tum quidem pati, tum autē non pati, sed omniquaq; secundum quod est tale: minus autē, & magis secundum quod tale magis est, & minus: sic utique meatus aliquis dicet magis inesse, ut in fodiendis metallis protendunt passibiles venæ continuæ. ¶ Connatum igitur

† a. l. autv

Tex. 78.

Ex hoc sum-

mur quod

agens, & pa-

tiens distin-

cta sunt lo-

co. & subie-

cto. Idem

4. Ph. 48.

& 8. Phys.

30.

Tex. 79.

unumquodque, & unum existens, impassibile est. Similiter autem, & non tangentia neque se ipsa, neque alia, quæ facere nata sunt, & pati. Dico autem ut non solum tangens calefacit ignis. sed & si longe sit, (aërem enim ignis, aër autem corpus calefacit) natus & facere, & pati.

¶ Existimare autem tum pati, tum autē non, cum determinauerimus in principio hoc dicendum. Si enim non omniquaque diuisibilis sit magnitudo, sed est corpus indiuisibile, aut latitudo, non utique erit omniquaque passibile, sed neque continuum vllum. Si autem hoc falsum, & omne corpus diuisibile, nihil refert diuisum quidem esse, tangere autem, aut diuisibile esse. Si enim segregari potest secundum tactus, ut aiunt quidam, & si nondum fuerit diuisum, erit diuisum. possibile enim diuisum esse. fit enim nullum impossibile. Omnino autem hoc generari modo, scissis corporibus, inconueniens est. destruit enim hic sermo alterationem.

Tex. 80.

¶ Videmus enim idem corpus, continuum existens, quandoque quidem humidum quandoque autem congelatum, non diuisione, & compositione hoc patiens, nec versione, & tactu, sicut ait Democritus. neque enim † transductum, neque transpositum, neque mutatum secundum naturam, congelatum ex humido gener

† a. l. nō ha-

bet hac ver-

ba.

generatum est. neque nunc sunt dura, & congelata, indiuisibilia molibus, sed similiter omne, humidum, quandoque autem durum, & congelatum est. ¶ Amplius autem neque augmentationem possibile esse, & diminutionem. non enim quodcumque erit factum maius, si quidem erit appositio, & non omne mutatum, aut misto aliquo, aut secundum se mutato. Quod igitur est generare, & facere, & generari, & pati adinuicem, & quomodo contingit, & quomodo inquirunt quidam, non contingit autem, determinatum sit hoc modo.

Tex. 81.

Caput Septimum. Proponuntur dubitationes de ipsa Mistione, aliorumque de his opinionibus, ac earum confutationes.

Reliquum autem est considerare de Mistione, secundum eundem modum methodi. hoc enim erat tertium propositorum à principio. Considerandum autem est quid est Mistio, & quid Miscibile: & quibus existit entium, & quomodo. Amplius autem utrum est mistio, an hoc talium. Impossibile enim est aliquid alterum akeri mistum esse, sicut dicunt quidam. Existentibus enim adhuc mistis, & non alteratis, non magis nunc mista esse inquirunt, quam prius, sed consimiliter se habere: altero autem corrupto, non mista esse, sed hoc quidem esse, hoc autem non esse: mistionem autem similiter habentium esse. Eodem autem modo & si, ambobus ingrediensibus, corruptum est eorum, quæ miscentur, utrunque. non enim esse mista nullatenus existentiæ.

Tex. 82.

¶ Hic igitur sermo videtur querere ut dicitur Aristot. de Gen. & Corr. DD

Tex. 83.

Mistio à generatione, et corruptione, et quid differat. minetur quid differat mistio à generatione, & corruptione, & quid miscibile à generabili, & corruptibili. Manifestum enim est quod oportet differre, si quidem est, quapropter his existentibus manifestis, dubitata soluentur utique.

At vero nec materiam igni mistam esse dicimus, nec misceri, cum ardet, aut ipsam suis particulis, neque igni: sed ignem quidem generari, hanc autem corrumpi. Secundum autem eundem modum nec corpori nutrimentum, nec figuram ceræ mistam formare molem; neque corpus, & album, neque omnino passiones, & habitus possibile est mista esse rebus. saluata enim videntur. Atqui neque album, & disciplinam contingit misceri, nec aliud non separabile nullum. Sed hoc dicunt non bene, qui omnia quandoque simul esse dicunt, & mista esse. non enim omne omni miscibile, sed oportet existere separabile utrunque mistorum. passionum autem nulla separabilis.

Tex. 84. ¶ Quoniam autem sunt entium illa quidem potentia, hæc autem actu, contingit mista, esse quodam modo, & non esse, actu quidem existente alio generato ex ipsis, potentia autem quid utriusque eorum, quæ erant, antequàm miscerentur, & non deperdita. hoc autem sermo quæsiuit prius. Videntur enim ea, quæ miscentur, prius ex separatis conuenientia, & possibilea separari rursus. Neque permanent igitur actu, ut corpus, & album, neque corrumpuntur, neque alterum, neque ambo. saluatur enim virtus eorum. ideo hæc quidem relinquuntur.

Tex. 85. ¶ Annexam autem his dubitationem diuidendū, utrumne mistio ad sensum sit, ut quando ita in parua diuisa fuerint ea, quæ miscentur,

tur, & posita fuerint hoc modo adinuicem, vt non manifestum vnumquodq; sit sensui, tunc mista sunt. An non sunt, sed est vt quæcunq; secus quamcunq; sit particulam mistorum. Dicitur igitur illo modo, vt hordea mista esse frumentis, quando quodcunq; secus quodcunque ponetur. Si autem est omne corpus diuisibile, si quidem est corpus corpori miscibile, quod similitum partium, quamcunq; vtiq; oportebit partem fieri secus quamcunq;. ¶ Quoniam autem non est in minima diuisum esse, nec compositio idem quod mistio, sed diuersum, manifestum est quod neq; secundum parua salua oportet ea, quæ miscentur, dicere mista esse. compositio enim erit, & non temperamentum, nec mistio, neq; habebit eandem rationem cum toto pars. Dicimus autem oportere, si mistum est aliquid, quod mistum est similarium partium esse. & quemadmodum aquæ pars aqua, ita & temperati. Si autem secundum parua compositio fuerit mistio, nihil continget horum, sed solum quidē mista ad sensum: & idem huic quidem mistum, si non inspexerit quis acute, Linci autem nihil mistum. Neq; diuisione, vt quæcunq; pars secus quamcunq; sit. impossibile enim ita diuidi. Aut igitur non erit mistio, aut dicendum hoc, quomodo cōtingit fieri rursus.

Tex. 86.

Caput Octauum. Quo pacto fiat ipsa Mistio, & quæ sint Miscibilia proprie, & quid sit ipsa Mistio.

Sunt itaq; vt dicebamus, entium hæc quidem Tex. 87.
 Sæctiua, illa autem ab his passiuæ. Hæc igitur conuertuntur, quorumcunque eadem materia est, & æctiua adinuicem, & passiuæ abinuicem:

hæc autem faciunt, impassibilia existentia, quorum non est eadem materia. Horum igitur non est mistio, ideo neque Medicatiua facit sanitatem, neque sanitas mixta corporibus.

Tex. 88. ¶ Acriorum autem, & passiuorum quæcunq; sunt facile diuisibilia, multa quidem paucis, & magna paruis composita, non faciunt mistionem, sed augmentationem dominantis. mutatur enim alterum in dominans. Ideo gutta vini decem millibus congiis aquæ non miscetur. soluitur enim forma, & mutatur in vniuersam

Tex. 89. aquam. ¶ Quando autem potentiis ætquan-
tur quodammodo, tunc mutatur quidem vtrūq; in dominans ex sui ipsius natura. non generatur autem alterum, sed medium, & commune. Manifestum est igitur quod hæc miscibilia sunt, quæcunq; facientium, contrarietatem habent. hæc enim sunt abinuiticè passiuæ. Et parua quoq;, secus parua posita, miscentur magis. facilius enim inuicem permutantur, & citius. multum

Quæ humida sunt inter corpora maxime miscibilia sunt Idem 2. hinc meo. 49.

autem, & à multo tardius hoc operatur. Ideo & facile terminabilia diuisibilia, & passiuorum miscibilia sunt. diuiduntur enim in parua, hæc facilius. hoc enim erat facile terminabili esse, vt humida miscibilia maxime corporum. facile terminabile enim maxime humidum diuisibile, nisi viscosum fuerit. hæc enim amplio-rem utique, & maiorem molem faciunt. Quando autem alterum solum passiuum erit, aut vehementer, illud autem valde remisse, aut nihil amplius quod mistum est ex ambobus, aut parum. quod quidem contingit circa stannum, &

Tex. 90. 25. ¶ Quædam enim balbutiunt adinuitem entium, & ancipitia iunt. videntur enim quodammodo & miscibilia esse remisse, & vt alterum

rum

rum quidem susceptibile, alterum autem forma, quod & in his contingit. Strannum enim, ut passio aliqua existens sine materia æris, penè evanescit, & mistum recedit, cum coloraverit solum. Idem autem hoc contingit & in aliis. Manifestum est igitur ex iis, quæ dicta sunt, & quòd est mistio, & quid est, & propter quid est, & quæ miscibilia entium. quoniam sunt quædam talia, qualia sunt abinuicem passibilia, & facile terminabilia, & facile diuisibilia. hæc enim neque corrupta esse necessarium est mista, neque possunt eadem simpliciter esse, neque compositionem esse mistionem eorum, neque ad sensum. Sed miscibile quidem est, quando facile terminabile existens passiuum fuerit, & actiuum, & tali miscibile. ad æquiuocum enim miscibile. Mistio autem est miscibilium alteratorum unio.

*

DD 3

ARISTOTELIS

DE GENERATIONE, ET CORRUPTIONE

LIBER SECUNDUS.

SVMMAE LIBRI.

In Prima elementorum principia & eorum numerum inquirat.

In Secunda de elementorum Generatione pertractat.

In Tertia de Mysterium generatione sermonum facit.

In Quarta Generationis, & Corruptionis causas investigat.

Summa prima Caput primum. De huius libri intentione, de principio materiali generationis elementorum opiniones & Antiquorum & propria.

Tex.1.

E misione igitur, & tactu, & de ipso facere, & pati dictum est quomodo existunt in rebus, quæ transmutantur secundum naturam. Amplius autem de generatione, & corruptione simplici, quomodo est, & cuius, & propter quam causam. Similiter autem & de alteratione dictum est quid alterari, & quam habet differentiam eorum unumquodque. Reliquum autem est considerare circa vocata Elementa corporum. generatio enim & corruptio omnibus natura consistentibus substantiis, non sine sensibilibus corporibus. ¶ Horum autem sub-

† a. l. quod
alteratur.

Tex.2. iectam materiam hi quidē inquirunt esse unam,

vt aërem ponentes, aut ignem, aut aliquid me-
 dium horum, & corpus existens, & separabile.
 Hi autem plures secundum numerum vno. hi
 enim ignem, & terram. hi autem & hæc, & aë-
 rem, tertium. hi autem & hæc, & aquam, quar-
 tum, vt Empedocles: ex quibus congregatis, &
 segregatis, aut alteratis contingere generatio-
 nem, & corruptionem rebus. ¶ Quod igitur
 prima principia, & elementa bene se habet di-
 cere, sit confessum, ex quibus transmutatis aut
 secundum congregationem, & segregationem,
 aut secundum aliam transmutationem contin-
 git generationem esse, & corruptionem. Sed fa-
 cientes quidem vnam materiam præter dicta,
 hanc autem separabilem, & corpoream, pec-
 cant. Impossibile enim est sine contrarietate esse
 corpus hoc, sensibile existens, aut enim leue, aut
 graue, aut calidum, aut frigidum necesse est esse
 infinitum hoc, quod quidam dicunt esse princi-
 pium. ¶ Vt autem in Timæo scriptum est, nul-
 lam habet determinationem. Non enim dixit
 manifeste illud, * omne recipiens, si separatur
 ab elementis: nec vitur vlllo, dicens esse subie-
 ctum aliquod vocatis elementis prius, vt aurum,
 operibus autem, sed & hoc non bene dicitur, hoc
 modo dictum. sed quorum quidem alteratio
 est, ita, quorum autem generatio, & corruptio,
 impossibile illud appellant, ex quo generatum
 est: quamuis, inquit, longe verissimum esse au-
 rum dicere vnumquodq; esse. ¶ Sed elementis
 existentibus solidis, vsq; ad planities facit disso-
 lutionem, impossibile autem materiã primam
 planities esse. ¶ Nos autem dicimus aliquam
 materiam corporum sensibilem, sed hanc non
 separabilem, sed semper cum contrarietate, ex

Empedocli:

Tex. 3.

Tex. 4.

* *ωκυδίστη*
χίς.

Tex. 5.

Tex. 6.

† ad. suppo-
nentes.

qua generantur vocata elementa. determinatum est autem de his exactius in alijs. Sed tamen quoniam & hoc modo sunt ex materia corpora prima, determinandum est & de his, principium quidem, & primum † existimantes esse materiam, inieparabilem quidem, subiectam autem contrariis. neque enim calidum materia est frigidum, neque hoc calidum, sed subiectum amobus. Quapropter primum quidem potentia corpus sensibile principium est: secundum autem contrarietates: dico autem ut caliditas, & frigiditas: tertium autem iam ignis, & aqua, & talia. hæc enim transmutantur in seinvicem, & non ut Empedocles, & alij dicunt. neque enim esset alteratio. contrarietates autem non transmutantur. sed non minus &, ut corporis, qualia, & quot dicendum principia. alij enim supponentes. utuntur, & non dicunt quare aut talia, aut tot.

Caput Secundum. Quòd qualitates tangibiles sint Elementorum principia, primæq; eorum differentia.

Tex. 7. **Q**uoniam igitur quærimus sensibilis corporis principia, hoc autem est tangibile;

Hic subiectum sumitur pro obiecto. Idem 2. de Anima com. 136. et 144. et 3. s. 1. in sol. prima quaestio nis.

tangibile autem, cuius est sensus tactus, manifestum quòd non omnes contrarietates corporis formas, & principia faciunt, sed solum quæ secundum tactum, secundum contrarietatem enim differunt, & secundum tangibilem contrarietatem. Ideo neq; albedo, neq; nigredo, neq; dulcedo, & amaritudo, similiter autem neq; aliarum sensibilium contrarietatum aliqua facit elementum. quamvis prior visus est tactu. quapropter & subiectum prius, sed non est corporis tangi

tangibilis passio, secundum quod tangibile, sed secundum alterum, etsi fuit natura prius.

¶ Ipsorum autem tangibilium diuidendum quales primæ differentiæ, & contrarietates. Sunt autem contrarietates secundum tactum hæc, Calidum Frigidum, Siccum Humidum, Craue Leue, Durum Molle, Lubricum Aridum, Asperum Lene, Crassum Tenue. Horum autem, Craue quidem, & Leue, neque actiua, neq; passiuæ. non enim faciendo aliquid alterum, neque patiendo ab alio, dicuntur. Oportet autem actiua, & passiuæ adinuicem esse elementa. miscentur enim & transmutantur in seinuicem. Calidum autem, & frigidum, & siccum, & humidum, illa quidem, quia actiua sunt, hæc autem, quia passiuæ, dicuntur. Calidum enim est quod congregat ea, quæ sunt eiusdem generis, segregare enim quod inquirunt facere ignem, congregare est ea, quæ eiusdem generis sunt. contingit enim excipere aliena. Frigidum autem quod coniungit, & congregat similiter & ea, quæ eiusdem generis, & quæ non eiusdem generis. ¶ Humidum autem, quod interminabile proprio termino, facile terminabile existens. Siccum autem, facile terminabile proprio termino, difficulter autem terminabile. ¶ Tenue autem, & Crassum, & Lubricum, & Aridum, & Durum, & Molle, & aliarum differentiæ, ex his. Quoniam enim repletium est ipsius humidi, quia non est terminatum quidem, facile autem terminabile existens, & quia sequitur tangens: tenue autem repletium, ¶ subtilium enim partium, & quod paruorum partium repletium, totum enim totum tangit, tenue autem maxime tale est: manifestum est quod tenue quidem erit humidi, crassum autem

Tex. 8.

Contrarietates secundum tactum.

Tex. 9.

¶ Humidum interminabile proprio termino, sed terminabile alieno: eorum uer, siccum. vide idem 4. Meteor. primo. & 28.

Tex. 10.

¶ a. l. partium.

426 De Generat. & Corrupt.

Tex. 11. sicci. ¶ Rursum autem lubricum quidem humidi, Lubricum enim humidum aliquid passum est, velut oleum.

Tex. 12. ¶ Aridum autem sicci. Aridum enim est, quod perfecte siccum, adeo ut & congelatum sit propter defectionem propriæ humiditatis.

Tex. 13. ¶ Amplius, molle quidem humidum, durum autem sicci. Molle enim, quod cedit in seipsum, & non oblitit: quod quidem facit humidum, & ideo non est humidum molle, sed molle humidum: durum autem sicci, Durum enim est, quod congelatum est: congelatum autem siccum est.

Tex. 14. ¶ Dicuntur autem siccum, & Humidum multifariam. opponitur enim sicco & humidum, & v dum, & rursus humido, & siccum, & congelatum. omnia autem hæc sunt sicci, & humidum primorum dictorum. Quoniam enim vdo opponitur siccum, & v dum quidem est, quod habet alienam humiditatem superficie tenus: Irrigatum autem, quod in profundo, siccum autem priuatur hac, palam est quod v dum quidem erit humidum, oppositum autem siccum primi sicci.

Tex. 15. ¶ Rursum autem humidum, & congelatum similiter. Humidum enim est, quod habet propriam humiditatem in profundo. Congelatum autem priuatur hac, quapropter & horum erit hoc quidem sicci, illud autem humidum. Manifestum est igitur quod omnes aliæ differentie reducuntur ad primas quatuor. hæc autem non amplius in minores. neque enim calidum quod humidum, vel quod siccum. neque humidum, quod calidum, aut quod frigidum. nec frigidum, & siccum, nec sub invicem, nec sub calido, & humido sunt. quapropter necesse est quatuor esse has.

Caput Tertium. Quot sint qualitatum primarum
coniugationes: Quotusque Elementorum nume-
rus, Quaternarius scilicet.

QVONIAM autem quatuor elementa sunt, Tex. 16.
ipsorum autem quatuor sex coniugatio-
nes: contraria autem non nata sunt coniungi:
(calidum enim & frigidum esse idem, & rursus
humidum, & siccum impossibile est) manifestū
est quod quatuor erunt elementorum coniu-
gationes, calidi & sicci, & calidi & humidi, &
rursus frigidi & sicci, & humidi & frigidi. Et se-
cuta sunt secundum rationem simplicia appa-
rentia corpora, & ignem, & aërem, & aquam, &
terram. (Ignis enim calidus, & siccus est, Aër au-
tem calidus, & humidus: velut euaporatio enim
aër: Aqua autem frigida, & humida, Terra au-
tem frigida, & sicca.) vt rationabiliter distri-
buantur differentiz primis corporibus, & mul-
titudo eorum sit secundum rationem.

¶ Omnes enim qui simplicia corpora elemē-
ta faciunt, hi quidem vnum, hi autem duo, hi Tex. 17.
autem tria, hi autem quatuor faciunt. Quicūq;
igitur vnum solum dicunt esse, deinde densita-
te, & raritate alia generant, his contingit duo
facere principia, & rarum, & densum, aut cali-
dum, & frigidum. hæc enim quæ operantur: vñ
autem supponitur, quemadmodum materia.

¶ Qui autem mox duo faciunt, vt Parmeni- Tex. 18.
des ignem, & terram, intermedia misturas fa- Vide i. Phy
ciunt horum, vt aërem, & aquam. sic. 41.

¶ Similiter autem & qui tria dicunt, quem- Tex. 19.
admodum Plato in diuisionibus. medium enim Plato.
misturam facit. Et ferè eadem dicūt, & qui duo,
& qui tria dicunt, præterquam quod hi quidem
in duo

in duo diuidunt medium, hi autem vnum solū faciunt. Quidam autem & mox quatuor dicunt, vt Empedocles. congregat autem & hæc in duo. igni enim omnia alia opponit.

Empedocles.

Tex. 20.

¶ Non est autem ignis, & aër, & vnumquodq; prædictorum simplex, sed mistum. Simplicia autem, talia quidem sunt, non tamen eadem, vt quod simile igni est, igneum, non ignis, & quod aëri, aëreum. similiter autem & in aliis.

Tex. 21.

¶ Ignis autem est superabundantia caliditatis, quemadmodum & Glacies frigiditatis. Congelatio enim, & Exarsio superabundantiæ quædam sunt, illa quidem frigiditatis, hæc autem caliditatis. Si igitur glacies est congelatio humidi, & frigidi, & ignis erit exarsio calidi, & sicci. ideo nihil ex glacie generatur, neque ex igne.

Tex. 22.

¶ Existentibus autem quatuor simplicibus corporibus, vtrunque duorum vtriusque locorum est. ignis enim, & aër eius, qui ad terminum fertur; terra autem, & aqua eius, qui ad medium. † Et extrema quidem, & sincera ignis & terra: media autem, & mista magis aqua, & aër. Et vtraque vtrisque contraria. igni enim contraria aqua, aëri autem terra. hæc enim ex contrariis passionibus constituta sunt.

† Ignis, & terra sunt sincera: aqua, & aër magis mista. vide pro hoc. 4. Co. 60m. 26.

Tex. 23.

¶ Sed tamen simpliciter quatuor existentia, vnus vnumquodque est. Terra enim sicci magis, quàm frigidi: Aqua autem frigidi magis, quàm humidi: Aër autem humidi magis, quàm calidi: Ignis autem calidi magis, quàm sicci.

SUMMA

Summa Secunda. De Elementorum generatione.

Capitulum Primum. De mutua Elementorum generatione facili, atque difficili.

Voniam autem determinatum est Tex. 24
prius quod simplicibus corporibus
ex se inuicem generatio: simul au-
tem & secundum sensum videntur
generata (non enim esset alteratio:

secundum enim ipsius tactus passiones altera-
tio est) dicendum est quis modus ad inuicem trans-
mutationis, & utrum omne ex omni generari
possibile sit, an hæc quidem possibile, hæc autem
impossibile. Quod igitur omnia nata sint ad in-
uicem transmutari, manifestum est. Generatio
enim in contraria, & ex contrariis. elementa
autem omnia habent contrarietatem ad inui-
cem, quia differentiarum sunt contraria. his enim
ambæ contraria, ut igni & aquæ. illud enim
siccum, & calidum, hoc autem frigidum, & hu-
midum. illis autem altera solū, ut aëri & aquæ.
illud enim calidum, & humidum, hoc autem
frigidum, & humidum. Quæ propter vniuersali-
ter quidem manifestum est quod omne ex omni
generari natum est. Iam autem secundum
vnum quodque non difficile est videre, quomo-
do quidem omnia ex omnibus erunt.

¶ Differt autem ipso citius, & tardius, & faci-
lius, & difficilius. Quæcunque enim habent * co-
gnationem ad inuicem, velox horum transmu-
tatio est: quæcunque autem non habent, tarda.
quia facilius est vnum quam multa transmu-
tare. Vt ex igne quidem erit aër, altero trans-
mutato, illud enim erat calidum, & siccum, hoc

Tex. 25.

*In habenti-
bus cogna-
tionem faci-
lius est trans-
mutari.*

* πύρετος.

201.

autem

autem calidum, & humidū. quapropter si vincatur siccum ab humido, aër erit. Rursus autem ex aëre aqua erit, si vincatur calidum à frigido. illud enim erat calidum, & humidum, hoc autem frigidum, & humidū. quapropter transmutato calido aqua erit. Eodem quoque modo ex aqua terra, & ex terra ignis. habet enim ambo ad ambo cognationem. aqua enim humidū. & frigidum, terra autem frigidum, & siccū. quapropter victo humido, terra erit. Et rursus quoniam ignis quidem siccus, & calidus, terra autē frigida, & sicca, si corrumpetur frigidum, ignis erit ex terra. Quapropter manifestum est quod circularis erit generatio in simplicibus corporibus. & facillimus hic modus trāsmutationis, quia cognatio existit in iis, quæ consequenter.

Tex. 26.

¶ Ex igne quoque aquam, & ex aëre terram, & rursus ex aqua, & terra aërem, & ignem contingit quidem generari, difficilius autem, quia pluriū est transmutatio. Necessè enim est, si erit ex aqua ignis, corruptum esse & frigidū, & humidum. Et rursus, si ex terra aër, corruptum esse & frigidum, & siccum. Similiter autem, si ex igne, & aëre aqua, & terra, necessè est ambo trāsmutari. hæc igitur tardior generatio est.

Tex. 27.

¶ Si autem vniuscuiusque alterum corruptū fuerit, facilis quidem erit, nō autē in seinuicem transitus, sed ex igne quidem, & aqua erit terra, & aër: ex aëre vero, & terra ignis, & aqua. Quādo enim aquæ corruptum fuerit frigidū, ignis autem siccum, aër erit. relinquitur enim huius quidem calidum, illius autem humidū. Quando autem ignis quidem calidum, aquæ autem humidum, terra. quia relinquitur, illius quidem siccum, huius autē frigidum. Similiter autem &

Ex hoc sumitur quod ex duobus elementis summe contrariis tertium generari possit.

ex aëre, & terra ignis, & aqua. quando enim aëris corruptam fuerit calidum, terræ autem siccum, aqua erit, relinquitur enim illius quidē humidum, huius vero frigidum. Quando autem aëris humidum, terræ autem frigidum, ignis. quia relinquitur, illius quidem calidum, huius autem siccum, quæ quidem erant ignis. ¶ Confessa autem & sensui ignis generatio, maxime enim ignis, flamma: hæc autem est fumus ardens: fumus autem ex aëre, & terra. ¶ In iis autē, quæ consequenter sunt, non contingit, corrupto in utroque altero, elemētorum factum esse transitum in vllum corporum, quia relinquuntur in ambobus aut eadem, aut contraria: ex neutro autem contingit generari corpus. vt, si ignis quidem corruptum fuerit siccum, aëris autem humidum, relinquitur in ambobus calidum, & autem ex utroque calidum, relinquuntur contraria, siccum, & humidum. similiter autem & in aliis. in omnibus enim iis, quæ per cōsequentiā, inest hoc quidem idem, illud autem contrarium. Quapropter simul manifestū est quod quæ ex vno in vnū transeunt, vno corrupto, generantur, quæ autē ex duobus in vnū, pluribus. ¶ Quod ergo omnia ex omni generantur, & quomodo adinuicem transitus fit, dictum est.

Tex. 28.

Flamma est

fumus ar-

dens.

Tex. 29.

Tex. 30.

Capitulum Secundum. Quod Elementa non sint naturalium corporum materia, nec alterum alteri.

Sed tamen adhuc, & sic considerabimus de seis. Si enim est naturalium corporum materia, vt etiam videtur quibusdam, aqua, & aër, & quæ talia sunt, necesse est aut vnū esse, aut duo hæc, aut plura. Vnum itaque omnia esse non est
poss

Tex. 31.

possibile, ut aërem omnia, aut aquam, aut igne, aut terram, si quidem transmutatio in contraria. Si enim erit aër, si quidem permanet, alteratio erit. sed non generatio. Simul autem neque ita videtur, ut aqua sit simul, & aër, aut aliud quodcunque. Erit igitur aliqua contrarietas, & differentia, cuius habebit aliquam alteram particulam ignis, ut caliditatem. Sed tamen nec ignis erit aer calidus. alteratio enim tale, & non videtur. Similiter autem rursus, si erit aër ex igne calido, in contrarium transmutatio erit. inerit igitur aëri hoc, & aër erit frigidum aliquid. quapropter impossibile est ignem aërem calidum esse. simul enim idem calidum, & frigidum erit. aliud aliquid igitur, præter ambo, idem erit, & aliqua alia materia communis. Eadem autem est ratio de omnibus, quod non est vnum

Tex. 32. horum, ex quo omnia. ¶ Sed neque aliud aliquid præter hæc, velut medium aliquod aëris, & aquæ, vel aëris, & ignis, his autem crassius, illis autem tenuius. erit enim illud aër, & ignis cum contrarietate: sed priuatio alterum contrariorum. Quapropter non contingit illud solum esse vnquam, ut inquitur quidam, infinitum, & continens. similiter igitur quodcunque horum,

Tex. 33. aut nullum. ¶ Si igitur nullum est sensibile prius his, hæc utique erunt omnia. Necesse est igitur aut semper manentia, & immutabilia inuicem, aut que mutantur, & aut omnia, aut hæc quidem, hæc autem non, ut in Timæo Plato scripsit.

Tex. 34. ¶ Quod igitur transmutari inuicem necesse est demonstratum est prius, & quod non similiter celeriter aliud ex alio dictum est prius. quoniam habentia quidem cognationem citius generantur ex se inuicem: non habentia autem tardius.

Habentia cognationem citius generantur.

dian.

ditus. Si igitur contrarietas vna est, secundum quam transmutantur, necesse est duo esse. materia enim medium est, insensibilis, & inseparabilis existens. Quoniam autem plura videntur esse, duæ utique erunt, quæ minimæ. Duabus autem existentibus, non possibile est tria esse, sed quatuor, quemadmodum videtur. tot enim coniugationes erunt. sex enim existentibus, duas impossibile est generari, quia contrariæ sunt adinuicem. De his igitur dictum est prius.

¶ Quod autem, quoniam transmutantur adinuicem, impossibile est principiū aliquod esse horum, aut in extremo, aut medio, ex his manifestum. In extremis igitur non erit, quoniam ignis, aut terra essent omnia. & eadem est ratio, ac si dicamus ex igne, aut terra esse omnia. Quod autem neq; medium, ut videtur quibusdam, aër quidem & in ignem trāsmutatur, & in aquam, aqua autem in aërem, & in terram, vltima autem non amplius in seinuicem. Oportet enim stare, & non in infinitum ite hoc in reatitudine ad vtraque. infinitæ enim cōtrarietates in vno erunt. Sit enim Terra, in quo T, Lympha in quo L, Aër, in quo A, Ignis, in quo I. Si ergo A transmutatur in I, & L, contrarietas erit eorum, quæ A I. sint hæc albedo, & nigredo. Rursus, si in L & A, erit alia. non enim idem L, & I. sint autem siccitas, & humiditas, S quidem Siccitas, Hu. auté Humiditas. Quapropter, si quidem manet album, erit lympa humida, & alba. sin autem nigra erit lympa. in contraria enim transmutatio. necesse est igitur aut nigram, aut albam esse lympham. sit itaque alba primum. Similiter igitur & ipsi I ipsum S inexistet, siccitas, erit igitur igni transmutatio in lympham.

Aristot. de Gen. & Corr.

E E

Tex. 35.

*Ut litera
Latina di-
stincta, nec
coincidentes
distinctis e-
lemētorum
nominibus
correspondē-
rent, ut etiā
Græca Græ-
cū correspondēt.
ideo hic
Lympham
pro aqua po-
sumus.*

contraria enim existit. ignis enim primū quidē niger erat: deinde autem siccus: lymphā autem humida, deinde vero alba. Manifestum itaque quod omnibus ex se inuicem erit transmutatio. & in his, quia & T, terræ inerunt reliqua, & duo cognata, nigrum, & humidum. hæc enim nondum coniuncta fuerunt.

Caput Tertium. Quod in infinitum in rectum non possit procedere Elementorum generatio. sed quod necessario ipsa sint finita.

Tex.; 6. **Q**UOD autem in infinitum non possibile est ire, quod ostensuri ad hoc prius uenimus, manifestum est ex his. Si enim rursus ignis, in quo I, aliud transmutatur, & non reflectetur, ut in P S, contrarietas quædam in I, & P S alia existet præter prædictas. nulli enim idē supponitur T L A I ipsum P S. Sic ergo ipsi quidem I ipsum B, ipsi vero P S ipsum M: B. ergo omnibus inexistet T L A I. transmutantur enim in se inuicem. Sed hoc quidem sit nondum demonstratum. sed illud manifestū, quod, si rursus P S in aliud, alia erit contrarietas, & ipsi P S inerit, & I. similiter autem semper cum apposito contrarietas aliqua existet iis, quæ ante. Quapropter si infinita, & contrarietates infinitæ uni inexistēt. si autem hoc, non erit neque terminatum esse aliquid, neq; generari. oportebit enim si erit aliud ex alio, tot transire contrarietates, & amplius plures. quapropter in aliqua quidem nunquam erit transmutatio, ut si infinita media sint. necesse est autem, si quidem infinita elementa. Amplius autem neq; ex aëre in ignem, si quidem infinitæ contrarietates. Fiūt autem

autem & omnia vnum. necesse enim omnes
existere, in inferioribus quidem ipso I eas, quæ
superiorum: his autem eas, quæ inferiorū. qua-
propter omnia vnum erunt.

*Caput Quartum. Quod Elementa, cum plura sint,
non sint immutabilia, præcipueq; aduersus Em-
pedoclem huius opinionis autorem.*

ADmirabitur autem aliquis dīcentes plura Tex. 37.
vno elementa corporum, vt non transmu-
tentur inuicem, sicut Empedocles inquit, quo-
modo cōtingit eis dicere comparabilia esse
elementa. Sed tamen dicit sic. Hæc enim æqua-
lia omnia. Si ergo secundum quantum, necesse
est idem aliquid esse existens in omnibus com-
parabilibus, quæ mēsurantur. vt si ex aquæ he-
mina fuerint heminae aëris decem, idem ali-
quid igitur erant ambo, si mēsurantur eodem.
Si autem non sic secundum quantum compa-
rabilia, vt quantum ex quanto, sed quantū pos-
sunt, velut si hemina aquæ æqualiter potest in-
frigidare & decem aëris, & sic secundum quan-
tum, non secundum quod quantum compara-
bilia, sed secūdū quod possunt aliquid. erit ergo
& nō quanti mensura comparare & potentias,
sed secūdum proportionem. verbi gratia vt hoc
calidum, hoc album. Hoc autem, vt hoc, signifi-
cat in quali quidem simile, in quanto autem
æquale. Inconueniens igitur videtur, si corpora
immutabilia existētia, non proportione com-
parabilia sint, sed mensura potētiarum, & eius,
quod est esse æquale calidum, aut simile ignis
tātum, & aëris multiplex. idem enim plus, quia
eiusdem sic generis, talem habebit rationem.

- Tex. 38. ¶ Sed neque augmentatio utique erit secundum Empedoclem, nisi secundum additionem. igne enim auget ignem. *Auget autem terra suum genus, aethera autem aether.* Hæc autem apponuntur. videntur autem non sic augeri ea, quæ augentur.
- Tex. 39. ¶ Multo autem difficilius est eidem tradere de generatione secundum naturam. Ea enim quæ generantur secundum naturam, omnia sunt aut semper, aut ut multum. Ea autem, quæ extra ipsum semper, & multum à casu, & à fortuna. Quænam igitur causa existit huius, ex homine hominem, aut semper, aut ut plurimum, & ex frumento frumentum, sed non oliuam?
- Tex. 40. ¶ An & si ita compositum fuerit os, non enim ut contingit conuenientibus aliquid generatur, quemadmodum ille inquit, sed ratione aliqua. Quæ igitur horum causa non enim ignis, aut terra.
- Tex. 41. At vero neque amicitia, neque lis. cõgregationis enim solum illa, hæc autem segregatiõnis causa. hoc autem est substantia, quæ vniuscuiusque, sed non solum mistio, & fœdus mistorum, quemadmodum ille inquit. fortuna autem in his nominatur, sed non ratio. est autem mista esse ut contingit. natura enim existentium causa est ita se habere, & vniuscuiusque natura hæc est, de qua nihil dicit. Nihil igitur de natura dicit, sed tamen & bene hoc, & bonum. hic autem misionem solum laudat, quæuis & elementa segregat non lis, sed amicitia, quæ natura priora sunt Deo. Dij autem & hæc.
- Tex. 42. ¶ Amplius autem de motu dicit simpliciter, non enim sufficit dicere quod amicitia, & lis mouent, nisi hoc erat amicitia esse quod motu tali, liti autem tali. Oportebat igitur aut de finuisse, aut supposuisse, aut demonstrasse, aut acriter,

acriter, aut leniter, aut alio quodam modo.

¶ Amplius autem, quoniam videntur & vi, & præter naturam moueri corpora, & secundum naturam, vt ignis superius quidem non vi, inferius autem vi. ei autem, quod vi, id quod secundum naturam, contrarium est: est autem vi moueri: est igitur & secundum naturam moueri. Hoc igitur amicitia mouet, an non? e contrario enim est terram superius, & segregationi assimilatur. & magis lis causa est eius, qui secundum naturam motus, quam amicitia. quapropter & omnino præter naturam amicitia erit magis. Simpliciter autem, nisi amicitia, aut lis mouet, eorum corporum nullus motus est, neque quies. sed inconueniens. ¶ Amplius autem & apparent

Tex. 43.

Tex. 44.

quod mouentur. segregauit enim lis. latus autem fuit superius æther, non à lite, sed quandoque quidem, inquit vel vt à fortuna. *Sic enim fuit multoties tunc, frequenter autem aliter. Quandoque autem, inquit, natum esse ignem sursum ferri. Aether autem longis terram ingrediebatur radicibus. Simul autem & mundum similiter habere, inquit, in lite nunc, & prius in amicitia.* Quid igitur est id, quod mouet primum, & causa motus? non enim amicitia, & lis, sed cuiusdam motus hæc causæ sunt: si autem sunt, illud principium.

¶ Inconueniens autem est, & si anima ex elementis, aut vnum aliquod eorum. alterationes enim animæ quomodo erunt, vt musicum esse, & rursus inmusicum, aut memoria, aut obliuio? Manifestum enim quod, si quidem ignis anima sit, passiones inerunt ei, quæcunque igni, secundum quod ignis. Si autem mistum, corporales, harum autem nulla corporalis est. Sed de his alterius opus est contemplationis.

Tex. 45.

Anima ex elementis constare absurdum.

*Summa Tertia. De Mistorum generatione.**Caput Primum, Quo pacto Elementa mutuo generentur, & quo pacto ex eis generentur Mistra.*

Tex. 46.

E elementis autem, ex quibus corpora constituta sunt, quibuscunque quidem videtur esse aliquid commune, aut mutari in seinvicem, necesse est, si alterum horum, & alterum contingere. Quicumque autem non faciunt ex invicem generationem, neque ex vnoquoque, nisi sicuti ex pariete lateres, inconueniens. quomodo enim ex illis erunt, carnes, & ossa, & aliorum quodcunque? Habet autem quod dicitur dubitationem, & apud eos, qui ex alterutris generant, quomodo generatur ex eis aliud aliquid præter hoc. dico autem, vt si ex igne est aqua, & ex hac generatur ignis. est enim aliquod commune subiectum. sed utique & caro ex eis generatur, & medulla. hæc autem quomodo generantur? Illis enim, qui dicunt, vt Empedocles, quis erit modus? necesse enim est compositionem esse, sicut ex lapidibus, & lateribus paries est. misturamque hæc ex saluatis quidem elementis erit, secundum parua autem adinvicem compositis. sic itaque caro, & aliorum vnumquodque.

Tex. 47.

¶ Contingit autem non ex qualibet parte carnis generari ignem, & aquam, (quemadmodum ex cera generaretur utique, ex hac quidem parte sphaera. pyramis autem ex alia aliqua,) sed contingebat ex vtraque. vtrunque generari. hoc igitur hoc generatur modo ex carne, ex qualibet ambo. Eis autem, qui illo modo dicunt, non contingit, sed vt ex pariete lapis, & lateres, vterque
ex alio

ex alio loco, & parte. ¶ Similiter autem & facientibus vnam eorum materiam habet aliquam dubitationem, quomodo erit aliquid ex ambobus, vt frigidum, & calidum, aut igne, & aqua. Tex. 48
 Si enim est caro ex ambobus, & neutrum eorum, neque rursus compositio saluatorum, quid relinquitur, nisi materiam esse quod ex illis est: alterius enim corruptio, aut alterum facit, aut materiam. Nunquid igitur quoniam est & magis, & minus calidum, & frigidum, quando quidem simpliciter fuerit alterum actu, potentia alterum erit: quando autem non omnino, sed vt quidem calidum frigidum, vt autem frigidum calidum, quia quæ miscentur corrumpunt excellentias adinuicem, tunc neque materia erit, neque illorum contrariorum vtrunque actu simpliciter, sed medium. Secundum vero quod est potentia magis calidum, quam frigidum, vel e contra, secundum hanc rationem duplo calidum potentia, aut frigidum, vel triplo, vel secundum alium talem modum. Erunt autem mista alia ex contrariis, aut ex elementis. & elementa ex illis potentia quodammodo existentibus, non ita vero vt materia, sed secundum prædictum modum. & est ita quidem mistio, illo vero modo materia, quod generatur. Quoniam autem patiuntur contraria secundum eam, quæ in primis, determinationem. est enim actu calidum potentia frigidum, & actu frigidum potentia calidum. quapropter, si non coarquetur, mutantur in se inuicem. similiter autem & in aliis contrariis. Et primo quidem elementa ita transmutantur, ex his autem carnes, & ossa, & quæ talia, calido quidem facto frigido, frigido autem calido, quando ad medium veniunt. hic enim neu-

440 De Generat. & Corrupt.

trum, medium autem multa, & non indiuisibile. Similiter autem & siccum, & humidum, & alia talia secundum medietatem faciunt carnem, & os, & alia huiusmodi.

Caput Secundum. Mistra omnia ex quatuor constare simplicibus elementis.

Tex. 49. **O**Mnia autem mista corpora, quæcunque circa medij locum sunt, ex omnibus composita sunt simplicibus. Terra enim inest omnibus, quia vnumquodque est maxime, & multum in proprio loco. Aqua autem, quia indigent terminari ipsa composita. solam autem esse simplicium facile terminabilem, aquam. Amplius autem & terra sine humido non potest consistere, sed hoc est, quod cõtinet. si enim auferatur ex ipsa omnino humidum, decideritque terra igitur, & aqua, propter has inexistunt causas. Aër autem, & ignis, quoniam contraria sunt terræ, & aquæ. terra enim aëri, aqua vero igni contraria est, vt cõtingit substantiam substantiæ contrariam esse. Quoniam igitur generationes ex contrariis sunt, inexistunt autem altera extrema contrariorum, necesse est & altera inesse. quapropter in omni composito omnia simplicia inerunt.

Terra aëri, igni vero aqua contraria est.

Tex. 50. ¶ Testificari autem videtur & nutrimentum vniuscuiusque. omnia enim nutriuntur ex eisdem, ex quibus sunt. omnia vero ex multis nutriuntur. etenim quæcunque viderentur vno solo nutriri, vt aqua plantæ, multis nutriuntur. mista est enim aquæ terra. ideo agricolæ tentant, cum miscuerint, irrigare. Quoniam autem est nutrimentum quidem materiæ, quod autem nutri-

Omnia nutriuntur ex eisdem, ex quibus sunt

tur comprehensum cum materia forma, & species, rationabile iam solum simplicium corporum nutriri ignem omnium, ex seicvicem generatorum, quemadmodum & priores dicunt. solus enim est & maxime ipsius formæ ignis, quia natus est ferri ad terminum. vnumquodque autem natum est ad suam ipsius ferri regionem. forma autem, & species omnium in terminis. Quòd igitur omnia corpora ex omnibus constituta sunt simplicibus, dictum est.

*Ignis solus,
ac maximo
forma.*

Summa Quarta. De causis Generationis, & Corruptionis.

Caput Primum. Quòd oporteat inquirere causas rerum generabilium, & corruptibilium vniuersales. Quot, quæue sint istæ causa: & nonnulli circa ipsas Antiquorum errores.

Tex. 51.

Facilius singularia inspicemus quãdo de vniuersalibus acceperimus primũ. Eadẽ numero equalia, et generatio ne, sunt principia, quæ in sempiternis, et in primis. Materia in generabilibus est causa, per quã res potest esse, et nõ esse. Idẽ 7. me. 8. 6. 33. & 53

Via vero sunt quædam generabilia, & corruptibilia, & generatio existit in eo, qui est circa medium, loco, dicendum est de omni generatione, similiter quot, & quænam eius principia. facilius enim sic singularia considerabimus, quando de vniuersalibus acceperimus primum. Sunt igitur & numero equalia, & genere eadẽ, quæ & in sempiternis, & in primis. illud enim, vt materia est, hoc autẽ, vt forma. oportet autem & tertium adhuc adesse. nõ enim sufficictia sunt ad generandũ duo, quemadmodum neque in primis. Vt materia igitur generabilibus causa est, quod possibile sit, & nõ sit. Hæc enim ex necessitate sunt, vt æterna, hæc autem non sunt ex necessitate. Horum autem

hec quidem impossibile est non esse, hæc autem impossibile est, quia non contingit circa necessarium aliter se habere. Quædam vero esse, & non esse possibilia, quod est generabile, & corruptibile. quandoque enim est hoc, quandoque autem non est. Quapropter necessarium est generationem, & corruptionem esse circa possibile esse, & non esse. Ideoque ut materia quidem, hæc est causa generabilibus, ut autem cuius gratia, forma, & species. hæc autem est ratio vniuscuiusque substantiæ. ¶ Oportet autem adesse & tertium, quod omnes quidem somniant, dicit autem nullus. Sed hi quidem sufficientem existimauerunt causam esse ad generandum formarum naturam, quemadmodum in Phædone Socrates. etenim ille increpans alios, ut nihil dicentes, supponit quod sunt entium hæc quidem formæ, hæc autem participatiua formarum: & quod esse quidem vnumquodque dicitur secundum formam, generari autem secundum susceptionem, & corrumpi secundum abiectiorem. quapropter, si hæc vera sunt, formas existimat ex necessitate causas esse & generationis, & corruptionis. Hi autem ipsam materiam, ab hac enim esse motum. Neutri autem dicunt bene. Si enim sunt causæ formæ, quare non semper generant continue, sed quandoque quidem, quandoque autem, non existentibus & formis semper, & participatiuis? Amplius autem in quibusdam contemplamur aliam causam esse. sanitatem enim Medicus facit, & scientiam sciens, existente & sanitate ipsa, & scientia, & participatiuis. similiter autem & in aliis secundum potentiam operantibus.

Tex. 52.

Phadon.

Tex. 53.

¶ Si autem materiam quis inquit generare propter

propter motum, naturalius utique diceret ita dicentibus. alterans enim, & transformans, magis, causa est generanti. & in omnibus consequimur hoc dicere: efficiens, similiter & in iis, quæ natura, & in iis, quæ ab arte sunt, quod utique motuum. Sed tamen, neque hi recte dicunt: materiam enim est pati, & moueri, & mouere autem, & facere alterius potentiam. Manifestum autem & in iis, quæ arte, & natura generantur, non enim ipsa facit aqua animal ex seipsa, neque lignum lectum, sed ars. Quocirca & hi dicunt non recte propter hoc, & quoniam derelinquunt principalem causam. auferunt enim quod quid est esse, & formam.

Materia est pati, & moueri, alterius vero potentia facere, & mouere.

¶ Amplius autem & potentias attribuunt corporibus, propter quas & generant valde instrumentaliter, auferentes eam, quæ secundum formam, causam. Quoniam enim natum est, ut inquit, calidum quidem segregare, frigidum autem congregare, & aliorum vnumquodque, hoc quidem facere, hoc autem pati, ex his dicunt, & per hæc, omnia alia generari, & corrumpi. videtur autem & ignis, ipsum quod mouetur, & patiens. ¶ Amplius vero simile faciunt, ut si quis ferræ, & unicuique instrumentorum attribuat causam eorum, quæ generantur. necesse enim est ferrante diuidi, & poltente leuigari, & in aliis similiter. Quocirca, si quàm maxime facit, & mouet ignis, sed quomodo mouet non vident, quoniam deterius quàm instrumenta. nobis autem & vniuersaliter prius dictum est de causis, & nunc determinatum est de materia, & forma. Amplius autem, quoniam secundum rationem motus demonstratum est quod est perpetuus, necesse

Tex. 54.

Tex. 55.

† a. l. anti-
maduertit

444 De Generat.& Corrupt.

neceſſe eſt his exiſtentibus & generationem eſſe continue. Latio enim faciet generationem inceſſanter, quia adducit, & abducit generatiuum. Simul autem manifeſtum eſt quod & priora bene dicta ſunt, primam tranſmutationum lationem, ſed non generationem dicere. multum enim rationabilius ens nō enti generationis cauſam eſſe, quā non ens enti ipſius eſſe. quod fertur igitur eſt, quod generatur autē non eſt: propter quod & latio prior eſt generatione.

Latio facit generationē inceſſanter. quia adducit. & abducit generatiuum.

Rationabilius eſt ens non enti generationis cauſam eſſe. quā non ens enti eſſe.

Tex. 56.

Idem, & ſimiliter ſe habens ſemper idem innatū eſt faſcere.

Contrariorum contraria cauſa.

Caput Secundum. Qua ſit cauſa perpetuitatis Generationis, & Corruptionis. Quod oporteat deuenire ad unum primum. Et à quo dicatur motus continuus.

Quoniam autem ſuppoſitum eſt, & demonſtratum continuam eſſe rebus generationem, & corruptionem, dicimus autem lationem cauſam eſſe generationis, manifeſtum eſt quod vna exiſtente latione non contingit fieri ambo, quia contraria ſunt. idem enim, & ſimiliter ſe habens ſemper idem natum eſt facere. quocirca generatio erit ſemper, aut corruptio. Oportet autem multos eſſe, & contrarios motus, aut latione, aut inæqualitate contrariorum enim contrariæ cauſæ. Ideo que non prima latio cauſa generationis, & corruptionis eſt, ſed quæ ſecundum obliquum circulum. in hac enim & continuum vnum eſt, & moueri duobus motibus. Neceſſe enim, ſi erit ſemper continua generatio, & corruptio, ſemper aliquid moueri, vt non deficient ipſæ tranſmutationes: duobus autem, vt non ſolum contingat alterum. Continuitatis igitur, quæ eſt totius, latio cauſa eſt.

est, accedendi vero, & recedendi inclinatio. cōringit enim quandoque fieri longe, quandoque vero propè. Inæquali vero distantia existente, inæqualis erit motus. Quocirca, si in adueniendo, & in propè esse generat, & in recedendo, & longe fieri, id ipsum corrumpit. Et si in sepe adueniendo generat, & in sæpe recedendo corrumpit. contrariorum enim contrariæ causæ.

Tex. 57.

¶ Et in æquali tempore corruptio, & generatio, quæ secundum naturam. Ideo & tempus, & vita vniuscuiusque numerum habent, & hoc determinantur. omnium enim est ordo. Et omne tempus, & vita mensurantur circuitu. sed tamen non eadem omnia, sed hæc quidem minori, hæc autem maiori. his enim annus, his autem maior, aliis autem minor circuitus est mensura. ¶ Apparent autem & secundum sensum confessa his, quæ à nobis dicta sunt. videmus enim quoddam adueniente quidem Sole generatio est. recedente autem corruptio, & in æquali tempore vtrunque. æquale enim tempus generationis, & corruptionis, quæ secundum naturam. Sed contingit sæpe in minori corrumpi, propter adinuicem confusionem. inæquali enim existente materia, & non vbiq; eadem, necesse est generationes inæquales esse, & hæc quidem celeriores, illas autem tardiores. quocirca accidit propter horum generationem aliis fieri corruptionem. Semper vero, vt dictum est, continua erit generatio, & corruptio, & nunquam deficiet, propter eam, quam diximus, causam. ¶ Hoc autem rationabiliter contingit. Quoniam enim in omnibus inquirimus quod melius est desiderare naturam semper: melius autem esse quàm non esse: esse autem

*Tempus. Et
vita vniuscuiusque
numerum habet*

Tex. 58.

*Tex. 59.
Natura æ-
per deside-
rat quod me-
lius est.*

tem

tem quorū modis dicimus in aliis dictum est: hoc autem in omnibus impossibile existere, propterea quod longe à principio distant: reliquo modo compleuit totum Deus, continuam faciens generationem. ita enim maxime continuabitur ipsum esse, quia proxime est substantiæ fieri semper generationem. Huius autem causa, ut dictum est sæpe, circulo latior. sola enim continua. Ideo & alia, quæcunque transmutantur ad inuicem secundum passiones, & potentias, ut simplicia corpora, imitantur circulem lationem. cum enim ex aqua aër generetur, & ex aëre ignis, & rursus ex igne aqua, circulo dicimus reuertisse generationem, quia rursus reflectitur. quocirca & recta latio, imitans circulem, continua est.

Tex. 60. ¶ Simul autem manifestum ex his quod quidam dubitant, quare vnoquoque corporum in propriam lato regionem, in infinito tempore non distrahuntur corpora. Causa enim huius est ad inuicem transitio. si enim vnumquodque maneret in sua ipsius regione, & non transmutaretur ab eo, quod propè, iam vtique distraha fuisset. transmutantur igitur, propter lationem duplicem existentem. quia autem transmutantur, non contingit manere vllum eorum in vlla regione ordinata. Quod igitur est generatio, & corruptio, & propter quam causam, & quid generabile, & corruptibile, manifestum est ex his, quæ dicta sunt.

Tex. 61. ¶ Quoniam autem necesse est esse aliquod mouens, si motus erit, ut dictum est prius in aliis: & si semper, quod oportet aliquid semper esse: & si continuus, vnum, idem, & immobile, & inalterabile, & ingenerabile: & si multi circuletes

motus

motus, multa quidem, omnia autem quodammodo esse hæc necesse sub vno principio: continuo autem existente tempore, necesse motum continuum esse, si quidem impossibile tempus sine motu esse: cōtinui igitur alicuius numerus tempus: circularis ergo, quemadmodum in his, qui in principio sermonibus, determinatū est.

¶ Continuum autem motus vtrum, quia id, quod mouetur, continuum est, an quia id, in quo mouetur, velut locum dico, aut passionem? Manifestum itaque quod, eo quod id, quod mouetur. quomodo enim continua passio, nisi quia res, cui accidit, continua est? Si autem & eo quod id, in quo, soli loco hoc inest, magnitudinem enim quandam habet. huius autem quod circulo solum continuū. quocirca ipsum sibi ipsi semper continuum est. Hoc igitur est, quod facit continuum motum, quod circulo fertur corpus: ipse autem motus tempus. Tex. 61.

Caput Tertium. Quo pacto fiat in ipsis rebus consecutionis, & reuersionis necessitas, ac quo etiam pacto non fiat.

Quoniam autem in his, quæ continue mouentur secundum generationem, aut alterationem, aut omnino transmutationem, videmus consequenter existens, & quod generatur hoc post hoc, vt non deficiat, considerandū vtrum est aliquid, quod ex necessitate erit, an nihil, sed omnia contingit non facta esse. Tex. 63.

¶ Quod enim quædam manifestum est. & mox ipsum erit, & ipsum erit futurum, alterum propter hoc. Quod enim verum dicere quod erit, oportet hoc esse quandoque verum quod est, Tex. 64.
Vide contr.
Zim.

est. quod autem nunc verum est dicere quod futurum est, nihil prohibet non factum esse. ambulaturus enim quis non ambulabit.

Tex. 65. ¶ Omnino autem, quoniam contingit quædam entium esse, & non esse, manifestum est quod & quæ generantur, ita se habebunt, & non ex necessitate hoc erit. Vtrum igitur omnia sint talia; an non? sed quædam necesse est simpliciter fieri.

Tex. 66. ¶ Et est, quemadmodum in ipso esse, hæc quidem impossibilia non esse, hæc autem possibilia, ita & circa generationem. ut factas esse versiones necesse est, & non possibile est non contingere.

Tex. 67. ¶ Si igitur quod prius necesse est factum esse, & quod posterius erit, ut, si domus, fundamentum, si vero hoc, lutum, nunquid, si fundamentum factum est, necesse & domum factam esse, an non amplius, nisi & illud necesse sit generatum esse simpliciter? si autem hoc, necesse &, fundamento generato, generatam esse domum. sic enim quod prius, se habebat ad posterius. quare, si illud erit, necesse illud prius generatum esse. Si igitur necesse generatum esse posterius, & quod prius necesse. & si quod prius, & quod posterius igitur necesse: sed non propter illud, sed quoniam suppositum erat ex necessitate futurum. In quibus igitur posterius necesse esse, in his conuertitur, & semper priori generato, necesse est generatum esse posterius.

Tex. 68. ¶ Si igitur in infinitum tendat ad inferius, non erit necesse posterius hoc generatum esse simpliciter, sed neque ex suppositione. semper enim alterum antea necesse erit: ideo & illud necesse generatum esse. quocirca, si non est principium infiniti, neque primum erit aliquod, propter quod necesse erit generatum esse.

esse. At vero neq; in terminū habentibus hoc est dicere vere, quod simpliciter necesse sit generatum esse, vt domum, quando fundamentum generatum fuerit. quando enim generatum fuerit, nisi necesse semper hoc generari, accidet semper esse, contingens non semper esse: sed oportet generationi semper esse, si ex necessitate est eius generatio. ipsum enim ex necessitate, & semper simul. quod enim esse necesse, non possibile non esse. quo circa, si est ex necessitate, sempiternum est: & , si sempiternum est, ex necessitate. & , si generatio, igitur ex necessitate, sempiterna & generatio huius: & , si sempiterna, ex necessitate. Si igitur alicuius ex necessitate simpliciter generatio sit, necesse circumire, & reuerti. necesse enim est aut terminum habere generationem, aut non. & , si non, aut in rectum, aut circulo. Horum autem, si quidem erit sempiterna, non in rectum possibile est, quia nequaquam est principium. neque, si inferius, vt in futuris accipiamus, neque superius, vt in generatis. necesse autem est esse principium, non finita existente, & sempiternam esse: ideo necesse est circulo esse. Conuerti igitur necesse erit, vt si hoc ex necessitate est, & quod prius ergo. sed, si hoc, & quod posterius necesse generari. & hoc semper vtique continue. nihil enim hoc differt dicere per duo, aut multa. In circulari igitur motu, & generatione est quod ex necessitate simpliciter. & , si circulo necesse vnumquodque generari, & generatum esse. & , si necesse, horum generatio circulo.

¶ Hæc itaque rationabiliter, quoniam perpetuus, & alibi apparuit circulo motus, & qui cœli. quoniam hæc ex necessitate generantur & Tex. 69.

Aristot. de Gen. & Corr.

FF

erunt, quot huius motus sunt, & quot propter hunc. Si enim quod circulo mouetur, semper aliquid mouet, necesse est & horum circularem esse motum. vt superiori latione existente, circulari, Sol sic. Quoniam autem sic anni tempora propter hoc circulo generantur, & reuertuntur. his autem ita generatis, omnia ab his.

Tex. 70. ¶ Quare ergo hæc quidem ita videntur, vt aquæ, & aër circulo generari. &, si nubes erit, oportet & pluere: &, si pluet, oportet & nubem esse? homines vero, & animalia non reuertuntur in seipsa, vt rursus generetur idem? nõ enim necesse, si pater generatus est, te generatũ esse, sed, si tu, illum, in rectum autem videtur esse hæc generatio. Principium autem considerationis rursus hoc, vtrum similiter omnia reuertuntur, an non. sed hæc quidem a numero, hæc autem specie solum. Quorumcunque igitur incorruptibilis est substantia, quæ mouetur, manifestum quod & numero eadem erunt. motus enim sequitur quod mouetur. Quorumcunque autem non, sed corruptibilis, necesse est specie, numero auté non, reuerti. ideo aqua ex aère, & aër ex aqua specie idem, non numero. Si autem & hæc numero, sed non quorum substantia generatur, existens talis, qualis potest non esse.

Librorum de Generatione, & Corruptione finis.

ARIST

ARISTOTELIS
STAGIRITAE, PE-
RIPATETICORVM
Principis, Meteo-
rologico-
rum

LIBER PRIMVS.
SUMMÆ LIBRI.

*In Prima declarat ea, quæ, tanquam principia, eorū,
quæ in his libris tractantur, cognitionem antecedunt.*

*In Secunda de his, quæ in superiori loco generantur,
sermonem facit.*

In Tertia de his, quæ in inferiori loco, terra propinquiori.

In Quarta de Fluminibus ac Fontibus.

*Summa Primæ Caput Primum. Eorum, quæ ha-
ctenus dicta sunt, rememoratio, dicendorūque
explicatio.*

E primis igitur causis natu-
ræ, & de omni motu natura-
li, adhuc autem de recte di-
spositis secundum superiore
lationem astris, & de elemen-
tis corporalibus, & quot, &
quæ, & de ea, quæ adinuicē,
transmutatione, & de generatione, & corrup-
tione communi dictum est prius. Reliquum
autem huius methodi est adhuc consideran-
dum, quod omnes priores Meteorologiam vo-

*Meteorolo-
gia.*

φασμα-
των,

τυφώνων,
πνευσμάτων,
καὶ τῶν ἄλ-
λων τῶν ἐν
πυκλίον,

cabant. Hæc autem sunt, quæcunque accidunt secundum naturam quidem, inordinatorem tamen, primi elementi corporum, circa locum maxime propinquum lationi astrorum, ut & de Lacte, & Cometis, & ignitis, & moris Imaginibus, & quæcunque ponemus utique aëris esse communes passiones, & aquæ. Adhuc autem terræ quæcunque species, & partes, & passiones partium, ex quibus & de Flatibus, & Terræ motibus considerabimus utique causas, & de omnibus, quæ fiunt secundum motus horum: in quibus hæc quidem dubitamus, hæc autem attingimus quodammodo. Adhuc autem de Fulminum casu, & Vorticibus, & accensis Turbinibus, & aliis circularibus, quæcunque propter congelationem accidunt passiones eorundem horum corporum. Cum autem pertransuerimus de his, speculabimur, si quid possumus secundum inductum modum dicere de animalibus, & plantis vniuersaliter, & singillatim. Ferè enim his dictis, finis utique factus erit totius eius, quod à principio, nobis propositi.

Caput Secundum. Cælum eorum, quæ circa elementa accidunt, effectivam esse causam, Elementa vero materialem.

Sic igitur cum incœperimus dicamus de ipsis primo. Quoniam enim determinatum est prius à nobis, vnum quidem principium corporum, ex quibus constat circulariter latorum corporum natura, alia autem quatuor corpora, propter quatuor principia, quorum duplicem esse dicimus motum, hunc quidem à medio, istum autem ad medium: quatuor autem
 existen

existentibus his, igne, & aëre, & aqua, & terra, omnibus quidem his supereminens, esse ignem, substans autem, terram, duo autem, quæ ad ipsa his proportionaliter se habent: aër enim igni est propinquior, quàm alia, aqua autem terræ: qui itaq; circa terram est totus mundus ex his constat corporibus, de quo accidentes passionnes dicimus esse sumendum. Est autem ex necessitate continuus quodammodo iste superioribus lationibus, vt omnis ipsius virtus inde gubernetur. vnde enim motus principium omnibus inest, illam causam putandum primam. Adhæc autem hic quidem perpetuus est, & finem motus non habens loco, sed semper in fine: hæc autem corpora omnia finitis distant locis abinuicem. Quare accidentium circa ipsum ignem, & terram, & cognata his, vt in materia specie eorum, quæ sunt, causas oportet putare. subiectum enim, & patiens appellamus hoc modo: causa autem, vt vnde motus principium, eorum, quæ semper mouentur, virtus causa ponenda. Resumentes igitur eas, quæ à principio, positiones, & dictas prius determinationes, dicamus & de Lactis imaginatione, & de Cometis, & alijs, quæcunq; existunt his cognata. Dicimus itaq; ignem, & aërem, & aquã, & terram fieri ex se inuicem, & vnumquodq; horum in vno quoque existere potentia, sicut & aliorum, quibus vnum aliquid, & idem subiicitur, in quod etiam resoluuntur vltimum.

*Elementorũ
situs.*

*Mundus,
q̄ circa ter-
ram, ex ne-
cessitate su-
perioribus la-
tionibus est
continuus
quodammo-
do, vt omnis
eius virtus
inde guber-
netur.*

*Caput Tertium. Neque Aerem, neque Ignem solum,
intermediũ replere locum.*

Primo igitur dubitabit utiq; quis circa vo-
catum aërem, quã oporteat accipere ipsius

naturam in mundo, ambiente terram, & quomodo se habet ordine ad alia dicta elementa corporum. Moles enim terræ quanta sit ad ambientes magnitudines, nō immanifestum. iam enim viūm est per Astrologica theoremata à nobis, quòd multo etiam quibusdam astris minor est. Aquæ autem naturam congregatam, & separatam neq; videmus, neque contingit segregatam esse ab eo, quod circa terram locatum est, corpore, vt à manifestis, mari, & fluminibus, & si quid in profundo immanifestum nobis est. Medium itaque inter terram, & vltima astra, vtrum vnum aliquod putandum sit secundum naturam esse corpus, aut plura. Et si plura, quot, & vsque quo determinata sunt locis. Nobis igitur dictum est prius de primo elemento, quale secundum virtutem est, & quare totus circa superiores latrones mundus illo corpore plenus est. Et hanc opinionem non solum nos habemus, videtur autem Antiqua quædam existimatio hæc, & priorum hominum. dictus enim æther antiquam accepit appellationem. quam

*Anaxago-
ras.* Anaxagoras quidem igni idem putasse mihi videtur significare. superiora enim plena igne esse. & ille eam, quæ ibi potentiam, æthera vocare putauit, hoc quidem recte putans. corpus enim semper currens, simul, & diuinum aliquid secundum naturam visi sunt existimare, & determinauerunt nominare æthera illud tale, tanquam nulli eorum, quæ sunt apud nos, existens idem. non enim dicemus semel, neque bis, neque raro easdē opinioniones reuerti, factas in hominibus, sed infinities. Quicumque autem ignem purum esse aiunt id, quod ambit, & non solum quæ feruntur corpora, quod aut intermedium terræ

*Idem primo
Celsi 10. 22.
Quod natura
caeli non
sit ignea.*

terræ

terræ & aërorum, aërem, confyderantes vtique quæ nunc ostenduntur per Mathematica sufficienter, forte vtique desisterent ab hac puerili opinione. valde enim simplex est putare vnumquodque eorum, quæ feruntur, esse paruum magnitudinibus, quia videtur aspicientibus hinc nobis sic. Dicitur est igitur & prius in his, quæ circa superiorem locum, speculationibus: dicamus autem eandem rationem & nunc. Si enim & distantia plene sunt igne, & corpora constant ex igne, pridem annihilatum vtique esset vnumquodque aliorum elementorum. At vero neque aëre solo plena. multum enim vtique excederet æqualitatem communis proportionis ad coordinata corpora. Et etiam, si duobus elementis plenus, qui inter medius terræ, & cœli locus est. nulla enim, vt ita dicam, particula, terræ moles est, in qua contenta est & tota aquæ multitudo ad ambientem magnitudinem. Videmus autem non in tanta magnitudinis factū excessum molium, cum ex aqua disgregata aërs fit, aut ignis ex aëre. Necessè autem est eandem rationem habere, quam habet tantilla, & parua ad factum ex ipsa aërem, & tota aqua ad totū. Differt autem nihil, neque si quis dicat quidem non fieri hæc ex seiuicem, æqualia tamen virtute esse. secundum enim hunc modum necessè est æqualitatem virtutis inesse magnitudinibus ipsorum, quemadmodum si facta ex seiuicem existerent. Quòd igitur neque aër, neque ignis solum repleuit intermedium locum, manifestum est.

*Caput Quartum. De ordine ignis, & aeris ad ipsum
caelum. Cur in suprema aëris regione Nubes non
siant. De caliditate Solis in hac inferiora.*

Reliquum autē est cū dubitauerimus di-
cere quomodo ordinata sunt duo ad pri-
mi corporis positionem. dico autem aërem, &
ignem. Et propter quā causam caliditas à su-
perioribus astris fit his, quæ sunt circa terram,
locis. De aëre igitur dicentes primo, sicut sup-
posuimus, dicamus sic & de his iterum. Si itaq;
fit aqua ex aëre, & aër ex aqua, propter quam
quidem causam non coguntur nubes in supe-
riori loco? conueniebat enim magis, quanto re-
motior à terra locus, & frigidior: quia neq; ita
propè astra calida existentia est, neque propè ra-
dios à terra refractos, qui prohibent propè ter-
ram cogi, disgregantes caliditate consistentias,
sunt enim nubium congregationes, ubi desi-
nunt iam radij, propterea quòd sparguntur in-
immensum. Aut igitur non ex omni aëre nata
est aqua fieri: aut, si similiter ex omni, qui circa
terram est, non solum aër est, sed veluti vapor.
quapropter rursus coguntur in aquam. At ve-
ro, si tantus existens aër omnis, vapor est, vide-
bitur utique multum excedere aëris natura, &
aquæ. si quidem superiores distantie plenæ sunt
corpore aliquo: & igne quidem impossibile,
quia exiccarentur utique alia omnia: relinqui-
tur itaq; aëre, & quæ circa terram totam, aqua.
vapor enim aquæ disgregatio est. De his igitur
dubitatum sit hoc modo. Nos autem dicamus,
simul & ad dicenda determinantes, & ad nunc
dicta. Quod enim est sursum, & vsque ad Lu-
nam, dicimus esse corpus alterum & ab igne, &
aëre.

*Questio,
cur summa
aëris regio
nubium ex-
pars.*

aëre. quinimo & in ipso, hoc quidē purius esse,
 illud autem minus syncerum, & differentias
 habere, & maxime quā desinit ad aërem, & ad
 eum, qui circa terram, mundum. Cum autem
 fertur primum elementum circulo, & corpora,
 quæ in ipso sunt, id, quod propinquum est, sem-
 per inferioris mundi, & corporis motu disgre-
 gatam accenditur, & facit caliditatem. Oportet
 autē intelligere sic, & hinc cū incœperimus.
 quod enim sub ea, quæ sursum est, circumlatio-
 ne corpus, velut materia quædam existens, &
 potentia calida, & frigida, & sicca, & humida,
 & quæcunque aliæ has sequuntur passiones, sit
 talis, & est & à motu, & immobilitate, cuius cau-
 sam, & principium diximus prius. In medio igitur,
 & circa medium est grauissimum, & frigi-
 dissimum segregatum, terra, & aqua. circa hæc
 autem, & atrigua his, & aër, & quod propter cō-
 suetudinem vocamus ignem, non est autem
 ignis. excessus enim calidi, & veluti feruor est
 ignis. Sed oportet intelligere dicti à nobis aë-
 ris id, quod est circa terram, velut humidum, &
 calidum esse, propterea quòd vaporet, & exha-
 lationem habeat terræ: quod autem super hoc,
 calidum iam, & siccum. Est enim Vaporis na-
 tura, humidum, & calidum: Exhalationis au-
 tem, calidum, & siccum. Et est vapor quidem po-
 tentia, velut aqua: exhalatio autem potentia,
 velut ignis. Cur igitur in eo, qui sursum est,
 loco non cogantur nubes, hanc existimandum
 est causam esse, quia non inest aër solum, sed
 magis ignis. Nihil autem prohibet & propter
 circularem lationem prohiberi nubes cogi in
 superiori loco. Fluere enim necessariū est om-
 nem in circuitu aërem, quicumque non intra

*Vaporis, &
 Exhalatio-
 nis natura.*

*Quæstio
 solutio. cur
 nubes in su-
 premo loco
 non cogan-
 tur.*

*Alisquisunt
mōtes, quos
veteri nō per-
tingunt.*

circunferentiam capitur definentem, vt & terra sphaerica sit tota. videtur enim & nunc ventorum generatio in stagnantibus locis terræ, & non excedunt venti altos montes. Fluit autem aër circulariter, quia simul trahitur cum totius circulatione. ignis enim cum eo, quod sursum est, elemento, cum igne autem aër continuus est. Quare & propter motum prohibetur congregari in aquam. sed semper quæcunque particula ipsius grauescit, extruso in superiorem locum calido, deorsum fertur. alia autem, in parte simul sursum fertur cum exhalato igne. & sic continue hoc quidem perseverat, aëre plenum existens, hoc autem igne: & semper aliud, & aliud sit vnumquodque ipsorum. De eo igitur, quod est non fieri nubes, neque in aquam congregationem, & quomodo oporteat accipere de loco intermedio astrorum, & terræ, & quo est corpore plenus, tot dicta sunt. De facta autem caliditate, quam exhibet Sol, magis quidem secundum se, & diligenter in iis, quæ de sensu, conuenit dicere, calidum enim passio quædam sensus est. Propter quam autem causam fit, non talibus existentibus illis secundum naturam, dicendum est & nunc. Videmus itaque motum, quod potest disgregare aërem, & ignire, vt & quæ feruntur liqueheri videantur sæpe. Vt igitur fiat tepor, & calor, sufficiens est efficere etiam Solis latitudo tantum. velocem etenim oportet, & non longe esse. Quæ igitur astrorum est, velox quidem, longe autem: quæ autem Lunæ, deorsum quidem, tarda autem: quæ autem Solis, ambo hæc habet sufficienter. Fieri autem magis simul cum Sole ipso caliditatem rationale est, sumentes simile ex iis, quæ apud nos sunt.

funt. etenim hic eorum, quæ violentia feruntur, vicinus aër maxime fit calidus. & hoc rationabiliter accidit. maxime enim motus solidi disgregat ipsum. Et propter hanc igitur causam pertingit ad hunc locum caliditas, & quia ambiens ignis aërem spargitur motu frequenter, & fertur violentia deorsum. Signum autem sufficiens, quod qui sursum est locus non sit calidus, neque ignitus, est etiam discursus astrorum. ibi enim non fiunt, deorsum autem: quæuis quæ magis mouentur, & citius, igniantur citius. Adhæc autem Sol, qui maxime esse videtur calidus, videtur albus, sed non igneus existens.

*Quod astra
nō sint aliam
calida.*

Смтма Секунда. De his, quæ in superiori loco generantur.

Сарме Примуа. De causis accensarum Flammarum, discurrentium Syderum, Trabium, & Caprarum.

Is autē determinatis, dicamus propter quam causam Flammæ accensæ apparent circa cœlum, & discurrentia Sydera, & vocati à quibusdā Trabes, & Capræ. hæc enim omnia sunt idem, & per eandem causam: differunt autem ipso magis, & minus. Principium autem & horum, & multorum aliorum hoc est. Calefacta enim terra à Sole, exhalationem necessarium est fieri, non simplicem, vt quidam putant, sed duplicem, hanc quidem magis vaporosam, illam autē magis spirituosam. illam quidem, quæ eius, quod in terra, & super terram est, humidum, vaporem: hanc autē, quæ ipsius terræ

terræ existentis siccæ, fumosam, & harum, spirituofam quidem supereminere, propter calidum: humidiorum autem subesse, propter pondus. Et propterea hoc modo ordinatum est quod in circuitu, primo enim sub circulari latitudine est calidum, & siccum, quod dicimus Ignem, innominatum enim est, & commune in omni fumosa disgregatione. attamen, quia maxime natum est tale corpus exuri, sic necessarium est uti nominibus. Sub hac autem natura Aër. Oportet autem intelligere, veluti succensum somitem, hoc, quod nunc diximus ignem, extensum esse circa ultimum sphaeræ, quæ circa terram est, ut modicum motum sortiens exuratur sæpe, sicut fumus. est enim Flamma spiritus siccæ ardor. Quæ igitur maxime opportune se habeat talis consistentia, quando à circulatione mota fuerit aliquantulum, exuritur. Differt igitur secundum succensæ somitis positionem, aut multitudinem. Si enim latitudinem habeat, & longitudinem succensus fomes, sæpenumero videtur accensa flamma, veluti in arca ardente stipula. Si autem secundum longitudinem solummodo, qui vocantur Trabes, & Capræ, & Sydera. Et si quidem maior sit succensus fomes secundum longitudinem, quam secundum latitudinem, quandoquidem quasi exscintillar, simul autem ardens: (hoc autem fit, propterea quod igitur secundum modica quidem, ad principium autem:) Capra vocatur: quando autem sine hac passione, Trabs. Si vero longitudines exhalationis secundum parva, & multipliciter dispersæ fuerint, & similiter secundum latitudinem, & profunditatem, Sydera, quæ videntur volare, fiunt. Aliquando igitur à motu exhalatio exusta generat

* *ἰωίεξ-
καυμῆ.*

*Flamma
quid.*

† *a. l. autō
iam.*

nerat ipsa, aliquando autem ab aëre, propter frigus coacta, extruditur, & segregatur calidū. quapropter & latio ipsorum assimilatur magis projectioni, sed non exustioni. Dubitabit enim aliquis, vtrum veluti quæ sub lucernis posita exhalatio à superiori flamma accendit interiorem lucernam: (mirabilis enim & huius velocitas est, & similis projectioni, sed non vt alius, & alius fiat ignis:) an projectiones eiusdem corporis sunt discursus. Videtur itaq; propter ambo. etenim sic, vt quæ à lucerna fit: & quædā, quia expelluntur proiciuntur, veluti ex digitis nuclei, vt & in terram, & in mare videantur cadere, & noctu, & per diē, serenitate existente. deorsum autem iaciuntur, quia densitas deorsum inclinat propellens. quapropter & fulmina deorsum cadunt. omnium enim horum generatio, non exustio, sed segregatio ab expullione est. quoniam & secundum naturam calidum sursum natum est ferti omne. Quæcunque igitur magis in supremo loco coguntur, exusta fiunt exhalatione: quæcunque autem demissius, segregata, propterea quòd congregatur, & frigesit humidior exhalatio. hæc enim congregata, & inspissata, deorsum tendens propellit, & deorsum facit calidi projectionem. Propter positionem autem exhalationis, qualitercunque posita habeat latitudinem, & profunditatē, sic fertur aut sursum, aut deorsum, aut ad latus. vt plurimum autem ad latus, propterea quòd duabus feratur lationibus, violentia quidem deorsum, natura autem sursum. omnia enim secundum diametrum feruntur talia. quapropter & discurrentium syderum plurima obliqua fit latio. Omnium itaque horum causa, vt materia qui-

*Dubitatio,
quomodo Sy-
dera discun-
rentus gi-
gnantur.*

Solutio.

*Propter
quid sydera
cadentia vs
in pluribus
descendant
transuersa-
liter.*

dem,

dem, exhalatio, vt autem mouens, aliquando quidem quæ sursum latio, aliquando autem aëris concrefcētis coagulatio. Omnia autem hæc sub Luna fiunt. Signum autem est, apparēs ipsorum velocitas, similis existens iis, quæ à nobis proiiciuntur: quæ, quia prope nos sunt, multum videntur velocitate prætergredi & astra, & Solem, & Lunam.

Caput Secundum. De Imaginum causa, nocte apparentium.

Apparent autem aliquando noctu, serenitate existente, consistentes multæ imagines in cœlo, veluti Hiatus, & Fouæ, & Sanguinei colores. Causa autem & in his eadem. Cum enim manifestus est consistens qui sursum aër, vt ignitio fiat, & ignitio aliquando quidem talis fit, vt flamma videatur ardere, aliquando autem veluti trabes † ferantur, & sydera, nullum inconueniens est, si coloretur idem hic aër concrefcēs, omnimodis coloribus. per spissius enim transparens minus lumen, & refractionem suscipiens aër, omnimodos colores faciet. maxime autem puniceum, aut purpureum, quia hi maxime ex igneo, & albo fiunt, permistis secundum superappositiones, veluti orientia astra, & occumbentia, si fuerit æstus, & per fumum punicea apparent. Et refractione etiam facient, cum speculum fuerit tale, vt non figuram, sed colorem suscipiat. Quare autem non multo tempore maneat hæc, consistentia causa est, velox existens. Hiatus autem, disrupto lumine, ex obscuro, & nigro facit vt videatur habere aliquam profunditatem. Saepe autem ex talibus
& Tra

† a. l. appa-
reant.

& Trabes excidunt, cum concretum fuerit magis, coëns autem amplius, Hiatus videtur. Omnino autem in nigro album multas facit varietates, veluti flamma in fumo. Die igitur Sol prohibet, nocte autem, excepto puniceo, alij propter similem colorationem non apparet. De discurrentibus igitur astris, & ignitis, adhuc autem & de aliis imaginibus talibus, quæcunq; festinas faciunt imaginationes, has existimare oportet causas.

Caput Tertium. De Cometis. Antiquorum opinioniones, ac earum consutationes.

DE Cometis autè, & vocato Lacte dicamus, cū dubitauerimus ad dicta ab aliis primo. Anaxagoras igitur, & Democritus aiunt esse cometas * coapparentiam errantium stellarum, cum, propterea quòd propè veniunt, videantur tangere se inuicem. Kalicorum autem quidã, vocatorumque Pythagoræorum vnũ dicunt ipsum esse errantium syderum, sed post multum tempus apparitionem ipsius esse, & excessum ad modicum, quod accidit & circa Mercurij stellam, quia enim modicum superascendit, sæpe non apparet, ita vt post tempus multum appareat. Similiter autem his & qui sub Hippocrate Chio, & discipulo eius Aeschylø enunciauerunt: sed comam non ex seipso aiunt habere, sed errantem propter locum aliquando accipere, refractò nostro visu ab humore attracto ab ipso ad Solem. Quia autem subdeficit tardissime tempore, apparere post tempus plurimum aliorum astrorum, vt cū ex eodem appareat subdefecisse per totum suum circulum.

subdefi

*Anaxago-
Demetri-
sus.*

* *σύμφω-
σιν.
Pythagoræi.*

*Hippocra-
tes.
Aeschylus.*

subdeficere autem ipsum, & ad vrsam, & ad austrum. In intermedio igitur loco † tropicorum non attrahere aquam ad seipsum, quia exusta est à Solis latione. Ad Austrum autem quando feratur, copiam quidem habere talis humiditatis. † sed, quia parua est sectio circuli, quæ super terram, quæ autem deorsum multiplex, non posse visum hominum fractum ferri ad solem, † neque ipsi tropico appropinquante, neque in æstiuis versionibus existente Sole. quapropter in his quidem locis neq; fieri cometen ipsum.

† a. l. sed, quia paruum est quod supra ipsum circuli: quod vero infra, multo copiosius.

† a. l. neque ipsi tropico austrino.

Cometes an ex errantibus.

* τῶν ζωνῶν. Ἰαν. 20. diaco. fr. gnifero.

Quando vero ad Boream subdefecerit, accipere comam, quia magna est circumferentia, quæ est supra horizontem. quæ autem est subtus, pars circuli, parua: facile enim visum hominum pertingere tunc ad Solem. Omnibus autem his hæc quidem communiter accidit dicere impossibilia, hæc autem & separatim. Primo igitur dicentibus quod errantium est vna stellarum cometes. Errantes enim omnes, in circulo animalium paruorum subdeficiunt: cometæ autem multi visi sunt extra circulum. Deinde & plures vno simul facti sunt sæpe. Ad hæc autem, si propter refractionem comam habent, sicut ait Aeschylus, & Hippocrates, oportebat aliquando apparere & sine coma stellam hanc, quoniam subdeficit quidem & ad alia loca, comam autem habet non vbique. nunc autem nulla visa est præter quinque stellas. istæ autem sæpe simul omnes eleuatæ apparent super horizontem. Et manifestis autem existentibus ipsis omnibus, & non apparentibus omnibus, sed quibusdam existentibus apud Solem, nihilominus cometæ apparent facti sæpe. At verò neque hoc verum, quod in loco ad Vrsam sit cometes solus,

simul

simul & sole existēte circa versiones æstiuales. Magnus enim ille cometes factus circa eum, qui in Achaia fuit, terræ motum, & circa fluctus ascēsum ab occasibus æquinoctialibus ortus fuit. Et ad austrum iam multi facti sunt. Imperante autem Athenis Eucle Molonis, facta fuit comata stella mense * Ianuario, Sole existēte circa versiones hyemales. Et quidem tantam refractionem fieri & ipsi impossibiliū esse aiunt. Commune autem his, & contactum dicentibus, primo quidem, quod & non errantium comam accipiunt quædam, & hoc non solum Aegypciis credere oportet (etenim illi aiunt) sed & nos vidimus. Earum enim quæ sunt in femore canis, stella quædam habuit comam, obscuram tamen. intendentibus enim in ipsam hebes fiebat lumen: adicientibus autem sensim visum, maius. Adhæc autem omnes, qui nostris temporibus visi sunt, sine occasu disparuerunt in loco super horizontem, cōsumpti paulatim, ita, vt neque vnus stellæ dereliqueretur corpus, neque plurium. Quoniam & magna stella, de qua prius meminimus, apparuit quidē hyeme in gelu, & serenitate à vespera, Aristæo imperante. & prima quidem die nō apparuit, tanquam præoccumbens ante Solem, sequenti autem apparuit quantum contingit. minimum enim subdefecit, & mox occubuit. lumen autem se extendit vsque ad tertiam partem cœli, veluti saltus. quapropter & vocata fuit via. ascendit autem vsque ad zonam Orionis, & ibi dissoluta fuit. Atqui Democritus concertauit pro opinione sua. ait enim apparuisse, dissolutis cometis, & stellas quasdam. Hoc autem non oportebat aliquando quidem fieri, aliquando autem

Euclis.* γαμήνη
λίαν*Aegypcijs.**Aristæo.**Democritus.*

*Caput Quartum. De ordine ignis, & aeris ad ipsum
caelum. Cur in suprema aëris regione Nubes non
fiant. De caliditate Solis in hac inferiora.*

*Quaestio,
cur summa
aëris regio
nubium ex-
perts.*

Reliquum autē est cū dubitauerimus di-
cere quomodo ordinata sunt duo ad pri-
mi corporis positionem. dico autem aërem, &
ignem. Et propter quā causam caliditas à su-
perioribus astris fit his, quæ sunt circa terram,
locis. De aëre igitur dicentes primo, sicut sup-
posuimus, dicamus sic & de his iterum. Si itaq;
fit aqua ex aëre, & aër ex aqua, propter quam
quidem causam non coguntur nubes in supe-
riori loco? conueniebat enim magis, quanto re-
motior à terra locus, & frigidior: quia neq; ita
propè astra calida existentia est, neque propè ra-
dios à terra refractos, qui prohibent propè ter-
ram cogi, disgregantes caliditate consistentias,
fiunt enim nubium congregationes, ubi desi-
nunt iam radij, propterea quòd sparguntur in
immensum. Aut igitur non ex omni aëre nata
est aqua fieri: aut, si similiter ex omni, qui circa
terram est, non solum aër est, sed veluti vapor.
quapropter rursus coguntur in aquam. At ve-
ro, si tantus existens aër omnis, vapor est, vide-
bitur utique multum excedere aëris natura, &
aquæ. si quidem superiores distantiq; plenæ sunt
corpore aliquo: & igne quidem impossibile,
quia exiccarentur utique alia omnia: relinqui-
tur itaq; aëre, & quæ circa terram totam, aqua.
vapor enim aquæ disgregatio est. De his igitur
dubitatum sit hoc modo. Nos autem dicamus,
simul & ad dicenda determinantes, & ad nunc
dicta. Quod enim est sursum, & vsque ad Lu-
nam, dicimus esse corpus alterum & ab igne, &
aëre.

aëre. quinimo & in ipso, hoc quidè purius esse, illud autem minus syncerum, & differentias habere, & maxime quâ desinit ad aërem, & ad eum, qui circa terram, mundum. Cum autem fertur primum elementum circulo, & corpora, quæ in ipso sunt, id, quod propinquum est, semper inferioris mundi, & corporis motu disgregatum accenditur, & facit caliditatem. Oportet autè intelligere sic, & hinc cum incæperimus. quod enim sub ea, quæ sursum est, circumlacione corpus, velut materia quædam existens, & potentia calida, & frigida, & sicca, & humida, & quæcunque aliæ has sequuntur passiones, fit talis, & est & à motu, & immobilitate, cuius causam, & principium diximus prius. In medio igitur, & circa medium est grauissimum, & frigidissimum segregatum, terra, & aqua. circa hæc autem, & attigua his, & aër, & quod propter consuetudinem vocamus ignem, non est autem ignis. excessus enim calidi, & veluti feruor est ignis. Sed oportet intelligere dicti à nobis aëris id, quod est circa terram, velut humidum, & calidum esse, propterea quòd vaporet, & exhalationem habeat terræ: quod autem super hoc, calidum iam, & siccum. Est enim Vaporis natura, humidum, & calidum: Exhalationis autem, calidum, & siccum. Et est vapor quidem potentia, velut aqua: exhalatio autem potentia, velut ignis. Cur igitur in eo, qui sursum est, loco non cogantur nubes, hanc existimandum est causam esse, quia non inest aër solum, sed magis ignis. Nihil autem prohibet & propter circularem lacionem prohiberi nubes cogi in superiori loco. Fluere enim necessariū est omnem in circuitu aërem, quicumque non intrā

Vaporis, & Exhalationis natura.

Quæstionis solutio. cur nubes in supremo loco non cogantur.

*Aliqui sunt
mōtes, quos
vērī nō per-
tingunt.*

circunferentiam capitur definientem, vt & terra sphaerica sit tota. videtur enim & nunc ventorum generatio in stagnantibus locis terræ, & non excedunt venti altos montes. Fluit autem aër circulariter, quia simul trahitur cum totius circulatione. ignis enim cum eo, quod sursum est, elemento, cum igne autem aër continuus est. Quare & propter motum prohibetur congregari in aquam. sed semper quæcunque particula ipsius grauescit, extruso in superiorem locum calido, deorsum fertur. alia autem, in parte simul sursum fertur cum exhalato igne. & sic continue hoc quidem perseverat, aër plenum existens, hoc autem igne: & semper aliud, & aliud sit vnumquodque ipsorum. De eo igitur, quod est non fieri nubes, neque in aquam congregationem, & quomodo oporteat accipere de loco intermedio astrorum, & terræ, & quo est corpore plenus, tot dicta sint. De facta autem caliditate, quam exhibet Sol, magis quidem secundum se, & diligenter in iis, quæ de sensu, conuenit dicere, calidum enim passio quædam sensus est. Propter quam autem causam fit, non talibus existentibus illis secundum naturam, dicendum est & nunc. Videmus itaque motum, quod potest disgregare aërem, & ignire, vt & quæ feruntur lique fieri videantur sæpe. Vt igitur fiat tepor, & calor, sufficiens est efficere etiam Solis latitudo tantum. velocem etenim oportet, & non longe esse. Quæ igitur astrorum est, velox quidem, longe autem: quæ autem Lunæ, deorsum quidem, tarda autem: quæ autem Solis, ambo hæc habet sufficienter. Fieri autem magis simul cum Sole ipso caliditatem rationale est, sumentes simile ex iis, quæ apud nos sunt.

funt. etenim hic eorum, quæ violentia feruntur, vicinus aër maxime fit calidus. & hoc rationabiliter accidit. maxime enim motus solidi disgregat ipsum. Et propter hanc igitur causam pertingit ad hunc locum caliditas, & quia ambiens ignis aërem spargitur motu frequenter, & fertur violentia deorsum. Signum autem sufficiens, quòd qui sursum est locus non sit calidus, neque ignitus, est etiam discursus astorum. ibi enim non fiunt, deorsum autem: quævis quæ magis mouentur, & citius, igniantur citius. Adhæc autem Sol, qui maxime esse videtur calidus, videtur albus, sed non igneus existens.

*Quòd astra
nō sint aëre
calida.*

Summa Secunda. De his, quæ in superiori loco generantur.

Capitulum Primum. De causis accensarum. Flammarum, discurrentium Syderum, Trabium, & Caprarum.

Is autè determinatis, dicamus propter quam causam Flammæ accensæ apparent circa cælum, & discurrentia Sydera, & vocati à quibusdã Trabes, & Capræ. hæc enim omnia sunt idem, & per eandem causam: differunt autem ipso magis, & minus. Principium autem & horum, & multorum aliorum hoc est. Calefacta enim terra à Sole, exhalationem necessarium est fieri, non simplicem, vt quidam putant, sed duplicem, hanc quidem magis vaporosam, illam autè magis spirituosam. illam quidem, quæ eius, quod in terra, & super terram est, humidi, vaporem: hanc autè, quæ ipsius terræ

terræ existentis siccæ, fumosam, & harum, spirituofam quidem supereminere, propter calidum: humidiorē autem subesse, propter pondus. Et propterea hoc modo ordinatū est quod in circuitu, primo enim sub circulari latitōne est calidum, & siccum, quod dicimus Ignem, innominatum enim est, & commune in omni fumosa disgregatione. attamen, quia maxime natum est tale corpus exuri, sic necessarium est uti nominibus. Sub hac autē natura Aër. Oportet autem intelligere, veluti v succensum fomitem, hoc, quod nunc diximus ignem, extensum esse circa vltimum sphaeræ, quæ circa terrā est, ut modicum motum sortiēns exuratur sæpe, sicut fumus. est enim Flamma spiritus sicci ardor. Quā igitur maxime opportune se habeat talis consistentia, quando à circulatione mota fuerit aliqualitèr, exuritur. Differt igitur secundum succensi fomitis positionem, aut multitudinem. Si enim latitudinem habeat, & longitudinem succensus fomes, sæpenumero videtur accensa flamma, veluti in arca ardente stipula. Si autem secundum longitudinem solummodo, qui vocantur Trabes, & Capræ, & Sydera. Et si quidem maior sit succensus fomes secundū longitudinem, quā secundum latitudinē, quandoquidem quasi excintillat, simul autem ardens: (hoc autem fit, propterea quod igitur secundum modica quidem, ad principium autē:) Capra vocatur: quando autem sine hac passione, Trabs. Si vero longitudines exhalationis secundum parua, & multipliciter dispersæ fuerint, & similiter secundum latitudinem, & profunditatem, Sydera, quæ videntur volare, fiunt. Aliquando igitur à motu exhalatio exusta generat

* ἰσικ-
καυμῶ.

Flamma
quid.

† a. l. autē
iam.

nerat ipsa, aliquando autem ab aëre, propter frigus coacto, extruditur, & segregatur calidū. quapropter & latio ipsorum assimilatur magis projectioni, sed non exustioni. Dubitabit enim aliquis, vtrum veluti quæ sub lucernis posita exhalatio à superiori flamma accendit interiorem lucernam: (mirabilis enim & huius velocitas est, & similis projectioni, sed non vt alius, & alius fiat ignis:) an projectiones eiusdem corporis sunt discursus. Videtur itaq; propter ambo. etenim sic, vt quæ à lucerna fit: & quædā, quia expelluntur proiciuntur, veluti ex digitis nuclei, vt & in terram, & in mare videantur cadere, & noctu, & per diē, serenitate existente. deorsum autem iaciuntur, quia densitas deorsum inclinat propellens. quapropter & fulmina deorsum cadunt. omnium enim horum generatio, non exustio, sed segregatio ab expulsionem est. quoniam & secundum naturam calidum sursum natum est ferri omne. Quæcunque igitur magis in supremo loco coguntur, exusta fiunt exhalatione: quæcunque autem demissius, segregata, propterea quod congregatur, & frigesit humidior exhalatio. hæc enim congregata, & inspissata, deorsum tendens propellit, & deorsum facit calidi projectionem. Propter positionem autem exhalationis, qualitercunque posita habeat latitudinem, & profunditatē, sic fertur aut sursum, aut deorsum, aut ad latus. vt plurimum autem ad latus, propterea quod duabus feratur lationibus, violentia quidem deorsum, natura autem sursum. omnia enim secundum diametrum feruntur talia. quapropter & discurrentium syderum plurima obliqua fit latio. Omnium itaque horum causa, vt materia quidem,

*Dubitatio,
quomodo Sydera discurrentia gignantur.*

Solutio.

Propter quid sydera cadentia vs in pluribus descendunt transversaliter.

dem, exhalatio, vt autem mouens, aliquando quidem quæ sursum latio, aliquando autem aëris concrefcētis coagulatio. Omnia autem hæc sub Luna fiunt. Signum autem est, apparēs ipsorum velocitas, similis existens iis, quæ à nobis proiiciuntur: iux, quia prope nos sunt, multum videntur velocitate prætergredi & astra, & Solem, & Lunam.

Caput Secundum. De Imaginum causa, nocte apparentium.

Apparent autem aliquando noctu, serenitate existente, consistentes multæ imagines in cælo, veluti Hiatus, & Fouæ, & Sanguinei colores. Causa autem & in his eadem. Cum enim manifestus est consistens qui sursum aër, vt ignitio fiat, & ignitio aliquando quidem talis fit, vt flamma videatur ardere, aliquando autem veluti trabes † ferantur, & sydera, nullum inconueniens est, si coloretur idem hic aër concrefcēs, omnimodis coloribus. per spissius enim transpatens minus lumen, & refractionem suscipiens aër, omnimodos colores faciet. maxime autem puniceum, aut purpureum, quia hi maxime ex igneo, & albo fiunt, permistis secundum superappositiones, veluti orientia astra, & occumbentia, si fuerit æstus, & per fumum punicea apparent. Et refractione etiam facient, cum speculum fuerit tale, vt non figuram, sed colorem suscipiat. Quare autem non multo tempore maneant hæc, consistentia causa est, velox existens. Hiatus autem, disrupto lumine, ex obscuro, & nigro facit vt videatur habere aliquam profunditatem. Saepe autem ex talibus
& Tra

† a. l. appa-
reant.

& Trabes excidunt, cum concretum fuerit magis, cōiens autem amplius, Hiatus videtur. Omnino autem in nigro album multas facit varietates, veluti flamma in fumo. Die igitur Sol prohibet, nocte autem, excepto puniceo, alij propter similem colorationem non apparet. De discurrentibus igitur astris, & ignitis, adhuc autem & de aliis imaginibus talibus, quæcunq; festinas faciunt imaginationes, has existimare oportet causas.

Caput Tertium. De Cometis. Antiquorum opinioniones, ac earum consutationes.

DE Cometis autē, & vocato Lacte dicamus, *Anaxago-*
 cū dubitauerimus ad dicta ab aliis primo. *Democri-*
 Anaxagoras igitur, & Democritus aiunt esse *tus.*
 cometas + coapparentiam errantium stellarum, * *σῦμφορ-*
 cū, propterea quod propè veniunt, videantur *σι.*
 tangere se inuicem. Italicorum autem quidā, *Pythagorai.*
 vocatorūque Pythagoræorum vnum dicunt
 ipsum esse errantium syderum, sed post mul-
 tum tempus apparitionem ipsius esse, & exces-
 sum ad modicum, quod accidit & circa Mercu-
 rij stellam, quia enim modicum superascendit,
 sæpe non apparet, ita vt post tempus multum
 appareat. Similiter autem his & qui sub Hip-
 pocrate Chio, & discipulo eius Aeschylō enun-
 ciauerunt: sed comam non ex seipso aiunt ha-
 bere, sed errantem propter locum aliquando
 accipere, refractō nostro visu ab humore attra-
 ctō ab ipso ad Solem. Quia autem subdeficit tar-
 distime tempore, apparere post tempus pluri-
 mum aliorum astrorum, vt cū ex eodem ap-
 pareat subdefecisse per totum suum circulum.
 subdefi

*Hippocra-
tes.
Aeschylus.*

simul & sole existēte circa versiones æstiuales. Magnus enim ille cometes factus circa eum, qui in Achaïa fuit, terræ motum, & circa fluctus ascēsum ab occasibus æquinoctialibus ortus fuit. Et ad austrum iam multi facti sunt. Imperante autem Athenis Eucle Molonis, facta fuit comata stella mense + Ianuario, Sole existēte circa versiones hyemales. Et quidem tantam refractionem fieri & ipsi impossibiliū esse aiunt. Commune autem his, & contactum dicentibus, primo quidem, quod & non errantium comam accipiunt quædam. & hoc non solum Aegyptiis credere oportet (etenim illi aiūt) sed & nos vidimus. Earum enim quæ sunt in femore canis, stella quædam habuit comam, obscuram tamen. intendentibus enim in ipsam hebes fiebat lumen: adiicientibus autem sensim visum, maius. Adhæc autem omnes, qui nostris temporibus visi sunt, sine occasu disparuerunt in loco super horizontem, cōsumpti paulatim, ita, vt neque vnus stellæ derelingeretur corpus, neque plurium. Quoniam & magna stella, de qua prius meminimus, apparuit quidē hyeme in gelu, & serenitate à vespera, Aristæo imperante. & prima quidem die nō apparuit, tanquam præoccumbens ante Solem, sequenti autem apparuit quantum contingit. minimum enim subdefecit, & mox occubuit. lumen autem se extendit vsque ad tertiam partem cœli, veluti saltus. quapropter & vocata fuit via. ascendit autem vsque ad zonam Orionis, & ibi dissoluta fuit. Atqui Democritus concertauit pro opinione sua. ait enim apparuisse, dissolutis cometis, & stellas quasdam. Hoc autem non oportebat aliquando quidem fieri, aliquando autem

Eucle.* γαμή-
λιών ☉.*Aegyptij.**Aristæo.**Democri-
tus.*

nō, sed semper. Ad hæc autem & Aegyptij aiunt errantium & ad seipsas, & ad non errantes fieri conuentus, & ipsi vidimus iam bis stellam Iouis in Geminis subeuntem quandam, & occultasse, sed non cometen factum. Præterea autem & ex ratione manifestum. Stellæ enim etsi maiores, & minores appareâr, attamen indiuisibiles per se esse videntur. Quemadmodum igitur &, si essent indiuisibiles, tangentes nullam vtique facerent magnitudinem maiorem, sic & quoniam non sunt quidem, videntur autem indiuisibiles, & coeuntes, nihil videbûtur maiores secundum magnitudinem existere. Quod igitur dictæ de ipsis causæ falsæ existunt, & si non per plura, attamen & per hæc sufficienter patet.

Caput Quartum. De Cometarum causis, ac eorum differentis Aristotelis opinio.

Quoniam autem de immanifestis sensui putamus sufficienter demonstrasse secundum rationem, si ad possibile reduxerimus, ex his, quæ nunc dicuntur existimabit vtique aliquis sic de his maxime accidere. Supponitur enim nobis mundi eius, qui circa terram, quantum sub circulari est latitudo, esse primam partem exhalationem siccam, & calidam. Ipsa autem, & continui sub ipsa aëris adhuc multum, simul circumducitur circa terram à latitudo, & motu circulari. cum autem fertur, & mouetur hoc modo, quacunque contigerit, bene temperata existens, sæpe igitur. quapropter dicimus fieri & sparsorum tyderum discursus. Cum igitur in talem condensationem inciderit propter superiorum motum principium igneum, neque

neque sic multum valde, vt cito, & ad multum exurat, neque sic debile, vt extingatur cito, sed maius, & ad multum, simul aurem ab inferius accidat ascendere bene temperatam exhalationem, hoc fit stella comata, qualitercunque exhalatum extiterit figuratum. Si enim omni- que similiter, Cometes: si autem in longitudinem, vocatur + Barbata. Sicut autem talis latio, stellæ videtur esse, sic & mansio, quasi stellæ mansio videtur esse. Simile enim est id, quod fit, velut si quis in palarum cumulum, & multitudinem impulserit titionem, aut ignis principium iniecerit modicum. videtur enim similis & syderum discursus huic. cito enim propter aptam dispositionem succensi fomixis succedit in longitudinem. Si itaque hoc maneat, & non consumatur pertransiens, quæ maxime densatus est succensus fomes, fiet vtique principium latio- nis consummatio discursionis. Talis & comata est stella, vt discursus syderis, habens in seipso terminum, & principium. Quando igitur in ipso inferiori loco principium consistentiæ fuerit, per se apparet cometes. quando autem sub astrorum aliquo, aut non errantium, aut errantium à motu constiterit exhalatio, tunc cometes fit horum aliquis. Non enim apud ipsa astra coma fit. sed quemadmodum + areæ circa Solem, & Lunam apparent, assequentes, etiam si transferantur astra, cum sic fuerit condensatus aër, vt passio hæc fiat sub Solis itinere, sic & coma atris, velut area est. Attamen area quidem fit propter refractionem talis secundum colorem, ibi autem in ipsis exhalationibus color apprensus est. Quando igitur iuxta stellam facta fuerit talis concretio, eadem necesse est appa-

Causa, & modus generationis cometæ.
* πωζω-
νίος.

* αἰ ἀλ. α.

rere latrone, & moueri cometen, quã quidem fertur stella. cum autem constiterit per se, tunc tardantes videntur. talis enim est latio mundi, qui circa terram. Hoc enim maxime indicat non esse refractionem quandam cometen, vt area in succenso fomite puro, ad ipsam stellam; factam, & non, vt dicunt Hippocratici, ad Solem, quia & per se fit cometa sepe, & frequentius, quã circa aliquas determinatarum stellarum. De area igitur causam posterius dicemus. De eo autem, quod est esse igneam consistentiam ipsorum, argumētum oportet putare, quòd significant facti plures flatus, & siccitates. Palam enim est quòd fiunt, propterea quòd multa est talis excretio. quare siccitatem necessarium est esse aërem, & disgregari, & dissolui euaporans humidum à multitudine calidæ exhalationis, ita vt non cogatur facile in aquam. Manifestius autem dicemus & de hac passione, quando & de flatibus dicendi fuerit tempus, Quando igitur crebri, & multi apparent, sicut dicimus, sicci, & spirituosii fiunt anni notabiliter. Quando autem rariores, & tenuiores magnitudine, similiter quidem non fit tale. At tamen frequenter fit quidam excessus spiritus, aut secundum tempus, aut secundum magnitudinem. Quoniam & quando in Aegos fluuiis, cecidit lapis, ex aëre, à flatu eleuatus cecidit per diem. fuit autem & tunc comata stella, facta à vespera. Et circa magnam stellam comatam sicca erat hyems, & borealis. Et fluxus propter contrarietatem ventorum factus fuit. In sinu enim Boreas dominabatur, extra autem Auster flabat magnus. Adhuc autem Nicomacho Atheniensibus præside factus fuit paucis diebus

Hippocratici.

** αὐχμὲς
squalores.*

*Lapidis a-
pud Aegos
fluuios ex
aëre casus.*

diebus cometes circa æquinotialem circum-
 lum, non à vespera faciens ortum, in quo qui
 circa Corinthum flatus euenit. Eius autè, quòd
 est non fieri multos, neque sæpe cometas, & *Cometa cur*
 magis extra tropicos quàm intra, causa est So- *non plures*
 lis, & astrorum motus, non solum segregans ca- *oriantur.*
 lidum, sed & disgregans quod consistit. Maxi-
 me autem causa est, quòd plurimum in lactis
 congregatur regionem.

*Caput Quintum. De Lacteo circulo Antiquo-
 rum opiniones, earumque confutationes.*

Q Valiter autem, & propter quam causam
 fit, & quid est Lac, dicamus iam. præper-
 curremus autem & de hoc quæ ab aliis dicta
 sunt primo. Vocatorum igitur Pythagoreo-
 rum, quidam aiunt viam esse hanc. hi quidem
 excidentium cuiusdam astrorum, secundum
 dictam sub Phaëthonte lationem: hi autem So- *Phaëthos.*
 lem hoc circulo delatum esse aliquando aiunt.
 Velut igitur exustum esse hunc locum, aut ali-
 quam aliam talem passionem passum esse à
 latione ipsorum. Inconueniens autem est non
 cointelligere quod, siquidem hæc erat causa,
 oportebat & Zodiacum circumulum sic se habere,
 & magis, quàm eum, qui Lactis. omnia enim
 in ipso feruntur errantia, & non Sol solus. Ma-
 nifestus autem est nobis totus circulus. semper
 enim ipsius manifestus est semicirculus nocte,
 sed nihil videtur tale passus, nisi si qua copu-
 latur pars ipsius ad Lactis circumulum. Anaxago- *Anaxagor.*
 rici autem, & Democritici lumen esse Lac aiunt *Democri-*
 astrorum quorundam: Solem enim cum sub *tus.*
 terra fertur, non respicere quædam astrorum.

Quæcunque igitur aspiciuntur ab ipso, horum quidem non apparere lumen: prohiberi enim à Solis radiis. quibuscunque autem obstitit terra, ita vt non aspiciantur à Sole, horum propriū lumen aiunt esse. Lac. Manifestum autem quòd & hoc impossibile. Lac enim semper idem in eisdem est astris, apparet enim maximus esse circulus, à Sole autem semper altera, quæ non aspiciuntur, quia non in eodem manet loco. oportebat igitur, cum transfertur Sol, transferri & Lac, nunc autem non apparet hoc factum. Adhæc autem si, quemadmodum ostenditur in iis, quæ circa Astrologiam, speculationibus, Solis magnitudo maior est quàm terræ, & distantia multo maior aëtherum ad terram, quàm Solis, sicut Solis ad terram, quàm Lunæ, non vtiq; longe alicubi à terra conus, qui à Sole coniciet radios, neque vtiq; umbra terræ, quæ vocatur nox, erit apud astra: sed necesse Solem omnia astra circumspicere, & nulli ipsorum terram obistere. Amplius autem est Tertia quædam opinio de ipso. Dicunt enim quidam Lac esse refractionem nostri visus ad Solem, sicut & stel lam comatam. Impossibile autem est & hoc. Si enim videns quieuerit, & speculum, & quod videtur omne, in eodem signo, speculi eadem apparebit vtiq; pars imaginis. si autem moueatur speculum, & quod videtur, in eadem quidè distantia ad videns, & quiescens, ad inuicem autem neque æque velociter, neque in eadem semper distantia, impossibile eandem imaginem in eadem esse parte speculi. Quæ autem in laetis circulo feruntur astra, & Sol, ad quem fit refractione, mouentur, manentibus nobis, & similiter, & æqualiter ad nos distantia, à seipsis autem

non æqualiter, aliquando enim mediis noctibus Delphin oritur, aliquando vero diluculo: partes autem Lactis eadem manet in vno quoque, atqui non oportebat, si erat imago, sed non in eisdem adhuc esset hæc passio locis. Amplius autem noctu in aqua, & talibus speculis Lac quidem illucescit aspicientibus, vitium autem refrægi ad Solem quomodo est possibile? Quodd igitur neque via planetarum vilius, neque lumen est astrorum, quæ non videntur, neque refractione, ex his manifestum est. Terè autem hæc solum sunt, quæ vsq; nunc tradita sunt ab aliis.

Caput Sextum. De Lactei circuli essentia opinio propria.

NOs autem dicamus, cum reassumpserimus suppositum nobis principium. Dicitur enim est prius quodd extremum dicti aëris potentiam habet ignis, ita vt, motu disgregato aëre, segregetur talis consistentia, qualem & cometas stellas esse dicimus. Tale itaque oportet intelligere fieri, quod in illis, cum non ipsa per se facta fuerit talis excretio, sed sub aliquo astrorum, aut fixorum, aut errantium, tunc enim tales videntur comete, quia assequuntur ipsorum lationem, quæ admodum Solem talis concretio, à qua propter refractione aëre apparetur dicimus, cum sic fuerit dispositus aër. Quod itaque secundum vnum astrorum accidit, hoc oportet accipere fieri circa totum cælum, & superiorem lationem omnem. Rationabile enim est, siquidem vnus aëris motus incendit, & eum, qui omnium est facere tale aliquid, † & exufflare & eum his adhuc secundum quem locum creber-

† a. l. & ex
citare aëre,
& disgrega
re propter
circuli ma-
gnitudinem

rima, & plurima, & maxima existunt astra. Zodiacus igitur propter Solis lationem, & planetarum dissoluit talem consistentiam. quapropter multi quidem cometarum extra tropicos fiunt. Amplius autem neque circa Solem, neque circa Lunam fit coma: citius enim disgregant, quàm vt coacta sit talis concretio. iste autem circulus, in quo Lac apparet aspicientibus, & maximus existens est, & positu situs sic, vt multum tropicos excedat. Adhæc autem locus plenus est astris maximis, & fulgidissimis, & adhuc sparsis vocatis (hoc autem est & oculis videre manifestum) vt & propter hoc continue, & semper hæc omnis aggregetur concretio. Signum autem est. Etenim ipsius circuli amplius lumen est in altero semicirculo, habente duplatum. in hoc anim plura, & crebriora sunt astra, quàm in altero, tanquam non propter alteram aliquam causam fiat lustratio, quàm propter astrorum lationem. Si enim & in hoc circulo fit, in quo plurima ponuntur astrorum, & ipsius circuli in eo, quod magis videtur spissum esse, & magnitudine, & multitudine astrorum, hanc par est existimare conuenientissimam causam esse passionis. Consideretur autem & circulus, & quæ sunt in ipso astra, ex descriptione. Sparsa autem vocata sic quidem in sphaeram non erit ordinare, quia nullâ habet assidue vnumquodque positionem manifestam. ad cælum autem respicientibus est palam. in solo enim hoc circulorum intermedia plena talibus astris sunt: in aliis autem deficiunt manifeste. Quare siquidem, & cur appareant cometæ approbamus causam, tanquam dictam mediocriter, & de Lactæ eodem modo existimandum est sese habere.

quod

*Qualiter
fit circulus
Lactæ.*

quod enim ibi circa vnum est passio, coma, hoc idem circa circulum quendam accidit fieri. Et est Lac, vt ita dicam, veluti definitum, maximi propter segregationem coma circuli. Quapropter, quemadmodum prius diximus, non multi, neque sæpe fiunt cometæ, quia continue segregata est, & segregatur, secundum vnumquemque circuitum. in hunc locum semper talis consistentia. De factis igitur in eo, qui est circa terram, mundo, continuo superioribus lationibus, dictum est, & de discursu astrorum, & ignita flamma, adhuc autem de cometis, & vocato lacte. ferè enim sunt tot passiones, appàrentes circa hunc locum.

Summa Tertia. De his, quæ in loco inferiori, terra propinquiori generantur.

Caput Primum. De generatione Vaporis, Nubis, Caligine, Pluuia, Rosæ, Præniæ, & Nisii.

DE loco autem, positione secundo post hunc primo autem circa terram, dicamus. Iste enim locus communis est aquæ, & aëri, & accidentibus circa superiorem generationem ipsius. sumendum autem & horum principia, & causas omniũ similiter. Quod igitur est, vt mouens, & præcipuum, & primum principiorum, circulus est, in quo manifeste Solis latitudo, disgregans, & congregans, ex eo quia propè fit, aut longius, causa generationis, & corruptionis est. Manente autem terra, quod circa ipsam est humidum, à radiis, & ab alia, quæ desuper est, caliditate eua porans, fertur sursum. Cum autem

caliditas, quæ duxit ipsum sursum, derelinquitur & illa quidem disperditur ad superiorem locum, hæc autem & extinguitur. propterea quod suspenditur longius in aërem, qui est super terram, cogitur iterum vapor infrigidatus, & propter derelictionem caloris, & propter locum, & fit aqua ex aëre: facta autem iterum fertur ad terram. Est autem quæ quidem ex aqua exhalatio, Vapor: quæ autem ex aëre in aquam, Nubes: Caligo autem, nebulae decidentia, eius, quæ in aquam concretionis. quapropter signum magis est serenitatis, quam aquarum. est enim caligo, veluti nebula sterilis. Fit autem circulus iste, imitans Solis circulum. simul enim ille ad latera permutatur, & iste sursum, & deorsum. Oportet autem intelligere hunc veluti fluvium, fluere circulariter sursum, & deorsum, communem aëris, & aquæ. propè enim existente Sole, vaporis sursum fluit fluuius. Cum autem elongatur, aquæ deorsum. & hoc perenne vult fieri, secundum ordinem. Quare, si obscure dicebant Oceanum priores, forte utique hunc fluvium dicebant circulariter fluentem circa terram. Cum autem eleuatur humidum semper propter calidi virtutem, & iterum fertur deorsum propter infrigidationem ad terram, propriè nomina passionibus imponuntur, & quibusdam differentiis ipsarum. cum enim secundum modica feratur, Gutta: cum autem secundum maiores partes, Pluvia vocatur. Ex eo autem, quod in die euaporat, quantum non suspensum fuerit, propter paucitatem sursum ducentis ipsum ignis, ad eam, quæ eleuatur; aqua, iterum cum deorsum feratur, quando infrigidatum fuerit noctu, vocatur Ros, & Pruina:

Pruina.

Præna quidē, quando vapor congelatur prius, quàm in aquam concretus fuerit iterum. fit autem hyeme, & magis in hyemalibus locis. Ros autem, cum concretus fuerit in aquam vapor, & neque sic fuerit tepor, vt exiccetur sursum ductum, neque sic frigus, vt congeletur vapor ipse, propterea quòd aut locus tepidior, aut anni tempus sit. Fit enim magis ros in temperie, & in temperatis locis, præna autem, sicut dictum est, econtrario. palam enim est quòd vapor calidior est aqua: habet enim eleuantem adhuc ignem. quare amplioris est. frigiditatis ipsum congelate. Fiunt autem ambo serenitate, & tranquillitate. neque enim eleuabuntur, non existente serenitate, neque coacta esse vtique poterunt, vento flante. Signum autem est, quòd fiunt hæc, quia non longe suspenditur vapor. in montibus enim non fit præna. Causa autem est, vna quidem hæc, quòd sursum ducitur ex cauis, & humidis locis. quare, veluti onus portans maius, sursum ducens caliditas, quàm secundum seipsam, non potest eleuate ipsum ad multum locum altitudinis, sed propè dimittit iterum. Alia autem est, quia diffluit maximè aër, existens in altis, qui dissoluit consistentiam talem. Fit autem ros vbique, australibus, non borealibus, præterquam in Ponto. ibi autem econtrario. borealibus enim fit, australibus autem non fit. Causa autè est similiter, sicut quòd teperie quidem fit, hyeme autem non. Auster enim temperie facit, Boreas autè hyemem. frigidus enim est. quare ex hyeme exhalationis extinguit caliditatè. In Ponto autè Auster quidem nõ sic facit temperiem, vt fiat vapor. Boreas autè, propter frigiditatè circumobstans, calidum

*Ros flau-
te Austro
non Borea
fieri, præter
quã in Pon-
to.*

calidum congregat. quare plus vaporat magis. Sæpe autem hoc & in exterioribus locis est videre fieri. vaporant enim putei borealibus magis, quam australibus, sed borealia quidem extinguunt, antequam coacta sit aliqua multitudo: in australibus autem sinitur congregari exhalatio. ipsa autem aqua non congelatur hic, quemadmodum in circa nubes loco. Inde enim tria veniunt corpora, quæ coguntur propter infrigidationem, aqua, & nix, & grando. Horum autem duo quidem proportionaliter, & propter easdem causas fiunt iis, quæ inferius, differentia secundum magis, & minus, & multitudinem, & paucitatem. Nix enim, & pruina idem, & pluvia, & ros. sed illud quidem multum, hoc autem paucum est. Pluvia enim ex multo vapore fit, qui infrigidatur. Huius autem causa est & locus multus, & tempus existens, in quo colligitur, & ex quo. Paucum autem, Ros. diaria enim est consistentia, & locus parvus. manifestat autem generatio, existens velox, & parva multitudo. Similiter autem & pruina, & nix. cum enim congelata est nubes, Nix est: cum autem vapor, Pruina. Quapropter aut temporis anni, aut regionis signum est frigidæ. non enim utique congelaretur, adhuc multa inexistente caliditate, si non superuinceret frigus. in nube enim adhuc inest multum calidum, residuum ignis, qui evaporare fecit ex terra humidum. Grando autem ibi quidem fit: in vaporante autem propinquo terræ hoc deficit. Quemadmodum enim diximus, ut quidem ibi nix, hic fit pruina, ut autem ibi pluvia, hic ros, ut autem ibi grando, hic non contra responderet simile causa autem, cum dixerimus de grandine, erit manifesta.

Nix causa, generatio, & accidentia.

Nix & pruina, pluvia & ros idem.

Caput Secundum. De Grandinis generatione.

Oportet autem accipere simul & accidentia circa generationem ipsius, & quæ non seducunt, & quæ videntur esse rationabilia. Est enim grando glacies. congelatur autem aqua hyeme. Grandines autem fiunt vere quidem, & autumno maxime, deinde & † maturationis fructuum tempore: hyeme autem rarius, & quando minus fuerit frigus. Et vniuersaliter fiunt grandines quidem in temperatioribus locis, niues autem in frigidioribus. Inconueniens autem est & congelari aquam in eo, qui est sursum, loco. neque enim congelatam esse possibile est, antequam facta sit aqua: neque aquam vllō tempore possibile est manere eleuatam. At vero neque sicuti guttæ sursum quidem insident propter paruitatem, immorantes autem in aëre (sicuti & in aqua terra, & aurum propter paruitatem partium sæpe supernatant) sic in aëre aqua, coeuntibus autem multis paruis, magnæ deorsum feruntur guttæ. hoc autem non contingit fieri in grandine. non enim coalescunt congelata, vti humida. Palam igitur quod sursum tanta aqua mansit. non enim vtique congelata fuisset tanta. His igitur videtur passionis causa esse huius, & generationis, cum expulsa fuerit nubes in superiorem locum, magis existentem frigidum, propterea quod desinunt ibi refractiones radiorum à terra, & veniens illuc aqua congelatur. quapropter & æstate magis, & in tepidis regionibus fieri grandines, quoniam amplius calidum sursum pellit à terra subes. Accidit autem in valde altis minime fieri

†. *omnes.**Grandinem
in sublimi
non fieri.*

fieri grandinem: quamuis oportebat, quemadmodum & niuem videmus in altis maxime fieri. Adhuc autem sæpe visæ sunt nubes delatæ cū sono multo secus, ipsam terrā, vt terribile esset audientibus, & videntibus, tanquam futuro aliquo maiori. aliquando autem, & sine sonotalibus visis nubibus, grando fit nulta, & magnitudine incredibilis, & figuris non rotunda: propterea quòd non multo tempore fit latio ipsius tanquam prope terram facta congelatione, sed non sicut illi aiunt. At vero necessarium est ab ea, quæ maxime causa est congelationis, maxime fieri grandines. glacies enim grando est. & hoc cuiusque est manifestum. Magnæ autem sunt, quæ figuris non rotundæ. hoc autem signū est quòd sint cōgelatæ prope terram. quæ enim feruntur eminus, propterea quòd feruntur longe, circumfractæ hant, & figura rotundæ, & magnitudine minores. Quòd igitur non ex eo, quòd expallitur in superiorem locum frigidū, congelatio accidit, palam. Sed quoniam videmus quòd fit * circumobstantia calido, & frigido inuicem (quapropter in teporibus frigida sunt inferiora terræ, & tepida in gelu) oportet putare & hoc in eo, qui sursum, fieri loco. Quare in tepidioribus anni temporibus circumobstantiam passum intus frigidum, propter eam, quæ in circuitu est, caliditatē, aliquādo quidem cito aquam ex nube facit, aliquādo vero grandinē. quapropter & guttæ multo maiores in tepidis hant diebus, quàm in hyeme, & aquæ impetuosiores, impetuosiores enim dicuntur, cum congregatiores: congregatiores autem propter celeritatem condensationis. Hoc autem ipsum fit contra, quàm vt Anaxagoras dicit.

* ἀπὸ
ἐπιπέδου.

Anaxago-
ras.

cit. Hic enim cùm in frigidum aërem ascenderit, ait hoc pati. Nos autem, cùm in calidum descenderit, & maxime, cùm maxime. Cum autem adhuc magis circumobstantiam passum est intus frigidum ab exteriori calido, aquam cunct fecerit congelavit magis; & fit grando. Accidit autem hoc, cum citius fuerit congelatio, quàm aquæ latio deorsum. Si enim fertur quidem, in tanto autem tempore, frigiditas autem vehemens existens in minori congelavit, nihil prohibet sublimé existentem congelatâ fuisse, si congelatio in minori fiat tempore, quàm quæ deorsum fit latio. Et quanto utiq; propinquius, & congregatior fit congelatio, & aquæ impetuosiore sunt, & guttæ, & grandines maiores; propterea quòd breui ferantur loco, & non crebræ guttæ magis cadunt propter eandem causam. Minus autem æstate fit, quàm vere, & autumno, magis tamen quàm hyeme. quia liccior est aër æstate: in vere autem adhuc humidus: in autumno auté iam humectatur. fiunt autem aliquando, uti dictû est, & in maturationis fructuû tēpore grādines, propter eandē causam. Confert auté adhuc ad celeritatē congelationis & præcalesctâ fuisse aquâ, citius enim infrigidatur: qua propter multi, cum aquam infrigidare cito voluerint, ad Solem ponunt primo. Et qui circa Pontû, cùm in glacie habitacula faciunt ad pisciû venationes (venantur enim intercidentes glaciem) aquam calidâ arundinibus circumfundunt, propterea quòd citius cōgelatur. utuntur enim glacie, tâquâ plûbo, ut quiescât arundines. Calida auté fit cito consistens aqua in regionibus, & tēporibus calidis. Fiunt auté & circa Arabiâ, & Aethiopiâ æstate aquæ, & non hyeme, & hæc impet

*Ponti acco-
larum pis-
candi ratio.*

impetuosa, & eadem die sæpe, propter eandem causam. cito enim instringantur per circumobstantiam: quæ fit, propterea quod calida est regio valde. De pluuia igitur, & rore, & niue, & pruina, & grandine propter quam causam fiunt, & quæ natura ipsorum est, tot dicta sint.

Summa Quarta. De Fluminibus, ac Fontibus.

Caput Primum. De Fluminum, ac Fontium generatione.

DE ventis autem, & omnibus flatibus, adhuc autem de fluuiis, & mari dicamus, primo & de his cum prædubitauerimus ad nos ipsos. sicut enim & de aliis, sic & de his nihil accepimus dictum tale, quod non & quilibet utique dicat. Sunt autem quidam, qui aiunt vocatum aërem, motum quidem, & fluentem, Ventum esse. consistentem autem eundem hunc iterum nubem, & aquam. tanquam eadem natura existente aquæ, & flatus, & ventum esse motum aëris. Quapropter & eorum qui sapienter volunt dicere, quidam vnum aiunt ventum esse omnes ventos, quia accidit & aërem motum vnum, & eundem esse omnem: videri autem differre, nihil differentem, propter loca, vnde fuerit fluens semper: similiter dicentes, quemadmodum utique si quis putet & fluuios omnes vnum fluuium esse. Quare melius multi dicunt sine inquisitione, quam qui cum inquisitione sic dicunt. Si enim ex vno principio omnes fluent,

fluere, & ibi spiritus eodem modo, forte dicerent utique aliquid, dicentes sic, si autem similiter hic, & ibi, palam quòd ornate dictum hoc erit falsum. Quoniam hoc quidem optimam habet considerationem, quid est vèrus, & quomodo fit, & quid est mouens, & vnde principium ipsorum, & vtrum quemadmodum ex vase oporteat accipere fluentem ventum, & eousque fluere, donec utiq; euacuatum sit vas, velut ex vtribus emissum, aut quemadmodum pictores pingunt, ex seipsis principium emittentes. Similiter autem & de generatione Fluuiorum videtur quibusdam se habere. Eleuatam enim à Sole aquam, iterum pluentem congregatam sub terra fluere, vt ex aluo magna, aut omnes ex vno, aut alium ex alio, & non fieri aquam vllam, sed collectam ex hyeme in talia receptacula hanc fieri multitudinem fluuiorum. Quapropter & maiores semper hyeme fluere, quam æstate. & hos quidem esse semper fluentes, hos autè non semper fluentes. quorum enim propter magnitudinem alui multa collecta aqua est vt sufficiat, & non prius consumatur, quam superueniat imber, in hyeme iterum hos quidem semper fluentes esse sine fine: quibuscunque, autem minorâ receptacula sunt, hi propter paucitatem aquæ exiccantur, antequam superueniat aqua de cælo, euacuato vase. Quamuis manifestum est quòd, si quis velit, cum fecerit velut receptaculum præ oculis quotidiana aqua fluenti continue intelligere multitudinem, excedet utique magnitudine terræ molem, vel non multum deficiet quæ suscipitur omnis fluens aqua per annum. Sed palam quòd accidunt quidem & multa talia in multis locis terræ. Enimvero

Aristot. Meteorolog.

H H

Opinio Antiquorum de fluuiorum generatione.

† a. l. principia.

*Fluuiorum
principia.*

inconueniens est, si quis non putet propter eandem causam aquam ex aëre fieri, propter quam quidem super terram, & in terra, quare si & ibi, propter frigiditatem cogitur vaporans aër in aquam, & ab ea, quæ in terra frigiditate, idem hoc oportet putare accidere, & fieri non solum segregatam aquam in ipsa, & hanc fluere, sed & fieri continue. Amplius autem non fiente, sed existente aqua quotidie, non tale esse principium fluuiorum, veluti sub terra stagna quædam segregata, sicut quidam dicunt, sed similiter, sicut & in eo, qui est super terram, loco parua consistunt guttæ, & iterum ipsæ cum aliis, ac tandem cum multitudine descendit pluens aqua, sic & in terra ex paruis constillari primo, & esse, velut scaturiente in vnum terra, principia fluuiorum. Manifestat autem ipsum opus. Qui enim aquæ ductus faciunt, è cuniculis, & fossis conducunt quasi vtrique sudante terra ab excel sis. Quapropter, & fluxiones fluuiorum ex montibus videntur fluentes, & plurimi, & maximi fluuij fluunt ex maximis montibus. Similiter autem & fontes plurimi montibus, & locis altis vicini sunt. in campestribus autem sine fluuiis pauci sunt omnino. Môtana enim, & alta loca, velut spongia, supersuspensa, secundum modica quidem, in multis autem locis scaturiunt, & constillant aquam. suscipiunt enim descendens aquæ magnam multitudinem: (quid enim differt concauam, & supinam, aut pronam circumferentiam esse, & curuam? vtroque enim modo æqualem molem comprehendet corporis:) & ascendentem vaporem infrigidant, & condensant iterum in aquam, quapropter, quæ admodum diximus, maximi fluuiorum ex maximis

ximis

rimis videntur fluentes montibus. Palam autem est hoc considerantibus terræ circuitus. hos enim, inquirendo à singulis, sic descriperunt, quoscumque non accidit ipsosmet vidisse, & dicere. In Asia igitur plurimi ex † Parnaso vocato monte videntur fluentes, & maximi fluvij. Hic autem mons dicitur esse maximus omnium, qui ad Orientem hyemalem. illi enim qui iam transcenderit hunc, apparet mare, quod extra est, cuius terminus non palam his, qui hinc. Ex hoc igitur fluunt & alij fluvij, & Bactrus, & Choaspes, & Araxes. Ab hoc autem abscinditur Tanais, pars existens, in Mæotidem paludem. Fluit autem & Indus ex ipso, omnium fluviorum fluxio plurima. Ex Caucaso autem & alij fluunt multi & secundum multitudinem, & secundum magnitudinem excedentes, & Phasis. Caucasus autem maximus mons est eorum, qui ad Orientem æstivalem, & multitudine, & altitudine. Signa autem altitudinis quidem, quia videtur & à vocatis Profundis, & à nauigantibus in stagnum. Insuper illustantur Sole ipsius summitates vsque ad tertiam partem, nocte, & ab aurora, & iterum à vespera. Multitudinis autem, quia multas habet sedes, in quibus & gentes habitant multæ, & stagna esse aiunt magna, attamen omnes sedes esse aiunt manifestas vsque ad vltimum verticem. Ex Pyrenæo autem, hic autem est mons ad Occidentem æquinoctiale in Gallia, fluunt † Ister, & Tartessus, iste quidem extra Columnas, Ister autem per totam Europam in Pontum Euxinum. Aliorum autem fluviorum plurimi ad Vrsam ex montibus † Arcyniis. Hi autem & altitudine, & multitudine maximi circa locum

A S I A.

† Paropanisio.

Bactrus.

Choaspes.

Araxes.

Tanais.

Mæotis.

Indus.

Caucasus.

Ibafis.

EVROPA

Pyrenæus

mons.

Gallia.

† Danubius.

Ister.

Tartessus.

† a. l. Hercyniu.

Hercynij

montes.

Scythia. hunc sunt. Sub ipsa autem Vrſa ſuper vltimam
Rhiphai Scythiam quæ vocantur Rhipæ, de quarum ma
montes. gnitudine ſermones, qui dicuntur, valde ſunt
AFRICA Iſtrum aliorum fluuiorum hinc, vt aiunt. Simi-
Aethiopic liter autem & circa Libyam, hi quidem ex Æ-
montes. thiopicis montibus & Ægon, & Nyſes. hi autem
Ægon. maximi diuulgatorum & Chremetes vocatus,
Nyſes. qui in exterius mare fluit, & Nili fluxus primus
Chremetes. ex Argenteo vocato monte. Eorum autem, qui
Nilus. circa Græcum locum, Achelous quidem ex
Argentens Pindo, & Inachus hinc. Strymo autem, & Ne-
mons. ſtus, & Hebrus, omnes tres exiſtentes ex Scom-
Gracia. bro. Multi autem fluxus & ex Rhodope ſunt. Si-
Pindus. militer autem & alios fluuios inueniet quis
Achelous. vtique fluentes. ſed teſtimonij gratia hos dixi-
Inachus. mus: quoniam & quicumque ipſorum fluunt ex
Scombris. paludibus, paludes ſub montibus poſitas eſſe
Strymon. accidit omnes ſerè, aut ſub locis altis ex addu-
Nestus. ctione. Quòd igitur non oportet putare ſic fieri
Hebrus. principia fluuiorum, vt ex determinatis aluis,
Rhodope. manifeſtum. Neque enim vtique ſufficiens eſſet
 locus terræ, vt ita dicam, ſicuti neque nubium,
 ſi quod eſt oporteret fluere ſolum, & non hoc
 quidem recederet. hoc autem oriretur, ſed ſem-
 per ab exiſtente diſpenſaretur. Et ſub montibus
 eſſe fontes atteſtatur, propterea quòd, quia
 conſluit ad modicum, & paulatim, ex multis
 humiditatibus diſtribuit locus, & fiunt ſic fon-
 tes fluuiorum. Verum & talia eſſe loca, habentia
 multitudinem aquæ, veluti ſtagna, nihil incon-
 ueniens eſt: ſed non tanta vt hoc accidat,
 nihil magis, quàm ſi quis putet manifeſtos eſſe
 fontes fluuiorum. ſerè enim ex fontibus pluri-
 mi fluunt. ſimile igitur eſt illos, & hos putare
 eſſe

esse corpus aquæ totum. Quòd autem sint tales fauces, & distantia terræ, manifestant absorpti fluuij. Accidit autem hoc in multis locis terræ, vt Peloponesi plurima talia circa Arcadium sunt. Causa autem est, quia montosa existens non habet effluxus ex alueis in mare. repleta enim loca, & non habentia effluxum, ipsa inueniunt transitum in profundum, cogente desuper adueniente aqua. Circa igitur Græciam parua talia omnino sunt facta. Sed est sub Caucaaso stagnum, quod vocant qui ibi, mare. hoc enim multis fluuijs, & magnis ingredientibus, non habens effluxum manifestum, deriuat sub terra, iuxta Coraxos, circa vocata Profunda Ponti. hæc autem sunt infinita quædam maris profunditas. nullus enim vnquam, qui vrinauerit, potuit terminum inuenire. Hic autem longe à terra ferè ad trecenta stadia potabilem ponunt aquam ad multum locum, non autem continue, sed in tres partes. Et circa Ligusticam non minor Rhodano absorberetur quidem fluuius, & iterum egreditur secundum alium locum. Rhodanus autem fluuius est nauibus transieabilis.

*Peloponesus
Arcadia.*

*Græcia.
Caucasus.*

*Coraxi.
Profunda
Ponti.*

*Liguria.
Rhodanus.*

*Caput Secundum. De permutatione, & vicissitudine
aquarum, & continentis: Et de Diluuijs.*

Non semper autem eadem loca terræ neque aquosa sunt, neque arida, sed permutantur secundum fluuiorum generationes, & defectus. Quapropter & quæ sunt circa continentem, permutantur, & quæ circa mare. & nõ semper hæc quidem terra, hæc autem mare perseverant omni tempore, sed fit mare quidem, vbi arida, vbi autem nunc mare, hic iterum terra.

secundum quendam tamen ordinem putare oportet hoc fieri, & circuitum. Principium autem horum, & causa est quod & terræ interiora, sicuti corpora plantarum, & animalium statum habent, & senectutem. Sed istis quidem non secundum partem hæc accidit pati, sed simul totum in statu esse, & decrementum pati necessarium est. terræ autem hoc fit secundum partem, propter frigus, & caliditatem. Hæc igitur & crescunt, & minuuntur, propter Solem, & circumlationem. propter hæc autem & virtutem partes terræ accipiunt differentem. Quare aliquandiu aquosa possunt permanere, deinde exiccantur, & senescunt iterum. Alia autem loca viuificantur, & aquosa fiunt secundum partem. Necessè autem est, cum loca fiunt sicciora, fontes deleri. his autem accidentibus, fluuios primo quidem ex magnis paruos, deinde tandem fieri siccos. Cum autem fluuia transmutantur, & hinc quidem delentur, in aliis autem proportionaliter generantur, permutari mare. ubi enim excitatus à fluuiis superabundauit, abscedens, aridam facere necessarium est. ubi autem fluxionibus abundans exiccabatur, affusum iterum hic stagnare. Sed propterea, quod fit omnino naturalis circa terram generatio per successionem, & in temporibus longissimis ad nostram vitam, latent hæc facta: & prius omnium gentium interitus fiant, & corruptiones, quam memoretur horum permutatio à principio ad finem. Maximæ igitur corruptiones fiunt, & citissimæ in præliis, aliæ autem morbis, hæc autem sterilitatibus. & in his, hæc quidem magnæ, hæc autem secundum modicum, ut lateant talium gentium etiam transmigrations, propterea

*Amnes quo
modo are-
scent.*

pterea quòd hi quidem derelinquunt regiones,
 hi autem permanent vsque ad hoc, donec utiq;
 non amplius possit alere regio multitudinem
 vllam. A prima igitur desertione ad vltimam
 par est fieri longa tempora, ita vt nullus memi-
 nerit, sed saluatis adhuc his, qui sunt supersti-
 tes, obliuionem factam esse propter temporis
 multitudinem. Eodem autem modo oportet
 putare & habitationes latere, quando primum
 factæ sunt gentibus singulis in permutatis, & fa-
 ctis siccis ex paludosis, & aquosis. etenim hic
 paulatim in multo fit tempore incrementum,
 vt non sit memoria qui primi, & quando, &
 qualiter se habentibus locis, venerunt. Vt acci- *Aegyptus.*
 dit & circa Aegyptum. Etenim hic locus sem-
 per siccior videtur fieri, & tota regio fluuij adag-
 geratio esse Nili, propterea autem, quòd paula-
 tim ex siccatis paludibus propinqua inhabitata
 sunt, ex temporis longitudine ablatum est prin-
 cipium. Videntur igitur & ora omnia, excepto *Ostia Nilæ*
 vno Canobico, manufacta, & non fluuij existen- *Canobicæ.*
 tia. Et antiquitus Aegyptus, Thebæ vocatæ. In- *Thebæ.*
 dicat autem & Homerus, sic recens existens (vt *Homerus.*
 ita dicam) ad tales permutationes. illius enim
 loci facit mentionem, tanquam nondum Mem- *Memphis.*
 phi existente, aut omnino, aut non tanta. Hoc
 autem pars est sic accidere. inferiora enim loca
 superioribus posterius habitata fuere. Paludosa
 enim ad. amplius tempus necessarium est esse
 propinquiora adaggerationi, propterea quòd
 stagnant in vltimis semper magis. permutatur
 autem hoc, & iterum apte habet: cum enim de-
 siccantur, loca veniunt ad bene habendum. Quæ
 autem prius bene temperata, cum superexic-
 cantur, tunc sunt deteriora, quòd quidem acci-

Græcia. dit Græciæ, & circa Argiuorum, & Mycenæo-

Argia. rum regionem. Troicorum enim tempore Ar-

Mycenæa. gia quidem, quia paludosa erat, paucos poterat

Troiani. alere. Mycenæa autem bene habebat: quapropter honoratior erat. nunc autem contrarium, propter dictam causam. hæc enim inutilis facta est, & sicca prorsus, illius autem ea, quæ tunc, propterea quod stagnabant, inutilia erant, nunc vtilia facta sunt. Sicut igitur in hoc loco accidit, existente paruo, idem oportet putare hoc accideret & circa magna loca, & regiones totas.

Qui igitur respiciunt ad modicum, causam putant talium esse passionum totius mutationem, tanquam generato cælo. quapropter & mare minus fieri aiunt, tanquam quod exiccetur, quia plura loca apparent hoc passa nunc, quam prius. Est autem horum hoc quidem verum, illud autem non verum. Plura enim sunt, quæ prius aquosa, nunc autem continens fiunt. Verum & contrarium. in multa enim loca considerantes inueniemus superuenisse mare. Sed huius causam non mundi generationem putare oportet. ridiculum enim est propter paruas, & momentaneas permutationes mouere ipsum totum. terræ autem moles, ac magnitudo nihil omnino est ad totum cælum. Sed omnium horum causam existimare oportet, quia fit per tempora finita, vt in temporibus, quæ secundum annum, hyems, sic circuitu quodam magno magna hyems, & excessus imbrium. Hic autem non semper secundum eadem loca. sed quemadmodum quod vocatur sub Deucalione diluuium. Etenim hic circa Græcum locum factus fuit maxime, & huius circa Græciam

Deucalion.

Græcia an-

tiqna.

Dodone.

antiquam. hæc autem est circa Dodonem, & Acheloum.

Acheloum. iste enim multis in locis Fluxiones permutauit. habitabant enim Selli hic, & qui vocabantur tunc quidem Græci, nuuc autem Hellenes. Cùm igitur fiat talis excessus imbriũ, putare oportet ad multum tempus sufficere. & sicut nunc eius, quod est fluuiorum, hos quidem esse semper fluentes, hos autem non, hi quidem aiunt causam esse magnitudinem sub terra hiatus, nos autem magnitudinem altorum locorum, & spissitudinem, & frigiditatem ipsorum: ista enim plurimam & suscipiunt aquam, & operiunt, & faciunt. Quibuscunque autem parua suspensæ sunt montium consistentiæ, aut laxæ, & lapidosæ, & argillosæ: hæc præficere sic putare oportet, in quibus utique facta fuerit talis humidi latio, ut semper fluentes fiant humiditates locorum magis. tempore autem hæc sicca apparent fieri magis, altera autem minus, quæ aquosa sunt, donec veniat iterum descensus circuitus eiusdem. Quoniam autem necesse est totius quidem fieri quandam permutationem, non tamen generationem, & corruptionem, si quidem maneat totum, necesse est quemadmodum nos dicimus non eadem semper loca humida esse mari, & fluuiis, & sicca. Manifestat autem id, quod fit. quos enim dicimus Antiquissimos esse hominum Aegyptios, horum regio tota facta videtur, & esse fluuij opus. & hoc secundum regionem ipsam aspicienti manifestum est. Et quæ circa Rubrum mare argumentum sufficiens. hoc enim Regum aliquis tentauit perfodere. non enim paruas utique haberet ipsius utilitates, si fieret nauigabilis totus locus. Dicitur autem primus Sesostris conatus fuisse Antiquorum, sed inuenit mare, existens

*Acheloum.**Selli.**Græci.**Hellenes.**Aegyptij.**Rubrum
mare**Sesostris*

- Darius.** alius terra, quapropter & ille primo, & Darius posterius cessavit todere, ut non corrumpetur fluxus fluij; commisto mari. Manifestum est igitur quod mare vnum hæc omnia continuum erant. Quapropter & quæ circa Libyam Ammoniam regionem humiliora videntur, & profundiora præter rationem inferioris regionis. palam enim quod adaggeratione facta, facta sunt stagna, & continens. tempore autem factò, derelicta & stagnans aqua deficcata, est iam annihilata. At vero & quæ sunt circa Mæotidem paludem creuerunt alluione fluuioꝝ tantum, ut multo minores magnitudine naues nunc innatent ad quæstum, quàm anno sexagesimo. Quare ex hoc facile est ratiocinari quod, & primo ut multa stagnorum, ita & hæc opus est fluuioꝝ, & tandem necesse est totum fieri siccum. Adhuc aurem
- Bosphorus.** Bosphorus semper quidè fluit, propterea quod adaggeratur. Et est adhuc hæc oculis videre quo accidunt modo. Quando enim ab Asia
- † **litus.** † interceptionem faciebat fluxus, quod erat posterius, stagnum factum fuit, paruum primo deinde exiccatum fuit. post hoc autem alia ab
- † **litus.** hac † interceptio, & stagnum ab hoc, & hoc semper similiter sic accidit. Hoc autem factò sepe, necesse tempore procedente veluti fluuium fieri, tandem autem & hunc siccum. Manifestum igitur, quoniam tempus non deficit, & totum est æternum, quod neque Tanais, neque
- Tanais.** Nilus semper fluxit, sed erat aliquando siccus locus, unde fluunt, opus enim ipsorum habet terminum, tempus autem non habet. Similiter autem hoc & in aliis fluuiis congruet dicere. At vero, si quidem fluuij sunt, & corrumpuntur,

tur, & non semper eadem loca terræ sunt a quo-
sa, & mare necesse est permutari similiter. mari
autem hæc quidem deserente, hæc autem su-
pergrediente semper, manifestum est quod to-
tius terræ non semper eadem, hæc quidem sunt
mare, hæc autem continens, sed permutantur
tempore omnia. Cur igitur terræ non semper
eadem aut continens sunt, aut nauigabilia, &
propter quam causam hæc accidunt, di-
ctum est. similiter autem & propter
quid fluuiorum, hi quidem
semper fluentes sunt,
hi autem
non.

★

ARIST

ARISTOTELIS

METEOROLOGICORVM

LIBER SECUNDVS.

SVMMÆ LIBRI.

*In Prima tractat de Mari. In Secunda de Ventis.
In Tertia de Terra motu. In quarta de Cornu-
scatione. & Tonitruo.*

Summa Prima Caput Primum. De Maris generatione. & essentia, Antiquorum opiniones, ac earum confutationes. Et cur ipsum fluere videatur.

Hesiodi opinio de origine maris.

† a. l. pntar.

DE Mari autem, & quæ natura ipsius, & propter quam causam est falsa tanta aquæ multitudo, adhuc autem de ea, quæ à principio, generatione dicamus. Antiqui igitur, & versantes circa Theologias faciunt ipsius fontes, vt ipsis sint principia, & radices terræ, & maris. Magis tragicum enim sic, & venerabilius existimauerunt forte esse quod dicitur, tãquam magna quædam hæc pars totius existens, & reliquum cælum totum circa hunc locum consistere, & huius gratia, tanquam existentem honoratissimum, & principium. Sapientiores autem humana sapientia faciunt ipsius generationem. Esse enim primo humi

humidum omnem locum, qui circa terram est: à Sole autem cum exiccatur, quod quidem eua-
porauit, spiritus, & versiones Solis, & Lunæ aiunt
facere, reliquum autem mare esse. quapropter
& minus exiccari; putant, & tandem fore ali-
quando totum siccum. Quidam autem ipsorum
aiunt cum cale fiet à Sole terra, veluti sudorem
fieri. quapropter & salsum esse. etenim sudor
salsus. Quidam autem falsedinis causam terrâ
esse aiunt. quemadmodum enim & quæ per ci-
nerem colatur aqua salsa fit, eodẽ modo & hoc
salsum esse, mista ipsi tali terra. Quod igitur
fontes maris impossibile sit esse, per existenti-
am considerare oportet. Aquarum enim, quæ
circa terram sunt, hæ quidem fluxibiles exi-
stunt, hæ autem stabiles. Fluxibiles igitur om-
nes, fontanæ. De fontibus autem diximus prius,
quod oportet intelligere, nõ tanquam quod ex
vase dispensetur principium esse fontem, sed ad
quod semper fiens, & confluens occurrit primũ.
Stabilium autem hæ quidem collectitiæ & sub-
sidentes, veluti paludosæ, & quæcunque sunt
stagnales, multitudine, & paucitate differentes,
hæ autem fontanæ, hæ autem omnes manufa-
ctæ. dico autem veluti puteales vocatæ: omniũ
enim oportet superius fontem esse fluxu. qua-
propter hæ quidem spontanæ fluunt, fontanæ,
& fluuiales: hæ autem arte indigent operante.
Differentiæ igitur tot, & tales aquarum sunt.
His autem sic determinatis, impossibile est fon-
tes esse maris. in neutro enim horum generum
possibile est esse ipsum. neque enim effluxibile
est. neque manufactum. fontanæ autem omnes
horum alterum passæ sunt. spontaneam autem
stabilem tantam multitudinẽ nullam videmus
quod

Mare Rubrum.

Columna Hercules.

Mare Hyrcanum.

Caspium.

quod fontana fiat. Adhuc autem plura sunt maria adiuicem, quæ non commiscantur secundum ullum locum. quorum Rubrum quidem videtur secundum modicum comunicans cum eo mari, quod extra columnas est. Hyrcanicum autem, & Caspium, & separata ab hoc, & circumhabitata in circuitu. quare non utique laterent fontes, si secundum aliquem locum ipsorum essent. Fluens autem mare videtur secundum angustias, sicubi propter adiacentem terram in modicum ex magno coarctatur pelago, propterea quod libratur huc, & illuc sepe. Hoc autem in magna multitudine maris inmanifestum est. qua autem propter angustiam terræ modicum obtinet locum, necessarium est, tam, quæ in lato est, modicam librationem ibi apparere magnam. Quod autem intra Herculeas columnas est, totum secundum terræ concavitatem fluit, & fluuiorum multitudinem. Mæotis enim in Pontum fluit: iste autem in Aegæum. omnia autem præter hæc, maria minus faciunt hoc euidenter. Illis autem & propter fluuiorum multitudinem accidit hoc (plures enim fluuij in Euxinum fluunt, & Mæotin, quam in ampliorem regionem ipsius) & propter breuitatem profunditatis. Semper enim adhuc profundius videtur esse mare, & Mæotide quidem Pontus, hoc autem Aegæum, Aegæo autem Siculum. Sardonicum autem, & Tyrrenicum profundissima sunt omnium. Quæ autem extra columnas sunt, breuia quidem propter luum. sine flaru autem sunt, ut in concauo, mari existente. Sicut igitur & secundum partem ex altis fluuij apparent fluere, sic & totius terræ ex altioribus, quæ ad Vrsam, fluxus fit plurimus. quare hæc quidem propter effusio

Mæotis.

Pontus.

Aegæum.

Siculum.

Tyrrenicum.

Sardonicum.

effusionem nō profunda, hæc autem extra maria, profunda magis. De eo autem, quod est, ea; quæ ad Vrsam sunt, esse terræ alta, signū quoddam est & hoc, multos persuasos esse Antiquorum Meteorologorum Solem non ferri sub terra, sed circa terram, & locum hunc. obscurari autem, & facere noctem, propterea quod alta sit ad Vrsam terra. Quod igitur neq; fontes possibile sit esse maris, & propter quam causam sic videtur fluere, talia, & tot nobis dicta sint.

Caput Secundum De Maris essentia, & loco: Et cur à fluminibus in ipsum ingredientibus. non reddatur maius: Nonnullarumq; absurdarum opinionum derisio. ac confutatio.

DE generatione autem eius, si factum est, & de sapore, quæ causa sit salcedinis, & amaritudinis, dicendum. Causa igitur, quæ fecit priores putare mare principium esse, & corpus totius aquæ, hæc est. Videbitur enim rationale, esse corpus totius aquæ. sicut & aliorū elementorum est congregata moles, & principium propter multitudinem, vnde transmutatur cum partitur, & miscetur aliis, vt ignis quidē in superioribus locis: aëris autē multitudo, quæ post ignis locum: terræ autem corpus, circa quod hæc omnia posita sunt manifeste. quare palam est quod secundū eandem rationem & de aqua necesse est quærere. Tale autem nullum aliud corpus videtur positum totum simul, sicut & aliorum elementorum, præter maris magnitudinem. quod enim fluuiorum, neque totum simul, neque stabile, sed vt factum semper videtur quotidie. Ex hac itaque dubitatione principium

pium humidorum; & omnis aquæ putatum est esse mare. quapropter & fluios non solum in hoc, sed & ex hoc aiunt quidem fluere. colatum enim fieri, quod falsum est, potabile. Opponitur autem altera ad hanc opinionem dubitatio, cur non est consistens aqua hæc potabilis, si quidem principium est torius, aquæ, sed falsa. Causa autem, simul & huius dubitationis solutio erit, & de mari primam accipere existimationem necessarium recte. Aqua enim circa terram extensa, sicuti circa hanc aëris sphaera, & circa hanc quæ dicitur ignis (hic enim est omnium vltimus, siue vt plurimi dicunt, siue vt nos) lato autem Sole hoc modo, & propterea permutatione, & generatione, & corruptione existente: quod quidem subtilissimum est, & dulcissimum sursum ducitur per singulos dies, & fertur, cum disgregatur, & euaporat in superiorem locum, ibi autem rursum coactum propter in frigidationem deorsum fertur iterum ad terram. & hoc semper vult facere natura sic, vt dictum est prius. Quapropter & deridendi sunt omnes, quicunque priorum existimauerunt Solem ali humidum. Et propter hoc quidam etiam aiunt facere versiones ipsum. non enim semper posse eadem loca exhibere ipsi alimentum. necessarium autem esse hoc accidere circa ipsum, aut corrumpi, etenim manifestum igne, quando habuerit alimentum, tandiu viuere. humidum autem igni esse alimentum solum, tanquam pertingat vsque ad Solem quo l sursum ducitur humidi, aut ascensus talis sit, qualis quidem factæ flammæ propter quam signum accipientes sic & de Sole putauerunt. Hoc autem non est simile. Flama enim propter continuum humidum,

dum, & siccum, quæ permutantur, fit, & nõ alitur. non enim eadem existens, permanet vñso tempore, vt ita dicam. Circa Solem autem impossibile est hoc accidere. quoniã, si alitur quidem eodem modo, sicut illi quidem dicunt, palam quòd & Sol nõ solum, sicut ait Heraclitus, nouus quotidie est, sed semper nouus continue. Adhuc autem quæ à Sole fit eleuatio humidi similis est calefactis aquis ab igne. Si igitur neq; succensus alitur ignis, neq; Solem par erat existimare, etiam si omnem calefaciens euaporare fecerit aquam. Inconueniens autè & solum curasse de Sole, aliorum autem astrorù ipsos negligere salutem, tantorum & multitudine, & magnitudine existentium. Idem autem accidit & his irrationabile, & dicètibus primo humida existente terra, & mundo, qui est circa terram, à Sole calefacto, aërem factum esse, & totum cœlum augmentatum, & hoc flatus exhibere, & versiones ipsius facere. Aperte enim semper sursum ductam videmus descendere iterum aquã, & si nõ per annum reddatur, & per singulas regiones similiter. sed in aliquibus ordinatis temporibus redditur omne acceptum, velut neque quòd alantur superiora, neque hic quidem maneat aër iam post generationem, hic autè fiat, & corrumpatur iterum in aquam. sed similiter totum dissoluatur, & cõsistat iterum in aquam. Potabile igitur, & dulce propter leuitatem sursum ducitur omne, salsum autem subsidet propter grauitatem, vt in suo proprio loco. Hoc enim putandum est, & dubitatum esse conuenienter (irrationabile enim, si non est aliquis locus aquæ, sicut & aliorum elementorù) & hanc esse solutionem. Quem enim videmus lo-

Heraclitus

cum occupare mare, iste non est maris, sed magis aquæ. videtur autem maris, quia quod quidem falsum est, deorsum manet propter pondus: quod autem dulce, & potabile, sursum ducitur propter leuitatem. Quemadmodum in animalium corporibus. Etenim in his alimento ingrediente dulci. humidi alimenti subsidentia, & excrementum apparet amarum esse, & falsum. dulce enim, & potabile ab inuato calore attractum, in carnes, & aliam constitutionem venit partium, ut quælibet nata est. Sicut igitur ibi inconueniens erit, si quis potabilis alimenti non putet locum esse aluum solam, quia cito absumitur, sed excrementi, quia hoc videt subsidens, & non utique existimabit bene, similiter & in his: est enim, sicut dicimus, iste locus aquæ. Quapropter & fluij fluunt in ipsum omnes, & tota, quæ sit aqua. etenim ad maxime cõcauum fluxus est, & mare talem obtinet locum terræ, sed hoc quidem sursum fertur cito propter Solem totum, hoc autem derelinquitur propter diuersam causam. Quærere autem antiquam dubitationem, propter quid tanta multitudo aquæ nunquam apparet (per singulos enim dies fluuiis fluëtibus innumerabilibus, & magnitudine immensis, nihilo mare sit amplius) hoc nullum quidem est inconueniens dubitasse aliquos, non tamen intuentem difficile est videre. Eadem enim multitudo aquæ in latum diffusa, & tota simul, non in æquali tempore exiecat: sed differt intantum, ut hoc quidem permaneat per totam diem, hoc autem, quemadmodum si quis super mensam magnam diffuderit aquæ cyathum, simul dum perspiciunt, utiq; euanesceat tota. quod utique & circa fluuios accidit. continue enim
 fluen

fluentibus simul totis, semper quod peruenit in immensum, & latum locum, exiccatur cito, & lateenter. Quod autem scriptum est in Phædon de fluuiis, & mari impossibile est. Dicitur enim quod omnia quidem inuicē perforata sunt sub terra: principium autē omnium sit & fons aquarum vocatus Tartarus, circa medium aquarum quædam multitudo, ex quo & fluentia, & non fluentia prodeunt omnia. Inluentiam autem facere in singulam fluxionum, propterea quod agitur semper quod primum, & principium. non habere enim sedem, sed semper circa medium volui: motum autem sursum, & deorsum facere effusionem ipsis fluxionibus. Hæc autem in multis quidem locis stagnare, quale & quod apud nos est mare. omnia autem iterum circulo circunduci ad principium, vnde incœperunt fluere: multa quidem & secundum eundem locum, quædam autem & positione è regione effluxus: vt si fluere incœperunt ad inferius, desuper ingredi. esse autem vsque ad medium, descensum: de cætero enim ad accliuè iam omnibus esse lationem. Sapores autem, & colores habere aquam, qualem vtique contigerit fluere terram. Accidit autem fluuios fluere non ad eundem semper, secundum rationem hanc. Quoniam enim ad medium influunt, à quo quidem effluunt, nihil magis fluent ab inferius, quam desuper, sed ad quæcunque tenderit fluctuans Tartarus: quamuis hoc accidente, fiet vtique quod dicitur, Sursum fluuiorum. quod quidem est impossibile. Insuper, quæ fit aqua, & quæ iterum sursum ducitur, vnde erit? hæc enim totam excludere est necessarium, si quidem semper saluatur æqualis. quantum enim extra fluit, ige-

rum fluit ad principium. quamuis omnes fluuij videantur terminantes ad mare, quicunque non in alios, in terram autem nullus: sed & si disperdantur, iterum prodeunt. Magni autem sunt fluuiorum, qui longe fluunt per concauum. multorum enim suscipiunt fluxiones fluuiorum, detruncantes loco, & longitudine vias, *Ister.* quapropter & *Ister,* & *Nilus,* maximi fluuiorum sunt, qui in hoc mare exeunt. Et de fontibus, alij dicunt vniuscuiusque fluuiorum alias causas, quia multi in eundem incidunt. Hæc itaque omnia manifestum est quod impossibile est accidere, præsertim & mari principium inde habente. Quod igitur & aquæ locus sit iste, & non maris, & propter quam causam hoc quidem potabile, immanifestum præterquam fluens, hoc autem subsidet, & cur terminus magis aquæ, quàm principium sit mare, quemadmodum quod in corporibus est excrementum alimenti omnis, & maxime humidi, dicta sint tot à nobis.

Caput Tertium. De Mari Salsedine, ac eius Perpetuitate.

DE Salsedine autem ipsius dicendum est. Et vtrum semper est idem, aut neque erat, neque erit, sed deficiet. etenim sic putant quidam. Hoc igitur visi sunt omnes confiteri, quod factum est, si quidem & omnis mūdus. simul enim ipsius faciunt generationem, quare palam est quod, si quidem perpetuum ipsum vniuersum, & de mari sic existimandum. Putare autem minus fieri secundum multitudinem, sicut ait *Democritus.* & tandem deficere, ab *Aesopi* fabulis nihil

Democritus.

nihil differre videtur persuasus sic. Etenim ille fabulose dixit quòd bis quidem Charybdis absorbens, primo quidem mōtes fecit manifestos, secundo autem insulas, vltimo autem sorbens, aridam faciet omnino. Illi igitur congruebat irato aduersus portitorem talem dicere fabulam, veritatem autem quærentibus minus. Propter quam enim causam māsit primo, siue propter pondus, vt etiam quidam horum aiunt (in promptu enim est huius causam videre) siue & propter aliud aliquid, palam est quòd propter hoc permanere necessarium est & reliquo tempore ipsum. Aut enim dicendum iplis, quòd eque eleuata aqua à Sole veniet iterum, aut si uidem hoc, erit necessarium aut semper, aut tandiu quidem fuerit hoc, remanere mare, & iterum sursum ferri illud prius oportebit, quod est potabile. quare nunquam exiccabitur. rursus enim præueniet descendens in ipsum, quod rascendit. differt enim nihil semel hoc dicere aut sæpe. Si igitur solem cessare faciet quis à ione, quid erit exiccans? Si autem permittet circumlacionem, semper appropinquans, abile, sicut diximus, sursum ducet: dimittet iterum, recedens. Acceperunt autē hanc etiam de mari ex eo, quòd multa loca sunt sicciora nunc, quàm prius. De quo caudiximus, quòd secundum quædā tempora sibus factis, aquæ hæc est passio, sed non ter totius generationem, & particularum erit contrarium. & cum facta fuerit, cabitur iterum, & hoc sic necessarium est lariter semper ire: magis enim sic rationale existimare, quàm propter hæc cælū totū itari. Sed de his quidē plus, quàm dignum

Charybdis.

De causa falsedinis maris secundum opinionem aliorum. erat, immoratus est sermo. De Salsedine autem, his quidem, qui semel generauerunt, & omnino ipsum generant, impossibile est falsum facere, Sive enim omnis humidi circa terram existentis, & eleuati à Sole quod relictum est, factum est mare, sive inexistit tantus sapor in multa aqua, & dulci, propterea quod immista est quaedam terra talis, nihil minus, cum aduenerit iterum aqua, quæ euaporauit, necesse est, æquali quidem existente multitudine, & primo, & si neq; primo, neq; posterius falsum esse ipsum. Si autem & primo, confestim erat dicendum quæ causa, & simul propter quid non, si & tunc sursum latum fuit, & nunc patitur hoc. At vero & quicumque terram causam ponunt falsedinis, immistam: habere enim aiunt multos saporibus ipsam, ut quæ à fluuiis simul deferatur propter mixturem faciat falsum: inconueniens est non & fluuios falsos esse. Quomodo enim possibile est, in multa quidem multitudine aquæ, euidens sic facere mixturem talis terræ, in vnaquaque autem non? palam enim est quod mare est omnis fluuiialis aqua. (in nullo enim differt, nisi eò quod falsum sit, à fluuiis.) hoc autem illis aduenit in loco, in quem omnes simul fluunt. Similiter autem ridiculum est, & si quis dicens sudorem terræ esse mare, putet aliquid manifestum dixisse, sicut Empedocles. Ad Poësin enim sic dicens forte dixit sufficienter: translatio enim Poëticum est: ad cognoscendum autem naturam, non sufficiet. Neque enim hic palam est qualiter ex dulci poculo falsus fit sudor: vtrum abscedente quodam solum, ut dulcissimo, an commisto quodam, sicut in iis, quæ per cinerem colantur aquis. Videtur autem causa eadem, & circa extremum

in vesicam collectum. etenim illud amarum, & salsum fit, potato & eo, quod in alimento est, humido, dulci existente. Si itaque quemadmodum quæ per calcem colatur aqua fit amara, & hæc cum vrina quidem simul delata tali quadam virtute, qualis & videtur subsistens in vasis falsedo, cum sudore autem segregata ex carnibus, veluti abludente id, quod tale est, ex corpore exeunte humido, palam est quod & in mari id; quod ex terra, humido commistum est, causa falsedinis est. In corpore igitur fit tale, alimenti subsidencia propter inconcoctionem. In terra autem secundum quem modum existit dicendum est. omnino autem quomodo possibile sit tantam aquæ multitudinem à desiccata, & calefacta segregari, minimam enim oportet ipsam esse partem relictæ in terra. Adhuc propter quid non & nunc, cum exiccata fuerit terra, siue amplior, siue minor, sudat. humiditas enim, & sudor sunt amara. Si enim tunc, & nunc oportebat. Non videtur autem hoc accidere, sed humida quidem existens exiccatur, sicca autem existens nihil patitur tale. Quomodo igitur possibile est circa primam generationem, humida existente terra, sudare exiccata? Sed magis verisimile est, sicut aiunt quidam, absumpto plurimo, & eleuato humido propter Solem, quod relictum est esse mare, humidam autem existentem sudare impossibile est. Quæ igitur dicuntur falsedinis cause, diffugere videntur rationem. Nos autem dicamus, principium cum assumpserimus idem, quod & prius. Quoniam enim positum est duplicem esse exhalationem, hæc quidem humidam, illam autem siccam, palam est quod hanc putandum

*De causa
falsedinis
maris secundum opinionem propriam.*

est principium esse talium. Et vtiq; & de quò dubitasse prius necessarium, vtrum & mare semper permaneat earundem existens partium numero, in specie, & quantitate earum, quæ transmutantur tempore partium, quemadmodum aër, & potabilis aqua, & ignis. semper enim aliud, & aliud fit horum. vnum quodque, species autem multitudinis varius cuiusq; horum manet, sicut fluentium aquarum, & flammæ fluxus. Manifestum itaque est hoc, & probabile, quòd impossibile est non eandem esse de omnibus his rationem, & differre velocitate, & tarditate transmutationis, & in omnibus generationem esse, & corruptionem. hoc tamen ordinate accedere omnibus ipsis. His autem sic se habentibus, tentandum est reddere causam & de falsedine. Manifestum itaque est per multa signa quòd fit talis sapor propter commistionem aliquam. Etenim in corporibus, quod inconcoctissimum salsum, & amarum, sicut & prius diximus, inconcoctissimum enim est excrementum humidi alimèti. talis autem est omnis quidem subsidentia, maxime autem quæ in vesicam. Si gnum autem est, quia subtilissima est. quæ autem coquantur omnia consistere nata sunt. Deinde sudor, in quibus idem corpus coexcernitur, quod facit saporem hunc. Similiter autem & in his, quæ aduruntur. vbi enim non dominatum fuerit calidum, in corporibus quidem fit superfluitas, in adustis autem cinis. Quapropter & mare quidam ex adusta aiunt factum esse terra. Dicere autem sic quidem est inconueniens. ex tali tamen verum est. Sicut enim & in dictis, sic & in toto, & ex nascentibus, & factis secundum naturam semper oportet intelligere, sicut ex igni-

tis quod relinquitur, talem esse terram. Et utiq;
 & eam, quæ in arida, exhalatione omnem. hæc
 enim exhibet, multam hanc multitudinem. Mi-
 sta autè existente, sicut diximus, vaporosa ex-
 halatione, & sicca, cum coacta fuerit in nubes,
 & aquam, necessarium intercipi aliquam mul-
 titudinem semper huius virtutis, & simul deor-
 sum ferri iterum in pluuiis, & hoc semper fieri
 secundum quendam ordinem, vt contingit quæ
 hic sunt participare ordine. Vnde igitur gene-
 ratio, salis inest in aqua, dictum est. Et propter
 hoc australes aquæ latiores, & primæ autum-
 naliæ. Auster enim & magnitudine, & spiritu
 æstuosissimus ventus est, & flat à locis siccis, &
 calidis. quare cum paucò vapore: quapropter &
 calidus est. si enim & non talis, sed vnde incipit
 flare frigidus, nihil minus procedens, propterea
 quòd comprehendit multam exhalationem sic-
 cam ex propinquis locis, calidus est. Boreas au-
 tem, velut à frigidis locis, vaporosus: quapro-
 pter & frigidus. eò autem quòd propellat, serene-
 nus hic, in contrariis autem australibus aquo-
 sus. similiter autem & Auster serenus iis, qui cir-
 ca Libyam. Multum igitur in aqua, quæ deor-
 sum fertur, confert quòd tale est. Et autumno
 † late aquæ sunt. necesse enim est grauissima

† a l. salsa.

prima deferri, quare in quibuscunq; inest talis
 terræ multitudo, tendunt citissime deorsum hæc.
 Et calidum quidem mare propter hoc est. om-
 nia enim quæcunq; ignita iuerunt, habent po-
 tentia caliditatem in seipsis. Videre autem licet
 & calcem, & cinerem, & subsidentiam anima-
 lium & siccam, & humidam: & calidissimorum
 secundum ventrem animalium accidit calidissi-
 mam esse subsidentiam. Fit igitur propter hæc

causam semper latius. Eleuatur autē semper illi qua pars ipsius cū dulci, sed minor tanto, quanto & in pluente salsa, & lata dulci minor. quapropter æquale est, vt omnino dicam. Quod autem fit euaporans, potabile, & non in mare cōcrescit euaporans, quando cogatur iterum, cū tentauerimus dicamus. Patiuntur autem & alia idem. etenim vinum, & omnes humores, quicūque, cum in vaporē mutati iterum in humidum consistant, aqua fiunt. Aliæ enim passionēs, per quandam commistionem, ipsius aquæ sunt. & quaecumq; aliquid fuerit quod cōmistum est, talem facit saporem. sed de his quidem in aliis temporibus conueniētioribus facere oportebit considerationem. Nunc autem tantū dicamus quod maris existētis semper aliquid sursum ducitur, & fit potabile, & de super in pluente descendit aliud factum, non quod sursum ductum, & propter pōdus subsidet potabili. Et propter hoc, neque deficit, sicut neq; fluuij, nisi locis. hoc autem in ambobus necesse est accidere similiter. Neque semper eadem partes permanent, neque terræ, neq; maris: sed tantū tota moles. Etenim de terra similiter oportet existimare. hoc enim ascendit, illud autem iterum condescendit, & loca permutant & supernatantia, & descendentia iterum. Quod autem fit in commistione alicuius salsum, palam est non solum ex dictis, sed & si quis vas cereum formans posuerit in mare circumligans os talibus, vt non illique scat maris, quod enim ingreditur per parietes cereos, fit potabilis aqua. tanquam enim percolatum quod terrestre est, & quod facit salsedinem propter commistionem, secernitur. Hoc enim causa est & grauitatis (plus enim trahit salsa, quàm potabilis)

Maris aqua quo modo reddatur potabilis.

potabilis) & crassitie. Etenim crassities differt
 intantum, vt naues ab eodem pondere rerum,
 que vehuntur, in fluuiis quidem ferè submer-
 gantur, in mari autem mediocriter se habeât, &
 nauigabiliter. quapropter aliqui in fluuiis one-
 rantium naues propter hanc ignorâtiam dam-
 num passi sunt. Coniectura autem est admitti
 alicuius, quòd crassior est moles. Si enim ali-
 quis aquam salfam fecerit valde, miscens sal, su-
 pernatant oua, etiam si sint plena. fere enim, si-
 cut lutum fit: tantam habet corpulentam mul-
 titudinem mare. Idem autem hoc operantur &
 circa salituras. Si autem est, sicut fabulantur
 quidam, in Palæstina tale stagnum, in quod si
 quis immiserit colligatum hominem, aut iu-
 mentum, supernatat, & non submergitur in a-
 qua, testimonium vtique erit aliquod dictis. di-
 cunt enim amarum sic esse stagnum, & salsum,
 vt nullus piscis innascatur. vestimenta autem
 purgari, si quis, cum irrigauerit, quassauerit.
 Sunt autem & talia signa omnia dictorum,
 quòd falsedinem facit corpus aliquod, & terre-
 stre est, quod inexistit. In Chaonia enim fons
 est aquæ latioris. effluit autem hic in fluuium
 propinquum, dulcem quidem, pisces autem
 non habentem. elegerunt enim vt qui ibi sunt
 fabulantur, optione data ab Hercule, quan-
 do venit ducens ab Erythia boues, salem pro
 piscibus, qui sunt ipsis ex fonte. Huiusmo-
 di enim aquæ cum decoxerint aliquam par-
 tem, reponunt, & fit frigefacta, cum euapo-
 rauerit humidum cum calido, sales, non
 grummosi, & compacti, sed laxi, & tenues, si-
 cut nix. estque virtute debilior alio, & multi
 delectant iniecti, & colore non similiter albi.

Tale

*Naues ab
 eodem pon-
 dere submer-
 guntur in flu-
 uis, & non
 in mari.*

Chaonia.

*Hercules.
 Erythia.*

Umbri. Tale autem aliud fit & in Vmbriis. est enim quidam locus, in quo nati sunt arundo, & iuncus. hos igitur comburunt, & cinerem immit- tentes in aquam, decoquunt. cum autem dimi- serint aliquam partem aquæ, hæc infrigidata, salis fit multitudo. Quæcunq; autem sunt salis fluxiones fluuiorum, aut fontium, plurimas qui- dem calidas aliquando esse oportet putare, de- inde principium quidem extingui ignis. per- quam autem penetrant terram, adhuc manere existentem, velut calcem, & cinerem. Sunt autem in multis locis & fontes, & fluxiones fluuiorū, omnifarios habentes sapes, quorum omnium causam ponendum inexistentem, aut ingenitā virtutem ignis. cum enim exurit terra secun- dum magis, & minus, omnifarias accipit for- mas, & colores saporum. aluminis enim & cal- cis, & aliorum talium fit plena virtutibus, per quæ quæ percolantur aquæ, existentes dulces, transmutantur. Et hæc quidem acidæ fiunt, quæ admodum quæ in Sicania Sicilia. Ibi enim aci- da muria fit, & vtuntur sicut aceto ad quædam eduliorum suorum. Est autem & circa Lyncum fons quidam aquæ acidæ. Circa Scythiam autem amarus, quod autem defluit ab ipso, fluuium in quem ingreditur, facit amarum totum. Differē- tiæ autem horum inde manifestæ sunt. Quales autem sapes ex qualibus fiunt commistioni- bus, dictū est de ipsis seorsum in aliis. De aquis igitur, & mari propter quas causas & semper continue sunt, & quomodo transmutantur, & quæ natura ipsorum, adhuc autem quascunque passiones secundum naturam ipsis accidit face- re, aut pati, dictum est ferè nobis de plurimis.

*Unde fon-
tium, & flu-
uiorum di-
uersi sapo-
res, colores,
effectus.*

Sicania.

Sicilia.

Lyncus.

Scythia.

*Summa Secunda. De Ventis.**Caput Primum. De Ventorum essentia,
ac generatione.*

DE flatibus autē dicamus, cū sum-
pserimus principium dictum nobis
iam prius. Sunt enim duæ species
exhalationis, vt dicimus, hæc qui-
dem humida, illa autem sicca. voca-
tur autem hæc quidem vapor, illa autem secun-
dum totum quidem innominata est: eo autem,
quod in parte, vtentes necesse est vniuersaliter
appellare ipsam, velut fumum. Est autem neque
humidum sine sicco, neq; siccum sine humido,
sed omnia hæc dicuntur secundum excessum.
Cū itaq; fertur Sol circulariter, & cū quidē
appropinquauerit, per caliditatem sursum du-
cit humidum, longius autem cum fiat, propter
infrigidationem cōsistit iterum sursum ductus
vapor in aquam (quapropter hyeme magis sūt
aquæ, & nocte, quā per diem: sed nō videtur,
quia latent nocturnæ magis, quā diurnæ) de-
scendens autem aqua distribuitur tota in terrā,
existit autem in terra multus ignis, & multa ca-
liditas, & Sol non solum illud, quod supernat
terræ humidum trahit, sed & terra ipsam desic-
cat calefaciens, exhalatio autem, sicut dictum
est, duplex existit, hæc quidem vaporosa, illa au-
tem fumosa, ambas necessarium est fieri. Harū
autem quæ quidem humidi plurem habet mul-
titudinem, exhalatio principium pluentis aquæ
est, sicut dictum est prius: sicca autem flatuum
principium est, & natura omnium. Hæc autem
quod isto modo necessarium sit accidere & ex
ipsis

*Exhalatio-
nis duæ sunt
species.*

ipsis operibus palam est. Etenim exhalationem
 differre est necessarium. Et Solem, & eam, quæ
 est in terra, caliditatem hæc facere non solum
 possibile, sed necessarium est. Quoniam autem
 altera vtriusque species, manifestum est quod
 differunt: & non eadē est venti natura, & plu-
 uis aquæ, sicut quidam aiunt: eundem enim aë-
 rem motum quidem, ventum esse, consistentem
 autem iterum, aquam. Aër igitur, sicut in ser-
 monibus ante hos diximus, fit ex his. Vapor
 enim humidum & frigidum, bene terminabile
 enim est, vt humidum: quia autem aquæ est,
 frigidum est propria natura, sicut aqua non ca-
 lesfacta. Fumus autem calidum, & siccum, quare
 veluti ex cognatis consistet vtique aër humi-
 dus, & calidus. Etenim inconueniens est si qui
 circa singulos circumfusus est aër, iste fiat, cum
 mouetur, flatus, & vndecunque motus fuerit,
 ventus sit: sed non, sicut fluuios existimamus,
 non qualitercunque esse aquæ fluentis, neque si
 habeat multitudinem, sed oportet fontanam es-
 se quæ fluit, sic & de ventis habet. mouebitur
 enim vtique magna multitudo aëris ab aliquo
 magno casu, non habens principium, neq; fon-
 tem. Attestantur autem quæ sunt dictis. Quia
 enim continue quidem, magis autem, & minus
 & maior, & minor fit exhalatio, semper & nu-
 bes, & spiritus fiunt secundum tempus vnum-
 quodque, vt nata sunt. Quia autem aliquando
 quidem vaporosa fit multa copiosior, aliquan-
 do autem sicca, & fumosa, quandoq; quidē plu-
 uiosus anni fiunt, & humidi, quandoque autem
 ventosi, & sicci. Aliquando igitur accidit & sic-
 citates, & imbres multos simul, & secundū mul-
 tam, & continuam fieri regionem, aliquando
 autem

autem & secundum partes. Sæpe enim quæ in circuitu est regio accipit temporaneos imbres, & multos: in aliqua autem parte huius siccitas est, aliquando autem contrarium, ea omni, quæ in circuitu est, aut mediocribus utente aquis, aut etiam magis sicca, vna aliqua pars aquæ copiosam accepit multitudinem. Causa autem est, quia ut plurimum quidem eandem passionem ad plurimam pertingere par est regionem, quia similiter ponuntur ad Solem quæ prope sunt: nisi aliquid differens habeant proprium. Quinimo aliquando secundum hanc quidem partem sicca exhalatio facta est amplior, secundum aliam autem vaporosa: aliquando autem contrarium. Et ipsius autem huius causa est, quia utraque decidit in attiguarum regionis exhalationem: ut sicca quidem secundum propriam fluit regionem: humida autem ad vicinam, aut etiam in aliquem remotiorem locum propulsa est à flatibus. aliquando autem hæc quidem mansit, contraria autem idem fecit. Et accidit hoc sæpe, sicut in corpore, si superior venter siccus fuerit, inferiorem contrarie disponi, & hoc sicco existente, humidum esse superiorem, & frigidum: sic & circa loca circumobstantiam pati, & permutari exhalationes. Adhuc autem post imbres ventus ut plurimum fit in illis locis, in quibus contingit fieri imbres, & flatus cessant, aqua facta. Hæc enim necesse est accidere propter dicta principia. Cum enim pluerit, terra exiccata, & ab eo, quod est in ipsa, calido, & ab eo, quod desuper exhalat. hoc autem erat venti corpus. Et, cum talis segregatio fuerit, & venti dominantur, cessantibus, quia segregatur calidum

*Flatus cur
potissimum
à Septen-
trione &
Meridie.*

calidum semper, & sursum fertur in su-
locum, cogitur vapor infrigidatus, &
& cum in idem compulsæ fuerint nub
cum obstiterit ad ipsas frigiditas, aqua
frigidat siccam exhalationem. Cessat
igitur aqua factæ ventos, & cessantii
sunt propter has causas. Adhuc aut
fiant maxime flatus ab Vrsa, & Meridi
causa est. plurimi enim Boreæ, & Au-
ventorum. Sol enim sola hæc loca nor
sed ad hæc, & ab his. ad occasus autem
res semper fertur. quapropter & nube
tur in lateribus: & fit accedente quide
latio humidi, abscedente autem ad co
locum, aqua, & hyemes. propter latio
tur ad tropicos, & à tropicis æstas fit, &
& eleuatur sursum aqua, & fit iterum.
autem plurima quidem descendit aq
locis, ad quæ vertitur, & à quibus, hæ
sunt quæ ad Vrsam, & Meridié, vbi au-
rimam aquam terra suscipit, hic pluri
cessarium est fieri exhalationem, sim
vt ex viridibus lignis fumum, exhalati
hæc ventus est, rationabiliter vtique h
plurimi, & principalissimi flatum. V
autem qui quidem ab Vrsa, Boreæ: qui
Meridie, Austri. Latio autem ipsorum,
est. circa terram enim flant, cum fiat in
exhalatio: quia omnis, qui in circuit
consequitur lationem. Quapropter & c
vtique aliquis vnde principium flatu
vtrum desuper, an desubter, motus en-
per est, & antequam flent, aër clarus est
nubes, aut caligo. significat enim cum
flatus principium, antequam manifeste

*Latio vento
vnde.*

ventus, tanquam desuper ipsis habentibus principium. Quoniam autem est Ventus multitudo quædam sicæ ex terra exhalationis, mota circa terram, palam est quod motus quidem principium desuper est, materiæ autem, & generationis desubter. Quæ enim tenderit quod ascendit, inde causa est, latio enim eorum, quæ longius sunt à terra, domina est. & simul desubter quidem in rectum sursum fertur; & omne valet magis propè. Generationis autem principium palam quod ex terra est. Quod autem multis exhalationibus coeuntibus secundum modicum, sicut fluuiorum † principia fiunt, humorem manante terra, palam est & in operibus. vnde enim singulatim flant, minimi omnes sunt: procedentes autè & longe validiores flant. Adhuc autem & quæ circa Vrsam in hyeme tranquilla sunt, & sine flatu: sed secundum modicum vltorius flans, & latens, extra procedens iam flatus fit vehemens. Quæ igitur est venti natura, & quomodo fit, adhuc autem de siccitate, & de imbrium abundantia, & propter quam causam & cessant, & fiunt post imbres, & propter quid Boreæ, & Austri plurimi ventorum sunt, dictum est. adhuc autem & de latone ipsorum.

† a. l. fontes.

Regio septentrionalis hyeme tranquilla.

Caput Secundum. Quas ob causas venti cessent: Quibus temporibus nonnulli eorum fiunt. Et à quibus locis. De partibus terra habitabilibus.

SO! autem & cessare facit, & commouet flatus. debiles enim, & paucas existentes exhalationes extinguit, & ampliori calido illud, quod in exhalatione minus existit, disgregat.

Aristot. Meteorolog.   KK

Adhuc autem ipsam terram præuenit exiccans, antequàm facta fuerit multa simul excretio: sicut, si in multum ignem inciderit modicum exustibile, præuenit sæpe, antequàm fumum faciat, exustum esse. Propter has igitur causas cessare facit ventos, & à principio fieri prohibet, consumptione quidem cessare faciens, celeritate autem siccitatis fieri prohibens. Quapropter & circa Orionis ortum maxime fit tranquillitas, & vsque ad Etesias, & Prodigmos. Vniuersaliter autem sunt tranquillitates propter duas causas. aut enim propter frigus, cum extinguitur exhalatio, veluti cum fuerit gelu forte, aut cum marcescit à suffocatione. Plurimæ autem & intermediis temporibus, aut eò quòd nondum facta sit exhalatio, aut eò quòd iam præterit exhalatio, & alia nondum aduenit. Incertus autem, & molestus Orion esse videtur, & occumbens, & oriens, quia in transmutatione temporis accidit occasus, & ortus, æstate, aut hyeme, & propter magnitudinem astridierum fit aliqua pluralitas. transmutationes autem omnium turbulentæ sunt propter indeterminationem. Etesiarum autem flant post versiones, & Canis ortum. & neque tunc quando maxime propè fuerit Sol, neque quando longe, & diebus quidem flant, noctibus autem cessant. Causa autem est, quia propè quidem existens, præuenit exiccans, antequàm fiat exhalatio. cum autem abcesserit modicum, mediocri iam fit caliditas, adeo vt congelata aquæ liquefiant, & terra exiccata, & à propria caliditate, & ab ea, quæ Solis est, quasi ardeant, & exhalent. Noctè autem desinunt, quia congelata liquefcere desistunt, propter rigiditatem

Tranquillitas duabus de causis.

gelati.

tem notium. Exhalat autem neque quod congelatum est, neque quod nihil habet siccum, sed, cum habeat siccum humiditatem, hoc calefactum exhalat. Dubitant autem quidam propter quid Boreæ quidem sunt continui, quos vocamus Etesias, post æstivales versiones, Austri autem sic non fiunt post hyemales. Habet autem non irrationabiliter. fiunt enim vocati Ieuconoti opposito tempore, non sic autem fiunt continui. quapropter latentes faciunt inquirere. Causa autem est, quia Boreas quidem à locis, quæ sub Vrsa, fiat, quæ plena aqua, & niue sunt multa, quibus liquefactis à Sole post æstivales versiones, magis quàm in ipsis fiunt Etesia. sic enim & suffocationes fiunt, non cum maxime appropinquauerit ad Vrsam, sed cum calefecerit ampliori tempore, adhuc autem propè. Similiter autem & post hyemales versiones fiunt Ornithia. etenim hi Etesia sunt debiles. minores autem, & tardiores Etesia fiunt: septuagesimo enim, die incipiunt flare, propterea quòd longe existens Sol inualefcit minus. Non continui autem similiter fiunt, quia quæ in superficie, & debilia, tunc segregantur: magis autem congelata ampliori indigent caliditate. quapropter interpollantes isti fiunt, donec sub versionibus iterum æstivalibus flauerint Etesia: quoniam vult quàm maxime continue hinc semper flare ventus. Auster autem ab æstiva versione fiat, & non ab altera Vrsa. Duabus enim existentibus sectionibus possibilis habitari regionis, hac quidem ad superiorem polum, qui secundum nos est, illa autem ad alterum, & ad Meridiem, & existente velut tympano (talis enim figura terræ) excidunt ex

De partibus terra habitabilibus.

† *a. l. addit* centro ipsius ductæ, † & faciunt duos † conos,
linea. hunc quidem, habentem basin tropicum, illum
 † *turbines.* autem semper manifestum, verticem autem in
 medio terræ. Eodem autē modo ad inferiorem
 polum alij duo coni terræ dissectiones faciunt.
 Hæ autem habitari solæ possibiles, & neque
 ultra versiones: umbra enim non utique esset
 ad vrsam. nunc autem inhabitabilia prius sunt
 loca, quam subdeficiat, aut permutetur umbra
 ad meridiem. Quæ autem sub. Vrsa: à frigore in-
 habitabilia. Fertur autem & Corona secundum
 hunc locum, videtur enim super caput esse no-
 bis, cum fuerit secundum meridianum. Quapro-
 pter & ridicule describunt nunc circuitus ter-
 ræ, describunt enim circula rem habitata m. Hoc
 autem est impossibile & secundum apparentia,
 & secundum rationem. Nam & ratio ostendit
 quòd ad latitudinem quidem determinata est,
 circulariter autem cogulari contingit propter
 temperaturam: (non enim excedunt æstus, &
 frigus secundum longitudinem, sed ad latitu-
 dinem. quare, nisi alicubi prohibet maris mul-
 titudo, totum est perambulabile:) & apparentia
 circa nauigationes, & itinera. multum enim
 longitudo differt à latitudine. quod enim est ab
 Herculeis columnis vsq; ad Indicam, eò quòd
 est ex Æthiopia ad Mæotin, & extrema Scythiæ
 loca, plus est, quam quinque ad tria secundum
 magnitudinem, si quis & nauigationes ratio-
 cinetur, & vias, quantum contingit accipere ta-
 lium certitudines. Et quidem ad latitudinem
 vsque ad inhabitabilia scimus habitata m. hic
 enim propter frigus non amplius habitant, illic
 autem propter æstum. Quæ autem extra Indi-
 cam sunt, & columnas Herculeas propter mare
 non.

*Columnæ
 Herculis.*

India.

Æthiopia.

Mæotis.

Scythia.

India.

*Columnæ
 Herculis.*

NON.

non videntur copulari, vt continua fit omnis habitabilis. Quoniam autem similiter se habere necesse est locum quendam ad alterum polum, sicut quem nos habitamus, ad eum, qui est supra nos, palam est quod proportionaliter se habebunt & alia, & statuum constitutio. Quare, quemadmodum hic Boreas est, sic & illis ab illa, quæ ibi est Vrsa, aliquis ventus existit, quem nihil possibile est pertingere huc, quoniam neq; Boreas iste in eam, quæ hic habitatur, omnem flat, est enim velut * abterraneus, flatus Borealis. Sed, quia habitatio ista ad Vrsam est posita, plurimi Boreæ flant, tamen & hic deficit, & non potest longe pertransire, quoniam circa mare australe extra Libyam, quemadmodum hic Boreæ, & Austri flant, sic ibi Euri, & Zephyri, succedentes continui semper flant. Quod igitur Auster non est ab altero polo flans ventus, manifestum est, quoniam neque ille ab hyemali versione, oportebit enim utique alium ab æstuali esse versione, sic enim proportionale assignabit, nunc autem non est vnus enim solus videtur flans ex iis, quæ inde, locis, quare necesse ab exusto loco flantem ventum esse Austrum. Ille autem locus propter Solis vicinitatem non habet aquas, neque pascua, quæ propter liquefactionem faciunt Etesias. Sed quia multo maior est locus ille, & expansus, maior, & amplior, & magis vrens ventus est Auster Borea, & pertingit magis huc, quam iste illuc. Quæ igitur causa est horum ventorum, & quomodo se habent adinvicem, dictum est.

* *Διόγειος**Africa.*
Mare An-
strale.

*Capit Tertium. De Ventorum Num.
Contrarietate, Temperatura, & C
nibus.*

DE situ autem ipsorum, & qui q
trarij sint, & quos simul flare
& quos non, adhuc autem qui, & que
flentes; & adhuc de alijs passionibus,
non contingit dictas esse in Problem
ticularibus, nunc dicamus. Oportet
situ simul rationes ex descriptione
rare. Descriptus sit igitur, vt magis
habeat, horizontis circulus: quapro
tundus. Oportet autem intelligere i
ram sectionem, quæ sub nobis, habi
enim & illam diuidere eodem modo
tur autem primo contraria secundi
esse plurimum distantia secundum le
secundum speciem contraria plurim
tia secundum speciem. plurimum au
secundum locum posita contra seini
dum diametrum. Sit igitur, in quo A
æquinoctialis. contrarius autem huic
quo B, Oriens æquinoctialis. Alia a
meter hanc ad rectum incidens, cuius
G, sit Vrsa: huic autem contrarium e
id, in quo H, Meridies. Id autem, in q
æstiuialis: id autem, in quo E, Occide
lis. Id autem, in quo D, Oriens hyem
tem, in quo C, Occidens hyemalis. A
ducatur diameter ad C, & à D, ad E.
igitur plurimum distantia secundi
contraria sunt secundum locum: plu
tem distantia quæ secundum diam
cessarium est & statuum hos inuice

rios esse, quicunq; secundum diametrum sunt. Vocantur autem secundum positionem locorum venti sic. Zephyrus quidem ab A. hoc enim est Occidens æquinoctialis. Contrarius autem huic Apeliotes à B. hoc enim est Oriens æquinoctialis. Boreas autem, & Aparctias à G. hic enim vrsa. contrarius autem huic Notus ab H. Meridies enim hic est, à quo fiat, & H ipsi G contrarium est: secundum diametrum enim. ab F autem Cæcias. hic enim Oriens æstivalis est. Contrarius autem est, non qui fiat ab E, sed qui à C, Libs. iste enim ab Occidente hyemali fiat. contrarius autem huic: secundum diametrum enim ponitur. Qui vero à D Eurus. iste enim ab Oriente hyemali fiat, vicinus existens Noto. Quapropter & sæpe Euronoti dicuntur flare. Contrarius autem est huic, non qui à C, Libs, sed qui ab E, quem vocant hi quidem Argesten, hi autem Olympian, hi autem Scironem. iste enim ab Occidente æstivali fiat, & secundum diametrum ipsi opponitur solus. Hi igitur secundum diametrum positi venti, & quibus sunt contrarij. Alij autem sunt, secundum quos non sunt contrarij venti. ab I enim, quem vocant Thrasciam. iste enim medius est Argestæ, & Aparctiæ. à K autem, quem vocant Mese. iste enim medius est Cæciæ, & Aparctiæ. Diameter autem K vult quidem secundum semper apparentem esse, non exacte autem est. Contrarij autem non sunt his flatibus, neque Mese (flaret enim vtique aliquis ab eo, in quo M. hoc enim est secundum diametrum) neque ipsi I Thrasciæ, flaret enim vtique ab N. hoc enim signum secundum diametrum est: si nō ab ipso, & ad modicum fiat quidam ventus, quem vo-

*Cur à septē
trione plu-
res venti.*

cant qui in loco illo Phœnician. Primi igitur, & determinati venti hi sunt ordinati sunt modo. Quod autem septē à locis ad Vrsam quam ab iis, quod ridiem, causa est, terram habitabilem ad hunc locum, & quia multo amplius nix repellitur in hanc partem, quia illi sunt, & illius latitudine, quibus liquefcit terram, & calefcitibus à Sole, & terrarum est ampliore, & ad maiorem loci exhalationem propter hanc causam tem dictorum flatuum Boreas quidem etiam principalissime, & Thrafcias, & Nicias autem communis Apeliotæ, & Boreus autem, & Ithagenes, qui à Meridie Apeliotes autem, qui ab Oriente æquus & Eurus. Phœnicias autem communis autem, & qui Ithagenes, & qui Arcticus. Vniuersaliter autem horum septē boreales vocantur, hi autem australi nuntur autem Zephyrici quidem Boreales enim sunt, quia ab Occidente flant autem Apeliotici. calidiores enim sunt ab Oriente flant. Determinatis igitur septē calido, & tepido flatibus, sic vocauerunt boreales autem sunt, qui ab Oriente iis, & Boreales. quoniam pluri tempore subflant qui ab Oriente, eos autem, qui ab Occidente relinquit citius, & appropinquat loco Sic autem ordinatis ventis, manifestum quod simul flare contrarios quidem impossibile: secundum enim diametrum. cessabit, violentiam passus. Non si oppositos adinuicem nihil prohibet, ut Iphæus propter hoc simul flant aliquando ¶

* *v*
8 p 121

ambo ad idem signum, non ex eodem, neque eodem spiritu. Secundum autem anni tempora contraria contrarij maxime flant. circa æquinoctium vernale Cæcias, & omnino qui ultra tropicum æstiualem, circa autumnale autem Libs. circa versiones autem æstiuales Zephyrus, circa hyemales autem Eurus. Irruunt autem in alios maxime, & cessare faciunt Aparctiæ; & Thraisciæ, & Argestæ. propterea enim quòd maxime depropè impetus ipsorum est, crebrique, & fortes flant maxime isti. Quapropter & serenissimi sunt ventorum. flantes enim depropè maxime, repellentes alios ventos, cessare faciunt, & efflantes consistentes nubes faciunt serenitatem: nisi frigidi vehementer fuerint simul existentes, tunc autem non sunt sereni. si enim fuerint magis frigidi, quàm magni, præueniunt, ante congelantes, quàm propellentes. Cæcias autem non est serenus, quia reflectitur in seipsum, vnde & dicitur prouerbum: Trahens ad seipsum, vt Cæcias nubem. Gyrationes autem fiunt quidem, ipsis cessantibus, in contiguos, secundum Solis transitum, quia mouetur maxime cõtiguis principio. principium autem flatuum sic mouetur, vt Sol. Contrarij autem aut idem faciunt, aut contrarium, vt humidus Libs, & Cæcias, quem Hellepontian quidam vocant: sicci autem Argestes, & Eurus, quem Apelioten. à principio autem iste siccus est, desinens autem aquosus. Niuosus autem Mese, & Aparctias maxime: isti enim frigidissimi sunt. Grandinosus autem Aparctias, & Thraisciæ, & Argestes. Æstuosus autem Notus, & Zephyrus, & Eurus. Nubibus autem condensant cœlum, Cæcias quidem valde. Libs autem ra-

Prouerbiũ.

*Ventorum
operationes.*

rius. Cæcias quidem, propterea quæ
 tur ad seipsum, & quia communis
 & Euro. quare, quia frigidus est, co-
 porantem aërem, nubes cogit: quia
 Apelioticus est, habet multam mate-
 porem, quem propellit. Sereni autem
 Etias, Thrafcias, Argestes. causa autem
 prius. Coruscationes autem faciunt
 hi, & Mese. quia enim depropè. si
 sunt. propter frigidum autem fulgi-
 gregatur enim, coëuntibus nubibu-
 pter & quidam horum eorundem.
 sunt. cito enim congelant. Proce-
 sunt, autumno quidem maxime, d
 & maxime Aparctias, & Thrafcia-
 stes. Causa autem est, quia procellæ
 xime, quando, aliis flantibus, irru-
 autem maxime irruunt, aliis flant
 autem dicta est & huius prius. Et esia
 rant habitantibus circa Occidentem
 Etias in Thrafcias, Argestas, & Zeph-
 Etias enim Zephyrus est.) incipient
 ab Urfa, terminantes autem ad eos
 His autem, qui ad Orientem, gyrant
 Apelioten. De ventis igitur, & de
 principio, generatione ipsorum
 stantia, & de accidentibus pa-
 nibus, & communiter, & ci-
 ca vnumquenque tot
 nobis dicta
 sunt.

Etesia.

Summa Tertia. De Terra motu.

Caput Primum. Antiquorum de Terra motu
opinionēs tres, ac earum confutationes.

De Quassatione autem, & Motu terræ posthæc dicendū est, causa enim huius passionis contigua huic generi est. Sunt autem tradita vsque ad præsens tempus tria, & à tribus:

Anaxagoras enim Clazomenius, & prius Anaximenes Milesius enunciauerunt, & his posterius Democritus Abderites. Anaxagoras igitur ait ætherem natum ferri sursum, incidētem autem in inferiora terræ, & cōcaua mouere ipsam. quæ enim sunt sursum, coniungi propter imbres: quoniam natura totam similiter esse laxam, tanquam existente hoc quidem sursum, hoc autem deorsum totius spheræ, & sursum quidem hac existente parte, in qua habitamus, deorsum autem altera. Ad hanc igitur causam nihil forte oportet dicere, tanquam valde simpliciter dictam. sursum enim & deorsum putare sic se habere, vt non ad terrā quidem vndiq; ferantur grauitatem habentia corporum, sursum autem leuia, & ignis, stultum est: præsertim videntes horizontem habitatā, quantā nos scimus, alterum semper fieri. nobis translatis, tanquam existente gibbosa, & spherica. Et dicere quidem quodd propter magnitudinem in aëre manet, quassari autem dicere percussam desubter sursum per totam. Adhuc autem nullū reddunt accidentium circa terræ motus. neq; enim regiones, neque tempora, quæcunque participant hac passione. Democritus autem ait terram,

Anaxagoras.

Anaximenes.

Democritus.

Democritus.

ram,

ram, plenam aqua existentem, & fusi
multam aliam pluuialem aquã, ab ha
amplior enim cum fit, quia non poss
pere cavitates, vim inferentem facere
tum, & cum exiccatur, & trahit in v
ex repletioribus, transiens inuadendi

*Anaxime-
nes*

Anaximenes autem ait irrigatam ter
catam rumpi, & ab his ruptis vert
cidentibus concuti. quamobrem & f
motus in siccitatibus, & iterum in pl
siccitatibus enim, sicut dictum est e
rumpi, & ab aquis superhumeatam
Oportebat autẽ, hoc accedente, subue
tis in locis apparere terram. Adhuc a
pter quam causam circa quãdam loc
hęc passio, nullo differẽtia excessu tal
Atqui oportebat. Omnino autem sic
tibus necessarium est dicere minus se
ræ motus fieri, & tandem cessare aliq
cuti. quod enim constipatur talem ha
ram. quare, si hoc impossibile est, pal
impossibile & hanc esse causam.

*Caput Secundum. De Terra motus gen
Essentia. Locis, Temporibus, aliisque
cidentibus.*

Sed quoniam manifestum quod nec
& ab humido, & à sicco fieri exhal
sicut diximus in prioribus, necesse est
stentibus fieri terræ motus. Existit
ra per se. quidem sicca, propter imbr
habens in seipsa humiditatem multar
Sole, & ab eo, qui in ipsa, igne incalesc
tus quidem extra, multus quoque intr

tus. & hic aliquando quidem continuus extra fluit omnis, aliquando autem intro omnis, aliquando autem & partitur. Si itaque hoc impossibile sit aliter habere, quod post hoc considerandum utique erit, quale maxime motuum erit corporum. necesse enim est ad plurimum natum ire, & vehementissimum maxime tale esse. Vehementissimum igitur est ex necessitate quod citissime fertur. percutit enim maxime propter velocitatem. Ad plurimum autem natum est pertransire, quod per omne ire maxime potest. tale autem est, quod subtilissimum. Quare siquidem spiritus natura talis est, maxime corporum. spiritus motiuus est. etenim ignis, quando cum spiritu fuerit, fit flamma, & fertur celeriter. Non igitur aqua, neque terra causa utique erit motus, sed spiritus, cum intro fortè fluxerit, qui extra exhalat. Quapropter sunt tranquillitate plurimi, & maximi terræ motus. continua enim existens exhalatio sequitur ut in pluribus impetum principij. quare aut intro simul, aut extra fertur omnis. Quosdam autem fieri terræ motus & flatus existente nihil irrationabile. videmus enim aliquando simul plures flantes ventos, quorum, cum in terram feratur alter, erit flatus existente terræ motus. Minores autem hi magnitudine sunt, propterea quod diuisum est principium, & causa ipsorum. Nocte autem plures, & maiores sunt terræ motus. Qui autem die, circa meridiem. tranquillissimum est ut in pluribus diei meridies. Sol enim cum maxime dominatur, dissoluit exhalationem in terram. dominatur autem maxime circa meridiem. Et noctes etiam diebus tranquilliores sunt, propter
absca.

*Terræ motus
Et sapius,
validiusque
quanti.*

absentiam Solis. quare intro fit iterum
sicut recursus in contrarium eius, quae
effusionis. Et ad diluculum maxime. &
& flatus nati sunt incipere flare. Si ig-
extiterit permutatum principium ip-
cut Euripus, propter multitudinem,
facit terrae motum. Adhuc autem circ-
lia fortissimi fiunt terrae motuum, ubi
xibile est, aut regio laxa, & subanti-
propter, & circa Hellespontum, & circa
& Siciliam, & Euboeam. circa haec eni-
detur per angustum fluere sub terram
propter & calidam Balearum, quae circa A-
a tali causa factae sunt. Circa autem d-
terrae motus fiunt maxime, propter a-
spiritus enim factus vehemens prop-
tudinem maris, quod nullum affertur
iterum in terram, qui natus erat
terra. Regionemque, quaecunque laxa h-
subius sunt, loca, multum suscipientes
concutiuntur magis. Et vere autem, &
maxime, & in pluuiis, & in siccitatibus
pter eandem causam. tempora enim h-
me spirituosam. aestas enim & hyems, I
propter gelu, illa autem propter aestum
mobilitatem. haec enim valde frigida et
tem valde sicca. Et in siccitatibus quid
tuosus aer. hoc ipsum enim est siccitas
amplior exhalatio sicca facta fuerit, q-
mida. In pluuiis autem, & eod quod an-
intrus exhalatio, & eod quod intercipia
gustioribus locis, & compellatur in
locum talis segregatio, repletis conca
terrae aqua. cum enim inceperit don
quod multa in paruum locum com-

*Euripus.**Hellespon-
tus.**Achaia.**Sicilia.**Euboea.**Balearum Ae-
desi.*

fortiter mouet fluens vêtus, & offendens. Oportet enim intelligere quòd sicut in corpore nostro & tremorum, & pulsuum causa est spiritus, qui intercipitur virtus, sic & in terra spiritum similia facere. & hunc quidem terræ motuum, velut tremorem esse, illum autem, velut pulsum: Et sicut accidit sæpe post missioné (per corpus enim fit velut tremor quidam, cum transfertur spiritus deforis intro simul totus) talia fieri & circa terram. Quantam autem habeat spiritus virtutem, non solum ex iis, quæ in aère sunt, oportet speculari (hic enim propter magnitudinem existimabit utique aliquis talia posse facere) sed & in corporibus animalium. Tétiones enim & Cõuulsiones, & spiritus quidem sunt motus: tantum autem robur habent, vt multi simul tentantes vi tenere non possint dominari motui ægrotantium. Tale itaque oportet intelligere fieri & in terra, vt comparetur ad paruum maius. Signa autem horum ad nostrum sensum facta sunt. Iam enim terræ motus in quibusdam locis factus, non prius defuit, quàm, cum eruperit in eum, qui est super terram, locum, manifeste, tanquam procella; exierit, qui mouit, ventus: quale & circa Herculeam, eam, quæ in Ponto, nuper factum fuit, & prius circa Sacram insulam. hæc autem est vna vocatarum Acoli insularum. In hac enim intumuit aliquid terræ; & ascendit velut collis moles cum sono, tandem autem rupta, exiuit spiritus multus, & fauillam, & cinerem eleuauit, & Liparæorum ciuitatem, existentem non longe, omnem incinerauit, & ad quædam in Italia ciuitatum venit, & nunc adhuc, vbi exufflauit, manifestum est, etenim facti ignis

*Herculea**Ponti.**Sacra insula.**Acolia insula.**Liparai.**Italia.*

in terra hanc putandum est esse cau-
decisus accensus fuerit, primo in paru-
aëre. Coniectura autem est quod flua-
ram spiritus, & quod fit circa has inf-
enim ventus futurus est flare Auster,
ficat prius. Sonant etenim loca, ex qu-
exufflationes, propterea quod mare
tur iam delonge, ab hoc autem, quoc-
exufflatur, repellatur iterum intrò, qu-
superuenit mare, hac. Facit autem sic
quassatione propter amplitudinem
(effunditur enim in immensum intra)
paucitatem repulsi aëris. Adhuc, fieri
liginosum, & obscuriorè sine nube, &
tutinos terræ motus aliquando tran-
& frigus forte, signum dictæ causæ
enim caliginosum, & obscurum necess-
esse, incipiente regredi in terram spiri-
uente aërem, & disgregante. Et ad au-
ad dilucula tranquillitatem, & frigus.
litem enim necessarium est vt pluri-
cidere, sicut dictum est & prius, velut
intro factò spiritus: & magis, ante mai-
ræ motus. non discriptum enim hoc
extra, hoc autem intra, sed, cum simul-
tur, necessarium est valere magis. Frigi-
accidit, propterea quod exhalatio in-
tur, natura calida existens secundum
videntur autem venti esse calidi; qui
aërem, existentem plenum multo, & fr-
pore, sicut spiritus per os exufflatus, et
de propè quidem est calidus, sicut & i-
mus, sed propter paucitatem non simi-
nifestus. delonge autem frigidus, pro-
sam eandem cum ventis. Deficiente

terram tali virtute, coiens propter humiditatem
 vaporosus defluxus facit frigus, in quibus acci-
 dit locis fieri hanc passionem. Eadem autem
 causa est & signi consueti aliquando fieri ante
 terræ motus. aut enim per diem, aut parum post
 occasum, serenitate existente, nubecula tenuis
 apparet porrecta, & longa, velut lineæ longitu-
 do, rectitudine exacta, spiritu marcescente pro-
 pter transitum. Simile autem accidit & in mari
 circa littora. quando enim fluctuans exciderit,
 vehementer crassa, & distorta fiunt scissura.
 quando autem tranquillitas fuerit, propterea
 quod parua sit segregatio, tenues sunt, & recta.
 Quod igitur mare circa terram facit, hoc spiri-
 tus circa eam, quæ est in aëre, caliginè. vt. quan-
 do fuerit facta tranquillitas, omnino recta, &
 tenuis derelinquatur nubecula, quæ fit tãquam
 scissura aëris. Propter eandem autem causam &
 circa eclipses Lunæ aliquando accidit fieri ter-
 ræ motum. Quando enim iam propè est inter-
 positio, & nondum quidem est omnino deficiens
 lumen, & calidum, quod à Sole, est ex aëre, iam
 autem marcesfactum, tranquillitas fit, contra trãs-
 lato spiritu in terram, qui facit terræ motum an-
 te eclipses: fiunt enim & venti ante eclipses sæ-
 pe, in principio quidem noctis ante eclipses me-
 dia noctis, in media autem nocte ante dilucu-
 lares. Accidit autem hoc, propterea quod mar-
 cescit calidum, quod à Luna est, cum propè iam
 fuerit facta latio, in quo facta erit eclipsis. re-
 misso igitur, quo detinebatur aër, & quiescebat,
 iterum mouetur, & fit spiritus tardioris eclipsis
 magis matutinus. Cum autem fortis factus fue-
 rit terræ motus, non mox, neque ad semel ces-
 sat agirans, sed primo quidem vsque ad quadra-

Terra motus magnitudinis in dnucausa.

ginta dies agitar, postea
& ad duos annos domi
loca. Causa autem m
multitudo spiritus, & h
vtique fluxerit. quā en
facile pertranseat, & m
retineri necessarium ei
velut aquā, non potēs i
sicut in corpore pulsus
que cito, sed per mora
sic & principium, à qui
impetus spiritus, palan
nem consumpsit mate
rum, quem vocamus t
igitur consumantur rel
quassare, debilitus aute
minus sit exhalatum,
manifeste. Facit autem
ra fiunt, spiritus, & eos.
Et sine etiam terræ mo
sunt sub terra. sicut eni
modos emittit sonos, si
enim differt. verberan
ipsum verberatur: Præ
tum; quia subtiliorum i
gis per omne penetra
Cum autem minor fue
ram, propter subtilitate
cile quidem penetrat, n
autem offendit solidas
mnimodas figuras; omni
vt aliquando videatur,
digla dicentes; mugire
aquæ eruperunt, factis
propter hoc aqua causi

Terra motus.

In superficie, aut desubter vim inferat spiritus, ille mouens est: sicut fluctuum venti, sed nō fluctus ventorum causa sunt. Quoniam & terram sic vti que quis causam faceret passionis. eueritur enim quassata, quemadmodum aqua. effusio enim euersio quædā est. Sed hæc ambo quidem causæ, vt materia: patiuntur enim sed non agūt: spiritus autem, vt principium. Vbi autem simul cum terræ motu fluctus factus fuerit, causa, quando contrarij facti fuerint spiritus. Hoc autem fit, cum agirans terram spiritus, quod fertur ab alio spiritu mare repellere quidem omnino non possit, propellens autem, & coarctans in idem, congregauerit multum. tunc enim necessarium est, videri hoc spiritu, simul multum pulsū a contrario spiritu erumpere, & facere diluuium. Fuit autem factum hoc & circa Achaziam. extra enim erat Auster, ibi autem Boreas. tranquillitate autem facta, & fluente intro vēto, factus fuit & fluctus, & terræ motus simul. & magis, propterea quod mare non dabat perflationem impetum facienti sub terra spiritui, sed obstipabat. vim enim inferendo inuicem, spiritus quidem terræ motum fecit, subsidencia autem fluctus diluuium. Secundum partem autem terræ fiunt terræ motus, & sæpe ad modicum locum: venti autem non secundum partem. Secundum partem quidem, cum exhalationes, quæ secundum locum ipsarum, & vicinum conuenerint in vnum; sicut & siccitates diximus fieri, & pluuias secundum partem. & terræ motus quidem fiunt per hūc modum, venti autem non. Quæ enim in terrā sunt, principium habēt, vt ad vnum omnes concitentur: Sol autem non similiter potest, quæ autem sunt suspensæ magis

*Inundatio -
nis cum ter-
ramotū cau-
sa.*

*Achaziam ter-
ramotus, &
diluuium.*

vt fluant, cùm principiū acceperint à
 tione iam secundum differentias loci
 vnū. Quando igitur fuerit multus spiri-
 uet terram, vt tremor, ad latus quiden
 raro, & secundum aliqua loca, velut pu-
 sum defubter, quapropter & rarius qu-
 modo. non enim facile sic multum c-
 principium, ad longitudinem enim mu-
 tior, quàm ea, quæ à profundo secretic
 autem factus fuerit talis terræ motus, i
 multitudo lapidum, sicut ebullientius
 bris. Hoc enim modo facto terræ moti
 ca Sipylon euerfa sunt, & campus voca
 gtæus, & quæ circa Ligusticam regi-
 insulis autem marinis minus fit terræ
 quàm in iis, quæ sunt iuxta terram. n-
 enim maris infrigidat exhalationes, i
 bet pondere, & vim infert. Adhuc aute
 nō quassatur superatum à flatibus. &, q
 tum occupat locum, non in hoc, sed ex
 halationes fiunt, & has consequuntur
 terra. Quæ autè propè continentem ins-
 sunt continentis. intermedium enim
 paruitatem nullam habet virtutem.
 autem non contingit moueri sine mai-
 quo circuntententur. De terræ motib
 tur, & quæ natura ipsorum, & p-
 pter quam causam fiunt, & de
 aliis accidentibus circa
 ipso, dictum est
 ferè de ma-
 ximis.

Sipylus.
Phlegræus
campus.
Liguria.

Summa Quarta. De Coruscatione, & Tonitruo.

Caput Primum. De Coruscationis, & Tonitruu
generatione.

DE Coruscatione auté, & Tonitruo,
adhuc auté de * Vortice, & accenso * *τυφῶνος,*
Turbine, & Fulminibus dicamus. *αἴθρη πύρι-*
etenim horum idem principiū ex- *στῆσθαι*
stimare oportet omnium. Exhala-
tione enim, vt diximus, existente duplici, hac
quidem humida. illa autem sicca, & cōcretionem
habente ambo hæc potentia, & cōeunte in nu-
bem, sicut dictum est prius, adhuc autem spissior
cūm fiat consistentia nubium ad vltimum ter-
minum: qua enim deficit calidum quod disgre-
gatur in superiorem locum, hac spissiolem, &
frigidiolem necesse est esse consistentiam. qua
propter & Fulmina, & Procellæ, & omnia talia
feruntur de orsum: quanuis natū sit sursum ferri
calidum omne, sed ad contrarium spissitudinis
necessarium est fieri extrusionem, velut nuclei
ex digitis exilientes. etenim hæc pondus habē-
tia feruntur sæpe sursum, quæ igitur segregatur
caliditas in superiorem dispergitur locū. quæ-
cunque autem intercluditur sicca exhalatio in
transmutatione aëris, qui infrigidatur hæc cō-
euntibus nubibus excernitur, vi autem lata, &
offendens continentes nubes, facit percussione,
cuius sonus vocatur Tonitruum. Fit autem per-
cussio eodem modo (vt assimiletur maiori mi-
nor passio) ei, qui in flamma fit, sono, quod vo-
cant hi quidem Vulcanum ridere, hi autem Ve-
stem, hi vero comminationem horū. Fit autem, *Vulcanus.*
quando exhalatio, quæ in flammā conuertitur, *Vesta.*

feratur, cum rumpuntur, & siccantur ligna. sic enim & in nubibus, cum fit spiritus excretio, in spissitudinem nubium incidens, facit tonitruum. Omnimodi autem soni propter irregularitatem fiunt nubium, & propter intermedias cavitates, quæ cõtinuitas deficit spissitudinis. Tonitruum igitur hoc est, & fit propter hæc causam. Spiritus autem extrusus ut plurimum quidem igitur subtili, & debili ignitione. & hoc est, quod vocamus Coruscationem, qua utique velut excidens spiritus coloratus apparet. Fit autem post percussionem, & posterius tonitruo, sed videtur prius, quia visus anticipat auditum. Patet autem in remigatione triremium. iam enim sursum ferentibus iterum remos, primus pertingit sonus remigij.

Caput Secundum. Antiquorum de Coruscatione. & Tonitruo opinionum, earum confutationes, utraque de his determinatio.

*Ignis intra
nubes quis.
Empedo.
Anaxago.*

Quamvis quidam dicant quod in nubibus non fiat ignis. Hunc autem Empedocles quidem ait esse eum, qui intercipitur ex Solis radijs. Anaxagoras autem de eo, qui desuper est, æthere, quem & ille vocat ignem, delatum desuper deorsum. Micationem igitur huius ignis, esse coruscationem, sonum autem intus extincti, & stridorem, tonitruum, tanquam sicut videtur factum, sic & prius coruscatio fit tonitruo. Irrationabilis autem & ignis interceptio, & utroque quidem modo, magis autem detractionis, qui desuper est, ætheris. Quare enim feratur deorsum quod natum est sursum, oportet dici causam, & propter quid aliquando hoc fit circa cælum.

ca cœlum, quando nubilosum fuerit quidē tantum, sed non continue sic, serenitate autem existente non fit. hoc enim omnino videtur dictū esse inconsiderate. Similiter autem & dicere à radiis caliditatem interceptam in nubibus esse horum causam non probabile est. etenim iste sermo sine cura dictus est valde. Segregatam enim necessarium esse causam semper, & determinatam & tonitruū, & coruscationis, & aliorū talium, & sic fieri. Hoc autem differt plurimū: simile enim est, ac si quis putet aquam, & niuē, & grandinem; inexistentes prius posterius externi, & non fieri, velut ad manū faciente semper concretionē vnumquodque ipsorum. eodē enim modo & illa concretiones, & hæc excretiones existimandum est esse. Quare si altera horum non sunt, sed sunt, de ambobus eadem congruet ratio. interceptionemq; quid utique magis alterum dicet quis, quàm quemadmodū in spissioribus? etenim aqua à Sole, & ab igne fit calida, sed tamen, cū iterum coeat, & infrigidetur aqua concrescens, nullam accidit fieri talem exidentiam, qualem illi dicunt. quamuis oportebat secundum rationem magnitudinis. Et feruorem facere spiritum intus factum ab igne, quem neque possibile est inexistere prius, neque illi sonum feruorem faciunt, sed stridorem. Est autē stridor parua ebullitio. quā enim quod extinguitur incidens dominatur, hæc bulliens facit sonum. Sunt autem quidam, qui coruscationem, sicut & Clidemus, non esse aiunt, sed videri, assimilantes, tanquam passio similis sit, & quando mare quis virga percusserit (videtur enim aqua effulgens nocte) sic in nube, flagellato humido, apparentiam splendoris esse

Clidemus.

coruscationem. Isti igitur nōdum assueti erant
 iis, quæ sunt de refractione opinionibus, quod
 quidem videtur causa talis passionis esse. Vide-
 tur enim aqua fulgere percussa, refracto ab ipsa
 visu ad aliquod fulgidorum. quapropter & fit
 magis hoc noctu. die enim non videtur, quia lu-
 men diei, amplius existens, offuscatur. Quæ igitur
 dicuntur ab aliis de tonitruo, & de coruscatio-
 ne, hæc sunt: his quidem, quod refractione corusca-
 tio fit: his autem, quod ignis quidem perlustra-
 tio coruscatio, tonitruum autem extinctio: non
 quod innascatur secundum vnamquamq; pas-
 sionem ignis, sed inexistat. Nos autem dicimus
 esse eandem naturam, super terram quidē Ven-
 tum, in terra autem Terræ motum, in nubibus
 autem Tonitruum. Omnia enim esse hæc secun-
 dum substantiam idem, exhalationem siccam.
 quæ fluens quidem aliquo modo, ventus est: sic
 autem, facit terræ motus: in nubibus autē, cum
 transmutationem subiens excernitur, coeuntibus,
 & concretescētibus ipsis in aquam, toni-
 trua, & coruscationes, & adhæc a-
 lia, naturæ eiusdem cum his e-
 xistentia. Et de tonitruo
 quidem, & coru-
 scatione di-
 cum est.

ARIST

ARISTOTELIS

METEOROLOGICORVM

LIBER TERTIVS.

SVMMÆ LIBRI.

SVMMÆ LIBRI.

*In Prima agit de Procella, Vortice, accenso Turbino,
ac Fulminum speciebus.*

In Secunda de Aëre, Iride, Pareliis, & Virgii.

In Tertia de his, quæ in terra partibus inclusa generantur.

De residuo is autem dicamus operibus segregationis huius, inducto iam modo dicentes. Spiritus enim hic cum segregatur per modica quidem, & sparsim diffunditur, & sæpe fit, & perflat, & tenuiorum partium existens, Tonitrua facit, & Corruscationes. Si autem totus simul, & spissior, minus autem excretus fuerit tenuis, Procella ventus fit. quapropter & violentus. celeritas enim excretionis facit fortitudinem. Quando igitur consequetur multa, & continua excretio, eodem modo, quemadmodum cum iterum in contrarium mouetur: tunc enim pluuia, & aquæ fit multitudo. Existunt igitur ambo hæc potentia secundum materiam. Cum autem principium factum fuerit potentia cuiuscunque, consequitur quod coexcernitur ex materia, cuiuscunque

fuerit multitudo inexistens amplior, amplius.
 & fit hoc quidem Imber, illud autem alterius
 exhalationis Procella. Quando autem qui ex-
 cernitur spiritus, ille qui in nube, alterum con-
 tra percussit sic, vt quando ex amplo in angu-
 stum vi fertur ventus in portis, aut viis (accidit
 enim saepe in talibus, repulsa prima parte fluen-
 tis corporis, propterea quod non cedit, aut pro-
 pter angustiam, aut propter refractionem, circuli,
 & vertiginem fieri spiritus. hic enim in an-
 terius prohibet procedere, ille auté à tergo im-
 pellit: quare compellitur in latus, quâ non pro-
 hibetur ferri, & sic semper contiguum, donec
 vtiq; vnum fiat. hoc autem est circulus, cuius e-
 nim est vna latio figuræ, hanc necesse est circu-
 lum esse) super terram vtiq; propter hoc fiunt
 vertigines, & in nubibus similiter secundâ prin-
 cipium. Veruntamen, sicut quando Procella fit,
 semper nubes excernitur, & fit continuus ven-
 tus, sic hic semper continuum sequitur nubis.
 Propter spissitudinem autem non potens excer-
 ni spiritus ex nube, vertitur quidem circulari-
 ter primo propter dictam causam: deorsum au-
 tem fertur, quia semper nubes inspissantur, quâ
 excidit calidum. Vocatur autem, si incolorata
 fuerit hæc passio Vortex, ventus existens, velut
 Procella in concocta. Borealibus autem non fit
 Vortex, neque niuosis existētibus Procella, pro-
 pterea quod omnia hæc status sunt. status auté
 est sicca, & calida exhalatio. Celu igitur, & fri-
 gus; propterea quod dominantur, extinguunt
 mox quod adhuc fit principium. Quod autem
 dominantur, palam est. neque enim vtiq; esset
 niuositas, neq; borealia humida. hæc enim acci-
 dit esse, dominante frigiditate. Fit igitur Vor-
 tex,

tex, quando quæ fit procella non possit excerni à nube. Est autè propter repulsionem gyrationis, cum ad terrâ feratur circumuolutio, simul deducens nubem, non potens absolui. Quà autem secundû directum efflat, hæc spiritu mouet. & circulari motu vertit, & sursum fert, cuiusq; inciderit vim inferens. Cùm autem detractus ignitus fuerit: hoc autè est, cùm tenuior spiritus fiat, vocatur accensus Turbo. coincendit enim aërem, ignitione colorans. Si autem in ipsa nube multus, & tenuis extrudatur spiritus, hic fit fulmen, si quidem valde tenue fuerit, non adurens propter tenuitatem, quod Poëtæ clara vocant. si autem minus, adurés, quod fumidum vocant. Illud enim propter tenuitatem fertur, propter velocitatem autem præuenit pertransire, antequam igniat, & morâ faciens denigret. hoc autem tardius, colorauit quidem, non autè exussit, sed præuenit pertransiens. Quapropter & resistentia quidem patiuntur aliquid, quæ autem non, nihil. vt clypei iam æramentum quidem liquefactum fuit, lignum autem nihil passum fuit. propter enim raritatem præuenit spiritus penetrare, & pertransire. Et per vestimenta simili liter, non combussit, sed velut attritionem fecit. Quare quòd hæc omnia spiritus sint, palam est, & ex talibus. Est autem aliquãdo & oculis videre. velut & nunc accidit circa templum in Epheso combustum. ad multas enim partes flamma scerebatur continua, discerpta seorsum. Quòd quidem fumus spiritus est, & ardet fumus, manifestum est, & dictû est prius in aliis: cùm autem simul multus secedit, tunc manifeste videtur spiritus esse. Quod igitur in partibus ignitionibus videtur, hoc & tunc multa ardente

*Tēpli Ephe
sini constā
gratio.*

dente materia fiebat multo fortius. tur lignis, vnde principium spiritus progrediebatur congregatus, quā terebatur sursum accensus. quare vima ferri, & inuadere domos. semper oportet sequi fulmina spiritum re: sed non videtur, quia sine colore per & quā debet percutere mouetu percutiatur, tanquam prius inuadit spiritus. Et tonitrua autem diu sono. sed quia simul excernitur quoniam fecit, & sonum spiritus: qui, si diuisit, exussit autem non. De tonitruo coruscatione, & procella, adhuc a accensis turbinibus, & vorticibus, & dictum est, & quod idem omnia, & cetera omnium ipsorum sit.

*Summa Secunda. De Area, Iride
& Virgis.*

*Caput Primum. Nonnulla horum omnium
runtur accidentia: quæ in unam re
reducuntur causam, refractionem si*

DE Area autem, & Iride, que, & propter quam camus, & de Pareliis, & enim omnia hæc sunt per dem causas inuicem. Proportet accipere passiones, & accidit vnumquodque ipsorum. Ipsius igitur paret sæpe circulus totus, & fit circa Lunam, & circa splendentia astrorum autem, nihil minus nocte quam die;

quàm sero : diluculo autem minus, & circa occasum, Iridis autem nunquam fit circulus, neq; maior semicirculo sectio. Et occidēte quidem, & oriente, minimi quidem circuli, maxima autem portio : eleuato autem magis circuli quidē maioris, minor autem portio. Et post autumnale quidem æquinoctium in breuioribus diebus omni hora fit diei. in æstiuis autem non fit circa meridiem. Neque duabus plures irides sunt simul. Harum autem tricolor quidem vtraque, & colores eosdem, & æquales secundum numerum habent inuicem : hebetiores autem sunt eius, quæ extra est, & e contrario positi secundum positionem. Quæ enim intra est, primã habet circumlationem, quæ maxima est, puniceam : quæ autem exterius, minimam quidem, propinquissime ad hanc, & alias proportionaliter. Sunt autem colores hi, quos quidem solos ferè nõ possunt facere pictores. quosdam enim ipsi miscent, Puniceus autem, & Viridis, & Purpureus non fit mistus. iris autem hos habet colores. Qui autem est inter puniceum, & viridẽ, apparet sæpe Flauus. † Parelj autem, & Virgæ fiunt ex latere semper, & neque desuper, neque ad terram, neque ex opposito, neque etiam nõ, sed semper circa Solem. Adhuc autem dum ascendit, aut dum descendit semper. secundum plurima autem ad occidentem, dum autem in medio cœli est, raro. vt in Bosphoro aliquando accidit. per totã enim diem simul orientes duo Parelj permanserunt vsque ad occasum. Quæ igitur circa vnumquodque ipsorum accidunt, hæc sunt. Causa autem horum omnium eadem. omnia enim hæc refractione sunt. differunt autem modis, & à quibus, & quomodo accidit fieri refractione

† Iterati Soles. vide inf. cap. 5.

fractionem ad Solem, aut aliud alie
dorum. Et per diem quidem iris fit:
tem à Luna, vt Antiqui quidem put
siebat. Hoc autem patiebantur prop
tem, latebat enim ipsos: Fit tamen: r
fit. Causa autem est, quòd in tenebris
lores, & alia multa oportet coincide
nia hæc die vna mensis. in pleniluni
ri necesse est, si debeat fore: & tunc, a
aut occubente, qua propter in annis si
quaginta his comperimus solum. Q
visus refrangitur, sicut & ab aqua, sic
& omnibus habentibus superficiem p
iis, quæ circa visum ostensa sunt, op
père fidem: & propter quid speculori
busdam quidem non solum colores, s
ræ apparent, in quibusdam autem c
lum. talia autem sunt speculorum, q
parua sunt, & nullam sensibilem ha
sionem. in his enim impossibile est fig
parere: videtur enim esse diuisibi
enim figura simul videtur: figura eff
sionem habere omni quaque. Quoni
intus apparere aliquid necessarium e
tem impossibile, relinquitur colorem
tus apparere. Color autem aliquand
splendidus videtur splendidorum: s
autem, aut propterea quòd miscetur
speculi, aut propter debilitatem visus
coloris efficit phantasiam. Sit autem
his speculatum in his, quæ circa sensu
strantur: qua propter ipsorum hæc qu
mus, his autem vt existentibus vtami

Caput Secundum. De Aræ Figura, Significationibus, & earum causis.

PRIMO autem de ipsius Aræ Figura, dicamus, & quare circulus fit; & quare circa Solem, aut Lunam, similiter autem & de aliis astris. eadem enim in omnibus congruet ratio. Fit igitur refractio visus, cum cogitur aër, & vapor in nubem, si æqualis; & parvarum partium consistens extiterit. Quapropter & signum consistens quidem aquæ est: distractiones tamen, & marces, hi quidem serenitatis, distractiones autem flatus. Si enim neque marcescens, neque distractum, sed permissum fuerit recipere propriam naturam, aquæ signum merito est: indicat enim iam fieri talem consistentiam, ex aqua, continuitatem accipiente inspissatione, necessarium sit in aquam venire: quapropter & nigri sunt colores hi maxime aliorum. Cum autem distrahitur; flatus signum est. diuisio enim à flatu facta est; iam quidem existente, nondum autem præsentem. Signum autem huius est, quòd hinc fit ventus, vnde eunque præcipua fiat distractio. cum vero marcescit serenitatis, si enim non disponitur aliquid sic aër, vt dominetur calido, quod interceptitur; neq; veniat in inspissationem aquosam; palam est quòd nondum vapor segregatus est ab exhalatione sicca, & ignea. hoc autem serenitatis est causa. Quomodo igitur se habente aère fit refractio, dictum est. retransigitur autem à consistente caligine circa Solem, aut Lunam visus: quapropter non ex opposito, sicut iris, apparet. Vndique autem similiter refracto, necesse est circulum esse, aut circuli partem. ab eodem

eodem enim signo ad idem signu
 frangetur super circuli lineam sempe
 à puncto, in quo A, ad B fracta, & c
 A C B, & quæ A F B, & quæ A D
 autem & hæ A C, A F, A D inuicem
 B inuicem, scilicet C B, F B, D B.
 hatur A E B. Quare trianguli æqua
 super æqualem, quæ est A E B. Du
 tem perpendiculares ad A E B ex
 C quidem, quæ est C E: ab F autem
 F E: à D autem, quæ est D E. Æqu
 hæ. in æqualibus enim triangulis, & i
 no omnes. ad recti enim omnes, ei, q
 & ad vnum punctum E. copulantur
 igitur erit descripta, centrum autem
 tem B quidem Sol, A autem visus, c
 est circa C F. D circumferentia, nul
 refrangitur visus ad Solem. Opor
 intelligere continua specula. sed prop
 tatem vnumquodque quidem inuisit
 autem ex omnibus est vnum esse vidi
 pterea quod consequenter sunt. Appa
 quod quidem album est, Sol circular.
 nue in vnoquoque apparens speculos
 lam habens sensibilem diuisionem. I
 hoc nigra contigua circumferentia, q
 illius albedinem videtur esse nigric
 terram autem magis, quia tranquillit
 enim existente, non est statio manifest
 autem sunt Area circa Lunam, quia
 dior existens, citius dissoluit consist
 ris. Circa astra autem fiunt quidem p
 dem causas, non significant autem
 quia paruas penitus indicant consist
 nondum stabiles.

Caput Tertium. De Iridum Generatione, Coloribus, Speciebus, & Numero.

IRIS autem quòd quidè est refractio, dictum est prius: qualis autem refractio, & quomodo, & propter quam causam singula fiunt accidentium circa ipsam, dicamus nunc. Refrangi igitur visus ab omnibus videtur lenibus: horum autem est aër, & aqua. Fit autem ab aëre quidem, cum coierit. Propter visus autem debilitatem sæpe etiam sine † inspissatione facit refractionem. qualis aliquando accidit cuidam passio debiliter, & non acute videnti. semper enim simulacrum videbatur præcedere ambulante ipsum ex opposito, respiciens ad ipsum. hoc autem patiebatur, quia visus refrangebatur ad ipsum. sic enim debilis erat, & tenuis valde ob infirmitatem, vt & speculum fieret propinquus aër, & non posset repellere, sicut qui longe est, & spissus. Quapropter & promontoria sursum vulsa videntur in mari, & maiores magnitudines omnium, cum Euri flant, & quæ in caliginibus sunt, velut & Sol, & astra orientia, & occumbentia magis, quàm in medio cœli existentia. Ab aqua autem maxime refrangitur, & ab incipiente fieri magis adhuc, quàm ab aëre. quamlibet enim partium, ex quibus fit consistentibus gutta, speculum necessarium est esse magis caligine. Quoniam autem & manifestum est, & dictum est prius, quòd in talibus speculis color tantum apparet, figura autem immanifesta est, necessarium, cum incipiat pluere, & iam quidem cogatur in guttas, qui in nubibus est, aër, nondum autem pluit, si ex opposito fuerit Sol, aut aliud aliquid sic ful-

† a. l. coitio-
ne.

Euro spi-
rante omnia
maiora vi-
deri.

Aristot. Meteorolog. M M

gidū, vt fiat speculum nubes, & refraçtio fiat ad fulgidum ex opposito, fieri imaginem coloris, non figuræ, vnoquoque speculorum existente paruo, & inuisibili. Ea autem, quæ ex omnibus ipsis est, continuitate magnitudinis visa, necesse est continuam magnitudinem eiusdem apparere coloris: vnumquodque enim speculorum eundem reddit colorem ipsi continuo. Quare, quoniam hæc possibile est accidere, cum se habeat hoc modo Sol, & nubes, & nos simus in intermedio ipsorum, erit propter refractionem imago quædam, quinimo & videtur tunc, & non aliter sese habentibus, facta Iris. Quod igitur Iris sit refraçtio visus ad Solem, manifestum est. quapropter & ex opposito semper fit, Area autem circa ipsum. Et quidem ambæ refraçtio: sed hæc quidem colorum varietate differt: hæc enim ab aqua, & nigro fit refraçtio, & de longe: illa autem de propè, & ab aère albiore secundum naturam. Apparet autem fulgidum per nigrum, aut in nigro (differt enim nihil) puniceum. Videre autem licet viridium lignorum ignem, quod rubram habeat flammam, propterea quod fumo multo mistus est ignis, fulgidus existens, & albus. Et per caliginem, & fumum Sol apparet puniceus. Quapropter Iridis quidem refraçtio prima talem habere videtur colorem: à guttis enim paruis fit refraçtio: quæ autem ipsius Areæ est, non. De aliis autem coloribus posterius dicemus. Adhuc autem circa ipsum quidem Solem non fit mora talis consistentiæ, sed aut pluit, aut dissoluitur, ex contrariis autem in intermedio generationis aquæ fit quoddam tempus: † quoniam, si fieret, esset utique colorata Area, sicut Iris.

† a. l. hoc enim non esse niente essent utique colorata area.

Iris. nunc autem tota quidem non sunt talem habentia imaginem, neque circulariter: parua autem, & secundum partem, quæ vocantur Virgæ. Quoniam, si consisteret talis caligo, qualis fieret utique ab aqua, aut aliquo alio nigro, sicut dicimus; appareret utique Iris tota, sicut quæ circa lucernas. circa has enim ut plurimum, australibus existentibus, Iris fit hyeme. Maxime autem manifesta fit humidis habentibus oculos. horum enim visus cito propter debilitatem refrangitur. Fit autem & ab humiditate aëris, & ab euaporatione, & à fuligine à flamma defluente; & mista, tunc enim fit speculum & propter nigredinem. fumosa enim ipsa fuligo. Lucernæ quoque lumen non album, sed purpureum apparet circulariter, & irinum, puniceum autem non: est enim & visus paucus, qui refrangitur, & nigrum speculum. Quæ autem à remis, qui sursum feruntur, ex mari Iris, positione quidem eodem fit modo ei, quæ in cælo, colore autem similior est ei, quæ circa lucernas. non enim puniceum, sed purpureum habere colorem videtur. Refractio autem à parvissimis quidem, continuis autem fit guttis. hæc autem aqua segregata sunt iam penitus. Fit autem & si quis tenuibus guttis in aliquem talem locum, qui positione ad Solem versus sit, & hac quidem Sol emineat, illac autem umbra sit. in tali enim si quis intus irroret, stanti extra, qua permutantur radij, & faciunt umbram, apparet Iris. motus autem, & coloratio similis, & causa eadem est ei, quæ à remis. manu enim pro remo utitur irrorans. Quod autem color talis fit simul palam erit & de aliorum colorum apparitione ex his. Oportet enim in-

*Iris circa
lucernas.*

tellexisse, sicut dictum est, & supposuisse primo quidem quòd fulgidum in nigro, aut per nigrum, colorem facit puniceum. Secundo autem, quòd visus, qui protenditur, debilior fit, & minor. Tertio, quòd nigrum velut negatio est. quia enim deficit visus, apparet nigrum. quapropter quæ longe omnia nigriora apparent, propterea quòd non pertingit visus. Confyderentur igitur hæc ex iis, quæ circa sensus accidunt, illorum enim proprij de his sunt sermones. nunc autem quantum necesse est de ipsis dicamus. Apparent igitur propter hanc causam & quæ longe nigriora, & minora, & planiora, & quæ in speculis, & nubes nigriores aspicientibus in aquam, quàm in ipsas nubes. & hoc valde perspicue: propter refractionem enim paucò visu aspiciuntur. differt autem nihil, quod videtur permutari, aut visum: utroque enim modo erit idem. Adhæc autem oportet non latuisse & hoc. accidit enim cum fuerit nubes propè Solem, in ipsam quidem respicienti, nequaquam apparere coloratam, sed esse albam. in aqua autem eandem hanc intuenti, colorem habere alium quem eorum, qui Iridis. Palam igitur quòd visus, sicut & nigrum fractus propter debilitatem nigrius facit apparere, sic & album minus album, & adducit ad nigrum. Qui igitur fortior in puniceum colorem permutauit: contiguius autem in viridem: qui autem adhuc debilior in purpureum. ad plus autem non amplius apparet, sed in tribus, sicut & aliorum plurima, & horum se habet finis, aliorum autem insensibilis permutatio est. Quapropter & Iris tricolor apparet, utraque quidem, opposite autem. Prima igitur exteriorem puniceam habet. à maxima

*Propter quod
qua de longe
in speculis
nigr, nigriora
apparent.*

xima enim circumferentia plurimus incidit visus ad solem: maxima autem quæ extra: contigua autem, & tertia proportionaliter. Quare si quæ de colorum apparitione dicta sunt bene, necesse est & tricolorem esse ipsam, & his coloribus colorari solis. Flauus autem apparet, propterea quòd secus seinuicem apparent: puniceum enim iuxta viride albū apparet. Signum autem huius est. In nigerrima enim nube maxime pura fit Iris. accidit autem tunc puniceum videri magis flauum esse. Est autem flauus in Iride, color inter puniceum, & viridem colorem. Propter nigredinem igitur eius, quæ in circuitu est, nubis, totū ipsius apparet, quod puniceum est, album: est enim ad illa album. Et iterum marcescente Iride propinquissime, cum soluatur puniceum. nubes enim alba existens, decumbens secus viride, permutatur in flauum. Maximum autem signum horum est, quæ fit à Luna, Iris: apparet enim alba valde. fit autem hoc, quia in nube, obscura existente apparet & in nocte. Sicut igitur ignis super igne, nigrum iuxta nigrum facit debiliter album penitus apparere album. hoc autem est puniceum. Fit autem hæc passio manifesta & in floribus. in texturis enim & variegaturis valde differunt secundum apparitionem alij secus alios positi colores, velut & purpurei in albis, aut in nigris lanis. adhuc autem in splendore tali, aut tali. Quapropter & Variegatores florum aiunt se peccare, operantes ad lucernam sæpe, & decipi accipientes alios pro aliis. Quare igitur tricolor, & quòd ex his apparet coloribus solum Iris, dictum est. Dupla autem & lanquidior coloribus est illa, quæ ambit, & posi-

† a. l. exte-
riori.

tione colores ex oppposito habet po-
pter eandem causam. cum enim loi-
tenditur visus, sicut quod longius vid
hic eodem modo. Debilior igitur à
refractio fit, quia à remotiori fit refr-
re minor incidens, colores. facit lar
apparete, & e conuerso etiam, quia
minori, & interiori circunferentia
Solem. propinquior enim visus existe
Iridi. propinquissima autem in exte-
minima circunferentia. quare hæc h
Iorem puniceum. contigua autem, &
cundum proportionem. Exterior Iris
interior, in quo A. Colores autem, in
niceus, in quo D Viridis, in quo E I
Flauus autem apparet, in quo F. Tres
adhuc fiunt, neque plures Irides. quia
da fit languidior, vt & tertia refra
debilis fiat, & impotens sit peruenire

*Caput Quartum. Iridis figuram, vel se-
lavem, vel semicirculo minorem asse-
bus ipsa magis, minusve appareat a
poribus. Et hæc omnia per Perspecti-
monstrationes.*

Quod autem neq; circulum possib
Iridis, neque maiorem semicir-
tionem, & de aliis accidentibus circa
descriptione erit considerantibus ma
Hemisphærio: enim existente super
tem circulum, in quo A, centro autem
tem quodam Oriente signo, in quo C
k lineæ, secundum conum exident

velut axem, lineam, in qua Gk , & à k ad M copulata refrangantur ab hemisphærio ad G super maiorem angulum, ad circuli circumferentiam incident lineæ, quæ à k . Et si quidem in ortu, aut in occasu astri, refractione fiat, semicirculus assumetur circuli ab horizonte, super terram factus. si autem supra, minor semper semicirculo. minimus autem, cum in meridie fuerit astrum. Sit enim in Oriente primum ubi G , & refracta sit kM ad G , & planum eiectum sit, in quo A , quod à triangulo, in quo GkM . Circulus igitur sectio erit sphæra: qui maximus sit, in quo A : differet enim nihil, si quodcunque eorum, quæ super Gk , secundum triangulum kM G , eiectum fuerit planum. Lineæ igitur ab his, quæ Gk , ductæ in hac ratione, non constituentur ad aliud, & aliud punctum quam semicirculi, in quo A . Quoniam enim puncta Gk , data sunt, & quæ kM data utique erit, & quæ M G . quare & ratio eius, quæ M G , ad M k . Datam igitur circumferentiam tanget M . sit itaque hæc, in qua N M . quare sectio circumferentiarum data est. apud aliud autem punctum, quam ipsius M N circumferentiæ, ab eisdem punctis eadem ratio in eodem plano non consistit. Extraponatur igitur quædam lineæ, quæ DB , & scindatur ut MG ad Mk , sic quæ D ad B . maior autem, quæ M G , ea, quæ M k : quoniam super maiorem angulum refractione conis: sub maiori enim angulo subtenditur trianguli MkG . maior igitur est & ipsa D ipsa B . Adducatur igitur ad eam, quæ B , in qua F , ut sit quod D ad B , quæ BF ad D . deinde quod F ad k G , quæ B , ad aliam fiat, quæ k P : & à P ad M copuletur quæ PM . erit igitur P polus circuli,

ad quem lineę, quę à k incidunt. erit enim quod quę F ad k G, & quę B ad k P, & quę D ad P M. Non enim sit, sed aut ad minorem, aut ad maiorem ea, quę P M: nihil enim differet: sit enim ad P R. eandem ergo rationem G k, & k P, & P R adinuicem habebunt, quam quę F, B, D. quę autem F, B, D proportionales erāt: quod quidem D ad B, quę F B ad D: quare quod quę P G ad P R, quę P R ad eam, quę P k. Si igitur ab iis, quę k G, quę G R, & k R ad R coniungantur, coniunctę hæ eandem habebunt rationem, quam quę G P ad eam, quę P R. circa eundem enim angulum P proportionaliter & quę trianguli G P R, & eius, qui k R P. quare & quę G R ad eam, quę k R eandem rationem habebit, quam & quę G P ad eam, quę P R. habet autem & quę M G ad M k eam rationem, quam quę D ad eam, quę B. quare ambę à punctis G k non solum ad circumferentiam M N constituentur, eandem habentes rationem, sed & alibi. quod quidem impossibile. Quoniam igitur quę D, neque ad minorem ea, quę P M, neque ad maiorem (similiter enim demonstrabimus) palam est quod ad ipsam vtique erit, in qua P M. quare erit quod quę M P ad P k, quę P G ad M P. † Si igitur eo, in quo P, polo vtens, distantia autem ea, in qua & reliqua, P M, circulus describatur, omnes angulos attinget, quos refractę faciunt, quę à k G. Si autem non, similiter ostendentur eandem habere rationem, quę alibi, quam in semicirculo constituentur. quod quidem erat impossibile. Si igitur circunducas semicirculum, in quo A, circa diametrum, in qua G k P, quę à G k refractę ad id, in quo M, in omnibus planis similiter

† a. l. addit
 hac verba,
 & reliqua,
 qua M G.
 ad eā, qua
 M k.

liter se habebunt, & æqualem facient angulum. qui k M G. & quem etiam facient angulum quæ k P, & P M, super eam, quæ G P, semper æqualis erit. Trianguli igitur super eam, quæ G P, æquales ei, qui G M P, consistunt. horum autem perpendiculares ad idem signum cadent eius, quæ G P, & æquales erunt. cadunt ad O. Centrum ergo circuli O: semicirculus autem, qui circa M N abscissus est ab horizonte. Iterum sit Horizon quidem, in quo A C. oriatur autem supra hunc, G. axis autem sit nunc, in quo G P. Alia igitur omnia similiter ostendentur, ut & prius. Polus autem circuli, in quo P, erit sub horizonte, eo, in quo A C, elevato puncto, in quo G. In eadem autem & polus, & centrum circuli, & terminantis nunc ortum. est enim iste, in quo G P. Quoniam autem supra diametrum, quæ A C, quod k G, centrum utiq; erit sub horizonte priori eius, in quo A C, in linea k P, in quo O. Quare minor erit superior sectio semicirculo, in qua S T (nam Q S T semicirculus erat. nunc autem intersecus est ab A C horizonte, itaque Q S disparsens erit) elevato ipso Sole. Minima autem, cum in meridie. quanto enim superius G, tanto inferius & polus, & centrum circuli erit. Quod autem in minoribus quidem diebus, iis, qui post æquinoctium autumnale, cõtingit semper fieri Irisdem, in longioribus autem diebus, iis, qui ab æquinoctio altero ad æquinoctium alterum, circa meridiem non fit Iris, causa est, quia quæ ad Vrsam sectiones omnes maiores sunt semicirculo, & semper ad maiores: quod autem est immanifestum, paruum, quæ autem ad meridiem sectiones æquinoctialis, quæ quidem sursum

sectio, parua: quæ autem sub terra magna: & semper in maiores quæ longius. Quare in iis, quæ ad æstiuas versiones diebus, propter magnitudinem sectionis, antequam ad medium veniat sectionis, & ad meridianum G, in ra iam penitus fit † T: propterea quòd longe distat à terra meridies, propter magnitudinem sectionis. In iis autem diebus, qui ad hyemales versiones, quia non multum super terram sunt sectiones, circularum, contrarium necessarium fieri. modicū enim eleuato, in quo G, in meridie fit Sol.

Caput Quintum. De Parelio, & Virgis.

* περι-
λιθ.
Iuxta Sol.
Iterat^o Sol.

E Adem autem dictis causas existimandum & de Parelio, & Virgis, Fit enim Parelius quidem, refractio visu ad Solem. Virgæ autem, propterea quòd incidit talis existēs visus, qualem diximus semper fieri, cum propè Solem existentibus nubibus, ab aliquo refrangitur humorum ad nubem. Videntur enim ipsæ quidem incoloratæ nubes secundum rectum aspectum intuentibus: in aqua autem Virgis plena nubes: veruntamen tunc quidem in aqua videtur color nubis esse: in virgis autem intra ipsam nubem. Fit autem hoc, cum inæqualis fuerit nubis consistentia, & hac quidem spissa, hac autem rara, & hac quidem magis aquosa, hac autem minus, refractio enim visu ad Solem, figura quidem non videtur. Color autem, quia in inæquali apparet fulgidus, & albus Sol, ad quem refractus est visus, hic quidem puniceus videtur, hic autem viridis, aut flauus, differt enim nihil per talia videre, aut à talibus refractum, vtroque enim modo apparet colore simile, quare,

quare, si & illo modo punicum, & isto. Virgæ igitur fiunt, propter inæqualitatem speculi, non figura, sed colore: Parelius autem, cum quam maxime æqualis fuerit aër, & spissus similiter. quapropter apparet albus: æqualitas enim speculi facit vnum imaginis colorem. refractionem autem simul totius visus, propterea quod simul incidit ad solem à spissa existente caligine, & nondum quidem existente aqua, propè autem aquam, colorem, qui in Sole inest, apparere facit, sicut fracto ab ære polito propter spissitudinem. quare, quoniam color Solis albus est, & Parelius apparet albus. Propter hoc idem autem magis aquæ signum est Parelius, quam Virgæ. magis enim significat aërem efficaciter se habere ad generationem aquæ. Australis autem Boreali magis: quia magis australis aër in aquam permutatur, quam qui ad Ursam. Fiunt autem, sicut diximus, & circa occasus, & circa ortus, & neque desuper, neque desubter, sed ex lateribus & Virgæ, & Parelij: & neque propè Solem valde, neque longe penitus, Propè enim existentem Sol dissoluet consistentiam: longe autem existente visus non refrangetur, à paruo enim speculo longe protensus debilis fit. quapropter & Aereæ non fiunt ex opposito solis. Sursum igitur si fiat, & propè, dissoluet Sol. si autem longe, minor visus existens, quam vt faciat refractionem, non incidet. In latere autem sub Sole est tantum distare speculum, vt neque Sol dissoluat, visusque totus simul veniat. quia ad terram cum fertur, non pertingit, tanquam quod per immensum feratur. Sub Sole autem non fit, propterea quod prope terram dissoluitur vique à Sole. sursum autem in medio cœli

*Parelius cer
tior pluuia
index, quã
virga.*

visus

visus dispergitur. Et omnino, neque ex latere in medio cœli fit. visus enim non ad terram fertur. quare paucus pertingit ad speculum, & refractus fit omnino debilis. Quæcunque igitur opera accidit exhibere segregationem in locis iis, quæ super terram, tanta ferè sunt, & talia.

Summa Tertia. De his, quæ in terra partibus inclusa generantur.

Quæcunque autem in ipsa terra, inclusa terræ partibus operatur, dicendum. Facit enim duas differentias corporum, propterea quod duplex natura est, & hæc, quemadmodum & in sublimi. Duæ enim sunt exhalationes, illa quidem vaporosa, hæc autem fumosa, ut diximus, duæ autem & species eorum, quæ in terra fiunt. nam hæc quidem fossibilia, illa autem metallica. Sicca igitur exhalatio, igniens facit fossibilia omnia, ut lapidum genera ineliquabilia, & Sâdaracham, & Ochram, & Minium, & Sulfur & alia talia. Plurima autem fossibilium sunt, hæc quidem pulvis coloratus, illa autem lapis ex tali consistentia factus, velut Cinnabari. Exhalationis autem vaporosæ, quæcunque metallica sunt, & sunt, aut fusilia, aut ductilia, ut ferrum, aurum, æs. Facit autem hæc omnia exhalatio vaporosa, cum includitur, & maxime in lapidibus propter siccitatem in vnum coarctatur, & concrefcit, velut ros, aut pruina, cum excreta fuerit. hic autem, antequam excreta fuèrit, generantur hæc. Quapropter hæc sunt quidem - ut aqua, sunt autem

ut non,

ut non. potentia enim materia aquæ erat, est
autem non amplius. Neque ex aqua facta pro-
pter quandam passionem, sicut humores. ne-
que enim sic fit, hoc quidem æs, illud autem
aurum: sed antequam fiant, concreta exhalatio-
ne, singula horum sunt. Quapropter & igniun-
tur omnia, & terram habent. siccam enim ha-
bent exhalationem. Aurum autem solum

non igitur. Communiter igitur di-

ctum est de omnibus his, sigilla-

tum autem considerandum

intendentibus circa

vnumquodq;

genus.

*

ARIST

*AURUM NO
VII.*

ARISTOTELIS

METEOROLOGICORVM

LIBER QVARTVS.

SVMMÆ LIBRI

In Prima agit de operationibus Actiuarum qualitatum.

In Secunda de Speciebus, à passiuis qualitibus procedentibus.

In Tertia de Passionibus, ac differentiis similarium corporum, à passiuis qualitibus procedentibus.

In Quarta de cognitione Temperaturarum corporum similarium.

Summa Primæ Caput Primum. Qualitatum primarum quæ actiuæ, quæ passiuæ dicantur.

Voniam autem quatuor determinatæ sunt causæ elementorum, harum autem secundum coniugationes, & elementa quatuor accidit esse: quarum duæ quidem actiuæ caliditas, & frigiditas, duæ autem passiuæ siccitas, & humiditas. Fides autem horum ex inductione. Videntur enim in omnibus caliditas quidem, & frigiditas terminantes, & copulantes, & transmutantes & ea, quæ eiusdem generis, & ea, quæ non eiusdem generis, & humectantes, & exiccantes, & indu-

rantes, & mollificantes. Sicca autem, & humida terminata, & alias dictas passiones patientia, & ipsa secundum se, & quaecunque communia ex ambobus corpora constant. Adhuc autem ex rationibus palam est, quibus definimus naturas ipsorum. Calidum enim & Frigidum, ut actiua dicimus. concretium enim sicut actiuum aliquid est. Humidum autem, & Siccum passiuua. Facile terminabile enim, & difficile terminabile, eò quòd patitur aliquid natura ipsorum, dicitur. Quòd igitur hæc quidem actiua sunt, hæc autem passiuua, manifestum est.

Caput Secundum. Quid Generatio simplex, & Corruptio. Et de Putrefactione multa.

Determinatis autem his, sumendum utique erit operationes ipsorum, quibus operantur actiua, & passiuorum species. Primo igitur vniuersaliter simplex generatio, & naturalis transmutatio harum virtutum est opus, & opposita corruptio secundum naturam. Hæc igitur plantis insunt, & animalibus, & partibus ipsorum. Est autem simplex, & naturalis generatio transmutatio ab his virtutibus, cum habeant rationem ex subiecta materia vnicuique naturæ. hæc autem sunt dictæ virtutes passiuæ. Generant autem calidum, & frigidum, dominantia materia: cum autem non dominantur, secundum partem quidem inquinatio, & inconcoctio fit.

Simplici autem generationi contrarium maxime commune, putrefactio. omnis enim secundum naturam corruptio, ad hoc via est, ut senectus, & ariditas. finis enim omnium horum marcedo: nisi aliquid violentia corruptum fuerit

rit

duavos.

rit natura constantium. est enim & carnem, & os, & quodcunque combussisse, quorum finis secundum naturam corruptionis putrefactio est.

Corruptio.

Quapropter humida primo, deinde sicca tandem fiunt putrescentia. Ex his enim facta sunt, & terminatum fuit humido siccum, operantibus actiuus. Fit autem corruptio, cum id, quod terminatur, dominetur ipsum terminans propter continens: quinimo proprie dicitur putrefactio in iis, quæ secundum partes corrumpuntur, cum separata fuerint à natura. Quapropter & putrescunt omnia alia, excepto igne. etenim terra, & aqua, & aer putrescunt. omnia enim hæc sunt materia igni. Putrefactio autem est corruptio eius, quæ in vnoquoque humido proprie, & secundum naturam caliditatis, ab aliena caliditate. hæc autem est, quæ ambientis. Quare, quoniam secundum indigentiam patitur calidi, qua autem indigens tali virtute frigidum omne, ambæ utique causæ erunt, & putrefactio communis passio, & frigiditatis propria; & caliditatis alienæ. Propter hoc enim & sicciora fiunt, quæ putrescunt omnia, & tandem terra, & fimo. Exeunte enim proprio calido, coeuaporat quod secundum naturam humidum, & inducens humiditatem non est amplius: inducit enim trahens propria caliditas.

Putrefactio.

Et in frigidibus autem minus putrescunt, quam in æstu. In hyeme enim paucum est in ambiente aere, & aqua calidum. quare nihil potest. In æstate autem amplius. Et neque quod congelatum, magis enim frigidum, quam aer calidus. non igitur vincitur: mouens autem dominatur. Neque feruens, aut calidum.

Minor enim quæ in aere caliditas, ea, quæ in
re. qua

re, quare non dominatur, neque facit transmutationem ullam. Similiter autem & quod mouetur, & fluit, minus putrescit, quàm quod non mouetur. debilius enim fit motus, qui ab ea, quæ in aëre, caliditate, quàm qui in re præexistit. quare nihil facit permutari. Eadem autem causa, & quare multum minus, quàm paucū putrescat, in maiori enim amplior est ignis proprius, & frigidum, quàm ut dominantur, quæ in circumstante, virtutes. Quapropter & mare, secundum partem quidem diuisum cito putrescit, totum autem nō. Et aliæ aquæ eodē modo. Et animalia fiunt in iis, quæ putrescunt, propterea quòd, quæ segregatur, caliditas, naturalis existens consistere facit segregata.

Mare diuisum celerius putrescere.

Caput Tertium. De Concoctione, & inconcoctione.

Quid igitur est generatio, & quid corruptio dictum est. Reliquum est autem dicere contiguas species, quascunque dictæ virtutes operantur ex subiectis natura cōstantibus iam. Est itaque calidi quidem concoctio: concoctionis autem maturatio, elixatio, assatio. Frigiditatis autem inconcoctio. huius autem cruditas, inquinatio, tostio. Oportet autem existimare non propriè hæc dici nomina, rebus enim non posita sunt vniuersaliter similibus. quare non has, sed tales oportet putare esse dictas species. Dicamus autem ipsarum vnaquæque quid est.

*πείψις
πίπρωσις
εΐψις
ὀπίησις
ἀπειψία
ἀμότης
μόλωσις
σάτρωσις
Concoctio.*

Concoctio igitur est perfectio à naturali, & proprio calido, ex oppositis passiuis, hæc autem sunt propria vnicuique materia. Cum enim concoctum fuerit, & perfectum est, & factum. & principiū perfectionis à caliditate propria ac-

Aristot. Meteorolog.

NN

cidit. Quauis per aliquod exteriorum auxilium perfectum sit, vt alimentum simul concoquitur, & per balnea, & per alia talia. Sed principium, quæ in ipso est, caliditas. Finis autem his quidem natura est. natura autem, quam dicimus vt formam, & substantiam.

His autem in subiectam quandam formam finis est concoctionis, cum tale fiat, & tantum humidum; aut affetur, aut elixetur, aut putrefiat, aut alio quodam modo calefiat: tunc enim vtile est, & concoctum esse dicimus. sicut mustum, & quæ in tuberculis constant; cum factum fuerit pus, & lacryma; cum facta fuerit sordes. similiter autem & alia. Accidit autem omnibus hoc pati, cum victa fuerit materia, & humiditas. hæc enim est, quæ terminatur ab ea; quæ in natura; caliditate. quandiu enim insit in ipsa ratio, natura hoc est.

*Sanitatis
indicia.*

Quapropter & sanitatis signa, quæ talia, & vrinæ, & egestionis, & omnino superfluitates, & dicuntur concocta esse; quia indicent caliditatem propriam dominari humido.

Inconcoctio.

Necesse autem est quæ concoquantur, crassiora, & calidiora esse. calidum enim efficit tale melioris molis, & crassius, & siccus. concoctio igitur hoc est. Inconcoctio autem imperfectio est propter indigentiam propriæ caliditatis, indigentia autem caliditatis frigiditas est.

imperfectio autem est oppositorum passiuorum, quæ quidem est vnicuique natura materia, concoctio igitur, & inconcoctio determinatæ sint hoc modo.

Caput

Capitulum Quartum De Speciebus concoctionis, & inconcoctionis. Maturatione scilicet, & Cruditate, Elixatione, & Inquinatione, Assatione, atque Tossione.

Maturatio autem est concoctio quædam. concoctio enim alimenti in his, quæ circa fructum, Maturatio dicitur. Quoniam autem concoctio perfectio quædam est, tunc maturatio perfecta est, quando semina, quæ in eo, quod circa fructum, possunt efficere tale alterum, quale ipsum. etenim in aliis perfectum sic dicimus. eius igitur, quod circa fructum, hæc maturatio. Dicuntur autem & concoctorum alia multa, matura, secundum eandem quidem formam: translatione autem, propterea quod non sunt posita, sicut dictum est prius, nomina secundum unamquamque perfectionem circa ea, quæ terminantur à naturali caliditate, & frigiditate. Est autem tuberculorum, & puitæ, & talium maturatio à naturali calido inexistens humidi concoctio, impossibile enim est terminare non dominans. Ex spirituosus igitur aquosa, ex talibus autem terrestria consistunt, & ex tenuibus semper crassiora sunt, quæ maturantur, omnia. Et hæc quidem in ipsam naturam ducit secundum hoc, hæc autem eicit. maturatio igitur dictum est quid est. Cruditas autem est contrarium. Contrarium autem: murationi inconcoctio alimenti in eo, quod circa fructum, hoc autem est interminata humiditas. quapropter aut spirituosus, aut aquosa, aut eorum, quæ sunt ex ambobus, est cruditas: Quoniam autem murationis perfectio quædam est, cruditas imperfectio erit. Fit autem imperfectio, propter indi-

Cruditas.

gentiam naturalis calidi, & incommensurationem ad humidum, quod maturatur. Nullum autem humidum ipsum secundum se maturatur sine sicco. Aqua enim non incrassatur, sola humidorum. accidit autem, aut eò quòd calidum sit paucum, aut quia quod terminatur humidum multum. Quapropter & tenues humores eorum, quæ cruda sunt, & frigidi magis, quàm calidi, & inesibiles, & impotabiles. Dicitur autem & cruditas, sicut & maturatio multis modis. Vnde & vrinx, & egestiones, & destillationes crudæ dicuntur, propter eandem causam. eò enim quòd non vieta sunt à caliditate, neque consistunt, cruda omnia appellantur. Longe autem procedentibus, & fictile crudum, & lac crudum, & alia multa dicuntur, si, cum possint transmutari, & consistere à caliditate, non passa sint. Quapropter aqua elixata dicitur, cruda autem non, quia non incrassatur. Maturatio igitur, & cruditas dictum est quid, & propter quid utriusque ipsorum. Elixatio autem est secundum totum quidem concoctio à caliditate humida in-existentis interminati in humido. Dicitur autem nomen propriè solum in his, quæ elixantur. Hoc autem utique erit, sicut dictum est, spirituosum, aut aquosum. Concoctio autem fit ab eo, qui in humido, igne. Quæ enim in sartaginibus, assantur, ab extrinseco enim calido patiuntur: in quo autem est humidum, facit illud magis siccum, in seipsum reassumens. Quod autem elixatur, contrarium facit. excernitur enim ex ipso humidum à caliditate, quæ est in extrinseco humido. Quapropter elixata sicciora sunt, quàm assa. non enim attrahunt in seipsa humidum, quæ elixantur. dominatur enim extrinseca caliditas

Elixatio.

Elixata assa aridiora.

luiditas ei, quæ intus est. Si autem vinceret quæ intus, traheret utique in seipsam. Est autem non omne corpus elixabile. neque enim, in quo nullum est humidum, velut in lapidibus, neque in quibus inest quidem, sed non potest vinci ob spissitudinem, ut in lignis: sed, quæcunque corporum habent humiditatem passibilem ab ea, quæ est in humido, ignitione. Dicitur autem & aurum elixari & lignum, & alia multa, secundum formam quidem † eandem, sed translatione. non enim paria posita sunt nomina differentiis. Et humida quoque elixari dicimus, velut lac, & mustum, cum qui in humido sapor in formam aliquam transmutetur ab eo, qui in circuitu, & extrinseco igne calefaciente. quare modo quodam simile dictæ elixationi facit. Finis autem non idem omnibus, neque his, quæ elixantur, neque his, quæ concoquuntur: sed his quidem ad esum, his autem ad sorbitionem, illis vero ad alium usum. quoniam & medicamenta elixare dicimus. Quare quæcunque crassiora possunt fieri, aut minora, & grauiora, aut hæc quidem ipsorum talia, hæc autem contraria, propterea quòd disgregata hæc quidem increasantur, illa autem attenuantur, sicut lac in serũ, & coagulum, omnia elixabilia sunt. Oleum autem non elixatur ipsum secundum seipsum, quia horum nullum patitur. Secundum elixationem igitur dicta concoctio, hoc est. & nihil differt, in instrumentis artificialibus, aut naturalibus si fiat: propter eandem enim causam omnia erũt.

Inquinatio autem inconcoctio quidem, contraria autem elixationi. Erit autem contraria primæ dictæ, inconcoctio eius, quod in corpore, interminati, propter defectum caliditatis, quæ

† a. l. nõ eandem.

Elixabilia qua.

Inquinatio.

in humido, quod circum. Defectus autem cum frigiditate quod sit, dictum est. fit autem propter motum alium, expellitur enim concoquens. Et defectus autem aut propter multitudinem frigiditatis in humido, aut propter multitudinem, quæ in eo, quod elixatur. tunc enim accidit eam, quæ in humido, caliditatem ampliolem quidem esse, quam ut non moueat: minorem autem quam ut æquet, & simul concoquat. Quapropter duriora quidem inquinata fiunt elixatis. humida autem determinata sunt magis. Elixatio igitur, & inquinatio, dictum est & quid est, & propter quid est. Assatio autem est concoctio à caliditate sicca, & aliena. Propter hoc, & si quis elixans faciat trāsinutari, & concoqui non ab humidi caliditate, sed ab ea, quæ ignis, cum completum fuerit, assum fit; & non elixatum: & excessu adustum esse dicitur. A sicca autem caliditate fit, cum siccus fit, completum. quapropter & exteriora sicciora interioribus: elixata autem cōtrarium. Et opus est in manufactis magis assasse, quam elixasse. difficile enim exteriora, & interiora æqualiter calefacere. semper enim propinquiora igni exiccantur citius: quare & magis. cōiunctibus igitur exterioribus meatibus, non potest excerni intrus existens humidū, sed includitur, cum meatus clausi fuerint. Assatio igitur, & elixatio fiūt quidem arte, sunt autem, sicut dicimus, species vniuersaliter eadem, & natura. similes enim, quæ fiunt passiones, sed innominatæ. imitatur enim ars naturā. quoniā & alimēti in corpore concoctio similis elixationi est. etenim in humido, & calido à caliditate corporis fit. Et inconcoctiones quædam similes inquinationi. Et animal non fit

Assat i.

*Animal in
concoctione
assati.*

fit in ipsa concoctione, sicut quidam aiunt, sed in excretionem, quæ putrefit in inferiori aluo, deinde ascendit sursum. concoquitur enim in superiori ventre, putrescit autem in inferiori excrementum. propter quam autem causam dictum est in aliis. Inquinatio igitur elaxationi contrarium. Ei autem, quæ ut affatio dicitur concoctioni, est quidem aliquid oppositum similiter, minus autem nominatum. Erit autem utique, si fiat Tostio, sed non Affatio propter defectum caliditatis, quæ accidit utique aut propter paucitatem exterioris ignis, aut propter multitudinem aquæ, quæ in eo est, quod affatur: tunc enim amplior quidem est, quam ut non moueat: minor autem, quam ut cõcoquat. Quid igitur est cõcoctio, & incõcoctio, & maturatio, & cruditas, & elixatio, & affatio, & contraria his, dictum est.

Tostio.

Summa Secunda. De Speciebus, à passiuis qualitatibus procedentibus.

Capitulum Primum de Siccitate, ac Humiditate, passiuorum corporum principis, Duritieq; & Mollitie.

Passiuorum autem humidi, & sicci dicendum species. Sunt autem principia quidem corporum passiuorum, humidum, & siccum, alia autem mixta quidem ex his. ex quocumque autem magis, huius magis secundum naturam sunt, ut hæc quidem sicci magis, hæc autem humidi. omnia autem hæc, hæc quidem actu erunt, hæc autem in opposito. habet autem sic liquidum ad liquidum. Quoniam autem humidum quidem bene terminabile, siccum autem difficile terminabile, simile aliquid opsonio, & condimentis

Empedocles.

adinuicem patiuntur. humidum enim sicco causa est vt terminetur, & vtrunque vtrique velut gluten fit. sicut & Empedocles fecit in *Physicis*, farinam aqua conglutinans. & propter hoc ex ambobus est terminatum corpus. Dicuntur autem elementorum propriissime, siccum quidem terræ, humidum autem aquæ. Propter hoc omnia terminata corpora hic non sine terra, & aqua. cuiuscunque autem plus, secundum potentiam huius vnumquodque videtur. Et in terra & in aqua animalia solum sunt, in aëre autem, & in igne non sunt, quia corporum materia, hæc. Corporalium autem passionum has primas necesse inexistere terminato, duritiem, aut mollitiem. necesse enim quod ex humido, & sicco aut durum esse, aut molle. Est autem Durum quidem, quod non cedit in seipsum, secundum superficiem: Molle autem, quod cedit, non circumobstendo. aqua enim non mollis: non enim cedit compressione superficies in profundum, sed circumobstet. Simpliciter igitur durum, aut molle, quod simpliciter tale, ad alterum autem, quod ad illud est tale. Adinuicem igitur indeterminata sunt per magis, & minus. Quonia autem ad sensum omnia iudicamus sensibilia, palam quod & durum, & molle, & simpliciter ad tactum determinauimus, tamquam medietate vtentes tactu. quapropter excedens quidem ipsum, durum, deficiens autem, molle esse dicimus.

Durum.

Molle.

Capitulum Secundum. Causarum Concretionis, & Liquefactionis consideratio.

Necessè autem durum, aut molle esse terminatum corpus proprio termino, aut enim cedere,

cedere, aut non adhuc concretum esse: hoc enim definitur. Quare, quoniam omne quidem terminatum, & consistens aut molle, aut durum: hæc autem concretionem sunt: omnia utique erunt corpora & composita, & terminata non sine concretionem. De concretionem igitur dicendum. Sunt itaque causæ, quæ circa materiam dux, agens, & passio. agens quidem, ut unde motus: passio autem, ut forma. quare & concretionem, & diffusionem, & exiccationem, & humectationem. Agit autem agens duabus virtutibus, & patitur patiens passionibus duabus, sicut dictum est. agit quidem calido, & frigido: passio autem aut præsentia, aut absentia calidi, aut frigidi. Quoniam autem concretescere exiccari aliquo modo est, de hoc dicamus primo. Patiens itaque aut humidum, aut siccum, aut ex his. Ponimus autem humidum corpus, aquam: sicci autem, terram: hæc enim humidorum, & siccorum passiva. quapropter & frigidum, passivorum magis. in his enim est. etenim terra, & aqua frigida supponuntur. Aërium autem frigidum, ut corruptivum, aut secundum accidens, sicut dictum est prius. aliquando enim & urere dicitur, & calefacere frigidum, non ut calidum, sed quia congregat, aut quia circumobstet calidum. Exiccantur autem quæcunque sunt aqua, & aquæ species, aut habent aquam siue superinductam, siue connatam. Dico autem superinductam quidem, velut in lana: connatam, velut in lacte. Aquæ autem species talia, vinum, urina, serum, & omnino quæcunque nullam, aut parvam habent subsidentiam. Non propter viscositatem. quibusdam enim causa non subsidendi ali-

Aquæ species.

quid viscositas, sicut oleo, aut pici. Exiccantur autem omnia, aut calefacta, aut frige facta, ambo autem calido, & ab interiori caliditate, aut exteriori. Etenim quæ in frigidatione exiccantur, sicut vestimentum, si iuerit separatim ipsum secundum seipsum humidum, ab interiori calido coevaporare faciente humidum exiccatur, si paucum fuerit humidum, exiit e caliditate à circumstante frigido. Exiccantur igitur, sicut dictum est, omnia, aut calefacta, aut frige facta, & omnia calido, aut interiori, aut exteriori, coevaporare faciente humidum. dico autem extra quidem, sicut quæ elixantur, intra autem, quando ablato humido à caliditate, quæ habet, consumptum fuerit expirante. De exiccatione igitur dictum est. Humectari autem est vnum quidem, aquam fieri consistentem, vnum autem lique fieri concretum. Horum autem in aquam cogitur frige factus spiritus. De liquefactione autem simul, & cōcretionem erit manifestum.

Caput Tertium. De Concretionem, Liquefactionem, & Incrassationem: Et de his, quæ hæc vel patiuntur, vel non patiuntur, & quomodo.

Concretescunt autem quæcunq; concretescunt, aut aquæ existentia, aut terræ, & aquæ. Et hæc aut frigido, aut calido sicco. quapropter & solvuntur cōtrariis, quæcunq; solvuntur concretorum à calido, aut à frigido. quæ enim à sicco calido concreuerunt, ab aqua solvuntur, quæ est humida: quæ vero à frigido concreuerunt, ab igne solvuntur, qui est calidus. Concretescere autem quædam utique putabuntur ab aqua, vt mel elixatum. concretescunt autem non ab aqua,

ab aqua, sed ab eo, quod in ipsa est, frigido. Quæcunque igitur sunt aqua, non concreſcunt ab igne. ſoluuntur enim ab igne. idem autem eidem ſecundum idem non eſt cauſa contrarii. Amplius, dum abſcedit calidum, concreſcunt: quare palam quod dum ingreditur ſoluentur; quare, faciente frigido, concreſcunt. Quapropter & non increſſantur talia concreta. Increſſatio enim humido quidem abeunte fit, ſicco autem conſiſtente. Aqua autem humidorum non increſſatur ſola. Quæcunque autem communia terra, & aqua, & ab igne concreſcunt, & à frigido. increſſantur autem ab ambobus, eſt quidem vt eodem modo, eſt autem vt aliter. à calido quidem humidum educente: euaporante enim humido, increſſatur ſiccum, & conſiſtit. à frigido autem, calidum exprimente, cum quo humidum ſimul recedit, coeuaporante. Quæcunq; igitur mollia, ſed non humida, non increſſantur, ſed concreſcunt, exeunte humido, velut aſſatum fiſtile. Quæcunque autem miſtorū humida ſunt, & increſſantur, velut lac. Multa autem & humectantur primo, quæcunq; aut craſſa, aut dura à frigido præextiterint. quemadmodum & fiſtile primo, dum aſſatur, euaporat, & mollius fit. quapropter, & inuertitur in fornacibus. Quæcunque igitur à frigido concreſcunt, communium terræ, & aquæ, plus autem habentium terræ: quæ quidem, quia calidum egreditur, concreſcunt, hæc liqueſcunt calido, ingrediente iterum calido, velut lutum, cum concretum fuerit. Quæcunq; autem propter inſtigationem, & calido coeuaporante omni, hæc inſolubilia ſunt, niſi ſuperabundet caliditas, ſed mollificantur, velut ferrum, & cotnu. Liqueſcit autem

*Idem eide
ſecundum
idem non eſt
cauſa. con-
trary.*

cidit. Quauis per aliquod exteriorum auxi-
lium perfectum sit, vt alimentum simul conco-
quitur, & per balnea, & per alia talia. Sed prin-
cipium, quæ in ipso est, caliditas. Finis autem
his quidem natura est. natura autem, quam di-
cimus vt formam, & substantiam.

His autem in subiectam quandam formam
fræs est concoctionis, cum tale fiat, & tan-
tum humidum; aut affetur, aut elixeretur; aut
putrefiat, aut alio quodam modo calefiat. tunc
enim vtile est, & concoctum esse dicimus. sicut
mustum, & quæ in tuberculis constant, cum
factum fuerit pus, & lacryma, cum facta fue-
rit sordes. similiter autem & alia. Accidit au-
tem omnibus hoc pati, cum vïta fuerit mate-
ria, & humiditas. hæc enim est, quæ termina-
tur ab ea, quæ in natura; caliditate. quandiu
enim insit in ipsa ratio, natura hoc est.

*Sanitatis
indicia.*

Quapropter & sanitatis signa, quæ talia, &
vrinæ, & egestiones, & omnino superfluitates,
& dicuntur concocta esse; quia indicent ca-
liditatem propriam dominari humido.

Necesse autem est quæ concoquuntur, cras-
siora, & calidiora esse. calidum enim efficit tale
melioris molis, & crassius, & siccius, concoctio
igitur hoc est. Inconcoctio autem imperfe-
ctio est propter indigentiam propriæ calidita-
tis, indigentia autem caliditatis frigiditas est.

Inconcoctio.

imperfectio autem est oppositorum passi-
uorum, quæ quidem est vnicuiq; na-
tura materia, concoctio igitur,
& inconcoctio deter-
minatæ sint hoc.

modo.

Caput

Capitulum Quartum De Speciebus concoctionis, & inconcoctionis, Maturatione scilicet, & Cruditate, Elixatione, & Inquinatione, Assatione, atque Toffione.

Maturatio autem est concoctio quædam. concoctio enim alimenti in his, quæ circa fructum, Maturatio dicitur. Quoniam autem concoctio perfectio quædam est, tunc maturatio perfecta est, quando semina, quæ in eo, quod circa fructum, possunt efficere tale alterum, quale ipsum. etenim in aliis perfectum sic dicimus. eius igitur, quod circa fructum, hæc maturatio. Dicuntur autem & concoctorum alia multa, matura, secundum eandem quidem formam: translatione autem, propterea quod non sunt posita, sicut dictum est prius, nomina secundum unamquamque perfectionem circa ea, quæ terminantur à naturali caliditate, & frigiditate. Est autem tuberculorum, & pituitæ, & talium maturatio à naturali calido inexistens humidi concoctio, impossibile enim est terminare non dominans. Ex spirituosis igitur aquosa, ex talibus autem terrestria consistunt, & ex tenuibus semper crassiora sunt, quæ maturantur, omnia. Et hæc quidem in ipsam naturam ducit secundum hoc, hæc autem eicit, maturatio igitur dictum est quid est. Cruditas autem est contrarium. Contrarium autem murationi inconcoctio alimenti in eo, quod circa fructum, hoc autem est interminata humiditas. quapropter aut spirituosam, aut aquosam, aut eorum, quæ sunt ex ambobus, est cruditas. Quoniam autem maturatio perfectio quædam est, cruditas imperfectio erit. Fit autem imperfectio, propter indi-

Cruditas.

luiditas ei, quæ intus est. Si autem vinceret quæ intus, traheret utique in seipsam. Est autem non omne corpus elixabile, neque enim, in quo nullum est humidum, velut in lapidibus, neque in quibus inest quidem, sed non potest vinci ob spissitudinem, ut in lignis: sed, quæcunque corporum habent humiditatem passibilem ab ea, quæ est in humido, ignitione. Dicitur autem & aurum elixari & lignum, & alia multa, secundum formam quidem† eandem, sed translatione. non enim paria posita sunt nomina differentis. Et humida quoque elixari dicimus, velut lac, & mustum, cum qui in humido sapor in formam aliquam transmutetur ab eo, qui in circuitu, & extrinseco igne calefaciente. quare modo quodam simile dictæ elixationi facit. Finis autem non idem omnibus, neque his, quæ elixantur, neque his, quæ concoquuntur: sed his quidem ad usum, his autem ad sorbitionem, illis vero ad alium usum. quoniam & medicamenta elixare dicimus. Quare quæcunque crassiora possunt fieri, aut minora, & grauiora, aut hæc quidem ipsorum talia, hæc autem contraria, propterea quod disgregata hæc quidem incrasantur, illa autem attenuantur, sicut lac in serum, & coagulum, omnia elixabilia sunt. Oleum autem non elixatur ipsum secundum seipsum, quia horum nullum patitur. Secundum elixationem igitur dicta concoctio, hoc est. & nihil differt, in instrumentis artificialibus, aut naturalibus si fiat: propter eandem enim causam omnia erunt.

Inquinatio autem inconcoctio quidem, contraria autem elixationi. Erit autem contraria primæ dictæ, inconcoctio eius, quod in corpore, interminati, propter defectum caliditatis, quæ

† a. l. nō eandem.

Elixabilia
qua.

Inquinatio.

in humido, quod circum. Defectus autem cum frigiditate quod sit, dictum est. fit autem propter motum alium. expellitur enim concoquens. Et defectus autem aut propter multitudinem frigiditatis in humido, aut propter multitudinem, quæ in eo, quod elixatur. tunc enim accidit eam, quæ in humido, caliditatem ampliolem quidem esse, quam ut non moueat: minorem autem quam ut æquet, & simul concoquat. Quapropter duriora quidem inquinata fiunt elixatis. humida autem determinata sunt magis. Elixatio igitur, & inquinatio, dictum est & quid est, & propter quid est. Assatio autem est concoctio à caliditate sicca, & aliena. Propter hoc, & si quis elixans faciat transmutari, & concoqui non ab humidi caliditate, sed ab ea, quæ ignis, cum completum fuerit, assum fit; & non elixatum: & excessum adustum esse dicitur. A sicca autem caliditate fit, cum siccius fit, completum. quapropter & exteriora sicciora interioribus: elixata autem contrarium. Et opus est in manufactis magis assasse, quam elixasse. difficile enim exteriora, & interiora æqualiter calefacere. semper enim propinquiora igni exiccantur citius: quare & magis. coeuntibus igitur exterioribus meatibus, non potest excerni intus existens humidum, sed includitur, cum meatus clausi fuerint. Assatio igitur, & elixatio sunt quidem arte, sunt autem, sicut dicimus, species vniuersaliter eadem, & natura. similes enim, quæ sunt passiones, sed innominate. imitatur enim ars naturam. quoniam & alimentum in corpore concoctio similis elixationi est. etenim in humido, & calido à caliditate corporis fit. Et inconcoctiones quædam similes inquinationi. Et animal non

fit

*Animal in
concoctione
non nasci.*

fit in ipsa concoctione, sicut quidam aiunt, sed in excretionem, quæ putrefit in inferiori aluo, deinde ascendit sursum. concoquitur enim in superiori ventre, putrescit autem in inferiori excrementum. propter quam autem causam dictum est in aliis. Inquinatio igitur elixationi contrarium. Ei autem, quæ ut affationi dictæ concoctioni, est quidem aliquid oppositum similiter, minus autem nominatum. Erit autem utique, si fiat Testio, sed non Assatio propter defectum caliditatis, quæ accidet utique aut propter paucitatem exterioris ignis, aut propter multitudinem aque, quæ in eo est, quod assatur: tunc enim amplior quidem est, quam ut non moueat: minor autem, quam ut concoquat. Quid igitur est concoctio, & incocctio, & maturatio, & cruditas, & elixatio, & affatio, & contraria his, dictum est.

Tostio.

Summa Secunda. De Speciebus, à passiuis qualitatibus procedentibus.

Capitulum Primum de Siccitate, ac Humiditate, passiuorum corporum principis, Duritie, & Mollitie.

Passiuorum autem humidi, & sicci dicendurum species. Sunt autem principia quidem corporum passiuorum, humidum, & siccum, alia autem mixta quidem ex his. ex quocumque autem magis, huius magis secundum naturam sunt, ut hæc quidem sicci magis, hæc autem humidi. omnia autem hæc, hæc quidem actu erunt, hæc autem in opposito. habet autem sic liquatio ad liquabile. Quoniam autem humidum quidem bene terminabile, siccum autem difficile terminabile, simile aliquid opsonio, & condimentis

Empedocles.

adinuicem patiuntur. humidū enim sicco causa est vt terminetur, & vtrunque vtrique velut gluten fit. sicut & Empedocles fecit in *Physicis*, farinam aqua conglutinans, & propter hoc ex ambobus est terminatum corpus. Dicuntur autem elementorum propriissime, siccum quidem terræ, humidum autem aquæ. Propter hoc omnia terminata corpora hic non sine terra, & aqua. cuiuscunque autem plus, secundum potentiam huius vnumquodque videtur. Et in terra & in aqua animalia solum sunt, in aëre autem, & in igne non sunt, quia corporum materia, hæc. Corporalium autem passionum has primas necesse inexistere terminato, duriciem, aut mollietē. necesse enim quod ex humido, & sicco

Durum.

Molle.

aut durum esse, aut molle. Est autem Durū quidem, quod non cedit in seipsum, secundū superficiem: Molle autem, quod cedit, non circumobstendo. aqua enim non mollis: non enim cedit compressione superficies in profundum, sed circumobstet. Simpliciter igitur durum, aut molle, quod simpliciter tale, ad alterum autem, quod ad illud est tale. Adinuicē igitur indeterminata sunt per magis, & minus. Quoniā autem ad sensum omnia iudicamus sensibilia, palam quod & durum, & molle, & simpliciter ad tactum determinauimus, tāquam medietate vten res tactu. quapropter excedens quidem ipsum, durum, deficiens autem, molle esse dicimus.

Capitulum Secundum. Causarum Concretionis, & Liquefactionis consideratio.

Necessē autem durum, aut molle esse terminatū corpus proprio termino, aut enim cedere.

cedere, aut non adhuc concretum esse: hoc enim definitur. Quare, quoniam omne quidem terminatum, & consistens aut molle, aut durum: hæc autem concretione sunt: omnia utique erunt corpora & composita, & terminata non sine concretione. De concretione igitur dicendum. Sunt itaque causæ, quæ circa materiam duæ, agens, & passio. agens quidem, ut unde motus: passio autem, ut forma. quare & concretionis, & diffusionis, & exiccationis, & humectationis. Agit autem agens duabus virtutibus, & patitur patiens passionibus duabus, sicut dictum est. agit quidem calido, & frigido: passio autem aut præsentia, aut absentia calidi, aut frigidi. Quoniam autem concrelescere exiccari aliquo modo est, de hoc dicamus primo. Patiens itaque aut humidum, aut siccum, aut ex his. Ponimus autem humidum corpus, aquam: sicci autem, terram: hæc enim humidorum, & siccorum passiva. quapropter & frigidum, passiuorum magis. in his enim est. etenim terra, & aqua frigida supponuntur. Actiuum autem frigidum, ut corruptiuum, aut secundum accidens, sicut dictum est prius. aliquando enim & vrere dicitur, & calefacere frigidum, non ut calidum, sed quia congregat, aut quia circumobstet calidum. Exiccantur autem rem quæcunque sunt aqua, & aquæ species, aut habent aquam siue superinductam, siue connatam. Dico autem superinductam quidem, velut in lana: connatam autem, velut in lacte. Aquæ autem species talia, vinum, vrina, serum, & omnino quæcunque nullam, aut parvam habent subsidiam. Non propter viscositatem. quibusdam enim causa non subsidendi ali-

Aquæ species.

quid viscositas, sicut oleo, aut pici. Exiccantur autem omnia, aut calefacta, aut frigefacta,ambo autem calido, & ab interiori caliditate, aut exteriori. Etenim quæ in frigidatione exiccantur, sicut vestimentum; si fuerit separatum ipsum secundum seipsum humidum, ab interiori calido coevaporare faciente humidum exiccatur, si paucum fuerit humidum, exiunt e caliditate à circumstante frigido. Exiccantur igitur, sicut dictum est, omnia, aut calefacta, aut frigefacta: & omnia calido, aut interiori, aut exteriori, coevaporare faciente humidum. dico autem extra quidem, sicut quæ elixantur, intra autem, quando ablato humido à caliditate, quæ habet, consumptum fuerit expirante. De exiccatione igitur dictum est. Humectari autem est vnum quidem, aquam fieri consistentem, vnum autem lique fieri concretum: Horum autem in aquam cogitur frigefactus spiritus. De liquefactione autem simul, & cōcretionem erit manifestum.

Caput Tertium. De Concretionem, Liquefactionem, & Incrassationem: Et de his, quæ hæc vel patiuntur, vel non patiuntur, & quomodo.

Concretescunt autem quæcunq; concretescunt, aut aquæ existentia, aut terræ, & aquæ: Et hæc aut frigido, aut calido sicco. quapropter & solvuntur cōtrariis, quæcunq; solvuntur concretorum à calido, aut à frigido. quæ enim à sicco calido concreuerunt, ab aqua solvuntur, quæ est humida: quæ vero à frigido concreuerunt, ab igne solvuntur, qui est calidus. Concretescere autem quædam utique putabuntur ab aqua, ut mel elixatum, concretescunt autem non ab aqua,

ab aqua, sed ab eo, quod in ipsa est, frigido. Quæcunque igitur sunt aquæ, non concreſcunt ab igne. ſoluuntur enim ab igne. idem autem eidem ſecundum idem non eſt cauſa contrarij. Amplius, dum abſcedit calidum, concreſcunt: quare palam quòd dum ingreditur ſoluentur; quare, faciente frigido, concreſcunt. Quapropter & non increſſantur talia concreta. Increſſatio enim humido quidem abeunte fit, ſiccò autem conſiſtente. Aqua autem humidorum non increſſatur ſola. Quæcunque autem communia terræ, & aquæ, & ab igne concreſcunt, & à frigido. increſſantur autem ab ambobus, eſt quidem vt eodem modo, eſt autem vt aliter: à calido quidem humidum educente: euaporante enim humido, increſſatur ſiccum, & conſiſtit. à frigido autem, calidum exprimente, cum quo humidum ſimul recedit, coeuaporante. Quæcunq; igitur mollia, ſed non humida, non increſſantur, ſed concreſcunt, exeunte humido, velut aſſatum fiſtile. Quæcunque autem miſtorum humida ſunt, & increſſantur, velut lac. Multa autem & humectantur primo, quæcunq; aut craſſa, aut dura à frigido præextiterint, quemadmodum & fiſtile primo, dum aſſatur, euaporat, & mollius fit. quapropter, & inuertitur in fornacibus. Quæcunque igitur à frigido concreſcunt, communium terræ, & aquæ, plus autem habentium terræ: quæ quidem, quia calidum egreditur, concreſcunt, hæc liqueſcunt calido, ingrediente iterum calido, velut lutum, cum concretum fuerit. Quæcunq; autem propter inſtigationem, & calido coeuaporante omni, hæc inſolubilia ſunt, niſi ſuperabundet caliditas, ſed molliſcantur, velut ferrum, & cornu. Liqueſcit autem

*Idem eide
ſecundum
idem non eſt
cauſa, con-
trarij.*

*Ferrū quod
praestātur.*

autem & elaboratum ferrum, ita ut humidum fiat, & iterum concreseat. Et stomachota faciūt sic. subidet enim & purificatur subtus recrementum, cum autem saepe patitur, & purum fit, hoc stomachota fit. Non faciunt autem saepe ipsum, propterea quod deperditio fit multa, & pondus minus purificato. Est autem melius ferrum, quod habet pauciores purificationem. Liquefcit autem & lapis Pyrimachus, ut stillet, & fluat. quod autem concrefcit, cum fluxerit, iterum fit durum. Et molae liquantur, ut fluant. fluens autem concretum, colore quidem nigrum, simile autem fit calci. Liquefcit autem & lutum, & terra. Quaecunque autem à sicco calido concrefcunt, haec quidem insolubilia, haec autem solvuntur humido. Fictile igitur, & lapidum quorundam genera, quaecunque ab igne terra combusta fiunt, velut molares, insolubilia. Nitrum autem, & sales solubilia humido: non omni autem, sed frigido. Quapropter aqua, & iis, quaecunque aquae species, liquefcunt, oleo autem non liquefcunt: sicco enim calido contrarium frigidum humidum. si igitur coegit alterum, alterum soluet: sic enim contrariae erunt causae contrariorum. Crassantur igitur ab igne solum, quaecunque aquae plus habent, quam terrae. concrefcunt autem quaecunque terrae. quapropter & nitrum, & sales terrae sunt magis, & lapis, & fictile. Maxime autem dubie habet olei natura. Si enim aquae, oportebat crescere à frigido, ut glacies. si autem terrae plus, ab igne, ut fictile. nunc autem concrefcit quidem à neutro: incrassatur autem ab ambobus. Causa autem est, quia plenum est aere. quapropter & in aqua supernat: etenim aer fertur sursum.

sum. Frigidū igitur, ex inexistente spiritu aquā faciens, incrassat. semper enim cū mista fuerint oleum, & aqua, ambobus fit crassius. Ab igne autē, & tēpore incrassatur, & albescit. albescit quidem, euaporante aqua, si quē inerat. incrassatur autē, propterea quōd, marcescēte calido. ex aēre fit aqua. Vtroq; igitur modo eadē fit passio, & propter idem. sed non eodē modo. Incrassatur igitur ab ambobus, exiccatur autē à neutro. ne que enim Sol, neq; frigus desiccet, non solum quia viscosum, sed & quia aēris est. Nō exicca iur autē † aqua, neq; elixatur ab igne, quia nō vaporat propter viscositatem. Quæcunq; autē mista aquæ, & terræ secundū pluralitatē vtriusque dignum dici. vinum enim quoddam & cōcrescit, & elixatur, vt mustum. abscedit autē ab omnibus talibus, dum exiccantur, aqua. Signū autem, quōd aqua: vapor enim cogitur in aquā, si quis velit colligere. quare quibuscunq; relinquitur aliquid, hoc terræ. Quædam autem horum & à frigido, sicut dictum est, incrassantur, & exiccantur. frigidum enim non solum congelat & exiccat, sed & incrassat. exiccat quidē aquam, incrassat autē aērem, aquam faciens. cōcretio autem dicta est quædam exiccatio esse.

† a. l. oleū

Quæcunq; igitur non incrassantur à frigido, sed concresecunt, aquæ sunt magis, vt vinum, & vrina, & acetum, & lixiuium, & serum. Quæcunque autē incrassantur non euaporantia ab igne hæc quidem terræ, hæc autem cōmunia aquæ, & aēris sunt: mel quidem terræ, oleum autem aēris, & aquæ. Sunt autem & lac, & sanguis, amborum quidem communia, & aquæ, & terræ: magis autem vt plurimum terræ, quemadmodum & ex quibuscunq; humidis nitrum fit, &

*Quæ spissa
ri nequeant.*

& sal

sales. & lapides quoque ex quibusdam constant talibus. Quapropter, si non separatur serum, exurit ab igne decoctum: quod autem terrestre est, cogitur & a coagulo, si aliquantulum decoquat quis, sicut Medici coagulum imponentes. sic autem separatur serum, & caseus. separatum autem serum non amplius increassatur, sed exurit, sicut aqua. Si autem aliquod lac non habeat caseum, aut paucum, hoc magis aquae, & non nutriens. Et sanguis similiter. concrescit enim eod quod exiccatur, infrigidatus. Quicumque autem non concrescunt, velut Cerui, tales aquae magis, & frigidissimi. quapropter non habent villos. villi enim sunt terrae, & solidum. quare, & extractis, non concrescunt. hoc autem est, quia non exiccantur. aqua enim est quod relinquitur, ut lac, caseo ablato. Signum autem est morborum enim sanguines nolunt concrescere: saniosi enim: hoc autem est pituita, & aqua, propterea quod inconcoctum est, & insuperatum a natura. Adhuc autem, haec quidem solubilia sunt, velut nitrum: haec autem insolubilia, velut fictile, & lapis. & horum haec quidem mollicabilia, velut cornu: haec autem non mollicabilia, velut fictile, & lapis. Causa autem, quia contrariae contrariorum causa. Quare, si concrescunt duobus, frigido, & sicco, necesse solui calido, & humido. quapropter igne, & aqua: haec enim contraria. aqua quidem, quaecunque igne solo: igne autem, quaecunque frigido solo. Quare, si a duobus accidit concrescere, haec insolubilia maxime. Fiunt autem talia, quaecunque calefacta, deinde frigido concrescunt. accidit enim, cum calidum exudarit exiens, plurimum. humidum comprimatur iterum a frigido, ut neque humido det transitum.

*Contrariorum
contraria
causa. Idem
infra.*

Et propter hæc neq; calidum soluit. quæcunque enim à frigido concrescunt solo, hæc soluit. Neque ab aqua. quæcunq; enim à frigido concrescunt, non soluit, sed quæcunq; à calido sicco solum. Ferrum autem, liquefactum à calido, frigido concrescit. quare ad concretionem duobus indiget. quapropter insolubile. Ligna autè sunt terræ, & aëris. quapropter vstibilia, & non liquabilia, nec mollicabilia. Et in aqua supernant, præter ebum: hæc autem non. alia enim aëris habent plus: ex ebno autem nigra euaporauit aër, & est plus in ipsa terræ. Fictile autem terræ solum, propterea quòd desiccatum concrescit paulatim. quate neq; aqua soluitur: neq; enim aqua introitus habet, per quos solis spiritus exiit. neque ignis. cœgit enim ipse. Quid igitur sit concretio, & liquefactio, & propter quot, & in quibus sit, dictum est.

Ligna omnia supernant in aqua præter ebum.

Summa Tertia. De Passionibus, ac differentiis simularum corporum, à passinis qualitatibus procedentibus.

Caput Primum. Quibus mediis horum corporum passionibus, ac differentiis dignoscantur, earumq; differentiarum enumeratio.

Nhis autem manifestum est quòd à calido, & frigido coguntur corpora. & hæc autem inconstantia, & cogentia faciunt operationem suam. Propterea autem quòd ab his condita sunt, in omnibus inest caliditas, aliquibus autè & frigiditas, quæ deficit. Quare, quoniam hæc quidè insunt, propterea quòd faciunt: humidum autem,

autem, & siccum propterea quòd patitur: participat ipsis communia omnibus. Ex aqua igitur, & terra, similarium partium corpora constât & in plantis, & in animalibus. Et quæ metalla sunt, vt aurum, & argentum, & quæcunque alia talia. & ex ipsis, & exhalatione ea, quæ vtriusque, inclusa, sicut dictum est in aliis. Hæc autem omnia differunt ab inuicem, & ad sensus propriis, & eò quòd est posse aliquid facere. album enim, & odorem, & sonorum, & dulce, & calidum, & frigidum, eò quòd possunt aliquid facere in sensum, sunt. & aliis magis conuenientibus passionibus, quæcunque patiendo dicuntur. dico autem vt liquabile, & concretile, & flexibile, & quæcunque alia talia. omnia enim talia passiuia, sicut humidum, & siccum. His itaque differt os, & caro, & neruus, & lignum, & cortex, & lapis, & aliorum vnumquodq; quod similarium quidem partium, naturalium autè corporum. Dicamus autem primo numerum ipsorum, quæ secundum potentiam, & impotentiam dicuntur. Sunt autem hæc. Concretile, Inconcretibile. Eliquabile, Ineliquabile. Mollificabile, Nō mollificabile. Tingibile, Non tingibile. Flexibile, Inflexibile. Frangibile, Non frangibile. Friabile, Non friabile. Impressibile, Non impressibile. Formabile, Non formabile. Pressibile, Non pressibile. Trahibile, Non trahibile. Ductile, Nō ductile. Fissibile, Non fissibile. Secabile, Nō secabile. Viscosum, Fragile. Commassabile, Non commassabile. Combustibile, Nō combustibile. Exhalabile, Non exhalabile. Plurima igitur corporum ferè his differunt passionibus: quam autem vnumquodque horum habeat potentiam, dicamus.

*Passionum
species.*

Caput

Caput Secundum. Cuiuslibet dictarum passionum explicatio.

DE concretili igitur, & inconcretili, & liquabili, & inliquabili dictum est quidem vniuersaliter prius, attamen redeamus & nunc. Corporum enim, quæcumq; cōcreſcunt, & indurantur, hæc quidem à calido patiuntur hoc, hæc autem à frigido. à calido quidem exiccante humidum, à frigido autem exprimente calidum. Quare hæc quidem humidi absentia, hæc autem calidi hoc patiuntur: quæcumque quidem aquæ, calidi: quæcumque autem terræ, humidi. Quæ igitur humidi absentia, ab humido liquehant: nisi sic coierint, vt minores relictæ sint meatus, quàm aquæ moles, velut fictile. Quæcumque autem non sic, omnia humido soluuntur, vt nitrum, sales, terra ex luto. Quæ autem calidi priuatione, à calido soluuntur, vt glacies, plumbum, æs. Qualia igitur concretilia, & eliquabilia dictum est, & qualia inliquabilia. Inconcretilia autem, quæcumque non habent humiditatem aquosam, neque aquæ sunt; sed plus calidi, & terræ, vt mel, & mustum. nam velut feruentia sunt. Et quæcumque aquæ quidem sunt; habent autem plus æris, sicut oleum, & argentum viuum, & si quid viscosum, velut viscum, & pix. Mollificabilia autem sunt concretorum: quæcumque non ex aqua; velut glacies (omnis enim glacies aquæ est) sed quæcumque terræ magis, & neque euaporauit totum humidum, sicut in nitro, aut salibus, neque habet inæqualiter, sicut fictile, sed sunt trahibilia non existentia humectabilia, aut ductilia nõ existentia aquæ, & mollificabilia igne, velut fer-

Concretilia.

Eliquabilia.

Mollificabilia.

Aristot. Meteorolog. O O

rum, & cornu, & ligna. Sunt autem eliquabiliū,
 & ineliquabilium hæc quidem tingibilia, hæc
 autem non tingibilia. velut æs non tingibile, li-
 quefactibile existens. lana autem, & terra tingi-
 bilia: madefiunt enim. Et æs quidem liquabile,
 non ab aqua autem liquabile. Sed ab aqua li-
 quabilium, quædam non tingibilia, velut ni-
 trum, & sales. neq; enim tingibile aliquid, quod
 non mollius fiat madefactum. Quædam autem
 tingibilia existentiæ, non liquabilia sunt, velut
 lana, & fructus. Sunt autem tingibilia quidem,
 quæcunq; terræ existentiæ habent meatus ma-
 iores aquæ molibus, existentibus durioribus
 aqua. Liquabilia autem aqua, quæcunq; per to-
 tum. Propter quid igitur terra quidē & liquefit,
 & tingitur ab humido: nitrum autem liquefit
 quidem, tingitur autem non? Quia in nitro qui-
 dem per totum meatus: quare diuiduntur mox
 ab aqua particulæ: in terra autem permutatim
 sunt meatus. quare qualitercunq; susceperit,
 differt passio. Sunt autem & hæc quidem cor-
 porum flexibilia, & directilia, velut arundo,
 & vimen. hæc autem inflexibilia, velut fictile, &
 lapis. Sunt autem flexibilia quidem, & directi-
 lia, quorum corporum potest longitudo in re-
 ctitudinem ex circumferentia, & ex rectitudine
 in circumferentiam transmutari. Et flecti, & di-
 rigi est in rectitudinem, aut circumferentiam
 † mutari, aut moueri. etenim quod reflectitur,
 & quod deflectitur curuatur. Qui igitur ad con-
 uexitatem, aut concauitatē motus, longitudo
 seruata, flexio est. Si enim & in rectū, esset utiq;
 simul flexum, & rectum: quod quidem impossibi-
 le rectum flexum esse. Et, si flectitur omnino aut
 reflexione, aut deflexione (horum autem hoc
 quidem

Flexibilia.

† a. l. consti-
 tui.

quidem ad conuexum, hoc autem ad cōcauum
 transmutatio est) non utiq; erit & ad rectum fle
 xio: sed est flexio, & directio aliud, & aliud. Et
 hæc sunt, flexibilia, & directilia, & inflexibilia,
 & non directilia. Et hæc quidem frangibilia,
 & friabilia simul, aut separatim. ut lignum fran
 gibile quidem est, friabile autem non. glacies
 autem, & lapis friabile, frangibile autem non. si
 cile autem, & frangibile, & friabile. Differunt
 autem: quia Fractio quidem est in magnas par
 tes diuisio, & separatio. Friatio autem, in qual
 cunq;, & plures duabus. Quæcunq; igitur sic con
 creuerunt, ut multos habeant vicissitudinatos
 meatus, friabilia sunt: usq; ad hoc enim distin
 guuntur. quæcunque autem ad multum, frangi
 bilia: quæcunque autem ambo, ambo. Et hæc
 quidem impressibilia, ut æs, & cera: hæc autem
 non impressibilia, ut fictile, & aqua. Est autem
 impressio, superficiei secundum partem in pro
 fundum transitu pulsione, aut percussione, in
 totum autem tactu. Sunt autem ralia & mollia.
 ut cera, manente alia superficie, secundum par
 tem transmutatur: & dura, velut æs. Et non im
 pressibilia, & dura, ut fictile. non enim cedit in
 profundū superficiei. & humida, ut aqua cedit
 quidē, sed non secundū partem, sed contra sece
 dit. Impressibile autem quæcunq; manent
 impressa, & bene impressibilia manu, hæc qui
 dem formabilia sunt: quæ autē aut non bene im
 pressibilia, ut lapis, aut lignū, aut bene impressi
 bilia quidem, non manent autem impressio. ut la
 næ, aut spongiæ, non formabilia, sed pressibilia
 hæc sunt. Sunt autem pressibilia, quæcunq; pul
 sa, in seip̄sa coire possunt, cum in profundum su
 perficiei permuatatur, nec diuiditur, & nō trans

Frangibilia.
Friabilia.

*Impressibi
 lia.*

*Formabi
 lia.*

Pressibilia.

fertur aliò alia particula. quale aqua facit. hæc enim contra transfertur. Est autè pulsio, motus à mouente, qui fit à tactu : Percussio autem, cùm à latrone. Premuntur autè quæcunq; meatus habet vacuos cognati corporis. Et pressibilia hæc, quæcunq; possunt in propria vacua coire, aut in proprios meatus (aliquãdo enim nõ vacui sunt, in quos conueniunt) velut madefacta spongia. pleni enim sunt ipsius meatus. Sed quorũ meatus pleni fuerint mollioribus, quã ipsum, quod natum est coire in seipsum, pressibilia quidem sunt, velut spongia, cera, caro. Nõ pressibilia autem, quæcunq; non sunt nata coire pulsione in eos, qui in se sint, meatus, aut quia non habent, aut quia durioribus habent plenos. Ferrũ enim non pressibile est, & lapis, & aqua, & omne humidum. Trahibilia autem sunt, quorũcunq; potest ad latus trãferri superficies. Trahi enim est transferri ad mouens, planum continuum existens. Sunt autem hæc quidem trahibilia, vt pilus, corigia, neruus, pasta, viscũ. hæc autem nõ trahibilia, vt aqua, & lapis. Hęc igitur eadẽ sunt trahibilia, & pressibilia, vt lana: hæc autem non eadem. vt pituita pressibilis quidẽ non est, trahibilis autẽ. & spongia pressibilis quidem est, non trahibilis autem. Sunt autem & hæc quidẽ Ductilia, vt æs: hæc autem non ductilia, vt lapis, & lignũ. Sunt autem ductilia quidẽ, quæcunq; eadẽ percussione possunt simul in latus, & in profundum secundũ superficiem transferri secundũ partem: non ductilia autem, quæcunq; non possunt. Sunt autẽ ductilia quidẽ omnia, & impressibilia: impressibilia autẽ non omnia ductilia, vt lignum, vt tamen in vniuersum dicam conuertuntur. Pressibiliũ autẽ. hæc quidem ductilia sunt,

Trahibilia.

Ductilia.

sunt, hæc auté non. cera quidé, & luctum ducti-
 lia sunt, lana auté non, neq; aqua. Sunc autem
 & hæc quidé *Fissibilia*, vt lignum: hæc auté non
 fissibilia, vt fictile. Est auté fissibile, quod potest
 diuidi ad plus, quàm diuidens diuidit. finditur
 enim cum ad plus diuidatur, quàm diuidens di-
 uidit. & præcedit diuisio. In sectione auté non est
 hoc. Non fissibilia auté sunt, quæcunq; non pos-
 sunt hoc pati. Est auté neq; molle vllum fissibile.
 dico auté simpliciter mollium, & non ad inui-
 cem. sic enim & ferrú erit molle. Neq; dura om-
 nia sunt fissibilia: sed quæcúq; humida sunt, neq;
 impressibilia, neq; friabilia. talia auté sunt, quæ-
 cunq; secundú longitudinem habent meatus, se-
 cundum quos adnascuntur inuicé, sed non secú-
 dum latitudinē. *Secabilia* autem sunt consisten-
 tium durorum, aut mollium quæcunq; possunt
 neq; ex necessitate præcedere diuisionem, neq;
 cõminui diuisa. Quæcunq; auté aut humida, aut
 talia, non secabilia. Quædã autem sunt eadem
 & secabilia, & fissibilia, velut lignú. sed vt pluri-
 mum fissibile quidem secundú longitudinē, se-
 cabile autem secundum latitudinem. cum enim
 diuidatur vnum quodq; in multa, qua quidé lon-
 gitudines multæ vnum sunt, fissibile hac est. qua
 auté latitudines multæ vnum, secabile hac. *Viscosa*.
 Viscosum auté est, cum trahibile, aut humidú exi-
 stens, molle fuerit. Tale auté sunt alterna per-
 mutatione, quæcunq; velut catenæ componun-
 tur corporum. hæc enim ad multú possunt ex-
 tendi, & coire. Quæcunq; auté non sunt talia, fra-
 gilia sunt. *Commassabilia* auté sunt, quæcunq;
 presibilia manentem habent cõpressionem.
Commassabilia autem, quæcunq; aut omnino
 non presibilia sunt, aut non manentem habent

Combustibilia.

Exhalabilia.

compressionem. Et hæc quidem combustibilia sunt, hæc autem incombustibilia: velut lignum quidem cōbustibile est, & lana, & os: lapis autē, & glacies incōbustibile. Sunt autem combustibilia, quæcunq; habent meatus susceptiuos ignis, & humiditatem in his, qui secundum directum meatibus, debiliore igne. Quæcunq; autem aut non habent, aut fortiolem, velut glacies, & quæ valde viridia sunt, incombustibilia. Exhalabilia autē sunt corporum quæcunq; humiditatem habent quidē, sic autem habent vt non euaporēt seorsum ab ignitis: est enim Vapor, à calido cōbustiuo in aërem, & spiritum excretio, ex humido madefactiua. Exhalabilia autem tempore in aërem excernuntur, & hæc quidē euanescentia, sicca, hæc autē, terra fiunt. Differt autē hæc excretio, quia neq; madefacit, neq; Spiritus fit. Est autē Spiritus, fluxus cōtinuus aëris ad longitudinem. Exhalatio autē est, à calido vltiuo cōmunis excretio sicci, & humidi simul. Quapropter non madefacit, sed colorat magis. Est autem lignei quidem corporis exhalatio fumus, dico autem & ossa, & pilos, & omne, quod tale est in eodē. non enim est positum nomen commune, sed secundum proportionem, tamen in eodem omnia sunt. quæadmodū & Empedocles inquit. *Hæc pili, & folia, & animum pluma spissa. Et squama fiunt super solida membra. spissius autem pinguis exhalatio. Fuligo: vniuersi vero. Nidor.* Propter hoc oleū non elixatur, neq; incrassatur, quia exhalabile est, sed non vaporabile. aqua autem non exhalabilis, sed vaporabilis. Vinum autem, dulce quidem exhalat. pingue enim. atq; eadē facit oleo, neq; enim à frigore concrefcit, vriturq;. Est autem nomine vinum, opere autem non amplius.

non

non enim vinosus sapor. quapropter non inebriat. quodcumque autem vinum inebriat proculdubio. parua autem habet exhalationem: quapropter & emittit flammam. *Combustibilia* autem videntur esse, quaecumque corporum in cinerem dissoluuntur. Patiuntur autem hoc omnia, quaecumque coerescunt aut a calido, aut ab ambobus, frigido & calido. haec enim videntur vinci ab igne. minime autem lapidum sigillum, qui vocatur carbunculus. Combustibile autem haec quidem inflammabilia sunt, haec autem non inflammabilia. horum autem quaedam carbonabilia. Inflammabilia igitur sunt, quaecumque flammam praebere possunt: quaecumque autem non possunt, non inflammabilia. Sunt autem inflammabilia, quaecumque non humida existentia, exhalabilia sunt. pix autem, aut oleum, aut cera magis cum aliis, quam per se sunt inflammabilia: maxime autem quaecumque fumum emittunt. Carbonabilia autem, quaecumque talium terrae plus habent, quam sumi. Adhuc autem quaedam liquabilia existentia non inflammabilia sunt, velut aes. & inflammabilia non liquabilia, velut lignum. alia autem ambo, velut thus. Causa autem est, quia ligna quidem simul totum habent humidum, & per totum continuum, ut peruratur. aes autem secus unamquamque quidem partem, non continuum autem, & minus quam ut flammam faciat, thus autem hac quidem sic, hac autem illo modo habet. Inflammabilia autem sunt exhalabilem quaecumque non liquabilia sunt, propterea quod magis sunt terrae. siccum enim habent commune igni. hoc igitur siccum, calidum si fiat, ignis fit. propter hoc Flamma, spiritus, aut fumus ardens est. Lignorum igitur exhalatio fumus:

*Combustibilia.**Inflammabilia.**Carbonabilia.*

ceræ autem, & thuris, & picis, & talium, & eorum, quæcunq; habent picem, aut talia, fuligo. Olei autem, & eorum, quæcunq; oleosa sunt, nidor, & quæcunq; minime ardent sola, quia paucum sicci habent. transitus autem per hoc, cum altero autem citissime. hoc enim est pingue siccum, vinctuosum. Exhalantia igitur humidorum humidi magis sunt, ardentia autem sicci.

Summa Quarta. De cognitione Temperaturarum corporum similarium.

Caput Primum. Quo pacto cognoscantur corpora constare humido magis, aut sicco.

Is autem passionibus, & his differentiis, similaria corporum, sicut dictum est, differunt ab inuicem secundum tactum, & adhuc saporibus, & odoribus, & coloribus. Dico autem similaria, vt metallica, æs, aurum, argentum, stannum, ferrum, lapidè, & alia talia, & quæcunq; sunt ex his excreta, & quæ in animalibus, & plantis, velut carnes, ossa, neruus, pellis, viscus, pili, villi, venæ; ex quibus iam constant dissimilaria, vt facies, manus, pes, & alia talia, & in plantis, lignum, cortex, folium, radix, & quæcunq; talia. Quoniam autem hæc quidem ab alia causa consistunt, ex quibus autem hæc materia quidem siccum, & humidum, quare aqua & terra (hæc enim euidentissimam habent potentiam, vtrunq; vtriusq;) facientia autem calidum, & frigidum (hæc enim constituunt, & cõpingunt ex illis illa) accipiamus similarium quæ sunt terræ species, & quæ aquæ, & quæ communes. Sunt itaq; corporum

porum conditorum hæc quidem humida, hæc autem mollia, illa autem dura. Horum autem quæcunq; dura, aut mollia concretione, dictum est prius. Humidorum igitur, quæcunq; quidem euaporant, aquæ sunt: quæcunq; autem non, aut terræ, aut communia terræ & aquæ, vt lac: aut terræ & aëris, vt mel: aut aquæ & aëris, vt oleū. Et quæcunq; quidem à calido incrassantur, cōmunia. Dubitabit autem vtiq; aliquis de vino, humidorum. hoc enim euaporabit vtiq;, & incrassatur, sicut nouū. Causa autem est, quia nec vna specie dicitur vinum, & quia aliud aliter. nouum enim magis terræ est, quàm antiquum. quapropter & incrassatur maxime calido, & concrefcit minus à frigido. habet enim: & calidum multum, & terræ. vt quod in Arcadia sic exiccatur à fumo in vtribus, vt derafum bibatur. Si autem omne fecem habet, sic vtriusq; est, aut terræ, aut aquæ, vt huius se habet multitudine. Quæcunq; autem à frigido incrassantur, terræ. Quæcunq; autem ab ambobus, communia plurium: vt oleum, & mel, & dulce vinum.

Vinum.

Consistentium autem, quæcunq; quidem cōcreta sunt à frigido, aquæ: vt glacies, nix, grando, pruina. Quæcunq; autem à calido, terræ: vt fictile, caseus, nitrum, sales. Quæcunq; autem ab ambobus (talìa autem sunt, quæcunq; infrigidatione: hæc autem sunt, quæcunq; amborum priuatione, calidi, & humidi simul egrediētis cum calido: sales enim humidi solius priuatione cōcrefcunt, & quæcunq; syncera terræ: glacies autem calidi solius) hæc vtiq; amborum. quapropter & ab ambobus, & habebant ambo. Quorumcunq; igitur totum exudauit, velut fictile, aut electrum (etenim electrum, & quæcunq;

dicuntur vt lacrymæ, in frigidatione sunt, velut myrrha, thus, gummi. Et electrum quoque huius generis esse videtur, & concrefcit: circumprehensa enim animalia in ipso videntur.

A fluuio autem calidum exiens, vt cocti mellis, cum in aquam dimiffum fuerit, euaporat humidum) hæc omnia sunt terræ. Et hæc quidem, ineliquabilia, & immollificabilia, velut electrum, aut lapides quidam, velut tōm in speluncis. etenim hi fimiliter fiunt his: & non vt ab igne, sed vt à frigido, pertraufente calido, coëgreditur humidum ab exeunte ab ipfo calido. in aliis autem ab extrinfeco igne. Quorumcūq; autem non totum, terræ quidem sunt magis, mollificabilia autem, vt ferrum, & cornu. thus autem, & alia, fimiliter vt ligna, vaporant.

Quoniam igitur liquabilia ponendum est, & quæcunq; liquefiunt ab igne, hæc sunt aquofiora. quædam autem & communia, velut cera. quæcunq; autem ab aqua, hæc terræ: quæcunq; autem neque ab altero, hæc aut terræ, aut amborum. Si igitur omnia quidem aut humida, aut concreta, horum autem quæ in dictis paffionibus, & non est intermedium, omnes vtiq; erunt dictæ, quibus discernemus vtrū terræ, aut aquæ, aut plurium commune, & vtrum ab igne constat, aut frigido, aut ambobus. Aurum itaque, & argentum, & æs, & ftannum, & plumbum, & vitrum, & lapides multi innomina: i aquæ sunt: omnia enim hæc liquefiunt calido. Amplius vina quædam, & vrina, & acetum, & lixiuum, & ferum, & fanies aquæ: omnia enim concrefcunt frigido. Ferrum autem, & cornu, & vnguis, & os, & neruus, & lignum, & pili, & folia, & cortex, terræ magis sunt. Amplius electrū, myrrha, thus,

thus, & omnia, quæ dicuntur lacrymæ, & tofus, & fructus, velut legumina, & frumentum. talia enim hæc quidem valde, hæc autem minus horum, attramen terræ sunt. hæc enim mollificabilia sunt, hæc autem exhalabilia, & infrigidatione facta. Amplius nitrum, sales, lapidum genera, quæcunque neque infrigidatione, neque liquabilia. Sanguis autem, & genitura communia sunt terræ, & aquæ, & æris: Sanguis quidem habens villos, magis terræ. quapropter & frigore concrefcit, & humido liquefcit. non habens autem villos, aquæ: quare & non concrefcit. Genitura autem concrefcit infrigidatione, exeunte humido cum calido.

Caput Secundum. Quo pacto dignoscantur corpora participare magis calido, aut frigido.

Valia autem calida sunt, aut frigida concretorum, aut humidorum, ex dictis oportet considerare. Quæcunque igitur aquæ ut plurimum frigida. nisi alienam habeant caliditatem, ut lixiuum, vrina, vinum. Quæcunque autem terræ ut plurimum calida sunt, propter calidi opificium, ut calx, & cinis. Oportet autem accipere secundum materiam frigidissima quædam esse. quoniam enim siccum, & humidum materia sunt (hæc enim passiva sunt) horum autem corpora maxime terra, & aqua sunt, hæc autem frigiditate determinata sunt, palam est quod omnia corpora, quæcunque sunt vtriusque simpliciter elemēti, frigida magis sunt, nisi habeant alienam caliditatem, velut feruēs aqua aut per cinerem colata. etenim hæc habet eam, quæ ex cinere, caliditatem. in omnibus enim igni-

cia

tis est caliditas aut amplior, aut minor. Quia propter & in putrefactis animalia innascuntur. Inest enim caliditas, quæ corrumpit propriam vniuscuiusque caliditatem. Quæcunque autem communia sunt, habent caliditatem. constant enim plurima à caliditate, quæ concoxit, quædam autem putrefactiones sunt, velut colliquamenta. Quare habentia quidem secundum naturam calida, & sanguis, & genitura, & medulla & coagulum, & omnia talia. cum autem corrumpuntur, & egrediuntur à natura, non amplius. relinquitur enim materia, terra existens, aut aqua. Quapropter ambo videntur quibusdam. & hi quidem frigida, illi autem calida hæc autem esse, videntes, cum in natura quidem fuerint, calida, cum autem separata fuerint, concrescientia. Habet igitur sic omnino, ut determinatum est, in quibus quidem materia aquæ plurimum, frigida: opponitur enim maxime hæc igni, in quibus autem terræ, aut aëris calidiora. Accidit autem aliquando eadem fieri frigidissima, & calidissima aliena caliditate. quæcunque enim maxime concreuerunt, & solidissima sunt. hæc & frigida maxime sunt, si priuata fuerint caliditate, & vrunt maxime, si ignita fuerint: ut aqua fumo, & lapis aqua vrut magis.

Caput Tertium. Continuatio ad ea, quæ dicenda sunt: Et quod operationes in corporibus innotescant magis quam eorum substantia.

Quoniam autem de his determinatum est secundum vnumquodque, dicamus quid sit caro, aut os, aut aliorum simularium partiū. Habemus enim ex quibus simulariū natura constituta

stituta est, genera ipsorum, cuius generis vnū-
 quodq; per generationem. Ex elementis enim
 ea, quæ simularium partiū: ex his autem, vt ma-
 teria, omnia opera naturæ. Sunt autē omnia, vt
 ex materia quidem, ex dictis: vt autē secundum
 substantiam, ratione. Semper autem magis ma-
 nifestū est in posterioribus, & omnino, quæcūq;
 vt instrumenta, & alicuius gratia. Magis enim
 manifestū est quod mortuus homo æquiuoce.
 Sic igitur & manus mortui æquiuoce, quemad-
 modū & si fistulæ lapideæ dictæ fuerint. vt enim
 & hæc, instrumenta quædā videtur esse. Minus
 autē in carne, & osse talia manifesta sunt, adhuc
 autē in igne, & aqua minus. ipsum enim cuius
 gratia, minime hic manifestū est, vbi plurimū
 est materiæ. Sicut enim &, si extrema accipian-
 tur, materia quidē nihil aliud præter ipsam: sub-
 stantia autem nihil aliud quàm ratio: interme-
 dia autē proportionaliter, quo propè sit vnum-
 quodq;: quoniam & horū quodcūq; est alicuius
 gratia. Et nō omnibus modis habens, aqua, aut
 ignis, sicut neq; caro, neq; viscus. his autē adhuc
 magis facies, & manus. Omnia autē sunt termi-
 nata opere. omnia enim quæ possunt facere suū
 opus, vere sunt, vt oculus, si videt, q; autē nō po-
 test, æquiuocè, vt mortuus, aut lapideus. neq; e-
 nim serra lignea, nisi vt imago. Sic igitur & ca-
 ro: sed opus ipsius minus manifestū est quàm qđ
 linguæ, similiter autem & ignis. sed adhuc forte
 minus manifestū naturaliter, quàm carnis opus.
 Similiter autē & quæ in plantis sunt, & inanima-
 ta, vt æs, & argentū. omnia enim potētia quadā
 sunt aut faciendi, aut patiendi. sicut & caro, &
 neruus, sed rationes ipsorum non certæ. Quare,
 quando existunt, & quando non facile, est per-
 spicere,

spicere, nisi valde deperditum fuerit, & figuræ solæ fuerint reliquæ. vt inueteratorū mortuorū corpora, quæ subito cinis fiunt in sepulcris. & fructus solum figura, secundum sensum autem nō videntur inueterati valde, & quæ ex lacte concresecunt. Tales igitur partes caliditate, & frigiditate, & harū motibus cōtingit fieri, concresecunt calido, & frigido. dico autē, quæcūq; similes, vt carnem, os, pilos, nervos, & quæcunque talia. omnes enim differunt dictis differentiis, rēfione, tractione, comminutione, duritie, mollitie, & aliis talibus. Hæ autem à calido, & frigido, & motibus fiunt mistis. Constitutæ autem ex his, dissimiles nulli utique videntur, vt caput, aut manus, aut pes, sed, vt & quoddam factum sit æs quidem, aut argentum causa frigiditas, & caliditas, & motus: ferram autē, aut phialam, aut arcam non adhuc: sed hic quidem ars, ibi autē natura, vel alia aliqua causa. Quoniam igitur habemus cuius generis vnumquodque eorum, quæ similiarium partium, accipiendum secundum vnumquodque quid est, vt quid sanguis, aut caro, aut semen, & aliorum vnumquodque. sic enim scimus vnumquodque propter quid, & quid est, si materiam, aut rationem habemus, maxime autem cū ambo, & generationis, & corruptionis, & vnde sit principium motus. Manifestis autem his, similiter ea, quæ non similiarium partium speculandum, & tandem ex his constituta, vt hominem, plantam, & alia eiusmodi.

Librorum Quatuor Meteorologicorum finis.

ARIST

ARISTOTELIS

STAGIRITAE, PE-

RIPATETICORVM

Principis de

Anima,

LIBER PRIMVS.

SYMMÆ * LIBRI.

*In Prima proponitur nobilitas, ac difficultas scientia
ipsius Anima.*

*In Secunda Antiquorum narratur opiniones de Ani-
ma essentia.*

*In Tertia eadem confutatur opiniones: Adducunturq;
nonnullæ circa Anima unitatem quæstiones.*

*Summa Prima Caput Primum. Quas ob res Ani-
ma cognitio & nobilis sit, & difficilis.*

Onorum, & honorabiliū no-
titiā opinantes, magis autē
alteram altera, aut secundum
certitudinem, aut ex eo quod
& meliorum, & mirabiliorū
est: propter vtraque hæc ani-
mæ historiam rationabiliter

vtique in primis ponemus. ¶ Videtur autem
& ad veritatem omnem cognitio ipsius mul-
tum conferre: maxime autem ad naturam. est
enim tanquam principium animalium.

¶ Quærimus autem contemplari, & cogno-
scere naturam ipsius, & substantiā: postea quæ-
cunque

Tex. 1.

*Vide cōtra.
Zimarra.*

Tex. 2.

Tex. 3.

cunque accidunt circa ipsam: quorum alia quidem propriae passiones videntur, alia autem communes, & animalibus propter illam inesse.

Tex. 4. ¶ Omniquaque autem, & omnino difficillimorum est acripere aliquam fidem de ipsa. Cum enim sit quaestio communis & multis aliis (dico autem eam, quae circa substantiam, & ipsius quid est) fortassis alicui videbitur vna quaedam methodus esse de omnibus, de quibus volumus cognoscere substantiam: sicut & eorum, quae secundum accidens priorum demonstrationem. quare quaerendum utique erit methodum

Tex. 5. istam. ¶ Si autem non est vna quaedam, & communis methodus de ipso quid est, adhuc difficilior fit ipsa negociatio. oportebit enim accipere circa vnumquodque quis modus. Si autem manifestum sit vtrum demonstratio aliqua fit, aut diuisio, aut etiam aliqua alia methodus, adhuc multas habet dubitationes, & errores, ex quibus oportet quaerere. alia enim aliorum principia, sicut numerorum, & planorum.

Alia aliorum sunt principia.

Tex. 6. ¶ Primum autem fortassis necessarium est diuidere in quo generum, & quid sit. dico autem, vtrum hoc aliquid & substantia sit, an qualitas, aut quantitas, aut etiam quoddam aliud diuisorum praedicamentorum. Adhuc autem vtrum eorum, quae in potentia sunt, an magis actus quidam sit. differt enim non parum.

Tex. 7. Considerandum autem & si partibilis sit, an impartibilis: & vtrum sit similis speciei omnis anima, an non. Si autem non similis speciei, vtrum specie differant, an genere. nunc enim dicentes, & quaerentes de anima, de humana solū

Vide infra tex. 89. & inde.

Tex. 8. videntur intendere. ¶ Cauendum autem est, vt non lateat vtrum vna ratio ipsius est, sicut anima

animalis:an secundum vnumquodque altera, vt equi, canis, hominis, Dei. Animal autem vniuersale, aut nihil est, aut posterius. similiter autem & si quod commune aliud prædicetur.

Animal vniuersale, aut nihil est, aut posterius.

¶ Amplius autem, si non multæ animæ, sed partes, vtrum oportet quærere prius totam animam, an partes. Difficile autem & harum determinare quales aptæ natæ sint alteræ abinui- cem esse.

Tex. 9.

¶ Et vtrum partes oportet quærere prius, an opera ipsarum: vt intelligere an intellectum, & sentire an sensitium. similiter autem & in aliis. Si autem opera prius, verum vtique dubitabit aliquis si opposita prius his quærendum: sicut sensibile sensitiuo, & intelligibile intellectu.

Tex. 10.

¶ Videtur autem non solum ipsum quid est cognoscere vtile esse ad cognoscendas causas accidentium substantiis, sicut in Mathematicis quid rectum, & quid obliquum, aut quid linea, & planum ad cognoscendum quot rectis trianguli anguli sunt æquales: sed & e contrario accidentia conferunt secundum magnam partem ad cognoscendum ipsum quid est. Cum enim habemus reddere secundum imaginationem de accidentibus, aut omnibus, aut pluribus, tunc & de substantia habebimus dicere aliquid quàm optime. omnis enim demonstrationis principium est ipsum quid est. Quare secundum quasunque definitiones non contingit accidentia cognoscere, sed neque coniecta re de ipsis facile, manifestum quòd dialecticæ dictæ sunt & vane omnes.

Tex. 11.

Accidentia magnam partem conferunt ad cognoscendum ipsum quid est.

¶ Dubitationem autem habent & passiones animæ, vtrum sint omnes communes & habentis, an sit aliqua & ipsius animæ propria. hoc enim accipere quidem necessarium est, non autem facile. Videtur

Tex. 12.

† a. l. videtur propriū.

autem plurimarum nullum sine corpore pati, neque agere: vt irasci, confidere, desyderare, omnino sentire. Maxime autē † assimilatur proprio ipsum intelligere. Si autē est & hoc imaginatio quædam, aut non sine imaginatione, non continget vtique hoc sine corpore esse.

Tex. 13. ¶ Si igitur est aliqua animæ operatio, aut passio-
num propria, continget vtique ipsam separari. Si vero nulla est propria ipsius; non vtique erit separabilis. sed, sicut recto, in quantum re-
ctum, multa accidunt, vt tangere æneam sphæram secundum punctum: nō tamen tanget hoc, separatum ipsum rectum. inseparabile enim: si-
quidem semper cum corpore quodam est.

Tex. 14. ¶ Videntur autem & animæ passiones omnes esse cum corpore, ira, mansuetudo, timor, misericordia, confidentia, adhuc gaudium, & amare, & odire. simul enim cum his patitur aliquid ipsum corpus. Indicat autem aliquando quidem à validis, & manifestis passionibus acci-
dentibus nihil exacerbari, aut timere: aliquando autem & à paruis, & debilibus moueri, cum accenditur corpus, & se habet sic, vt cum irascitur. Adhuc autem magis hoc manifestum. nullo enim terribili contingente in passionibus sunt iis, quæ timentis.

Nōnulli me-
rit. etiam
natio terri-
bili contin-
gente.

¶ Si autem sic habet, manifestum quod passiones rationes in materia sunt. Quare definitiones tales. Vt irasci motus quidam existit

Tex. 15. talis corporis, aut partis, aut potentiæ, ab hoc, gratia huius. Et propter hæc iam.
Naturalis est considerare de
anima, aut omni, aut
huiusmodi.

Caput secundum. Differenter definire Naturalis ac Dialecticam.

Differenter autem definiet Naturalis, & Tex. 16.
 Dialecticus vnumquodque ipsorum. Vt *Naturalis*
 ira quid est. hic enim, appetitum † recontristationis, aut aliquid huiusmodi: ille autem, feruorem sanguinis, aut calidi circa cor. Horum autem hic quidem assignat materiam, ille vero formam, & rationem. ratio enim hæc ipsius rei. *definit per materiam,*
 Necesse autem esse hanc in materia huiusmodi, si erit. Sicut domus hæc quidem ratio talis fuerit, quod operimentum prohibens corruptione à ventis, & imbribus, & æstibus. hæc autem dicit lapides, & lateres, & ligna. alia vero in his formam, propter ista. Quæ igitur Naturalis harum? vtram quæ circa materiam, rationem autem ignorans, an quæ circa rationem solum? an magis quæ ex vtrisque? Illarum autem quæ vtraque? *Dialecticus autem per formam.*
 ¶ An non est aliquis, qui *Vide cōtradictionem Zimar.*
 circa passiones materiæ non separabiles, neque in quantum separabiles. Sed Naturalis circa omnes, quæcunque talis corporis, & huiusmodi materiæ operationes, & passiones sunt. Circa quascunque autem quæ non sunt huiusmodi, alius, & circa aliquas quidem est artifex, si fuerit: vt Faber, aut Medicus. Ipsarum autem non separabilium quidem, in quantum autem non talis corporis passiones, sed ex remotione, Mathematicus: secundum autem quod separata, Tex. 17.
 primus Philosophus. ¶ Sed redeundum est, *Tex. 18.*
 vnde sermo. Dicebamus autem quod passiones animæ, non separabiles à naturali materia animalium, in quantum tales existunt, ira, & timor & non sicut. linea, & planum.

*Summa Secunda. De Antiquorum opinionibus
circa Animæ essentiam.*

Tex. 19.

Ntendentes autem de anima, necesse est simul dubitantes de iis, quibus abundare oportet, per transeuntes priorum opiniones comprehendere, quicumque aliquid de ipsa enunciauerunt, ut bene quidem dicta accipiamus: si vero aliquid non bene hoc euitemus. Principium autem quæstionis, præponere quæ maxime videntur ipsi inesse secundum naturam. Animatū igitur ab inanimato duobus maxime differre videtur, motu, & sensu. Accepimus autē & à progenitoribus ferè duo hæc de anima.

*Animatū
ab inanima
to in duobus
maxime dif-
ferre vide-
tur, scilicet
sensu, & mo-
tu.*

¶ Dicunt enim quidam, & maxime, & primo animam esse id, quod mouet. existimantes autem quod non mouetur, ipsum non contingere mouere alterum eorum, quæ mouentur, aliquid animam sic arbitrati sunt esse. Vnde Democritus quidem ignem quendam, & calorem dicit esse ipsam: in suis enim existentibus figuris, & atomis, quæ speciei rotundæ, ignem & animam dicit: ut in aëre, quæ vocantur tamenta, quæ videntur in radiis, qui per fenestras, quarum omnifeminarium elementa dicit Democritus totius naturæ. Similiter autem & Leucippus. Horum autem spherica animam propterea quod maxime possunt per totum penetrare huiusmodi figuræ, & mouere reliqua, cum moueantur & ipsa: arbitrantes animam esse id, quod præstat animalibus motum.

*Leucippi o-
pinio.*

Tex. 21.

¶ Vnde & viuendi terminum esse respirationem. Constringente enim eo, quod cõtinet corpora, & extrudente figuras præbètes animalibus motum,

motum, ex eo quòd non est ipsas quiescere unquam, auxilium fieri desoris, ingredientibus aliis huiusmodi in respirando. prohibere enim has, & quæ insunt animalibus segregari, simul prohibentes constringens, & comprimés. & vivere autem, quandiu possunt hoc tacere.

¶ Videtur autè & à Pythagoræis dictum eandem habere sententiã. Dixerunt enim quidam ipsorum animam esse, quæ sunt in aëre ramentata: alij autem has mouens. de his autem dictum est, propterea quòd continue videntur moueri, etiam si sit tranquillitas omnimoda. In idem autem feruntur & quicumque dicunt animam esse, quod seipsum mouet. Videntur enim hi omnes existimasse motum maxime proprium esse animæ, & alia quidem omnia moueri propter animam, ipsam autem à seipsa: propterea quòd nihil videbant moués, quod non & ipsum moueatur. ¶ Similiter autem & Anaxagoras animam dicit esse mouentem, & si quis alius dixit quòd totum mouit intellectus. non tamen penitus sicut Democritus. Is enim simpliciter dicit idem esse animam & intellectum. verum enim esse, quod videtur. Vnde bene fecisse Homerum, quòd Hector tacet, aliud sapiens. Non itaque vtitur intellectu, tâquam potentia quadam circa veritatem, sed idem dicit animam & intellectum. ¶ Anaxagoras autem minus explanat de ipsis, multis enim in locis causam eius, quod bene, & recte, dicit intellectum, alibi autem intellectum ipsum esse animam. in omnibus enim ipsum inesse animalibus, magnis, & paruis, & honorabilibus, & inhonorabilioribus. Non videtur autem secundum prudentiam dictus intellectus omnibus similiter inesse ani-

Tex. 22.

*Quorũdam
Pythagori-
corũ de ani-
ma opinio.*

Tex. 23.

*Opinio A-
naxagora,
& in quo
differat à
Democrito.*

Tex. 24.

malibus, sed neque hominibus omnibus.

Tex. 25. ¶ Quicūque igitur ad ipsum moueri, animatum aspexerunt, hi maxime motiuum opinati sunt animam esse. Quicumque autem ad ipsum cognoscere, & sentire ea, quæ sunt, isti dicunt animam esse principia: illi quidem plura facientes hæc: hi vero vnum hoc. Sicut Empedocles quidem ex elementis omnibus, esse autem & vnumquodque horum animam, sic dicens: *Terra quidem terram cognoscimus, aqua autem aquam: Aethere vero aethera diuum, sed igne ignem manifestum: Concordiam autem concordia, discordiam vero*

Empedoclii opinio.

Tex. 26. *discordia tristi.* ¶ Eodē autem modo & Plato in *Opinio Platonis.* Timæo animam facit ex elementis. cognosci enim simile simili, res autem ex principiis esse, Similiter autem & in iis, quæ de Philosophia dicuntur, determinatum est, ipsum quidem animal ex ipsius vnus idea, & ex prima longitudine, & latitudine, & altitudine: alia autem si-

Tex. 27. mili modo. ¶ Adhuc autem & aliter, intellectum quidem ipsum vnum, scientiam autem ipsa duo. vnice enim ad vnum, plani autem numerum opinionē: sensum vero, eum, qui solidi. Numeri enim formæ ipsæ, & principia entium dicebantur. sunt autem ex elementis. Iudicantur autem res, aliæ quidem intellectu, aliæ vero scientia, aliæ autem opinione, aliæ vero sensu, formæ autem rerum numeri hi.

Res alie in dicantur intellectu, alia scientia, alia opinione, alia vero sensu.

Tex. 28. ¶ Quoniam autem & motiuū videbatur anima esse & cognoscitium, sic quidam complexi sunt ex vtrisque enuntiantes animam esse numerum mouentem seipsum. Differunt autem de principiis, quæ, & quot sunt: maxime quidē qui corporea faciunt ab iis, qui incorporea. ab iis autē, qui miscent, & ab vtrisque principia enuntiant.

tiant. Differunt autem & circa multitudinem. hi enim vnum, illi vero plura dicunt.

¶ Consequenter autem ad hæc & animam Tex. 29.
assignant, motiuum enim secundum naturam
primorum existimauerunt non irrationabili-
ter. Vnde quibusdam visum est ignem esse, et-
enim hic partibus subtilissimus est, & maxime
elementorum incorporeus, adhuc autem mo-
uetur, & mouet alia primo.

¶ Democritus au- Tex. 30.
tem elegantius dixit, enuntians propter quid *Democri-*
vtrunque horum, animam enim, & intellectum *tus.*
esse idem: istud autem ex primis, & indiuisibili-
bus corporibus. Motiuū autem, † propter † su-
btilitatem partium, & figuram, figurarum au-
tem facile mobilissimam sphericam dicit. hu-
iusmodi autem esse intellectum, & ignem.

† a. l. addit
& mobile.
† a. l. parui
tatem.

¶ Anaxagoras autem videtur quidem aliud Tex. 31.
dicere animam, & intellectum, sicut diximus *Anaxago-*
prius. vtitur autem vtriusq; sicut vna natura. Ve-
runtamen intellectum ponit principium maxime
omnium. solum enim dicit ipsum, eorum, quæ
sunt, simplicem esse, & immistum, & purum. Assi-
gnat autem vtraq; eidem principio, & cognosce-
re, & mouere, dicens intellectum mouisse omne.

ras.

¶ Videtur autem & Thales ex iis, quæ com- Tex. 32.
memorant, motiuum aliquid animam opina- *Thales.*

ri. siquidem dixit lapidem animam habere, quo-
niam ferrum mouet. Diogenes autem, sicut & Diogenes.

alij quidem, aërem, hunc opinatus omnium sub-
tilissimarum partium esse, & principium, & pro-
pter hoc cognoscere, & mouere animam. secun-
dum quod quidem primum est, & ex hoc reliqua
cognoscere: secundum quod vero subtilissimum
est, motiuum esse. Heraclitus autem principium
esse dicit, siquidem vaporem, ex quo alia con-

Heraclitus.

stituit:& maxime etiam incorporeum,& fluens
semper. quod autem mouetur eo, quod moue-
tur,cognosci. in motu autem esse quæ sunt & il-
le arbitrabatur,& multi. Similiter autem his &
Alcmaon. Alcmaon opinari videtur de anima.Dicit enim
ipsam immortalem esse,propterea quod assimila-
latur immortalibus. hoc autem inesse ipsi, tan-
quam semper motæ.moueri autem & diuina om-
nia continue semper Lunam, Solem, astra, &
totum cælum.Magis autem onerosorum quidam
& aquam existimauerunt,vt Hippo. suaderi au-
tem videntur ex genitura, quoniam omnium
humida est.etenim redarguit sanguinem dicē-
tes animam,quoniam genitura nõ est sanguis:
hanc autem esse primam animam.Alij autē san-
guinem,quemadmodum Critias, ipsum sentire
animæ maxime proprium opinantes. hoc autē
inesse propter naturam sanguinis.Omnia enim
elementa iudicem acceperunt, præter terram.
hanc autem nullus protulit, nisi aliquis dixit
ipsam ex omnibus elementis esse,aut omnia.

Critias.

*Omnia ele-
menta præ-
ter terram
iudicē acce-
perunt.*

Tex.33.

Tex.34.

*Solus Ana-
xagoras di-
cit impassi-
bile esse in-
tellectū. ni-
hilq; cū ce-
teris commu-
ne habere.*

idē 8. Phys.

1.37. Idē 3.

l.11110 tex.4

¶ Definiunt autem omnes animam,tribus,vt
ita dixerim,motu, sensu,incorporeo. horum au-
tem vnumquodq; reducit ad principia.Vnde
& ipso cognoscere definiētes ipsam, aut elemē-
tum, aut ex elementis faciunt, dicētes similiter
inuicem præter vnum. dicunt enim simile co-
gnosci simili.quoniam enim anima omnia co-
gnoscit,cõstituunt eam ex omnibus principiis.

¶ Quicunq; igitur vnam aliquam dicunt cau-
sam,& elementum vnum,& animam vnum po-
nunt:vt ignem,aut aërem. qui vero plura dicunt
principia,& animam plura dicunt. Anaxago-
ras autem solus impassibilem esse dicit intelle-
ctum, & nihil commune vlli aliorum habere.

Huiusma

Huiusmodi autem cum sit, quomodo cognoscit, & propter quam causam, neque ille dixit, neque ex iis, quae dicta sunt, conspicuum est.

¶ Quicumque autem contrarietates faciunt in principiis, & animam ex contrariis constituunt. Qui autem alterum contrariorum, ut calidum, aut frigidum, aut aliquid huiusmodi aliud, & animam similiter unum aliquod horum esse ponunt. Unde & nomina consequuntur. qui quidem calidum dicentes, propter hoc & τὸ ζῆν, id est, viuere nominatum esse. qui autem frigidum, propter respirationem, & refrigerationem vocari ψυχὴν, id est, animam. Tradita igitur de anima, & propter quas causas dicunt sic, haec sunt.

Tex. 35.

Summa Tertia. Confutantur Antiquorum opiniones de Anima essentia: Adducunturq; nonnulla circa ipsius unitatem difficultates.

Caput Primum. Diluuntur opiniones Animam moueri asserentes.

Considerandum autem primum quidem de motu. fortassis enim non solum falsum est substantiam ipsius huiusmodi esse, qualem aiunt dicentes animam esse ipsum seipsum mouens, aut potens mouere: sed unum quoddam impossibile est inesse ipsi motum. Quod igitur non necesse sit mouens & ipsum moueri, prius dictum est. ¶ Dupliciter autem cum moueatur omne, aut enim secundum alterum, aut secundum seipsum. Secundum alterum autem dicimus, quaecumque mouentur eò quod in eo sunt, quod mouetur, ut nauis. non enim similiter mo-

Tex. 6.

Tex. 37.

Moueri autem quid bifariam dici.

uentur nauī. hęc enim secundum seipsam mouetur : illi autem eò quòd sunt in eo , quod mouetur. Manifestum autem in partibus est. proprius enim motus pedum ambulatio est, hęc autem & hominū est, non inest autem nautis tunc.

Tex. 38. ¶ Dupliciter itaq; dicto ipso moueri, nunc intendimus de anima, si per seipsam mouetur , & participat motu. Quatuor autē motus cū sint, latio, alteratio, augmentum, & decrēmentum, aut secundum vnum horum mouebitur, aut secundum plures, aut secundum omnes. Si vero mouetur nō secundum accidēs, natura inerit motus ipsi. si autem hoc, & locus. omnes enim dicti

Motus spec.

Tex. 39. motus in loco sunt. ¶ Si autem est substantia animę mouere seipsam, nō secundum accidēs ipsum moueri ipsi inerit, sicut albo, vel tricubito. mouentur enim & hęc , sed secundum accidēs, cui enim insunt, mouetur illud corpus. Vnde non est locus ipsorum. animę autem erit : si quidem natura motu participat. ¶ Amplius autem, si natura mouetur, & violentia mouebitur : & si violentia, & natura. Eodem autem modo se habet & de quiete. in quod enim mouetur natura , & quiescit in hoc natura. in quod autē violentia mouetur, quiescit & in hoc violentia.

Tex. 40. *Quod mouetur naturaliter, mouetur violentia. & eō-*

Quales autem violenti motus animę erunt , & quietes, neque fingere volentibus facile est reddere. Amplius autem, si quidem sursum mouebitur , ignis erit: si vero deorsum, terra. horum autem corporum motus hi. Eadem autem ratio & de mediis. ¶ Pręterea , quoniam videtur mouere corpus , rationale est iis mouere motibus, quibus & ipsa mouetur. Si autem hoc, & conuertentibus est dicere verum, quòd secundum quem corpus mouetur , eo & ipsa : corpus

Tex. 41.

autem

autem mouetur secundum lationem : quare & anima mouebitur, sicut corpus, aut tota, aut secundum partes translata. Si autem hoc, & egressum iterum ingredi continget, ad hoc autem sequetur, vt resurgant mortua animalium.

¶ Motu autem secundum accidens etiã ab altero moueretur. pelletur enim vtique violentia animal. Non oportet autem, cui à seipso moueri inest in substantia, hoc ab alio moueri, nisi secundum accidens. sicut neq; quod secundum se bonum, aut propter seipsum, hoc quidẽ propter aliud esse, hoc autem alterius causa.

¶ Animam autem maxime dicet aliquis vtique à sensibilibus moueri, si quidem mouetur. At vero & si mouet ipsa seipsam, & ipsa mouebitur vtique. Quare quoniã omnis motus † remotio est, quod mouetur secundum quod mouetur, & anima † remouebitur vtique à substantia, nisi secundum accidens seipsam moueat. sed est motus substantiæ ipsius per se.

¶ Quidã autem & mouere animã dicunt corpus, in quo est, sicut ipsa mouetur. vt Democritus similiter dicẽs Philippo Comœdiarũ magistro. Refert enim Dædalũ mobilẽ fecissẽ lignẽã Venerem, infundendo argentũ fusile. Similiter autẽ & Democritus dicit. motas enim inquit indiuisibiles sphæras, propter eã quod aptæ natæ sunt nunquã manere, cõtrahere, & mouere corpus omne. Nos autẽ interrogabimus, si & quiescere facit hoc idẽ. quomodo autẽ faciet hoc, difficile est, aut etiam impossibile dicere. Omnino autẽ non sic videtur anima mouere animal, sed per electiouẽ quandã, & intellectiõnẽ. ¶ Fodẽ autem modo & Timæus † naturaliter ostendit animã mouere corpus. eò enim quod mouetur ipsa,

Tex. 42.

Quod secundum se bonũ est, propter aliud non est.

Tex. 43.

† existus.

† exhibit.

Tex. 44.

Democritus.

Tex. 45.

* *Φυσολογία.*

γεί.

ipſa, & corpus mouere, propterea quòd cõnexa eſt ad ipſum. Conſtitutã enim ex elemẽtis, & diſpartitam ſecundum ¶ harmonicos numeros, ¶ *Sonoros.* quatenus connaturalem ſenſum ¶ harmoniã ¶ *Conc. eius.* habeat. &, vt totum feratur conſonantibus lationibus, reſtitutionem in circulum flexit. &, cũ diuidẽdo fecit ex vno duos circulos dupliciter connexos, iterum vnum diuiſit in ſeptem circulos: tanquã eſſent cœli lationes animã motus.

Tex. 46. ¶ Primum igitur non bene eſt dicere animã magnitudinem eſſe. Eam enim, quã vniuerſi, talem eſſe vult, qualis eſt vocatus intellectus. non enim qualis ſenſitiua eſt, nequẽ qualis deſideratiua: harum enim motus, non circulatio eſt.

*Rationes
contra Pla-
tonem.*

Tex. 47.

¶ Intellectus autem vnus, & continuus eſt, ſicut & intellectio. intellectio autem ipſe notionis. hæc autem, eò quòd conſequenter vnum, ſicut numerus, ſed nõ ſicut magnitudo. Quapropter neq; intellectus ſic continuus eſt, ſed aut impers, aut non ſicut magnitudo aliqua cõtinuus. Qualiter enim intelliget, magnitudo cùm ſit, qualibet parte ſua? parte autem, aut ſecundum magnitudinem, aut ſecundum punctum, ſi oportet & hoc partem dicere. Si igitur ſecundum punctum: hæc autem infinita: manifeſtum eſt quòd nunquam pertransibit. Si vero ſecundum magnitudinem, sæpe, aut infinities intelliget idem. videretur autem & ſemel contingere. Si autem ſufficiat qualibet partium tangere, quid oportet circulo moueri, aut etiam omnino magnitudinem habere? ¶ Si autem neceſſarium intelligere toto circulo tangentem, quis eſt partibus tactus? Amplius, quomodo intelliget partibile imperti, aut impers partibili? Neceſſarium autem eſt intellectum eſſe circulum hunc.

Tex. 48.

intell

Intellectus enim motus intellectio, circuli autem circumlatio. Si ergo intellectio circumlatio, & intellectus utique erit circulus, cuius huiusmodi circumlatio intellectio. Semper autem aliquid intelliget, siquidem perpetua circumlatio. † Actuarum enim intellectio terminum sunt. omnes enim alterius causa sunt. Speculativa autem, rationibus terminantur similiter. Ratio autem omnis definitio est, aut demonstratio. Demonstrationes vero & à principio sunt, & habent quodammodo finem syllogismum, aut conclusionem. Si autem non terminantur, sed non reflectuntur iterum in principium, accipientes autem semper medium, & extremitatem recte procedunt. circumlatio autem iterum in principium reflectitur. definitiones enim omnes finitæ sunt. Amplius autem, si eadem circumlatio sæpe fiat, oportebit sæpe intelligere idem. Adhuc autem & intellectio assimilatur cuidam quæriti, & statui, magis quam motui. eodem autem modo & syllogismus.

¶ At vero neque beatum, quod non facile, sed violentum. Si autem est motus ipsius non substantia, præter naturam utique movebitur. Laboriosum autem est & commistum esse corpori, non potens absolui, & præterea fugiendum: siquidem melius est intellectui non cum corpore esse, quemadmodum & consuetum est dici, & multis placet. ¶ Immanifesta autem est & cur circulariter fertur cælum causa. Neque enim animæ substantia causa est cur circulariter fertur: sed secundum accidens sic movetur. Neque corpus causa, sed anima magis illi. At vero neque quod melius dicitur, & tamé oportebat propter hoc Deum facere circulariter ferri ani

† a. l. *Facti
narum enim
& actuarum
intellectio-
num.*

*Intellectio
magis assi-
milatur
quieti quam
motui. Idem
7. Phys. tex.
20.
Tex. 49.
Vide contr.
Zim.
Consuetum
est dici ani-
mā non mis-
ceri corpori.
Tex. 50.*

ri animam, quia melius sit ipsi moueri quam manere, moueri autem sic quam aliter.

- Tex. 51. ¶ Quoniam autē huiusmodi intentio est aliis rationibus magis propria, hanc quidem dimittamus nunc. Illud autem inconueniens accidit & huic rationi, & pluribus, quæ de anima. Copulant enim & ponunt in corpus animam: nihil ultra determinantes propter quam causam, & quomodo habente corpore. ¶ Et tamen videtur hoc utiq; necessariū esse, propter cōmunionē enim hoc quidē agit, illud autē patitur: & quidem mouet, illud autem mouetur. horum autem nihil inest adinuicem quibuscunq;.

- Tex. 53. ¶ Hi autē solū conantur dicere quale quid sit anima, de susceptiuo autem corpore nihil amplius determinant: tanquam possibile sit, secundum Pythagoricas fabulas, quamlibet animam quodlibet corpus ingredi: Similiter itaq; dicūt, atq; si quis dicat Tectonicā in fistulas ingredi. oportet enim artem quidē uti instrumentis, animam autē corpore. † Videtur enim vnū quodque propriam haere speciem, & formam.

Pythagorica fabula.

† *Hæc verba in nonnullis codicibus non reperiuntur.*

Caput Secundum. Confutatur opinio Animam harmoniam esse asserens.

- Tex. 54. **A**lia autem quædam opinio tradita est de anima, credibilis quidem multis, & nulla inferior earū, quæ dicta sunt rationibus tamen quasi pœnis afflictata & in iis, qui in communi sunt, sermonibus. Harmoniā enim quandam ipsam dicūt. etenim harmoniā temperamētum, & compositionem esse contrariorum, & corpus componi ex contrariis. ¶ Atqui harmonia ratio quædam commistorum est, aut compositio:

Harmonia.

Tex. 55.

tio: animam autem neutrum possibile est esse horum. Amplius autem mouere non est harmoniæ: animæ autem attribuunt hoc omnes.

¶ Congruit autem magis de sanitate dicere harmoniam, & omnino de corporeis virtutibus, quàm de anima. manifestum autem, si quis tétauerit reddere passiones, & opera animæ harmonia quadã: difficile enim harmonice coaptare. Amplius autem si dicamus harmoniam

Tex. 56.

in duo respicientes, maxime quidẽ proprie magnitudinum in habentibus motum, & positionem compositionẽ ipsarum, cum sic congruunt vt nihil eiusdẽ generis suscipiant: hinc autem & eorum, quæ commiscentur, rationem, neutro vtique modo rationabile. † Compositio autem partium corporis multum inuestigabilis existit. multæ enim sunt compositiones partium, & multipliciter. Cuius igitur, & quomodo congruit accipere intellectum compositionem esse, aut & sensitium, aut appetitium?

† a. l. Neq̃
compositio
partium cor-
poris valde
exammati-
lis est.

¶ Similiter autem inconueniens & rationem missionis esse animam. non enim eandem habet rationem. mistio elementorum, secundum quam caro, & secundum quam os. Accidet igitur & multas animas habere, & secundum totũ corpus: siquidem omnia ex elementis commistis sunt, commissionis autem ratio harmonia est, & anima. ¶ Postulabit autem hoc vtique aliquis. & ab Empedocle. vnãquãq; enim ipsarum. in ratione quadam dicit esse. Vtrum igitur ratio ipsa anima est, an magis aliquid aliud existẽs gignitur in membris? Amplius autẽ, vtrum concordia cuiuslibet missionis causa, an eius, quæ secundum rationem? Et hæc, vtrum ratio est, an aliquid aliud præter rationem?

Tex. 58.

Tex. 59.

Hæc

Tex.60. ¶ Hæc igitur habent huiusmodi dubitationes. Si vero aliud est à missione anima, curnam vnam cum ipso carnis esse, & aliarum partium animalis tollitur? Ad hæc autem, siquidem non vnaquæque partium habet animam, si non est anima ratio commissionis, quid est quod corrumpitur, anima deserente?

Tex.61. ¶ Quòd igitur neque harmoniam possibile est esse animam, neque circulariter moueri, manifestum ex dictis. secundum accidens autem moueri, vt diximus, est, & mouere seipsam. vt moueri quidem id, in quo est, hoc autem moueri ab anima. aliter autem non est possibile moueri secundum locum ipsam.

*Caput Tertium. Examinantur dubitationes nonnullæ
Animam moueri persuadentes.*

Tex.62. **R**ationabilius autem dubitabit utique aliquis de ipsa, tanquam quæ moueatur, ad huiusmodi respiciens. Dicimus enim animam tristari, gaudere, confidere, timere: amplius autem irasci, & sentire, & cogitare. hæc autem omnia motus esse videntur. vnde opinabitur aliquis ipsam moueri.

Tex.63. ¶ Hoc autem non est necesse. nam & si quantum maxime tristari, aut gaudere, aut cogitare motus sunt, & vnumquodque moueri aliquid, moueri tamen ab anima est: vt irasci, aut timere, eò quòd cor hoc modo mouetur: cogitare autem, aut huiusmodi, aut forsitan aliquid aliud. Horum autem accidunt alia quidem secundum lationem quibusdam motis: alia vero secundum alterationem. qualia autem, & quomodo, alia

Tex.64. ratio est. ¶ Dicere autem irasci animam, simile

mile est ac si quis dicat eam texere, vel ædifi- *† Melamose*
 care. *†* melius enim fortassis est non dicere ani- *dicere homi-*
 mam misereri, aut addiscere, aut cogitare, sed *nem anima*
 hominem anima. hoc autem, non tanquam mo- *misereri, &*
 tu in illa existente, sed aliquando quidem vsq; *addiscere,*
 ad illam, aliquando quidem ab illa. vt sensus *& intellige-*
 quidem ab his, reminiscētia vero ab illa ad *re, quam a-*
 motus, qui sunt in sensuum instrumentis, aut *nimam mi-*
 quietes. *†* Intellectus autem videtur *†* in nasci, *fereri.*
 substantia quædam existens, & non corrumpi. *Tex. 65.*
 Maxime enim corrumperetur vtique ab ea, quæ *† alias ad-*
 est in senio, debilitate. nunc autem, quemad- *uenire.*
 modum in sensoriis accidit. si enim acciperet *Si senex ta-*
 senex oculum talem, & videret vtique sicut & *lem accipe-*
 iuuenis. quapropter, senium non est, quia susti- *ret oculū,*
 nuit aliquid anima, sed id in quo, sicut in ebrie- *videret si-*
 tatibus, & morbis. *†* Ipsum igitur intelligere, *cut & inue-*
 & ipsum speculari marcescit, alio quodam in- *ni.*
 terius corrupto: ipsum autem impassibile est. *Tex. 66.*
 Cogitare autem, & amare, aut odisse non sunt
 illius passiones, sed huius habentis illud, secun-
 dum quod illud habet. Quare & hoc corrupto,
 neque meminit, neque amat, non enim illius
 erant, sed communis, quod quidem destructum
 est. Intellectus autem fortassis diuinius quid, &
 impassibile est. Quod igitur non sit possibile
 moueri animam, manifestum ex his. si autem
 penitus non mouetur, manifestum quod neque
 à seipsa. *†* Multo autem iis, quæ dicta sunt, ir-
 rationabilius, dicere animam esse numerum
 seipsum mouentem. Iniunt enim his impossibi-
 lia. prima quidem, quæ ex ipso moueri accidit:
 propria autem ex eo, quod dicunt ipsam esse nu-
 merum. Quomodo enim oportet intelligere
 vnitatem moueri, & à quo, & quomodo, impar-

Intellectum
diuinū ali-
quid, & im-
passibile est.
Tex. 67.

Rationes
contra ponē-
tes animam
esse nume-
rum.

tibilem & indifferentem existentem? Nam si est motiua & mobilis, differre oportet.

Tex. 68.

¶ Amplius autem, quoniam dicunt lineam motam planum facere, punctum autem lineam: & vnitatum motus lineæ erunt, punctum enim vnitatis est positionem habens, numerus autem animæ iam alicubi est, & positionem habet. Amplius autem, à numero si auferat aliquis numerum, aut vnitatem, relinquitur alius numerus. plantæ autem, & animalium multa diuisa viuunt: & videntur eandem habere animam specie.

Multa animalia diuisa viuunt, & videtur habere eandem animam specie.
Idem infra tex. 93.

Tex. 69.

¶ Videbitur autem utique nihil differre, dicere vnitates, an corpuscula parua. Etenim ex Democriti sphaerulis si fiant puncta, modo autem maneat cõsuetas, erit aliquid in ipso, hoc quidẽ, quod mouet, illud autem, quod mouetur, sicut in magnitudine. nõ enim, propterea quod magnitudine differt hoc, aut paruitate, accidit quod dictum est, sed quia quantum. Vnde necesse est aliquid esse motiuum vnitatum. Si autem in animali id, quod mouet, anima est, & in numero, quare non quod mouet, & quod mouetur est anima, sed quod mouet solum.

Tex. 70.

¶ At vero quomodo possibile est hanc vnitatem esse? oportet enim inesse ipsiis quandam differentiam ad alias. puncti autem vnici quæ utique differentia erit, nisi positio? Si igitur sunt alia, quæ in corpore, vnitates, aut puncta, in eodem erunt vnitates. obtinebit enim locum puncti. attamen quid prohibebit in eodem esse, si duæ sunt, & infinitas? quorum enim locus est

Tex. 71.

indiuisibilis, & ipsa. ¶ Si autem, quæ in corpore, puncta numerus animæ sunt, aut si qui eorum, quæ in corpore, punctorum numerus anima, quare non omnia habent animam corpora?

puncta

puncta enim in omnibus videntur esse, & infinita. Amplius autem, quomodo possibile est separari puncta, & absolui à corporibus? siquidem non diuiduntur lineæ in puncta.

Caput Quintum. Animam ex subtilissimo corpore non componi.

Accidit autem, sicut diximus, partim quidem idem dicere corpus quoddam subtilium partium ipsam ponētib; partim autem, sicut Democritus dicit, ab anima moueri, proprium inconueniēs. Si enim est anima in omni eo, quod sentit corpore, necesse est in eodem duo esse corpora, si corpus aliquod anima. Numerum autem dicentibus, in vno puncto puncta multa, aut omne corpus animam habere: nisi quidam numerus differens innascatur, & alius ab iis, quæ in corpore punctis.

¶ Acciditque animal moueri à numero, sicut & Democritum diximus ipsum mouere. Quid enim differt dicere sphaeras paruas, an vnitates magnas, aut omnino vnitates motas? utroque enim modo necesse est mouere animal, eò quia mouentur ipsæ. ¶ Complectentibus igitur in vnum, numerum, & motum, & hæc accidunt, &

multa alia huiusmodi. non enim solum definitionem animæ impossibile est huiusmodi esse, sed & accidens. Manifestum est autem, si quis conatus fuerit ex ratione hac passiones, & opera animæ reddere, vt ratiocinationes, sensus, voluptates, dolores, & quæcunq; alia huiusmodi. sicut enim diximus prius, neque diuinare est facile ex ipsis. ¶ Tribus autem modis traditis, secundum quos definiunt animam: illi quidem

maxime motuum enuntiauerunt, eo quod mouet seipsam: hi autem corpus subtilissimarum partium, aut maxime incorporeum aliorum. hæc autem quas dubitationes, & subcontrarietates habent, percurramus ferè. Reliquum est autem considerare, quomodo dicitur ex elementis ipsam esse. dicunt enim, quatenus sentiat ea, quæ sunt, & vnumquodque cognoscat.

- Tex.76. ¶Necessarium autem est accidere multa, & impossibilia rationi. Ponunt enim cognoscere simile simili, perinde ac si animam res ponant. Non sunt autem hæc sola, multa vero & alia, magis autem fortassis infinita numero, quæ sunt ex his.
- Tex.77. ¶Ex quibus igitur est vnumquodque horum, sit ea cognoscere animam, & sentire: sed compositum, quo cognosceret, aut sentiret, vt quid Deus, aut homo, aut caro, aut os, similiter autem & quodlibet aliud compositorum? Non enim quolibet modo se habentia elementa, horum vnumquodque, sed ratione quadam, & cõpositione, sicut & Empedocles dicit ipsum os. *Terra autem concinna in amplis infundibulis duas ex octo partibus sortita est fluids, luminis. Quatuor autem Vulcani: ossa autem alba facta sunt.* Nulla igitur vtilitas elementa in anima esse, nisi & rationes inerunt, & compositio. cognosceret enim vnumquodque, simile: os autem, aut hominem nihil, nisi & hæc inerunt. hoc autem quod impossibile sit, nihil oportet dicere. Quis enim dubitabit, si insit in anima lapis, aut homo: similiter autem & bonum, & non bonum, eodem autem modo & de aliis?

- Tex.78. ¶Amplius autem, cum multipliciter dicatur id quod est (significat enim aliud quidem hoc aliquid, aliud autem quantitatem, aut qualitate,

tem, aut etiam quoddam aliud diuisorum prædicamentorum) vtrum ex omnibus erit anima, an non? Sed non videntur communia omnium esse elementa. Num igitur quæcunque substantiarum sunt, ex his solis? Quomodo igitur cognoscit & aliorum vnumquodque? An dicent vniuscuiusque generis esse elementa, & principia propria, ex quibus animam constare. Erit ergo & quantitas, & qualitas, & substantia. Sed impossibile est ex quantitatis elementis esse substantiam, & non quantitatem. Dicentibus itaq; ex omnibus, hæc, & huiusmodi alia accidunt. ¶ Inconueniens autem est dicere quidē impassibile esse simile à simili: sentire autem simile simile, & cognoscere simile simili, sentire autem pati aliquid, & moueri ponunt: similiter autem & cognoscere, & intelligere. Cùm autem multas dubitationes, & difficultates habeat dicere, sicut Empedocles, quòd corporeis elementis singula cognoscuntur, & ad simile, testatur quod nunc dictum est. quæcunque enim insunt in animalium corporibus simpliciter terræ, vt ossa, nerui, pili, nihil sentire videtur. quare neq; similia, & tamen conueniebat.

Tex. 79.

Ossa, nerui, pili, nihil sentire videntur. Vide contr. 2mo.

Tex. 80.

¶ Amplius autem vnicuique principiorum ignorantia amplior, quàm intelligentia inerit. cognoscet enim vnum vnumquodque, multa autem ignorabit. omnia enim alia. Accidit autem & Empedocli insipientissimùm esse Deum. solus enim elementorum vnum non cognoscet ipsam discordiam: mortalia autem omnia, ex omnibus enim vnumquodque.

¶ Omnino autem, propter quam causam non omnia, quæ sunt, habent animam: cùm omne aut elementum sit, aut ex elemento vno, aut plu

Tex. 81.

ribus, aut omnibus? necesse enim est vnum ali-
quod cognoscere, aut quædam, aut omnia.

Tex. 82.
*Aliquid
esse melius
& præstan-
tius anima
est impossibi-
le. impossibi-
lius autem
adhuc intel-
lectu.*

Tex. 83.

¶ Dubitabit autem utique aliquis & quid est
vnum faciens ipsa, materię enim similia sunt
elementa. Principalissimum enim est illud,
quod continet, quodcunque est. anima autem
aliquid esse melius, & præstantius impossibile
est. impossibilius autem adhuc intellectu. ratio-
nabilissimum enim esse hunc antiquissimum,
& dominum secundum naturam. elementa au-
tem dicunt esse prima entium.

¶ Omnes autem, & qui ex eo, quod cogno-
scit, & sentitea, quæ sunt, ex elementis dicunt
ipsam, & qui maxime motiuum, non de omni
dicunt anima. Neque enim sentientia omnia
motiua. videntur enim esse quædam anima-
lium mansua secundum locum: & tamen vi-
detur hoc solo motu mouere anima animal.
Similiter autem & quicunque intellectum, &
sensituum ex elementis faciunt. videntur enim
plantæ viuere, non participantes ratione, neque
sensu: & animalium multa intelligentiam non
habere.

Tex. 84.

*Orphica
carmina.*

¶ Si autem aliquis & hæc concesserit,
posueritque intellectum partem aliquam ani-
mæ, similiter autem & sensituum, neque utique
sic dicent de omni anima, neque de tota, neque
de vna. Hoc autem sustinuit &, quæ est in Or-
phicis vocatis carminibus, ratio. dicit enim ani-
mam ex toto ingredi respirantibus, latam à ven-
tis. Non possibile itaque plantis hoc accidere,
neque animalium quibusdam: siquidem non
omnia respirant.

Tex. 85.

¶ Hoc autem latuit sic opi-
nantes. Si vero ex elementis animam facere o-
portet, nihil oportet ex omnibus. Sufficiens enim
est altera pars contrarietatis seipsam diuidi-
care,

care, & oppositam. recto enim & ipsum, & obliquum cognoscimus. iudex enim utrorumque regula. obliquum autem neque sui ipsius, neque recti. ¶ Et in toto autem quidam ipsam mistam esse dicunt. unde fortassis & Thales opinatus est omnia esse plena Diis. Hoc autem habet quasdam dubitationes. Propter quam enim causam in aëre, aut in igne anima cum sit, non facit animal, in mistis autem: præsertim, cum melior in illis esse videatur? Quæret autem utriusque aliquis, & quam ob causam quæ in aëre anima, ea, quæ in animalibus, melior est, & immortalior. ¶ Accidit autem utroque modo inconueniens, & irrationabile. etenim dicere animal ignem, aut aërem, irrationabile est. & non dicere animalia, cum anima insit, inconueniens est. ¶ Optari autem videntur animam esse & in his, quoniam totum cum partibus eiusdem speciei est. Quare necessarium ipsis dicere & animam eiusdem speciei cum partibus esse, si, quia intercipitur aliquid continentis in animalibus, animata animalia fiunt. Si autem aër quidem discerptus eiusdem speciei sit; anima autem dissimilium partium: hoc quidem aliquid ipsius inerit, ut patet, aliud autem non inerit. Necessè est igitur ipsam aut similia partium esse, aut non inesse in qualibet parte totius. Manifestum igitur ex dictis est quod neque cognoscere inest animæ, propterea quod sit ex elementis: neque moueri ipsam bene, atque vere dicitur.

Recto & ipsum, & obliquum cognoscimus. iudex enim utrorumque regula.

Tex. 85.

Thales Milesius opinatus est omnia esse plena Diis.

Tex. 87.

Tex. 88.

*Caput Septimum. Nonnulla proponuntur difficultates
de ipsius Anima unitate, ac partibilitate.*

Tex. 89. **Q**uoniam autem cognoscere animæ est, & sentire, & opinari: adhuc autem concupiscere, & deliberare, & omnino appetitus: sic autem & secundum locum motus ab anima animalibus: adhuc autem & augmentum, & status, & decrementum, utrum toti animæ unumquodque horum inest, & tota & intelligimus, & sentimus, & aliorum unumquodque facimus, & patimur: an partibus aliis alia. Et ipsum etiam viuere, utrum in aliquo horum est vno, aut in pluribus, aut in omnibus, an & aliqua alia causa est. ¶ Dicunt itaque quidem partibilem ipsam, & alia quidem intelligere, alia autem concupiscere. Quid igitur continet animam, si partibilis est natura? Non enim utique corpus, videtur enim contra magis anima corpus continere, egrediente enim expirat, & putrescit.

Tex. 90. ¶ Si igitur aliquid aliud vnam ipsam facit, illud maxime utique erit anima. Oportebit autem iterum & illud quærere, utrum vnum, an multarum partium sit. Si enim vnum est, propter quid non mox & animam vnum esse? si vero partibile, iterum ratio quæreret quid est continens, & sic utique procedet in infinitum.

Tex. 91. ¶ Dubitabit autem aliquis & de ipsius partibus, quam potentiam habeat vnaquæque in corpore. Si enim tota anima totum corpus continet, conuenit & partium vnamquæque continere aliquid corporis. Hoc autem assimilatur

*Anima
vniuersæ an
multarum
partium.*

Tex. 92.
*Idem supra
tex. 68.*

impossibili, quam enim partem, aut quomodo intellectus continebit, difficile est etiam fingere.

¶ Videntur autem & plantæ viuere diuisæ, & anima

animalium insectorum quædam, tanquam eandem habentia animam specie, etsi non numero. vtraque enim partium sensum habet, & mouetur secundum locum ad aliquod tempus.

¶ Si autem non permanent, nullum inconueniens est. instrumenta enim non habent, quibus saluent naturam, sed nihilo minus in vtraque partium omnes inexistunt partes animæ. Et eiusdem speciei sunt adinuicem, & toti. adinuicem quidem, tanquam quæ non separabiles sunt: toti autem animæ, tanquam indiuisibili existente. ¶ Videtur autem &, quod in plantis, principium anima quædam esse. hac enim

sola communicant & animalia, & plan

ta. Et hæc quidem separatur à sen-

sitiuo. principio: sensum

autem nihil sine

hoc ha-

bet.

qq s

ARISTOTELIS

DE ANIMA

LIBER SECUNDUS.

SUMMÆ LIBRI.

- In Prima inuestigat, ac tradit Anima definitionem.*
In Secunda Anima potentias, earum ordinem, ac quo pacto deservi debeant declarat.
In Tertia de potentia Anima vegetatiua sermonem facit.
In Quarta de potentia Anima sensitua.
In Quinta probat non dari sextum sensum: cūque non unum, sed plures habeamus.
In Sexta querit an eodem, quo sentimus sensu, etiam sentire nos: percipiamus: Sensumque, quem Communem appellamus, explanat.
In Septima ponit differentiam inter intelligere, sapere, ac ipsum sentire, inuestigatque ipsius Imaginationis essentiam.

Summa Prima Caput Primum. Traditur Anima definitio declarans tantummodo quod est.

Tex. 1.

Vni autem quæ à prioribus tradita sunt de anima, dicta sint, iterum tanquam à principio redeamus, retantes determinare quid est anima, & quæ utique erit communissima ratio ipsius.

Vide cōtra.

Zim.

¶ Dicimus itaque vnum quoddam genus
 Tex. 2. eorum, quæ sunt, substantiam. Huius autem,
 aliud

aliud quidem sicut materiam, quod secundum se quidem non est hoc aliquid. Aliud autem formam, & speciem, secundum quam iam dicitur hoc aliquid, & Tertium, quod ex his. Est autem materia quidem potentia, forma autem actus. Et hoc dupliciter: hoc quidem, sicut scientia, illud autem, sicut speculari. ¶ Substantiæ autem maxime esse videntur corpora: & horum, naturalia. hæc enim aliorum principia. Naturalium autem, alia quidem habent vitam, alia autem non habent. Vitam autem dicimus, quæ per ipsum fit, alitionem, augmentationem, & diminutionem. Quare omne corpus naturale participans vita, substantia erit. substantia autem sic, ut composita. ¶ Quoniam autem est corpus huiusmodi, vitam enim habens, non utique erit corpus anima. non enim est eorum, quæ in subiecto, corpus: magis autem, sicut subiectum, & materia est. Necessè est ergo animam substantiam esse sicut formam corporis naturalis, potentia vitam habentis.

¶ Substantia autem actus, huiusmodi igitur corporis actus. † Hic autem dicitur dupliciter. alius quidem, sicut scientia: alius autem, sicut speculatio. manifestum ergo, quòd sicut scientia. Ex eo enim, quia inest anima, & somnus, & vigilia est. proportionale autem vigilia quidem speculationi, somnus autem habitui non exeunti in actum. ¶ Prior autem generatione in eodem scientia est. Vnde anima est actus primus corporis naturalis potentia vitam habentis. tale autem, quod utique sit instrumentale. Instrumenta autem & plantarum partes sunt, sed penitus simplicia, ut folium eius, quod circa fructuum cooperimentum: id autem, quod circa fructum

Tex. 3.

Vide contr.
Zim.Vide con-
tradictionis
Zim.

Tex. 4.

Tex. 5.

† Actus duplex, primus, & secundus.

Tex. 6.

Vide contra.
Zim.

fructum fructus. radices vero ori similes sunt: utraque enim trahunt alimentum.

Tex.7. ¶ Si autem aliquid commune in omni anima oportet dicere, erit utique primus actus corporis naturalis, instrumentalis. Vnde non oportet querere, si vnum est anima & corpus: sicut neque ceram & figuram, neque omnino vniuscuiusque materiam, & id, cuius materia. vnum enim, & esse cum multipliciter dicatur, quod

Tex.8. proprie est, actus est. ¶ Vniuersaliter igitur dictum est quid sit anima. substantia enim est, quæ secundum rationem, hoc autem est, quod quid erat esse huiusmodi corporis. Sicut si aliquod instrumentorum naturale esset corpus, ut securis, esset enim securi esse substantia ipsius, & anima hoc, separata autem hac, non utique amplius securis esset, nisi æquiuoce. nunc autem est securis. non enim huiusmodi corporis ipsum quid erat esse, & ratio anima, sed naturalis huiusmodi habentis in seipso principium

Tex.9. motus, & status. ¶ Considerare autem & in partibus oportet, quod dictum est. Si enim esset oculus animal, anima utique ipsi visus esset, hic enim est substantia oculi, quæ secundum rationem, oculus autem materia visus est: quo deficiente non est amplius oculus, nisi æquiuoce, sicut lapideus, aut depictus. Oportet igitur accipere quod est in parte, in toto viuente corpore: proportionaliter nanque habet, sicut pars ad partem, totus sensus ad totum corpus sensitivum, secundum quoddam huiusmodi.

Tex.10. ¶ Non est autem quod abiecit animam potentia existens ut viuat, sed quod habet, semen

Vide contra. autem, & fructus potentia huiusmodi corpus est. Sicut igitur incisio, & visio, sic & vigilia actus.

Zim.

actus, ut autem visus & potentia instrumenti, sic anima: corpus autem, quod potentia est. sed sicut oculus est pupilla, & visus, & ibi anima, & corpus animal. ¶ Quod igitur non sit anima separabilis à corpore, aut partes quædam ipsius, si partibilis nata est, non immanifestum est. quarundam enim actus partium est ipsarum. At vero quasdam nihil prohibet, propterea quod nullius corporis sunt actus. Amplius autem immanifestum, si sit corporis actus anima, sicut nauta nauis. Figura igitur sic determinatum & descriptum sit de anima.

Tex. 11.

Caput Secundum. Traditur Anima definitio propria, scilicet per ipsius rei causam.

Immanifestum est si sit anima corporis actus, sicut nauta nauis.

¶ Quoniam autem ex obscuris quidem, manifestioribus autem sit certum & secundum rationem notius, tentandum est iterum sic aggredi de ipsa. Non enim solum ipsum quod sit oportet definitiuam rationem ostendere, sicut plures definitionum dicunt, sed & causam inesse, & apparere. Nunc autem ut conclusiones rationes definitionum sunt, ut quid est † tetragonismus? æquale altera parte longiori rectangulum æquilaterale esse. talis autem definitio ratio conclusionis. Dicens autem quod tetragonismus est mediæ inuentio, rei causam dicit.

Tex. 12.

† a. l. quadrato.

¶ Dicamus igitur, principium accipiētes considerationis, determinari animatum ab inanimato, ipso viuere. Multipliciter autem ipso viuere dicto, & si vnum aliquod horum in sit solum, viuere ipsum dicimus, ut intellectus, & sensus, & motus, & status secundum locum, adhuc autem motus secundum alimentum, & augmentum,

Tex. 13.

Vide contra Zim.

dentur viuere, & separatæ abinuicem, tanquam existente in his anima, acû quidem vna in vnaquaque planta, potentia autem pluribus, sic videmus & circa alias differentias animæ accidere in his, quæ inciduntur in insectis. Etenim sensum, vtraque partium habet, & motum secundum locum: si autem sensum, & imaginationem, & appetitum. vbi enim sensus est, & dolor, & voluptas consequitur, vbi autem hæc sunt, ex necessitate & desiderium est.

*Vide cõtra.
Zim.*

¶ De intellectu autem, & speculatiua potentia nihil adhuc manifestum est: sed videtur genus aliud animæ esse, & hoc solum posse separari, sicut perpetuum à corruptibili.

Tex. 11.

¶ Reliquæ autem partes animæ manifestum ex his quod separabiles non sunt, sicut quidam dicunt, ratione autem quod aliæ manifestum est. Sensitiuo enim esse, & opinatiuo aliud: si quidem & sensitire ab ipso opinari, similiter autem & aliorum, quæ dicta sunt, vnumquodq;

Tex. 12.

¶ Adhuc autem quibusdam ¶ animalium omnia insunt hæc, quibusdam vero quædam horum, aliis autem vnum solum, hoc autem facit differentiam animalium, propter quam autem causam sic fit, posterius perscrutandum. Similiter autem & circa sensus accidit. alia enim habent omnes: alia vero quosdam, quædam vero vnum maxime necessarium, tactum.

*Tex. 23.
¶ a. l. animã
tuum.*

¶ Quoniam autem id, quo viuimus, & sentimus, dupliciter dicitur, sicut id, quo scimus, dicimus autem hoc quidem scientiam, illud autem animam: vtrouque enim horum dicimus scire. similiter autem & id, quo sani sumus, aliud quidem sanitas est, aliud autem parte quadam corporis, aut etiam toto, horum autem scientia

Tex. 24.

*Actus alii
non inesse
videtur in
patiente, &
disposito idē
infra text.
26. Vide
contradict.
Zim.*

tia quidem, & sanitas forma est, & species quædam, & ratio, & ut actus susceptiuorum, illa quidem scientifici, hæc vero sani. videtur enim in patiente, & disposito actiuorum inesse actus, anima autem id est, quo viuimus, & sentimus, & mouemur, & intelligimus primo: anima utique ratio quædam erit, & forma, sed non ut materia, & subiectum. ¶ Tripliciter enim dicta substantia, sicut diximus. quarum hæc quidem forma, illa vero materia, alia autem ex

Tex. 25. vtrisque: harum autem materia quidem potentia, forma autem actus: quoniam quod ex vtrisque, animatum, non est corpus actus animæ, sed ipsa corporis cuiusdam.

Tex. 26. ¶ Et propter hoc bene opinantur, quibus videtur neque sine corpore esse, neque corpus aliquod anima corpus enim non est, corporis autem aliquid est. Et propter hoc in corpore inest, & in corpore huiusmodi, & non sicut priores ad corpus aptabant ipsam, nihil ultra deficientes, in quo, & quali, quanuis non videatur quodlibet recipere quodlibet. Sic autem fit & secundum rationem. vniuscuiusque enim actus in eo, quod potentia existit, & in propria materia, aptus natura est fieri. Quod igitur actus quidam est, & ratio potentiam habentis, ut sit huiusmodi, manifestum ex his.

Summa Secunda. De Anima potentiis, earum, ordine, ac quo pacto definiiri debeant.

Tex. 27.

otentiatum autem animæ, quæ dictæ sunt, aliis quidem insunt omnes, aliis vero quædam harum, quibusdam vero vna sola. Potentias autem diximus, vegetatiuum, sensitium,

fitium, appetitium, motium secundum locum, cogitatum. Inest autem plantis nutritium solum: aliis autem & hoc, & sensitium. si autem sensitium, & appetitium. appetitus enim concupiscentia est, & ira, & voluntas. Animalia autem omnia habent vnum ex sensibus tactum, cui autem sensus inest, huic & voluptas, & dolor, & iucundum, & molestum, quibus autem hæc, & concupiscentia. ipsius enim iucundi appetitus hæc. ¶ Adhuc autem alimenti sensum habent. tactus enim alimenti sensus. Siccis enim, & humidis, & calidis, & frigidis aluntur omnia viuientia, horum autem sensus, tactus, aliorum autem sensibilibus secundum accidens. nihil enim ad alimentum confert sonus, neque color, neque odor: sapor autem vnum quoddam est tangibile, fames autem, & sitis concupiscentia. & Fames quidem calidi, & sicci: Sitis autem frigidi, & humidi: Sapor vero, vt condimentum quoddam.

¶ Exactius autem manifestandum de his posterius est: nunc autem intantum dictum sit, quod animalibus habentibus tactum & appetitus inest. De imaginatione autem immanifestum, posterius autem considerandum. Quibusdam autem ad hæc inest & secundum locum motium: aliis autem cogitatum, & intellectus, vt hominibus, & si quid aliud huiusmodi est, aut etiam honorabilius. ¶ Manifestum igitur est quod eodem modo vna vtique erit ratio animæ, & figuræ. neque enim ibi figura est præter triangulum, & eas, quæ consequenter sunt, neque hic anima præter dictas est. fiet autem vtique & in figuris ratio communis, quæ conuenit quidem omnibus, propria autem nullius

Aristot. de Anima.

R R

Tex. 18.

Fames appetitus est calidiet sicci: sitis vero frigidi, & humidis: sapor autem est vt condimentum horum.

Tex. 29.

Vide contra. Zsm.

Tex. 30.

erit figuræ. similiter autem & in dictis animabus. Vnde ridiculum est querere communem rationem & in his, & in aliis, quæ nullius erit eorum, quæ sunt propria, ratio: neque secundum propriam, & indiuiduam speciem, dimittentes eam, quæ huiusmodi.

Tex. 31. ¶ Similiter autem se habent ei, quod de figuris, & quæ circa animam sunt. semper enim in eo, quod est consequenter, est potentia quod prius est, & in figuris, & in animatis vt in quadrato quidem triangulus est, in sensitiuo autem vegetatiuum. Quare secundum vnumquodque querendum quænam sit vniuscuiusque anima: vt quæ plantæ, & quæ hominis, aut bestię. Propter quam autem causam consequenter sic se habent, considerandum est. Sine enim vegetatiuo sensitiuum non est: à sensitiuo autem separatur vegetatiuum in plantis. Iterum autem sine tactiuo quidem aliorum sensuum nullus est: tactus autem sine aliis est. multa enim animalium neque visum, neque auditum habent, neque

Tex. 32. odoris sensum. ¶ Et sensitiuorum alia quidem habent secundum locum motiuum, alia vero non habent: vltima autem & minima ratiocinationem, & intelligentiam. quibus enim inest ratiocinatio corruptibilem, his & reliqua omnia. quibus autem illorum vnumquodque, non omnibus ratiocinatio: sed quibusdam quidem neque imaginatio, alia autem hæc sola viuunt. De speculatiuo autem intellectu alius sermo est. Quod igitur quæ de horum vnoquoque ratio, hæc propriissima & de anima, manifestum est.

Summa Tertia. De potentia Anima vegetatiua.

Caput Primum. Explicantur Anima vegetatiua opera: redarguiturque Empedocles de alimenti causa.

Necessarium autem est eum, qui de his perscrutationem facturus est, accipere vnumquodque eorū quid est: postea sic de attinentibus inuestigare. Si autē oportet dicere quid

Tex. 33.

vnumquodque ipsorum, vt quid intellectiuum, aut sensitiuum, aut vegetatiuum, prius adhuc dicendum quid sit intelligere, & quid sentire. priores enim potentiis actus, & operationes secundum rationem sunt. Si autem sic, his autem adhuc priora obiecta oportet considerasse, de illis primū vtique oportebit determinare propter eandem causam, vt de alimento, & sensibili, & intelligibili. ¶ Quare primum de alimento, & generatione dicendū est. Vegetatiua enim anima & aliis inest, & prima, & maxime communis potentia est animæ. secundum quam inest ipsum viuere omnibus. Cuius sunt opera, generare, & alimento vti. naturalissimum enim operum, quæ in viuentibus, quæcunque perfecta, & non mutilata sunt, aut generationē spontaneam habent, est facere aliud, quale ipsum: animal quidem animal, plantam autem plantam, vt ipso semper, & diuino participant, secundum quod possunt. omnia enim illud appetunt, & illius causa agunt omnia, quæcunque agunt secundū naturam. ¶ Ipsum autem cuius causa duplex est: hoc quidem cuius, illud vero cui.

Solutio quaestionis propositæ in primo lib. text. 10.

Tex. 34.

Vulgata propositio.

Omnia appetunt diuinum esse, et illius gratia agunt, quæcunque secundū naturam. Idem Phy. 10. 81.

Tex. 35.

Quoniam igitur communicare non possunt

ipso semper, & diuino continuatione, propter ea quod nihil contingit corruptibilem idem, & vnum numero permanere, secundum quod potest participare vnumquodque, sic communicat, hoc quidem magis, illud vero minus, & permanet non ipsum, sed quale ipsum, numero quidem non vnum, specie autem vnum.

Tex. 36.

¶ Est autem anima viuentis corporis causa, & principium. Hæc autem multipliciter dicuntur: attamen anima secundum determinatos mo-

*Anima est
est causator
poris anima
is in triplici
genere cau-
sa.*

dos tres causa dicitur. etenim anima causa est vnde motus, & cuius causa, & vt essentia animatorum corporum. Quod igitur sit vt substantia, manifestum est. causa enim ipsius esse omnibus substantia est. ¶ Ipsum autem viuere viuentibus esse est. causa autem, & principium ho-

Tex. 37.

rum, anima. Amplius autem actus eius, quod potentia est, ratio est. Manifestum autem est, quod & cuius gratia causa anima. vt enim intellectus gratia alicuius facit, eodem modo & natura. & hoc est ipsius finis, huiusmodi autem in animalibus anima, & secundum naturam. omnia enim naturalia corpora animæ instrumenta sunt, sicut animalium, sic & plantarum, tanquam gratia animæ existentia. Dupliciter autem dicitur ipsum cuius gratia, & cuius, & cui. At vero & vnde primum qui secundum locum motus anima est. non omnibus autem viuētibus inest potentia hæc. Est autem & alteratio, & augmentum per animam. sensus enim quædam alteratio esse videtur, nihil autem sentit, quod non habeat animam. Similiter autem & de augmento, & decremento se habet. nihil enim decrementum patitur, neque augmentatur naturaliter, nisi alatur: alitur autem nihil, quod non comunicet vita.

¶ Empe

¶ Empedocles autem non bene dixit hoc, ad-
dens augmentum accidere plantis, deorsum
quidem cum radican-
tur, propterea quod terra
sic fertur secundum naturam, sursum autem pro-
pterea quod ignis similiter. Neque enim sur-
sum & deorsum bene accipit. non enim idē sur-
sum & deorsum omnibus, & ipsi vniuerso, sed
vt caput animalium, sic radices plantarū sunt:
si congruit instrumēta dicere diuersa, & eadem
operibus. ¶ Ad hæc autem, quid est quod con-
tinet quæ in contraria feruntur, ignem, & ter-
ram? distrabentur enim, nisi aliquid erit prohi-
bens. Si vero erit, hoc est anima, & causa augen-
di, & alēdi. ¶ Videtur autem quibusdam ignis
natura simpliciter causa nutritionis, & augmen-
tationis esse. etenim ipse videtur solus corpo-
rum, aut elementorum ali, & augmentari. vnde
& in plantis, & in animalibus putabit utique
quis hunc esse id, quod operatur.

¶ Hic autem cōcausa quidem quodammodo
est, non tamen simpliciter causa, sed magis ani-
ma. ignis enim augmentum in infinitum abit,
quousq; fuerit combustibile. natura autem con-
stantium omnium terminus est, & ratio magni-
tudinis, & augmenti. hæc autem animæ sunt, sed
non ignis, & rationis magis, quàm materiz.

*Caput Secundum. De virtutu vegetatiua obie-
cto. Alimento scilicet.*

¶ Quoniam autem eadem potentia animæ est
vegetatiua, & generatiua, de alimento
necessarium est determinare primum, separa-
tur enim ab aliis potentiis opere hoc.

¶ Videtur autem esse alimentum contrarium
contrario: nō omne autem omni, sed quæcunq;

Tex. 38.
*Empedo-
cles.*

*Instrumē-
ta ex operi-
bus indicā-
tur.*

Tex. 39.

Tex. 40.

Tex. 41.
*Omnium na-
tura constā-
tium termi-
nus est. &
ratio ma-
gnitudinis.
et augmenti.
Vide cōtra.
Zim.*

Tex. 42.

Tex. 43.

contrariorum non solum generationem habent ex inuicem, sed & augmentum. sunt enim multa ex inuicem, sed non omnia: ut sanum ex laborante. Videntur autem neque illa eodem modo ad inuicem esse alimentum: sed aqua quidem igni alimentum est, ignis autem non alit aquam. in simplicibus igitur corporibus hæc esse videntur maxime; aliud quidem alimentum, aliud vero, quod alitur. ¶ Dubitationem autem

Tex. 44.

habet. Dicunt enim hi quidam simile simili alii, sicut & augeri. Aliis autem, sicut diximus, e contrario videtur, contrarium contrario, tanquam impassibile sit simile à simili. alimentum autem mutari, & † digeri: mutatio autem omnibus in con-

† *concequi*

Tex. 45.

trarium, aut in medium. ¶ Adhuc autem alimentum patitur aliquid ab eo, quod alitur, sed non hoc ab alimento. sicut neque faber à materia, sed ab illo, hæc. Faber autem mutatur solum in actum ex ocio. Vtrum autem sit alimentum, id quod ultimo aduenit, an id, quod primo, habet differentiã. Si vero utraq; , sed hoc quidem † indigestum, illud autem † digestum, utroque utique modo contingit alimentum dicere. in quantum enim † indigestum, contrarium contrario alitur: in quantum autem † digestum, simile simili. Quare manifestum est quod dicunt quodammodo utroque & recte, & non recte.

† *incocollum*† *cocollum*† *incocollum*† *cocollum*

Tex. 46.

¶ Quoniam autem nihil alitur non participans vita, animatum utique, erit corpus quod alitur, in quantum animatum. quare & alimentum ad animatum est, & non secundum accidens. ¶ Est autem

Tex. 47.

esse aliud alimento, & augmentatiuo. secundum enim quod quantum quoddam est, augmentatiuum est: secundum autem quod hoc aliquid, & substantia, alimentum. conseruat enim substantiam: & eousque est, quousque alitur. Et generationis

quoque

quoque factiuum est, non eius, quod alitur, sed talis, quale id, quod alitur. iam enim est ipsa substantia. generat autem nihil ipsum se ipsum, sed conferuat. ¶ Quare huiusmodi anima principium potentia est talis, ut conseruet habens ipsam, secundum quod est huiusmodi. Alimentum autem praeparat ad operandum. vnde priuatum alimento non potest esse. ¶ Quoniam autem sunt tria, quod alitur, & quo alitur, & alens: alens quidem est prima anima, quod vero alitur est habens hanc corpus, quo autem alitur, alimentum. Quoniam autem sine appellare omnia iustum est: finis autem est generare quale ipsum: erit utique prima anima generatiuum quale ipsum. ¶ Est autem id, quod alitur, duplex: sicut & quo gubernatur, & manus, & temo, hoc quidem quod mouet & quod mouetur, illud autem quod mouet solum. Omne autem alimentum necessarium est concoqui posse. operatur autem concoctionem calidum. vnde omne animatum habet calorem. Figura igitur alimentum quid sit, dictum est, exactius autem manifestandum posterius de ipso in propriis sermonibus.

Nihil seipsum generat, sed saluat.
Tex. 48.

Tex. 49.

Tex. 50.

+ a. l. quod mouetur.

Summa Quarta. De potentia Anima sensitua.

Caput Primum. Sensum passionem esse, eumque, aliquando potentia, aliquando vero actu esse: pati autem tum a simili, tum vero dissimili.

Determinatis autem his dicamus communiter de omni sensu. Sensus autem in eo quod est moueri aliquid, & pati accidit, sicut dictum est. videtur enim quaedam altera-

Tex. 51.

- tio esse. Aiunt autem quidam & simile à simili pati: hoc autem quomodo possibile sit, aut impossibile, dictum est in vniuersalibus sermonibus de ipso agere, & pati. ¶ Habet autem dubitationem, propter quid sensuum ipsorum non fit sensus: & quare sine iis, quæ sunt extra, non faciunt sensum, inexistente igne, & terra, & aliis elementis, quorum est sensus per se, aut secundum ea, quæ accidunt his. Manifestum igitur est quod sentitium non est actu, sed potentia tantum. unde non sentit: sicut combustibile non comburitur ipsum per se sine combustiuo. combureret enim seipsum, & nihil indigeret ignis actu existentis.
- Tex. 53.** ¶ Quoniam autem sentire dicimus dupliciter: potentia enim & audiens, & videns audire, & videre dicimus, & si fuerit dormiens, & quod iam est operans: dupliciter utiq; dicitur & sensus, hic quidem ut potentia, ille vero ut actu. Similiter autem & ipsum sentire, & quod potentia existit, & quod actu. ¶ Primum igitur tanquam sit idem pati, & moueri, & agere dicimus. Et enim motus est actus quidam, imperfectus tamen, quemadmodum in aliis dictum est. omnia autem patiuntur, & mouentur ab actu, & actu existente. Quapropter, est quidem ut à simili patiantur: est autem ut à dissimili, sicut diximus. patitur enim quod dissimile est: passum autem simile est. ¶ Diuidendum autem est & de potentia & actu. nunc enim simpliciter dicimus de ipsis. Est enim sic sciens aliquid, sicut si dicamus hominem scientem, quoniam homo scientium est, & habentium scientiam. Est autem, sicut iam dicimus scientem habentem grammaticam. Vterque autem horum non eodem modo potens est. sed ille quidem, quia genus huiusmodi
- Vide contr. Zim. Tex. 52.*
- Supra in t. 37. vel in primo huius Tex. 79.*
- Omnia patiuntur, & mouentur ab actu. & actu ente. Idē 3. Phys. t. 17. 2. de Genera. t. 53. & 9. Met. text. 20.*
- Tex. 54.**
- Tex. 55.**

iusmodi, & materia est: hic autem, quia volens potens est speculari, nisi aliquid prohibeat eorum, quæ extrinsecus. ¶ Alius autem iam specularans, actu existens, & proprie sciens hanc litteram A. Ambo igitur primi secundum potentiam scientes sunt. sed ille quidem per disciplinam alteratus, & sæpe ex contrario mutatus habitu: hic autem ex eo, quod habet sensum, aut grammaticam, non agit autem, ad agendum, alio modo. ¶ Non est autem simplex neque ipsum pati, sed aliud quidem corruptio quædam à contrario, aliud autem salus magis eius, quod est potentia, ab eo, quod est actu, & simili sic, ut potentia se habet ad actum. Speculans enim fir, habens scientiam. quod quidem aut non est alterari, in ipsum enim additio est, & in actum: aut alterum genus alterationis est. ¶ Quo circa non recte se habet dicere sapientem, cum sapit, alterari, sicut nec ædificatorem, cum ædificat. In actum igitur ducens ex potentia existente secundum ipsum intelligere & sapere, non doctrinam, sed alteram habere denominationem iustum est. Ex potentia autem existente addiscēs, & accipiens scientiam ab actu existente & docente, aut neque pati dicendum, sicut dictum est, aut duos esse modos alterationis, & eam, quæ ad priuatiuas dispositiones mutatione: & eam, quæ ad habitus & naturam. ¶ Sensitui autem prima quidem mutatio fit à generante. cum autem generatum est, habet iam sicut scientiam, & ipsum sentire. Quod autem secundum actum est, similiter dicitur atque speculari. Differt autem, quia huiusmodi actiua operationis extra sunt, visibile, & audibile, similiter autem & reliqua sensibilia. ¶ Causa autem, quoniã singu-

Tex. 56.

Tex. 57.

Tex. 58.

Tex. 59.

Tex. 60.

Sensus secundum actum singularem quidem secundum actum sensus, scientia autem vniuersalium. hæc autem in ipsa quodammodo sunt anima. Vnde intelligere in ipso est, cum vult, sentire autem non est in ipso. necessarium est enim esse sensibile. Similiter autem & hoc se habet in scientiis sensibilibus, & propter eandem causam, quia sensibilia singularium sunt, & exteriorum. Sed de his quidem exactius manifestare nascetur & rursus occasio.

Tex. 61.

¶ Nunc autem tantum sit definitum, quod, cum non simplex sit id, quod potentia dicitur, sed aliud quidem, ut si dicamus puerum posse militare, aliud autem ut in ætate existentem, sic habet sensitium.

Tex. 62.

Definitio sensitium.

¶ Quoniam autem innominata est ipsorum differentia, determinatum est autem de his quod alia, & quomodo alia, necesse est ipso pati, & alterari, tanquam propriis nominibus uti.

Vide contrarium.

Sensitium autem potentia est tale, quale iam actu sensibile, sicut dictum est. Patitur igitur, non simile existens, passum autem assimilatum est, & est, quale illud.

Capitulum Secundum. Sensibilia, alia per se esse, alia vero per accidens: per se autem, alia propria, alia communia.

Tex. 63.

Dicendum autem secundum vnumquemque sensum, & de sensibilibus primo. Dicitur autem est sensibile tripliciter: quorum duo quidem dicimus per se sentiri, vnum autem secundum accidens. Duorum autem, aliud quidem proprium est vniuscuiusque sensus, aliud autem commune omnium. Dico autem proprium quidem, quod non contingit alio sensu sentiri, & circa quod non contingit decipi: ut visus coloris, & auditus soni, & gustus saporis. tactus autem plures habet differentias. Sed unusquisque iudicet de his, & non decipi

decipitur quòd color sit , neq; quòd sonus , sed quid sit coloratū aut vbi , aut quid sonans , aut vbi. Talia igitur dicuntur propria vniuscuiusq;.

Tex.64.

¶ Communia autem, motus, quies, numerus, figura , magnitudo. huiusmodi enim nullius sunt propria , sed communia omnibus. etenim & tactu motus aliquis sensibilis, & visu. Per se igitur sensibilia sunt hæc. ¶ Secundum accidens autem dicitur sensibile, vt si album sit Diaris filius. secundū accidēs enim hoc sentit, quoniam accidit albo hoc, quòd sentit. quapropter nihil patitur, secundū quòd huiusmodi est, a sensibili. Sensibilium autem secundum se , proprie sensibilia sunt propria, & ea, ad quæ nata est substantia vniuscuiusque sensus.

Tex.65.

Caput Tertium . De visu, visibilibus, ac mediis, per speculo, ac lumine.

Cuius igitur est visus , hoc est visibile. Visibile autem est , & color , & quod oratione quidem est dicere; innominatum autem existit, manifestum autem erit precedentibus maxime. Visibile enim est color. hic autē est id, quod in eo , quod secundum se visibile est. secundum se autem , non ratione , sed quoniam in seipso habet causam vt sit visibile. ¶ Omnis enim color motius est eius, quod est secundū actum perspicui. & hoc est ipsius natura. Vnde non est visibilis sine lumine, sed omnis cuiusq; color in lumine visibilis. Ex quo de lumine primo dicendum quid est. Est igitur aliquid perspicuum.

Tex.66.

Tex.67.

Tex.68.

¶ Perspicuū autem dico, quod est quidem visibile, non autē secundū se visibile, vt simpliciter dicā, sed propter externū colorem, Huiusmodi autem

autem

autem est aër, & aqua, & multa solidorum. non enim secundum quòd aqua, neque secundum quòd aër, perspicuum est, sed quoniam est natura eadem in his vtrisque, & in perpetuo illo, quod

Tex. 69. fursum est, corpore. ¶ Lumen autem est actus huius perspicui, secundum quòd est perspicuum. Potentia autem, in quo hoc inest, & tenebræ. Lumen autem vt color est perspicui, cum est actu perspicuum ab igne, aut huiusmodi quale quod fursum corpus. etenim huic aliquid inest, vnū, & idem. Quid igitur perspicuum, & quid lumen dictum est, quòd neq; ignis est, neq; omnino corpus, neque defluxus corporis vllius (esset enim vtiq; aliquod corpus, & sic) sed ignis, aut huiusmodi alicuius presentia in perspicuo. neq; enim possibile est duo corpora in eodem simul esse.

Tex. 70. ¶ Videtur autem lumen contrarium esse tenebris: sunt autè tenebræ priuatio huiusmodi habitus à perspicuo: quare palam quòd & huius presentia lumen est. Et non recte Empedocles, aut si quis alius sic dixit, quòd feratur lumen, & extendatur inter terram, & continens, nos autè lateat. Hoc enim est, & præter eam, quæ in ratione veritatem. & præter ea, quæ videntur. in paruo enim spatio lateret nos: ab Oriëte autem in Occidens latere, magna quidem multum petitio est.

Tex. 71. ¶ Est autem coloris quidem susceptiuum, quod sine colore: soni autem, quod sine sono. Sine colore autem diaphanum, & inuisibile, aut quod vix videtur, quale videtur, quod tenebrosum est. huiusmodi autem perspicuum quidem est, sed non cum est actu perspicuum, sed cum potentia. eadem enim natura quandoque quidem tenebræ, quandoq; autem lumen est.

Tex. 72. ¶ Non omnia autè visibilia in lumine sunt.

Liber Secundus.

27

sed solum vniuscuiusq; proprius color. Quædã enim in lumine quidem non videntur, in tenebris autem faciunt sensum. vt quæ ignea videntur, & lucetia. innominata autem sunt hæc vno nomine, vt fungus, cornu, capita pisciũ, & squamæ, & oculi. sed nullius horũ videtur proprius color. Propter quam autem causam hæc videtur alia ratio. ¶ Nunc autem intantum manifestum est, quòd id quidem, quod in lumine videtur, color est: vnde non videtur sine lumine. hoc enim erat ipsi colori esse, motium esse secundum actum perspicui. actus autem perspicui lumẽ est. Signum autem huius manifestum. si quis enim ponat id, quod habet colorem, super ipsum visum, non videbit. sed color quidẽ mouet perspicuum, puta aërem: ab hoc autem continuo existente, mouetur sensorium.

Tex. 73.

¶ Non enim bene hoc dicit Democritus, opinatus si fieret vacuum quod medium est, perspicui vtique exquisite, etiam si formica in cœlo esset. Hoc enim impossibile est. patiente enim aliquid sensitiuo, fit ipsum videre. ab ipso igitur, qui videtur, colore impossibile est: relinquatur igitur, quòd à medio. quare necesse est aliquid esse medium. Vacuo autem facto, nedum exquisite, sed omnino nihil videbitur. Propter quam igitur causam colorẽ necesse est in lumine videri, dictum est. Ignis autem in vtrisque videtur, & in tenebris, & in lumine. & hoc ex necessitate. perspicuũ enim ab hoc perspicuum fit.

Tex. 74.
Democritus male opinatus est visionem fieri absq; medio.

Propter quid ignis in tenebris, & in luce videtur.

Tex. 75.

¶ Eadem autem ratio est, & de sono, & odore. nihil enim ipsorum, tangens sensorium, facit sensum. sed ab odore quidem, & sono medium mouetur, ab hoc autem sensorium vtrunq; cum autem super ipsum sensorium aliquis apposue-

cit

rit olens, aut sonans, nullum sensum faciet. De tactu autem, & gustu sese quidem similiter habet, non autem videtur, propter quam autem causam posterius erit manifestum. ¶ Medium autem sono quidem aer est, odori autem innotinatum est, communis enim quædam passio est in aere, & aqua est: ut perspicuum colori, sic est habenti odorem quod in visisq; his inest. Videtur enim & animalium aquatica habere odoris sensum, sed homo, & pedibus ambulantiū quæcunq; respirant, non possunt odorare, non respirantia. Causa auté & de his posterius dicetur:

*Caput Quartum. De Auditu sono, ac modis.
De ipsa Echo: ac etiam de Voce.*

Tex. 77. **N**unc autem primum de sono, & auditu determinemus. Est auté duplex sonus, alius enim actus quidam est, alius autem potentia: quædam enim non habere sonum dicimus, ut spongiam, lanam: quædam autem habere, ut æs, & quæcunq; solida, & leuia sunt, quoniam possunt sonare. hoc autem est, inter ipsum & auditum facere sonum actum. ¶ Fit autem secundum actum sonus semper alicuius, ad aliquid, & in aliquo. percussio enim est, quæ facit. Unde & impossibile est, cum sit vnum, fieri sonum. aliud enim est, quod verberat, & quod verberatur, quare sonas, ad aliquid sonat. ictus autem non fit sine latione. Sicut autem diximus, non quorumlibet ictus sonus est. nullum enim faciunt sonum lætæ, etsi percutiantur: sed æs, & quæcunq; leuia, & cõcaua sunt. æs quidem, quoniã tene est: concava autem reflexione faciunt multos ictus post primū, non potente exire, quod motū est.

Amplius

¶ Amplius auditur in aëre, & in aqua, sed mi- Tex. 79.
nus. Non est autem soni dominus aër, neque a-

qua, sed oportet solidorum percussionem fieri
adinuicem, & ad aërem. hoc autem fit, cum per
manet percussus aër, & non dissipatur. Vnde, si
velociter & fortiter percutiatur, sonat. oportet
enim vt motus ferietis anticipet fracturam aë-
ris, sicut si aceruum, aut cumulum arenæ per-
cutiat aliquis latum velociter. ¶ Echo autem Tex. 80.

fit, quando ab aëre, vno facto propter vas quod
terminauit, & prohibuit frangi, iterum aër re-
pellitur, quemadmodum sphaera. Videtur auté
semper fieri echo, sed non clara. quia accidit in
sono, sicut & in lumine. Etenim lumen semper
repercutitur. non enim fieret vbique lumen, sed
tenebræ, extra locum Sole illustratum. sed
non sic repercutitur, vt ab aqua, aut aëre, aut
etiam ali quo alio lauium, vt vmbra faciat,
qua lumen determinamus. ¶ Vacuum autem Tex. 81.

recte dicitur audiendi dominus. videtur enim
esse vacuum aër. hic autem est faciens audire,
cum mouetur continuus, & vnus. Sed propter
ea quòd fragilis est, non sonat, nisi laue sit
quod percutitur. tunc autem vnus fit simul, pro-
pter planum. vnum enim est lauis planum.

¶ Sonatium igitur est, quod motiuum est v- Tex. 82.
nius aëris continuitate vsq; ad auditum. Audi-
tus autem connaturalis est aëri. propterea auté
quòd in aëre est, moto exteriori, qui intra est
mouetur. Vnde non vndiq; audit animal, neque
quocunque transit aër. non enim vbique habet
aërem, quòd moueri debet, secundum partem,
animatumq; est, sicut pupilla humidum.

¶ Per se igitur insonus est aër, propterea Tex. 83.
quòd facile dissipabilis est. cū vero prohibetur
dissi

- dissipari, huius motus sonus est. Hic autem in
 auribus inædificatus est, ad hoc ut immobilis
 sit, quatenus certe sentiat omnes differentiâs mo-
 tus. Propter hæc autem & in aqua audimus, quo-
 niam non ingreditur ad ipsum connaturalem
 aërem, sed neque in aurem propter anfractus.
 Cum autem hoc accidit, non audit neque si mem-
 brana laboret, sicut cum, quæ super pupillâ est,
 pellis laborat. ¶ Sed & signum audiendi aut
 non, est sonare aurem semper, sicut cornu. Sem-
 per enim quodam proprio motu mouetur aër,
 qui in auribus: sed sonus extraneus, & non pro-
 prius est. Et propter hoc dicunt audire vacuo
 & sonante, quia audimus habente determinatû
 aërem. ¶ Vtrû autem sonat id, quod verberat,
 an quod verberatur, an & vtrumque modo, autem
 altero? Est enim sonus motus eius, quod potest
 moueri hoc modo, quo resultantia à leuibus,
 cum aliquis percusserit. Non igitur, sicut dictû
 est, omne sonat, quod verberatur, & quod ver-
 berat, ut si feriat acus acum, sed oportet quod
 percutitur regulare esse, ut aër vniuersus resi-
 liat, & concutiatur. ¶ Differentiæ autem so-
 nantium in sono secundum actum ostenduntur.
 sicut enim non videntur colores sine lumine, sic
 neque sine sono acutum, & graue. Hæc autem
 dicuntur secundum translationem à tangibili-
 bus. acutû enim mouet sensum in paucis tēpo-
 re multum, graue autem in multo parum. Non
 igitur velox est acutum, graue autem tardum,
 sed fit illius quidem propter velocitatem mo-
 tus huiusmodi, huius autem propter tardita-
 tem. Et videntur similitudinem habere cum eo,
 quod circa tactum, acuto, & contuso. acutum
 enim quasi pungit, obtusum vero quasi pellit,
 propt

propterea quòd mouet, illud quidem in pauco, hoc autem in multo: quare accidit illud quidem esse velox, hoc autem tardum. De sono igitur sic determinatum sit. ¶ Vox autem sonus quidam est animati, inanimatorum enim nullum vocem edit, sed secundum similitudinem dicuntur vocem edere, vt tibia, & lyra, & quæcunque alia inanimatorum extensione habent, & tremulos, & locutionem. videntur enim, quia & vox hæc habet. Multa autem animalium vocem nõ habent, vt & quæ sunt sine sanguine, & sanguinem habentium pisces. & hoc rationabiliter. si quidem sonus aëris motus est. Sed qui dicuntur vocem edere, vt qui in Acheloo sunt pisces, sonant branchiis, aut quodam alio huiusmodi.

Tex. 87.

† concentus.

¶ Vox autem sonus animalis est, & non qualibet parte. Sed, quoniam omne sonat verberante aliquo, & aliquid, & in aliquo, hoc autem est aër, rationabiliter utiq; vocem edent hæc sola, quæcunq; suscipiunt aërem. Iam enim eo, qui respiratur, utitur natura ad duo opera, sicut lingua ad gustum, & locutionem: quorum gustus quidem necessarius est, vnde & pluribus inest, interpretatio autem vt bene sit: sic & spiritu, & ad calorem interiorem, tanquam necessarium: causa autem in aliis dicta est: & ad vocem, vt bene sit.

Tex. 88.

Natura utitur aëre q̄ respiratur ad duo opera, sicut lingua ad gustum, & locutionem.

¶ Instrumentum autem respirationi guttur. cuius autem causa hæc pars est, pulmo. hac enim particula plus habent caloris pedestria alii. Indiget autem respiratione & qui circa cor locus primus. vnde necesse est intro respiratum ingredi aërem. ¶ Quare percussio respirati aëris ab anima, quæ est in his partibus, ad vocatam artem vox est. Non enim omnis animalis sonus vox est, sicut diximus: est enim & lingua sona-

Tex. 89.

Tex. 90.

Non omnis animalis sonus, vox est.

sed cū ima- re, sicut tulsientes : sed oportet animatum esse
 ginatione si- verberans, & cum imaginatione aliqua. signifi-
 gnificandi. catiuus enim quidam sonus est vox, & non re-
 spirati aëris, sicut tulsis, sed isto verberat eum,
 qui est in arteria ad ipsam. Signum autem est,
 non posse vocem edere respirantem, aut expi-
 rantem, sed detinentē. mouet enim isto retinēs.

Tex. 91.

¶ Manifestum autem & cur pisces sine voce sunt. non enim habent guttur. hanc autem partem non habēt, quia non recipiunt aërem, neque respirant. Sed qui dicunt sic, peccant. propter quam igitur causam alia ratio est.

Caput Quintum. De olfactu, olfactibili, ac mediis.

Tex. 92.

DE odore autem, & olfactibili minus facile determinabile est dictis. non enim sic manifestum est quale quid sit odor, vt sonus, aut lumen, aut color. Causa autem est, quia sensum hunc non habemus certum, sed peiorem multis animalibus. prae enim odorat homo, & nihil sentit odorabilium sine molesto, aut iucundo, tanquam non existente certo sensorio.

Tex. 93.

¶ Rationabile autem est sic & quae duos oculos habent colores sentire, & non manifestas ipsis esse differentias colorum, nisi terribili re, & non terribili, sic autem & odores hominum

Tex. 94.

Gustus est quidam tactus. Vide infra t. 112.

Homo habet sensum tactus excellentissimum.

genus. Videtur enim proportionem habere ad gustum. & similiter species saporum cum iis, quae sunt odoris. ¶ Sed certiozem habemus gustum, propterea quod ipse quidam tactus est. hunc autem habet sensum homo certissimum. In aliis enim superatur ab animalibus multis. secundum autem tactum multo quam caetera excellentius percipit. vnde & prudentissimum animalium est. Signum autem & in genere ho-

minum,

minum, secundum sensorium hoc ingeniosos esse, & non ingeniosos, secundum autem aliud nullum. duri enim carne, inepti mente: molles autem carne, bene apti. ¶ Est autem ut sapor, hic quidem dulcis, ille vero amarus, sic & odores sunt. Sed alia quidem habent proportionaliter odorem, & saporem. dico autem dulcem odorem, & dulcem saporem: alia vero contra. similiter autem, & acer, & austerus, & acutus, & pinguis est odor. Sed, sicut diximus, propterea quod non multum manifesti sunt odores sicut sapores, ab his sumpta sunt nomina secundum similitudinem rerum. dulcis enim à croco, & melle: acer autem à thymo, & huiusmodi. eodè autem modo & in aliis. ¶ Adhuc autem sicut

Qui sunt duri carne, si sunt inepti mente: qui vero moles carne, bene apti.
Tex. 95.

auditus, & unusquisque sensuum, hic quidem audibilis & inaudibilis, ille vero visibilis & invisibilis, & olfactus odorabilis & inodorabilis. Inodorabile autem, aliud quidem, secundum id quod omnino impossibile est habere odorem: aliud vero, paruum habens, & prauum. Similiter autem & ingustabile dicitur.

Tex. 96.

¶ Est autem olfactus per medium, ut aërem, aut aquam. etenim aquatica videntur odorem sentire. similiter autem & quæ sanguinem habent, & quæ non habent, sicut & quæ in aëre, etenim horum quædam eminus accurrunt ad alimentum, ab odore mota.

Inodorabile multifariâ dici. Idem infra t. 120 & 103.
Tex. 97.

¶ Vnde & dubium videtur, si omnia quidem similiter odorent, homo autem respirans quidem: non respirans autem, sed expirans, aut retinens spiritum non odorat, neque eminus, neque cominus, neque si in nasum intus ponatur. Et in ipso quidem positum sensorio insensibile esse omnium commune est. sed sine respiratione

Tex. 98.
Sensibile, positum supra sensum, non causat sensationem. Idem supra tex. 73. & infra t. 116.

Tex.99. non sentire proprium est hominum. manifestum autem est experientibus. ¶ Quare quæ sanguinem non habent, quoniam non respirant, alium utique quendam sensum habent, præter eos, qui dicti sunt. Sed impossibile est. si quidem odorem sentiunt. odorabilis enim sensus & male olentis, & bene olentis olfactus est. Amplius autem & corrumpi videntur à fortibus odoribus, à quibus homo corrumpitur, ut bituminis, & sulphuris, & huiusmodi. Olfacere igitur necessarium est, sed non respirantia. ¶ Videtur autem in hominibus differre hoc sensorium ab iis, quæ aliorum animalium, sicut oculi ab oculis eorum, quæ duos habent oculos. Nam illa quidem habent vallum, & velut velamen, palpebras, quas quis, non movens neque retrahens, non videt. hi autem eorum, quæ duos habent oculos, nihil tale habent, sed mox vident quæ sunt in perspicuo. Sic igitur & odorantium sensorium aliis quidem sine operculo est, sicut oculus: aliis vero aërem recipientibus habet cooperimentum, quod respirantibus discooperitur, dilatatis venis, & meatibus. Propter hoc respirantia non odorant in aqua. necessarium enim est olfacere respirando. hoc autem facere in humido im-

*Quid odor
& olfactus.*

possibile. Est autem odor sicci, sicut sapor humidi. Odorantium autem sensorium potentia huiusmodi est.

Caput Sextum. De gustu, & gustabili.

Tex.101.

Gustabile autem est tangibile quoddam. Et hæc est causa, cur non sit sensibile per medium extraneum corpus. neque enim tactus, & corpus autem, in quo est sapor, est gustabile in humido,

humido, vt in materia. hoc autem tangibile quoddam est. Vnde & si in aqua essemus, sentiremus utiq; impositum dulce. non autem esset tunc nobis sensus per medium, sed eò quòd misceretur humido, sicut in potu. Color autem nõ sic videtur, eò quòd misceatur, neq; defluxionibus. ¶ Vt igitur medium nihil est. vt autem color visibile, sic gustabile sapor est. Nihil autem facit saporis sensum sine humiditate, sed habet actu, aut potentia humiditatem, vt sal. nam & facile liquabile ipsum est, & colliquefactiuum linguæ. ¶ Sicut autem visus & visibilis est & inuisibilis (tenebræ enim inuisibiles sunt: iudicat autem & has visus) adhuc autem & valde splendidi (etenim hoc inuisibile est. alio autem modo, quàm tenebræ) similiter autem & auditus, & soni, & silentij, quorum aliud audibile, aliud inaudibile est, & magni soni, sicut visus est splendidi (sicut enim paruus sonus inaudibilis quodammodo est, sic & magnus, & violentus. Inuisibile autem, aliud quidem omnino dicitur, sicut & in aliis, quod impossibile: aliud autem, si aptum natura non habet, aut prauæ, sicut carens pedibus, & carens nucleis) sic utiq; & gustus est & gustabilis & ingustabilis. hoc autem, est quod paruum, aut prauum habet saporem, aut corruptiuum gustus. Videtur autem principium esse potabile, & impotabile. gustus enim quidam ambo. sed hoc quidem est prauum, & corruptiuum gustus, illud autem secundum naturam. Est autem commune tactus, & gustus potabile. ¶ Quoniam autem humidum est gustabile, necesse est sensorium ipsius neq; humidum esse actu, neque non potens fieri humidum. patitur enim aliquid gustus à gustabili, secundum quòd gustabile est.

Tex. 102.

Tex. 103.

*Potabile est
comune ta-
ctus, & gu-
stus.*

Tex. 104.

Necessarium est ergo humectatum iri, quod potest humectari seruatim. non est autem humidum gustatiuum sensorium. Signum autem est, neq; siccam existentem linguam sentire, neq; multum humidam. hic enim tactus fit primi humidum. ut cum quis prægustauerit fortem saporem, gustet alterum. & ut ægrotantibus amara omnia videntur: propterea quod lingua plena huiusmodi humiditate sentitur. ¶ Species autem saporum, sicut & in coloribus, simplices quidem contrariæ sunt, ut dulce, & amarum. Consequuntur autem illud quidam pingue, hoc vero salsum. Media autem horum, acere, & austerum, & acerbum, & acidum. ferè enim hæc videntur esse saporum differentia. Quare gustatiuum est, quod potentia est huiusmodi. Gustabile autem est factiuum actu ipsius.

Propter quid ægrotantibus omnia amara videntur.

Tex. 105.

Caput Septimum. De tactu, tangibilibus, ac medio.

Tex. 106.

DE tangibili autem, & tactu eadem ratio. Si enim tactus non vnus est sensus, sed plures, necessarium est & tangibilia sensibilia plura esse. Habet autem dubitationem, vtrum plures sint,

Tex. 107.

an vnus. ¶ Et quid est sensorium tangibilis, vtrum caro, & in aliis proportionale: an non, sed hoc quidem est medium, primum autem sensorium aliud quiddam est intus. Omnis etenim sensus vnus contrarietatis esse videtur. ut visus albi & nigri, & auditus grauis & acuti, & gustus amari & dulcis. In tangibili autem multæ insunt contrarietates, calidum, frigidum, humidum siccum, durum molle, & aliorum quæcunq; sunt huiusmodi. ¶ Habet autem solutionem quandam ad hanc dubitationem. Nam & in aliis sen-

Omnia sensus videtur esse vnus contrarietatis.

Tex. 108.

sibus

sibus sunt contrarietates plures. vt in voce, non solum acumen & grauitas, sed & magnitudo & paruitas, & lenitas, & asperitas vocis, & huiusmodi alia. Sunt autem & circa colorem differentia huiusmodi alia. Sed quid sit vnum subiectum, sicut auditui sonus, sic tactui, non est manifestum.

¶ Vtrum autem sit sentiens intus an non, sed mox caro, nullum videtur esse signum fieri sensum, simul atq; res tanguntur. Etenim nunc, si quis circa carnem extenderit, vt pelliculam cum fecerit, similiter sensum mox, cum tetigerit indicat. & tamen constat quod non est in hoc sensorium. Si autem & coniunctum fuerit, citius pertingeret utiq; sensus.

¶ Quapropter & talis pars corporis videtur sic se habere, sicut si circulariter nobis adnatus esset aer: videremur enim vno quodam sentire & sonum, & colorem, & odorem: & vnus quidam sensus esse auditus, & visus, & olfactus. nunc autem, quoniam determinatum est per quod fiunt motus, manifesta sunt praedicta sensoria diuersa esse.

¶ In tactu autem hoc nunc immanifestum est. ex aere enim, aut aqua impossibile est constare animatum corpus. oportet enim solidum quoddam esse relinquitur igitur mistum ex terra, & ex his esse. quale solet esse caro, & proportionale. Quare necessarium est, & corpus adnatum esse medium tactui, per quod fiunt sensus, qui plures sunt.

¶ Indicat autem quod plures sint, qui in lingua tactus. omnia enim tangibilia sentit secundum eandem partem, & saporem. Si igitur & alia caro sentiret saporem, videretur vnus & idem esse sensus, gustus, & tactus. nunc autem duo, propterea quod non conuertitur.

¶ Dubitabit autem aliquis: Si omne corpus

Tex. 109.

Tex. 110.

Tex. 111.

Ex aere & aqua tantummodo impossibile est constare corpus animatum. Idem 4.

Meteo. sex.

29.

Tex. 112.

Tex. 113.

profundum habet, hoc autem est tertia magnitudo, quorum autem corporum medium est aliquid corpus, non contingit ipsa se inuicem tangere, humidum autem non est sine corpore, nequidum, sed necesse est aquam esse; aut habere

Ex hoc sumitur quod inter duo corpora dicta cadit medium.

aquam: quæ vero tangunt se inuicem in aqua, cum extrema sicca non sint, necesse est aquam habere mediam, qua repleta sunt vltima. Si autem hoc verum, impossibile est tangere aliud aliud in aqua. Eodem autem modo & in aëre.

Tex. 114.

similiter enim se habet aër ad ea, quæ sunt in ipso, & aqua ad ea, quæ sunt in ipsa. latet autem magis nos, sicut & quæ sunt in aqua animalia, si vdim tangit vdim. ¶ Vtrum igitur omnium similiter sit sensus, an aliorum aliter, sicut nunc videtur, gustus quidem, & tactus tangendo, alij autem eminus? Hoc autem non est: sed durum, & molle per alia sentimus, sicut & sonatiuum, & visibile, & odorabile. sed alia quidem eminus, alia vero cominus. Quapropter latet, quoniam omnia sentimus per medium, sed in his lateret. Et quidem sicut diximus prius, & si per pelliculam, quæ nos lateret, sentiremus omnia tangibilia, similiter vtique haberemus, sicut & nunc in aqua, & in aëre. putamus enim nunc ipsa tangere, & nihil esse per medium. ¶ Sed differt tangibile à visibilibus, & sonatiuis, quod hæc quidem sentimus, eò quod medium mouet aliquid nos: tangibilia vero nõ à medio, sed simul cum medio. sicut per clypeum percussus, non enim clypeus percussus percussit, sed simul accidit

Omnia sentimus per medium.

Tex. 115.

vtraque percuti. ¶ Omnino autem videtur caro & lingua, sicut aër & aqua ad visum, & auditum, & olfactum se habent, sic se habere ad sensorium. ipso autem sensorio tacto, neque ibi, neque hic fiet

Tex. 116.

vtique

vtiq; sensus. vt si quis ponat corpus album super oculi vltimum. Quare & manifestum est, quòd intus sit tangibilis sensorium. sic enim vtiq; accidet, quòd quidè in aliis. apposita enim super sensorium, non sentiunt. super carnem autem apposita sentit. quare medium tactiui caro.

¶ Tangibiles igitur sunt differentiæ corporis, secundum quòd corpus. Dico autem differentias, quæ elementa determinant, calidum, frigidum, humidum, siccum: de quibus prius dictum est in iis, quæ de elementis. Sensorium autem ipsarum tactiuum, & in quo sensus, qui vocatur tactus, inest primo, potètia huiusmodi pars est. Tex. 117.

¶ Sentire enim pari quoddam est. Quare faciens quale ipsum actum, huiusmodi illud facit, cum sit potentia. Vnde simile calidum & frigidum, aut durum & molle non sentimus, sed exuperantias: tanquam sensu, velut medietate quadam existente eius, quæ in sensibilibus, contrarietatis. Et propter hoc discernit, ac iudicat sensibilia. medium enim iudicatorium est. fit enim ad vtrunque ipsorum alterum vltimorum. Tex. 118.

¶ Et vt oportet id, quod debet sentire album & nigrum, neutrum ipsorum esse actum, potentia vero vtrunq; sic autem & in aliis, ita & in tactu neq; calidum, neq; frigidum. Tex. 119.

¶ Amplius autem sicut visibilis & inuisibilis est quòdammodo visus, similiter autem & reliquit oppositorum, sic & tactus tangibilis & intangibilis. Intangibile autem est paruum omnino habens differentiam tangibilium, quomodo se habet aer, & tangibiliū exuperantiæ, vt ea, quæ corruptiua sunt. Secundum igitur vnumquemq; sensum dictum est figura. Tex. 120.

Caput Octauum. Sensus recipere sensibilia sine materia. Cur sensibilia exuperantia corrumpant ipsa sensoria. Item quo pacto non sentientia à sensibilibus patiuntur.

Tex. 121.

Oportet autem vniuersaliter de omni sensu accipere, quòd sensus est id, quod est susceptiuum formarum sine materia. vt cera annuli, sine ferro & auro, recipit signum. accipit autem aureum, aut æneum lignum, sed non in quantum aurum, aut æs. Similiter, autem & sensus vniuscuiusq; ab habente odorem, aut saporem, aut sonum patitur. sed non in quantum vnumquodq; illorum dicitur, sed in quantum huiusmodi, & secundum rationem. ¶ Sensorium autem primum est, in quo huiusmodi potentia.

Omnia sensus susceptiuus est formarum sine materia.

Idem infra tex. 138.

Tex. 122.

enim quædã erit id, quod sentit, non tamen est

Tex. 123.

sensitiuo esse. neq; sensus magnitudo est, sed ratio quædã, & potentia illius. ¶ Manifestum autem ex his, & propter quid sensibilia exuperantia corrumpunt sensoria. Si namq; sit fortior sensorio motus, soluitur ratio. hoc autem erat sensus. sicut & consonantia, & tonus, percussis fortiter chordis. ¶ Et propter quid plantæ nõ sentiunt, cum habeant quandam partem animalem, & patiantur à tangibilibus. etenim frigescent, & calefcunt. Causa enim est, non habere

Propter quid excellentia sensibilia corrumpunt sensoria. Idem infra 1. 1. 43. & 3. huius

tex. 7.

Tex. 124.

medietatem, neq; huiusmodi principium, vt possint recipere formas sensibilia, sed pati cum materia. ¶ Dubitabit autem aliquis, si patiat

ur aliquid ab odore, quod non potest olfacere,

Tex. 125.

aut à colore, quod non potest videre. similiter autem & in aliis. Si autem olfactibile sit odor, si quid facit olfactum, in quantum odor est, facit.

Propter quid plantæ nõ sentiunt.

Idem infra 1. 1. 43. & 3. huius

tex. 7.

Quare

Quare non potentiū olfacere, nihil pati potest ab odore. eadem autem ratio & in aliis. neq; potentium, nisi inquantū vnūquodq; sensitiuum.

¶ Simul autem manifestū est & sic. neq; enim **Tex. 126.**
lumen & tenebræ, neq; sonus, neque odor quicquam facit in corpora, sed ea, in quibus est. vt aër, qui cum conitruo findit lignum. Sed tangibilia, & sapes faciunt. si enim, non, à quo vtique paterentur inanimata, & alterarentur?

¶ Ergone & illa faciunt? An non omne corpus passiuum est ab odore, & sono: & patientia indeterminata sunt, & non manent, vt aër? olet enim tanquam passus aliquid. Quid igitur est odorare, præter pati aliquid? An odorare sentire est? aër autem passus, mox sensibilis fit. **Tex. 127.**

Inxta Græcorum sectionem hic incipit liber Tertius de Anima.

Summa Quinta. Non dari sextum sensum. Cuiq; non unum, sed plures habeamus sensus, reddatur causa.

Vòd autem non sit sensus alius præter quinque, dico autem hos, visum, auditum, olfactum, gustum, tactum, ex his credit aliquis. Etenim omnis eius, cuius est sensus tactus, etiam nunc sensum habemus. omnes enim tangibilis, inquantum tangibile, passionem tactu nobis sensibiles sunt. Necesseq;, siquidem deficit aliquis sensus, & sensorium aliquod nobis deesse. **Tex. 128.**

Idem 1. Post. t. 134.

¶ Et quæcunq; quidem ipsi tangentes sentimus, tactu sensibilia sunt, quem habemus. quæcunque vero per media, & non ipsa tangentes, simplicibus. † dico autē, vt aère & aqua. Habet **Tex. 129.**
† a. l. addis
spaciu.
autem

autem sic, vt, si quidē per vnum plura sensibilia sint existētia diuersa abinuicem genere, necesse sit habentem huiusmodi sensorium vtrorūque sensitiuū esse, vt si ex aëre est sensoriū, & est aër & soni, & coloris. Si vero plura eiusdem sint, vt coloris & aër & aqua: vtraque enim perspicua: & qui alterum in ipso habet solum, sentiet id, quod per vtraque. ¶ Ex simplicibus autē duobus his sensoria solum sunt, ex aëre, & aqua. pupilla enim aquæ, auditus vero aëris, olfactus autem horum alterius est. Ignis autem aut nullius est, aut cōmunis omnibus, nihil enim sine calore sensitiuū est. Terra vero, aut nullius est, aut in tactu maxime miscetur. Quapropter relinquitur iam nullum esse sensoriū præter aërē, & aquam. ¶ Hæc autem & nunc quædam habent animalia. Omnes igitur sensus habentur à non imperfectis, neq; mutilatis. videtur enim &

Tex. 131.

Tex. 132.

Talpa videtur habere oculos sub cute. Idē e. de Hist. animal. cap. 9.

Tex. 133.

Vide cōtra. Zim.

† a. co. addit cognoscitur.

Tex. 134.

Talpa sub pelle habere oculos. ¶ Quare, si non est aliud aliquod corpus, & passio, quæ nullius sit eorum, quæ sunt hic, corporum, nullus utiq; deficiet sensus. ¶ At vero neq; cōmunium potest esse sensorium aliquod proprium, quæ vnoquoq; sensu sentimus nō secundum accidens, vt motus, status, figuræ, magnitudinis, numeri, vnius. Hæc enim omnia motu sentimus, vt magnitudinem motu, quare & figuram. magnitudo enim quædam & figura est, qui scens autē, eò quod nō mouetur, numerus vero negatione continui, & proprius. vniūscuique enim sensus vnum sentit. ¶ Quare manifestū est quod impossibile est cuiuslibet horum propriū esse sensum, vt motus, sic enim esset, vt nunc visu dulce sentimus, hoc autem est, quoniam amborū habemus sensum, quo, cū cōcurrunt, cognoscimus.

Si vero

Si vero non, nequaquam utique, nisi secundum accidens sentiremus, ut Cleonis filiū, non quia Cleonis filius est, sed quia albus, huic autē accidit, ut filius Cleonis sit. Cōmunium autem habemus iam sensum cōmunem, nō secundum accidens, nō igitur est proprius. nequaquam enim utiq; sentiremus, nisi sic, ut dictum est Cleonis filiū nos videre. Adinvicem autē propria secundum accidens sentiūt ipsi sensus, nō secundum quod ipsi sunt, sed secundū quod vnus, cū simul sit sensus in eodē, ut quod bilis quidē amara est, & flaua. nō enim alteriūs est dicere, quod ambo vnum. quapropter & decipitur, & si sit flauum, bilem opinatur esse. ¶ Inquiret autem aliquis,

Tex. 135.

Summa Sexta. Quæstio, an eodem, quo sentimus sensu, etiam sentire nos percipiamus: Sensusque, quem communem appellamus, explanatio.

¶ Quoniam autem sentimus quod videmus & audimus, necesse est aut visu sentire quod videt, aut alio. Sed idē erit ipsius visus, & subiecti coloris, quāobrem, aut duo eiusdē erunt, aut ipse sui ipsius. Amplius autē, si & aliū sensus sit ipsius visus, aut in infinitum procedet, aut ipse aliquis sui ipsius erit, quare in ipso primo

Tex. 136.

Tex.137. mo hoc faciendum est. ¶ Habet autem dubitationem. Si enim visu sentire videre est, videtur autē color aut habēs colorem, si videbit aliquis id, quod est videns, & colorē habebit, quod

Tex.138. videt primum. ¶ Manifestū est igitur quod nō est vnum ipsum visu sentire. etenim, cum non videmus, visu discernimus & tenebras & lumē, sed nō similiter. Amplius autem & videns tanquam coloratū est. vnumquodq; enim sensoriū susceptiuum est sensibilis sine materia. vnde & abeuntibus sensibilibus, insunt sensus, & imaginationes in ipsis sensoriis. Ipsius autem sensibilis, & sensus actus idem est & vnus: esse autem ipsorum nō idem, dico autem, vt sonus secundū actum, & auditus secundū actum. est enim auditum habentem nō audire, & habens sonum non semper sonat, cum autem operatur potens audire, & sonat potens sonare, tunc secundū actū auditus fit simul. & secundum actū sonus: quorū dicit vtiq; aliquis, hoc quidem auditionē esse,

Tex.139. illud vero sonationem. ¶ Si igitur motus, & actio, & passio est in eo, quod mouetur, & patitur, necesse est & sonū, & auditū, qui est secundū actum, in auditu, qui secundum potentiam esse. actiui enim, & motiui actus in patiente fit, vnde nō necesse est mouens moueri. Sonatiui igitur actus sonus est, aut sonatio, auditū autē auditus, aut auditio. duplex enim est auditus, & duplex sonus.

Tex.140. ¶ Eadem autē ratio & in aliis sensibus, & sensibilibus. Sicut enim actio, & passio in patiente est, sed nō in agente: sic & ipsius sensibilis actus in ipso sensitiuo existit. Sed in quibusdam quidem etiam nominata sunt, vt sonatio, & auditio, in quibusdam autem innominatum est alterum. actus enim visus visio dicitur,

colo

coloris innominatum est. & gustatiui gustatio, saporis autem innominatum est. ¶ Quoniam Tex. 141.
 antem vnus quidem est actus sensibilis & sensi- Vide contr.
 tiui, esse autē alterum, necesse est simul corrumpi, Ztm.
 & saluari sic dictum auditum, atq; sonum: & sa-
 porem igitur, & gustum, & alia similiter. Dicta
 autem secundum potentiam non necesse est.

¶ Sed priores Naturales Philosophi hoc non Tex. 142.
 bene dicebant, qui neq; album, neq; nigrum sine
 visu, neq; saporem sine gustu esse opinabantur.
 Nam sic quidem dicebant recte, sic autem non
 recte. dupliciter enim dicto sensu & sensibili, de
 aliis quidem secundum potentiam, de aliis vero
 secundum actum, in his quidem accidit quod
 dictum est, in alteris autem non accidit. Sed illi
 simpliciter dicebant de dictis non simpliciter.

¶ Si autem vox quædam consonantia est, vox Tex. 143.
 autem & auditus est vt vnus, & est vt non vnū
 aut idem, consonantia autem est ratio, necesse
 est & auditum rationem quandam esse. Et pro- Idem supra
 pter id corrumpit vnusquodque exuperans & lex. 123.
 acutum, & graue auditum, similiter autem & in
 saporibus gustum, & in coloribus visum, valde
 fulgidum, & opacum. & in olfactu fortis odor,
 & dulcis, & amarus: tanquam ratio quædam sit
 sensus. Vnde & delectabilia quidem sunt, cum
 dicuntur quæ sincera sunt, & immista ad ratio-
 nem, vt acutum, aut dulce, aut salum. delectabi-
 lia enim tunc: Omnino autem magis quod mi-
 stum est consonantia est, quam acutum, & graue.
 Tactui autem calefactibile, & frige factibile, sed
 sensus ratio est, exuperantia autem aut dolore
 afficiunt, aut corrumpunt. ¶ Vnusquisque igitur Tex. 144.
 sensus subiecti sensibilis est: inestque in sen-
 sorio inquitur sensorium, & discernit subiecti
 sensus

sensibilis differentias, vt album quidem & nigrum visus: dulce vero & amarum gustus. similiter autem se habet hoc & in aliis. ¶ Quoniam

Tex. 145. autem & album, & dulce, & vnumquodque sensibile ad vnumquodque discernimus quodam, & sentimus quod differunt, necesse est vtique sensu. sensibilia enim sunt. ¶ Quo & manifestum est quod caro non est vltimum sensorium. necesse enim esset discernens discernere tangendo ipsum. Neque itaque separatis contingit discernere discernens quod aliud sit dulce ab albo, sed oportet aliquo vno vtraque manifesta esse. sic enim & si hoc quidem ego, illud autem tu sentires, manifestum vtique esset quod alia ab invicem, oportet autem vnum dicere, quod aliud.

Tex. 146. aliud enim dulce ab albo, dicit ergo idem, quare vt dicit, sic & intelligit, & sentit. Quod igitur non possibile sit separatis diiudicare separata, palam est. Quod autem neque in separato contingit tempore, hinc. Vt enim idem dicit quod aliud bonum & malum, sic & quando alterum dicit quod aliud, tunc & alterum, non secundum accidens ipsum quando (dico autem, vt nunc dico, quod aliud, non tamen quod nunc aliud) sed sic dicit & nunc, & quod nunc, simul ergo. quare inseparabile, & in inseparabili tempore. ¶ At vero impossibile est simul secundum contrarios motus moueri idem, quatenus indiuisibile, & in indiuisibili tempore. si enim dulce sic mouet sensum aut intellectum, amarum autem contrario modo, & album aliter. Ergo ne simul quidem & numero indiuisibile & inseparabile, quod iudicat, ipso esse autem separatum? Est igitur quodammodo, quatenus diuisibile diuisa sentiat, est autem quatenus indiuisibile, ipso esse enim diuisibile est

Ex hoc textu elicitur propositio famosa, quod ponens differentiam inter aliqua duo, cognoscit vtrumque sub propria, ratione.

Tex. 147. in inseparabili tempore. ¶ At vero impossibile est simul secundum contrarios motus moueri idem, quatenus indiuisibile, & in indiuisibili tempore. si enim dulce sic mouet sensum aut intellectum, amarum autem contrario modo, & album aliter. Ergo ne simul quidem & numero indiuisibile & inseparabile, quod iudicat, ipso esse autem separatum? Est igitur quodammodo, quatenus diuisibile diuisa sentiat, est autem quatenus indiuisibile, ipso esse enim diuisibile est

† 4. l. & i. tempore inseparabile.

loco

loco autem & numero indiuisibile. ¶ An non Tex. 148.
 possibile? Potentia enim idem diuisibile & indi-
 uisibile, & contraria est, ipso esse autem non, sed
 patiendo diuisibile est, & non possibile est simul
 album & nigrum esse, quare neque formas ipso-
 rum pati, si huiusmodi est sensus, & intellectio.

¶ Sed ut id, quod vocant quidam punctum, Tex. 149.
 quod ut vnum & duo est, sic & diuisibile. Secun-
 dum quod igitur est indiuisibile discernens vnum
 est, & simul: secundum quod vero diuisibile est,
 non vnum. bis enim utitur eodem signo simul.
 In quantum igitur duobus utitur termino, duo
 iudicatur, & separata sunt ut in separato, in qua. ¶ a. l. & se-
 tum vero vnum, vno, & simul. De principio igitur paratus est.
 tur, secundum quod dicimus animal sentitium ut separa-
 esse, determinatum sit hoc modo. torum.

*Summa Septima. Ponitur differentia inter intel-
 ligere, sapere, ac ipsum sentire: inuestigaturque
 ipsius Imaginationis essentia.*

*Caput Primum. Non esse idem intelligere, ac sa-
 pere cum ipso sentire.*

¶ Quoniam autem duabus differentiis Tex. 150.
 definiunt maxime animam, motu
 secundum locum, & ipso intelligen-
 re & discernere & sentire, videtur
 utique intelligere & sapere velut
 sentire quoddam esse. In vtrisque enim his ani-
 ma discernit, & cognoscit aliquid eorum, quæ
 sunt. Et Antiqui sapere & sentire idem esse aiunt,
 sicut & Empedocles dixit. *Ad presens enim sa- Empedo-
 pientia augetur hominibus. & in aliis. Unde eis sem- les.
 per & sapere diuersa præstat. Idem autem his vult
 & illud Homeri. Talis enim mens est terrestrium
 Aristot. de Anima.* TT

hominum, Qualem indies inducit pater hominūque
 Tex. 151. *deorūque.* ¶ Omnes enim hi intelligere corporeum, sicut & sentire existimant. & sentire, &

Vide contr.
Z 1m.

sapere simile simili, sicut in primis rationibus determinauimus. Et tamen oportuit simul ipsos & de deceptione dicere, magis propria enim est animalibus, & plus temporis in hac, permanet anima. Vnde necesse est aut, vt quidam dicunt, omnia, quæ videntur, esse vera, aut dissimilis rei tactum deceptionem esse. hoc enim cōtrarium est illi, simile simili cognoscere. videtur autē & deceptio, & scientia contrariorum eadem esse.

Tex. 152. ¶ Quòd igitur non idem sit sapere & sentire manifestum est. hoc enim animalibus inest omnibus, illud autem paucis. Sed neque intelligere, in quo est quod recte, & quod non recte (quod enim recte, prudentia, & sciētia, & opinio vera: quod vero non recte, contraria horū) neque hoc inquam est idem cum ipso sentire. Sensus enim priorum semper verus est, & omnibus inest animalibus, intelligere autem contingit & falso, & nulli inest, cui non inest & ratio.

Tex. 153. ¶ Imaginatio enim aliud est & à sensu, & à ratiocinatione, hæcque non fit sine sensu, & sine hac non est existimatio. Quòd autem non est eadem intellectio, & existimatio, manifestū est. Hæc enim passio in nobis est, cum volumus. præ oculis enim est fingere: sicut qui in memoratiuis versantur, & simulacra faciunt, opinari autem non in nobis est. necesse enim est aut falsum, aut verum dicere. ¶ Amplius autē, cum

Artificiose
memoria i-
magines.

Tex. 154. opinamur difficile aliquid aut terribile, statim compatimur, similiter autem, & si fuerit res cōfidentia, secundum imaginationem autem similiter nos habemus, sicut qui considerant in plura

Qua

Aura difficilia, & confidenda. Sunt autē & ipsius existimationis differentia, scientia, & opinio, & prudentia, & contraria horum, de quorum differentia alius sit sermo.

Caput Secundum. Probatur imaginationem non esse sensum, nec scientiam, nec intellectum nec opinionem: traditurque eius definitio.

DE ipso autem intelligere, quoniam diuersum est ab ipso sentire, huius autem aliud imaginatio esse videtur, aliud existimatio, cum de imaginatione determinauerimus, sic & de altero dicendum erit. Si igitur imaginatio est, secundum quam phantasma aliquod nobis fieri dicimus, & non si quid secundum translationem dicimus, vna quædam est harum potentia, aut habitus, secundum quem discernimus, & verum, aut falsum dicimus. huiusmodi autē sunt, sensus, opinio, scientia, intellectus. Tex. 155.

¶ Quod igitur non sit sensus manifestū ex his est. Sensus enim aut potentia, aut actus est, vt visus, aut visio. apparet autem aliquid, etiam neutro horum existente, vt quæ in somnis. Postea, sensus quidem semper adest, imaginatio autem non. Si vero idē esset quod actus, omnibus utiq; cōtingeret bestiis imaginationem inesse: videtur autem non, vt formicæ, aut api, aut vermi. Postea, sensus quidem veri semper, imaginationes autem plures falsæ. Amplius autem non dicimus, cum operamur certe circa sensibile, quod videtur hoc nobis homo, sed potius cum non manifeste sentimus, & tunc aut verus est, aut falsus. Er, quod quidem diximus prius, apparent & claudentibus, visa. Tex. 156.
Quod ima-
ginatio non
sit sensus.

Tex. 157. ¶ At vero neque eorum, qui semper verum dicunt, vllus erit, vt scientia, aut intellectus. est *Quòd imaginatio non sit scientia, nec intellectus.* enim, & falsa imaginatio. Relinquitur igitur videre, si opinio sit: sit enim opinio & vera, & falsa. Sed opinionem quidem sequitur fides. non enim contingit opinantem iis, quæ videntur,

Quòd nõ sit opinio. non credere, bestiarum autem nulli inest fides, imaginatio autem multis. Amplius, omnem opinionem sequitur fides: fidem autem persuasum esse: persuasionem autem ratio, bestiarum autem quibusdam imaginatio quidem inest, ratio vero non.

Tex. 158. ¶ Manifestum igitur quòd neque opinio cum sensu, neque per sensum, neque complexio opinionis & sensus erit imaginatio: & propter hæc. Et, quia non alia quædam est opinio, sed illa, quæ quidem est, cuius est & sensus, dico autem ex albi opinione & sensu complexio imaginatio est. non enim ex opinione quidem boni erit, sensu autem albi. Apparere igitur est opinari quod sentit, non secundum accidens.

Tex. 159. ¶ Apparent autem & falsa, de quibus simul existimationem veram habet, vt apparet Solius pedis, persuasum autem est eum maiorem esse habitata. Accidit igitur aut abiicere suam ipsius veram opinionem, quam habebat, saluata re, non oblitum, neque dissuasum: aut, si adhuc habet, necesse est eandem veram esse & falsam, sed falsa fiet, cum latuerit mutata res.

Tex. 160. ¶ Non ergo vnum aliquod horum est, neque ex his imaginatio. Sed, quoniam est moto hoc moueri aliud, ab hoc: imaginatio autem motus quidam videtur esse, & non sine sensu fieri, sed sentientibus, & quorum sensus est: est autem motum fieri ab actu sensus.

Tex. 161. ¶ Et hunc similem necesse est esse sensui: erit utique hæc motus, qui neque

neque sine sensu, neque non sentientibus inesse potest. Et multa est secundum ipsam & facere & pati, quod habet: & esse veram & falsam. Hoc autem accidit propter hæc. Sensus priorum quidem est verus, aut quàm paucissimum habens falsum. Secundo autem eius, cui accidunt & hæc. & hic iam contrahit, ut falsus sit, quod enim album sit, non est falsus: si autem album hoc, aut aliud quiddam, falsus est. Tertio autem communium, & consequentium ea, quæ accidunt iis, quibus insunt propria, dico autem, ut motus & magnitudo, quæ accidunt sensibilibus: circa quæ maxime iam est decipi secundum sensum. Motus autem ab actu factus, qui ab his tribus sensibus. differt à sensu, & primus quidè, præsentè sensu, verus est: alij autem, præsentè & absente, erunt utique falsi. & maxime cum procul est sensibile. Si igitur nihil aliud habet, quæ dicta sunt, quàm imaginatio: hoc autem est, *Imaginatio* quod dictum est: *Imaginatio* utique erit motus *nis definitio.* à sensu secundum actum factus.

¶ Quoniam autem visus maxime sensus est, & nomen à lumine accepit, quoniam sine lumine non est videre. Et, quoniam immanent, & similes sunt sensibus, multa secundum ipsas operantur animalia, alia quidem, quia non habent intellectum, ut bestia: alia vero, quia obruitur aliquando intellectus passione, aut ægritudine, aut somno, ut homines. De imaginatione igitur quid est, & propter quid est, dictum sit intantum.

Tex. 162.

Páous

Pavla rta

ARISTOTELIS

DE ANIMA

LIBER TERTIUS.

SUMMÆ LIBRI.

In prima agitur de potentia Anima intellectiva.

In secunda de potentia Anima motiva.

*In tertia, qua Anima potentia quibus animatus sunt
necessario, declaratur.*

*Summa Prima Caput Primum. De intellectu
possibilis essentia. Ipsius impassibilitatem non
esse similem ei, qua sensus. Et quando intelle-
ctus hic in actu esse dicatur.*

Tex. 1.

E parte autem animæ, qua
& cognoscit anima & sapit,
sive separabili existente, sive
non separabili secundū ma-
gnitudinem, sed secundum
rationem, considerandum
est quam habeat differētiā,
& quomodo tandem fiat ipsum intelligere.

Tex. 2.

¶ Si igitur est ipsum intelligere sicut senti-
re, aut pati aliquid utique erit ab ipso intelli-
gibili, aut aliquid aliud tale.

Tex. 3.

¶ Impassibilem ergo oportet esse, susceptivā
autem formæ: & potentia huiusmodi, sed non
hoc, & similiter se habere, sicut sensitivum ad
sensibilia, sic intellectum ad intelligibilia.

Tex. 4.

¶ Necessē est itaque, quoniam omnia intelli-
git

te
lig
pu
esse
for
alig
tam
locu
lecti
¶
sensi
foriis
ex ve
nis, a
dere, a
intell
telligi
non si
¶ C
dicia
acci
qu

git, immistum esse, sicut dicit Anaxagoras, ut
 * dominetur. hoc autem est, ut cognoscat. nam * *κρᾶτῆν*.
 alienum, iuxta apparends, prohibet, & obstruit.

† Quare neque ipsius vlla est natura, nisi hæc
 quòd possibilis. Qui igitur vocatur animæ in-
 tellectus: dico autem intellectum, quo † intel-
 ligit & existimat anima: nihil est actu eorum,
 quæ sunt, antequam intelligant.

Tex. 5.

† *a. l. Ita ut
 neque ipsius
 vlla sit na-
 tura.*

¶ Vnde neque. rationabile est ipsum mistum
 esse cum corpore. qualis enim quidam utique
 fieret, calidus aut frigidus, & ei instrumentum
 aliquod esset sicut sensitiuo. nunc autem nul-
 lum est. Et bene utique, qui dicunt animam esse
 locum formarum: nisi quòd non tota, sed intel-
 lectiua, neque actu, sed potentia formæ.

† *cogitat*
 Tex. 6.

¶ Quòd autem non similis sit impassibilitas
 sensitiuæ & intellectiuæ, manifestum est ex sen-
 soriis, & sensu. Sensus enim non potest sentire
 ex vehementi sensibili: ut sonum ex magnis so-
 nis, neque ex fortibus odoribus, & coloribus vi-
 dere, aut odorari. Sed intellectus, cum aliquid
 intellexerit valde intelligibile, non minus in-
 telligit interiora, sed & magis. sensitium enim
 non sine corpore est, hic autem separabilis est.

Tex. 7.

¶ Cum autem sic singula factus est, ut sciens
 dicitur qui secundum actum: hoc autem tum
 accidit, cum potest operari per seipsum: est
 quidem & tunc potentia quodammo-
 do, non tamen similiter, ut &
 erat antequam addiceret, aut
 inueniret. Et ipse autem
 seipsum tunc po-
 test intelli-
 gere.

Tex. 8.

Caput Secundum. Quo pacto intellectus potestatis materialia, ac eorum formas, similiter & ea, quæ sunt in abstractione intelligat. Quo etiam pacto intelligat, si est impassibilis. Quo modo se ipsum intelligit. Et cur non semper intelligat.

- Tex. 9.** **Q**uoniam autem aliud est magnitudo & magnitudini esse, & aqua & aquæ esse, sic autem & in multis aliis: sed non in omnibus, in quibusdam enim idem est esse carni & carnem: aut alio, aut aliter habente discernit. Caro enim non sine materia est, sed sicut simum, hoc in hoc. ¶ Sensituo igitur calidum, & frigidum iudicat, & quorum ratio quædam ipsa caro. Alio autem, aut separabili, aut ut circumflexa se habet ad seipsam, cum extensa fuerit, carni esse discernit. ¶ Iterum autem in iis, quæ in abstractione sunt, rectum ut simum, cum continuo enim est. Ipsum autem quid erat esse, si est alterum recto esse & rectum, alio. sit enim dualitas. Altero itaque, aut aliter se habente iudicat. Omnino ergo, ut separabiles sunt res à materia, sic & quæ circa intellectum.
- Tex. 10.** ¶ Dubitabit autem utique aliquis, si intellectus simplex est, & impassibilis, & nulli quicquid habet commune, sicut dicit Anaxagoras, quomodo intelliget, si intelligere pati quoddam est. in quantum enim aliquid commune utrisque inest, hoc quidem agere. illud vero pati videtur.
- Tex. 11.** ¶ Amplius autem, si intelligibilis & ipse, aut enim & aliis inerit intellectus, si non secundum aliud ipse intelligibilis sit, unum autem quoddam specie ipsum intelligibile, aut aliquid mixtum habebit, quod ipsum facit intelligibile, sicut alia.
- Tex. 12.** ¶ An pati quidem secundum communia aliqui

quid

mid dicitur
 commo
 nullum, aut
 in tabula
 quidem ac
 et intellig
 tis enim, q
 intelligit,
 speculatiu
 nem non
 est. In
 solum vn
 illis quid
 nim po
 intelligi

Q
 arem
 em ca
 quod
 ma h
 talis
 quia
 sum
 ent
 ro
 sibi
 ac
 te
 o

quid diuisum est prius: quoniam potentia quodammodo est intelligibilia intellectus, sed actu nullum, antequam intelligat. Oportet autem sic, vt in tabula, in qua nihil est scriptum actu, quod quidem accidit in ipso intellectu. ¶ Et ipse etiam intelligibilis est, sicut ipsa intelligibilia. In his enim, quæ sunt sine materia, idem est quod intelligit, & quod intelligitur. Scientia namque speculatiua, & ipsum scibile idem est. ¶ Cur autem non semper intelligat, causa consideranda est. In habentibus autem materiam potentia solum vnumquodque est intelligibile. Quare illis quidem non inerit intellectus, sine materia enim potentia est intellectus talium. ille autem intelligibile erit.

*Intellectus
potentia quodam modo
est intelligē-
tia.*

Tex. 15.

*In his, quæ
sunt sine ma-
teria, idē est
intelligēs, &
quod intelli-
gitur.*

Tex. 16.

Caput Tertium. De intellectu agente.

Quoniam autem in omni natura est aliquid, hoc quidem materia vnicuique generi, id autem est, quod potentia omnia illa, alterum autem causa, & factiuum, quod faciendo omnia, quod ars ad materiam passa est: necesse & in anima has existere differentias. ¶ Et est quidam talis intellectus, quia omnia fit: quidam vero, quia omnia facit, vt habitus quidam: quale est lumen. quodam enim modo & lumen facit potentia existētes colores, actu colores. ¶ Et hic intellectus seperabilis est, & immistus, & impassibilis, substantia actio existēs. Semper enim honorabilius est agens patiente, & principium materia. Idem autem est secundum actum scientia cum re ipsa. ¶ Quæ vero secundum potentiam

Tex. 17.

Tex. 18.

Tex. 19.

Tex. 20.

aliquando autem non intelligit. Separatus autem est solum hoc, quod quidem est, & hoc solum immortale est, & perpetuum. Non remiscimur autem, quia hoc quidem impassibile est. passivus vero intellectus corruptibilis est, & sine hoc nihil intelligit.

Caput Quintum. De intelligitibus, ipsius intellectus obiectis: quibus, ipsius intellectus operationibus intelliguntur.

Tex. 21. **I**ndivisibilem igitur intellectio in iis est, circa quæ non est falsum. In quibus autem falsum iam & verum est, compositio quadam iam est conceptuum, tanquam vnum existentium.
 „ Et sicut Empedocles dixit, *Vere multorum quidæ*
 „ *capita sine cervice germinaverunt, postea composita*
 „ *sunt concordia*: sic & hæc separata componuntur, vt incommensurable & diameter.

Tex. 22. ¶ Si autem factorum aut futurorum, tempus cointelligens est, & componens. Falsum enim in compositione semper est. etenim si album, non album dixerit, ipsum non album composuit. Contingit autem & diuisionem dicere omnia. At tamen non solum falsum est, aut verum, quod albus Cleon est, sed quod erat, aut erit. Quod autem quodq; vnum facit, hoc intellectus est.

Tex. 23. ¶ Indivisible autem quoniam dupliciter dicitur, aut potentia, aut actu, nihil prohibet intelligere indivisible, cum longitudinem intelligit (indivisibilis enim actu est) & in tempore indivisibili. similiter enim tempus diuisibile & indivisible est, atq; lōgitudō. Non igitur est dicere quid in vtroque dimidio intelligebat. non enim est, si non diuisa sit, nisi potentia. Scorsum

autem

mem
 co. 23.
 si ver
 est.
 indivi
 bili te
 ze. se
 mra.
 pus, i
 autē
 sepa
 dine
 tem
 oen
 cur
 mo
 eni
 po
 ve
 se.

fi
 l
 c

autem vtrunque intelligens dimidiatorum diuidit, & tempus simul. tunc autem vt longitudo.

Si vero vt ex vtrifq; & in tēpore, quod in vtrifq;

est. ¶ Quod autem non secundum quantitatē

indiuifibile est, sed forma intelligit in indiuifibili tempore, & Indiuifibili animæ Intellectio-

ne. secundum accidens autem, & non in quantum illa diuifibilia sunt id, quod intelligit, & tē-

pus, in quo, sed in quantum indiuifibilia. Inest autē & in his aliquid indiuifibile, sed forte non

separabile, quod vnum facit tempus, & longitudinem. & hoc similiter in omni est continuo, &

tempore, & longitudine. ¶ Punctum autē, & omnis diuifio, & sic indiuifibile monstratur sicut priuatio. & similis ratio in aliis est. vt quomodo malum cognoscit, aut nigrum. contrario enim quodammodo cognoscit. Oportet autem

potentia esse quod cognoscit, & inesse in ipso. Si vero alicui non inest contrarium causarū, ipsa seipsam cognoscit, & actu est, & separabilis.

¶ Est autem dictio quidem aliquid de aliquo, sicut affirmatio. atque verā est, aut falsa omnis.

Intellectus autem non omnis, sed qui est ipsius quid est, secundum ipsum quid erat esse, verus est, & nō aliquid de aliquo. Sed vt visio proprij vera est, si autem album homo aut non, non verum semper est, sic se habent quæcunque sine materia sunt.

¶ Idem autem est quæ secundum actum sciētia, ipsi rei. quæ vero secundum potentiam, tempore prior est in vno. Omnino autem neque tempore. sunt enim ex actu existente omnia, quæ sunt.

¶ Idem autem est quæ secundum actum sciētia, ipsi rei. quæ vero secundum potentiam, tempore prior est in vno. Omnino autem neque tempore. sunt enim ex actu existente omnia, quæ sunt.

¶ Idem autem est quæ secundum actum sciētia, ipsi rei. quæ vero secundum potentiam, tempore prior est in vno. Omnino autem neque tempore. sunt enim ex actu existente omnia, quæ sunt.

¶ Idem autem est quæ secundum actum sciētia, ipsi rei. quæ vero secundum potentiam, tempore prior est in vno. Omnino autem neque tempore. sunt enim ex actu existente omnia, quæ sunt.

¶ Idem autem est quæ secundum actum sciētia, ipsi rei. quæ vero secundum potentiam, tempore prior est in vno. Omnino autem neque tempore. sunt enim ex actu existente omnia, quæ sunt.

¶ Idem autem est quæ secundum actum sciētia, ipsi rei. quæ vero secundum potentiam, tempore prior est in vno. Omnino autem neque tempore. sunt enim ex actu existente omnia, quæ sunt.

¶ Idem autem est quæ secundum actum sciētia, ipsi rei. quæ vero secundum potentiam, tempore prior est in vno. Omnino autem neque tempore. sunt enim ex actu existente omnia, quæ sunt.

¶ Idem autem est quæ secundum actum sciētia, ipsi rei. quæ vero secundum potentiam, tempore prior est in vno. Omnino autem neque tempore. sunt enim ex actu existente omnia, quæ sunt.

¶ Idem autem est quæ secundum actum sciētia, ipsi rei. quæ vero secundum potentiam, tempore prior est in vno. Omnino autem neque tempore. sunt enim ex actu existente omnia, quæ sunt.

Tex. 14.

Tex. 15.

Tex. 16.

*Intellectus
nō omnis sed
ipsius quid
erat esse est
verum.*

Tex. 17.

Capitulum

*Caput Quintum. In multis intellectum sensumq;
conuenire. De intellectu practico, ac ipsis a spe-
culativo differentia. Quo etiam pacto ea, qua ab-
stractione ducuntur, intelligantur.*

Tex. 28. **V**idetur autem sensibile ex sensitiuo, quod potentia est, sensitiuū actu facere. non enim patitur, neque alteratur. Vnde alia est hæc species motus. motus enim actus erat imperfecti. simpliciter autē actus, qui perfecti, est, alius est. Sentire igitur simile est ipsi dicere solum, & intelligere. Cū autem iucundum, aut molestū, ut affirmans, aut negans persequitur, aut fugit.

Tex. 29. ¶ Et est delectari, aut dolere agere sensitua medietate ad bonum aut malum, inquantū talia. & fuga quoq; & appetitus, qui est secundum actum, † hoc sunt. & non aliud est appetitiuū & fugitiuum, neq; ab inuicem, neq; à sensitiuo, sed esse aliud est. ¶ * Cogitatiuæ autem animæ phantasmata ut sensibilia sunt. cū autem bonum, aut malum affirmauerit, aut negauerit,

† a. l. idem.

Tex. 30. ¶ * *διανοη* -
* *φνησις*. tunc fugit, aut persequitur. Quapropter nunquā sine phantasmate intelligit anima. ¶ Sicut enim aer pupillam huiusmodi fecit, ipsa autem aliud. & auditus similiter. vltimum autem vñ est, & vna medietas, esse autem ipsi plura. Quo autem discernit quo differt dulce & calidum, dictum est quidem & prius, dicendū autem & hic, est enim vnum quid, sic autem ut terminus.

Tex. 31. ¶ Sicut enim aer pupillam huiusmodi fecit, ipsa autem aliud. & auditus similiter. vltimum autem vñ est, & vna medietas, esse autem ipsi plura. Quo autem discernit quo differt dulce & calidum, dictum est quidem & prius, dicendū autem & hic, est enim vnum quid, sic autem ut terminus.

Tex. 32. ¶ Et hæc vnum proportionem, aut numero, quæ habent ad vtrunq; ut illa ad inuicem. Quid enim refert id dubitare, quomodo ea, quæ eiusdem generis iudicat, aut contraria, ut album & nigrum? Sit igitur ut A, quod album, ad B, quod nigrum, sic C ad D, quare & permutatim. Si igitur,

tur C D vni insint, sic habebunt sicut & A B, idem quidem & vnum, esse autem non idem, & illud similiter. Eadem autem ratio est, & si A quidem dulce sit, B vero album. Formas igitur intellectuum in phantasmatibus intelligit.

¶ Et sicut in illis determinatum est ipsi persequendum & fugiendum, sic & extra sensum, cum in phantasmatibus fuerit, mouetur. vt sentiens signum face datum, quod ignis, communi cognoscit, videndo eum, qui se mouet, quod hostis est. aliquando autem its, que sunt in anima, phantasmatibus, aut intelligentiis, tanquam videns ratiocinatur, & deliberat futura ad presentia. ¶ Et, cum dixerit quod ibi iucundum

aut molestum, hic fugit aut persequitur, & omnino in actione est. Et quod sine actione est & verum & falsum, in eodem genere est cum bono & malo: sed ipso simpliciter, & aliquo differt.

¶ Quæ vero abstractione dicuntur, intelligit. Vt enim simum, secundum quod simum, non separatum: in quantum autem cauum si quis intelligeret actu, sine carne utique intelligeret, in qua cauum est: sic mathematica non separata, tanquam separata intelligit, cum intelligit illa.

¶ Omnino autem intellectus, qui secundum actum intelligit, res ipsa est. Vtrum autem contingat aliquid separatorum intelligere ipsum existente non separatum à magnitudine, an non, considerandum est posterius.

Caput Quintum. Animam quodammodo esse omnia, & rerum formas: ipsamque non sine phantasmatibus intelligere.

Nunc autem quæ de anima dicta sunt recapitulantes, dicamus iterum quod anima

Tex. 38.

Lapis nō est
in anima,
sed forma.

Manus est
instrumen-
tum instru-
mentorum.
vide. 4. de
partibus

Ani. ca. 10.

Tex. 39.

entia quodammodo est omnia. Aut enim sunt sensibilia ea, quæ sunt, aut intelligibilia. Est autem scientia quidē scibilia quodammodo, sensus autem sensibilia. Quomodo autē hoc sit, oportet inquirere. Secatur igitur scientia, & sensus in res, qui quidem potentia est, in eas, quæ sunt potentia: qui vero actu, in eas, quæ sunt actu. Animæ autem sensitivum, & id, quod scire potest, potentia hæc sunt: hoc quidem scibile, illud vero sensibile. Necessè est autem aut ipsas, aut formas esse. ipsas igitur non. nō enim lapis in anima est, sed forma. Quare anima sicut manus est. manus enim instrumentum instrumentorum: & intellectus forma formarum: & sensus forma sensibilium. ¶ Quoniam autē neque res vlla est præter magnitudines, ut videntur sensibilia separata, in formis sensibilibus intelligibilia sunt, & quæ in abstractione dicuntur, & quæcunque sensibilibus habitus, & passiones sunt. Et ob hoc qui non sentit aliquid, nihil utique addiscet, nec intelliget. Et, cum speculetur, necessè est simul phantasma aliquod speculari. phantasmata autem, velut sensibilia sunt, præterquam quod sunt sine materia. Est autem imaginatio, aliud à dictione & negatione. complexio enim intellectuum est verum, aut falsum. Primæ autem intellectiones, quo differunt ut nō phantasmata sint? An neq; hæc phantasmata sunt, sed non sine phantasmatibus?

Summa Secunda. De potentia Animæ motiva.

*Caput Primum. Redarguitur quædam anima
divisio: ac dubitatur quid id esse possit, quod
motu locali animal movet.*

Quon

Quoniam autem animalium anima **Tex. 40.**
 secundum duas definita est poten-
 tias, & discretiuo, quod + intelligen-
 tiæ opus est & sensus, & adhuc ipso

* *Diuisio*

mouere motu secundum locum: de
 sensu quidem & intellectu d'eterminata sint tot.
 De mouente autem quidnam sit animæ, specu-
 landum est, vtrum vna quædam pars ipsius sit
 separabilis aut magnitudine aut ratione, an
 tota anima. &, si pars aliqua, vtrum propria
 quædam sit præter consuetas dici & dictas, an
 harum vna aliqua.

¶ Habet autem dubitationem mox, quomo-
 do oporteat partes animæ dicere, & quot. Quo-
 dam enim modo infinitæ videtur, & non ex so-
 lum, quas dicunt quidam determinantes ratio-
 cinatiuam, & irascitiuam, & concupiscitiuam,
 alij autem eam, quæ rationem habet, & eam,
 quæ ratione caret. Secundum enim differentias,
 per quas has separant, & aliæ videntur esse
 partes, maiorem his distantiam habentes, de
 quibus & nunc quidem dictum est. Nutritiuæ,
 scilicet, quæ & plantis inest, & omnibus anima-
 libus. Et sensitiua, quam neque vt irrationabilē,
 neq; vt rationem habentem ponet quis vtique
 facile: Adhuc autem & imaginatiua, quæ ipso
 esse quidem ab omnibus alia est. ¶ Cui au-
 tem harum eadem, vel alia sit, habet multā du-
 bitationē, si quis ponat separatas partes animæ.
 Adhuc autem appetitiua, quæ & ratione, & po-
 tentia alia videbitur vtique esse ab omnibus. Et
 inconueniens vtique est hanc diuelli. in ratio-
 cinatiua enim volūtas fit, & in irrationabili cō-
 cupiscentia, & ira. Si autē tria sit anima, in vno-
 quoque erit appetitus. ¶ Et etiam de quo nunc

Tex. 41.

*Partes ani-
 ma quodā-
 modo infini-
 te videtur.*

Tex. 42.

Tex. 43.

sermo

sermo instabat, quid est mouens secundum locum animal? Motu enim secundum augmentum & decrementum, qui omnibus inest, quod omnibus inest, videbitur utique mouere, generatiuum, & nutritiuum. De respiratione autem & expiratione, & somno & vigilia posterius perspiciendum. habent enim & hæc dubitationem

Tex. 44.

¶ Sed de motu secundum locum, quid sit mouens animal secundum progressiuum motum, considerandum est. Quod igitur non sit nutritiua potentia manifestum est. Semper enim propter aliquid motus hic fit: & aut cum imaginatione, aut appetitu est. nihil enim non appetens, aut fugiens mouetur, nisi violentia. Amplius & plantæ utique motiue essent, & haberent aliquam partem instrumentalem ad motum hunc.

Tex. 45.

¶ Similiter autem neque sensitiuum. Multa enim sunt animalium, quæ sensum quidem habent, manentia autem, & immobilia sunt assidue. Si igitur natura neque facit frustra quicquam, neque deficit in necessariis, nisi in orbatis, & imperfectis: huiusmodi autem animalium perfecta, & non orbata sunt: signum autem est, quod generatiua sunt, & augmentum habent & decrementum: sit ut haberent utique & partes instrumentales progressionis. ¶ At vero neque ratiocinatum, & vocatus intellectus est mouens. Speculatiuus enim nihil speculatur agibile, neque dicit de fugiendo & persequendo quicquam. semper autem motus aut fugientis aut persequentis aliquid est. Sed neque cum speculatur aliquid huiusmodi, iam præcipit aut persequi aut fugere quemadmodum sæpe intelligit terribile aliquid, non iubet autem timere, sed cor mouetur. si autem delectabile, pars aliqua alia.

Tex. 46.

¶ Amplius

Natura nihil facit frustra. Id. inf. r. 60. & r. ca. 32. & 2. ca. 50. & 59.

¶ Amplius & præcipiente intellectu, & dicente ratio-
 cinatione fugere aliquid, aut persequi, non mouetur, sed secundum concupiscentiam agit, vt incontinens. Et omnino autem videmus quòd qui medendi artem habet, non medetur: tanquam aliud quippiam principatum obtineat, agendi per scientiam, sed non scientia. At vero neque appetitus huius motus dominus est. continentibus enim appetentes, & concupiscentes non operantur ea, quorum appetitum habent, sed sequuntur intellectum.

Caput Secundum. Quòd intellectus, ac voluntas causa sint localis motus in animalibus. Item quo pacto fiat iste motus.

Videntur autem duo hæc mouentia, aut appetitus, aut intellectus, si quis imaginationem ponat, vt intellectum quandam: multa enim præter scientiam sequuntur imaginationes. & in aliis animalibus non intellectio, neque ratio est, sed imaginatio. Vtraque ergo hæc motiua sunt secundum locum, intellectus, & appetitus. ¶ Intellectus autem, qui propter aliquid ratiocinatur, & qui actiuus est: differt autem à speculatiuo, sine. Et appetitus propter aliquid omnis est, cuius enim appetitus hic, id principium actiui intellectus, vltimum autem principium actionis est. Quare rationabiliter hæc duo videntur mouentia, appetitus, & intelligentia actiua, appetibile enim mouet: & propter hoc intelligentia mouet, quia appetibile principium ipsius est. ¶ Et imaginatio quoque cum moueat, non mouet sine appetitu. Vnum quid igitur mouens ipsum appetituum. si enim duo,

Tex. 48.

Tex. 49.
Intellectus
practicus dif-
fert à speculatiuo, sine.Vltimum
in intentione
est principium
in actione.Idem 2. phy
sic. tex. 1. q. 2.¶ Algorismus
Tex. 50.

Voluntas est appetitus.

intellectus & appetitus mouerent, secundum communem utiq; aliquam formam mouerent. nunc autem intellectus non videtur mouere sine appetitu, voluntas enim appetitus est. Cum autem secundum rationem mouetur, & secundum voluntatem mouetur, appetitus autem mouet præter rationem. concupiscentia enim appetitus quidam est.

Tex. 51. ¶ Intellectus igitur omnis rectus est: appetitus autem & imaginatio recta, & non recta. Vnde semper quidē mouet appetibile. sed hoc aut est bonum, aut apprensibile bonum. non omne autem, sed agibile bonum. agibile autem est, quod potest & aliter se habere.

Tex. 52. ¶ Quod igitur huiusmodi potentia animæ, quæ vocatur appetitus, mouet, manifestum est. Diuisis autem animæ partes, si secundum potentias diuidant & separent, valde multæ sunt, nutritium, sensitium, intellectuum, deliberatum, appetituum. hæc enim plus differunt abinuicem, quam concupiscentium & irascituum. ¶ Quoniam autem appetitus sunt contrarij adinuicem: hoc autem accidit cum ratio & concupiscentia contrariæ sunt, fit autem in temporis sensum habentibus (intellectus enim propter futurum retrahere iubet, concupiscentia autem propter præsens. videtur enim quod iam delectabile est, & simpliciter delectabile & bonum simpliciter, propterea quod non

Tex. 53. videtur futurum.) ¶ Specie quidem vnum erit mouens, appetituum in quantum appetituum, primum autem omnium appetibile (hoc enim mouet, & non mouetur, eò quod sit intellectum aut imaginatum) numero autem plura mouentia. Quoniam autem tria sunt, vnum quidem mouens,

In animalium motu
171a.

mouens, secundum autem, quo mouet, & tertium, quod mouetur. mouens autem duplex, aliud quidem immobile, aliud autem mouens & motum, est utriusque immobile quidem agibile bonum, mouens autem & motum appetituum (mouetur enim quod appetit, secundum quod appetit. & appetitus motus quidam est, aut actus) quod autem mouetur est animal, quo vero mouet instrumento appetitus, iam hoc corporeum est. Vnde in communibus animæ & corporis operibus considerandum est de ipsis.

¶ Nunc autem, ut in summa dicam, mouens instrumentaliter, ubi principium & finis idem. ut * commissura ossium. hic enim conuexum & concuum: hoc quidem finis, illud vero principium. Vnde aliud quidem quiescit, aliud vero mouetur: ratione quidem diuersa existentis, magnitudine vero inseparabilia. omnia enim pulsu & tractu mouentur. Quapropter oportet, sicut in circulo, manere aliquid, & hinc incipere motum.

Tex. 55.

* γιγνησκον
σμός,
cardo.

Caput Tertium. Quid sit mouens in imperfectis animalibus: & quomodo eis insit.

Omnino igitur, sicut dictum est, in quantum animal appetituum est, sic sui ipsius motuum est. appetituum autem non sine imaginatione: imaginatio autem omnis aut rationalis est, aut sensitua: hac igitur & alia animalia participant. Considerandum autem & de imperfectis quid est mouens, quibus sensus solum inest tactus, utrum contingat imaginationem inesse his, aut non, & concupiscentiam. Videtur enim dolor, & voluptas inesse. si autem hæc, & concupiscentiam inesse necesse est. Imaginatio autem quomodo utriusque inest? An sicut mouens

Tex. 56.

*In animalibus imperfe-
ctis est inde-
terminata
imaginatio.* tur, indeterminate, & hæc insunt quidem, inde-
terminata autem insunt.

Text. 57. ¶ Sensitiua igitur imaginatio, sicut dictum est,
& in aliis animalibus inest. Deliberatiua autem
in rationalibus. Vtrum enim agat hoc, an hoc,
iam rationis est opus, & necesse est vno mensu-
rare. maius enim persequitur. quare potest vnus
ex pluribus phantasmatis facere. Et causa
hæc est, quod opinionem non videtur habere,
quoniam eam, quæ est ex syllogismo, non ha-
bet. hæc autem illam. Quia propter deliberati-
uum non habet appetitus. Vincit autem aliquan-
do, & mouet voluntatem, aliquando autem illa
hunc, sicut sphaera, appetitus appetitum, cum in-
continentia facta est. natura autem semper su-
perior principalior est, & mouet, adeo vt tribus
rationibus iam moueatur. ¶ Scientificum au-
tem non mouet, sed manet. Quoniam autem
existimatio & ratio, hæc quidem ipsius vniuer-
salis est, illa vero ipsius singularis (illa enim di-
cit quod oportet talem tale agere, hæc autem
quod hoc tale, & ego quidē talis) iā hæc mouet
opinio, non ea, quæ vniuersalis, aut vtraque: sed
illa quidem quiescens magis, hæc autem minime.

*Natura su-
perior princi-
palior est.*

Text. 58.

*Summa Tertia. Quæ Anima potentia quibus ani-
mati necessario insint.*

*Caput Primum. Nutritiuam animam omne viuens
necessario habere: sensum vero tactus ipsum ani-
mal: atq; etiam gustum, cum sit tactus quidam.*

Text. 59.

Nutritiuam igitur animam necesse
est habere omne, quodcunq; viuit
& animā habet, à generatione vsq;
ad corruptionem. Necesse est enim
quod genitum est augmentum ha-
bere,

berē, & statum, & decrementum: hæc autem sine alimento est impossibile. necesse est igitur inesse nutritivam potentiam in omnibus, quæ augmentantur, & diminuuntur.

¶ Senium autem non est necesse in omnibus viventibus. Neque enim ea, quorum corpus simplex est, contingit habere tactum, neque sine hoc possibile est esse vllum animal, neque quæcunque non sunt susceptiva formarum sine materia. Animal autem necesse est sensum habere, si nihil frustra facit natura. omnia enim, quæ natura fiunt, propter aliquid sunt, aut casus sunt eorum, quæ sunt propter aliquid. Si igitur omne progressivum corpus non habeat sensum, corrumpetur utique, & ad finem non perveniet, qui est naturæ opus. Quomodo enim aletur? manentibus enim inest hoc, vnde nata sunt.

Tex. 60.

Natura nihil frustra facit. Idem supra. s. 45.

*συμπεριλαμβανεται

Tex. 61.

¶ Non est autem possibile, ut corpus habeat quidem animam, & intellectum discretivum, sensum autem non habeat, non mansivum existens, generabile autem. at vero neque ingenerabile. † Quare enim non habebit? aut enim anima melius erit, aut corpori. Nunc autem neutrum est. illa enim non magis intelligi, hoc autem nihil erit magis propter illud.

† a. l. Quare enim habebit?

¶ Nullū ergo corpus non manens habet animā sine sensu. At vero, si habet sensum, necesse est corpus esse, aut simplex, aut mixtum. Impossibile autem est esse simplex. tactum enim non habere. est autem necesse hunc habere.

Tex. 62.

¶ Hoc autem ex his manifestum. Quoniam enim animal corpus animatum est: corpus autem omne est tangibile: tangibile autem quod sensibile tactu: necesse est & animalis corpus tactivum esse, si debeat conservari animal. Abij

Tex. 63.

enim sensus per alia sentiunt, vt olfactus, visus, auditus. tangens autem, nisi habeat sensum, non poterit hæc quidem fugere, illa autem accipere. Si vero hoc, impossibile est saluari animal. Quapropter & gustus est vt tactus quidam. alimenti enim. alimentum autem corpus tangibile.

Tex. 64. ¶ Sonus autem, & color, & odor non alunt, neque faciunt augmentum aut decrementum. Quamobrem & gustum necesse est tactum esse quendam, quia tangibilis & nutritiui sensus est. Hi igitur necessarij sunt animali. atque manifestum est quòd non est possibile sine tactu animal esse. Alij autem. propter bonum, & generi animalium iam non cuiusq; sed cuidam, vt progressiuo, necesse est inesse. si enim debeat saluari, non solum oportet tangendo sentire,

Tex. 65. sed & eminus. ¶ Hoc autem erit, si per mediū, sensitiuum fuerit, eò quòd illud quidem à sensibili patitur & moueatur, ipsum autem ab illo. Sicut enim mouens secundum locum vsque ad permutationem facit, & pellens alterum facit vt pellat, & est per mediū motus, & primum quidem mouens pellit & non pellitur, vltimum autem solum pellitur & non pellit, medium autem vtraque, multa autem media, sic in alteratione, præterquàm quòd manens in eodem loco alterat. Vt si quis in ceram tinxerit, vsque ad id mota est, quo vsque tinxit. lapis autem nihil. sed aqua vsque procul. aër autem ad plurimum mouetur, & agit, & patitur, si maneat, & vnus sit. Vnde & de refractione est melius, quàm visum egredientem refrangi, aërem pati à colore, & figura, vsquequo sit vnus. in læui autem est vnus. Quapropter iterum hic visum mouebit, si sicut utiq; si ceræ sigillū ad finem vsq; succederet.

Caput

*Caput Secundum. Animalū corpus simplex esse mi-
nime posse: cū sensus tactus sit ei necessarius, alij
vero sint ad bene esse.*

Quod autem impossibile sit simplex esse ani- Tex. 66.
malis corpus, manifestum est. dico au-
tem, ut igneum, aut aëreum. Sine enim tactu
nullum contingit alium sensum habere. corpus
enim animatum omne tactuum, sicut dictum
est. Alia autem, præter terram, sensoria quidem
utique fiunt, omnia autem per aliud sentiendo
faciunt sensum, & per medium. tactus autem est
in tangendo ipsa: quæ propter & hoc nomen ha-
bet. At tamen & alij sensus tactu sentiunt, sed per
alia: hic autem videtur solus per seipsum. Quare
huiusmodi elementorum nullum utique erit
corpus animalis. Neque itaque terrenum. om-
nium enim tangibilem tactus est sicut medie-
tas. & susceptivum est sensorium, non solum
differentiarum, quæcunque terræ sunt, sed & ca-
lidi, & frigidi, & aliorum omnium tangibilem.
Et propter hoc ossibus, & capillis, & huiusmodi
partibus non sentimus, quia terræ sunt. Et plan-
tæ etiam ob hoc nullum habent sensum, quia
terræ sunt. Sine autem tactu nullum possibile
est alium esse: hic autem sensus non est neque
terræ, neque vllius alius elementorum.

*Quare pla-
ntæ nullū ha-
bent sensum.*

Manifestum est igitur quod necesse est hoc Tex. 67.
solo priuata sensu animalia mori. neque enim
hunc possibile est habere non animal existens,
neque, cū sit animal alium habere necesse est,
præter hunc. Et propter hoc quidem alia sensi-
bilia exuperantiis non corrumpunt animal, ut
color, & odor, & sonus: sed solum sensus, nisi se-
cundum accidens. puta si simul cum sono pulsio

fiat & ictus, & à visis & odore alia moueantur,
 quæ tactu corrumpunt, & sapor quoque, secun-
 dum quòd accidit simul tactuum esse, sic cor-
 rumpit. Tangibilem autem exuperantia, vt cal-
 lidorum, & frigidorum, & durorum corrumpit
 animal. ¶ Omnis enim sensibilis exuperantia
 corrumpit sensum, quamobrem & tangibile ta-
 ctum hoc autem determinatum est ipsum ¶ vi-
 uere sine enim tactu demonstratum est quòd
 impossibile est animal esse. Quocirca tangibi-
 lium exuperantia non solum corrumpit sensum,
 sed & animal, quia necesse est solum habere
 hunc animal. Alios autem sensus habet animal,
 sicut dictum est, non vt sit, sed vt bene sit. Vt vi-
 sum, quia in aère & aqua, vt videat, omnino au-
 tem, quia in perspicuo. Gustum autem, propter
 iucundum, atque molestum, vt sentiat id,
 quod in alimento, & concupiscat, &
 moueatur. Auditum autem, vt si-
 gnificetur aliquid ipsi. Lin-
 guam autem, vt signi-
 ficet aliquid
 alteri.

*

Librorum Trium de Anima finis.

ARIST

† Unus co.
 legit ani-
 mal.

ARISTOTELIS

STAGIRITAE, PE-
RIPATETICORVMPrincipis de Sen-
su, & Sensi-
libus.

Caput Primum. Quae partes anima communes dicantur, de quibus Naturalis habet considerare: Quomodo singuli sensus animalibus insint.

Quoniam autem de anima secundum seipsam determinatum est prius, & de virtutum qualibet secundum partem ipsius, consequens est facere considerationem de animalibus, & vitam habentibus omnibus, quae sunt propriae, & quae communes operationes eorum. Quae igitur dicta sunt de anima subiiciantur, de reliquis autem dicamus, & primum de primis. Videntur autem ^{maxima} & communia, & propria animalium communia esse, & corporis, & animae, puta sensus, & memoria, & ira, & desiderium, & omnino appetitus: & ad haec voluptas, & dolor. etenim haec ferè insunt omnibus animalibus. Ad haec autem, haec quidem omnium sunt vita participantium communia, haec vero animalium quibusdam. Existunt autem horum maxime,

*Naturalis
est de sani-
tate, & in-
firmitate
prima co-
gnoscere pri-
cipia.*

quatuor coniugia numero sola, velut vigilia & somnus, & iuventus & senectus, & expiratio & respiratio, & vita & mors. De quibus confyderandum est, quid est vnumquodque eorum, & propter quas causas accidunt. Naturalis autem & de sanitate, & infirmitate prima cognoscere principia. nec enim sanitatem, nec infirmitatem possibile fieri carentibus vita. Quare ferè Naturalium plurimi, & Medicorum, qui magis philosophice artem prosequuntur, illi quidem finiunt ad ea, quæ de Medicina, hi vero ex iis, quæ de natura, incipiunt quæ de Medicina. Quod autem omnia dicta communia sint animæ & corpori, non immanifestum est. Omnia enim hæc quidem cum sensu accidunt, hæc vero per sensum. Quædam autem, hæc quidem passiones huius existunt, hæc vero habitus: hæc autem custodia & conseruationes, hæc vero corruptiones & priuationes. Sensus autem, quod per corpus fit animæ, manifestum & per rationem, & absq; ratione. Sed de sensu, & ipso sentire quid sit, & quare accidit animalibus hæc passio, dictum est prius in iis quæ de Anima. Animalibus autem, qua animal est vnumquodque, necesse est inesse sensum. per hoc enim determinamus animal esse, & non animal. Proprie autem secundum vnumquodque tactus, & gustus insequitur omnia animalia necessario. tactus quidem, propter dictam causam in iis, quæ de Anima: gustus vero propter alimentum. iucundum enim diuiscit ipse & molestum circa eicam, ita vt hoc quidem iugiat, illud autem prosequatur. & omnino sapor est gustatiua partis passio. Sensus autem, qui per exteriora, gradientibus ipsorum insunt: quemadmodum odoratus, auditus, visus

*De singulis
sensibus.*

*† a. l. nutri-
tina.*

visus

visus omnibus qui lem habentibus causa salutis
 insunt, vt præsentientia prosequantur alimen-
 tum, mala autem & corruptiua fugiant. Haben-
 tibus autem & prudentiam eius, quod boni gra-
 tia. multas enim annuntiât differentias, ex qui-
 bus contemplabilium aduenit prudentia, & agi-
 bilium. Horum autem ipsorum ad necessaria
 quidem vitæ melior est visus & secundum se,
 ad intellectum autem secundum accidens au-
 ditus. Multas enim differentias & omnimodas
 visus annuntiat potentia, quia omnia corpora
 colore participant: ita vt & communia maxime
 per hunc sentiantur. Dico autem communia, fi-
 guram, magnitudinem, motum, quietem, nume-
 rum. Auditus autem soni tantum differentias,
 paucis autem & eas, quæ vocis. Secundum vero
 accidens ad prudentiam auditus plurimâ con-
 fert partem. sermo enim audibilis existens cau-
 sa est disciplinæ, non secundum se, sed secun-
 dum accidens. ex nominibus enim constat. no-
 minum vero vnum quodque * nota est. Quare à
 natiuitate priuatorum utroq; sensu prudentio-
 res sunt cæci mutis & surdis. De virtute itaque,
 quâ habet sensuum vnusquisq;, dictum est prius.

*Vide pro
 hoc in proœ
 mio Meta.*

* οὐ μὲν
 λον.
*Cæci mutis
 ac surdis sa-
 pientiores.*

*Caput Secundum. De sensorii, ex qua consistit ma-
 teria, opinioniones tum aliorum, tum vero propria:
 & in qua etiam corporis parte ipsa sint con-
 situta.*

IN quibus autem nati sunt fieri corporis sen-
 soriis, aliqui quidem quærunt secundum ele-
 menta corporum: non potentes autem ad qua-
 tuor quinque existentes conducere, hæsitant
 de quinto. Faciunt autem omnes visum ignis,
 quia

*Opinio pe-
 nens igne in
 oculo prædo-
 minari.*

quia passionis cuiusdam ignorant causam. cum enim constringitur, & mouetur oculus, videtur ignis lucere. Hoc autem in tenebris natum est accidere, aut palpebris superuelatis. fit enim & tunc in tenebris. Habet autem dubitationem hoc & aliam: Si enim non est latere sentientem, & videtem visibile quiddam, necesse erit se videre oculum, quare ergo quiescente illo, hoc non accidit? Causa autem huius, & dubitationis, & putandi ignem visum esse, hinc sumenda. Latuia enim in tenebris nata sunt fulgere, non tamen lucem facere, oculi autem vocatum nigrum, & medium læue apparet. Apparet autem hoc, cum mouetur oculus, quia accidit quasi duo fieri vnum, hoc autem celeritas facit motus, ita vt videatur aliud esse videns & visum. Quare etiam non fit, nisi celeriter, & in tenebris hoc accidat, læue enim in tenebris natum est fulgere, quemadmodum quorundam piscium capita, & sepia atramentum, & lente cum mouetur oculus, non accidit vt videatur simul duo & vnum esse videns & visum. Illo autem modo ipse seipsum videt oculus, quemadmodum & in refractione. Quoniam, si ignis esset, vt dicit Empedocles, & in Timæo scriptum est, & accideret videre exeunte, quemadmodum ex laterna, lumine, quare non & in tenebris videret vtique visus? Dicere autem quod extinguitur in tenebris egrediens, sicut Timæus dicit, vanum est omnino. Quæ enim extinctio luminis est? extinguitur enim aut humido, aut frigido calidum, & siccum, qualis esse videtur, qui in carbonibus ignis, & flamma, quorum neutrum in lumine apparet existens. Si igitur inest quidem, sed propter debilitatem latet nos, oportebat per diem

Improbatio.

Propter quid motu oculo duo apparent vnum.

Virtus visio fiat extra mittendo.

Platonis opinio.

diem & aqua extingui lumen, & in glacie maxime fieri tenebras, flamma enim, & ignita corpora patiuntur hoc. Nunc autem nihil tale accidit. Empedocles autem videtur existimare, *Empedoclis opinio.* aliquando quidem exeunte lumine, sicut dictum est prius videre, ait enim:

Ut, quādo quis progressum meditās praparet lucernā.

Hyemalem per noctem ignis lumen ardentis.

Adaptans omnium ventorum prohibitrices laternas:

Ha ventorum quidem spiritum dispergunt flantium.

Lumen autem extra disiliens, quantum magis expansum fuerit.

Illustrat pavementum indomitū radiis.

Sic quod in membranā coërentum antiquum lumen

Subtilibus velaminibus diffunditur per circulatam pupillam.

Ha autem aqua quidem profundum repellunt circumfluens.

† *Lumen autem extra disilit, quantum magis expansum fuerit.* † *Ignis*

Aliquando quidem sic videre ait, aliquando autem defluxibus iis, qui ab iis, quæ videntur.

Democritus autem quod quidem aquam esse dicit, bene dicit: quod autem putat ipsum videre esse ipsam imaginem, non bene. *Democriti opinio.* Hoc enim

accidit, quoniam oculus lævis est, & est, non illo, sed in vidente, passio enim refra&io est. Sed

omnino de apparētibus, & de refractione nondum ipsi manifestum erat, vt videtur. Incon-

gruum autem & non succurrisse ipsi, vt dubitaret, quare solus oculus videt, nullum autem

aliorum, in quibus apparent simulacra. Quod igitur visus est aquæ, verum quidem, non ta-

men accidit ipsum videre, secūdam quod aqua est, sed secūdam quod perspicuum, quod & aëri-

Quomodo aqua in oculo dicitur.

com

commune est. Sed magis seruabilis est aqua aëre, & magis susceptibilis, quare pupilla & oculus aquæ sunt. Et hoc est in ipsis operibus manifestum, videtur enim aqua quod defluit, cum corumpuntur oculi, & in omnino nouiter formati claritate excedens, & splendore. Et album oculi in sanguine præditis piugue, & crassum, quod propter hoc est, vt permaneat humidum inconcretile. Et ideo corporis minime est rigens oculus. nullus enim vnquam, quod intra palpebras est, rigit. Animalium vero exanguium duræ pellis sunt oculi, & hoc facit protectionem. Irrationabile vero omnino est, exente quodam, visum videre, & aut extendi vsq; ad astra, aut quadantenus prodeuntem coniungi, sicut quidam dicunt. Isto enim melius est in principio coniungi oculi. Sed & hoc stultum. quid enim est coniungi lumen lumini, vel quomodo hoc possibile esse? non enim quodlibet coniungitur cuilibet. Et interius exteriori, quomodo? membrana enim inter est. Quod igitur sine lumine impossibile est videre, dictum est in aliis. Sed siue lumen, siue aër est, quod est inter rem visam & oculum, motus, qui per ipsum, facit videre. Et rationabiliter, quod interius aquæ est. aqua enim perspicua est. Videtur autem sicut exterius non sine lumine, ita & interius. Perspicuum igitur oportet esse, atque necesse est aquam esse, quia non est aër. non enim in ultimo oculi anima, aut animæ sensorium est, sed manifestum quod interius. Quare necessario perspicuum est, & receptiuum luminis, quod interius oculi. Et hoc etiam in his, quæ accidunt, manifestum. iam enim quibusdam vulneratis in bello iuxta tépora, ita vt abscissi essent mea-

tus oculi, accidit fieri tenebras, sicut lucerna extincta, eò quòd, quasi laterna quædam, abscissum fuit perspicuum, & vocata pupilla.

Quare, si quidem in his accidit, sicut dicimus, manifestum quòd, si oportet secundum hunc modum attribuere, & assignare vnumquodque sensorium vni elementorum, oculi quidem visuum àque existimandum, aëris vero sonorum sensituum. ignis autem odoratum. Quod enim actu odoratus, hoc potentia odoratum est. sensibile enim facit agere sensum, quare necesse est existere ipsum potentia prius. Odor vero fumosa euaporatio est, fumoia autem euaporatio ab igne. Quapropter & circa cerebrum loco odoratus proprium sensorium est. potètia enim calida frigida materia est. Et oculi generatio eundem habet modum, à cerebro enim constat oculus, cerebrum autem frigidissimum, & humidissimum partium corporis est. Tactuum autem terræ. Gustatiuum vero species quædam tactus est. Et ideo, iuxta cor sensorium est ipsum, scilicet gustus & tactus. cor enim oppositum est cerebro, & est calidissimum partium. Et de sensitiuis quidem partibus corporis hoc modo sit determinatum.

*Quomodo
elementa sen-
sibilia exte-
rioribus pro-
portionantur.*

*Sensoriū gu-
stus, & tan-
tus est in-
tra cor.*

Caput Tertium. De coloris essentia, colorum generatione, atque missione.

DE sensibilibus autem iis, quæ secundum vnumquodque sensorium, vt dico colore, & sono, & odore, & sapore, & tactu, vniuersaliter dictum est, quæ actio ipsorum in iis, quæ de Anima, & quid ipsum operari secundum vnumquodque sensoriorum: quid autem oporteat dicere

cere quodlibet eorum, scilicet quid color, quid
 sonus, quid odor, quid sapor, similiter, & de ta-
 ctu, considerandum est, & primum de colore.
 Est igitur vnumquodque dupliciter dictum,
 hoc quidem actu, hoc autem potentia. Quod
 igitur actu color est & sonus, quomodo est idem
 vel aliud iis, qui secundum actum, sensibus, vt
 visioni & auditioni, dictum est in iis, quæ de
 Anima, quid autem vnumquodque eorum exi-
 stens faciet sensum & actum, nunc dicamus.
 Quemadmodum igitur dictum est de lumine in
 illis, quod sit color perspicui secundum acci-
 dens, quâdo enim inest aliquid igneum in per-
 spicuo, præsentia quidem illius lumen est, pri-
 uatio vero tenebræ. Quod autem dicimus per-
 spicuum, non est proprium aëris vel aquæ, nec
 alicuius sic dictorum corporum, sed est quæ-
 dam communis natura & virtus, quæ separata
 quidem non est, in his vero est & in aliis cor-
 poribus, in his quidem magis, in illis vero mi-
 nus. Quemadmodum ergo & corporum necesse
 est aliquid vltimum esse, & huius. Luminis igitur
 natura in indeterminato perspicuo est,
 ipsius autem, quod in corporibus, perspicui vlti-
 mum quod quidem erit vtique aliquid, palam
 est, quod autem hoc sit color, ex accidentibus
 manifestum. Nam color aut in extremitate, aut
 extremitas est. Vnde & Pythagorici superficiem
 colorem vocabant. est enim in corporis extre-
 mitate, sed nõ est extremitas corporis, sed ean-
 dem naturam oportet existimare, quæ exterius
 coloratur & interius. Videntur autem aër, &
 aqua colorata. etenim † aura tale est. Sed ibi
 quidem, quoniam in indeterminato accidit,
 non eundem colorem habet accedentibus prope,
 & pro

† Splendor

& procul, nec aër, nec mare. In corporibus vero, nisi continens faciat transmutationem, determinata est & apparentia coloris. Manifestum igitur, quòd idem & ibi & hîc susceptivum coloris est. Perspicuum ergo, secundum quòd inest corporibus, inest autem plus aut minus, in omnibus colore facit participare. Quoniam autem in extremitate color, huius utique extremitas aliqua erit. Quare color utique erit, perspicui in corpore determinato extremitas. Et ipsorum etiam perspicuorum, puta aquæ, & si quid aliud tale, & quibuscunque videtur aliquis color proprius inesse, secundum extremitatem similiter omnibus inest. Est ergo inesse in perspicuo hoc, quod quidem & in aère facit lumen, est autem non, sed privatum esse. Quemadmodum igitur ibi hoc quidem lumen, illud vero tenebræ, ita & in corporibus innascitur album & nigrum. De aliis autem coloribus, tam diuidentes quot modis contingit fieri, dicendum. Contingit enim & si secus inuicem ponantur album & nigrum, ita quòd vnumquodque eorum sit inuisibile propter paruitatem, quod autem ex ambobus visibile sic fieri. hoc enim neque album potest videri, neque nigrum. Quoniam autem necesse est habere quidem quendam colorem, neutrum autem horum possibile est, necesse est mistum quendam esse, & speciem quendam coloris aliam. Est ergo sic existimare plures colores esse, quàm album & nigrum. Multos autem proportionem, tria enim ad duo, & tria ad quatuor, & secundum alios numeros, est secus inuicem iacere. Alios autem omnino secundum nullam proportionem, sed secundum excessum quendam, & def-

Definitio coloris.

Cum incommensurabilem. Et eodem utique modo hos habere consonantiis, in numeris enim proportionatissimis colores, quemadmodum ibi consonantias, eos esse, qui delectabilissimi colorum videntur, veluti purpureus & puniceus, & pauci quidam tales, propter quam quidem causam & consonantiæ paucæ, qui autem non in numeris, alios colores. Vel etiam omnes colores in numeris esse, hos quidem ordinatos, illos autem inordinatos. & hos ipsos, quando non puri sunt, quia non sunt in numeris, tales fieri. Vnus igitur modus generationis colorum, hic est. Vnus autem, apparere ¶ per inuicem, quemadmodum interdum pictores faciunt, alterum colorem super alterum manifestiorem superponentes: quemadmodum quando in aqua, vel in aëre volunt aliquid facere apparere: & quemadmodum Sol secundum se quidem albus videtur, per caliginem vero & fenum puniceus apparet. Multi autem & sic erunt colores, eodem modo prius dicto. proportio enim erit utique quædam eorum, qui in superficie, ad eos, qui in profundo. Quidam autem & omnino non sunt in proportione. Dicere autem, sicut Antiqui, defluxionem esse colorem, & videri propter talem causam, incongruum. omnium enim per tactum necesse ipsis, facere sensum. Quare mox melius est dicere, eò quòd mouetur intermedium sensus à sensibili, fieri sensum, quàm tactu & defluxionibus. In his igitur, qui secus inuicem ponuntur, necesse est sicut magnitudinem accipere inuisibilem, ita & tempus insensibile, ut lateant motus peruenientes, & vnus putetur esse, propterea quòd simul appareant. Hic autem nulla necessitas, sed qui in su-
 perfi

† alium per
 alium

perficie color immobilis existens, & motus à supposito, non similem faciet motum, quapropter alius apparebit, & nec albus nec niger. Quare, si non contingit vllam magnitudinem esse inuisibilem, sed quamlibet ab aliqua distantia visibilem, & hæc quænam vtique erit colorum mistio? Et illo etiam modo nihil obstat, quin appareat quidam color communis eis, qui procul. Quòd enim non est vlla magnitudo inuisibilis, in iis quæ posterius, considerandum est. Si autem est mistio corporum, non solum secundum hunc modum, secundum quem putant quidam, eorum, quæ secus inuicem ponuntur, minimorum, immanifestorum autem nobis per sensum, sed totaliter omniquaque, sicut in eis, quæ de mitione, dictum est vniuersaliter de omnibus. Illo enim modo miscentur hæc solum, quæcunque contingit diuidere ad minima, quemadmodum homines, equos, aut feminas: hominum enim homo minimum est, equorum vero equus. quare horum secus inuicem positione, multitudo mista est simul vtrorumque, hominem vero vnum vni equo non dicimus mistum esse. Quæcunque vero non diuiduntur ad minimum, horum non contingit mitionem fieri secundum hunc modum, sed eò quòd mista sint omniquaque, quæ quidem & maxime misceri nata sunt. Quomodo autem hoc fieri possibile est in eis, quæ de mitione, dictum est prius. Sed quæ necessitas eorum, quæ miscentur & colores misceri, manifestum est, & hanc causam esse principalem, cur multi sunt colores, sed non supernationem, nec secus inuicem positionem. non enim procul quidem, prope autem nõ videtur vnus eorum, quæ

*An corpora
sit mistio*

miscetur color, sed vndecunque. Multi autem erunt colores, quoniam multis contingit proportionibus misceri sibi inuicem ea, quæ miscentur. & hi quidem in numeris, hi autem secundum excessum solum, & alia eodem modo, quo quidem in secus inuicem positis coloribus, aut supernatantibus contingit dicere. Et de his quidem quæ miscentur & in aliis determinatum est. Qua verò de causa species colorum terminatæ & non infinitæ, & saporum, & sonorum, posterius † considerandum. Quid igitur sit color, & qua de causa multi sint colores, dictum est. De sono autem, & voce prius in iis, quæ de anima, dictum est.

† a. l. dicimus

Caput Quartum. De saporis essentia, saporum generatione, mixtione, ac speciebus. Antiquorumque increpatio de sensibilibus.

Manifestius est saporum genus quam odorum.

DE odore verò, & sapore nunc dicendum. ferè enim eadem est passio. non in eisdem autem est vtrunque eorum. Manifestius autem est nobis saporum genus, quàm odoris. Huius autem causa, quoniam pessimum habemus aliorum animalium odoratum, & ipsorum sensuum, qui in nobis, tactum verò certissimum aliorum animalium, gustus verò tactus quidam est. Aquæ igitur natura vult insipida esse. Necessè autem est vel in seipsa aquam habere genera saporum insensibilia propter paruitatem, secundum quod Empedocles dicit: vel materiam talem inesse veluti omniseminatium saporum. & omnia quidem ex aqua fieri, alia autem ex alia parte: vel nullam habente differentiam aqua facientem causam esse, ac si calidum.

*Empedoclis opinio.
Democriti & Anaxagora opinio.*

& So

& Solem dicat quis. Horum autem, sicut Empedocles dicit, multum a pertum mendacium. Videmus enim transmutari à calore saporés, si auferantur ea, quæ circa fructum ad Solem, & igniantur, tanquam non eò quòd ab aqua trahant tales factos esse, sed in ipso quod circa fructum transmutari: & resudantes propter tempus austeros è dulcibus, & amaros, & omnimodos fieri: & cum decoquantur in omnia saporum genera, vt ita dicam, transmutari. Similiter autem & omnifeminarij materiam esse aquam impossibile. ex eodem enim videmus, sicut ex esca factos alios saporés. Restat igitur, eò quòd patitur aliquid aqua, transmutari. Quòd igitur non à calidi solum virtute accipit hanc virtutem aqua, quam dicimus sapore, manifestum est: subtilissimum enim omnium humorum aqua est, & ipso etiam oleo, sed preterditur oleum plus quam aqua propter viscositatem, aqua autem fragilis est, quare & difficilius est seruasse aquam in manu, quam oleum. Quoniam autem calescens aqua non apparet crassari ipsa sola, manifestum est quòd alia quædam vtique erit causa, saporés enim omnes crassitudinem habent magis: calidum autem est concausa. Apparent autem saporés, quicunque in his, quæ circa fructus, hi existentes & in terra. Quare multi antiquorum † Physiologorum dicunt talem esse aquam, per quam cunque terram transeat. Et hoc manifestum est in salis aquis maxime, sal enim quædam terræ species est, quare quæ per cinerem colantur amarum existentem; amarum faciunt saporém. Sunt quoque fontes multi, hi quidem amari, illi vero acidi, alij autem omnimodos habent saporés

*Improbatio
Empedoclis*

*Improbatio
Anaxagora & Democriti.*

Causa saporum secundum Arist. † Natura interpretum. Sal quædam species est terra.

alios. Rationabiliter itaque in terra nascētibus fit saporum genus maxime, pati enim natum est humidum, quemadmodum & alia, à contrario, contrarium autem siccum. Quare & ab igne patitur quid, sicca enim ignis natura. Sed proprium ignis calidum est, terræ vero siccum: sicut dictum est in iis, quò de elementis. Qua igitur ignis, & qua terra, nihil natum est agere vel pati, nec aliud quicquam: qua autem inest contrarietas in eis, hac omnia agunt & patiuntur. Quemadmodum ergo qui lauant in humido colores & saporos, talem faciunt se habere aquam, sic & natura siccum & terreum, & per siccum & terreum colans, & mouens calida, quale quid humidum facit. Et hoc est sapor, facta à dicto sicco passio in humido, gustus, qui secundum potentiam, alteratiua in actum. ducit enim sensitium ad hoc, potentia præexistens. non enim vt discere, sed vt speculari, est sentire. Quòd autem non cuiusque sicci, sed nutritiuū saporos aut passio sunt, aut priuatio, oportet sumere hinc, quòd nec siccum absque humido, nec humidum absque sicco, alimentum enim ipsis animalibus nullum eorum est, sed mistum: neque ipsis plantis, sed mistum. Et sunt eius qui offertur cibi animalibus tangibilia quidem sensibilia, augmentum facientia & decrementum. Horum enim causa, secundum quòd calidum, aut frigidum id, quòd offertur. hæc enim faciunt & augmentum & decrementum. Nutrit autem, secundum quòd gustabile id, quòd offertur. omnia enim nutriuntur dulci, vel simpliciter, vel mistim. Oportet igitur de his determinare in iis, quæ de Generatione & Corruptione, aunc autem, quantum necesse, tetigisse ipsa.

Cali

*Saporis de-
finitio.*

*Omnia nu-
triantur vel
dulci simpli-
citer, vel mi-
stim.*

Calidum enim augmentat, & struit nutrimentum; & leue quidem attrahit: amarum autem & salsum relinquit propter grauedinem. Quod itaque facit in exterioribus corporibus exterior calor, hoc, qui in natura, internus animalium & plantarum. quapropter nutriuntur dulci. Commiscentur autem alij sapes ad cibum eodem modo salso & acido, pro condimento. haec autem, propterea quod retrahunt: eò quod nimis nutritiuum sit dulce, & supernatatiuum. Quemadmodum autem colores ex albi & nigri mistione sunt, ita & sapes ex dulci & amaro. Et secundum proportionem etiam, eò quod magis vel minus vnusquisque est, siue secundum numeros quosdam mistionis & motus, siue & indeterminate. Qui autem delectationem faciunt misti, hi in numeris solum. Pinguis ergo sapor ipsius dulcis est. amarum verò & salsum ferè idem sunt. acris vero & austerus, & acerbus, & acidus in medio. Ferè enim æquales saporum species, & colorum sunt. Septem enim vtrinque species, si quis ponat, sicut rationabile est, liuidum nigrum quid esse. Relinquitur enim flauum quidem albi esse, quemadmodum & pingue est dulcis. Puniceum vero, & purpureum, & viride, & ceruleum in medio albi & nigri. alij vero misti ex his. Et quemadmodum nigrum priuatio est albi in perspicuo, ita amarum & salsi in dulcis in nutritiuo humido. Quare & cinis combustorum amarus, omnium. exhalatum enim est ex ipsis potabile. Democritus autem, & plurimi Physiologorum, quicunque dicunt de sensibus, incongruissimum quid faciunt. omnia enim sensibilia tangibilia faciunt. Et tamè, si hoc taliter se

Caloris proprietat.

* *au^ule-
aw^ucy.*

*Democriti,
ac aliorum
improbatio.*

Circa sensibile propriū non est deceptio, sed circa commune.

habet, manifestum est quòd & aliorum sensuum vnusquisque tactus quidam est. hoc autem quòd sit impossibile, non difficile est discernere. Amplius autem communibus sensuum omnium vtuntur quasi propriis. magnitudo enim & figura, & asperum & læue, amplius autem acutum & obtusum, quod in molibus, communia sunt sensuum. & si non omnium, saltem visus & tactus. Quare & de his decipiuntur, de propriis autem non decipiuntur, velut visus de colore, & auditus de sonis. Quidam autem propria ad ista reducunt; quemadmodum Democritus. Nam album quidem & nigrum, hoc quidem asperum dicit esse, hoc vero læue. ad figuras autem reducit saporis. quāuis aut nullius, aut magis visus est communia cognoscere. Si ergo gustus magis, minima igitur certissimū sensus est discernere circa vnumquodque genus. quare oportebat gustum, & alia communia sentire maxime, & aliarum etiam figurarum esse maxime iudicatum. Amplius sensibilia quidem omnia habent contrarietatem. velut in colore, nigro album, in saporibus dulci amarum. Figura autem figuræ non putatur esse contraria. cui enim ex multangulis circumferibilis contraria est? Amplius & figuris existentibus infinitis, necesse & saporis esse infinitos. quam enim ob causam hic quidem saporum sensum faciet, hic vero non faciet? De sapore igitur, & gustabili dictum est. aliarum nanteque passionum saporum propriam habent considerationem in Physiologia de plantis.

Capitulum

Caput Quintum. De odoris essentia, ac eius speciebus, & à quibus, & quomodo percipiatur. Quòdque animalia odore minime nutriantur contra nonnullos Pythagoricos.

Eodem vero modo oportet intelligere & circa odores. Quod enim facit in humido siccum, hoc facit in genere alio, in aëre, & in aqua similiter. commune autem de his nunc quidem dicimus ipsum perspicuum. est autem odorabile, non secundum quòd perspicuum, sed secundum quòd lauatium, vel absterfium sapidæ siccitatis. Non enim solum in aëre, sed & in aqua odoratio est. Manifestum autem in piscibus, & testaceis. videntur enim odorari, nec aëre existente in aqua (supernatat enim aër, cum ingenitus fuerit) nec ipsi respirant. Si quis ergo ponat aquam & aërem vtraque humida, erit utique, quæ in humido saponi siccitatis natura, odor, & odorabile, tale. Quòd vero à saponi est passio, manifestum est per habentia & non habentia odorem. Elementa enim inodorabilia, velut ignis, aër, terra, aqua, quia sicca & humida eorum saponi sunt, nisi quid mistum faciant. Propter quod & mare habet odorem. habet enim saponem, & siccitatem. Et sal magis nitro odorabile est. manifestat autem, quod ab eo effluit, oleum. nitrum autem terræ est magis. Amplius lapis inodorabilis. insipidus enim. Ligna autem odorabilia. saponi enim. & horum aquosa minus. Amplius eorum, quæ metalla sunt, aurum inodorabile. insipidum enim. Aes autem, & ferrum odorabilia. quando vero exustum est humidum, inodorabilia & recrementa fiunt omnium. Argentum

Non solum in aëre, sed & in aqua odoratio est.

Elementa sunt inodorabilia.

* ordo 5109

vero, & stannum his quidem magis odorabilia, his vero minus. aquosa enim. Videtur autem quibusdam fumida euaporatio esse odor, communis existens terræ & aëri. & omnes deferuntur ad hoc de odore. Quare & Heraclitus sic dixit, quod, si omnia entia fumus fiant, nares utique discernere. Ad odorem autem omnes deferuntur, hi quidem tanquam euaporationem, illi vero tanquam exhalationem, illi autem utraque hæc. Est autem vapor quidem humiditas quædam. Fumida vero exhalatio, sicut dictum est, communis est aëri & terræ. Et constituitur ex illa quidem aqua: ex hac vero, terræ quædam species. Sed neutrum horum videtur. Vapor enim aquæ est, fumida vero euaporatio non potest in aqua fieri, odorantur autem & quæ in aqua, sicut dictum est prius. Amplius exhalatio similiter dicitur defluxionibus: si igitur nec illa bene, nec ista bene. Quod ergo contingit recipere humidum & illud, quod in aëre, & illud, quod in aqua, & pati aliquid à sapida siccitate, non immanifestum. etenim aër humidus natura est. Adhuc autem, si similiter in humidis faciat & in aëre, velut quod lauatur siccum, manifestum est quod oportet proportionales esse odores saporibus. At vero hoc in quibusdam accidit. Etenim acres, & dulces sunt odores, & austeri, & acerbi, & pingues. & amarissimi proportionales dicat utique quis putridos. quare quemadmodum illi ægre potabiles, putrida & ægre spirabilia sunt. Manifestum est ergo, quod quod in aqua sapor, hoc in aëre & in aqua odor. Et propter hoc frigus, & gelatio & sapores hebetant, & odores delent. calidū enim quod mouet & generat, delent in frigidatio & gelati

Vapor est quædam humiditas.

Quod odor non sit vapor, neque fumida euaporatio.

* Δυσωδιά πνεύμα.

Propter quid frigus odores, & sapores hebetat.

De speciebus odoris.

gelatio. Species autem odorabilis duæ sunt. non enim, sicut quidam dicunt, non sunt species odorabilis, sed sunt. determinandum autem quomodo sunt, & quomodo non sunt. Hoc enim est secundum sapes ordinatum, ipsorum sicut dictum est. & suaue & triste habent secundum accidens. quoniam enim nutritiui passio sunt, appetentibus quidem suaues odores eorum sunt: plenis autem, & nihil egentibus non suaues neque odores, & cibus habens odores non suaui neque his. Quare isti quidem, sicut diximus, secundum accidens habent suaue & triste. propter quod & omnibus sunt communes animalibus. Quidam autem odoratum secundum seipsum suaues sunt, quemadmodum illi, qui florum, nihil enim magis vel minus ad cibum inuitant, nec conferunt ad desiderium quicquam. sed contrarium magis. Verum enim est, quod Euripidem vituperans Stratis dixit.

Quando lens decoquitur, non infundas vnguentum.

Adagium.

Qui autem nunc committent ad potiones tales virtutes, vim faciunt per vsum voluptati, donec utiq; ex duobus sensibus fiat suaue, tanquam vnum, & ab vno. Hoc igitur odorabile proprium hominis est. qui autem secundum sapes ordinatus est, & aliorum animalium; sicut dictum est prius. Et illorum quidem, quia secundum accidens habent suaue, diuiduntur species secundum sapes: istius autem non iam, propterea quod natura ipsius est secundum seipsam suaui, aut tristis. Causa autem, cur proprius sit hominis talis odor, est propter frigus, quod circum cerebrum. Frigidum enim natura existente cerebro, & sanguine, qui

Odorabile proprium hominis est.

De causa rheumatismi.

circa

*Cibus sua-
nis morbos
excitat.*

*Quis odorū
est melior.*

circa illud in angustis venis existit, subtili & puro, de facili autem in frigidabili (propter quod & cibi euaporatio, in frigidata propter locum, fluxionum morbos facit hominibus) ad auxilium sanitatis facta est ista species odoris. nullum enim aliud est opus ipsius, quam hoc. hoc autem facit manifeste. cibus enim suavis existens, & siccus, & humidus sæpe morbosus est. Qui autem ab odore secundum se ipsam odorifero suavis, quomocumque se habeant, utilis, ut ita dicam, semper est. Et propter hoc fit per respirationem non omnibus, sed hominibus, & sanguine præditorum, ut quadrupedibus, & participantibus magis naturam aeris. Ascendentibus namque odoribus ad cerebrum propter leuitatem caloris, qui in ipsis, sanius habent quæ circa locum hunc. odoris namque virtus calida natura est. Vtitur autem natura respiratione ad duo. ut ex proposito quidem, ad thoracis adiutorium: ut extra propositum autem, ad odorem. respirante enim, tanquam ex transitu, facit per nares motum. Proprium autem hominis naturæ est talis genus odoris, quia maximum & humidissimum cerebrum habet inter animalia ut pro magnitudine. propter hoc enim & solus, ut ita dicam, sentit animalium homo, & gaudet florum & talium odoribus. commensuratus enim eorum calor, & motus ad excessum eius, quæ in loco frigiditatis, & humiditatis, est. Aliis vero, quæcunque pulmonem habent, per respirationem alterius generis odoris sensum dedit natura, ut non duo sensoria faciat. sufficit enim quoniam & ut respirantibus quemadmodum hominibus utrorumque odorabili-
lium,

lium, his alterorum solum existit sensus. Quæ vero non respirant, quod quidem habent sensum odorabilis, manifestum est. Etenim pisces, & insectorum genus omne exquisitè sentiunt & procul, propter nutritivam speciem odoris, remota multum à propria esca. quemadmodum apes faciunt ad mel, & parvarum formicarum genus, quas vocant quidam scnipas, & marinorum purpuræ, & aliorum multa talium animalium acute sentiunt escam propter odorem. quo sentiunt autem, non similiter manifestum. Quapropter utique dubitabit aliquis quo sentiunt odorem, si spirantibus quidem omnibus fit ipsum odorari unico modo (hoc enim videtur in respirantibus accidere omnibus) illorum autem nullum respirat, sentiunt tamen, nisi aliquis præter quinque sensus alius. Hoc autem impossibile, odorabilis enim olfactus. Illa vero hoc sentiunt, sed non eodem forte modo. sed respirantibus quidem, spiritus affert superiacens velut cooperculum quoddam, quare non sentiunt, non respirantia, non respirantibus autem ablatum est hoc, quemadmodum in oculis, quædam enim animalium habent palpebras, quibus non reuelatis, non possunt videre: quædam autem, quæ habent duros oculos, non habent, quare non indigent villo, quod reuelet, sed statim vident ex eo, unde possibile est ipsis videre. Similiter autem & aliorum animalium quodlibet non ægre fert eorum, quæ secundum se ipsa foetida sunt, odorem, nisi quid accidat corruptivum existens: ab his autem corrumpitur similiter, & quemadmodum homines à carbonum fumo patiuntur grauedinem capitis, & corrumpuntur sæpe, sic & à

*οξίπας
culices di-
ctos mulio-
nes.
Dubitatio.*

Solutio.

*οξίπας
culices di-
ctos mulio-
nes.
Dubitatio.*

& à virtute sulfuris, bituminosorumq; vi contumuntur alia animalia, & fugiunt propter passionem. ipsam autem secundum seipsam graueolentiam non curant, quamuis multa ex terra nascentibus foetidos habeant odores, nisi quid conferat ad gustum, vel ad edulium illis. Videtur autem sensus, qui est odorandi, imparibus existentibus sensibus, & numero habente medium impari, & ipse medius esse tactiuorum, ut tactus, & gustus, & per alia sensitiuorum, ut visus, & auditus. Quare & odorabile nutritiuorum est passio quaedam. hæc autem in eodem genere, & audibilis quoque & visibilis. Quocirca & in aëre & in aqua odorantur. quare odorabile est commune aliquid horum amborum, quod & tangibili inest, & audibili, & perspicuo. Quare rationabiliter assimilata est, sicut in humido & fusili velut tinctura quaedam esse, & lotura. Quomodo igitur species oportet dicere, & quomodo non oportet odorabilis, intantum sit dictum. Quod autem quidam Pythagoricorum dicunt, non est rationabile. nutririque dicunt quaedam animalia odoribus. Primum enim videmus, quod oportet cibum esse compositum. etenim nutriuntur, non sunt simplicia. quare & superfluitas fit cibi, aut in ipsis, aut extra, sicut in plantis. Amplius vero, neque aqua vult ipsa sola nutrire immista existens. corporeum enim aliquid oportet esse, constituendum. Adhuc multo minus rationabile aërem corpulentum fieri. Adhæc autem quod omnibus est animalibus locus receptiuus cibi, à quo trahens accipit corpus: odorabilis autem sensorium in capite, & cum spirituosâ intrat euaporatione, quare ad spirati

Pythagoricorum opinio.

Improbatio

spiratiuum vadet vtique locum. Quòd igitur non confert ad nutrimentum odorabile secundum quòd odorabile, manifestum. quòd tamen ad sanitatem, & ex sensu, & ex dictis manifestum. Quare quod sapor in nutritiuo & ad nutrienda. hoc est ad sanitatem odorabile. Secundum vnumquodque igitur sensorium determinatum sit hoc modo.

Caput. Sextum. Difficultatis solutio, an qualitates sensibiles in infinitum diuidantur. Et quare sensibilibus finita sunt species.

DVbitabit autem aliquis, si omne corpus in infinita diuiditur, nunquid & passionēs sensibiles, vt color, & sapor, & odor, & sonus, & grauitas, & frigidum, & calidum, & leue, & durum, & molle. An impossibile. Actiuum enim est vnumquodque ipsorum sensus. in eo enim, quòd possunt mouere illum, dicuntur omnia. Quare necessarium sensum in infinita diuidi, & omnem magnitudinem esse sensibilem. impossibile enim album quidem videre, non quantum autem. Si enim non sic, continget vtique esse aliquod corpus nullum habens colorem, neque grauitatem, neque talem aliquam aliam passionem. quare nec sensibile omnino. hæc enim sensibilia sunt. Sensibile igitur erit compositum non ex sensibilibus. Sed necesse est. non enim ex mathematicis. Amplius quo diiudicabimus hæc, aut cognoscemus? an intellectu? Sed non intelligibilia. nec enim intelligit intellectus. quæ exterius, non cum sensu existentia. Sed, si hæc habens sic, videntur testificari illis, quæ indiuisibiles faciunt

*Species qua
lstatu sensi-
bilium sunt
terminata.*

ciunt magnitudines. sic enim soluetur utique sermo. Sed impossibilia. dictum est autem de his in sermonibus, qui de motu. De solutione autem eorum simul manifestum erit & quare finite sunt species coloris, & saporis, & sonorum, & aliorum sensibilium. Quorum enim sunt ultima, necesse finita esse quæ intus: contraria autem ultima. omne autem sensibile habet contrarietatem, velut in colore album & nigrum, in sapore dulce & amarum, & in aliis utique omnibus sunt ultima contraria. Continuum igitur in infinita diuiditur inæqualia, inæqualia vero finita. quod autem non secundum se continuum in finitas species. Quoniam ergo passionibus quidem ut species dicendum, existit autem continuitas & in his, sumendum quod quod potentia, & quod actu, aliud. Et propter hoc decies millesima pars milij latet visa, quamuis visus superuenerit. Et qui in die si sonus later, quamuis continuum existetem audiat omnem cantum. distantia enim eius, quod ad ultimos later. Similiter autem & in aliis sensibilibus, quæ parua omnino sunt, potentia nanque visibilia, actu autem non, quando separata fuerint. etenim inest potentia pedalis bipedali, actu iam diuisa. Separatæ autem tantæ exuperantiæ rationabiliter utique resoluentur in contentia, velut minimus sapor mari infusus. Quinimo, quoniam sensus exuperantia non secundum seipsam sensibilis, nec separata (potentia enim inest in exquisitiore, exuperantia) nec tantum sensibile separatum erit actu sentire, sed tamen erit sensibile. nam & potentia iam est, & actu erit adueniens. Quod igitur quædam magnitudines, & passionibus latent, & propter quam

quam causam, & quomodo sensibiles & quomodo non, dictum est. Cùm autem iam inexistentes sic tantæ sunt, vt & actu sensibiles sint, & non solum in toto, sed & seorsum, finitos necesse esse secundum numerum & colores, & sapores, & sonos.

Caput Septimum. Utrum sensibilia omnia prius medium quam sensus afficiant, an aliqua simul: & quomodo eadem res à pluribus sentiri possit.

Dabitur autem utique aliquis, utrum perueniant vel sensibilia, vel motus, qui à sensibilibus, qualitercunque fiat sensus, cum operantur, in medium primo. quemadmodum odor videtur facere, & sonus. propinquus enim prius sentit odorem: & sonus posterius ictu peruenit. Ergone ita & visibile & lumen, quemadmodum & Empedocles dicit peruenire prius quod à sole lumen ad medium, quam ad visum, aut ad terram? Videbitur autem utique hoc rationabiliter accidere. motum enim mouetur alicunde aliquò. quare necesse est quoddam tempus esse, in quo mouetur ab altero in alterum. tempus autem omne diuisibile. quare erat, quando nondum videbatur, sed adhuc ferebatur radius in medio. Et, si omne simul audit & audiuit, & omnino sentit & sensit, & non est generatio eorum, sed sunt absque hoc quòd fiant: tamen nihilominus, quemadmodum & sonus, iam facti ictu, nondum apud auditum. Manet stat autem hoc & literarum transfiguratio, tanquam facta latione in medio, non enim dictum videntur audiuisse, quia transfiguratur aer delatus. Ergone sic & color & lumen? nõ enim in eo quòd
Aristot. de Sensu, & Sensil. Y Y

Empedoclis opinio.

Remotio responsionis Empedoclis

*Solutio pro
pria.*

quodam modo se habent, hoc quidem videt, hoc vero videtur eorum, quæ æqualia sunt: nihil enim oportet alicubi vtrunque esse. æqualibus enim factis non differt vel prope vel longe abinuicem esse. An circa sonum quidem, & odorem hoc accidere rationabile? quemadmodum enim aer, & aqua, continua quidem, partibiles autem amborum motus. Quapropter & est quidem vt idem audiat primus & extremus, & odoratur, est autem vt non. Videtur autem quibusdā esse dubitatio & de his. Impossibile enim dicunt quidam alium alij idem audire, aut videre, & odorari. non enim possibile esse multos, & seorsum existentes audire, & odorari. quod enim vnum seorsum ipsum à seipso esset. An mouens primum, vt tintinabulum, vel thus, vel ignem, idem & vnum numero sentiunt omnes? id autem, quod iam proprium, alterum numero, specie autem idem. quare simul multi videt, & odorantur, & audiunt. Sunt autem neque corpora hæc, sed passiones; & motus quidam (non enim vtique hoc accideret) nec sine corpore. De lumine autem alia est ratio. per id enim, quod est esse aliquid, lumen est, sed non motus aliquis. Omnino autem nec similiter in alteratione se habet, & latione. Lationes nanque rationabiliter medium prius attingunt. videtur autem sonus cuiuspiā, quod fertur esse motus. Quæcunque vero alterantur non amplius similiter. contingit enim simul totum alterari, & non dimidium prius, velut aquam simul omnē gelari. Attamen interdum quod calefit, aut gelatur, contiguum à contiguo patitur: primum autem ab ipso alterante transmutatur: & non necesse est simul alterari, & subito. Effet autem vtique

* αὐτοῦ
vntur sim.

utique & ipsum gustare, quemadmodum odor, si in humido essemus, & remotius adhuc, priusquam tangeremus, ipsum sentiremus. Rationabiliter autem quorum est intermedium sensorij, non simul oportet pati, nisi in lumine, propter id, quod dictum est, propter idem autem & de ipso videre, lumen enim facit ipsum videre.

Caput Octauum. Difficultatis examinatio, an contingat duo simul sentire in eodem, & indiuisibili tempore, & quomodo. Et quod omne sensibile magnitudo est, & non indiuisibile.

Est autem & alia quedam dubitatio talis *Prima ratio, quod non contingat duo simul sentire.* circa sensus, utrum contingat duo simul sentire in eodem & indiuisibili tempore, an non. Si itaque semper maior motus minorem depellat (Propter quod delata sub oculos non sentiunt, si fuerint vehementer in aliquid intendentes, vel timentes, vel audientes multum sonum. Hoc itaque supponatur, & quod vnumquodque magis est sentire simplex existens quam mistum, velut vinum intemperatum quam temperatum, & mel, & colorem, & neten solam quam in diapason, quia obscurant se inuicem. hoc autem faciunt, ex quibus vnum aliquid fit,) si itaque maior minorem motum depellit, necesse est si simul sint, & ipsum minus sensibilem esse, quam si solus esset. aufert enim aliquid minor, qui miscetur: si quidem omnia simplicia magis sensibilia sunt. Si ergo æquales fuerint, alteri existentes, neutrius erit sensus, obscurat enim alter alterum, simpliciter autem non est sentire. Quare aut nullus erit sensus, aut alius ex utrisque. quod quidem & fieri videtur ex his, quæ temperan-

tur, in quocunque misceantur. Quoniam igitur ex quibusdam quidem fit aliquid, ex quibusdam vero non fit, talia autem, quæ sub alio sensu (commisceantur enim, quorum vltima contraria non est autem ex albo & acuto vnum fieri, nisi secundum accidens, sed non sicut ex acuto & graui consonantia) non ergo sentire contingit ipsa simul. Æquales enim existentes ipsorum motus, delebunt seinuicem, quoniam vnus non fit ex illis. si vero inæquales, fortior faciet sensum. Præterea magis simul duo sentiret utique anima vno sensu, quorum vnus sensus, velut acutum & graue. magis enim simul motus vnus, ipse ipsius, quam duorum, puta visus & auditus. Vno autem sensu simul duo non est sentire, nisi mista fuerint. mistura enim vnum vult esse. vnus autem vnus sensus est, vnus autem simul † ipse. Quare necessario mista simul sentit, quia vno sensu secundum actum sentit. vnus enim numero, qui secundum actum vnus, specie autem, qui secundum potentiam vnus. Et si vnus ergo sensus, qui secundum actum, vnum illa dicet, mista ergo necesse ipsa esse. Quando ergo non fuerint mista, duo erunt sensus, qui secundum actum. Sed secundum vnam potentiam, & indiuisibile tempus vnam necesse esse operationem. vnus enim, qui semel, vnus vsus, & motus. vna autem potentia. non ergo contingit duo simul sentire vno sensu. At vero, si ea, quæ sub eodem sensu, simul impossibile, si sunt duo, palam quod adhuc minus quæ secundum duos sensus contingit simul sentire, velut album, & dulce. Videtur enim quod quidem vnum numero anima in nullo alio dicere, nisi ipso simul. quod autem specie vnum, iudicante sensu, & modo. Di-
co au

*Secunda
ratio.*

† *sibi ipsi.*

co autem hoc, quòd forte album & nigrū aliud specie existens idem iudicat, & dulce & amarum idem quidem ipse, ab illo autem alius, sed aliter vtrunque contrariorum. Eodem autem modo sibi ipsi * cognata. vt sicut gustus dulce, ira visus album: & sicut iste nigrum, ita ille amarum. Amplius, si contrariorum motus contrarij, simul autem contraria in eodem & indiuisibili non contingit esse, sub sensu autem vno contraria sunt, velut dulce & amarum, nō vtique continget sentire ea simul. Similiter autem palam est, quòd neque quæ non contraria. hæc enim albi sunt, illa vero, nigri. & in alijs similiter, velut saporum, hi quidem dulces, illi vero amari. Nec quæ mista sunt simul († rationes enim sunt oppositorum, velut diapason & diapente) nisi vt vnum sentiantur, sic autem vna proportio extremorum fit, aliter autem nō. erit enim simul hæc quidem multi ad paucum, vel imparis ad parem, illa autem pauci ad multum, vel paris ad imparem. Si ergo plus adhuc distant abinuicem, & differunt cognate quidem dicta, in alio autem genere, quàm quæ in eodem genere: dico autem vt dulce, & album voco cognata, genere autem alia, dulce vero à nigro multo amplius specie differt quàm ab albo: adhuc vtique minus continget ipsa simul sentire, quàm quæ genere eadem. quare, si non hæc, nec illa. Quòd autem dicunt quidam eorum, qui circa consonantias, quòd nō simul quidem pertingunt soni, videntur autem, & latent, cum tempus insensibile fuerit, vtrum recte dicitur, an non? Forte enim vtique dicet aliquis & nūc ex hoc, putare simul videre & audire, quia intermedia tempora latent. An hoc non verum,

* οὐσίχα.

Tertia ratio.

Contraria non sentiri simul.

† a. l. in rationibus.

Antiquorum responsio.

Reprobatio.

*Nullum
tempus est
insensibile.*

neque contingit tempus esse insensibile vllum, neq, latere, sed omne contingit sentire. Si enim quando ipse se ipsum quis sentit, vel alium in continuo tempore, non contingit tunc latere quòd est: est autem aliquod in continuo, & tantum, quantum omnino insensibile est: manifestum est quòd tunc latebit utique, si est, ipse se ipsum, & si videt, & non si sentit, & si sentit. Amplius nec utique erit nec tempus, nec res vlla, quam sentit, vel in quo non sic, quia in huius aliquo, vel quia istius aliquid videt, si quidem est aliqua magnitudo & temporis, & rei, insensibilis omnino propter paruitatem. Si enim totam videt, & sentit toto eodem continuo tempore, non èd quòd in huius aliquo, auferatur quæ C B, in qua non sentiebat. ergò in huius aliquo, vel huius aliquid. velut terram videt tota, quòd hoc ipsius, & in anno ambulat, quòd in hac parte ipsius. At vero in C B nihil sentit. Èd ergo, quòd in huius aliquo ipsius A B, sentit, dicitur totum sentire, & totam. Eadem autem ratio & in A C. semper enim in aliquo & aliquid, totum autem non est sentire.

A

C

B

Omnia igitur sensibilia sunt, sed non videntur quanta sunt. Solis enim magnitudo videtur, & quod quatuor cubitorum à longinquo, sed non videtur quantaque, sed aliquando indiuisibilis. videtur autem non indiuisibile. Dicta autem est causa in anterioribus de hoc. Quòd igitur nullum est tempus insensibile, manifestum ex his. De prius autem dicta dubitatione considerandum, vtrum contingat simul plura sentire, an non contingat. simul autem dico, in vno & indiuisibili tempore adinuicem. Primum igitur

*Solutio
propria.*

vtrum

vtrum sic contingat, simul quidem, altero au-
 tem animæ sentire, & sic indiuisibili vt omni
 existente continuo. An quod primum quidem
 ea, quæ secundum vnum sensum, vt dico visum,
 si erit alio sentiens alium colorem, pluresque
 partes habebit specie easdem. etenim quæ sen-
 tit, in eodem genere sunt. Si autem, & quod vt
 oculi duo, dicat quis nihil prohibere sic & in
 anima, quod forte ex his quidem vnum quid
 fit, & vna operatio ipsorum, ibi autē si quidem
 vnum, quod ex ambobus, illud sentiens erit. si
 autem separatim, non similiter se habebit. Am-
 plius sensus ipsi plures erunt, sicut si quis scien-
 tias differentes dicat. neque enim operatio erit
 sine virtute, quæ secundum se ipsam, nec absque
 hac erit sensus. Si autem hæc in vno, & indiuisi-
 bili sentit, manifestum est quod & alia. magis
 enim contingebat hæc simul plura, quàm ge-
 nere altera. Si itaque alia quidem dulce, alia ve-
 ro album sentit anima parte. aut quod ex istis
 vnum aliquid est, aut non vnum. Sed necesse.
 vnum enim aliquid sensitiva est pars. Cuius er-
 go illud vnus? nullum nanque ex istis vnum.
 Necesse ergo vnum aliquid esse animæ, quo
 omnia sentit, sicut dictum est prius, aliud au-
 tem genus per aliud. Ergone, secundum quod
 indiuisibile est secundum actum, vnum est sen-
 sitium dulcis & albi, quando vero diuisibile
 factum fuerit secundum actum, alterum? An
 quemadmodum in rebus ipsis contingit, ita &
 in anima: idem enim & vnum numero album
 & dulce est, & alia multa. Si enim non seperabi-
 les passiones abinuicem, sed esse alterum vni-
 cutque. Similiter ergo ponendum & in anima
 idem & vnum esse numero sensitium omniū,

*Indiuiſibile
non poteſt
ſentiri.*

ipſum eſſe tamen alterum & alterum, horum
quidem genere, illorum vero ſpecie. Quare &
ſentiet utique ſimul eodem & vno, ratione au-
tem non eodem. Quòd autem ſenſibile omne
magnitudo eſt, & non eſt indiuiſibile ſentire,
manifeſtum. Eſt enim, vnde quidem non videa-
tur, infinita diſtantiã: vnde autem videtur, fini-
ta, ſimiliter autem & audibile, & odorabile, &
quæcunque non tangentes homines ſentiunt.
Eſt itaq; aliquid vltimum diſtantiæ, vnde non
videtur, & primum, vnde videtur. hoc itaque
neceſſe indiuiſibile eſſe, vltra quod quidem non
contingit ſentire exiſtens, citra autem neceſſe
ſentire. Si itaque aliquod erit indiuiſibile ſenſi-
bile, cum ponetur in vltimo, vnde eſt vltimum
quidem non ſenſibile, primum autem ſenſibile,
ſimul accidet viſibile eſſe & inuiſibile. hoc au-
tem impoſſibile. De ſenſoriis igitur, & ſenſibi-
libus quomodo habent, & communiter, &
ſecundum vnumquodque ſenſorium,
dictum eſt. Reliquorum autem
primo conſyderandum de
memoria & tremi-
ſcentia.

† a. l. ſummo

Libri de Senſu. & Senſilibus finis.

ARIST

ARISTOTELIS

STAGIRITAE, PE-

RIPATETICORVM

Principis de Me-

moria & Re-

miniscen-

tia.

*Caput Primum. Quarum rerum sit memoria:
& cuius anima partiu.*

DE Memoria autem & ipso meminisse dicendum quid est, & propter quam causam sit, te cui animæ partium hæc accidit passio, & ipsum reminisci. Non enim iidem sunt memoratiui & reminiscitiui, sed frequenter ma-

gis memoratiui quidem, qui tardi: magis reminiscitiui autem, qui veloces & dociles. Primum igitur accipiendum est qualia sunt memorabilia. sæpe enim decipit hoc. Neq; enim futurum contingit meminisse, sed est opinabile & sperabile. erit autem utique & scientia quædam speratiua, quemadmodum quidam Diuinationam dicunt. Neq; præsentis est, sed sensus. hoc enim neque futurum, neque factum cognoscimus, sed tantum præsens. Memoria autem facti est. Præsens autem cum adest, ut hoc album cum ali-

*Quod est
obiectū me-
moria.*

Diuinitio.

quis videt, nullus utique dicet meminisse. neque quod consideratur, cum est considerans & intelligens. sed illud quidem sentire dicit, hoc autem scire solum. Cum vero sine actibus scientiam & sensum habet, sic meminit eos, qui trianguli quod duobus rectis æquales, hoc quidem quod didicit, aut speculatus fuit, illud vero quod audiuit, aut vidit, aut aliquid tale. semper enim, cum secundum ipsum meminisse agit, sic in anima dicit, quod hoc prius audiuit, aut sensit, aut intellexit. Est igitur memoria, neque sensus, neque existimatio, sed horum alicuius aut habitus, aut passio, cum factum fuerit tempus.

Quid memoria.

Præsentis sensus, futuri spes, facti vero memoria.

Tertio de Anima 1. 30.

Ipsi autem nunc in ipso nunc non est memoria, sicut dictum est. est enim præsentis quidem sensus, futuri vero spes, facti autem memoria. Unde post tempus memoria omnis. Quare quæcunque tempus sentiunt, hæc sola animalia meminerunt, & isto, quo sentiunt. Quoniam autem de imaginatione prius in iis, quæ sunt de Anima, dictum est, & quod intelligere non est sine phantasmate (accidit enim eadem passio in intelligendo, quæ quidem & in describendo. ibi enim nulla utentes quantitate trianguli determinata, tamen finitum secundum quantitatem describimus. & intelligens similiter etsi non intelligit quantum, ponit tamen ante oculos quantum, intelligit autem non secundum quod quantum. si autem natura sit quantorum, infinitorum autem, ponit quidem quantum determinatum, intelligit autem secundum quod quantum solum. Propter quam igitur causam non contingit intelligere aliquid sine continuo, neque sine tempore, quæ non in tempore sunt, alia ratio. Magnitudinem autem & motum cognoscere necesse

necesse est, quo & tempus, & phantasma communis sensus passio est. Quare manifestum est quod primo sensitivo horum cognitio est. memoria autem ea, quæ est intelligibile, nõ sine phantasmate est) quare intellectui secundum accidens utique erit, per se autem primi sensitivi. Vnde & aliis quibusdam inest animalium, & non solum hominibus, & habentibus opinionem, aut prudentiam. Si autem intellectiuarum partium esset, non utique inesset multis aliorum animalium, forte autem nulli mortaliu. Quoniam neque nunc omnibus, propterea quod nõ omnia temporis sensum habent. semper enim, cum agit memoria, sicut & prius diximus, quod vidit hoc, aut audiuit, aut didicit, simul sentit quia prius. prius autem, & posterius in tempore sunt. Cuius igitur eorum, quæ animæ, memoria sit, manifestu est, quod cuius & imaginatio est, Et sunt memorabilia per se quidem, quorum est imaginatio, secundum accidens autem, quæcunque non sine imaginatione.

Memoria per se est primi sensitivi, per accidens vero intellectui.

Memoria non homini soli sed & quibusdam aliis inest animalium.

Caput Secundum. Dubitationis solutio, quomodo rei absentis fiat memoria. Qui immemores esse dicantur: ac ipsius memoria definitio.

Dubitabit autem utique aliquis, quomodo passione quidem præsentem, re vero absente, meminit quod non præsens. Manifestu enim est quod oportet intelligere talem aliquam factam per sensum in anima, & in parte corporis habente ipsam, velut picturam quandam, passionem, cuius dicimus habitum esse memoriam. factus enim motus imprimit velut figuram quandam sensibilis, sicut sigillantes annulis. Vnde & aliis

Dubitatio.

* τὸ πρῶτον, effigiem τῆς sensationis

*Qui male
memoran-
tur.*

*Senes &
pueri male
memoran-
tur.*

† sicciores.

aliis quidē, qui in motu multo, aut propter pas-
sionem, aut propter ætatem sunt, non hnt memo-
ria: tanquam vtique in aquam fluentē incidente
motu & sigillo, aliis autem, propterea quod fri-
gida sunt, sicut antiqua ædificiorum, & propter
duritiem accipientis passionem, nō ingignitur
figura. Quapropter & valde iuuenes, & senes
immemores sunt. fluunt enim, illi quidem pro-
pter augmentum, hi vero propter decrementū.
Similiter autem & multum veloces, & multum
tardi, neutri videntur memores. illi enim humi-
diotes sunt quā opportunum sit, hi vero † du-
riores. Illis igitur nō manet phantasma in ani-
ma, hos vero non tangit. Sed si quidem tale
accidens est circa memoriam, vtrum hanc me-
minit passionē, an illud, à quo facta est? Si enim
hanc, absentium nihil vtique meminimus. Si
vero illud, quomodo sentientes hanc, memine-
rimus quod non sentimus, quod absens? Et, si est
simile sicut figura aut pictura in nobis huius
ipsius sensus, propter quid vtique erit memoria
alterius, sed non huius ipsius? agens enim me-
moriam speculatur hanc passionem, & sentit hanc.
Quomodo igitur non præsens meminit? erit
enim vtique videre non præsens, & audire. An
est vt contingit, & accidit hoc? Vt enim in tabu-
la pictum animal, & animal est & imago, & idē
& vnum ipsum est ambo, esse tamen non idem
amborum, & est considerare & vt animal & vt
imaginem, sic & quod in nobis phantasma oportet
suscipere, & ipsum aliquid secundum se esse,
& alterius phantasma, in quantum quidem se-
cundum seipsum, speculamentum aut phantasma
est, in quantum vero alterius, vt imago & me-
moriale. Quare & cum agit motus ipsius, si qui-
dem

Solutio.

dem inquantū secundum se est, sic sentit anima ipsum, ut intellectū aliquod aut phantasma videtur adesse, si autē inquantum alterius, & sicut in pictura, ut imaginē specularur, & qui nō vidit Coriscum ut Coriscum, hic alia passio huius speculationis, & quando sicut animal pictum considerat in anima, hoc quidem fit sicut intellectum solum, hoc autem ut ibi quia imago, memoriale. Et ob hoc aliquando nescimus, factis nobis in anima huiusmodi motibus ab eo, quod prius sensimus, si secundum sensationem accidit: & si est memoria, an non, dubitamus quandoque. Aliquando autem accidit intelligere, & reminisci quod aliquid audiuimus prius, aut vidimus. Hoc autem contingit, cum speculari tanquam ipsum, permutatur & considerat tanquam alterius. Fit autem aliquando & contrarium, ut accidit Antipheronti Oritæ, & aliis, qui † ecstasin patiebantur. phantasmata enim dicebant, ut facta, & ut qui meminissent. Hoc autem fit, cum aliquis non imaginem tanquam imaginem considerat. Meditationes autem memoriam conseruant reminiscendo. Hoc autem nihil aliud est quam speculari sæpe ut imaginem, & non ut secundum se. Quid igitur est memoria, & meminisse, dictum est, quod phantasmatis ut imaginis, cuius phantasma est habitus, & cuius particulæ earū quæ in nobis, quod primi sensitiui, & quo tempus sentimus.

† qui extra se erant.

Antipheron
De causa
conseruatiua
memoriae.

Memoria
definitio.

Caput Tertium. Quid sit ipsum reminisci, nec esse memorari, aut de nouo addiscere. Quomodoque, & in quibus fiat rebus.

DE ipso reminisci autem reliquum est dicere. Primum igitur quæcūque in aggressoriis

riis rationibus vera sunt, oportet ponere vt existentia. Non enim est memoriae resumptio reminiscentia, neque acceptio. Cum enim primū addiscit, aut patitur, non resumit memoriam vllam (nulla enim ante facta est) neque à principio accipit. cum enim factus fuerit habitus, aut passio, tunc memoria est, quare vna cum passione, quæ fit, non ingignitur. Adhuc autē, cum primum facta est in indiuiduo & vltimo, passio quidem inest iam patienti & scientia, si oportet vocare sciētiam habitum aut passionem. Nihil autem prohibet secundum accidens meminisse quorundam, quæ scimus. Meminisse autem secundum se non est ante factum tempus. meminit enim nunc quod vidit, aut passus fuit prius, non quod nūc patitur, meminit nunc. Amplius autem manifestum est quòd meminisse est non nunc reminiscentem à principio sentientem aut patientem, sed cum resumat quam prius habuit scientiam, aut sensum, aut cuius habitū memoriam dicebamus, hoc est & tunc reminisci eorum, quæ dicta sunt, aliquid, ipsum autem meminisse accidit & memoriam sequi. Neq; itaq; hæc simpliciter, si ante extiterint, iterum fiunt, sed est vt, est autem vt non. bis enim discere, & inuenire contingit eundem idem. Oportet igitur differre reminisci ab his, & inexistente pluri principio, quàm ex quo addiscunt reminisci. Contingunt autem reminiscētix, quoniā aptus natura est hic motus fieri post hunc. si enim ex necessitate, manifestū est quòd cū motus fuerit illo, hoc mouebitur: si autem non ex necessitate, sed consuetudine, vt plurimum mouebitur. Accidit autem quosdam semel consueuisse magis, quàm alios sæpe motos. vnde quædam semel

Reminiscentia quomodo fiat.

mel videntes magis meminimus, quàm alia sæpe. Cùm igitur reminiscimur, mouemur secundum quèdam primorum motuum, quousq; vtique moueamur, post quem ille consuevit. Vnde & quod consequenter est venamur. meditantés ab ipso nunc, aut alio aliquo, & à simili, aut cõtrario, aut propinquo. Propter hoc fit reminiscencia. motus enim horum, aliorum quidem sunt iidem, aliorum autem simul, aliorum autem partem habent. quare reliquum paruum est, quod motum est post illum. Quærent igitur sic. Et non quærentes autem sic reminiscuntur, cum post alterum motum ille fit, vt plurimum autem alteris factis motibus, quales diximus, fiebat ille. Nihil autem oportet considerare quæ procul sunt quomodo meminimus, sed quæ prope. Manifestum enim quòd idem modus, quomodo dicit, quod consequenter non præinquirens, neque reminiscens. consuetudine enim consequuntur motus, hic post hunc. Et cùm igitur reminisci voluerit, hoc faciet, quæret accipere principium motus, post quem ille erit. Vnde citissime, & optime fiunt à principio reminiscentiæ. sicut enim se habent res adinuicem in eo quod consequenter, sic & motus. Et sunt facile reminiscibilia, quæcunque ordinationem habent aliquam, sicut † Mathematica, quæ autè prauæ, & difficulter. Et in hoc reminisci differt ab iterum addiscere, quia poterit quodammodo per seipsum moueri in id, quod est post principiu: cùm vero non, sed per alium, non adhuc meminit. Sæpe autem iam quidem non potest reminisci, quærens autem potest, & inuenit. Hoc autem fit multa mouenti, quousque moueat huiusmodi motu, quem cõsequitur res. Meminisse

enim

Quæcunque ordinatione aliquam habent sunt magis reminiscibilia. † Mathematica Differentia inter reminisci, & iter addiscere.

enim est inesse potèciam mouentem . hoc autem ita vt ex ipso, & quibus habet motibus moueatur, sicut dictum est. Oportet autem acceptum esse principium. Quapropter à locis videtur reminisci aliquando. Causa autem est, quia velociter ab alio in aliud veniunt, vt à lacte in albū, ab albo autem in aërem, & ab hoc in humidum, à quo meminit autumnus, hoc quærens anni tempus. Videtur autem vniuersaliter & mediū principium omnium. Si enim non prius, cū in hoc venerit, reminiscetur, aut non iam, neque aliunde, vt si quis intellexerit, in quibus A B C D E F G H. Si enim non in E reminiscitur, in H memoratus est, hinc enim ad ambo motum esse contingit, & in D & in F. Si vero non horum aliquod quærit, in C veniens reminiscetur, si D aut C inquit, quemadmodum in G veniens reminiscetur, si G aut F inquit: si autem non, in A. & sic semper. Eius autem, quod est ab eodem aliquando quidem meminisse. aliquando autem non, causa est, quia contingit ad plura motum esse ab eodem principio, vt ab ipso E in F, aut in D.

A   B   C   D   E   F   G   H

Si igitur non per antiquum mouetur, incon-
suetius mouetur. tanquā enim natura iam con-
suetudo est. Vnde quæ sæpe intelligimus, cito
reminiscimur. sicut enim natura hoc post hoc
est, sic & operatione, ipsū autem sæpe natu-
ram facit. Quoniam autem sicut fiunt in iis,
quæ sunt natura, & extra naturam, & à fortuna,
adhuc magis. in iis, quæ per consuetudinē sunt,
quibus natura non similiter inest, quare moue-
tur aliquādo, & illuc & aliter, præsertim & cum
retrahitur illinc istac aliquo. Et propter hoc,
cū

*Consuetudo
est tanquam
natura. Idē
2. Met. sex.
14.*

eum opus est nomen meminisse, assimilabile quidem, in illud autem solæcizamus. Reminisci igitur hoc accidit modo. Maxime autem oportet cognoscere tempus, aut mensura, aut infinite. Est autem aliquid, quo iudicat maius & minus, rationabile autem, sicut & magnitudines. Intellegit autem magnas & procul, non extendendo illuc cogitationem, sicut visum dicunt quidam. etenim cum non sint. similiter intelliget, sed ratione quadam mouebit. sunt enim in ipsa similes figuræ & motus. Quo igitur differet, cum maiores intelligit? An, quia illas intelligit, quæ minores? omnia enim, quæ iutus sunt, minora, & proportionaliter † & quæ extra. Est autem fortassis sicut & formis proportionale accipere, sed in ipso, sic & distantiss. Sicut, igitur, si ipsam A B, B E mouetur, facit ipsam A D: proportionale enim est ipsa A C, & ipsa C D. Quid ergo magis C D, quàm F G facit? An sicut A C ad A B se habet, sic & H ad M se habet? has igitur simul mouetur. Si vero F G velit intelligere, B E similiter intelligit, sed pro K M, K L intelliget. hæ enim se habent, sicut F A ad B A.

† a. l. ut

Cum igitur simul rei fit motus & temporis, tunc memoria agit: si autem putet, non faciens putat meminisse. nihil enim prohibet falli aliquid, & videri †, non memorantem, agentem autem memoria non putare, sed latere dum meminit, non est. hoc enim erat ipsum meminisse. Sed, si is, qui rei, fiat sine eo, qui temporis, aut hic sine illo, non meminit. Qui vero est temporis, duplex est. aliquando enim mensura non meminit ipsum, ut quod tertia die, quod tamen aliquando fecit, aliquando autem & mensura. Sed meminit, quanuis non mensura. consueue-

† a. l. addit meminisse.

runt enim dicere quòd meminertunt quidem: quando tamen, nesciunt, cum hoc ipsum quòd non cognoscunt quanta mensura. Quòd igitur non idem sunt memoratiui & reminiscitiui, in prioribus dictum est.

*Caput Quartum. Differet & alus de causa ipsum memorari ab ipso reminisci. Reminiscen-
tiamque passionem esse corpoream. Item qui magis, minusve memoria valeant.*

Differet autem ipsum memorari ab ipso reminisci non solum secundum tempus, sed quòd ipso quidem meminisse & aliorum animalium participant multa, ipso autem reminisci nullum, ut ita dicam, quæ cognoscitur, animalium, nisi homo. Causa autem, quia ipsum reminisci est ut syllogismus quidam, quòd enim prius aut vidit, aut audiuit, aut aliquid huiusmodi passus fuit, †syllogizat reminiscens. Ecce est ut inquisitio quædam, hoc autè quibus & ipsum consultatiuū inest, natura solum accidit. etenim ipsum cōsultare syllogismus quidam est. Quòd autem corporeum quiddam ipsa passio, & reminiscencia inquisitio in tali phantasmate, signū est turbari quosdam, cum non possunt reminisci, & valde cohibentes cogitationem, & non amplius conantes reminisci, nihil minus: & maxime melancholicos. hos enim phantasmata mouent maxime. Causa autem eius, quòd nō in ipsis est reminisci, quia sicut iaculantibus non amplius in ipsis siltere est, sic reminiscens, & inuestigās corporeum aliquid mouet, in quo passio est. Maxime autem turbantur, quibus humiditas fuerit existens circa locum sensitiuū. non enim

*Nullū ani-
mal remini-
scitur nisi
homo.
†ratiocina-
tur.*

enim facile cessat mota, quousq; accedat quod
 queritur, & recte procedat motus. Vade & iræ,
 & timores cum commoti fuerint, contramouē-
 tibz iterum his, non sedātur, sed ad idem con-
 tramouent. Et similis est hæc passio nominibus,
 & cantibus, & orationibus, cum per os fit ali-
 quod ipsorum vehementer. cessantibus enim &
 nolentibus subit iterum canere aut dicere. Sunt
 autem & superiora maiora habentes, & nanis
 similes minus memoratiui, quàm cōtrarij: pro-
 pterea quòd grauitatem multam habent in sen-
 sitiuo, & quia neque à principio. mōtus possunt
 immanere, sed dissoluuntur, neque in remini-
 scendo facile recte procedunt. Omnino autem
 iuuenes, & valde senes immemores sunt, pro-
 pter motum. hi enim in decremento, illi vero in
 augmento multo sunt, amplius autem pueri, &
 nanis similes sunt vsque ad longam ætatem. De
 memoria igitur & ipso meminisse, quæ sit
 natura ipsorum, & qua earū, quæ sunt
 animæ meminerint animalia, &
 de ipso reminisci quid sit, &
 quomodo fiat, & pro-
 pter quam cau-
 sam, dictū
 est.

*Qui minus
 valeant me-
 moria*

ARISTOTELIS

STAGIRITAE, PE-

RIPATETICORVM

Principis de So-

mno, & Vi-

gilia.

*Caput Primum. Qua sint de Somno & Vigilia
conſyderanda. Quibus animantibus inſint: cuius
partis anima ſint paſſiones: quidque ſit ali-
qua ex parte ſomnus.*

DE Somno autem & Vigilia
conſyderandum eſt, quid ſint:
& vtrum animæ an corporis
propria ſint, an communia:
& ſi communia, cuius parti-
culæ animæ vel corporis: &
propter quam cauſam inſint
animalibus, & vtrum com-
municent omnia ambobus ipſis, an alia quidem
ſomno, alia vero altero ſolum, an alia quidem
neutro, alia vero vtriſque. Ad hæc autem, quid
eſt ſomnium, & propter quam cauſam dormi-
entes interdum quidem ſomniant, interdum au-
tem non: vel accidit quidem ſemper dormien-
tibus ſomniare, ſed non meminerunt: & ſi hoc
fiat, propter quam cauſam fit. Et vtrum contin-
git futura præuidere, an non contingit, & qua-
liter, ſi contingit, & vtrum agenda ab homine
ſolum, an ea, quorum Dæmonium habet cau-
ſam,

fam, & natura fiunt, aut à casu. Primum igitur hoc manifestum, quòd circa idem animalis vigilia est & somnus. opponuntur enim, & videtur somnus vigiliæ quædam priuatio, nam extrema semper & in aliis, & in naturalibus circa idem susceptibile videntur fieri, & eiusdem passionis esse, dico autem, vt sanitas & ægritudo, pulchritudo & turpitudine, robur & imbecillitas, visus & cæcitas, auditus & surditas. Amplius autem & ex his manifestum. quo enim vigilantem cognoscimus, hoc & cum, qui somno premitur. sentientem enim vigilare putamus. Et vigilantem omnem, aut eò quòd eorum, quæ extrinsecus, aliquid sentit, aut eò quòd eorum, qui in ipso, motuum aliquem. Si ergo vigilare in nullo alio est quàm in eo, quod est sentire, manifestum est quòd quòd quidem sentiunt, hoc & vigilant vigilantia, & dormiunt dormientia. Quoniam autem non animæ proprium est sentire, neque corporis (cuius enim est potentia, huius est & actus: qui vero dicitur sensus, vt actio, motus quidam per corpus animæ est) manifestum est quòd neque animæ passio propria, neque inanimatum corpus possibile est sentire. Cùm autem determinatum sit prius in aliis de iis, quæ dicuntur quasi particulæ animæ, & de nutritiua quidem, quæ separatur ab aliis, aliarum vero nulla sine hac existente, manifestum est quæcunque quidem viuentium augmento diminutioneque participant solum, quòd in his non est somnus, neque vigilia, velut plantis. nõ enim habent particulam sensitiuam, neque si separabilis, neque si non separabilis. potestate enim, & ipso esse separabilis est. Similiter autem, & quòd nihil est, quod semper vigeat, aut

Cuius est potentia, huius est & actus.

Nihil est, quod semper vigeat, aut semper dormiat.

semper dormiat¹, sed eisdem insunt animalium
 vtræque passiones hæ. neque enim si est animal
 habens sensum, hoc contingit neque dormire,
 neque vigilare. vtræque enim passio hæc circa
 sensum primi sensitivi. Non contingit autem al-
 terum horum semper inesse eidem, veluti ali-
 quod genus animalium semper dormire, vel
 semper vigilare. Amplius quorumcunque est
 aliquod opus secundum naturam, quando ex-
 cesserint tempus, † in quanto possunt aliquid
 facere, necesse est deficere: vt oculos videntes, &
 quiescere facientes hoc: similiter autem & ma-
 num, & aliud omne, cuius est opus aliquod. Si
 itaque alicuius est opus sentire, & hoc vtiq; ex-
 cedat tempus, quanto erat potens sentire conti-
 nue, deficiet, & non amplius faciet hoc. Si igitur
 vigilare definitum est eo quod solutus sit
 sensus, contrariorum vero hoc quidem necesse
 est adesse, illud vero non, vigilare autem et
 quod est dormire contrarium est, & necessa-
 rium omni alterum inesse, necessarium vtiq; erit
 dormire. Si igitur huiusmodi passio est so-
 mnus, hoc autem est impotentia propter exces-
 sum vigilandi, vigilandi autem excessus quan-
 doque ab ægritudine, quandoque absque ægri-
 tudine fit, quare impotentia atque dissolutio si-
 militer erit: necesse est omne, quod vigilat con-
 tingere dormire. impossibile enim semper age-
 re. Similiter autem neque dormire semper quic-
 quam contingit. Somnus enim passio sensitivæ
 particulæ est, vt vinculum & immobilitas qua-
 dam. Quare necesse est omne dormiens habe-
 re sensitivam particulam. sensitivum autem,
 quod potest sentire secundum actum. Agere
 autem sensu proprie & simpliciter impossibile
 est

† a. l. aut a-
 liquid eorū.
 que possunt
 tempore, fa-
 cere, sed me-
 lior prima,
 ait Ephes.

Somni defi-
 nitio.

est dormientem simul. ideo necessarium est somnum omnem excitabilem esse. Alia igitur penè omnia somno communicant, & natabilia, & volatilia, atque pedestria. Etenim omnia piscium genera, & quæ mollium visa sunt dormire, & alia omnia quæcunque habent oculos. etenim quæ duros habent oculos, & insecta, manifestum quòd dormiunt. brevis autem somni sunt huiusmodi omnia. ideòque latèbunt utique quædam sæpe, utrum participent somno, vel non. Testaceorum autem, secundum sensum quidem nondum factum est manifestum si dormiunt, si cui veto verisimilis dicta ratio est, ea suadebitur. Quòd igitur somno communicant omnia animalia, manifestum ex his. eò enim quòd sensum habeat, definitum est animal. sensus autem modo quidem aliquo immobilitatem, & velut vinculum somnum esse dicimus: solutionem autem, remissionemq; vigiliam. Plantarum autem nullam possibile est communicare neutra harum passionum. nam sine sensu quidem non existit neque somnus, neq; vigilia. quibus vero inest sensus, & tristari & gaudere. quibus vero hæc, & concupiscentia. plantis autem nihil horum inest. Signum autè, quoniam & opus suum facit nutritiva particula in dormièdo. magis quàm in vigilando. nutriuntur autem & augentur tunc magis, tanquàm nihil egentia ad hæc sensu.

*Testacea
en dormiunt.*

*Nutritiva
particula
magis opus
suum facit
in dormièdo.
quàm in vi-
gilando.*

Caput Secundum. Cuius sensus passio sit somnus ipse.

Quare autem dormiunt & vigilant, & propter qualem quendam sensum, vel quales,

† a. l. ut an
dū, visum

3 de anima
rex. 60. &
infra.

si propter plures, considerandum. Quoniam vero quædam animalium habent sensus omnes, quædam vero non habent, ut † visum, tactum autem & gustum omnia habent, nisi si quod animalium imperfectum. dictum est autem de his in iis, quæ de Anima: impossibile autem simpliciter qualicumque sensu sentire quod dormit animal: manifestum est quod omnibus necessarium inesse eandem passionem in vocato somno. nam, si hoc quidem, illo vero non, hoc dormiens sentiet. hoc autem impossibile est. Quoniam autem existit secundum vnumquodque sensum hoc quidem aliquid proprium, illud vero aliquid commune, proprium quidem ut visui videre, auditui autem audire, & aliis secundum eundem modum, est autem quædam & communis potentia sequens omnes, qua & quod videt, & audit sentit. (Non enim visu quidem videt quod videt, & iudicat utique, & potest discernere quod alia quidem dulcia sunt ab albis, nec gustu, nec visu, nec ambobus, sed quadam communi particula omnium sensoriorum. nam est quidem sensus vnus, & principale sensorium vnum, esse autem sensui generis cuiuslibet alius, ut soni, & coloris. hæc autem simul tactivo maxime inest. hoc enim separatur ab aliis sensoriis, alia vero ab hoc inseparabilia sunt. dictum est autem de ipsis in iis, quæ de Anima, speculationibus.) manifestum igitur est quod huius sensorij est passio vigilia, & somnus. Quapropter & omnibus inest animalibus. etenim tactus solus omnibus. Nam si eò quod omnes patiuntur aliquid sensus, fieret ipsum dormire, inconueniens esset quibus neque necesse neque possibile est aliquo modo agere

gere simul, hos vacare simul, & immobiles existere. contrarium enim rationabilius accideret eis, non simul quiescere. Quemadmodum autem nunc dicimus, rationabiliter se habet & de his. nam, cum principale aliorum omnium sensoriorum, & ad quod tendunt alia, patitur aliquid, compati necessarium & reliqua omnia. illorum autem cum aliquid impotens est, non necesse est hoc impotens fieri. Manifestum autem est ex pluribus, quod non in ipso sensus ociosos esse, & non uti ipsis somnus est, neque in non posse sentire: Nam & manifeste in animæ defectuibus tale quid accidit, impotentia enim sensuum animæ defectio: Fiunt autem & amentiarum quædam huiusmodi: Amplius autem, quibus in collo venæ apprehenduntur, insensibiles fiunt: Sed quando impotentia vsus, neque in quouis sensorio, neque per quamvis causam, sed quemadmodum dictum est nunc, in primo, quo sentit omnia. cum enim hoc quidem impotens fuerit, necesse est & sensoria omnia impotentia esse sentire: cum vero illorum aliquid, non est hoc necesse.

Caput Tertium. Propter quid inest animalibus somnus: & in qua parte fiat corporis, pariter & vigilia.

PROPTER quam vero causam accidit dormire, & cuiusmodi passio est, dicendum. Quoniam autem modi plures sunt causarum: nam & cuius gratia, & unde principium motus, & materiam, & rationem causam esse dicimus. Primum igitur, quoniam naturam dicimus

Causa finalis somni.

gratia alicuius facere, hoc autem bonum ali-
quod quietem vero omni, quod natum est mo-
ueri, non potest autem semper & continue mo-
ueri cum delectatione, necessariam esse atque
vilem: somno quoque propter ipsam veritate
coaptant translationem hanc, tanquam requies
sit, quare propter salutem animalium existit: vi-
gilia vero finis, nam sentire & sapere omnibus
finis, quibus inest alterum eorum, optima enim
hæc: finis vero optimum. Amplius autem ne-
cessarium est unicuique animalium inesse som-
num, dico autem ex suppositione necessitatem,
quoniam, si animal erit habens suam naturam,
ex necessitate inesse quædam ei oportet, & his
existentibus alia existeret. Amplius autem & qua-
li motu, & actione in corporibus facta, accidit
vigilare & dormire animalibus post hæc dicē-
dum. Aliis igitur animalibus, quemadmodum
exanguibus existimandum causas esse passionis
vel easdem, vel proportionales, sanguine vero
præditis quæ quidem hominibus, quare ex his
omnia speculandum. Quod igitur sensus prin-
cipium sit ab eadē parte animalibus, à qua qui-
dem & motus, determinatum est prius in aliis.
ipsa vero est trium determinatorum locorum,
qui medius est inter caput, & inferiorem ven-
trem. Sanguine igitur præditis hoc est, quæ cir-
ca cor pars, omnia enim prædita sanguine cor
habent, & principium motus, & sensus principa-
lis hinc est. Motus igitur, & spiritus principium,
& omnino qui refrigerationis, manifestū quod
est hic. Et † respirationem autem, & humido
† refrigerationem, ad salutem eius, qui est in
hac particula caloris, natura tribuit. Diceretur au-
tem de ipsa postea separatim. Exanguibus vero,
&

*Causa natu-
ralis somni.*

*In habenti-
bus sangui-
nem cor est
principium
motus.*

† a. l. respi-
rancia.

† a. l. respi-
rancia.

& insectis, & non suscipiētibus spiritum in proportionali. connatus enim spiritus † inflans, & † *exurgens* confidens videtur. palam autem hoc in totipennis, ut vespis, & apibus, & muscis, & quæcunque huiusmodi sunt. Quoniam autem mouere quidem aliquid, aut facere sine robore non est possibile, robur autem facit spiritus detentio, respirantibus quidem quæ de foris, non respirantibus quæ † complantata, ideo & † *commata.* bombum edere alata videntur cum mouentur, attritione spiritus offendentis ad præcinctum totipennium. Mouetur autem omne aliquo sensu facto proprio, vel alieno in primo sensorio. Si vero est somnus, & vigilia passio partis huius, in quo quidem loco, & in qua particula prima fit somnus, & vigilia, manifestum. Mouetur autem quidam dum dormiunt, & faciunt multa, quæ vigilantium sunt: non tamen absque phantasmate, & aliquo sensu. *Vide oppositū 4. de Generatione animalium. c. 1* somnium enim est quodammodo † sensamentum. Dicendum est autem postea de ipso. *Vide contr. Zim.* Cur vero somnia meminerunt expergefacti, vigillum vero acta non meminerunt, in problematicis dictum est. † *sensio*

Caput Quartum. Quibus factis, & undenam eueniant somnus, ac vigilia in ipsis animalibus: Completæque ipsius somni traditur definitio.

Consequens autem ad ea, quæ dicta sunt, aggredi quibus factis, & unde principium passionis fit, vigilandi & dormiendi. Palam autem est quod quoniam necessarium est animali, cum sensum habet, tunc primo nutrimentum

tum

*In sanguine
præditis san-
guis est ulti-
mum nutri-
mentum: in
exanguibus
vero aliqd
proportiona-
le.*

tum suscipere, & augmentum nutrimentum au-
tem est omnibus vltimum, sanguine quidem
præditis sanguinis ipsa natura, exanguibus ve-
ro proportionale: locus vero sanguinis venæ,
harum autem principium cor: palam autem
quod dicitur est ex dissectionibus: forinsecus
quidem alimenti ingredientis in susceptiua lo-
ca fit euaporatio ad venas, ibi vero permuta-
tum in sanguinem vertitur, & vadit ad princi-
pium. Dicitur est autem de his in iis, quæ de ali-
mento, nunc autem repetendum est de ipsis hu-
ius gratia, vt principia motus speculemur, &
quid patiente particula sensitiua, accidit vi-
gilia & somnus. Non enim est somnus quæ-
libet impotentia ipsius sensitiui, vt dictum est.
etenim amentia, & præfocatio aliqua, & animi
defectus facit huiusmodi impotentiam. Iam au-
tem facta fuit imaginatio quibusdam, qui ani-
mi defectum fortiter passi sunt. Hoc igitur ali-
quam habet dubitationem. Si enim contingat
dormire eum, qui animo defecit, continget vti-
que somnium esse & ipsum phantasma. Multa
autem sunt, quæ dicunt qui vehementer animo
defecerunt, & qui visi sunt mortui esse. De qui-
bus omnibus eandem esse rationem existiman-
dum est. Sed, vt diximus, non est somnus impo-
tentia quælibet ipsius sensitiui, sed ex euapora-
tione circa alimentum passio fit hæc. necesse e-
nim quod euaporat, aliquid vsque impelli, dein-
de conuerti & permutari, sicut Euripum. cali-
dum enim cuiusque animalium ad superiora
natum est ferri: cum autem in superioribus lo-
cis fuerit, multum simul iterum reuertitur, fer-
rurque deorsum. Et ideo maxime fiunt somni à
cibo, nam repente tunc multa humiditas, &
corpul

corpulenta sursum fertur. Constans igitur grauat, & facit dormire. cum vero deorsum fluxerit, & reuertendo repulerit calorem, tunc fit somnus, & animal dormit. Signum autem horum & somnifera. omnia enim grauedinem capitis faciunt, & potabilia, & esculenta, vt papauer, mandragoras, vinum, loliu. Et qui deorsum feruntur, & dormitant, hoc videntur pati, & non possunt leuate caput, & palpebras. Et post cibos maxime talis somnus, multa enim, quæ à cibus, euaporatio. Amplius autem ex laboribus quibusdam, nam labor quidem colliquatium. colliquamentum vero fit quemadmodum nutrimentum inconcoctum, nisi frigidum sit. Et morbi quidam illud idem faciunt, quicunque à superfluitate calida & humida. vt accidit febricitantibus & lethargicis. Amplius autem prima ætas, pueri enim dormiunt vehementer, eò quòd nutrimentum sursum fertur omne. Signum autem, quòd magnitudo superiorum excedit ad inferiora in prima ætate, eò quòd ad hæc fiat augmentum. Propter hanc vero causam & epileptici fiunt, simile enim est somnus epilepsiæ. Et ideo accidit multis principium huius passionis dormientibus. & dormientes quidem capiuntur, vigilantes vero non. Cum enim multus fertur spiritus sursum, descendendo rursus venas tumefacit, quibus coarctat meatum, quo respiratio fit. Ideo pueris non conferunt vina, neque nutricebus. differt enim nihil forsitan ipsos bibere, vel nutrices. sed oportet bibere aquosum, & modicum. spirituosum enim vinum. huius autem magis, nigrum. Ita vero superiora plena sunt alimento pueris, quòd quinque mensibus neque vertunt

Somnus quare post cibum maxime. & fatigatione.

Morbs soporiferi.

Vinum pueris, ac nutricebus inuisibile.

Qui sint a-
matores so-
ni.
† a. l. somni
enlofi.

Qui non.

Somnus
quid
* ανηπερι
ενος

tunt collum. quemadmodum enim ebriis, sursum fertur humiditas multa. Rationabile autem est hanc passionem esse causam, quare quiescunt in matricibus fetus primum. Et omnino † amatores somni sunt, qui tenues, & occultas habent venas, & naniformes, & magna capita habentes. Nam horum venæ angustæ, ita ut non facile diffuar, quæ descendit, humiditas. Naniformibus vero, magnaque capita habentibus sursum impetus multus, & euaporatio fit. Manifestas vero habentes venas non somnolenti, propter amplitudinem venarum, nisi aliquam aliam passionem habuerint contrariam. Neque Melancholici: infrigidatus enim est locus interior. quare non fit ipsi multitudo euaporationis. propterea & edaces, duri existentes. tanquam enim nullo fruentia disponuntur corpora eorum. Atra vero bilis, cum naturaliter sit frigida, & nutritium locum frigidum facit, & alias particulas, ubicunque existit potestate huiusmodi excrementum. Quare manifestum est ex iis, quæ dicta sunt, quod somnus est quidam conuentus caloris intro, & naturalis † circumobstantia, propter dictam causam. Ideo multus motus dormientis, Vnde & deficit, & infrigidatur: & propter frigiditatem concidunt palpebræ. Et superiora quidem infrigidata, & exteriora: interiora vero, & inferiora calida, ut quæ circa pedes, & quæ intrinsecus.

Caput Quintum. Dubitationis solutio, quo pacto somnus infrigidatio sit, eius causa multa eum producentes sint calide.

Quanquam utique dubitabit aliquis, quòd post cibum fortissimus fit somnus, & est somniferum vinum, & alia huiusmodi caliditates habentia: est autem non rationabile, somnum quidem esse infrigidationem, causas autem dormiendi calidas. Vtrum ergo hoc accidit, quia quemadmodum venter, vacuus existens, calidus est, repletio vero ipsum infrigidat propter motum, sic & qui in capite meatus, & loca infrigidantur, cum sursum fertur evaporatio? an, quemadmodum his qui perfunduntur calido, subito horror fit, ita & ibi, ascendente caliditate, que congregatur frigiditas infrigidat, & quod secundum naturam calidum facit languescere, & secedere?

Dubium.

Prima solutio.

Alie solutiones.

Amplius autem multo incidente nutrimento, quod calor subleuat, quemadmodum ignis, cum superponuntur ligna, infrigidatur quousque còco quatur. Fit enim somnus, quemadmodum dictum est, dum corpulentum sursum fertur à caliditate per venas ad caput: cum vero amplius non potest, sed multitudine excedit quod eleuatum est, iterum repellitur, & deorsum fluit. ideo cadunt homines, subtracto calore, qui sursum ferebat. solum enim animalium rectum. & incidens quidem desipientiam facit, postmodum vero imaginationem. An dictæ quidem nunc solutiones contingentes quidem sunt ut fiat infrigidatio: verum enimvero dominus est locus, qui circa cerebrum, quemadmodum dictum est in aliis? omnium enim, quæ in corpore,

Somnus videtur.

Propria solutio.

corpore,

*Cerebrū est
frigidissimū
omnis, quæ
in corpore
sunt.*

pore, frigidissimum. non habentibus vero, quod proportionale. Quemadmodum igitur humidum, quod euaporat à Solis caliditate, cum venerit ad supremum locum, propter frigiditatem ipsius instringitur, & cum constiterit deorsum fertur factum rursus aqua, sic in euacuatione calidi ad cerebrum excrementitia quidem euaporatio in pituitam consistit (ideo & destillationes videntur ex capite fieri) nutritiua vero, & non morbosa deorsum fertur consistens, & refrigerat calidum. Ad instringendum vero, & non facile suscipiendum euaporationem confert & tenuitas, & angustia venarum, quæ circa cerebrum. Infrigidationis igitur hæc est causa, quanquam euaporatio exuperet caliditate.

Caput Sextum. De Expergescentia.

*Experre-
tionis cau-
sa.*

EXpergescuntur autem, cum concocta fuerit, & euejerit impulsã caliditas in angustum multa ab eo, quod circumstabat, & discretus fuerit corpulentior sanguis, atque purior. Est autem tenuissimus quidem sanguis & purissimus, qui in capite: crassissimus & turbidissimus, qui in inferioribus partibus. Omnis vero sanguinis principium, sicut dictum est hic & in aliis, est cor. Horum autem, qui in corde, vtriusque † thalami communis, qui medius. illorum autem vterque suscipit ex vtraque vena, & ea quæ vocatur magna, & ea quæ aorta, in medio vero fit secretio. Sed determinare quidem de his, aliis sermonibus est conuenientius. Quia vero fit maxime sanguis post nutrimenti oblationem indiscretus, somnus fit, quoad

† sinus

quoad secernatur sanguinis, quod quidem purissimum sursum: quod vero turbidissimum, deorsum. cum autem hoc acciderit, expurgantur, absoluta ab alimenti grauitate. Quæ igitur causa dormiendi dictum est, quod à corpulento, quod sursum fertur, per ingenitum calorem circumobstantia comprehendim ad primum sensorium. & quid est somnus, quod primi sensorij comprehensio, vt non possit agere. quod quidem ex necessitate fit. (non enim contingit animal esse, nisi contingant quæ ipsum perficiunt) propter salutem autem. conseruat enim requies.

*

A A A

† 4. l. ut an
dū, visum

3 de anima
tex. 60. &
infra.

si propter plures, considerandum. Quoniam vero quædam animalium habent sensus omnes, quædam vero non habent, ut † visum, tactum autem & gustum omnia habent, nisi si quod animalium imperfectum, dictum est autem de his in iis, quæ de Anima: impossibile autem simpliciter qualicumque sensu sentire quod dormit animal: manifestum est quod omnibus necessarium inesse eandem passionem in vocato somno. nam, si hoc quidem, illo vero non, hoc dormiens sentiet, hoc autem impossibile est. Quoniam autem existit secundum unumquemque sensum hoc quidem aliquid proprium, illud vero aliquid commune, proprium quidem ut visui videre, auditui autem audire, & aliis secundum eundem modum, est autem quædam & communis potentia sequens omnes, qua & quod videt, & audit sentit. (Non enim visu quidem videt quod videt, & iudicat utique, & potest discernere quod alia quidem dulcia sunt ab albis; nec gustu, nec visu, nec ambobus, sed quadam communi particula omnium sensoriorum. nam est quidem sensus unus, & principale sensorium unum, esse autem sensui generis cuiuslibet aliud, ut soni, & coloris. hæc autem simul tactivo maxime inest. hoc enim separatur ab aliis sensoriis, alia vero ab hoc inseparabilia sunt. dictum est autem de ipsis in iis, quæ de Anima, speculationibus.) manifestum igitur est quod huius sensorij est passio vigilia, & somnus. Quapropter & omnibus inest animalibus. etenim tactus solus omnibus. Nam si eò quod omnes patiuntur aliquid sensus, fieret ipsum dormire, inconueniens esset quibus neque necesse neque possibile est aliquo modo a-

gere

gere simul, hos vacare simul. & immobiles existere. contrarium enim rationabilius accideret eis, non simul quiescere. Quemadmodum autem nunc dicimus, rationabiliter se habet & de his. nam, cum principale aliorum omnium sensoriorum, & ad quod tendunt alia, patitur aliquid, compati necessarium & reliqua omnia. illorum autem cum aliquid impotens est, non necesse est hoc impotens fieri. Manifestum autem est ex pluribus, quod non in ipso sensus ociosos esse, & non uti ipsis somnus est, neque in non posse sentire: Nam & manifeste in animæ defectibus tale quid accidit, impotentia enim sensuum animæ detectio: Fiunt autem & amentiarum quædam huiusmodi: Amplius autem, quibus in collo venæ apprehenduntur, insensibiles fiunt: Sed quando impotentia vsus, neque in quouis sensorio, neque per quamvis causam, sed quemadmodum dictum est nunc, in primo, quo sentit omnia: cum enim hoc quidem impotens fuerit, necesse est & sensoria omnia impotentia esse sentire: cum vero illorum aliquid, non est hoc necesse.

Caput Tertium. Propter quid inest animalibus somnus: & in qua parte fiat corporis, partiter & vigilia.

Propter quam vero causam accedit dormire, & cuiusmodi passio est, dicendum. Quoniam autem modi plures sunt causarum: nam & cuius gratia, & vnde principium motus, & materiam, & rationem causam esse dicimus. Primum igitur, quoniam naturam dicimus

Causa Animalis somni.

gratia alicuius facere, hoc autem bonum aliquid quietem vero omni, quod natum est moueri, non potest autem semper & continue moueri cum delectatione, necessariam esse atque utilem: somno quoque propter ipsam veritatem coaptant translationem hanc, tanquam requies sit, quare propter salutem animalium existit vigilia vero finis, nam sentire & sapere omnibus finis, quibus inest alterum eorum. optima enim hæc: finis vero optimum. Amplius autem necessarium est unicuique animalium inesse somnum, dico autem ex suppositione necessitatem, quoniam, si animal erit habens suam naturam, ex necessitate inesse quædam ei oportet, & his existentibus alia existeret. Amplius autem & quali motu, & actione in corporibus facta, accidit vigilare & dormire animalibus post hæc dicendum. Aliis igitur animalibus, quemadmodum ex anguibus existimandum cautas esse passionis vel easdem, vel proportionales, sanguine vero præditis quæ quidem hominibus, quare ex his omnia speculandum. Quod igitur sensus principium sit ab eadem parte animalibus, à qua quidem & motus, determinatum est prius in aliis. ipsa vero est trium determinatorum locorum, qui medius est inter caput, & inferiorem ventrem. Sanguine igitur præditis hoc est, quæ circa cor pars, omnia enim prædita sanguine cor habent, & principium motus, & sensus principalis hinc est. Motus igitur, & spiritus principium, & omnino qui refrigerationis, manifestum quod est hic. Et † respirationem autem, & humidum † refrigerationem, ad salutem eius, qui est in hac particula caloris, natura tribuit. Dicetur autem de ipsa postea separatim. Ex anguibus vero,

Causa naturalis somni.

In habentibus sanguinem cor est principium motus.

† a. l. respirationia.

† a. l. refrigerantia.

&

& infectis, & non suscipiētibz spiritum in proportionali. connatus enim spiritus † inflans, & † *exurgens* confidens videtur. palam autem hoc in totipennis, vt vespis, & apibus, & muscis, & quæcunque huiusmodi sunt. Quoniam autem mouere quidem aliquid, aut facere sine robore non est possibile, robur autem facit spiritus detentio, respirantibus quidem quæ de foris, non respirantibus quæ † complantata, ideo & † *comitata.* bombum edere alata videntur cum mouentur, attritione spiritus offendentis ad præcinctum totipennium. Mouetur autem omne aliquo sensu facto proprio, vel alieno in primo sensorio. Si vero est somnus, & vigilia passio partis huius, in quo quidem loco, & in qua particula prima fit somnus, & vigilia, manifestum. Mouetur autem quidam dum dormiunt, & faciunt multa, quæ vigilantium sunt: non tamen absque phantasmate, & aliquo sensu. *Vide oppositū 4. de Generatione animalium. c. 1.* somnium enim est quodammodo † sensamentum. Dicendum est autem postea de ipso. *Vide contr. Zim.* Cur vero somnia meminerunt expergefacti, vigillum vero acta non meminerunt, in problematicis dictum est. † *sensio*

Caput Quartum. Quibus factis, & undenam eueniant somnus, ac vigilia in ipsis animalibus: Completæque ipsius somni traditur definitio.

Consequens autem ad ea, quæ dicta sunt, aggredi quibus factis, & vnde principium passionis fit, vigilandi & dormiendi. Palam autem est quod quoniam necessarium est animali, cum sensum habet, tunc primo nutrimentum

tum

In sanguine præditis sanguis est ultimum nutrimentum: in exanguibus vero aliq̄d proportionale.

tum suscipere, & augmentum: nutrimentum autem est omnibus ultimum, sanguine quidem præditis sanguinis ipsa natura, exanguibus vero proportionale: locus vero sanguinis venarum, harum autem principium cor: palam autem quod dicitur est ex dissectionibus: forinsecus quidem alimenti ingredientis in susceptiva loca fit euaporatio ad venas, ibi vero permutatum in sanguinem vertitur, & vadit ad principium. Dicitur est autem de his in iis, quæ de alimento, nunc autem repetendum est de ipsis huius gratia, ut principia motus speculemur, & quid patiente particula sensitiva, accidit vigilia & somnus. Non enim est somnus quælibet impotentia ipsius sensitivi, ut dictum est. etenim amentia, & præfocatio aliqua, & animi defectus facit huiusmodi impotentiam. Iam autem facta fuit imaginatio quibusdam, qui animi defectum fortiter passi sunt. Hoc igitur aliquam habet dubitationem. Si enim contingat dormire eum, qui animo defecit, continget utique somnium esse & ipsum phantasma. Multa autem sunt, quæ dicunt qui vehementer animo defecerunt, & qui visi sunt mortui esse. De quibus omnibus eandem esse rationem existimandum est. Sed, ut diximus, non est somnus impotentia quælibet ipsius sensitivi, sed ex euaporatione circa alimentum passio fit hæc. necesse enim quod euaporat, aliquid usque impelli, deinde conuerti & permutari, sicut Euripum. calidum enim cuiusque animalium ad superiora natum est ferri: cum autem in superioribus locis fuerit, multum simul iterum reuertitur, ferturque deorsum. Et ideo maxime fiunt somni à cibo. nam repente tunc multa humiditas, & corpus

corpulenta sursum fertur. Constans igitur grauat, & facit dormire. cùm vero deorsum fluxerit, & reuertendo repulerit calorem, tunc fit somnus, & animal dormit. Signum autem horum & somnifera. omnia enim grauedinem capitis faciunt, & potabilia, & esculenta, vt papauer, mandragoras, vinum, loliũ. Et qui deorsum feruntur, & dormitant, hoc videntur pati, & non possunt leuate caput, & palpebras. Et post cibos maxime talis somnus, multa enim, quæ à cibus, euaporatio. Amplius autem ex laboribus quibusdam, nam labor quidem colliquatium. colliquamentum vero fit quemadmodum nutrimentum inconcoctum, nisi frigidum sit. Et morbi quidam illud idem faciunt, quicunque à superfluitate calida & humida. vt accidit febricitantibus & lethargicis. Amplius autem prima ætas, pueri enim dormiunt vehementer, eò quòd nutrimentum sursum fertur omne. Signum autem, quòd magnitudo superiorum excedit ad inferiora in prima ætate, eò quòd ad hæc fiat augmentum. Propter hanc vero causam & epileptici fiunt. simile enim est somnus epilepsia. Et ideo accidit multis principium huius passionis dormientibus. & dormientes quidem capiuntur, vigilantes vero non. Cùm enim multus fertur spiritus sursum, descendendo rursum venas tumefacit, quibus coarctat meatum, quo respiratio fit. Ideo pueris non conferunt vina, neque nutrices. differt enim nihil forsitan ipsos bibere, vel nutrices. sed oportet bibere aquosum, & modicum. spirituosum enim vinum. huius autem magis, nigrum. Ita vero superiora plena sunt alimento pueris, quòd quinque mensibus neque vertunt

Somnus quaere post cibũ maxime, & fatigationẽ.

Morbus soporiferi.

Vinum pueri, ac nutrici cibũ inutile.

Qui sint a-
matores sō-
ni.
† a. l. somni
culosi.

tunt collum. quemadmodum enim ebris, sursum fertur humiditas multa. Rationabile autem est hanc passionem esse causam, quare quiescunt in matricibus fœtus primum. Et omnino † amatores somni sunt, qui tenues, & occultas habent venas, & naniformes, & magna capita habentes. Nam horum venæ angustæ, ita vt non facile diffluat, quæ descendit, humiditas. Nauiformibus vero, magnaque capita habentibus sursum impetus multus, & euaporatio fit. Manifestas vero habentes venas non somnolenti, propter amplitudinem venarum, nisi aliquam aliam passionem habuerint contrariam. Neque Melancholici: infrigidatus enim est locus interior. quare non fit ipsis multitudo euaporationis. propterea & edaces, duri existentes. tanquam enim nullo fruentia disponuntur corpora eorum. Atra vero bilis, cum naturaliter sit frigida, & nutritium locum frigidum facit, & alias particulas, vbicumque existit potestate huiusmodi excrementum.

Qui non.

Somnus
quid
* αὐτοκίνησις
ἐν τοῖς

Quare manifestum est ex iis, quæ dicta sunt, quod somnus est quidam cōuentus caloris intro, & naturalis † circumobstentia, propter dictam causam. Ideo multus motus dormientis,

Vnde & deficit, & infrigidatur: & propter frigiditatem concidunt palpebræ. Et superiora quidem infrigidata, & exteriora: interiora vero, & inferiora calida, vt quæ circa pedes, & quæ intrinsecus.

Caput Quintum. Dubitationis solutio, quo pacto somnus infrigidatio fit, cum causa multa eum producentes sint calidæ.

Quamquam utique dubitabit aliquis, quòd post cibum fortissimus fit somnus, & est somniferum vinum, & alia huiusmodi caliditates habentia: est autem non rationabile, somnum quidem esse infrigidationem, causas autem dormiendi calidas. Vtrum ergo hoc accidit, quia quemadmodum venter, vacuus existens, calidus est, repletio vero ipsum infrigidat propter motum, sic & qui in capite meatus, & loca infrigidantur, cum sursum fertur evaporatio? an, quemadmodum his qui perfunduntur calido, subito horror fit, ita & ibi, ascendente caliditate, quæ congregatur frigiditas infrigidat, & quod secundum naturam calidum facit languescere, & secedere?

Dubium.

Prima solutio.

Alia solutiones.

Somnus unde.

Propria solutio.

Amplius autem multo incidente nutrimento, quod calor subleuat, quemadmodum ignis, cum superponuntur ligna, infrigidatur quousque còcoquatur. Fit enim somnus, quemadmodum dictum est, dum corpulentum sursum fertur à caliditate per venas ad caput: cum vero amplius non potest, sed multitudine excedit quod eleuatum est, iterum repellitur, & deorsum fluit. ideo cadunt homines, subtracto calore, qui sursum ferebat, solum enim animalium rectum. & incidens quidem desipientiam facit, postmodum vero imaginationem. An dictæ quidem nunc solutiones contingentes quidem sunt ut fiat infrigidatio: verum enimvero dominus est locus, qui circa cerebrum, quemadmodum dictum est in aliis? omnium enim, quæ in corpore,

corpore,

*Cerebrū est
frigidissimū
omnis, quæ
in corpore
sunt.*

pore, frigidissimum. non habentibus vero, quod proportionale. Quemadmodum igitur humidum, quod euaporat à Solis caliditate, cum venerit ad supremum locum, propter frigiditatem ipsius infrigidatur, & cum constiterit deorsum fertur factum rursus aqua, sic in euacuatione calidi ad cerebrum excrementitia quidem euaporatio in pituitam consistit (ideo & destillationes videntur ex capite fieri) nutritiua vero, & non morbosa deorsum fertur consistens, & refrigerat calidum. Ad infrigidandum vero, & non facile suscipiendum euaporationem confert & tenuitas, & angustia venarum, quæ circa cerebrum. Infrigidationis igitur hæc est causa, quanquam euaporatio exuperet caliditate.

Caput Sextum. De Expergescentia.

*Experrescentia
causa.*

EXpergiscuntur autem, cum concocta fuerit, & eijcerit impulsa caliditas in angustum multa ab eo, quod circumstabat, & discretus fuerit corpulentior sanguis, atque purior. Est autem tenuissimus quidem sanguis & purissimus, qui in capite: crassissimus & turbidissimus, qui in inferioribus partibus. Omnis vero sanguinis principium, sicut dictum est hic & in aliis, est cor. Horum autem, qui in corde, vtriusque † thalami communis, qui medius. illorum autem vterque suscipit ex vtraque vena, & ea quæ vocatur magna, & ea quæ aorta, in medio vero fit secretio. Sed determinare quidem de his, aliis sermonibus est conuenientius. Quia vero fit maxime sanguis post nutrimenti oblationem indiscretus, somnus fit, quoad

† sinus

quoad secernatur sanguinis, quod quidem purissimum sursum: quod vero turbidissimum, deorsum. cum autem hoc acciderit, expurgiscuntur, absoluta ab alimenti grauitate. Quæ igitur causa dormiendi dictum est, quod à corpulento, quod sursum fertur, per ingenitum calorem circumobstantia comprehensim ad primum sensorium. & quid est somnus, quod primi sensorij comprehensio, vt non possit agere. quod quidem ex necessitate fit. (non enim contingit animal esse, nisi contingant quæ ipsum perficiunt.) propter salutem autem. conseruat enim requies.

*

A A A

ARISTOTELIS

STAGIRITAE, PE-

RIPATETICORVM

Principis de

Somniis.

Caput Primum. Somnium non esse sentientis simpliciter, nec opmantis, nec intelligentis, sed sentientis ut imaginantis.

Ost hęc autem quęredum est de somniis, & primo cui earum, quę animę appareant, & vtrum intellectuę particulę passio est hęc, an sensitiuę. his enim solis earum, quę in nobis sunt, cognoscimus aliquid. Si itaq; vsus visus visio, & auditus ipsum audire, & omnino sensus ipsum sentire: communia autem sunt sensuum veluti figura, & motus, & magnitudo, & alia huiusmodi, propria vero veluti color, sonus, sapor, impotentia autem sunt omnia coniuentia, & dormientia videre, similiter autem & in reliquis: manifestum est quod non sentimus aliquid in somnis. Non ergo sensu somnium sentimus. At vero neq; opinione. Non enim solum quod aduenit dicimus hominem esse vel equum, sed & album vel pulchrũ: quorum opinio sine sensu nihil vtiq; dicet, neque vere, neque false. In somnis autem accidit animam

mam

nam hoc facere. similiter enim quòd homo est, & quòd albus est, qui aduenit, videmur videre. Amplius præter somnium aliquid aliud intelligimus. Quemadmodum enim in vigilando sentientes aliquid de eo, quod sentimus, sæpe etiam cogitamus aliquid, sic & in somnis, præter phantasmata, alia aliquando intelligimus. Manifestum autem erit alicui hoc, si quis adhibeat mentem, & tentet meminisse, cum surrexerit. Iam vero quidam & viderunt somnia huiusmodi, videntur qui videntur secundum memoratiuum præceptum ponere quæ præponuntur. accidit enim eis aliud quippiam præter somniū ponere ante oculos in loco phantasma. Quare manifestum est, quòd neque somnium, omne, quod in somnis phantasma, & quòd quod intelligimus opinione opinamur. Palam autem de his vniuersis intantum, quòd quo vigilantes in ægritudinibus decipimur, hoc idem in somno facit passionem: & sanis quoque & scientibus, tamen pedalis Sol videtur esse. Sed siue idem, siue diuersum imaginatiuum animæ & sensitiuum, nihilominus non fit absque videre & sentire aliquid perperam enim videre & obaudire videntis verum aliquid & audientis, nequaquã tamen id, quod arbitratur. in somno autem positum est nihil videre, neque audire, neque omnino sentire. Ergo nihil quidem videre verum, nihil autem pati sensum non est verum, sed contingit & visum pati aliquid, & alios sensus. Singulum enim horum vt vigilantis impetit quidem quodammodo sensum, non sic autem vt vigilantis. Et quandoque quidem opinio dicit quòd falsum, † quemadmodum in vigilãte, quandoque vero † detinetur, & sequitur phan-

† a. l. quod videtur.
† fallitur.

*Somniū est
passio sen-
sūs interioris.*

tasma. Quòd igitur non est opinantis, neq; intelligentis passio hæc, quam vocamus somniare, manifestum. sed neque sentientis simpliciter. videre enim utique esset & audire simpliciter. sed qualiter oportet, & secundum quem modum, considerandum. Ponatur ergo quod & manifestum est, quòd sensitivi passio: siquidem & somnus. non enim alij quidem alicui animalium inest somnus, alij vero alicui somniare, sed eidem. Quoniam vero de imaginatione in iis, quæ de Anima dictum est, & est quidē idem sensitivo imaginatiuum, esse autem sensitivo & imaginatiuo aliud: est autem imaginatio, qui à sensu secundum actum fit motus, somnium vero phantasma quoddam videtur esse: nam quod in somno phantasma somnium dicimus, siue simpliciter, siue quodammodo factum: manifestum est quòd sensitivi quidem est somniare, huius autem quatenus imaginatiuum.

Caput Secundum. Passionem, qua fit à sensibilibus in ipsis sensoriis, etiam eis absentibus aliquo modo immanere. Sensoria etiam ipsa agere quippiam. Et in sentiendo saepe deceptiones contingere.

Quid autem est somnium, & quomodo fit, ex iis, quæ circa somnum accidunt, maxime utique cognoscemus. Sensibilia enim secundum singulum sensorium in nobis efficiunt sensum. & quæ fit ab eis passio non solum inest in sensoriis, dum sensus agunt, sed & dum abierunt, similis enim passio in his, & in iis, quæ feruntur, videtur esse. etenim in his, quæ feruntur, eo quod mouit non ulterius contingente, mouente, mouetur. nam quod mouit, mouit a ætēn
quen

quendam:& rursus hic cū mouetur, alium : & hoc utique modo, quousque quidem steterint, faciunt motum & in aere, & in humidis. Similiter autem oportet putare hoc & in alteratione. nam quod calefactum est à calido, proximum calefacit, & distribuit vsque ad principium. Quare & in quo est ipsum sentire, quoniam est alteratio quædam, qui secundū actum sensus, necesse est hoc accidere. Ideo passio ipsa est non solum in sentientibus sensoriis, sed & quiescentibus, & in profundo, & superficie tenus. Palam autem, cū continue sentimus aliquid. Transferentibus etenim sensum sequitur passio, ut de Sole ad tenebras. accidit enim nihil videre, propter adhuc subsistentem motum in oculis à lumine. Et si ad vnum colorem multo tempore aspiciamus, ut album vel viridem, eiusmodi videtur ad quodcunque visum permutemus. Et, si ad Solem prospicientes, vel aliud aliud splendidum, conuenerimus, obseruantibus videtur secundum directionem, qua accidit visum videre primum quidem huiusmodi colorem, deinde permutatur in puniceum, deinde in purpureum, quousque in nigrum venerit colorem, & euauerit. Et illis quoque, qui ab iis, quæ mouentur, permutantur, velut à fluminibus, maxime autem ab iis, quæ citissime fluunt, videntur quiescentia moueri. Fiunt autem & à magnis sonis surdastris: fiunt & à validis odoribus difficile odorantes, & in similibus. Hæc itaque manifeste accidunt hoc modo. Quod autem sensoria cito, & modicas differentias sentiant, signum est, quod in speculis accidit. de quo utique per se insistens considerabit quis, & dubitabit. Simul autem ex

ipso manifestum, quòd quemadmodum visus patitur, sic & facit aliquid. In speculis enim valde nitidis, cum menstruis aduenientibus mulieribus, inspiciunt in speculum, fit superficies speculi ut nubes sanguinea, & si quidem nouum sit speculum, non facile est abstergere huiusmodi maculam: si vero vetus, facile. Causa vero, ut diximus, quoniam non solum visus patitur aliquid ab aère, sed & facit aliquid, & mouet, quemadmodum splendida. nam visus splendorum, & habentium colorem est. Oculi igitur rationabiliter, cum fiunt menstrua, afficiuntur, sicut & alia pars quælibet corporis. etenim natura existunt pleni venarum. Ideo cum fiunt menstrua propter turbationem & sanguineam ebullitionem, nobis quidem quæ in oculis differentia incerta est, inest autem. nam eadem natura seminis, & menstruorum. Aër autem mouetur ab ipsis: & eum, qui supra specula est, aërem continuum existentem, qualem quendam facit, & talem, velut ipse patitur. hic vero speculi superficiem. Quemadmodum enim vestium quæ maxime mundæ sunt, citissime inquinantur. nam purum exacte monstrat quicquid exceperit, & præsertim minimos motus. æs vero, eò quòd planum sit, qualemcunque tactum maxime sentit. Cportet vero intelligere, tanquam attritionem esse aëris tactum, & tanquam extersionem & ablutionem. propter munditiam vero manifestus fit, qualiscunque sit. Non ex eundi vero celeriter ex nouis speculis causa est, quòd purum sit & lene. serpit enim per huiusmodi, & in profundum, & in omnes partes. nam eò quidem quòd purum est, in profundum, eò autera quòd lene, in omnes partes. In veteribus vero

NON

Causa infectionis speculis, ex visis menstruata.

Purum diligenter monstrat quicquid exceperit.

Quare nouis speculis inducitur macula difficilis eluenda.

187.

non immanet, quoniam non similiter ingreditur macula, sed superficie tenus magis. Quòd igitur & à paruis differentiis fit motus, & quòd celer & ipse sensus, & quòd non solum patitur, sed & contra agit colorum sensorium, manifestum ex his. Attestantur autem iis, quæ dicta sunt, & quæ circa vina, & quæ circa vnguenta eueniunt. † Nam quod præparatum est oleum, cito accipit proximorum odores. Et vina hoc ipsum patiuntur. non solum enim eorum, quæ immittuntur vel commiscuntur, sed & eorum, quæ prope vasa ponuntur vel adnascuntur, recipiunt odores. Ad eam vero, quæ à principio cõsiderationem, ponatur vnum quidem, quod ex iis quæ dicta sunt patet, quòd recedente sensibili extrinsecus, immanent simulacra, quæ sensibilia sunt. Ad hæc autem, quòd facile decipimur circa sensus, cum in passionibus existimus: alij autem in aliis. veluti trepidus in timore, & qui amat in amore: ita vt videatur à modica similitudine ille quidem hostes videre, hic vero dilectum. Et hæc vtique, quanto passibilior quis fuerit, tanto à minori similitudine videntur. Eodem vero modo & in ira, & in omnibus concupiscentiis facile decipiuntur omnes: & magis, quanto vtique in passionibus magis fuerint. Ideo & febricitantibus interdum animalia videntur in parietibus, à modica similitudine linearum compositarum. Et hæc quidem aliquando intenduntur cum passionibus sic, vt si vehementer non laborent, non lateat quòd falsum. si vero maior sit passio, & moueantur ad ipsa. Causa vero vt hæc accidant, hæc est, quia non per eandem potentiam iudicat quæ princeps est, & in qua phantasmata fiunt. Huius ve-

† *Quod præparatum est oleum, ex vinum, cito accipit proximorum odores.*

Homines in aliquo affectu positi facile decipiuntur circa sensus.

Propter
quid terra
videtur na
uigantibus
moueri.

ro signum est, quòd videtur quidem Sol pedalis, contradicit autem sæpe aliquid aliud imaginationi. Et permutatione digitorum, vnum duo videtur, attamen non dicimus quòd duo. certior enim tactu visus. Si vero esset tactus solus, iudicaretur vnum duo. Cur autem fallimur, causa, quoniam non solum, cùm sensibile mouetur, apparent quælibet, sed etiam cùm sensus ipse mouetur, si eodem modo moueatur, quemadmodum à sensibili. dico autem, velut terra videtur nauigantibus moueri, dum mouetur visus ab alio.

Caput Tertium. Motus, qui sunt à sensilibus non tantummodo in vigilia; sed etiam in somno apparere: multarumque rerum, quæ circa somnia accidunt, redditur causa.

EX his itaque manifestum, quòd non solum in vigilando motus, qui à sensilibus fiunt, & quæ extrinsecus, & quæ ex corpore sunt, sed etiam quando fit passio hæc, quæ vocatur somnus, & magis tunc apparent. Per diem enim repelluntur, dum operantur sensus & cogitatio, & euanescent. quemadmodum iuxta magnum ignem minor, & dolores & voluptates paræ secus magnas. dum vero quiescunt, supernatant & parua. Nocte vero propter vacationem particularium sensuum & impotentiam agèdi, eò quòd ab exterioribus ad id, quod intrinsecus est, fiat calor reflexus, ad principium sensus deferuntur, & fiunt manifesti, cùm sedatur turbatio. Oportet autem existimare vt modicas vertigines, quæ in fluminibus feruntur, sic motum vnumquemque fieri continue:

nue: sæpe quidem similes, sæpe vero dissolutas in alias figuras propter repulsionem. Ideo & post cibum, & omnino iuuenibus existentibus, veluti pueris, non fiunt somnia. multus enim motus est propter eam, quæ à cibo est, caliditatem. Quare, quemadmodum in humido, si vehementer moueat quis, quandoque nullum apparet simulacrum, quandoque vero apparet quidem, distortum autem omnino, ita vt appareat alterius modi quàm quale est. quòd si quieuerit, pura & manifesta, sic & in dormiendo phantasmata & reliqui motus, qui proueniunt à sensibus, interdum quidem cum vehementior sit, qui dictus est motus, exterminantur omnino, interdum vero conturbatæ apparent visiones & monstruosæ, & † deteriora somnia, velut melancholicis, & febricitantibus, & temulentis. omnes enim huiusmodi passiones, cum spirituosæ sint, multum faciunt motum, & perturbationem. Cùm autem sedatur, & secernitur sanguis in habentibus sanguinem, conseruatus sensorum motus ab vnoquoque sensuum, amata facit somnia, & apparere aliquid, & videri, propter ea quidem, quæ à visu deseruntur, videre, propter ea vero, quæ ab auditu, audire: similiter autem & ab aliis sensoriis. ex eo enim, quòd inde progreditur motus ad principium & vigilanter, putatur videre, & audire, & sentire: & quia visus interdum moueri videtur, qui non mouetur, vt dicimus: & quia tactus duos motus annuntiat, id, quod vnum est, duo videtur. omnino enim quod ab vnoquoq; sensu dicit ipsum principium, nisi alius præstantior contradicat. Apparet igitur omnino, putatur autem non omnino, quod apparet: nisi quod diiudicat de-

*Somnia
monstruosa
vnde.
† a. l. non dè
lecta.*

tineatur, vel non moueatur proprio motu. Quemadmodum vero diximus quod alij propter aliam passionem facile decipiuntur, ita dormiens propter somnum, & quia mouentur sensoria, & alia accidentia circa sensum. Quare modicam habens similitudinem, videtur illud. cum enim dormit, descendente plurimo sanguine ad principium, condescendunt & mouent, qui insunt, motus, hi quidem potestate, illi vero actu. Sic autem se habent, vt in motu, hic quidem supernatet ex ipsis motus. si vero hic corrumpatur, hic. Adinuitem itaque se habent, quæadmodum fictæ ranæ, ascuentes in aqua liquefacto sale. Ita insunt potestate. cedente vero quod prohibebat, agunt. & solutæ in exiguo reliquo sanguine, qui in sensoriis, mouentium habent similitudinem. quemadmodum quæ in nubibus, quæ similia sunt hominibus & centauris, cito permutantur. Horum autem vnumquodq; est, sicut dictum est, reliquæ eius, quod est in actu, sensilis. Et abeunte etiam sensili, est & verum dicere, quod tale, quale Coriscus, sed non est Coriscus. cum autem sentiebat, non dicebat Coriscum quæ princeps est, & quæ diiudicat, sed per hoc illum Coriscum verum. Quod itaque & sentiendo dicit hoc, si non omnino detineatur à sanguine, quemadmodum sentiens, hoc mouetur à motibus, qui sunt in sensoriis, & videtur quidem simile ipsum esse, quod verum est. & tanta somni est potentia, quod facit hoc latere. Quemadmodum igitur, si quem lateat suppositus digitus oculo, non solum apparebit, sed & putabitur esse duo, quod est vnum; si vero non lateat, apparebit quidem, non putabitur autem: sic & in somnis, si sentiat quidem quod dormit,

dormit.

dormit, & passionem, in qua est sensus sensitui, apparet quidem, dicit autem in seipso, quòd apparet quidem Coriscus, non est autem Coriscus. sæpe enim dormiendo dicit aliquid in anima, quòd somnium est quod apparet. si vero lateat quòd dormit, nihil contradicit imaginationi. Quòd autem vera dicimus, & quòd sunt motus imaginarij in sensoriis, manifestum, si quis attendens tenet meminisse quæ patimur & obdormiscentes, & expergefacti. Interdum enim quæ apparent simulacra dormienti, deprehendet expergefactus esse motus in sensoriis. quibusdã enim puerorum, & omnino perspicientibus, etsi sint tenebræ, simulacra apparent multa, quæ mouentur, ita vt velentur frequenter timentes. Ex his itaque vniuersis oportet colligere, quòd est somnium phantasma quidem aliquod, & in somno. nam quæ modo dicta sunt simulacra, non sunt somnia, neque si quid aliud sensibus solutis videtur. Neque quod in somno apparet phantasma omne. Nam primum quidem in aliquibus accidit sentire aliquo modo & sonos, & lumen, & saporem, & tactum, languide tamen, & veluti procul. iam enim in dormiendo respicientes, & mox excitati, quòd debiliter videbant lumen lucernæ dormientes vt arbitrabantur, expergefacti statim cognouerunt quòd lucernæ erat. & gallinaceorum & canum debiliter audientes vocem, expergefacti cognouerunt manifeste. Quidam vero & respondent cum interrogantur, contingit enim ipso vigilare & ipso dormire simpliciter altero in existente, & alterum aliquo modo inesse: quorum neutrum somnium dicendum. Neq; quæcunq; in somno quidem sunt veræ notiones præter phantasmata.

mata. Sed phantasma: quod est, à motu sensorū, cū in dormiendo fuerit quatenus dormit, hoc est somnium. Iam vero quibusdam accidit, vt nullum somnium viderint in vita, rarum quidem huiusmodi est, accidit tamen. Et his quidem omnino perseverauit, quibusdam vero &

Propter quid aliqui non somniāt per totam vitā suam.

† a. l. Causa autē, quare non fiat, simile apparet, qua in pueris, & post cibum.

accedente ætate accidit, cū prius nullum somnium viderint. † Causam autē, quare nō fiat, simile aliquid oportet arbitrari, quod neque iis, qui post cibum dormitauerint, neque pueris fit somnium. Quibuscunque enim hoc modo constat natura, vt multa ascendat euaporatio in superiorem locum: quæ cum iterum deorsum fertur cum facit multitudinem motus, conuenienter istis, nullum apparet phantasma.

Procedente vero ætate, nihil inconueniens est apparere somnia. permutatione enim aliqua facta vel per ætatem vel per passionem, necessarium accidisse contrarietate hanc.

ARIST

ARISTOTELIS

STAGIRITAE, PE-

RIPATETICORVM

Principis, de Diuina-

tione per So-

mnum.

Caput Primum. Somniorum Diuinationis causam dubiam esse. Somnia vero alia causas, alia signa, alia esse accidentia.

E Diuinatione vero, quæ in somnis fit, & dicitur accide-
re à somniis, neque contem-
plisse facile, neq; suatum esse.
Nam quòd omnes quidem
vel plures existimant habe-
re aliquã significationem so-
mnia, præstat fidem, tanquã

ab experientia dictum. Et quòd de quibusdam
sit diuinatione in somniis, non est incredibile. ha-
bet enim aliquam rationem. Ideo & de aliis so-
mniis similiter utique quis arbitrabitur. Nullã
vero rationabilem causam videre, secundum
quam utique fiat, hoc non credere facit. Nam
Deum quidem esse mittentem, cum alia irra-
tionabilitate, & non optimis & prudentissimis,
sed quibuslibet mittere incõueniens. Ablata ve-
ro, quæ à Deo, causa, nulla aliarum, conueniens
esse videtur causa: quando quidem eorum, qui
secus Herculeas colūnas, & qui in Borysthene

*An diuini-
tus mittan-
tur somnia.*

*Colūna Her-
culis. Bory-
sthene.*

præui

* οὐρανίου,
 intelligentiā
 captum
 * ουρανίου
 καὶ τῶν
 καὶ τῶν
 καὶ τῶν

Somnia non
 omnino ne-
 gligenda.

præuidere aliquos, supra nostram videatur esse
 † prudentiam inuenire originem horum. Ne-
 cesse igitur somnia vel causas esse, vel signa eo-
 rum, quæ fiunt, aut † accidentia, vel omnia, vel
 aliqua eorum, vel vnum solum. Dico autē cau-
 sam quidem, vt Lunam, defectus Solis, & labo-
 rem febris. Signum vero defectus, stellam sub-
 intrare: asperitatem vero linguæ, febriendi. Ac-
 cidens vero, aliquo ambulante deficere Solem.
 neque enim signum deficiendi hoc est, neque
 causa, neque defectus ambulandi: ideo acciden-
 tium nullum neque semper fit, neque vt pluri-
 mum. Sunt ergo somniorum, hæc quidem cau-
 sæ, illa autem signa, velut eorum, quæ circa cor-
 pus accidunt. Dicunt enim & Medicorum ele-
 gantes, quod oportet valde intendere somniis,
 Conueniens autem sic existimare & artificibus
 quidem, consyderantibus autem aliquid & phi-
 losophantibus. Nam qui in die motus, nisi ma-
 gni valde fuerint & fortes, latent secus maio-
 res, qui in vigilando sunt, motus. In dormiendo
 autem, contrarium. etenim parui magni viden-
 tur esse. Manifestum autē ex iis, quæ in somnis
 accidunt, frequenter: arbitrantur enim fulgura
 cadere ac tonitrua fieri, cum paruus sonus in
 auribus fit, & melle, & dulcibus saporibus per-
 frui, minima pituita defluente, & ambulare per
 ignem, & calefieri vehementer, cum paruus ca-
 lor circa quasdam partes fit. cum autem exper-
 giscuntur, hæc manifesta hoc modo se habere.
 Quare quoniam parua omnium principia, ma-
 nifestum quod & ægritudinum & aliarum pas-
 sionum, quæ in corporibus debent fieri. Mani-
 festum ergo, quod necessarium hæc in somnis
 esse euidētia magis, quàm in vigilando. At vero
 quædam

quædam quidem, quæ in somnis, phantasmata causas esse priorum cuiusque actuum, non est irrationabile. quemadmodum enim debentes agere, & in actibus existentes, aut operati, recta somnia sæpe his cointuemur & agimus: causa autem quod præparatus existit motus à diurnis inchoationibus: sic rursus necessarium est eos, qui in somno sunt, motus frequenter principium esse diurnorum actuum, eò quod præparata sit retro, & horum cogitatio in phantasmatis nocturnis. Sic ergo cõtingit somniorum quædam signa & causas esse. Plurima vero accidentibus assimilantur: maxime autem & transgredientia omnia, & quorum non est origo in nobis, sed de nauali bello, & de iis, quæ procul accidunt, sunt. De his enim eodem modo se habere verisimile est, vt quando alicui memoranti de aliquo, contigerit hoc factum esse. Quid enim prohibet & in somnis ita? magis autem verisimile multa huiusmodi accidere. Quemadmodum igitur meminisse de aliquo, neque signum, neque causa accedendi ipsum, sic nec ibi euenisse somnium videnti, neque signum, neque causa, sed casus. Ideo & multa somniorum non eueniunt. fortuita enim neque semper, neque frequenter sunt.

Caput Secundum. Somnia non à Deo sed aliunde mitti. Cur aliqua eueniant somnia, aliqua vero minime. Cur etiam aliqui sint recte somniantes, & qui. Et qui veri sint somniorum interpretes.

OMnino autem quoniam & aliorum animalium somniant quædam, à Deo utique missa

missa non erunt somnia, neque facta sunt huius gratia, dæmonia tamen natura enim dæmonia, non diuina. Signum autem valde enim degeneres homines præuidetes sunt, & recte somniantes, tanquam Deo non mittente. Sed quorumcunque quasi loquax natura est & melancholica, multimodas visiones vident. Eo vero quòd secundum plura & multifaria moueantur, assequuntur: sicut quidam tota contendentes, rapiunt. Nam quemadmodum & dicitur, Si multa iacias, alias aliud iacias, & in his hoc accidit.

Adagium.

Quòd autem non eueniunt multa somniorum, nihil inconueniens. Neque enim eorum, quæ in corporibus sunt, signorum, & cœlestiũ, velut quæ aquarum. & quæ ventorum. si enim alius * vehementior isto acciderit motus, à quo futuro factus est, non fit signum. Et multa consulta bene, quæ fieri expediebat, dissoluta sunt, propter alia præstantiora initia. omnino enim non omne fit, quod futurum erat, neque idem, quod erit, & quod futurũ est. Verumtamẽ principia dicendum esse, à quibus non perfecta sunt, & signa nata sunt hæc aliquorum, quæ non facta sunt. De his vero somniis, quæ non huiusmodi habent principia, qualia dicimus, sed remotiones vel temporibus, vel locis, vel magnitudinibus, vel horum quidem nihil, non tamen habentibus in seipsis principia, qui vident somnia, nisi præuisio fiat ab accidente, tale vtique erit magis, quàm vt dicit Democritus simulacra: & defluxiones causans. Quemadmodum enim cum quis mouit aquam vel aërem, hoc aliud mouit, & quiescente illo accidit huiusmodi motum prodire vsque ad aliquid, illo, qui mouit, non præsentem. sic nihil prohibet motum

* *xuεaw-
rēoc*
*Multa con-
sulta bene,
qua fieri ex-
pediebat, dis-
soluta sunt
propter alia
præstantio-
ra initia.*

*Democri-
tus.*

aliquem

aliquem & sensum pertingere ad animas somniantes, à quibus ille simulacra facit & defluxiones. & quocunque fuerint pertingentes, magis sensibiles esse noctu, eò quòd qui in die deferuntur, dissoluuntur. magis enim sine turbatione aër noctis, eò quòd silentiores sint noctes: & in corpore facere sensum propter somnum, eò quòd & paruos motus, qui intrinsecus, sentiunt dormientes magis. quàm vigilantes. Hi vero motus phantasmata faciunt, ex quibus prævident futura de huiusmodi. Et ideo accidit passio hæc quibuslibet, & non prudentissimis. in die enim utique fieret, & sapientibus, si Deus esset mittēs. Sic autem verisimile quoslibet prævidere, nam cogitatio horum non est curis affecta, sed tanquam deserta & vacua omnibus. & mota secundum mouens ducitur. Et quòd quidam, qui in † excessu mentis prævident, causa est: quoniam proprii motus non infestant, sed longe proiiciuntur, extraneos ergo maxime sentiunt. Quosdam autē recte somniantes esse, & familiares de familiaribus maxime prævidere accidit, eò quòd familiares maxime pro se inuicem solliciti sunt. quemadmodum enim procul existentes maxime cognoscunt & sentiunt, sic & motus. cognitorum enim notiores sunt motus. Melancholici autem propter vehementiam, quemadmodum iacentes eminus, bene coniectant, & propter permutationem cito hærens imaginantur ipsi. Quemadmodum enim Philægidæ poëmata, & furiosi hærentia simili dicunt & cogitant, veluti Venerem, & sic copulant ad † primum. Amplius autem propter vehementiam non expellitur eorum motus ab alio motu. Artificiosissimus autem est

* *exsultati-
vgi.*

*Melancholico-
rum ima-
ginationes.*

Philægides.

† *id quod
ante*

*Somniorū
artificiosif-
simus inter-
pres quis.*

iudex somniorum, qui potest similitudines in-
spicere. recta enim somnia iudicare cuiusque
est. Dico autem similitudines, quoniam similia
accidunt phantasmata eis, quæ in aquis sunt, si-
mulacris, sicut & prius diximus, ibi vero, si mul-
tus fiat motus, non similis fit imago, & simula-
cra veris. Promptus vero erit imagines iudica-
re sufficienter, qui potest cito inspicere & sen-
tire dissipata & distorta simulacrorum quòd
sunt hominis, vel equi, aut cuiuscunque. Et ibi
itaque aliquid simile potest somnium. motus
enim impedit rectum somnium. Quid igitur
est somnus, & somnium, & pro-
pter quam causam vtrunque ho-

*† a. e. addūt
De cōmuns
autem ani-
malū motu
dicendum.*

rum fit: amplius autem &
de ea, quæ ex somniis
est, diuinitio-
ne dictum
est. †

ARIST

ARISTOTELIS

STAGIRITAE PE

RIPATETICORVM

Principis, de Longi-

tudine & Breui-

tate vitæ.

Caput Primum. De quo agendum fit. Item animalium, alia longa, alia breuis esse vitæ.

De eo autem, quod est hæc quidem esse longæ vitæ animalium, hæc autem breuis vitæ & de Vitæ omnino longitudine & breuitate considerandum causas. Principium autem considerationis necessarium primo, ex eo quod est dubitare de ipsis (nō enim est manifestum) vtrum alia, an eadē causa omnibus animalibus & plantis eius, quod est hæc quidē esse longæ vitæ, illa autem breuis. etenim plantarū hæc quidem annuam, illa autem diuturnā habet vitam. Adhuc autem, vtrum eadē, quæ longæ vitæ, & quæ secundum naturā sana natura constantiū, an separata sunt, & quod breuis vitæ, & valetudinarium: an secundū quosdā quidē morbos vicissi mutantur, valetudinaria secundū naturam corpora iis, quæ breuis vitæ, secundū quosdā autē nihil prohibet valetudinarious esse, longæ vitæ existentes. De somno igitur & vigi-

lia dictum est prius. de vita autem & morte dicendum est posterius, similiter autem & de morbo & sanitate, quantum attinet ad Naturalem Philosophiam. Nunc autem de causa eius, quod est hæc quidem esse longæ vitæ, hæc autem brevis vitæ, sicut dictum est prius, considerandum. Sunt autem habentia differentiam hanc, tota ad tota genera, & eorum, quæ sub vna specie, alia ad alia. Dico autem secundum genus quidem differre, vt hominem ab equo, longioris enim vitæ genus hominum, quam quod equorum. Secundum speciem autem, hominem ab homine. sunt enim homines, hi quidem longæ vitæ, illi autem brevis vitæ, alteri secundum altera loca distantes. quæ enim in calidis gentium, longioris vitæ: quæ autem in frigidis, breuioris vitæ. Et eundem quoque locum habitantium differunt similiter aliqui hac differentia abinuicem.

Caput Secundum. Quæ rerum facile, difficiliterve sint corruptibiles. Dubitationisque solutio, quo pacto ignis corrumpitur, cum ibi contrarium adesse non videatur.

Oportet autem accipere quid facile corruptibile in natura constantibus, & quid non facile corruptibile. Ignis enim, & aqua, & his cognata, non habentia eandem virtutem, existunt generationis & corruptionis causa sibi inuicem. quare & quælibet aliorum ex his existentia & constituta participare horum naturam rationabile, quæcunq; non compositione ex multis sunt, vt domus: De aliis igitur alia ratio. sunt enim & propriæ corruptionis multis entium,
vt sci

vt scientiæ, sanitati, & ægritudini. hæc enim corrumpuntur, etiam nõ corruptis susceptiuis, sed saluatis, vt ignorantie quidem corruptio reminiscencia, & disciplina: scientiæ, autem obliuio, & deceptio. Secundum accidens autem consequuntur naturalia aliorum corruptiones. corruptis enim animalibus, corrumpuntur & scientia & sanitas, quæ in animalibus. Quapropter & de anima ratiocinabitur quis vtique ex his. Si enim est non natura, sed quemadmodum scientia in anima, sic & anima in corpore, erit vtique ipfius & alia corruptio præter corruptionem, qua corrumpitur, corrupto corpore. Quare, quoniã non videtur esse talis, aliter vtique habebit ad corporis communionem. Forte autem vtique quis dubitabit rationabiliter, vtrum est, vbi incorruptibile erit quod corruptibile, vt ignis sursum, vbi nõ est contrariũ. Corrumpuntur enim quæ quidem insunt contrariis secundum accidens, eò quòd illa corrumpuntur, interimuntur enim contraria abinuicem. Secundum accidens autem nullum contrariorum in substantiis corrumpitur, propterea quòd de nullo subiecto prædicatur substantia. Quare cui non est contrarium, & vbi non est, impossibile vtique erit corrumpi. Quid enim erit corrumpens, si à contrariis quidem corrumpi accidit solis: hoc autem non existit, aut omnino, aut hic? An hoc sic quidem verum est, sic autem non? Impossibile enim materiam habenti non existere aliquo modo contrarium, nam omnino quoque quidem inesse calidum, aut rectum contingit, quodcunque autem esse impossibile aut calidum, aut rectum, aut album. erunt enim passiones separatae. Si igitur, quando simul fuerint actiuum & passibile,

Corruptis animalibus, corrumpuntur & scientia & sanitas, quæ in animalibus

Dubitatio, quomodo inquis corrumpatur, cum ibi contrarium adesse non videatur.

Solutio.

Impossibile est materiam habenti vt ei nõ insit quodammodo & contrarium.

hoc quidem semper agit, hoc autē patitur, impossibile non transmutari. Præterea necesse est excrementū facere. excrementū autem contrariū. ex contrario enim semper trāsmutatio. excrementū autem reliquix prioris. Si autē omne expelletur, quod actu contrariū, & hic incorruptibile utiq; erit. An non, sed à continēte corrūpitur. Si igitur sufficiens ex dictis, si: sin minus, supponere oportet quōd inest aliquid actu contrariū, & excrementum fit. Quapropter & minor flamma comburitur à multa secundū accidens. quia alimentum, quod illa in multo tempore cōsumit fumum, hoc flamma multa cito. Quapropter omnia semper in motu sunt, & fiūt aut corrumpuntur. continens autem aut cooperatur, aut contraoperatur. Et propter hoc trāspōsita durabiliora quidem fiunt, & paucioris durationis natura. Æterna autem nusquam, quibuscunque contraria sint. confestim enim materia cōtrarium habet. Quare si quidē ipsius ubi, secundū locum permutantur: si autem quā- ei, secundum augmentum & decrementum: si autem passionis, alterantur.

*Materia cō-
festim con-
trarium ha-
bit.*

Caput Tertium. Non ex multis, quæ videri possent, assumendas esse causas longitudinis & brevitatis vitæ, sed ex aliis, quas veras esse causas constat: quæq; exactissime declarantur, in animalibus scilicet.

Sunt autem neque maxima incorruptibiliora. equus enim homine breuioris vitæ. Neq; parua. pleraq; enim insectorum annua. Neque plantæ omnino animalibus. annuæ enim quædam plantarum. Neque sanguine prædita. apis enim durabilior quibusdam sanguine præditis.

Neque

Neque exanguia. mollia enim annua quidem, exanguia autem. Neque quæ in terra. etenim plâræ annuæ sunt, & animalia pedestria. Neque quæ in mari, etenim ibi breuis vitæ & ostreacea, & mollia. Omnino autem quæ longissimæ vitæ, in plantis sunt, vt palma & cupressus. deinde in sanguine præditis animalibus magis, quàm in exanguibus: & in pedestribus, quàm in aquatilibus. Quare & copulatis in sanguine præditis & pedestribus, quæ longissimæ vitæ animalium sunt, vt homo & elephas. Et vtique quæ maiora, vt magna ex parte dicatur minoribus longioris vitæ. etenim & aliis accidit, quæ longioris vitæ sunt, magnitudo, sicut & dictis. Causam autem de his omnibus hinc vtique quis contemplabitur. Oportet enim accipere quòd animal est natura humidum & calidum, & ipsum viuere tale. senectus autem frigida & sicca, & quòd mortuum. videtur enim sic. Materia autem corporum existentibus hæc, calidum & frigidum, & siccum & humidum: necesse igitur senescencia exiccari. Quapropter oportet non facile exiccabile esse humidum. & propter hoc pinguia imputribilia: Causa autem, quia aëris. aër autem ad alia ignis. ignis autem non fit putridus. Neque rursùm paucum oportet esse humidum. facile siccabile enim quòd paucum. Quapropter & magna & animalia, & plantæ, vt vniuersaliter dicatur, longioris vitæ, quemadmodum dictum est prius: rationale enim maiora plus habere humidi. Non solum autem propter hoc longioris vitæ. duæ enim causæ, quantum & quale. quare oportet non solum copiam esse humidi, sed hoc & calidum, vt neque facile gelabile, neque facile exiccabile sit.

Pinguis nō putrescere.

*Quare ho-
mo diutius
maioribus
quibusdam
animalibus
vivat.*

*Propter
quid sala-
cia cito se-
nescunt.*

*Mares fe-
minis sunt
diuturnioris
vitæ.*

Et propter hoc homines longæ vitæ magis qui-
busdam maioribus. longioris enim vitæ sunt,
quæ deficiunt copia humidi, si pluri ratione ex-
cedant secundum quale, quam deficiant secundum
quantum. Est autem aliquibus quidam calidum pin-
gue: quod simul facit non facile siccabile, & non
facile infrigidabile. quædam autem alium habent
humorem. Item oportet futurum esse non leuiter cor-
ruptibile, non excrementitium esse. interimitur e-
nim quod tale, aut morbo, aut natura. contraria
enim est excrementi virtus, & corruptiua, hæc
quidem naturæ, illa autem particulæ. Quapropter
salacia, & multi seminis senescunt cito. semine enim
excrementum, & amplius exiccat emissum.
Et propter hoc mulus est longioris vitæ equo
& alino, ex quibus genitus est: & femina maribus,
si salaces sint mares. Quapropter & passeris
masculi breuioris vitæ feminis. Adhuc autem
& quicumque laboriosi masculorum propter labo-
rem senescunt magis. exiccat enim labor. senes-
ctus autem sicca est. Natura autem, & ut in vni-
uersum dicam, mares feminis longioris vitæ.
Causa autem, quia calidius animal mas est quam
femina. Eadem autem in calidis longioris vitæ
sunt quam in frigidis locis, propter eandem cau-
sam, propter quam quidam & maiora, & maxime
notabilis magnitudo animalium frigidorum se-
cundum naturam. Quapropter & serpentes, & la-
certæ, & squamosa magna sunt in calidis locis,
& in Rubro mari ostreacea, augmenti enim cali-
da humiditas causa, & vitæ. In frigidis autem lo-
cis magis aqueum est humidum, quod in anima-
libus est. quapropter facile gelabile. Quare hæc
quidam non hinc omnino animalium, quæ pauci
sanguinis, aut exanguia in iis, quæ ad vrsam,
locis

locis, neq; pedestria in terra, neque aquatilia in mari: hæc auté sunt quidé, minora auté & breuioris vitæ. aufert enim gelatio augmentú. Alimentú auté non sumétia & animalia & plantæ corrúpuntur. consumit enim ipsú seipsum. quédmodú enim multa fláma cõburit, & corrúpit paucá, eo quòd alimentú cõsumat, sic naturale calidum primú concoctiuú consumit materiã, in qua est. Aquatilia auté gressibilibus minus longæ vitæ, non quia humida simpliciter, sed quia aquosa. tale auté humidum facile corruptibile, quia frigidum & gelabile de facili. Et ex angue, propter idé, nisi magnitudine recõpésotur. neq; enim pinguediné habet, neq; dulce. in animali enim quod pingue, dulce. Quapropter apes longioris vitæ sunt aliis maioribus animalibus.

*Aquatilia
pedestribus
minus vi-
uacia.*

*Caput Quartum. Quæ sint causa longitudinis
& breuitatis vitæ in ipsis plantis.*

IN plantis auté sunt, quæ longissimæ vitæ: & magis, quã in animalibus. Primú quidé, quia aquosæ minus. quare nõ facile cõgelabiles. Deinde habent pinguediné & viscositaté, & siccæ & terrestres existentes, tamen non habét facile siccabile humidú. de hoc auté, quod est naturã arború esse durabilé, oportet accipere causã. habet enim propriã ad animalia, præterquã ad insecta. Nouæ enim semper plantæ sunt. quapropter diurnæ. semper enim altera germina, hæc auté senescunt. & radices similiter, sed non simul: sed aliquando quidé solus stipes, & rami perierunt, alteri autem adnati sunt. Cùm autem sic fuerint radices, aliæ ex existente generãtur. & sic semper permanet, hoc quidem corruptú.

762 De Longit. & Breuitate Vitæ.

illud autem factū, quapropter longæ vitæ. Assi-
 milantur autē plantæ insectis, sicut dictum est
 prius: diuisæ enim viuunt: & duæ, & multæ sūt
 ex vna. Insecta autem vsq; ad ipsum viuere per-
 uenerunt, multo autem non possunt tempore,
 non enim habent instrumēta, neq; facere potest
 ipsa principiū, quod in vnoquoq;. Quod autem
 in planta, potest: vbiq; enim habet radicē, & ger-
 men potentia. Quapropter ab hoc semper pro-
 uenit, hoc quidem nouum, illud autē senescens,
 modico aliquo differentia in eo quod est esse
 longæ vitæ, sic, quemadmodū quæ a plantatur,
 etenim in aplantatione modo aliquo dicit vt
 que aliquis eadē accidere. particula enim qua-
 dam quod aplantatione. In aplantatione igitur
 separatis accidit hoc, ibi autem per continuum.
 Causa autem, quia inest vbiq; principium, po-
 tentia existens. Accidit autem idem in anima-
 libus & plantis. In animalibus enim longioris
 vitæ mares vt in pluribus. horum autem supe-
 riora maiora quàm inferiora. magis enim ma-
 niformis mas, quàm fœmina: in superiori autē
 calidum, & frigidum in inferiori. Et plantarum
 quæ capite graues, longioris vitæ: tales autem,
 quæ non sunt annuæ, sed arborosæ. superius e-
 nim plantæ, & caput radix est. annuæ autem ad
 inferius & fructum accipiunt, & augmentum.
 Sed de hoc quidem secundum se in iis, quæ de
 Plantis, determinabitur, nūc autem de aliis ani-
 malibus dicta est causa de magnitudine vitæ,
 & de vitæ breuitate. Reliquum autem nobis
 considerare de iuuentute & senectute, & vita &
 morte. his enim determinatis finem vtique ha-
 bebūt, quæ de animalibus methodus.

ARIST

ARISTOTELIS

STAGIRITAE, PE-

RIPATETICORVM

Principis de Iuuetu-

te & Senectute,

Vita & Morte,

& Respira-

tione.

*

Caput Primum. Vuentium omnium unam, ean-
demq; numero esse partem, qua viuunt, ipso ve-
ro esse plures, & diuersas: eamq; in medio esse.

E Iuuentute autem & Senectute, & Vita & Morte nunc dicendum: simul autem & de Respiratione necessariū forte causas dicere. quibusdā enim animalium propter hoc accidit viuere, & non viuere.

Quoniam autem de anima in aliis determinatū est, & manifestum est quod nō est possibile substantiam ipsius esse corpus, sed tamen quod in aliqua existit corporis particula, manifestum, & in hac aliqua habentium virtutem in particulis.

Aliæ igitur animæ aut partes aut virtutes, qualitercunque oporteat vocare, dimittantur nunc.

† Quæcūque autem animalia dicuntur & viuere, in

† a. l. Quo.

764 De Iuu.& Sen.Vita & Morte

re, in his quidem quæ adepta sunt vtraque hæc (dico autem vtraq; , & quod est esse animal, & quod viuere) necesse est eandem esse & vnam particulam, secundum quam viuunt, & secundum quam appellamus ipsum animal. Animal enim secundum quod animal, impossibile est non viuere: secundum quod autem viuunt, sic animal existere non necessarium. plantæ enim viuunt quidem, non habent autem sensum. per sentire autem animal à nō animali determinamus. Numero igitur necessarium est vnam esse & eandem hanc particulam, ipso esse autem plures & diuersas. non enim idem animal esse, & viuere. Quoniã igitur propriorum † sensorium vnum aliquod cōmune est sensorium, in quod eos qui secundum actum sensus necessariū † obuiare: hoc autem utique erit mediū eius quod antèrius vocatur, & eius quod posterius (antèrius enim dicitur, in quo est nobis sensus: posterius autem oppositum) adhuc autem diuiso corpore, viuētium omniū superius & inferius (omnia enim habent superius & inferius: quare & plantæ) palā est quod nutritium principiū habebunt utiq; in medio horum. particulā enim secundum quam ingreditur alimentū, superius vocamus, ad ipsam respiciētes, sed non ad ambiens totū. deorsum autem, secundum quam excrementum demittunt primo. Habet autem cōtrarie in plantis hoc, & animalibus. Homini enim propter rectitudinē maxime inest hoc animalium habere quæ sursum particulam ad eam, quæ totius sursum, aliis autem Intermedie. Plantis autem immobilibus existētibus, & accipientibus ex terra alimentū, necessarium semper deorsum hanc habere particulam proportionales enim sunt radices plantis, & quod

*Sensorium
cōmune.
† sensorium
† conuenire*

quod vocatur os, animalibus: per quod alimētum illæ quidem ex terra accipiunt, hæc autem ex seipſis. Tribus autem existētibus partibus, in quas diuiduntur omnia perfecta animalium: vna quidem, qua suscipiunt alimentum: vna autem, qua excrementū emittunt: tertia autem horū media: hæc in maximis animalibus vocatur pectus, in aliis autem proportionale. dearticulata autem est magis aliis quàm aliis. Quæcunq; autem ipsorum sunt gradientia adiunctas habent & particulas, quæ ad hanc administrationem, quibus totam ferant * molem, crura & pedes, & habentia eandem his virtutem. sed principium quidem nutritiæ animæ in medio trium particularum secundum sensum esse videtur, & secundum rationem. Multa enim animalia, ablati vtriusq; particulis, & ea, quæ vocatur caput, & susceptiua alimenti, viuunt, cum quæ utique fuerit medium. Palam autem in insectis, vt vespis, & apibus hoc accidere. Et multa quoque non insectorum diuisa possunt viuere, propter nutritiuam. Talem autem particulam actu quidem habet vnam, virtute autem plures. eodem enim modo plantis constituta sunt. etenim plantæ diuisæ viuunt separatim, & sunt multæ arbores ab vno principio. Propter quam autem causam plantarum hæc quidem non possunt diuisæ viuere, hæc autem asplantantur, alter erit sermo. sed similiter se habent secundum hoc & plantæ, & genus insectorum. Necessè autem & nutritiuam animam actu quidem in habentibus esse vnam, virtute autem plures. Similiter autem & sensitiuum principium. videntur enim habere sensum diuisa ipsorum. Sed vt seruetur natura, plantæ quidem possunt, hæc autem non possunt: quia non habent

* xij
alium.

Multa animalia adē pro capite, & alimenti susceptiua particula viuere.

habent instrumenta ad salutē, & quia indigētia sunt hęc quidē capientis, hęc autē suscipientis alimentū, hęc autem & aliorum & horum amborū. assimilantur enim talia animalium multis animalibus, quę simul coaluerint. Optime autē constituta animalia hoc non patiūtur, propterea quōd natura ipsorū, vt possibile est, maxime vna est. Quapropter & parū sensum quēdā faciūt diuisę particularū, quia habent aliquā animalē passionē. separatis enim visceribus faciūt motū: vt & testudines, corde ablato. Adhuc autē in plantis palā, & animalibus. In plantis quidē eam, quę ex seminibus generationē considerātibz, & insitiones, & asplātationes. Ex seminibus enim generatio accidit omnibus ex medio. bialuiis enim existētibus omnibus quā coaluerunt, continetur, & mediū est vtriusq; particularū: hinc enim ramusculus oritur, & radix nascētū. principiū autem mediū horū est. In insitionibus autē & asplātationibus hoc maxime accidit circa nodos: est enim principium quoddam nodus rami, simul autē & mediū. Quare aut hoc auferunt, aut in hoc inserunt, vt aut ramus, aut radices ex hoc generentur, tanquā ex stente principio ex medio germinis & radice.

Caput Secundum Cor in animalibus primo fieri, principiumq; esse sensitua, nutritua & augmentatiua virtutis: ac in eo ipsorum vitam conseruari.

ET animalium sanguine pręditorum cor fit primo. hoc autē palam ex iis quę in cōtinuētibus videre, cum adhuc fierent, contēplati sumus. quare & in exanguibus necessariū proportionale cordi fieri primo. Cor autem quōd est venar

venarum principium, in iis quæ de partibus animalium, dictum est prius, & quod sanguis in sanguine præditis est ultimum alimentum, ex quo fitur particula. Manifestum igitur quod unam quandam operationem oris virtus ministrat, alteram autem ea quæ ventris circa alimentum, cor autem principalissimum, & finem imponit. Quare necesse est & sensitivæ, & nutritivæ animæ in corde principium esse sanguine præditis. nam aliarum particularum opera circa alimentum huius operis gratia sunt. Oportet enim principale ad id, cuius gratia desinere, sed non in iis, quæ huius gratia, ut Medicus ad sanitatem. At vero quod principale sensuum in hoc in sanguinem habentibus omnibus. in hoc enim necessarium esse omnium sensoriorum commune sensorium. Duos autem manifeste huc tendentes videmus gustum & tactum. quare & alios necessarium. in hoc enim & aliis sensoribus contingit fieri motum. hæc autem nihil tendunt ad eum, qui sursum locum. Sine his autem, si vivere in hac particula omnibus est, palam quod & sensitivum principium necessarium. quia enim animal, hæc & vivere dicimus. quia autem sensitivum, hæc corpus animal esse dicimus. Propter quod autem hi quidem sensuum manifeste tendunt ad cor, illi autem sunt in capite (quapropter & videtur quibusdam sentire animalia propter cerebrum) causa in aliis dicta est seorsum. Per ea igitur quæ apparent palam ex dictis, quod in hac & in medio corporis trium partium, sensitivæ animæ principium est, & augmentativæ & nutritivæ. Per rationem autem, quia naturam videntur in omnibus ex possibilibus facientem optimum. in medio autem substantiæ

*Idem 2. Cœ
l. 1. c. 34. &
2. Phys. 56.*

tia

tix principio existente vtroq; maxime perficit vtraq; particularum suum opus : & conficiens vltimum alimentū, & suscipiens: penes vtrunq; enim ipsorū sic erit, & est talis medij regio, regio principis. Præterea vtēs, & quo vtitur, oportet differre. vt autem potestare. ita etiam cōtingat modo, quemadmodum fistulæ, & mouens fistulas manus. Si igitur animal determinatum est, eò quòd habet sensitivam animam, sanguineis quidē necessariū in corde hoc habere principiū, exanguibus autē in proportionali particula. Omnes autem particule, & totum corpus animalium habent quandam caliditatem naturalem. quapropter viuentia quidem videntur calida, morietia autem & priuata vita contrariū. Necessariū autem esse caliditatis huius principiū in corde sanguine habentibus, exanguibus autem in proportionali. conficiunt enim, & cōcoquunt naturali calido alimētum omnia, maxime autē quòd principalissimum. Quapropter aliis quidē partibus intrigidatis remanet vita, eò autem qui in hoc, corrūpitur omnino. quia hinc principiū omnibus dependet caliditatis, & anima, tanquam ignita in his particulis, exanguium quidē in proportionali; in corde autem sanguine præditorū. Necessē est igitur simul vitam existere & calidi huius conseruationem, & vocatam mortem esse huius corruptionem.

Caput Tertium. Ignem à duabus corrumpi causis.
- naturalemq; etiam calorem: & ideo calorem refrigeratione quadam conseruari.

AT vero ignis duas videmus corruptiones, marcorē, & extinctionē. Vocamus autem
 cam

Mortis causa animalibus qua.

eam quæ à seipso, marcescere, eam autem quæ à contrariis, extinctionem, illam quidem senectutem, hanc autem violentiam. Accidit autem ambas propter idem fieri corruptiones. deficiente enim alimento, non potente calido accipere alimentum; corruptio fit ignis, contrarium enim, cessare faciens concoctionem, prohibet nutriri. Quandoq; autē marcescere accidit, cum amplior congregatur calor, propterea quod non respirat neq; infrigidatur: cito enim & sic consumit alimentum, cum multus congregatur calor, & præuenit consumere, antequam assit exhalatio. Quapropter non solum marcescit minor secus maiorem ignem, sed & ipsa per se lucernæ flamma, imposita in maiori flamma comburitur, sicut quodcumque aliud ystibulum. Causa autem, quia alimentum quidem existens in flamma præoccupat prehendere maior flamma prius quam adueniat alterū, ignis autem perueerat semper fiens & fluens, sicut fluuius: sed latet propter velocitatem. Pålam igitur quod, si quidem oportet seruari calidum, hoc autem necessarium si victurum sit, oportet fieri eius quod in principio calidi quandam refrigerationem. Exemplum autem huius accipere est, quod accidit in suffocatis carbonibus. si enim cooperti continue fuerint eo; quod vocatur suffocatorium, extinguuntur cito: si autem per vices quis faciat frequentem ablationem & impositionem, manent igniti multo tempore. Occultatio autem seruat ignem: neque enim respirare prohibetur propter raritatem cineris, & obstat ei qui in circuitu aëri, ne extinguatur, copia existentis in seipso caliditatis. Sed de causa quidem hac, quod contrarium accidit occultat.

Arist. de Iuu. & Sen. Vita & Morte CCC

770 De Iuu. & Sen. Vita & Morte

tato & suffocato igni (hic enim marcescit, ille autem permanet pluri tempore) dictum est & in problematibus. Quoniam autem omne viuens habet animam; ipsum autem non existit sine naturali caliditate, sicut diximus, plantis quidem per alimentum & continens sufficiens sit auxilium ad naturalis calidi conseruationem: Etenim alimentum facit refrigerationem; ingrediens, sicut & hominibus qui primum cibum sumperunt. Ieiunia autem calefaciunt, & sitim faciunt. immotus enim existens aer semper calefit. alimento autem ingrediente refrigeratur motus, donec vtrique assumpserit concoctionem. Si autem aut continens excedat frigiditate, propter anni tempus cum sit forte gelu, exiccantur: aut si æstare fortes accidunt æstus, & non possit quod trahitur ex terra humidum refrigerare. corrumpitur marcescens calidum, & dicuntur sphacelissimum pati, & syderata fieri arbores his temporibus. Quapropter & genera quædam lapidum radicibus subdunt, & aquam in vasis, vt radices infrigidentur plantarum. Animalium autem quoniam hæc quidem sunt aquatilia, hæc autem in aere degunt, ex his & per hæc acquirunt refrigerationem, illa quidem aqua, hæc autem aere. Quo autem modo & qualiter, dicendum, sermonem diligenter instituentibus.

Alimenta refrigerare, ieiunia calefacere.

Caput Quartum. Veterum de Respiratione opiniones examinandas esse. Respirationis autem varietatem pulmonis insequi differentias.

DE Respiratione enim pauci quidem aliqui priorum Naturalium dixerunt, cuius tamen

men gratia existit animalibus, hi quidem nihil enuntiauerunt, hi autem dixerunt quidem, non bene autem dixerunt, sed in experte eorum; quæ accidunt. Præterea omnia animalia aiunt respirare. hoc autem non est verum. Quare necessarium de his primo aggredi, ne videamur absentes inaniter accusare. Quod igitur quæcunque animalium habent pulmonem respirant omnia, manifestum. Sed & horum ipsorum quæcunq; quidem exanguem habent pulmonem & laxum, minus indigent respiratione. quapropter multo tempore possunt permanere, iuxta corporis robur. Pulmonem autem laxum habent omnia ouipara, vt ranarum genus. Præterea † mures amnici atque testudines multo tempore manent in humidis. pulmo enim modicam habet caliditatem. pauci enim sanguinis habent ipsum. Inflatus igitur ipse motu reirigerat, & facit permanere multo tempore. si tamen cogat quis valde detinens longo tempore, suffocantur omnia. nullum enim talium suscipit aquam, sicut piscis. Habentia autem pulmonem refertum sanguine, omnia magis indigent respiratione, propter copiam caliditatis. Aliorum autem, quæcunque non habent pulmonem, nullum respirat.

Omnia animalia pulmonem habentia respirant.

† *Lutaria testudines, atq; terrestris.*

Caput Quintum. In quadam re damnato Democrito. Anaxagora. ac Diogeni de piscium Respiratione consistantur opiniones.

Democritus igitur Abderita, & quidam alij, qui de respiratione dixerunt, nihil de aliis determinauerunt animalibus, visi sunt tamen dicere quasi omnibus respirantibus. Anaxagoras autem, & Diogenes omnia dicentes respi-

Anaxagora opinio. rare, de piscibus & oistreis dicunt quomodo respirant. Et ait Anaxagoras quidem, cum emittunt aquam per branchias, eum, qui in ore fit, aërem trahentes, respirare pisces non enim esse vacuum vllum. Diogenes autem, cum emittunt aquam per branchias ex circumstante circa os aqua, trahere vacuo quod in ore aërem, tanquam inexistente in aqua aëre. Hæc autem sunt impossibilia. Primo enim dimidium rei auferunt, propterea quod dicunt commune in altero solo. respiratio enim vocatur. huius autem hoc quidem inspiratio est, illud autem expiratio. de qua nihil dicunt quomodo expirant talia animalium. Neque contingit ipsis dicere: cum enim respirauerint, hac, qua respirauerunt, iterum oportet expirare, & hoc semper vicissim facere. Quare accidit simul suscipere aquam per os, & expirare aërem: necesse autem obuiantia impedire alterum alterum. Deinde, cum emittunt aquam, tunc expirant per ora aut per brachias. quare accidit simul & expirare & respirare. tunc enim aiunt ipsum respirare. simul autem respirare & expirare impossibile. Quare si necesse respirantia expirare & inspirare, expirare autem non contingit vllum ipsorum, palam est quod neque respirare ipsorum vllum. Præterea, dicere aërem trahere ex ore, aut ex aqua per os, impossibile non enim habent arteriam, propterea quod pulmonem non habent, sed statim venter penes os est: quare necessarium ventre trahere. Hoc autem & alia vtrique facerent animalia nunc autem non faciunt. & si illa extra humidum essent, manifeste vtrique hoc facerent. videntur autem non facere hoc. Præterea omnibus respirantibus & trahentibus spiritum videmus.

demus quendam motum fieri particulæ trahentis. in piscibus autem non accidit. nihil enim videntur mouere eorum quæ circa ventrem, nisi branchias solum, & in humido, & in sicco incidentes cum palpitant. Præterea, cum moriuntur suffocata in humidis omnia respirantia, sunt ampullæ, spiritu exeunte violenter: ut si quis cogat testudines, aut ranas, aut aliquod aliud talium generum. in piscibus autem non accidit, experientibus omnem modum, ræquam non habentibus spiritum deforis vllum. Quo autem modo dicunt fieri respirationem ipsius, contingit & hominibus existentibus in humido accidere. Si enim pisces trahunt ex ea, quæ in circuitu oris aqua, propter quid hoc non utique facerent & homines & alia animalia? & eum, qui ex ore utique traherent similiter piscibus. Quare si quidem & illa essent possibilis, & hæc essent: quoniam autem non sunt, palam quod neque in illis est. Ad hæc autem, propter quam causam in aère moriuntur, & videntur palpitate sicut quæ suffocantur, si quidem respirant? non enim utique alimenti indigentia hoc patiuntur. Quam autem dicit Diogenes causam, insulsa ait enim quod aërem multum valde trahunt in aère, in aqua autem moderatum, & propter hoc mori. Etenim in pedestribus oportebat possibile esse hoc accidere. nunc autem nullum, eò quod valde respiret, suffocatur pedestre animal. Præterea, si omnia respirant, palam quod & insecta animalium respirant. videntur autem ipsorum multa decisa viuere, nõ solum in duas partes, sed & in plures, ut quæ vocantur † scolopendrà, quæ qualiter, aut in quoniam contingit respirare? Causa autem maxime

*Diogenis
causa.*

† *cônspeda.*

774 De Iuū. & Sen. Vita & Morte

non dicendi bene de ipsis, quòd inexperti erant earum, quæ intus partium, & non accipiebant gratia alicuius naturã omnia facere. quærentes enim cuius gratia respiratio animalibus existit, & in particulis hoc inspicientes, vt in branchiis & pulmone, inuenissent vtiq; celtius causam.

*Caput Sextum. Democriti de Respiratione opinio,
ac ipsius impugnatio.*

Democritus autem quòd quidem ex respiratione accidit aliquibus respirantibus dicit inquit prohibere extrudi animam; non tamen vt huius quidem gratia fecisse hoc naturam quicquam dicit. omnino enim sicut & alij Naturales, & iste nihil tangit talis causæ. Dicit autem quòd anima & calidum hæ primæ figuræ sphericarum Segregatis igitur ipsis à continente extrudente, auxilium fieri, respirationem inquit, in aère enim multum numerum esse talium, quæ vocat ille intellectum & animam. Respirante igitur, & ingrediente aère, coingredientia & prohibentia extrusionem, prohibere in animalibus existentem animam exire. Et propter hoc in respirando & expirando esse viuere & mori. cum enim præualuerit continens comprimens, & non amplius de foris ingrediens potest prohibere, non potente respirare, tunc accidere mortem animalibus. esse enim mortem talium figurarum ex corpore exitum ex continentis expressione. Causam autem, quare omnibus quidem necessarium mori, non tamẽ quando contigit, sed secundum naturam quidem senectute, violentia autem præter naturam, nihil declarauit. quauis oportebat, quoniam

niam aliquando quidem videtur hoc fieri, aliquando autem non videtur, vtrum eadem causa extrinsecus est, an intus. Non dicit autem neque de principio respirandi quæ causa, vtrum intrinsecus, an extrinsecus. neque enim qui foris intellectus seruat auxilium, sed intrinsecus principium respirationis fit & motus, non vt inferente vim ipso continente. Inconueniens autem, & simul continens comprimere, & ingrediens dilatare. Quæ igitur dixit & quomodo, serè hæc sunt. Si autem oportet putare vera esse prius dicta, & non omnia animalia respirare, non de omni morte causam putandum dictam esse hanc, sed solum in respirantibus. Quinimo neque in his bene. Palam autem ex his quæ accidunt, & talibus, quorum habemus omnes experientiam. In æstibus enim cum calesimus magis, & respiratione magis indigemus, & crebrius respiramus omnes. cum autem quod in circuitu sit frigidum, & constringat & compingat corpus, detinere accidit spiritum. quamuis tunc oportebat de foris ingredientem prohibere compressionem. Nunc autem fit contrarium. Quando enim multum valde congregatum fuerit calidum; non expirantibus, tunc indigent respiratione; necessarium autem inspirantes respirare. Æstuentes autem frequenter respirant, tanquam refrigerationis gratia respirantes, quando quod dicitur facit, ignis ad ignem. *Adagium.*

Caput Septimum, Platonis de Respiratione decretum, & ipsius improbatio.

IN Timæo autem scripta circumpulsio; de aliis animalibus nihil determinauit quo modo ipsis calidi sit salus, vtrum eodem, an pro-

pter aliam aliquam causam. Si enim solis pedestribus quod respirationis existit, dicendum causam, quare solis. si autem & aliis, modus autem alius, & de hoc determinandum, si quidem possibile respirare omnibus. Præterea & fictitious. modus causæ, ex eunte enim extra calido pes os, ambientem pulsam aërem, qui fertur incidere in eundem locum aut per raras existentes carnes, unde internum exierat calidum, propterea quod nihil est vacuum, circumobstantibus inuicem, calefactum autem iterum exire secundum eundem locum, & circumpellere intro per os aërem exidentem calidum, & hoc utiq; perseverare semper facientes, respirantes & expirantes. Accidit autem sic putantibus prius expirationem fieri quam inspirationem. Signum autem, sunt enim adinvicem hæc vicissim. morientes autem expirant, quare necessarium esse principium inspirationis. Præterea cuius gratia hæc existunt animalibus, dico autem respirare & expirare, nihil dixerunt hoc modo dicentes, sed velut de $\dagger$ accidente aliquo enuntiant solum: quamuis principalia hæc videamus viuendi & moriendi. cum enim respirare non possunt, tunc accidit corruptionem fieri respirantibus. Insuper inconueniens calidi quidem per os exitum & iterum ingressum non latere nos, in pectus autem spiritus ingressum & iterum calefacti exitum latere. Inconueniens autem & calidi respirationem introitum esse. apparet enim contrarium. quod enim expiratur, esse calidum: quod autem inspiratur, frigidum. Quando autem calidum fuerit, anhelantes respirant, quia enim non refrigerat sufficienter ingrediens, sæpe accidit spiritum trahere.

Caput

trasa.

Caput Octavum. Respirationem non alimenti causa fieri, contra nonnullos.

AT vero neque alimenti gratia existimandum fieri respirationem, tanquam quod alatur spiritu internus ignis, & respirante quidem tanquam super ignem succēsum fomitem adiici, alito autem igne fieri expirationem. Hęc enim dicemus iterum & ad hunc sermonem, quę quidem & ad priores. etenim in aliis animalibus oportebat hoc accidere, aut proportionale huic, omnia enim habent caliditate, & vitam. Deinde & fieri calidum ex spiritu, quo oportet modo dicere, hęcitium. magis enim ex alimento, hoc fieri videmus. accidit autem per hoc suscipere alimentum, & excrementum emittere. hoc autem in aliis non videmus fieri.

Caput Nonum. Empedoclis de Respiratione sententia, & ipsius redargutio.

Dicit autem de Respiratione & Empedocles, non tamen cuius gratia, neque de omnibus animalibus quicquam facit manifestum, siue respirant, siue non. & de ea, quę per nares respiratione dicens, putat & de præcipua dicere respiratione. Est autem & per arteriam expectoribus respiratio, & quę per nares. ipsis autem naribus sine illa nõ est respirare. & ea quidem, quę per nares fit, respiratione priuata animalia, nihil patiuntur: ea autem, quę per arteriam, moriuntur. vititur enim natura præter propositum ea, quę per nares respiratione ad odoratũ quibusdam animalium. Quapropter odoratu ferè participant omnia animalia: est autē non

*Spirationis
mod⁹ quib⁹*

omnibus idem instrumentum. Dictum est autem de ipsis in aliis planius. Fieri autem ait respirationem & expirationem, propterea quòd venæ quædam sunt, in quibus est quidem sanguis, non tamen plenæ sunt sanguine. habent autem meatus in eum qui extra aërem, partibus quidem corporis minores, iis autem quæ aëris, maiores. quapropter sanguine moueri sursum & deorsum nato, deorsum quidem cum fertur influere aërem, & fieri respirationem, sursum autem procedente excidere foris, & fieri expirationem assimilās quod accidit ipsis clepsydris. Sic autem respirant omnia, & expirant. Omnibus priuata sanguine

Carnium fistula extremum per corpus tensa sunt:

Et ipsis oribus crebris perforata sunt sulcibus.

Narium ultima summitates per totum: ut limpidum quidem.

Occulent, atheri autem facile iter binis diuisum sit.

Hinc postea cum irruerit tener sanguis,

Aether resonans descendet fluctu vehementi.

Cum autem resilit, iterum respirat. Teu cum puella

Clepsydris ludens bene deducti aeris.

Cum quidem fistula transicum formosa obstruunt manu.

In aqua tingat tenerum corpus argenteas

Neque in vas adhuc imber ingreditur, sed prohibet ipsum

Aeris moles intro cadens ad foramina spissa,

Donec detexerit crebrum fluxum: sed postea

Spiritus deficiente ingreditur pulchra aqua.

Eodem quoque modo cum aqua quidem occupet profunda aeris.

Transitu obstructo humana manu, sine meatu.

Aether extrinsecus intro irruens imbricem arcet

Circa

*Circa portas isthmus resonantis, extrema obtinens,
Donec manu remittat, tunc autem iterum contra
quàm prius*

Spiritu ingruente subeffluit aqua munda.

Similiter tener sanguis, perturbans per vicos,

Cùm quidem retroce dens irruerit ad intimum,

Alter illico fluxus descendit, fluctu prornens:

Cùm autem resilit, rursus expirat aequale retro.

Dicit igitur hæc de respiratione. Respirant autem, quemadmodum diximus, manifeste respirantia per arteriam, per os simul & per nares.

Quare si quidem de hac respiratione dicit, necessarium est quæzere quomodo congruit dicta ratio causæ. videtur enim contrarium accidere.

Eleuantes enim locum, quemadmodum folles in ærariis, respirant, attollere autem calidum rationabile, habere quoque sanguinem calidi locum, comprimentes autem & constringentes,

quemadmodum ibi folles, expirant. Veruntamè ibi quidem non per idem suscipiunt aërem, & iterum emittunt, respirantes autem secundum idem. Si autem de ea, quæ per nares, dicit sola,

plurimum aberrauit. nõ enim est respiratio narium propria, sed per canalem, qui circa guttur,

quæ extremum palati in ore comperforatis nari-
bus procedit hoc quidem ipsius spiritus hæc,

hoc autem per os, extens similiter, & ingrediens. Ab aliis igitur dicta de respiratione tales & tan-
tas habent difficultates.

Caput Decimum. Cunctis animalibus refrigerationem necessariam esse ad eorum salutem!

Quoniam autem dictum est prius, quod ipsum viuere & animæ habitus cum caliditate

quadam

*Respiratio
non est pecu-
liariu nari-
bus.*

tiæ principio existente utroq; maxime perficit
 utraq; particularum suum opus : & conficiens
 vltimum alimentũ, & suscipiens penes utrunq;
 enim ipsorũ sic erit, & est talis medijs regio, re-
 gio principis. Præterea vtēs, & quo vtitur, oportet
 differre, vt autem potestare. ita etiam cõtin-
 gat modo, quemadmodum fistulæ, & mouens
 fistulas manus. Si igitur animal determinatum
 est, eò quòd habet sensitiuam animam, sangui-
 neis quidẽ necessariũ in corde hoc habere prin-
 cipiũ, exanguibus autẽ in proportionali parti-
 cula. Omnes autem particulæ, & totum corpus
 animalium habent quandam caliditatem na-
 turalem. quæ propter viuētia quidem videntur
 calida, moriētia autem & priuata vita contra-
 riũ. Necessariũ autem esse caliditatis huius prin-
 cipiũ in corde sanguinẽ habentibus, exãguibus
 autem in proportionali. conficiunt enim, & cõ-
 coquant naturali calido alimētum omnia, ma-
 xime autẽ quòd principalissimum. Quæ propter
 aliis quidẽ partibus in frigidatis remanet vita,
 eò autem qui in hoc, corrũpitur omnino. quia
 hinc principiũ omnibus dependet caliditatis, &
 anima, tanquam ignita in his particulis, exan-
 guium quidẽ in proportionali; in corde autem
 sanguine præditorũ. Necessẽ est igitur simul vi-
 tam existere & calidi huius conseruationem, &
 vocatam mortem esse huius corruptionem.

*Caput Tertium. Ignem à duabus corrumpi causis.
 - naturalemq; etiam calorem; & ideo calorem re-
 - frigeratione quadam conseruari.*

AT vero ignis duas videmus corruptiones,
 marcorẽ, & extinctionẽ. Vocamus autem
 cam

*Mortis cau-
 sa animalis-
 bus qua.*

car
 ve
 di
 ci
 p
 e
 n
 n
 p
 e
 c
 t
 i
 i

eam quæ à seipso, marcescere, eam autem quæ à contrariis, extinctionem, illam quidem senectutem, hanc autem violentiam. Accidit autem ambas propter idem fieri corruptiones. deficiente enim alimento, non potente calido accipere alimentum, corruptio fit ignis. contrarium enim, cessare faciens concoctionem, prohibet nutrir. Quandoq; autē marcescere accidit, cum amplior congregatur calor, propterea quod non respirat neq; infrigidatur: cito enim & sic consumit alimentum, cum multus congregatur calor, & præuenit consumere, antequam assit exhalatio. Quapropter non solum marcescit minor secus maiorem ignem, sed & ipsa per se lucernæ flamma, imposita in maiori flamma comburitur, sicut quodcumque aliud instabile. Causa autem, quia alimentum quidem existens in flamma præoccupat prehendere maior flamma prius quam adueniat alterū. ignis autem perieuerat semper siens & fluens, sicut fluuius: sed latet propter velocitatem. Palam igitur quod, si quidem oportet seruari calidum, hoc autem necessarium si victurum sit, oportet fieri eius quod in principio calidi quandam refrigerationem. Exemplum autem huius accipere est, quod accidit in suffocatis carbonibus. si enim cooperti continue fuerint eo; quod vocatur suffocatorium, extinguuntur cito: si autem per vices quis faciat frequenter ablationē & impositionem, manent igniti multo tempore. Occultatio autem seruat ignem: neque enim respirare prohibetur propter raritatem cineris, & obstat ei qui in circuitu aëri, ne extinguatur, copia existentis in seipso caliditatis. Sed de causa quidem hac, quod contrarium accidit occultat.

Arist. de Iuu. & Sen. Vita & Morte CCC

tato & suffocato igni (hic enim marcescit, ille autem permanet pluri tempore) dictum est & in problematibus. Quoniam autem omne viuens habet animam; ipsum autem non existit sine naturali caliditate, sicut diximus, plantis quidem per alimentum & continens sufficiens fit auxilium ad naturalis calidi conseruationem: Etenim alimentum facit refrigerationem ingrediens, sicut & hominibus qui primum cibum sumpserunt. Ieiunia autem calefaciunt, & sitim faciunt. immotus enim existens aer semper calefit. alimento autem ingrediente refrigeratur motus, donec vtrique assumpserit concoctionem. Si autem aut continens excedat frigiditate, propter anni tempus cum sit forte gelu, exiccantur: aut si æstate fortes accidunt æstus, & non possit quod trahitur ex terra humidum refrigerare. corrumpitur marcescens calidum, & dicuntur sphacelissimum pati, & syderata fieri arbores his temporibus. Quapropter & genera quædam lapidum radicibus subdunt, & aquam in vasis, vt radices infrigidentur plantarum. Animalium autem quoniam hæc quidem sunt aquatilia, hæc autem in aere degunt, ex his & per hæc acquirunt refrigerationem, illa quidem aqua, hæc autem aere. Quo autem modo & qualiter, dicendum, sermonem diligenter instituentibus.

Alimenta refrigerare, ieiunia calefacere.

Capit Quartum. Veterum de Respiratione opiniones examinandas esse. Respirationis autem varietatem pulmonis insequi differentias.

DE Respiratione enim pauci quidem aliqui priotum Naturalium dixerunt, cuius tamen

men gratia existit animalibus, hi quidem nihil enuntiauerunt, hi autem dixerunt quidem, non bene autem dixerunt, sed in experite eorum, quæ accidunt. Præterea omnia animalia aiunt respirare. hoc autem non est verum. Quare necessarium de his primo aggredi, ne videamur absentes inaniter accusare. Quod igitur quæcunque animalium habent pulmonem respirant omnia, manifestum. Sed & horum ipsorum quæcunq; quidem exanguem habent pulmonem & laxum, minus indigent respiratione. quapropter multo tempore possunt permanere, iuxta corporis robur. Pulmonem autem laxum habent omnia ouipara, vt ranarum genus. Præterea † mures amnici atque testudines multo tempore manent in humidis. pulmo enim modicam habet caliditatem. pauci enim sanguinis habent ipsum. Inflatu igitur ipse motu reirigerat, & facit permanere multo tempore. si tamen cogat quis valde detinens longo tempore, suffocantur omnia. nullum enim talium suscipit aquam, sicut piscis. Habentia autem pulmonem refertum sanguine, omnia magis indigent respiratione, propter copiam caliditatis. Aliorum autem, quæcunque non habent pulmonem, nullum respirat.

Omnia animalia pulmonem habentia respirant.

† *Lutaria testudines, atq; terrestres.*

Caput Quintum. In quadam re damnato Democrito, Anaxagora, ac Diogenis de piscium Respiratione consistantur opiniones.

Democritus igitur Abderita, & quidam alij, qui de respiratione dixerunt, nihil de aliis determinauerunt animalibus, visi sunt tamen dicere quasi omnibus respirantibus. Anaxagoras autem, & Diogenes omnia dicentes respi-

Anaxagoræ opinio. rare, de piscibus & ostreis dicunt quomodo respirant. Et ait Anaxagoras quidem, cum emittunt aquam per branchias, eum, qui in ore fit, aërem trahentes, respirare pisces. non enim esse vacuum vllum. Diogenes autem, cum emittant aquam per branchias ex circumstante circa os aqua, trahere vacuo quod in ore aërem, tanquam inexistente in aqua aëre. Hæc autem sunt impossibilia. Primo enim dimidium rei auferunt, propterea quod dicunt commune in altero solo. respiratio enim vocatur. huius autem hoc quidem inspiratio est, illud autem expiratio. de qua nihil dicunt quomodo expirant talia animalium. Neque contingit ipsis dicere: cum enim respirauerint, hac, qua respirauerunt, iterum oportet expirare, & hoc semper vicissim facere. Quare accidit simul suscipere aquam per os, & expirare aërem, necesse autem obuiantia impedire alterum alterum. Deinde, cum emittunt aquam, tunc expirant per ora aut per brachias. quare accidit simul & expirare & respirare. tunc enim aiunt: ipsum respirare. simul autem respirare & expirare impossibile. Quare si necesse respirantia expirare & inspirare, expirare autem non contingit vllum ipsorum, palam est quod neque respirare ipsorum vllum. Præterea, dicere aërem trahere ex ore, aut ex aqua per os, impossibile. non enim habent arteriam, propterea quod pulmonem non habent, sed statim venter penes os est: quare necessarium ventre trahere. Hoc autem & alia vtrique facerent animalia, nunc autem non faciunt. & si illa extra humidum essent, manifeste vtrique hoc facerēt. videntur autem non facere hoc. Præterea omnibus respirantibus & trahentibus spiritum videmus.

demus quendam motum fieri particulæ trahentis, in piscibus autem non accidit. nihil enim videntur mouere eorum quæ circa ventrem, nisi branchias solum, & in humido, & in sicco iucentes cum palpant. Præterea, cum moriuntur suffocata in humidis omnia respirantia, sunt ampullæ, spiritu exeunte violenter: ut si quis cogat testudines, aut ranas, aut aliquod aliud talium generum. in piscibus autem non accidit, experientibus omnem modum, tanquam non habentibus spiritum deforis vllum. Quo autem modo dicunt fieri respirationem ipsi, contingit & hominibus existentibus in humido accidere. Si enim pisces trahunt ex ea, quæ in circuitu oris aqua, propter quid hoc non utique facerent & homines & alia animalia? & eum, qui ex ore utique traherent similiter piscibus. Quare si quidem & illa essent possibilia, & hæc essent: quoniam autem non sunt, palam quod neque in illis est. Ad hæc autem, propter quam causam in aëre moriuntur, & videntur palpitare sicut quæ suffocantur, si quidem respirant? non enim utique alimenti indigentia hoc patiuntur. Quam autem dicit Diogenes causam, insulsa ait enim quod aërem multum valde trahunt in aëre, in aqua autem moderatum, & propter hoc mori. Etenim in pedestribus oportebat possibile esse hoc accidere, nunc autem nullum, eò quod valde respiret, suffocatur pedestre animal. Præterea, si omnia respirant, palam quod & insecta animalium respirant. videntur autem ipsorum multa decisa viuere, non solum in duas partes, sed & in plures, ut quæ vocantur † scolopendræ, quæ qualiter, aut in quoniam contingit respirare? Causa autem maxime

*Diogenis
causa.*

† *cônpeda.*

774 De Iuū.& Sen.Vita & Morte

non dicendi bene de ipsis, quòd inexperti erant earum, quæ intus partium, & non accipiebant gratia alicuius naturã omnia facere. quærentes enim cuius gratia respiratio animalibus existit, & in particulis hoc inspicientes, vt in branchiis & pulmone, inuenissent vtique citius causam.

*Caput Sextum. Democriti de Respiratione opinio,
ac ipsius impugnatio.*

Democritus autem quòd quidem ex respiratione accidit aliquotid respirantibus dicit inquiens prohibere extrudi animam, non tamen vt huius quidem gratia fecisse hoc naturam quicquam dicit. omnino enim sicut & alij Naturales, & iste nihil tangit talis causæ. Dicit autem quòd anima & calidum hæ primæ figuræ sphericarum Segregatis igitur ipsis à continente extrudente, auxilium fieri, respirationem inquit, in aëre enim multum numerum esse talium, quæ vocat ille Intellectum & animam. Respirante igitur, & ingrediente aëre, coingredientia & prohibentia extrusionem, prohibere in animalibus existentem animam exire. Et propter hoc in respirandò & expirandò esse viuere & mori. cum enim præualuerit continens comprimens, & non amplius de foris ingrediens potest prohibere, non potente respirare, tunc accidere mortem animalibus. esse enim mortem talium figurarum ex corpore exitum ex continentis expressione. Causam autem, quare omnibus quidem necessarium mori, non tamè quando contingit, sed secundum naturam quidem senectute, violentia autem præter naturam, nihil declarauit. quauis oportebat, quoniam

niam aliquando quidem videtur hoc fieri, aliquando autem non videtur, vtrum eadem causa extrinsecus est, an intus. Non dicit autē neq; de principio respirandi quæ causa, vtrum intrinsecus, an extrinsecus. neque enim qui foris intellectus seruat auxilium, sed intrinsecus principium respirationis fit & motus, non vt inferente vim ipso continente. Inconueniens autē, & simul continens comprimere, & ingrediens dilatare. Quæ igitur dixit & quomodo, ferè hæc sunt. Si autem oportet putare vera esse prius dicta, & non omnia animalia respirare, non de omni morte causam putandum dictam esse hanc, sed solum in respirantibus. Quinimo neque in his bene. Palam autem ex his quæ accidunt, & talibus, quorum habemus omnes experientiam. In æstibus enim cum calesimus magis, & respiratione magis indigemus, & crebrius respiramus omnes. cum autem quod in circuitu sit frigidum, & constringat & compingat corpus, detinere accidit spiritum. quamuis tunc oportebat de foris ingredientem prohibere compressionem. Nunc autem fit contrarium. Quando enim multum valde congregatū fuerit calidum; non expirantibus, tunc indigent respiratione; necessarium autem inspirantes respirare. Æstuentes autem frequenter respirant, tanquam refrigerationis gratia respirantes, quando quod dicitur facit, ignis ad ignem.

Adagium.

Caput Septimum, Platonis de Respiratione decretum, & ipsius improbatio.

IN Timæo autem scripta circumpulsio, de aliis animalibus nihil determinauit quo modo ipsis calidi sit salus, vtrum eodem, an pro-

776 De Iuu. & Sen. Vita & Mort

pter aliam aliquam causam. Si enim solis p
 stribus quod respirationis existit, dicend
 causam, quare solis. si autem & aliis, modus :
 tem alius, & de hoc determinandum, si quid
 possibile respirare omnibus. Præterea & sic
 tius. modus causæ, exiunte enim extra cali
 pes os, ambientem pulsum aërem, qui fertur i
 cidere in eundem locum ait per raras existe
 tes. carnes, unde internum exierat calidun
 propterea quod nihil est vacuum, circummob
 stentibus inuicem. calefactum autem iterun
 exire secundum eundem locum, & circumpel
 lere intro per os aërem exidentem calidum, &
 hoc utiq; perseverare semper facientes, respiran
 tes & expirantes. Accidit autem sic putantibus
 prius expirationem fieri quam inspirationem.
 Signum autem, fiunt enim adinvicem hæc vi
 cissim. morientes autem expirant, quare neces
 sarium esse principium inspirationis. Præterea
 cuius gratia hæc existunt animalibus, dico au
 tem respirare & expirare, nihil dixerunt hoc
 modo dicentes, sed velut de † accidente aliquo
 enuntiant solum: quamuis principalia hæc vi
 deamus viuendi & moriendi. cum enim respi
 rare non possunt, tunc accidit corruptionem
 fieri respirantibus. Insuper inconueniens calidi
 quidem per os exitum & iterum ingressum non
 latere nos, in pectus autem spiritus ingressum
 & iterum calefacti exitum latere. Inconueniens
 autem & calidi respirationem introitum esse.
 apparet enim contrarium. quod enim expira
 tur, esse calidum: quod autem inspiratur, irigi
 dum. Quando autem calidum fuerit, anhelan
 tes respirant. quia enim non refrigerat sufficien
 ter ingrediens, sæpe accidit spiritum trahere.

Caput

† causa.

Caput Octavum. Respirationem non alimenti causa fieri, contra nonnullos.

AT vero neque alimenti gratia existimandum fieri respirationem, tanquam quod alatur spiritu internis ignis. & respirante quidem tanquam super ignem succēsum fomitem adiici, alito autem igne fieri expirationem. Hęc enim dicemus iterum & ad hunc sermonem, quæ quidem & ad priores. etenim in aliis animalibus oportebat hoc accidere, aut proportionale huic. omnia enim habent caliditatem vitalem. Deinde & fieri calidum ex spiritu, quo oportet modo dicere, hęcitium. magis enim ex alimento, hoc fieri videmus. accidit autem per hoc suscipere alimentum, & excrementum emittere. hoc autem in aliis non videmus fieri.

Caput Nonum. Empedoclis de Respiratione sententia, & ipsius redargutio.

Dicit autem de Respiratione & Empedocles, non tamen cuius gratia, neque de omnibus animalibus quicquam facit manifestum, siue respirant, siue non. & de ea, quæ per nares respiratione dicens, putat & de præcipua dicere respiratione. Est autem & per arteriam expectoribus respiratio, & quæ per nares. ipsis autem naribus sine illa nõ est respirare. & ea quidem, quæ per nares fit, respiratione priuata animalia, nihil patiuntur: ea autem, quæ per arteriam, moriuntur. vitur enim natura præter propositum ea, quæ per nares respiratione ad odoratū quibusdam animalium. Quapropter odoratu ferè participant omnia animalia: est autē non

*Spirationis
mod⁹ quæ*

778 De Iuu. & Sen. Vita & Morte

omnibus idem instrumentum. Dicitur est autem de ipsis in aliis planius. Fieri autem ait respirationem & expirationem, propterea quod venæ quædam sunt, in quibus est quidem sanguis, non tamen plene sunt sanguine. habent autem meatus in eum qui extra aërem, partibus quidem corporis minores, iis autem quæ aëris, maiores. quapropter sanguine mouer sursum & deorsum nato, deorsum quidem cum fertur influere aërem, & fieri respirationem, sursum autem procedente excidere foris, & fieri expirationem assimilatis quod accidit ipsis clepsydri. Sic autem respirant omnia, & expirant. Omnibus priuata sanguine

Carnium fistula extremum per corpus tensa sunt:

Et ipsis oribus crebri perforata sunt sulcis,

Narium vltimæ summitates per totum: ut limpidum quidem.

Occulent, atheri autem facile iter binis diuisum sit.

Hinc postea cum irruerit tener sanguis,

Aether resonans descendet fluctu vehementi.

Cum autem resistit, iterum respirat. Ceu cum puella

Clepsydris ludens bene deducti aris.

Cum quidem fistula transitum formosa obstruat manu.

In aqua tingat tenerum corpus argenteæ:

Neque in vas adhuc imber ingreditur, sed prohibet ipsum

Aeris moles intro cadens ad foramina spissa,

Donec detexerit crebrum fluxum: sed postea

Spiritus deficiente ingreditur pulchra aqua.

Eodem quoque modo cum aqua quidem occupet profunda aeris,

Transitu obstructo humana manu, siue meatu.

Aether extrinsecus intro irruens imbrem arcet

*Circa portas isthmus resonantis, extrema obtinens,
Donec manu remittat, tunc autem iterum contra
quam prius*

Spiritu ingruente subeffluit aqua munda.

Similiter tener sanguis, perturbans per vicos,

Cum quidem retrocedens irruerit ad intimum,

Alter illico fluxus descendit, fluctu prouens:

Cum autem resilit, rursus expirat aquale retro.

Dicit igitur hæc de respiratione. Respirant autem, quemadmodum diximus, manifeste respirantia per arteriam, per os simul & per nares. Quare si quidem de hac respiratione dicit, necessarium est quærare quomodo congruit dicta ratio causæ, videtur enim contrarium accidere. Eleuant enim locum, quemadmodum folles in ærariis, respirant, attollere autem calidum rationabile, habere quoque sanguinem calidi locum, comprimentes autem & constringentes, quemadmodum ibi folles, expirant. Veruntamen ibi quidem non per idem suscipiunt aërem, & iterum emittunt, respirantes autem secundum idem. Si autem de ea, quæ per nares, dicit sola, plurimum aberrauit, non enim est respiratio narium propria, sed per canalem, qui circa guttur, qua extremum palati in ore comperforatis naribus procedit hoc quidem ipsius spiritus hæc, hoc autem per os, extens similiter, & ingrediens. Ab aliis igitur dicta de respiratione tales & tantas habent difficultates.

*Respiratio
non est pecu-
liarum nari-
bus.*

Caput Decimum. Cunctis animalibus refrigerationem necessariam esse ad eorum salutem.

Quoniam autem dictum est prius, quod ipsum viuere & animæ habitus cum caliditate quadam

quadam est (nam concoctio, per quam alimentum fit animalibus. neq; sine anima, neque sine caliditate est. igne enim operantur omnia) propter quod quidem in quo primo loco corporis, & in qua prima loci huius parte principium necessarium est esse tale, hic & primam nutritiuam animam necessarium est existere. Iste autem est medius locus suscipientis alimentum, & per quem emittunt excrementum. Exanguibus igitur innominata, sanguineis autem cor hæc particula est. alimentum enim, ex quo iam fiunt partes animalibus, sanguinis natura est, sanguinis autem & venarum idem principium esse necessarium. alterius enim gratia alterum est, ut vas & suscipiens, Principium autem venarum sanguineis cor. non enim per hoc, sed ex hoc pendent omnes, palam autem hoc nobis ex dissectionibus. Alias igitur virtutes animæ impossibile existere sine nutritiua, propter quam autem causam dictum est prius in iis quæ de Anima. Hanc autem sine naturali igne. in hoc enim natura igniuit ipsam. Corruptio autem ignis, quemadmodum dictum est prius, extinctio & marcor. Extinctio quidem, quæ à contrariis: quæ propter, & simul vniuersus à continentis frigiditate, & celerius adhuc extinguitur diuulsus. Hæc igitur corruptio violenta, similiter in inanimatis & animatis est, etenim instrumentis cum diuiditur animal, & cōcrescit propter frigoris exuperantiam, moriuntur. Marcor autem propter copiam caliditatis. Etenim si excedat quod circum est calidum, & alimentum non accipiat, corrumpitur quod ignitur, non frigesens, sed marcescens. Quare necesse est fieri refrigerationem, si debet salutem adipisci. hoc enim auxiliatur ad hanc corruptionem.

*Venarum
principium
cor.*

Caput Undecimum: Quo in loco, & per quas vias refrigeratio in: diuersorum generum animalibus fiat.

Quoniam autem animalium hæc quidem aquatilia sunt, hæc autem in terra faciunt conuersationem; horum paruis quidem omnino & ex anguib; facta ex continente, aut aqua: aut aëre in frigidatio sufficiens est ad auxilium corruptionis huius: modicum enim habentia calorem modico indigent auxilio: Quapropter: & breuis vitæ ferè omnia: talia sunt. ad ambo enim modicam sortiuntur: propensione.

Quæcūque autem longioris vitæ insectorum (ex angula enim sunt omnia insecta) his sub septo transuerso dissectum est; vt per subtiliorem existentem membranam refrigerentur: magis enim existentia calida ampliori indigent refrigeratione, vt apes. apur enim quædam viuunt etiam septem annis, & alia quoque, quæcunque bombum edunt, vt vespa, & scarabæi, & cicadæ: etenim sonum faciunt spiritu, velut anhelantia. cum enim in ipso septo transuerso innatus spiritus attollitur. & consider, accidit ad membranam fieri attritionem: mouent enim locū hunc, quemadmodum respirantia de foris pulmone, & pisces branchiis. Simile enim accidit, atque si quis aliqua respirantium suffocet, os detinens. etenim hæc faciunt pulmone: eleuationem hæc, sed his quidem non sufficientem facit talis motus refrigerationem, illis autem sufficientem. Et attritione ad membranam faciunt bombum, quemadmodum diximus; qualem per arundines perforatas pueri; quando superposuerunt membranam tenuem, propter hoc enim cicadæ

Apes etiam longissima.

Cicadarum stridor.

darum

darum canentes canunt. calidiores enim sunt, & dissectum est ipsis sub septo transuerso, non canentibus autem hoc est non scissum. Et sanguine etiam præditorum, & pulmonem habentium, pauci autem sanguinis habentium & laxum, quædam horum multo tempore possunt irrespiranter viuere: quia pulmo eleuationem habet multam, paucum habens sanguinem & humidum: proprius enim motus ad multum tempus sufficit refrigerans, tandem autem non possunt, sed suffocantur non respirantia, quemadmodum dictum est & prius. marcoris enim, quæ quia non refrigeraretur corruptio, vocatur suffocatio: & quæ sic corrumpuntur, suffocari dicimus. Quod autem non respirant insecta animalium, dictum quidem est & prius, manifestum autem est & in paruis animalibus, ut muscis & apibus: in humidis enim multo tempore superant, nisi valde sit frigidum, aut calidum, quanuis modicam habentia virtutem, crebrius exigunt respirare: sed corrumpuntur hæc, & dicuntur suffocari, repleto ventre, & corrupto humido, quod in septo transuerso, quapropter & in cinere demorata resurgunt. Et eorum quoque, quæ in humido viuunt, quæcunque exanguia pluri tempore viuunt in aëre sanguinem habentibus & suscipientibus mare, ut piscibus. Propterea enim quod habent modicum calidum, aër sufficiens est ad multum tempus refrigerare, ut crustaceis & polypis, non tamen prorsus sufficiunt ad viuendum, quia sunt pauci caloris, quoniam & piscium multi viuunt in terra, immobiles tamen, & inueniuntur defossi. quæcunque enim non omnino habent pulmonem, aut exanguem, minus indigent refrigeratione.

*Aquatiliū
exanguia
diutius vi-
uere i aëre.*

De exanguibus igitur, quòd his quidem continens aër, his autem humidum auxiliatur ad vitam, dictum est. In sanguine autem præditis, & habentibus cor, quæcunque quidem ipsorum habent pulmonem, omnia suscipiunt aërem, & refrigerationem faciunt per respirationem & expirationem. Habent autem pulmonem & viui para in seipsis, & non foris solum: cartilaginea enim animal pariunt quidem, sed non in seipsis, & ouiparorum & pennata, ut aues, & corticata, ut testudines, & lacertæ, & serpentes. Illa igitur sanguine præditum, horum autem plurima pulmonem habent laxum, quapropter & respiratione vtuntur rarius, quemadmodum dictum est & prius. Vtuntur autem omnia, & quæcunque morantur & degunt in aquis, ut † hydro- † Boe.
 rum genus, & ranarum, & crocodylorum, & mures aquatiles, & testudines, marinæ & terrestres, & vituli marini. omnia enim hæc, & talia & pariunt in sicco, & dormiunt aut in sicco, aut in humido extollentia os propter respirationem. Quæcunque autem branchias habent, omnia refrigerantur suscipiētia aquā, habet autem branchias genus eorum, quæ cartilaginea vocantur, & aliorum quæ sine pedibus, sine pedibus autē pisces omnes. etenim quæ habent, secundum similitudinem alarum habent. Pedes autem habentiū, vnum habet branchiam solum eorum, quæ visæ sunt, qui vocatur cordulus. Simul autem pulmonem & branchias nullū visum est vnquam habens. Causa autem, quia pulmo quidē gratia refrigerationis à spiritu est (videtur enim & nomen accepisse pulmo, propter susceptionem spiritus) πνεύματι.
 branchiæ autem ad refrigerationem ab aqua, πνεύματι.
 vnum autem ad vnum opportunū instrumentum,

tum, & vna refrigeratio sufficiens est omnibus. Quare quoniam frustra nihil videmus facientem naturam, duobus autem existentibus alterum. utique esset frustra, propter hoc hæc quidē habent branchias, illa autem pulmonem, ambo autem nullum. Quoniam autem ad ipsum quidem esse alimento indiget animalium vnumquodque, ad salutem autem refrigeratione, eodem instrumento vitur natura ad ambo hæc, & quemadmodum quibusdam lingua & ad sapores, & ad interpretationem, sic habētibus pulmonem vocato ore & ad cibi confectioem, & ad expirationem & respirationem: non habentibus autem pulmonem, neque respirantibus; os quidem ad confectioem cibi, ad refrigerationem autem & cibi assumptionem indigentibus refrigeratione branchiarū existit natura. Qualiter igitur dictorum instrumentorū virtus facit refrigerationem, posterius dicemus. Ad non impediendum autem cibum, similiter & respirantibus accidit, & suscipientibus humidum, neque enim respirantes simul suscipiunt cibum, alioqui accidit suffocari ingrediente alimento aut sicco aut humido ad pulmonem per arteriam. prius enim sita est arteria gula, per quam alimentum progreditur in vocatum ventrem. Quadrupedibus igitur & sanguine præditis habet arteria velut operculum ligulam. A uibus autem & quadrupedum ouiparis non inest, sed contractione idem faciunt. suscipientia enim cibum, hæc quidem constringunt, illa autem superponunt ligulam; progresso autem, hæc quidem attollunt, illa autem dilatant, & suscipiunt spiritum ad refrigerationem. Habētia autem branchias, dimittentia per has humidum, per
os sus

Et suscipiunt cibum. arteriam enim non habent, quare hac quidem nihil utique lædentur ab interlapsu humidis, sed in ventre ingrediēte aqua, quapropter velocem faciunt emissionem & susceptionem alimenti, & dentes acutos habent, & omnia ferè sunt ferratis dentibus. nō enim contingit comminuerè cibum.

καρπαπό-
δοξα

Caput duodecimum. Quo pacto aquatilia quædam animalia pulmonem habentia refrigerentur, & cibum capiant.

Circa cetacea autem aquatiliū dubitabit utique aliquis (habent enim & illa secundum rationem) ut circa delphinos, & balenas, & aliorum quæcunque habent vocatam fistulam. hæc enim sine pedibus quidem sunt, habentia autem pulmonem suscipiūt mare. Causa autem huius id, quod nunc dictum est. Non enim refrigerationis gratia suscipiunt humidum. hoc enim fit ipsis respirantibus: habent enim pulmonem. quapropter & dormiunt extollentia os, & stertunt delphini, insuper si capiuntur re-
 spirant, & supernatantia videntur talia in mari, propter respirationem, sed quoniam necessarium est facere alimentum in humido, necessarium suscipientia humidum emittere. Et propter hoc habent omnia fistulam. suscipientia enim aquam, quemadmodum pisces per branchias, hæc per fistulam expellunt aquam. Signū autem & positio fistulæ. ad nullum enim sanguine præditorum terminatur, sed ante cerebrum positionem habet, & emittit aquam. Propter idem autè hoc suscipiunt & mollia aquam.

Delphinorum
somnia.

Quare fistula delphini data sit.

- Arist. de Iuu. & Sen. Vi. & Mor. D D D

& crustata, dico autem, vt quæ vocantur locusta & cancri. refrigeratione enim ipsorum nullum indiget: pauci caloris enim est & exanguis vnumquodque ipsorum, quare sufficienter refrigerantur à continente humido, sed propter alimentum, ne simul suscipientibus influat humidum. Crustata igitur, velur & cancri & locusta, iuxta aspera emittunt aquam per applicamenta: sepia vero & polypi per cõcauum, quod est super vocatum caput. Scriptum est autem de ipsis diligenter magis in iis, quæ de animalium Historiis. De susceptione igitur humidi dictum est, quòd accidit propter refrigerationem, & propterea quòd oportet suscipere alimentum ex humido quæ secundum naturam sunt aquatilia animalium.

Caput Decimumtertium. Quo pacto fiat refrigeratio in animalibus & respirantibus, & non respirantibus. Inrepatio Empedoclis de causa diuersarum habitationum ipsorum animalium. De situ cordis in ipsis animalibus.

DE refrigeratione autem quo fit modo & respirantibus & habentibus branchias, post hæc dicendum. Quòd igitur respirant, quæcũque animalium habent pulmonem, prius dictum est. Propter quid autem hanc particulam habent quædam, & propter quid habentia indigent respiratione. Causa habendi quidem, quòd honorabiliora animalium plurem affecuta sunt caliditatem. simul enim necesse & animam affecuta esse honorabiliorem. honorabiliora enim hæc, quàm natura plantarum. Quapropter & maxime habentia pulmonem sanguineum & calidum.

dum, & maiora magnitudinibus, & quod purif-
 simo & plurimo vsu sanguine animalium, cre-
 ditissimum est homo, & sursum ad totius sursum
 habet solum, propterea quod talem habet hanc
 particulam. Quare & substantia, huic & aliis
 ponendum est causam ipsam, quemadmodum
 quancunque aliam particulam. Habent igitur
 gratiam huius. Ea autem, quae ex necessitate & mo-
 tus causa oportet putare talia consistere anima-
 lia, quemadmodum & non talia multa consti-
 tuta sunt, haec enim ex terra ampliori facta sunt,
 ut plantarum genus, haec autem ex aqua, ut aqua-
 tilium, volatilium autem & pedestrium, haec
 quidem ex aere, illa autem ex igne. Singula au-
 tem in proprijs locis habent ordinem ipsorum.
 Empedocles autem non recte hoc dixit, dicens
 calidissima maxime & ignem habentia pluri-
 mum animalium aquatilia esse, fugientia ex-
 cessum eius, quae in natura caliditatis, ut quo-
 niam frigido & humido deficiunt, in loco ser-
 ventur contraria existentia, humidum enim ca-
 lidum esse minus aere. Omnino igitur absurdum,
 quomodo contingit factum vnumquodque ipso-
 rum in sicco, permutare locum ad humidum.
 ferè enim sine pedibus plurima ipsorum sunt.
 Dicens autem ipsorum à principio constitutio-
 nem, genita quidem esse in sicco ait, fugientia
 autem venisse ad humidum. Praeterea neque vi-
 dentur calidiora esse quam pedestria. haec enim
 ipsorum exanguia omnino, haec autem pauci
 sanguinis sunt. Sed qualia quidem dicere oportet
 calida & frigida secundum se consideratio-
 nem sumpsit. De qua autem dixit causa Empe-
 docles, aliquo quidem modo habet quæsitam
 rationem, non tamen quod ait ille verum est.

*Quare pul-
 mo necessa-
 rio monca-
 tur.*

Empedocles

788 De Iuu.& Sen.Vita & Morte

Habituum enim excessus habentia, loca contraria, & anni tempora conseruant, natura autem in propriis maxime seruat locis. non enim est idem & materia animalium, ex qua est vnusquodque, & habitus & dispositiones ipsius. Dico autem, vt si quid ex cera constituisset natura, non vtique in calido ponens seruasset, neque si quid ex glacie corruptum enim fuisset vtique cito, propter contrarium. liquefacit enim calidum, quod a contrario constitutum fuit. Neque si quid ex sale aut nitro constituisset, in humidum vtique ferens deposuisset. corrumpit enim humidum quae a sicco & calido constituta sunt. Si igitur materia omnibus corporibus humidum & siccum, rationabiliter quae quidem ex humido constituta sunt, in humido sunt: quae autem ex sicco, in sicco. Propter hoc arbores non in aqua nascuntur, sed in terra, quanuis eiusdem rationis est in aquam, propterea quod ipsae quam siccae sunt, quemadmodum praegnea ait ille. non enim propter frigidum venient in ipsam, sed quia humida. Naturae igitur materiae, in quali quidem loco sunt, tales existentes sunt: quae quidem in aqua, humidae: quae autem in terra, siccae: quae autem in aere, calidae. Habitus tamen, qui quidem excedentes sunt caliditate, in frigido: qui autem frigiditate, in calido positi seruatur magis. reducit enim ad mensuratum locus habitus excessum. Hoc igitur oportet quaerere in locis propriis vniuscuiusque materiae, & secundum permutationes communis temporis anni. habitus enim contingit locis contrarios esse, materiam autem impossibile. Quod igitur non propter caliditatem naturae haec quidem aquatilia: haec autem pedestria animalium sunt, quemadmodum

*Humidum
& siccum
materia sunt
corporibus
omnibus.*

modū Empedocles ait, tot dicta sint: & cur hæc quidem non habent pulmonem, hæc autem habent. Propter quid autem habentia suscipiunt aërem & respirant, & maxime ipsorū quęcunq; habent sanguine præditum. Causa respirandi quidem pulmo laxus existens, & plenus histulis. & maxime utiq; sanguinea hæc particula, inter ea, quę vocantur viscera. Quęcunque itaq; habent ipsam sanguine præditam, celeri quidem indigent refrigeratione, propterea quod parua est propensio animalis ignis. intro autem ingredi per totum propter copiam sanguinis & caliditatis. hæc autem ambo aër quidem potest facile facere, propterea enim quod habet tenuē naturā, & per totum & celeriter penetrans refrigerat. aqua autem contrarium: Et cur maxime respirant habentia pulmonem sanguineum, ex his palam. quod enim calidius ampliori indiget refrigeratione. Simul autem & ad principium caliditatis, quę in corde progreditur spiritus de facili. Quo autem modo cor perforationem habet ad pulmonem, oportet contemplari ex his, quę dissecantur, & ex Historiis de animalibus scriptis. Refrigeratione igitur omnino indiget animalium natura propter fetuorē animę in corde. hanc autem faciunt per respirationem, quęcunque non solum habent cor, sed etiam pulmonem, animalium. Habentia autem cor, pulmonem autem non, quemadmodū pisces, propterea quod aquatilis est ipsorū natura, aqua faciunt refrigerationem per branchias. Quomodo autem positio se habet cordis ad branchias, ad visum quidem ex dissectionibus oportet contemplari, ad certitudinem autē ex Historiis. Ut autē in summa dicatur & nunc,

790 De Iuu. & Sen. Vita & Morte

habet hoc modo. Videbitur enim non eodem modo habere positionem cor pedestribus animalium, & piscibus; habet autem eodem modo. Quà enim inclinant capita, hic cor acutum habet. quoniã autem nõ eodem modo capita vergunt pedestribus animalium & piscibus, ad os cor, acutum habet. Tendit autem ex extremitate cordis fistula venineraia ad mediũ, qua contingunt inuicem omnes branchiæ. maxima igitur ista est. Hinc autem & inde à corde protendantur & alteræ in extremitatem singularum branchiarum, per quas refrigeratio fit ad cor, decurrente semper aqua per branchias. Eodem autem modo & respirantibus pectus sursum & deorsum, mouetur frequenter, suscipientibus spiritum & emittentibus, vt branchiæ piscibus. Et respirantia quidem, in pauco aëre & eodem, † aquatilia autem, in pauca aqua & eadem suffocantur. celeriter enim vtrunq; ipsorum fit calidũ. calefacit enim sanguinis contactus vtrunque. calidus autem existens sanguis prohibet refrigerationem. Et non parentibus mouere, respirantibus quidem pulmonem, aquatilibus autem branchias, propter passionem aut propter senectutem, tunc accidit mors.

Caput Decimumquartum. De causis vite, ac mortis, earumq; definitiones: iuuentutis item, senectutis, atque vigoris.

Est igitur omnibus animalibus commune generatio & mors. modi autem differunt specie. non enim indifferens corruptio, sed habet aliquid commune. Mors enim est, hæc quidem violenta, illa autem secundum naturam.

† *Quidam cod. non habent hæc verba.*

Mors duplex.

Viol

Violenta quidem; quando principium extrinsecus fuerit. Secundum naturam autem, quando in ipso, & partis consistentia ex principio talis, sed non aduentitia aliqua passio. In plantis igitur ariditas, in animalibus autem vocatur hæc, senectus. Est autem mors & corruptio omnibus similiter non imperfectis, his autem assimiliter quidem, alio autem modo. Imperfecta autem dico, vt ova, & semina plantarum, quæcunq; sine radice. Omnibus igitur corruptio fit propter calidum defectum. perfectis autem, in quo substantia principium hoc autem est, quemadmodum dictum est prius, in quo sursum & deorsum copulantur: plantis quidem medium germinis & radicis: animalium autem, sanguineis quidem cor, exanguibus autem proportionale. Horum autem quedam potentia multa principia habent, non tamé actu. quapropter & insectorum quedam diuisa viuunt. Et sanguine præditorum quæcunq; non viuacia valde sunt, multo tēpore viuunt exempto corde, vt testudines; & mouentur pedibus adhuc existentibus pusillis, propterea quod non composita sit natura ipsorum bene, similiter insectis. Principium autem vitæ deficit habentibus, cum non refrigeratur calidum communicans ipsis. quemadmodum enim dictum est multoties, contabescit ipsum à seipso. Quando igitur his quidem pulmo, illis autem branchiæ obdurescant, propter temporis longitudinē deficcatis, illis quidem branchiis, his autem pulmone; & factis terrestribus, nō possunt has partes mouere, neque eleuare & contrahere. tandē autem, facta intensione, marcescit ignis. Quapropter & paruis passionibus aduenientibus in senectuteq; celesiter moriuntur. propterea enim

792 De Iuu. & Sen. Vita & Morte

Mors in senectute est sine tristitia

† *vigor.*

quòd paucum est calidum, velut plurimo evaporato in multitudine vitæ, si qua utiq; intensio har particulæ, cito extinguitur, quemadmodum momentanea & parua in ipso flamma existente, propter paruum motum extinguitur. Qua propter, & sine dolore est quæ in senectute mors. nulla enim violenta ipsis passione contingente, moriuntur: sed insensibilis animæ absolutio fit omnino. Et morborum quicunq; faciunt pulmonem durum, aut tuberculis, aut excrementis, aut caliditatis ægritudinalis excessu, quemadmodum in febris, crebrum spiritum faciunt, propterea quòd non possunt pulmonem longe rollere sursum & deprimere. tandè autem, quando non amplius possunt mouere, moriuntur expirantes. Generatio igitur est prima participatio cum calido nutritiuæ animæ. Vita autè mæsis huius. Iuuentus autem est primæ refrigeratiuæ particulæ augmentatio. Senectus autem, huius decrementum. † Status autem, horum medium. Mors autem & corruptio, violenta quidem, calidi extinctio & marcor (corruptetur enim utiq; propter ambas has causas) quæ autè secundum naturam, eiusdem huius marcescens propter temporis longitudinem facta & perfectionem. in plantis igitur ariditas, in animalibus autè vocatur mors. Huius autem, quæ quidem in senectute mors, marcor particulæ propter impotentiam refrigerandi, à senectute. Quid igitur est generatio, & vita, & mors, & propter quas causas insunt animalibus, dictum est. Palam autem ex his, & propter quam causam respirantibus quidem animalium suffocari accidit in humido, piscibus autè in aère. Illis enim per aquam reitigeratio fit, his autem per aërem quibus

quibus vtraq; priuantur permutati locos. Cau-
sa itaq; motus illis quidem bra-^u iaru, his au-
tem pulmonis: quæ cum eleuantur & confidit,
hæc quidem expirant & inspirant, illa auté susci-
piunt humidum & emittunt. Præterea consti-
tutio instrumenti hoc se habet modo.

*Caput Decimumquintum. De Saltu, Pulsu, ac
Respiratione, cordis accidentibus.*

TRia autem sunt, quæ accidunt circa cor,
quæ videntur eandem naturâ habere, ha-
bent autem non eandem, saltus, & pulsus, & quod
respirationis. Saltus igitur est compulsio calidi
quod in ipso, propter refrigerationem excre-
mētitiâ, aut colliquatricem, vt in morbo, qui
vocatur palpitatio, & in aliis morbis, & timori-
bus. etenim timentes in frigidantur se cundum
superiora. Calidum auté fugiens & cōtractum,
facit motum, in paruum constrictum, ita vt ali-
quando extinguitur animalia, & moriatur pro-
pter timorem, & propter passionem morbosam
Accidens autem pullatio cordis, quâ semper vi-
detur faciens continue, similis tuberculis est,
quem faciunt motum cum dolore, propterea
quod præter naturâ est sanguini permutatio. fit
auté, vsquequo suppurauerit concoctus. Est au-
tem similis bullitioni hæc passio. bullitio enim
fit, cum inflatur humidum à calido. eleuatur e-
nim, propterea quod amplior fit moles. Quies
autem in tuberculis quidem, si non perspiraue-
rit, crassiore facto humido, putrefactio. bullitio-
ni autem excidentia per terminantia. In corde
autem semper accedentis humidi ex alimento
per caliditatem tumentia facit pulsus, ele-

Saltus.

Pulsus.

794 De Iuu. & Sen. Vita & Morte

uantis vitæ namunicam cordis. & hoc semper fit continuū. Sicut enim semper humidum, ex quo fit sanguinis natura. primo enim in corde fit. palam autem in generatione à principio. nondum enim distinctis venis, videtur habere sanguinem. Et propter hoc pulsat magis iunioribus, quàm senioribus. fit enim exhalatio amplior iunioribus. Et pulsant venæ omnes, & simul inuicem, propterea quòd pendent omnes à corde. mouet autem semper. quare & illæ semper, & simul inuicem, quando mouet. Resilitio igitur est, facta obuiatio ad frigidam compulsionem. Pulsatio autem, humidi calefacti inflatio.

Respiratio. Respiratio autem fit, cum augmentatur calidū, in quo principium nutritiuum. quemadmodū enim & alia indigent alimento, & illud, & aliis magis. etenim aliis illud alimenti causa est. Necessesse itaque amplius factum, eleuare instrumentum. Oportet autem existimare constitutionem instrumenti similem quidē esse follibus, qui in arariis (non longe enim neq; pulmo neq; cor, vt suscipiat figuram talem) duplum autem esse quod tale. oportet enim in medio esse nutritiuum naturalis virtutis. Eleuatur igitur, maius factum. cū autem eleuat necessarium eleuari & continentem ipsam particulam. Quod quidē videntur facere respirantes. eleuāt enim pectus, propterea quòd principiu existēs in ipso huius particulæ, idem hoc facit. cū enim eleuatur, quemadmodū in folles, necessarium induci aërem, qui de foris, & frigidum existentem, & refrigeratē extinguere excessum ignis. Quemadmodū autem crescēte, eleuabatur hæc particula, & crescēte, necessariū considerare, & considerate, exire aërem, qui ingressus fuit, iterum: ingred

...grediontem quidem frigida
 ...tem calidum, propter tactum
 ...ntem au-
 ...xistētis in
 particula hac, & maxime in habentibus pulmo-
 nem sanguine refertum. in multos enim velut
 canales, fistulas incidere, quæ in pulmone, qua-
 rum secus quancunq; protensa sunt venæ, ita, vt
 videatur totus pulmo esse plenus sanguine. Vo-
 catur autem ingressus quidem aëris respiratio:
 exitus autem expiratio. Et semper sane hoc cō-
 tinue fit, quandiu ytiq; viuant, & moueāt hanc
 particulam continue. & propter hoc in respira-
 do & expirando est ipsum viuere. Eodem autē
 modo & piscibus motus fit branchiarum. cum
 enim eleuatur calidum, quod in sanguine per
 partes, eleuantur & branchiæ, & pertrāsīt aqua.
 descendente autem ad cor per meatus, & refri-
 gescente, confidunt, & emittūt aquam. Semper
 autem cum eleuetur id, quod in corde, semper
 suscipit iterum refrigescētem. Quapropter
 & illis viuendi & non viuendi finis est
 in respirando, & his in suscipiendo
 humidum. Et de vita quidem &
 morte & de cognatis huius
 speculationis, ferē
 dictum est de
 omnibus.

* * *

*De Iuuentute & Senectute, Vita & Morte
 & Respiratione finis*

AR. FOTELIS
LIBRI DE SANI-
TATE, ET MORBO
INITIVM.

∞

DE Sanitate vero, morboque non solum Medici, sed & Naturalis est causas quadantenus dicere. Quatenus vero hi differant, & quatenus diuersa contemplantur, latere non oportet. Equidem quod conuinis sit quadantenus hæc Medici naturalisque tractatio, & id quod efficitur testatur. nam & Medici, quicumque disertis ac diligentiores, de natura dicunt, & principia inde sumere dignantur. & inter eos, qui de natura tractant, elegantissimi fere vsque ad medicinalia principia desinunt.

*

Reliqua desiderantur.

197

L V G D V N I,
EX TYPOGRA-
PHIA THEOBAL-
DI PAGANI.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
MILANO

